การจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยา สำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔

A LEARNING MANAGEMENT OF SUFFICIENCY BASED ON BUDDHIST PSYCHOLOGY FOR THE FOURTH GRADE UPPER SECONDARY STUDENTS

พระมหานันทวิทย์ ธีรภทฺโท (แก้วบุตรดี)

ดุษฎีนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

การจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยา สำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔

พระมหานันทวิทย์ ธีรภทฺโท (แก้วบุตรดี)

ดุษฎีนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

A Learning Management of Sufficiency Based on Buddhist Psychology for the Fourth Grade Upper Secondary Students

Phramaha Nuntawit Dhĩrabhaddo (Kaewbooddee)

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of
the Requirements for the Degree of
Doctor of Philosophy
(Buddhist Psychology)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E. 2018

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง "การจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔" เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา

.....

(พระมหาสมบูรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบดุษฎีนิพนธ์

..... ประธานกรรมการ

(ดร.อำนาจ บัวศิริ)

..... กรรมการ

(ดร.พุทธชาติ แผนสมบุญ)

..... กรรมการ

(พระครูพิพิธปริยัติกิจ,ดร.)

..... กรรมการ

(ผศ.ดร.กมลาศ ภูวชนาธิพงศ์)

..... กรรมการ

(ผศ.ดร.สิริวัฒน์ ศรีเครือดง)

คณะกรรมการควบคุมดุษฎีนิพนธ์ ผศ.ดร.กมลาศ ภูวชนาธิพงศ์ ประธานกรรมการ

ผศ.ดร.สิริวัฒน์ ศรีเครือดง กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย .....

(พระมหานันทวิทย์ ธีรภทฺโท)

ชื่อดุษฎีนิพนธ์ : การจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔

ผู้วิจัย : พระมหานันทวิทย์ ธีรภทฺโท (แก้วบุตรดี)

ปริญญา : พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พุทธจิตวิทยา)

คณะกรรมการควบคุมดุษฎีนิพนธ์

: ผศ.ดร.กมลาศ ภูวชนาธิพงศ์, นศ.บ. (ประชาสัมพันธ์) เกียรตินิยมอันดับ ๒, วท.ม.(จิตวิทยาพัฒนาการ), พธ.ด.(พระพุทธศาสนา)

: ผศ.ดร.สิริวัฒน์ ศรีเครือดง, พธ.บ. (การบริหารการศึกษา), M.A. (Psychology), Ph.D. (Psychology)

วันสำเร็จการศึกษา : ๑๖ มกราคม ๒๕๖๒

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงผสมผสานครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาแนวคิดการจัดการเรียนรู้และวิธีการดำเนินชีวิตตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและแนวคิดการจัดการเรียนรู้ตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ ๒) เพื่อพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยา และ ๓) เพื่อเสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ โรงเรียนศึกษานารีวิทยา กรุงเทพมหานคร จำนวน ๔๓ คน โดยวิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างอย่างง่าย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย ๑) แบบวัดความรู้ความเข้าใจเบื้องต้น ๒) แบบวัดด้านเจตคติความมีเหตุผลต่อความพอเพียง ๓) แบบวัดพฤติกรรมการสร้างภูมิคุ้มกันในตนเอง ๔) แบบวัดการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ ๕) แบบสังเกตพฤติกรรม และ ๖) แบบสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบสมมุติฐานโดยใช้สถิติการทดสอบความแตกต่างค่าเฉลี่ยก่อนและหลังของกลุ่มตัวอย่างที่ไม่เป็นอิสระจากกัน (Paired-Samples t-test) ในส่วนของข้อมูลเชิงคุณภาพวิเคราะห์ด้วยการจัดกลุ่มข้อมูลตามประเด็นการวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า

๑) แนวคิดการจัดการเรียนรู้ และวิธีการดำเนินชีวิตตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและแนวคิดการจัดการเรียนรู้ตามหลักพุทธจิตวิทยาสาหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ ประกอบด้วย การผสานระหว่างทฤษฎีการเรียนรู้ของบลูม หลักธรรมทางพุทธศาสนา ได้แก่ ปรโตโฆสะ โยนิโสมนสิการ

สัมมาทิฏฐิ และภาวนา ๔ การจัดการเรียนการสอนในศตวรรษที่ ๒๑ และปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

๒) กระบวนการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงด้วยหลักพุทธจิตวิทยา ประกอบด้วย ๕ ขั้นตอน ได้แก่ ๑. สร้างศรัทธา (Faith) ๒. เสริมแรงจูงใจ (Inspiration) ๓. ให้สะท้อนจิต (Reflection) ๔. คิดวางแผนโครงการ (Planning) และ ๕. สานสู่ปฏิบัติ (Practice)

๓) ผลการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยา ภายหลังการผ่านกระบวนการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนในช่วงชั้นที่ ๔ มีคะแนนทั้ง ๓ ประเด็นสูงขึ้นกว่าก่อนการผ่านกระบวนการจัดการเรียนรู้ฯอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจต่อความพอเพียงพอประมาณในการดำเนินชีวิต (t = ๑๖.๔๒๑, p = .๐๐๐) การแสดงเจตคติความมีเหตุผลต่อความพอเพียง (t = ๒.๐๔๕, p = .๐๔๗) และพฤติกรรมที่บ่งถึงการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง (t = ๕.๓๖๗, p = .๐๐)

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยา (FIRPP Model) ประกอบด้วยกระบวนการ ๕ ขั้นตอนด้วยกัน ได้แก่ ๑. สร้างศรัทธา (Faith) ๒. เสริมแรงจูงใจ (Inspiration) ๓. ให้สะท้อนจิต (Reflection) ๔. คิดวางแผนโครงการ (Planning) และ ๕. สานสู่ปฏิบัติ (Practice) เป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ สามารถส่งเสริมให้นักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ น้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ได้ ดังนั้นรูปแบบการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยา (FIRPP Model) ที่ได้พัฒนาขึ้นในงานวิจัยนี้ จึงสามารถนำไปปรับใช้กับนักเรียนในช่วงชั้นที่ ๔ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยา

Dissertation Title : A Learning Management of Sufficiency Based on Buddhist Psychology for the Fourth Grade Upper Secondary Students

Researcher : Phramaha Nuntawit Dhirabhaddo (Kaewbooddee)

Degree : Doctor of Philosophy (Buddhist Psychology)

Dissertation Supervisory Committee

: Asst. Prof. Dr. Kamalas Phoowachanathipong B.A. (Communication Arts), M.S. (Development Psychology), Ph.D. (Buddhist Studies).

: Asst. Prof. Dr. Siriwat Srikruedong, B.A., (Education Administration), M.A. (Psychology), Ph.D (Psychology)

Date of Graduation : January 16, 2019

Abstract

The objectives of this mixed method research were 1) to examine learning management principle and method of daily living based on the sufficiency economy principle and Buddhist psychology for the fourth grade upper secondary students, 2) to develop management process of learning into sufficiency economy based on Buddhist psychology, and 3) to the present model of the management process of learning into sufficiency economy based on Buddhist psychology. Subjects in this study were 43 fourth grade upper secondary students at Suksanari school in Bangkok by random sampling.

There were six research instruments, including 1) knowledge related to sufficiency economy principle questionnaire 2) attitude towards sufficiency rationale questionnaire 3) self-immunity behavioral questionnaire 4) management of learning into sufficiency based on Buddhist psychology for the fourth grade upper secondary students 5) behavior observation form, and 6) interview form. Data were analyzed by descriptive statistics, including mean, percentage, and standard deviation. Paired-Samples t-tests were also employed to compare score of knowledge, attitude, and practice before and after the implementation of the learning process. Narrative approach was used to represent qualitative data.

Results were as follows,

1) Learning management principle and method of daily living based on the sufficiency economy principle and Buddhist psychology for the fourth grade upper secondary students were the integration of Bloom's taxonomy, Buddhist doctrines, i.e., *Paratoghosa, Yonisomanasikāra, Sammādiññhi,* and the *Bhāvanā 4*, the framework for 21st century learning, and the sufficiency economy principle.

2) Management process of learning into sufficiency economy based on Buddhist psychology or FIRPP model, consisted of 5 steps, including 1) Faith, 2) Inspiration, 3) Reflection, 4) Planning, And 5) Practice.

3) According to outcomes of the management process of learning into sufficiency economy based on Buddhist psychology, after the FIRPP model was implemented, fourth grade upper secondary students who participated in this FIRPP learning model had statistically significant higher scores on knowledge (t = 16.421, p = .000), attitude (t = 2.045, p = .047), and practice (t = 5.367, p = .000), towards sufficiency economy principle than those before entering the program.

The results showed that the model of management of learning into sufficient based on Buddhist psychology or FIRPP Model, which consisted of 5 steps namely 1) Faith, 2) Inspiration, 3) Reflection, 4) Planning, And 5) Practice, was the effective learning model. It was able to promote the fourth grade upper secondary students to apply sufficiency economy principle into practicing in their daily lives. Thus, the model of management of learning into sufficiency based on Buddhist psychology or FIRPP Model that was developed in this study might be able to apply to fourth grade upper secondary students to promote their learning ability and apply the sufficiency economy principle to their daily living.

กิตติกรรมประกาศ

ดุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จอย่างสมบูรณ์ลงได้ก็ด้วยความเมตตา กรุณาจากบุคคลหลายท่านที่ช่วยเหลือ ให้คำปรึกษาแนะนำ ข้อเสนอแนะ ความคิดเห็น และให้กำลังใจ

ขออนุโมทนาขอบคุณ ผศ.ดร.กมลาศ ภูวชนาธิพงศ์ ประธานกรรมการควบคุมดุษฎีนิพนธ์ และผศ.ดร.สิริวัฒน์ ศรีเครือดง กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ที่ท่านให้คำปรึกษา แนะนำ แก้ไข เสนอแนะแนวทาง ให้ความคิดเห็นแก่ผู้วิจัยเป็นอย่างดีจนดุษฎีนิพนธ์สำเร็จบริบูรณ์อย่างดี

ขออนุโมทนาโยมอาจารย์ ผศ.ดร.สิริวัฒน์ ศรีเครือดง ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา ดร.อำนาจ บัวศิริ ผู้ทรงคุณวุฒิ และดร.เบญจมาศ สุขสถิต อาจารย์ คณะพยาลาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่ให้คำแนะนำและเป็นแรงผลักดันอันสำคัญให้งานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วง

และขอขอบใจแรงใจจากกัลยาณมิตรชาวพุทธจิตวิทยา รุ่น ๔ ที่ให้กำลังใจกันมาโดยตลอดจนทำให้งานวิจัยนี้บรรลุตามวัตถุประสงค์ อันจะเป็นประโยชน์ต่อผู้สนใจทุกท่านต่อไป

ขอขอบคุณ ดร.ขันทอง วัฒนประดิษฐ์, ดร.สมเกียรติ วัฒนศัพท์, ดร.พุทธชาติ แผนสมบุญ, นางสาวญาณินี ภู่พัฒน์, นางสาวสุพัตรา กวีธนกุล ที่ได้ช่วยคิด วางแผน ร่วมทำงานในการทดลองโปรแกรมด้วยความเสียสละ ขออนุโมทนาเพื่อนพุทธจิตวิทยา รุ่น ๔ ทุกท่านที่เป็นกัลยาณมิตร เอื้อเฟื้อ เกื้อกูล ก็มีความเป็นห่วงเป็นใย เมื่อทราบข้อติดขัดประการใด หรือได้สิ่งใดที่ดีๆ มาก็แบ่งปันให้ได้รับทราบเสมอ ที่ขาดเสียไม่ได้ งานวิจัยฉบับนี้จะออกมาเป็นรูปเล่มได้สมบูรณ์ตามแบบฟอร์มของมหาวิทยาลัยอย่างสวยงามได้ด้วยนางสาวสุประวีณ์ วัฒนชัยพงษ์ (ปู) ที่เสียสละเวลาช่วยจัดรูปแบบให้เรียบร้อยด้วยดี ขออนุโมทนา

กลุ่มที่สำคัญหลัก ก็คือ คณะครูและนักเรียนโรงเรียนศึกษานารีวิทยาทุกท่านที่สมัครใจเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อทดลองโปรแกรมพุทธจิตวิทยาในการวิจัยครั้งนี้ มีอีกหลายท่านที่เกื้อหนุนเรื่องภัตตาหาร ให้ดำรงอยู่ได้อย่างสัปปายะในการทำกิจหน้าที่ด้วยดีเสมอมา แม้กระทั่งสละเวลาให้มีโอกาสได้พูดคุย สัมภาษณ์ให้ความสมบูรณ์แก่งานวิจัยด้วยดี

ขออนุโมทนาโยมพ่อฝาย โยมแม่ส้มเกลี้ยง แก้วบุตรดี ผู้ที่ล่วงลับไป ที่ทำให้ผู้วิจัยมีวันนี้ รวมถึงผู้ที่คอยให้กำลังใจ และครู อาจารย์ ที่เปิดโอกาสให้มีเวลาได้ทำงานวิจัยเรื่องนี้จนสำเร็จ สุดท้ายนี้ ขอให้ทุกท่านที่มีส่วนในการสนับสนุนให้ได้เรียนรู้ ร่วมช่วยงานวิจัยเล่มนี้สำเร็จลงได้นั้น ทั้งที่ระบุนามและไม่ได้ระบุนามไว้ ขอให้ได้รับการอนุโมทนา สาธุการ ขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้ด้วย

พระมหานันทวิทย์ ธีรภทฺโท (แก้วบุตรดี)

๑๖ มกราคม ๒๕๖๒

สารบัญ

เรื่อง		หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย		ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ		ค
กิตติกรรมประกาศ		จ
สารบัญ		ฉ
สารบัญตาราง		ซ
สารบัญแผนภูมิ		ฌ
สารบัญภาพ		ญ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ		ฎ
บทที่ ๑	**บทนำ**	๑
	๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
	๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
	๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๔
	๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๔
	๑.๕ สมมติฐานการวิจัย	๖
	๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๗
	๑.๗ นิยามเชิงปฏิบัติการที่ใช้ในการวิจัย	๗
	๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๘
บทที่ ๒	**แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง**	๙
	๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับจิตวิทยา	๑๐
	๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ตามหลักพุทธจิตวิทยา	๕๗
	๒.๓ แนวคิดและทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง	๗๕
	๒.๔ แนวคิดกระบวนการฝึกอบรมเพื่อการวัดผลการเรียนรู้	๘๘
	๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๑๐๗
	๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๑๑๙
บทที่ ๓	**วิธีดำเนินการวิจัย**	๑๒๐
	๓.๑ รูปแบบงานวิจัย	๑๒๐
	๓.๒ กำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๑๒๔

	๓.๓ การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและการหาคุณภาพของเครื่องมือ	๑๒๕
	๓.๔ วิธีการดำเนินการทดลอง	๑๓๗
	๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๑๔๐
	๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล	๑๔๐
บทที่ ๔	**ผลการวิเคราะห์ข้อมูล**	๑๔๓
	๔.๑ ผลการวิเคราะห์การศึกษาหลักการและวิธีการดำเนินชีวิตตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและหลักทฤษฎีการจัดการเรียนรู้ด้วยหลักพุทธจิตวิทยา	๑๔๔
	๔.๒ วิเคราะห์ผลก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยา	๑๖๖
	๔.๓ วิเคราะห์ผลการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามหลักภาวนา ๔	๑๗๗
	๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย	๒๐๓
บทที่ ๕	**สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ**	๒๐๗
	๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๒๐๘
	๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย	๒๑๐
	๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๒๑๓
บรรณานุกรม		๒๑๕
ภาคผนวก		๒๓๐
	ภาคผนวก ก ชุดโปรแกรมการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยา	๒๓๑
	ภาคผนวก ข แบบวัดการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยา	๒๔๖
	ภาคผนวก ค สมุดบันทึกข้อคิดที่ได้จากกิจกรรม	๒๕๖
	ภาคผนวก ง สมุดบันทึกประจำวันความพอเพียงในชีวิตประจำวัน	๒๕๙
	ภาคผนวก จ สรุปบันทึกข้อคิดที่ได้จากกิจกรรมการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยา	๒๖๓
	ภาคผนวก ฉ แนวคำถามในการสัมภาษณ์	๓๐๔
	ภาคผนวก ช รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย	๓๐๗
	ภาคผนวก ซ ใบรับรองจริยธรรมการทำวิจัย	๓๒๑
	ภาคผนวก ฌ ประมวลภาพกิจกรรมการทดลอง	๓๒๓
	ภาคผนวก ญ แบบสังเกตพฤติกรรม	๓๓๓
ประวัติผู้วิจัย		๓๔๓

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๒.๑	ความหมายเกี่ยวกับการเรียนรู้	๓๒
๒.๒	ลักษณะของการเรียนรู้	๓๓
๒.๓	องค์ประกอบของการเรียนรู้	๓๔
๒.๔	รูปแบบของการเรียนรู้	๓๕
๒.๕	กระบวนการเรียนรู้	๓๕
๒.๖	แนวคิด ทฤษฎี ที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้	๕๐
๒.๗	แสดงขั้นตอนการพัฒนาโครงงานของกรมวิชาการกระทรวงศึกษาธิการ	๙๑
๓.๑	แสดงการหาคุณภาพของเครื่องมือวิจัย	๑๓๑
๔.๑	แสดงคะแนนความรู้ความเข้าใจต่อความพอเพียงพอประมาณในการดำเนินชีวิตของนักเรียน	๑๖๗
๔.๒	แสดงคะแนนเฉลี่ยของการแสดงเจตคติความมีเหตุผลต่อความพอเพียงของนักเรียนและระดับความคิดเห็น	๑๗๐
๔.๓	แสดงคะแนนเฉลี่ยของพฤติกรรมที่บ่งถึงการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเองของนักเรียน และระดับความคิดเห็น	๑๗๑
๔.๔	แสดงคะแนนการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียน	๑๗๓
๔.๕	ผลการเปรียบเทียบผลการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ ก่อนและหลังการทดลอง	๑๗๔
๔.๖	แสดงความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยา ทั้ง ๓ ด้าน	๑๗๕
๔.๗	แสดงรายละเอียดความรู้ของความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยา	๑๗๖
๔.๘	แสดงคะแนนเฉลี่ยและร้อยละของการพัฒนาพฤติกรรมด้านกาย (กายภาวนา)	๑๗๗
๔.๙	แสดงคะแนนเฉลี่ยและร้อยละของการพัฒนาพฤติกรรมด้านศีล (ศีลภาวนา)	๑๗๗
๔.๑๐	แสดงคะแนนเฉลี่ยและร้อยละของการพัฒนาพฤติกรรมด้านจิตใจ (จิตตภาวนา)	๑๗๘
๔.๑๑	แสดงผลสรุปของการสังเกตพฤติกรรมการมีส่วนร่วม และบันทึกรายงานกลุ่มจากกิจกรรมการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยา	๑๘๕
๔.๑๒	แสดงชื่อกลุ่มและโครงงาน	๑๙๓
๔.๑๓	สรุปผลการสัมภาษณ์นักเรียน ครู วิทยากร และผู้ปกครอง	๑๙๕

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่		หน้า
๓.๑	ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย	๑๒๒

ปญฺญา โลกสฺมิ ปชฺโชโต
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
๒.๑	ภาพวิธีการปฏิบัติการเรียนรู้	๒๐
๒.๒	ภาพแสดงกระบวนการศึกษาตามหลักไตรสิกขา	๖๒
๒.๓	ภาพความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจพึ่งตนเองกับเศรษฐกิจพอเพียง	๗๗
๒.๔	ภาพปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และทฤษฎีใหม่	๘๒
๒.๕	ภาพกระบวนการในการฝึกอบรม	๙๙
๒.๖	ภาพกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย	๑๑๙
๓.๑	ภาพแสดงขั้นตอนการดำเนินการวิจัย	๑๒๗
๓.๒	ภาพแสดงสรุปขั้นตอนการสร้างชุดฝึกอบรม	๑๓๒
๓.๓	ภาพแสดงการวัดผลการฝึกอบรม	๑๓๙
๔.๑	ภาพแสดงหลักการพัฒนาการศึกษา	๑๔๙
๔.๒	ภาพแสดงคะแนนความรู้ความเข้าใจต่อความพอเพียงพอประมาณในการดำเนินชีวิตของนักเรียน ก่อนและหลังทดลอง	๑๖๙
๔.๓	แสดงคะแนนเฉลี่ยการแสดงเจตคติความมีเหตุผลต่อความพอเพียงของนักเรียนหลังการทดลองก่อนและหลังทดลอง	๑๗๑
๔.๔	ภาพแสดงคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมที่บ่งถึงการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเองก่อนและหลังทดลอง	๑๗๒
๔.๕	ภาพแสดงรูปแบบการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยา	๒๐๓
๔.๖	แสดงความเชื่อมโยงแนวคิด ทฤษฎีและความสัมพันธ์ของตัวแปร “รูปแบบการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยา FIRPP Model”	๒๐๕

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

ก. คำย่อเกี่ยวกับพระไตรปิฎก

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ อ้างอิงจากพระไตรปิฎก ภาษาบาลีและพระไตรปิฎก ภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย การอ้างอิงใช้ระบบระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังคำย่อคัมภีร์ ดังตัวอย่างเช่น ที.สี. (บาลี) ๙/๒๗๖/๙๗. ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๕๓/๓๗๔. หมายถึง ทีฆนิกาย สีลกฺขนฺธวคฺคปาลิ ภาษาบาลี เล่ม ๙ ข้อ ๒๗๖ หน้า ๙๗ ฉบับมหาจุฬาเตปิฎกํ ๒๕๐๐ และ ทีฆนิกาย ปาฏิกวรรค ภาษาไทย เล่ม ๑๑ ข้อ ๓๕๓ หน้า ๓๗๔ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๙

พระวินัยปิฎก

วิ.มหา.	(ไทย)	= วินัยปิฎก มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.ม.	(ไทย)	= วินัยปิฎก มหาวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.สี.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ม.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฏิกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.มู.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสก์	(ภาษาไทย)
ม.อุ.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์	(ภาษาไทย)
สํ.ส.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
สํ.สฬา.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายนตวรรค	(ภาษาไทย)
สํ.ม.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค	(ภาษาไทย)
องฺ.จตุกฺก	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
องฺ. ฉกฺก.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ฉักกนิบาต	(ภาษาไทย)
องฺ.สตฺตก.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต	(ภาษาไทย)
องฺ.ปญฺจก	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.อิติ.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อิติวุตตกะ	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท	(ภาษาไทย)
ขุ.ม.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย มหานิเทส	(ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

อภิ.วิ.	(ไทย)	= อภิธรรมปิฎก วิภังค์	(ภาษาไทย)

ข. คำย่อเกี่ยวกับอรรถกถา

การอ้างอิงพระไตรปิฎกอรรถกถาภาษาบาลี และภาษาไทย ระบุชื่อคัมภีร์และระบุเล่ม/ข้อ/หน้า ตามลำดับ เช่น ขุ.สุ.อ. (บาลี) ๒๑/๓๘ หมายถึง คัมภีร์ปรมัตถโชติกา ขุทฺทกนิกายฏฺฐกถา สุตฺตนิปาตวณฺณนา (ปรมตฺถโชติกา ๑) ภาษาบาลี เล่มที่ ๒๑ หน้า ๓๘ ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัยหรือฉบับสยามรัฐ (สยามรฏฺฐเตปิฎกอฏฺฐกถา ๒๕๓๕) ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย ระบุชื่อคัมภีร์และระบุเล่ม / ข้อ / หน้า ตามลำดับ เช่น ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๗/๔๕๘ หมายถึง คัมภีร์พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อรรถกถาชาดก ภาษาไทย เล่มที่ ๕๗ หน้าที่ ๔๕๘

อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก

ขุ.สุ.อ.	(ไทย)	= ขุททกนิกาย ปรมัตถโชติกา สุตตนิบาตอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ.อ.	(ไทย)	= ขุทฺทกนิกาย ธรรมบทอรรถกถา	(ภาษาไทย)

บทที่ ๑
บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๗๙ มีวิสัยทัศน์ว่า "คนไทยทุกคนได้รับการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ ดำรงชีวิตอย่างเป็นสุข ซึ่งสอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการเปลี่ยนแปลงของโลกศตวรรษที่ ๒๑"[๑] การจัดการศึกษาจึงเน้นที่การปฏิรูปการเรียนรู้จากเดิมที่เน้นการท่องจำและการทำตามคำสั่งของครู เป็นการเน้นที่การคิดวิเคราะห์เพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนมีความรู้ ประสบการณ์ ความชำนาญและคุณสมบัติที่พึงประสงค์ของสังคม เป็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เพื่อพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ มีคุณธรรม จริยธรรม สามัคคี และร่วมกันพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ ที่เน้นการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้เป็นฐานในการพัฒนาประเทศ[๒] จะเห็นได้ว่า รัฐบาลให้ความสำคัญเรื่องการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของรัชการที่ ๙ โดยได้กำหนดไว้เป็นนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ และแผนปฏิรูปการศึกษาแห่งชาติ ระยะ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๗๙)

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (sufficiency economy) เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙ ทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทย เมื่อวันที่ ๒๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๒ เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของทุกฝ่ายและประชาชนโดยทั่วไป[๓] ในการดำรงชีวิตอย่างพอเพียง มั่นคงและยั่งยืน ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ซึ่งการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างมีประสิทธิภาพนั้น ผู้ใช้ต้องมีความเข้าใจในหลักของปรัชญาอย่างถูกต้อง เหมาะสม การจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงจึงมีความจำเป็นและสำคัญเพื่อที่จะส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถนำเอาปรัชญาไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีองค์ประกอบ ได้แก่ ๑) แนวคิด : เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น ซึ่งมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของคนไทย มองโลกเชิงระบบว่ามีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ๒) คุณลักษณะ : สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการ

---

[๑] สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, **"แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๗๙"**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทพริกหวานกราฟฟิค จำกัด, ๒๕๖๐), หน้า ฉ.

[๒] เรื่องเดียวกัน, หน้า ฉ.

[๓] วารสารเศรษฐกิจและสังคม ปีที่ ๔๒ ฉบับที่ ๖, **การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง**, (ฉบับเดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม ๒๕๔๘), หน้า ๔๖.

ปฏิบัติได้ในทุกระดับ เน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นเป็นตอน ๓) คำนิยาม : ความพอเพียงประกอบด้วย ๓ คุณลักษณะ ได้แก่ ความพอประมาณ ไม่น้อยหรือมากเกินไป ความมีเหตุมีผล ตัดสินใจโดยพิจารณาจากเหตุปัจจัย และคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นอย่างรอบคอบ การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว คือการเตรียมพร้อมรับผลกระทบและความเปลี่ยนแปลงที่คาดการณ์ว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต ๔) เงื่อนไข : การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน ๒ เงื่อนไข ได้แก่ เงื่อนไขความรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ความรอบคอบที่จะใช้ความรู้นั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผน มีความระมัดระวังในขั้นตอนการปฏิบัติ และเงื่อนไขคุณธรรม ได้แก่ มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำรงชีวิต[๔] ถึงกระนั้นปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงยึดหลักการ ๒ ห่วง ๓ เงื่อนไข โดยใช้แบบอย่างของการดำเนินชีวิตของเกษตรกร เป็นตัวอย่าง และให้ประชาชนชาวไทยทั้งประเทศนำหลักและวิธีการไปประยุกต์ใช้ ตามฐานอาชีพของตนเอง โดยไม่รูปแบบหรือกระบวนการที่ชัดเจนสำหรับแต่ละสาขาอาชีพ

การจัดการเรียนรู้ เป็นการพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปสู่จุดหมายในการพัฒนาตนเองทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ก่อให้เกิดการพัฒนาจิตสำนึกของความเป็นพลเมืองที่ดี ยึดมั่นในคุณธรรม จริยธรรม และคุณงามความดี รับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น ชุมชน และประเทศชาติ รู้จัก เข้าใจในสิทธิของตน และเคารพในสิทธิของผู้อื่น เคารพและรับฟังความคิดหรือความเห็นที่แตกต่างหลากหลายอย่างมีเหตุผลที่เหมาะสม คำนึงถึงหลักนิติรัฐ โดยการเคารพในกฎหมาย ยึดมั่นในความยุติธรรมและความเป็นธรรม

พระพุทธศาสนามีหลักธรรมคำสอนเพื่อส่งเสริมให้บุคคลได้เรียนรู้ เข้าใจโลกและชีวิตตามจริง เอื้อให้บุคคลเกิดการประจักษ์แจ้งด้วยตนเอง ซึ่งหลักธรรมมุ่งหมายให้บุคคลเกิดการเรียนรู้นำไปสู่การมีสติ มีปัญญา และใช้ชีวิตอย่างสงบสุขตามอัตภาพของตนภายใต้ความพอดี พอประมาณ ตัดสินใจจากเหตุปัจจัยอย่างรอบคอบ และมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง พร้อมต่อผลกระทบหรือความเปลี่ยนแปลงที่คาดการณ์ว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต

พระไพศาล วิสาโล กล่าวว่า กระบวนการเรียนรู้แนวพุทธหมายถึง กระบวนการที่เป็นไปเพื่อความเจริญแห่งปัญญา[๕] ขณะที่สุมน อมรวิวัฒน์ ได้ให้ความหมายของ การเรียนรู้แนวพุทธ ว่าหมายถึง กระบวนการที่ผัสสะทั้ง ๖ ของมนุษย์ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ได้สัมผัสและสัมพันธ์กับสิ่งเร้า เกิดธาตุรู้ (รู้สึก หมายถึง รู้คิด รู้แจ้ง) และมีการกระทำโต้ตอบ ฝึกฝนอบรมตนเอง หรือโดย

---

[๔] สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงศึกษาธิการ**, แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔)**, หน้า ๑๒.

[๕] พระไพศาล วิสาโล, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : http://www.visalo.org/article/budKrabuankarn.htm [๑๒ กรกฎาคม ๒๕๖๐].

กัลยาณมิตรจนประจักษ์ผล เกิดคุณภาวะ (ความรู้และความดี) สมรรถภาวะ (ความสามารถ) สุขภาวะ (ความผาสุกพอเหมาะพอควร) และอิสรภาวะ (พ้นจากทุกข์และความเป็นทาส) การเรียนรู้แนวพุทธเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้มนุษย์ฉลาดลึกซึ้งสามารถเข้าใจตนเองและเห็นความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องระหว่างชีวิตของตนกับสรรพสิ่งทั้งหลายทั้งปวงในโลกมากขึ้นและมีศักยภาพมากขึ้นด้วย[๖] ซึ่งมีความสอดคล้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

กระทรวงศึกษาธิการกำหนดนโยบายและแนวทางส่งเสริมให้โรงเรียนนำหลักการของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนให้แก่นักเรียนในทุกระดับชั้น โดยไม่รูปแบบและกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่ชัดเจนในแต่ระดับชั้นเรียนจึงเป็นปัญหาสำคัญสำหรับผู้สอน ว่าจะจัดการเรียนการสอนอย่างไร จึงจะเหมาะสมในทางปฏิบัติ จึงเป็นหน้าที่ของครูผู้สอน ที่ต้องหาทางดำเนินการจัดการเรียนการสอนเอง ตามความรู้ความสามารถที่มีอยู่ ด้วยวิธีการที่หลากหลาย ซึ่งยังไม่มีวิธีการติดตามประเมินผลความสำเร็จอย่างเป็นระบบ ทำให้ไม่ทราบประสิทธิภาพ และประสิทธิผลที่เป็นมาตรฐานของการจัดการเรียนการสอนด้วยวิธีการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

สภาพของโรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร เป็นโรงเรียนขนาดใหญ่ ในปีการศึกษา ๒๕๖๐ มีห้องเรียนจำนวน ๗๑ ห้องเรียน มีนักเรียนทั้งหมดจำนวน ๒,๙๘๒ คน และครู จำนวน ๑๕๗ คน มีพื้นที่อยู่ระหว่างรอยต่อของเขตบางบอน กรุงเทพมหานคร และจังหวัดสมุทรสาคร ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีโรงงานอุตสาหกรรมค่อนข้างสูง และเยาวชนส่วนใหญ่พบว่าศึกษาอยู่ในช่วงชั้นที่ ๔ คือชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖ ก็จะพบว่าเป็นบุตรของแรงงานย้ายถิ่นจากต่างจังหวัด รวมถึงจากประเทศเพื่อนบ้านเช่น สหภาพพม่า เป็นต้น โดยมากับมารดาบิดา รวมถึงผู้ใช้แรงงานในกรุงเทพมหานคร โดยพบว่า นักเรียนที่หลากหลายกลุ่ม ทั้งอาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร และสมุทรสาคร ก็มีจำนวนพอๆ กัน มีพฤติกรรมที่เป็นที่ท้าทายทั้งในด้านการเรียน และวินัยการใช้ชีวิตประจำวัน เช่น ปัญหาเด็กเกเร ดื้อรั้น การไม่ตั้งใจเรียน ปัญหาการทะเลาะวิวาท ปัญหาด้านการใช้จ่ายฟุ่มเฟือย การไม่รู้จักช่วยประหยัดพลังงานส่วนรวม ปัญหาการเล่นโทรศัพท์ในเวลาเรียน ปัญหาการโดดเรียน ปัญหาการควบคุมอารมณ์ตนเอง และปัญหาในการเข้ากลุ่มของเพื่อนๆ เป็นต้น

การจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยา เป็นวิธีการเรียนรู้ที่ผสานทฤษฎีการเรียนรู้เข้ากับหลักพุทธจิตวิทยาและปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการเรียนรู้ที่จะส่งเสริมให้นักเรียนดำเนินชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ เป็นแนวทางสำคัญที่จะปลูกฝังให้นักเรียนซึ่งเป็นทรัพยากรที่สำคัญของประเทศ สามารถดำรงชีวิตแบบพอเพียง มีความพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันที่ดีต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งจากภายในและภายนอก ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาการจัดการ

---

[๖] ศ.สุมน อมรวิวัฒน์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://www.roong-aroon.ac.th/?page_id=1946 [๑๒ กรกฎาคม ๒๕๖๐].

เรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้น ๔ เพื่อนำหลักแนวคิดตามหลักพุทธจิต หลักจิตวิทยา และหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาแนวคิดการจัดการเรียนรู้ และวิธีการดำเนินชีวิตตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและแนวคิดการจัดการเรียนรู้ตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔

๑.๒.๒ เพื่อพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔

๑.๒.๓ เพื่อเสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๓.๑ การจัดการเรียนรู้ตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ มีหลักการขั้นตอน และวิธีปฏิบัติอย่างไร

๑.๓.๒ การดำเนินการชีวิตสู่ความพอเพียงตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีหลักการเงื่อนไข และวิธีการอย่างไร

๑.๓.๓ การเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ มีกระบวนการอย่างไร

๑.๓.๔ กระบวนการการจัดการเรียนรู้ตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ เป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ขอบเขตด้านเนื้อหา ผู้วิจัยจะทำการศึกษาหลักธรรม วรรณกรรม แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย ผู้วิจัยอาศัยการวิจัยเชิงเอกสารเพื่อรวบรวมและวิเคราะห์หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ด้วยหลักพุทธจิตวิทยา ได้แก่ ไตรสิกขา ภาวนา ๔ สัปปุริสธรรม ๗ และหลักโยนิโสมนสิการ ร่วมกับหลักทฤษฎีทางจิตวิทยาตะวันตกที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ แนวคิดการเรียนรู้ตามทฤษฎีของบลูม (Benjamin Bloom) ทฤษฎีเกี่ยวพัฒนาการของวัยรุ่น และแนวคิดและทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อให้เกิดการตระหนักรู้ในความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิด

จากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอก แนวคิดกระบวนการฝึกอบรมเพื่อการวัดผลการเรียนรู้ แนวคิดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ ในการสร้างเครื่องมือเพื่อใช้ในการสนทนากลุ่ม เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๑) ประชากรกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร จำนวน ๑๑ ห้องเรียน มีนักเรียน จำนวน ๔๖๕ คน

กลุ่มตัวอย่าง เป็นนักเรียนชันมัธยมศึกษาปีที่ ๔ โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร ภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๖๐ ห้อง ๔/๖ มีนักเรียน จำนวน ๔๓ คน สุ่มกลุ่มตัวอย่างอย่างง่าย (Random sampling) โดยการจับสลากเลือกห้อง

๑. เกณฑ์การเลือกกลุ่มตัวอย่าง

ในการศึกษาครั้งนี้มีการกำหนดเกณฑ์การเลือกเป็น ๒ ขั้นตอน

(๑) ขั้นการสำรวจข้อมูลทั่วไป สภาพของโรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร เป็นโรงเรียนขนาดใหญ่ ในปีการศึกษา ๒๕๖๐ มีห้องเรียนจำนวน ๗๑ ห้องเรียน มีนักเรียนทั้งหมดจำนวน ๒,๙๘๒ คน และครู จำนวน ๑๕๗ คน มีพื้นที่อยู่ระหว่างรอยต่อของเขตบางบอน กรุงเทพมหานคร และจังหวัดสมุทรสาคร ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีโรงงานอุตสาหกรรมค่อนข้างสูง และเยาวชนส่วนใหญ่ก็จะพบว่าเป็นบุตรของแรงงานย้ายถิ่นมากับมารดาบิดา รวมถึงผู้ใช้แรงงานในกรุงเทพมหานคร โดยพบว่า นักเรียนที่หลากหลายกลุ่ม ทั้งกรุงเทพมหานคร และสมุทรสาคร ก็มีจำนวนพอๆ กัน มีพฤติกรรมเป็นที่ท้าทายทั้งในด้านการเรียน และวินัยการใช้ชีวิตประจำวัน เช่น ปัญหาเด็กเกเร ไม่ตั้งใจเรียน ปัญหาการทะเลาะวิวาท ปัญหาด้านการเรียน ปัญหาการโดดเรียน และปัญหาในการเข้ากลุ่มของเพื่อนๆ เป็นต้น

(๒) คัดเลือกสุ่มกลุ่มตัวอย่างอย่างง่าย (Random sampling) โดยการจับสลากเลือกห้อง ได้กลุ่มตัวอย่างของผู้สมัครใจเข้าร่วมโครงการจำนวน ๔๓ คน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔/๖ แบ่งเป็น นักเรียนชาย จำนวน ๑๕ คน นักเรียนหญิง จำนวน ๒๘ คน อายุระหว่าง ๑๕-๑๗ ปี มีความเข้าใจในจัดกิจกรรมและได้รับความยินยอมจากผู้ปกครองไปตามหลักการของจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ สมัครใจเข้าฝึกอบรมในกิจกรรมชื่อ “การจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔”

๒) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๑. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ของบุคคลที่เกี่ยวข้อง จำนวน ๑๘ รูป/คน ดังนี้

(๑) ผู้บริหารโรงเรียน และครู	๓ คน
(๒) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา	๔ รูป/คน
(๓) ผู้เชี่ยวชาญด้านจิตวิทยา	๔ รูป/คน
(๔) ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดบูรณาการการเรียนการสอน	๓ รูป/คน
(๕) ผู้เชี่ยวชาญด้านเศรษฐกิจพอเพียง	๔ คน/คน

๒. การสัมมานากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ได้แก่ ผู้บริหาร ครู ผู้เชี่ยวชาญด้านจิตวิทยา ด้านการจัดบูรณาการการเรียนการสอน ด้านพระพุทธศาสนา ด้านเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน ๑๒ รูป/คน

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษา คือ โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ตั้งแต่วันที่ ๑ กันยายน ๒๕๖๐ ถึง ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๑

๑.๕ สมมติฐานการวิจัย

๑.๕.๑ นักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมากกว่าก่อนเข้าร่วมกระบวนการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยา

๑.๕.๒ นักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ นักเรียนที่เข้าร่วมมีเจตคติความมีเหตุผลต่อความพอเพียงมากกว่าก่อนเข้าร่วมกระบวนการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยา

๑.๕.๓ นักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ นักเรียนที่เข้าร่วมมีคะแนนพฤติกรรมการสร้างภูมิคุ้มกันในตนเองมากกว่าก่อนเข้าร่วมกระบวนการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยา

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑.๖.๑ การจัดการเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนเพื่อทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยา

๑.๖.๒ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอก

๑.๖.๓ หลักพุทธจิตวิทยา หมายถึง เป็นแนวคิดที่นำแก่นของพุทธจิตวิทยามาประยุกต์และผสมผสานกับกระบวนการทางจิตวิทยา โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อช่วยเสริมสร้างและยกระดับคุณภาพชีวิตของนักเรียนให้เป็นอยู่อย่างพอประมาณ มีเหตุผลและมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง

๑.๖.๔ นักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ หมายถึง นักเรียนชันมัธยมศึกษาปีที่ ๔ โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร ภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๕๖๐ ห้อง ๔/๖ จำนวน ๔๓ คน

๑.๖.๕ รูปแบบการจัดการเรียนรู้ หมายถึง แผนงานหรือรูปแบบที่ออกแบบมาเพื่อใช้จัดการเรียนรู้ในลักษณะที่ผู้เรียน และผู้สอนเผชิญหน้ากันในห้องเรียน หรือในการจัดการเรียนรู้เสริมความรู้ และเป็นรูปแบบที่ใช้ในการจัดทำสื่อการจัดการเรียนรู้ซึ่งรวมถึงหนังสือ เอกสาร ฟิล์ม วีดิทัศน์และโปรแกรมคอมพิวเตอร์ต่าง ๆ รวมทั้งกำหนดการจัดการเรียนรู้ระยะยาว โดยที่แต่ละรูปแบบการจัดการเรียนรู้จะให้แนวทางการจัดการเรียนรู้เพื่อช่วยให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จตามจุดประสงค์ด้านต่าง ๆ ที่กำหนดไว้

๑.๖.๖ รูปแบบการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ หมายถึง แผนงานที่ออกแบบเพื่อใช้ในการจัดการเรียนรู้ให้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ เพื่อให้มีความรู้นำไปสู่ความเข้าใจเกี่ยวกับความพอเพียง โดยเป็นการบูรณาการทฤษฎีการเรียนรู้ เข้ากับหลักธรรมทางพุทธศาสนา และการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ ประกอบด้วย ๕ ขั้นตอน ๑) สร้างศรัทธา ๒) เสริมแรงจูงใจ ๓) ให้สะท้อนจิต ๔) คิดวางแผนโครงการ และ ๕) สานสู่การปฏิบัติ

๑.๗ นิยามเชิงปฏิบัติการที่ใช้ในการวิจัย

๑.๗.๑ ความรู้ความเข้าใจต่อความพอเพียง หมายถึง ผู้ความรู้ความเข้าใจต่อความพอเพียง ความพอประมาณในการดำเนินชีวิตของนักเรียน วิธีการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจเป้าหมายของเศรษฐกิจพอเพียง วัดโดยแบบวัดที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

๑.๗.๒ แบบวัดด้านเจตคติความมีเหตุผลต่อความพอเพียง หมายถึง การรู้หลักการหลักเหตุผล รู้จักความมุ่งหมาย รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักกาล รู้จักชุมชน รู้จักบุคคล แบบวัดนี้ประยุกต์จากหลักสัปปุริสธรรม ๗ และผู้วิจัยนำแบบวัดของชลิดา ลุนสะแกวงษ์ (๒๕๕๘) มาพัฒนา

ปรับปรุง เป็นลักษณะแบบวัดที่มี ๔ ตัวเลือก ในแต่ละข้อบรรยายทัศนคติในชีวิตประจำวันเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตการในการบริโภคปัจจัย ๔ เรื่อง คือ อาหาร สิ่งของเครื่องใช้ส่วนตัว ทรัพยากรธรรมชาติส่วนรวม เงิน และเวลา

๑.๗.๓ พฤติกรรมการสร้างภูมิคุ้มกันในตนเอง หมายถึง การกระทำผ่านกระบวนการคิดอย่างมีเหตุผลไม่เพียงแต่คำนึงถึงเหตุการณ์และผลในปัจจุบันเท่านั้น แต่จำเป็นต้องคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล บรรยายข้อความสั้นๆเกี่ยวกับพฤติกรรมการดำเนินชีวิต และการอยู่กับทรัพยากรธรรมชาติส่วนรวม เงิน และเวลา วัดโดยแบบวัดลักษณะเป็นแบบประเมินค่า ๕ ระดับ ดัดแปลงมาจากแบบวัดของผจงจิต อินทสุวรรณ และคณะ (๒๕๔๘)

๑.๘ ประโยชน์ที่ว่าจะได้รับ

๑.๘.๑ ได้หลักการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔

๑.๘.๒ ได้กระบวนการในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔

๑.๘.๓ ได้รูปแบบการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔

บทที่ ๒
แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ มีวัตถุประสงค์ คือ ๑) เพื่อศึกษาแนวคิดการจัดการเรียนรู้ และวิธีการดำเนินชีวิตตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และแนวคิดการจัดการเรียนรู้ตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ ๒) เพื่อพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ และ ๓) เพื่อเสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้า แนวคิด ทฤษฎี จากตำรา หนังสือ เอกสาร บทความ และคู่มือ รวมทั้งผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างๆ เพื่อนำมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ซึ่งประกอบด้วยหัวข้อที่สำคัญ ซึ่งมีรายละเอียดของการศึกษา ดังนี้

๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับจิตวิทยา

๒.๑.๑ แนวคิดการจัดการเรียนรู้

๒.๑.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้

๒.๑.๓ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้

๒.๑.๔ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับพัฒนาการวัยรุ่น

๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ตามหลักพุทธจิตวิทยา

๒.๒.๑ ความหมายของการจัดการเรียนรู้ตามหลักพุทธจิตวิทยา

๒.๒.๒ หลักไตรสิกขา

๒.๒.๓ หลักสัปปุริสธรรม ๗

๒.๒.๔ หลักภาวนา ๔

๒.๒.๕ หลักโยนิโสมนสิการ

๒.๓ แนวคิดและทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง

๒.๓.๑ ความเป็นมาของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

๒.๓.๒ ความหมายเศรษฐกิจพอเพียง

๒.๓.๓ องค์ประกอบหลักปรัชญาเศรษกิจพอเพียง

๒.๓.๔ ระดับเศรษฐกิจพอเพียง

๒.๓.๕ ความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง

๒.๔. แนวคิดกระบวนการฝึกอบรมเพื่อการวัดผลการเรียนรู้
๒.๔.๑ แนวคิดการเรียนรู้ผ่านโครงงาน
๒.๔.๒ ขั้นตอนการสอนแบบโครงงาน
๒.๔.๓ แนวคิดกระบวนการกลุ่ม
๒.๔.๔ แนวคิดการฝึกอบรม
๒.๔.๕ แนวคิดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑
๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับจิตวิทยา

องค์ประกอบของชีวิตมีปัจจัยหลายอย่าง และปัจจัยหนึ่งที่สำคัญ คือ การเรียนรู้ ที่นำมาซึ่งความเข้าใจในเรื่องปลีกย่อยต่างๆ ของบุคคลหนึ่งๆ ควรเรียนรู้ที่จะแสวงหาความเข้าใจในสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องและมีความสำคัญ แต่กระบวนการของแต่ละบุคคลย่อมแตกต่างกัน บางคนเรียนรู้จากบิดามารดา ญาติพี่น้องบ้าง จากโรงเรียนบ้าง และจากสิ่งแวดล้อมบ้าง ความรู้ที่เกิดขึ้นย่อมทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งทางร่างกายจิตใจ ธรรมชาติของสิ่งต่างๆ มีหลายขั้นหลายมิติที่ศึกษาไม่รู้จบ ดังนั้นผู้ต้องการจะดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับธรรมชาติ จึงต้องขยายขอบฟ้าแห่งความรู้เรื่อยไปไม่รู้จบนั่นคือการศึกษาตลอดชีวิตในมหาวิทยาลัย ชีวิตจริงการศึกษาตามแบบแผนในโรงเรียนและมหาวิทยาลัยเพียงเตรียมตัวผู้เรียนให้พร้อมที่จะขยายขอบฟ้าแห่งความรู้ด้วยตนเอง[๑] กรอบแนวคิดด้านความรู้ไม่ได้หมายถึงเฉพาะรู้อะไรบ้างแต่รวมถึงวิธีการแสวงหาความรู้ด้วยการเรียนรู้นับว่าเป็นกรรมวิธีหรือกระบวนการ (Process) อย่างหนึ่งเกิดขึ้นระหว่างตัวผู้เรียนกับสิ่งแวดล้อม กระบวนการเรียนรู้เป็นการดำเนินไปตามขั้นตอน ซึ่งการเรียนรู้ (Learning) เป็นกระบวนการที่สำคัญยิ่งต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ทุกคน เนื่องด้วยการเรียนรู้ทำให้มนุษย์ได้รับประสบการณ์อันเป็นประโยชน์ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตในสังคมอย่างมีความสุข การเรียนรู้สามารถเกิดขึ้นได้ทั้งภายนอกและภายในระบบโรงเรียน ห้องเรียน การเรียนรู้จึงเป็นกิจกรรมและกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและครอบคลุมช่วงเวลายาวนานตลอดชีวิตของบุคคลทุกเพศทุกวัยเป็นต้น

---

[๑] พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **ขอบฟ้าแห่งความรู้**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์, ๒๕๔๘), หน้า ๓๐.

๒.๑.๑ แนวคิดการจัดการเรียนรู้

๑) ความหมาย

วิจารณ์ พาณิช[๒] การจัดการความรู้เป็นกิจกรรมที่ซับซ้อน และกว้างขวาง ไม่สามารถให้นิยามด้วยถ้อยคำสั้นๆ ได้ ต้องให้นิยามหลายข้อ จึงจะครอบคลุมความหมาย ได้แก่

(๑) การจัดการความรู้หมายถึง การรวบรวม การจัดระบบ การจัดเก็บ และการเข้าถึงข้อมูลเพื่อสร้างเป็นความรู้ เทคโนโลยีด้านข้อมูลและด้านคอมพิวเตอร์เป็นเครื่องมือช่วยเพิ่มพลังในการจัดการความรู้ แต่เทคโนโลยีด้านข้อมูลและคอมพิวเตอร์โดยตัวของมันเองไม่ใช่การจัดการความรู้

(๒) การจัดการความรู้เกี่ยวข้องกับการแบ่งปันความรู้ (Knowlage sharing) ถ้าไม่มีการแบ่งปันความรู้ ความพยายามในการจัดการความรู้จะไม่ประสบความสำเร็จ พฤติกรรมภายในองค์การเกี่ยวกับวัฒนธรรม พลวัต และวิธีปฏิบัติ มีผลต่อการแบ่งปันความรู้ ประเด็นด้านวัฒนธรรมและสังคม มีความสำคัญยิ่งต่อการจัดการความรู้

(๓) การจัดการความรู้ต้องการผู้ทรงความรู้ความสามารถในการตีความ และประยุกต์ใช้ความรู้ ในการสร้างนวัตกรรมและเป็นผู้นำทางในองค์การ รวมทั้งต้องการผู้เชี่ยวชาญในสาขาใดสาขาหนึ่งสำหรับช่วยแนะนำวิธีประยุกต์ใช้การจัดการความรู้ ดังนั้นกิจกรรมเกี่ยวกับคนได้แก่ การดึงดูดคนเก่งและดี การพัฒนาคน การติดตามความก้าวหน้าของคน และการดึงคนมีความรู้ความสามารถไว้ในองค์การถือเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการความรู้

(๔) การจัดการความรู้เป็นเรื่องของการเพิ่มประสิทธิผลขององค์การ การจัดการความรู้เกิดขึ้นเพราะมีความเชื่อว่าจะช่วยสร้างความมีชีวิตชีวา และความสำเร็จให้แก่องค์การ การประเมิน “ต้นทุนทางปัญญา” (Intellectual capital) และผลสำเร็จของการประยุกต์ใช้การจัดการความรู้ เป็นดัชนีบอกว่าองค์การมีการจัดการความรู้อย่างได้ผลหรือไม่

การจัดการความรู้ (Knowlage Management-KM) คือ เครื่องมือเพื่อใช้ในการบรรลุเป้าหมายอย่างน้อย ๓ ประการไปพร้อมๆ กัน ได้แก่ บรรลุเป้าหมายของงาน บรรลุเป้าหมายการพัฒนาคน และบรรลุเป้าหมายการพัฒนาองค์กรไปสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ดังนั้นการจัดการความรู้จึงไม่ใช่เป้าหมายในตัวของมันเอง เมื่อไรก็ตามที่มีการเข้าใจผิด อาการจัดการความรู้เป็นเป้าหมาย ความผิดพลาดก็เริ่มเดินเข้ามา อันตรายที่จะเกิดตามมาคือ การจัดการความรู้เทียมหรือปลอม เป็นการดำเนินการเพียงเพื่อให้ได้ชื่อว่ามีการจัดการความรู้เท่านั้นเอง ซึ่งการจัดการเรียนรู้เรียบเสมือนเครื่องมือส่งเสริมให้ผู้เรียนรักการเรียน ตั้งใจเรียน และเกิดการเรียนรู้ขึ้น การเรียนของ

---

[๒] วิจารณ์ พาณิช, **การจัดการความรู้**, [ออนไลน์], [๑๕ ตุลาคม ๒๕๖๑].

ผู้เรียนจะไปสู่จุดหมายปลายทาง คือ ความสำเร็จในชีวิตหรือไม่เพียงใดนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับการจัดการเรียนรู้ที่ดีและเหมาะสม แล้วย่อมจะมีผลดีต่อการเรียนของผู้เรียนดังต่อไปนี้[๓]

(๑) มีความรู้และความเข้าใจในเนื้อหาวิชา หรือกิจกรรมที่เรียนรู้

(๒) เกิดทักษะหรือมีความชำนาญในเนื้อหาวิชา หรือกิจกรรมที่เรียนรู้

(๓) เกิดทัศนคติที่ดีต่อสิ่งที่เรียน

(๔) สามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

(๕) สามารถนำความรู้ไปศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมต่อไปอีกได้

๒) ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้[๔]

๑. การเตรียมการจัดการเรียนรู้

๑.๑ ศึกษาหลักสูตรจัดทำตารางการวิเคราะห์หลักสูตร เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องสัมพันธ์กับหลักการ จุดหมาย มาตรฐานการเรียนรู้ และคำอธิบายรายวิชา เพื่อจัดทำหน่วยการเรียนรู้ และออกแบบการจัดการเรียนรู้

๑.๒ กำหนดเทคนิควิธีการสอน และกิจกรรมการสอนที่สอดคล้องกับข้อ ๑.๑

๑.๓ สำรวจองค์ประกอบที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้

๑.๓.๑ จัดเตรียมสื่อและแหล่งการเรียนรู้

๑.๓.๒ จัดเตรียมเครื่องมือวัดผลประเมินผลที่หลากหลายครอบคลุมทั้งด้านพุทธิพิสัย ทักษะพิสัย จิตพิสัยและเน้นการประเมินตามสภาพจริง

๒. แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

๒.๑ ขั้นนำสู่บทเรียน: เป็นการจัดกิจกรรมที่เน้นกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ มีความพร้อมที่จะเรียนรู้ โดยใช้วิธีการและสื่อที่หลากหลายประกอบการใช้คำถามกระตุ้นซักถามทบทวนหรือแสดงความคิดเห็นให้ผู้เรียนนำประสบการณ์เดิมมาเชื่อมโยงกับประสบการณ์ใหม่

๒.๒ ขั้นดำเนินการสอน: ลักษณะกิจกรรมมุ่งให้ผู้เรียนมีบทบาทและมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้มากที่สุด ให้ผู้เรียนปฏิสัมพันธ์ต่อกัน ร่วมแสดงออกด้วยการตั้งคำถาม ตอบคำถาม โดยออกแบบ กรอบของความคิด ด้วยการใช้คำถามตามสีของหมวก (หมวกแต่ละสีใช้แทนวิธีคิดแต่ละแบบ) ซึ่งจะใช้หมวกสีใดก่อนหลังก็ได้ จนกระทั่งได้คำตอบหรือองค์ความรู้ในเรื่องที่เรียน

---

[๓] จิตวิทยาสำหรับครู, **การจัดการเรียนรู้**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์, คู่มือการจัดระบบการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้, พิมพ์ครั้งที่ ๑, ๒๕๕๓, [๑๕ ตุลาคม ๒๕๖๑].

[๔] การจัดการเรียนรู้, **ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้**, [ออนไลน์], [๑๕ ตุลาคม ๒๕๖๑].

อย่างชัดเจน ในขั้นตอนนี้จะจำเป็นต้องมีการร่วมกันวิเคราะห์ เพื่อให้ได้ความจริง ข้อเท็จจริง หรือคำตอบที่ต้องการ

๒.๓ ขั้นสรุป: เป็นการสรุปผลการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ผู้สอนให้โอกาสผู้เรียนมีส่วนร่วม โดยร่วมกันสรุปความรู้ ภาพรวมของเรื่องที่เรียนหรือสรุปสารสำคัญของบทเรียน โดยนำความรู้ที่ได้มาทั้งหมดมานำเสนอแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน สรุปข้อค้นพบ หรือสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ใหม่

๒.๔ ขั้นประเมินผล: ควรใช้วิธีการที่หลากหลาย ประเมินสิ่งที่ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการจัดกิจกรรม ซึ่งได้จากการสรุป การทดสอบ การบันทึก การตรวจผลงาน การประเมินผล อาจเปิดโอกาสให้ผู้เรียน เพื่อน ผู้ปกครงอ หรือชุมชนร่วมประเมินผลได้

ดังนั้น สรุปว่า การจัดการความรู้หมายถึง วิธีการจัดระบบข้อมูลเพื่อมให้สามารถใช้ข้อมูลในการสร้างเป็นความรู้ ด้วยเทคโนโลยี แล้วนำข้อมูลที่สร้างเป็นความรู้มาจัดกิจกรรมการแบ่งปันความรู้ (Knowlage sharing) โดยผู้มีความเชี่ยวชาญในสาขานั้นๆ เกิดเป็นองค์ความรู้เพื่อเป็นการเพิ่มประสิทธิผล สามารถบรรลุเป้าหมายอย่างน้อย ๓ ประการ คือ ๑) บรรลุเป้าหมายของงานหรือกิจกรรมนั้นๆ ๒) บรรลุเป้าหมายในการพัฒนาคน และ ๓) บรรลุเป้าหมายในการพัฒนากิจกรรมหรือหลักสูตรให้เป็นเกิดเป็นแหล่งแห่งการเรียนรู้เป็นต้น

๒.๑.๒ แนวคิดการจัดการเรียนรู้

๑) ความหมายของการเรียนรู้

สำหรับความหมายของการเรียนรู้ มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายไว้มากมายรายละเอียดดังต่อไปนี้

สุชา จันทร์เอม กล่าวว่า การเรียนรู้หมายถึง กระบวนการเจริญงอกงามของอินทรีย์ หรือพัฒนาการของอินทรีย์ ทำให้อินทรีย์สามารถแก้ไขปัญหาต่างๆได้ดีขึ้นหรือปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ใหม่ๆ ได้ผลดี[๕]

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า การเรียนรู้ คือกระบวนการที่ทำให้พฤติกรรมเปลี่ยนไปจากเดิมสืบเนื่องมาจากประสบการณ์[๖]

สุรางค์ โค้วตระกูล ได้ให้ความหมายว่า “การเรียนรู้” (Learning) เป็นการแปลงพฤติกรรม ซึ่งเป็นผลเนื่องมาจากประสบการณ์ที่บุคคลมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม หรือจากการฝึกหัด

---

[๕] สุชา จันทร์เอม, **จิตวิทยาส่งเสริมการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร: แพร่พิทยา, ๒๕๔๑), หน้า ๑๕๑.

[๖] ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, **จิตวิทยาการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ดี, ๒๕๔๓), หน้า ๒๙.

รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงปริมาณความรู้ของบุคคล[๗]

โรห์เวอร์ และโฮวี (Rohwer& Howe, 1980) ให้ความหมายการเรียนรู้ ว่าการเรียนรู้เป็นการเปลี่ยนแปลงทางสติปัญญาที่ค่อนข้างถาวร และสามารถสังเกตการเปลี่ยนแปลงนั้นได้จากพฤติกรรมของบุคคล[๘]

ลักขณา สริวัฒน์ กล่าวว่า การเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรือการแสดงออก ซึ่งมีผลมาจากประสบการณ์หรือการฝึกหัด การเรียนรู้เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการปรับตัวของมนุษย์ดังนั้นการเรียนรู้จึงเป็นเหตุอย่างหนึ่งที่ทำให้เกิดการพัฒนาขึ้น[๙]

ทิศนา แขมมณี ได้ให้ความหมายว่าการเรียนรู้ (Learning) คือ การปรับเปลี่ยนทัศนคติ แนวคิดและพฤติกรรมอันเนื่องมาจากการได้รับประสบการณ์ซึ่งควรเป็นการปรับเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้น[๑๐]

ดังนั้น **การเรียนรู้** หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมค่อนข้างถาวรทั้งภายในและภายนอก อันเป็นผลมาจากประสบการณ์และการกระทำฝึกฝนปฏิบัติของบุคคล อันเนื่องมาจากแรงจูงใจเพื่อบรรลุเป้าหมายหรือการแก้ปัญหาอย่างใดอย่างหนึ่งการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันเนื่องมาจากประสบการณ์ที่แต่ละคนได้รับมา ซึ่งผลของการเรียนรู้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใน ๓ ด้าน ได้แก่ ๑) ความรู้ (Knowledge) เช่น ความคิด ความเข้าใจ และความจำในเนื้อหาสาระต่างๆ เป็นต้น ๒) ทักษะ (Skill) เช่น การพูด การกระทำ และการเคลื่อนไหวต่างๆ เป็นต้นและ ๓) ความรู้สึก (Affective) เช่น เจตคติ จริยธรรม และค่านิยม เป็นต้น

๒) ลักษณะของการเรียนรู้

การเรียนรู้มีลักษณะสำคัญ[๑๑] ดังต่อไปนี้

(๑) มีลักษณะเป็นกระบวนการ (Process) คือ การเรียนรู้เกิดขึ้นเป็นขั้นตอนหลายขั้นตอนที่ต่อเนื่องกันตามลำดับ ไม่ใช่เกิดขึ้นเพียงขั้นตอนเดียวหรือขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งเท่านั้น

---

[๗] สุรางค์โค้วตระกูล, **จิตวิทยาการศึกษา**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๑๓.

[๘] Rohwer, W.D, Rowher, C.P., and B-Howe, J.R. **Educational Psychology**, (New York: Holt, Rinehart and Winston, 1980).

[๙] ลักขณา สริวัฒน์, **จิตวิทยาในชีวิตประจำวัน**, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๔), หน้า ๗๓.

[๑๐] ทิศนา แขมมณี, **ศาสตร์การสอนเพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , ๒๕๔๖), หน้า ๕.

[๑๑] สนธยา พลศรี, **เครือข่ายการเรียนรู้ในการพัฒนาชุมชน**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียน-สโตร์, ๒๕๕๐), หน้า ๑๖-๘.

(๒) การเรียนรู้มีความหมายครอบคลุมถึงการรับรู้ (Perception) การเข้าใจ (Comprehension) และการปรับเปลี่ยน (Transformation) เช่น การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการปรับเปลี่ยนวิธีคิด (Conceptualization) การปรับเปลี่ยนระบบค่านิยม (Values) เป็นต้น

(๓) การเปลี่ยนแปลง ในด้านความรู้ (knowledge) ทักษะ (Skills) เจตคติ (Attitude) และพฤติกรรมต่างๆ (Behaviors) ของบุคคล

(๔) การเกิดการเรียนรู้เป็นผลมาจากประสบการณ์ (Experiences) และกระบวนการเรียนรู้ของบุคคล (Learning process) กล่าวคือ ประสลการณ์และกระบวนการการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในครั้งก่อนจะเป็นพื้นฐานของการเรียนรู้ในครั้งนั้น ประสบการณ์ และกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในครั้งนี้จะเป็นพื้นฐานของการเรียนรู้ในครั้งต่อไปไม่ใช่เป็นผลของความเจริญเติบโตของร่างกาย ความเจ็บป่วย ความอ่อนเพลีย ฤทธิ์ของยาและสารเสพติดต่างๆ

(๕) การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เกิดขึ้น เป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งในทิศทางที่ดีขึ้นกว่าเดิมหรือถดถอยจากเดิมก็ได้ เป็นการเปลี่ยนแปลงเพียงบางส่วนหรือทั้งหมดก็ได้

(๖) การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เป็นผลมาจากการเรียนรู้เป็นแบบถาวรหรือค่อนข้างถาวร ไม่ใช่เกิดขึ้นเพียงครั้งคราวแล้วไม่เกิดพฤติกรรมนั้น

(๗) การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เป็นผลมาจากาการเรียนรู้ต้องใช้เวลา คือ ไม่เกิดขึ้นในทันทีทันได แต่จะเกิดขึ้นอย่างช้าๆ แบบค่อยเป็นค่อยไป

(๘) ประสบการณ์ที่มีผลต่อการเรียนรู้ เป็นทั้งประสบการณ์ตรงและประสบการณ์ทางอ้อม ประสบการณ์ตรง คือ ประสบการณ์ที่บุคคลได้รับด้วยตนเองหรือการฝึกฝนด้วยตนเองส่วนประสบการณ์อ้อมเป็นประสบการณ์ที่บุคคลไม่ได้รับด้วยตนเองแต่รับผ่านจากบุคคลหรือสิ่งต่างๆ เช่น ครูหรือผู้สอน เอกสารตำรา สื่อต่างๆ สื่อสารมวลชน เป็นต้น

(๙) การเรียนรู้ไม่ใช่วุฒิภาวะ (Maturation) แต่ต้องอาศัยวุฒิภาวะ กล่าวคือ บุคคลจะมีพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญาในแต่ละวัยที่เป็นไปตามธรรมชาติไม่ใช่การเรียนรู้ เช่น การคืบ การคลาน การยืน การเดิน การวิ่ง เป็นต้น แต่บุคคลที่มีความสามารถในการเรียนรู้นั้นจำเป็นต้องอาศัยวุฒิภาวะที่เพียงพอด้วย

(๑๐) เกิดขึ้นโดยไม่เลือกสถานที่และเวลา โดยเหตุบังเอิญหรือการจงใจ แต่ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ที่เหมาะสมและความพร้อมในการเรียนรู้ของบุคคลเป็นสำคัญ

(๑๑) เกิดขึ้นได้โดยมีผู้สอนหรือหรือไม่ต้องมีผู้สอนก็ได้ คือ เกิดจากการสอนของบุคคลอื่นหรือปรากฏการณ์ธรรมชาติก็ได้

(๑๒) บุคคลมีระยะเวลาของการเรียนรู้ในเรื่องเดียวกันไม่เท่ากัน บางคนใช้เวลาน้อยแต่บางคนต้องใช้เวลามาก เนื่องจากความแตกต่างระหว่างบุคคล ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน

(๑๓) การเกิดการเรียนรู้ของแต่ละบุคคลจะแตกต่างกันไปตามลักษณะของบุคคล วิธีการเรียนรู้ และความพร้อมของแต่ละบุคคล

(๑๔) เกิดขึ้นตลอดชีวิตของบุคคลเพราะมีความรู้อีกมากที่บุคคลยังไม่รู้และมีความจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้เพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิต

(๑๕) ผลของการเรียนรู้ขึ้นอยู่กับความสามารถในการเรียนรู้ของบุคคล ซึ่งแตกต่างกันออกไปบุคคลไป บุคคลแต่ละคนจึงเกิดการเรียนรู้ในเรื่องเดียวกันที่ไม่เท่าเทียมกัน

(๑๖) ไม่สามารถสังเกตหรือมองเห็นการเกิดการเรียนรู้ได้โดยตรง แต่จะรู้ได้จากพฤติกรรมที่ผู้เรียนแสดงออกมา ซึ่งสามารถรู้ได้ด้วยการสังเกตและการใช้เครื่องมือตรวจสอบ เช่น ความสามารถในการทำบางสิ่งบางอย่าง เป็นต้น

(๑๗) การเรียนรู้จะประสบความสำเร็จเมื่อผู้เรียนมีความมุ่งหมาย ความต้องการ ความสนใจในการเรียนและเป็นผู้เรียนรู้ด้วยตนเอง

(๑๘) การเสริมแรง (Reinforcement) เป็นสิ่งที่กระตุ้นหรือจูงใจที่สำคัญให้บุคคลเกิดความต้องการที่จะเรียนรู้

(๑๙) การเรียนรู้ที่แท้จริง จะเกิดขึ้นเมื่อผู้เรียนได้บรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายหรือได้รับในสิ่งที่ต้องการแล้ว

(๒๐) การเรียนรู้ช่วยในการปรับตัวของบุคคล ทำให้บุคคลรู้จักปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เหมาะสมกับสถานการณ์ต่างๆ และการดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้

สรุปได้ว่า การเรียนรู้มีลักษณะหลายประการ การจะเสริมสร้างความรู้ให้กับบุคคลจึงต้องให้ความสำคัญต่อลักษณะของการเรียนรู้ดังกล่าว และนำมาใช้เป็นแนวทางในการสร้างเสริมความรู้ให้กับบุคคลด้วย จึงจะทำให้การเรียนรู้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่ต้องการ

๓) องค์ประกอบของการเรียนรู้

นรา สมประสงค์ และโกศล มีคุณ กล่าวว่า องค์ประกอบสำคัญของการเรียนรู้ประกอบด้วยลักษณะสำคัญ ๒ ประการ คือ ประการที่ ๑ เป็นเรื่องของกระบวนการ ซึ่งประกอบด้วยสิ่งเร้า (Stinmulus) แรงขับ (Drive) การตอบสนอง (Response) และสิ่งเสริมแรง (Reinforcement) ประการที่ ๒ เป็นองค์ประกอบที่ทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ ระบบประสาทและสมอง ระดับสติปัญญา การจำและการลืม อารมณ์ แรงจูงใจ ความเหนื่อยล่า การเชื่อมโยงการเรียนรู้ เนื้อหา สภาวการณ์ และการฝึก เป็นต้น และอาจกล่าวได้ว่า ในการที่จะทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ได้ดี รวดเร็ว มีประสิทธิภาพและมีความคงอยู่ของการเรียนรู้นานนั้น จะต้องคำนึงถึง

องค์ประกอบดังกล่าว และมีการจัดการสนับสนุนส่งเสริมต่างๆ ที่เหมาะสมด้วย[๑๒]ซึ่งการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้นั้นต้องประกอบด้วยองค์ประกอบ ๓ อย่าง คือ

(๑) คน ประกอบด้วยผู้รู้หรือปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชนหรือองค์กร และผู้ที่มีความรู้และความชำนาญเฉพาะด้านในชุมชน

(๒) ความรู้ ประกอบด้วย ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน ความรู้ทางวิชาการหรือที่มาจากภายนอก และชุดความรู้หรือประสบการณ์ที่ชุมชน และองค์กรได้สะสมพัฒนาขึ้น

(๓) ทรัพยากร หมายถึง ทรัพยากรวัตถุ เช่น เงินทุน ที่ดิน ป่าไม้ แหล่งน้ำ พืช สัตว์ และผลผลิตของชุมชน

องค์ประกอบทั้งสามนี้ จะเป็นตัวกำหนดรูปแบบกระบวนการ ตลอดจนเนื้อหาสาระและกิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชน การศึกษาที่เกิดขึ้นจึงสอดคล้องกับวิถีชีวิตใช้ประโยชน์ได้จริงและเป็นกระบวนการเดียวกันกับการพัฒนาชุมชน[๑๓] แต่สิ่งที่ขาดหายไปคือสังคมควรจะเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่จะทำให้การเรียนรู้สมบูรณ์

ชูชีพ อ่อนโคกสูงกล่าวว่าการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้จะต้องมีองค์ประกอบพื้นฐานอย่างน้อยที่สุด ๔ ประการด้วยกัน ดังนี้[๑๔]

(๑) แรงจูงใจ (Motive) ในขณะที่ยังมีชีวีตอยู่ ร่างกายย่อมมีความต้องการต่างๆ เมื่อใดร่างกายที่มีความต้องการหรือความไม่สมดุลขึ้น จะมีแรงขับ (Drive) แรงจูงใจ (Motive) เกิดภายในอินทรีย์ผลักดันให้สิ่งที่หายไปนั้นมาให้ร่างกายอยู่ภาวะพอดี แรงจูงใจเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการเรียนรู้ เพราะเป็นตัวจักสำคัญหรือเป็นต้นตอที่แท้จริงของพฤติกรรม

(๒) สิ่งจูงใจ (Incentive) สิ่งจูงใจเป็นสิ่งลดความเครียดและนำไปสู่ความพอใจ นักจิตวิทยาเชื่อว่าสิ่งจูงใจจะเป็นศูนย์กลางหรือหัวใจของการเรียนรู้เขาถือว่าแรงจูงใจ ซึ่งถือว่าเป็นภาวะภายในของอินทรีย์และกิจกรรมต่างๆ ล้วนเกิดขึ้นจากสิ่งจูงใจทั้งสิ้น

(๓) อุปสรรค (A Barrier or Block) นับเป็นพื้นฐานสำคัญอีกประการหนึ่งของการเรียนรู้เพราะอุปสรรคของสิ่งกีดขวางย่อมทำให้เกิดปัญหา การที่ผู้เรียนย่อมทำให้เกิดปัญหา การที่

---

[๑๒] นรา สมประสงค์ และโกศล มีคุณ, ทฤษฎีการเรียนรู้และการสอน, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมธิราช, ๒๕๓๘), หน้า ๑๔๕-๑๔๗, อ้างใน สุวรรณี ยหะกร, **เอกสารการสอนชุดวิชาจิตวิทยา และวิทยาการการเรียนรู้**, หน่วย ๑๐ หน้า ๘.

[๑๓] วิชิต นันทสุวรรณ และจำนง แรกพินิจ, **แนวทางพัฒนาสังคมชนบทฐานรากภูมิปัญญา และวัฒนธรรมชุมชน**, (กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์พริ้นติ้งแอนพับลิชชิ่ง, ๒๕๔๑), หน้า ๑๑๕.

[๑๔] ชูชีพ อ่อนโคกสูง, อ้างใน อารี พันธ์มณี, **จิตวิทยาการสอนประยุกต์**, (กรุงเทพมหานคร: ต้นอ้อ, ๒๕๓๔), หน้า ๘๙.

ผู้เรียนเกิดปัญหาจะทำให้ผู้เรียนพยายามทำซ้ำๆ หรือเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เพื่อจะฟันฝ่าอุปสรรคนั้นไปสู่เป้าหมายให้ได้

(๔) กิจกรรม (Activity) กิจกรรมหรือการตอบสนองของอินทรีย์ เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เราทราบว่าใครเกิดการเรียนรู้หรือไม่เพียงใด ช้าหรือเร็วอย่างไร และเป็นสิ่งที่ใช้อ้างอิง (Infer) ไปจนถึงความรู้สึกนึกคิดทางจิตใจที่ซ้อนเร้นอยู่ เราจะสังเกตุเห็นว่าคนเรามักจะชอบประกอบกิจกรรมที่มีความสำเร็จหรือความพอใจมาให้ซ้ำ ๆ อยู่เสมอ แม้ว่าจะไม่เจอปัญหาใหม่ๆ ส่วนกิจกรรมหรือพฤติกรรมที่ไม่เคยนำความสำเร็จมาให้นั้นมักจะหลีกเลี่ยง

สุชา จันทน์เอม กล่าวถึง องค์ประกอบของกระบวนการเรียนรู้จะเกิดขึ้นตามลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้[๑๕] ๑) แรงจูงใจ ๒) เป้าหมาย ๓) ความตรึงเครียด ๔) การเลือกหาการกระทำที่เหมาะสม และ ๕) การยึดถือการกระทำที่เหมาะสมไว้เป็นแนวทางปฏิบัติต่อไป

ทรงพล ภูมิพัฒน์ กล่าวถึง องค์ประกอบในการเรียนรู้ที่เป็นรากฐานของการเรียนรู้ทั้งหลาย[๑๖] ได้แก่ ๑) อินทรีย์ (ตัวผู้เรียน) O-Organism ๒) สิ่งเร้า S-Stimullus และ ๓) ปฏิกิริยาตอบสนองสิ่งเร้า R-Response

สุโท เจริญสุข กล่าวถึง ส่วนประกอบทำให้การเรียนได้ผลดี[๑๗] ได้แก่ ๑) จุดหมายในการเรียน ๒) การรู้ความก้าวหน้าในการเรียน ๓) การรู้จักตัวเอง ๔) อบรมของผู้เรียน และ ๕) ทรัพยากรในชุมชน

จากองค์ประกอบของกระบวนการเรียนรู้ที่กล่าวมาประการหนึ่งที่เป็นตัวร่วมที่สำคัญ คือ อุปสรรค ก่อให้การเรียนรู้ไม่ประสบความสำเร็จก็ได้ และบางครั้งยิ่งเป็นการเพิ่มแรงจูงใจเพื่อจะไปสู่จุดหมายที่ตั้งไว้ แต่ย่อมไม่มากเกินไปจนถึงภาวะสุดขีดที่จะผ่านพ้นไปได้ ตามปกติธรรมดานั้นเมื่อผู้เรียนบังเกิดมีสภาวะบางอย่างกระตุ้นให้มีความต้องการที่จะกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดแล้ว ถ้าการกระทำบรรลุเป้าหมายที่คิดไว้ได้ ผู้เรียนย่อมเกิดความพึงพอใจ แต่ถ้ามีอุปสรรคมากีดขวางมิให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายได้ในทันทีทันใด ผู้เรียนมักจะมีความกระวนกระวาย ก่อให้เกิดสภาวะตรึงเครียดขึ้น ความตรึงเครียดจะมีมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับความแรงกล้าของแรงจูงใจ และชนิดของอุปสรรคที่เกิดขึ้น[๑๘] อุปสรรคย่อมส่งผลถึงผลลัพธ์ของการเรียนรู้ก่อให้เกิดวิสัยทัศน์และวิธีคิดอย่างเชื่อมโยงของบุคคลลดลงด้วย

---

[๑๕] สุชา จันทร์เอม, **จิตวิทยาส่งเสริมการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร: แพร่พิทยา, ๒๕๔๑), หน้า ๑๒-๑๖.

[๑๖] ทรงพล ภูมิพัฒน์, **จิตวิทยาทั่วไป**, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีปทุม, ๒๕๔๐), หน้า ๗๗.

[๑๗] สุโท เจริญสุข, **เกร็ดจิตวิทยาประยุกต์**, (กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ป.), หน้า ๙๔-๙๗.

[๑๘] สุชา จันทร์เอม, **จิตวิทยาส่งเสริมการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร: แพร่พิทยา, ๒๕๔๑), หน้า ๑๔.

๔) รูปแบบของการเรียนรู้

แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔) ได้กำหนดรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการ[๑๙] ดังนี้

การพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียน ครู ผู้ปกครองมีความสุขผู้เรียนได้รับการพัฒนาครอบคลุมใน ๔ ด้านคือ Head Heart Hand Health ประชาชนได้รับการพัฒนาทักษะ และพัฒนาการที่เหมาะสมตามวัย สามารถแสวงหาองค์ความรู้ได้สอดคล้องกับบริบทในปัจจุบัน มีความรู้ความเข้าใจในประวัติศาสตร์ไทย มีค่านิยมที่ถูกต้องตามค่านิยมหลักของคนไทย ๑๒ ประการ โดยมีแนวทางและวิธีในการดำเนินโครงการ ได้แก่ การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ มาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน ปรับปรุงหลักสูตรการเรียนรู้ ทั้งในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน อาชีวศึกษา อุดมศึกษา และการศึกษานอกระบบ ให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการการคิดวิเคราะห์ สามารถใช้หลักเหตุและผลในการตัดสินใจ ปรับปรุงโครงสร้างเวลาเรียนในระดับชั้น ป.๑ - ม.๓ โดยปรับตารางเรียนให้สอดคล้องกับการทำกิจกรรมการเรียนรู้ ยกระดับการใช้ภาษาอังกฤษในสถานศึกษาให้เป็นรูปธรรม ใช้ระบบสะเต็มศึกษา (STEM Education) เพื่อยกระดับการเรียนรู้ด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีวิศวกรรมศาสตร์และคณิตศาสตร์ รวมทั้งพัฒนานวัตกรรมในการจัดการเรียนการสอนตามกลุ่มสาระวิชาให้มีความเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น

Rmelhart และ Norman เสนอแนะวิธีปฏิบัติการเรียนรู้ ๓ แบบ ที่สอดคล้องกับกรอบแนวคิดเรื่องโครงสร้างความรู้ซึ่งได้แก่[๒๐]

(๑) การสะสม (Accretion) หมายถึง การสะสมความรู้ประจำวัน ซึ่งเท่ากับการเรียนรู้ข้อเท็จจริง

(๒) การปรับ (Tuning) ที่รวมถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างความรู้อย่างช้าๆ และค่อยๆ เปลี่ยนแปลงทีละเล็กทีละน้อย

---

[๑๙] สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, **แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ.๒๕๖๐-๒๕๖๔),** (กรุงเทพมหานคร: สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๖๐), หน้า ๔๓.

[๒๐] David E. Runelhart& Donald A. Norman อ้างใน นารีรัตน์ รักวิจิตรกุล, เอกสารคำสอนหลักการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่, ภาควิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์, (มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยสารคาม, ๒๕๔๔), หน้า ๕๖-๕๗.

(๓) การจัดโครงสร้างใหม่ๆ (Restructuring) เกี่ยวข้องทั้งการจัดโครงสร้างใหม่และการจัดระบบความรู้ที่เคยจัดเก็บแล้วใหม่ ซึ่งกลไก ๓ วิธีที่การเรียนรู้อาจจะเกิดขึ้นตามแผนภาพ ๒.๑ ดังนี้

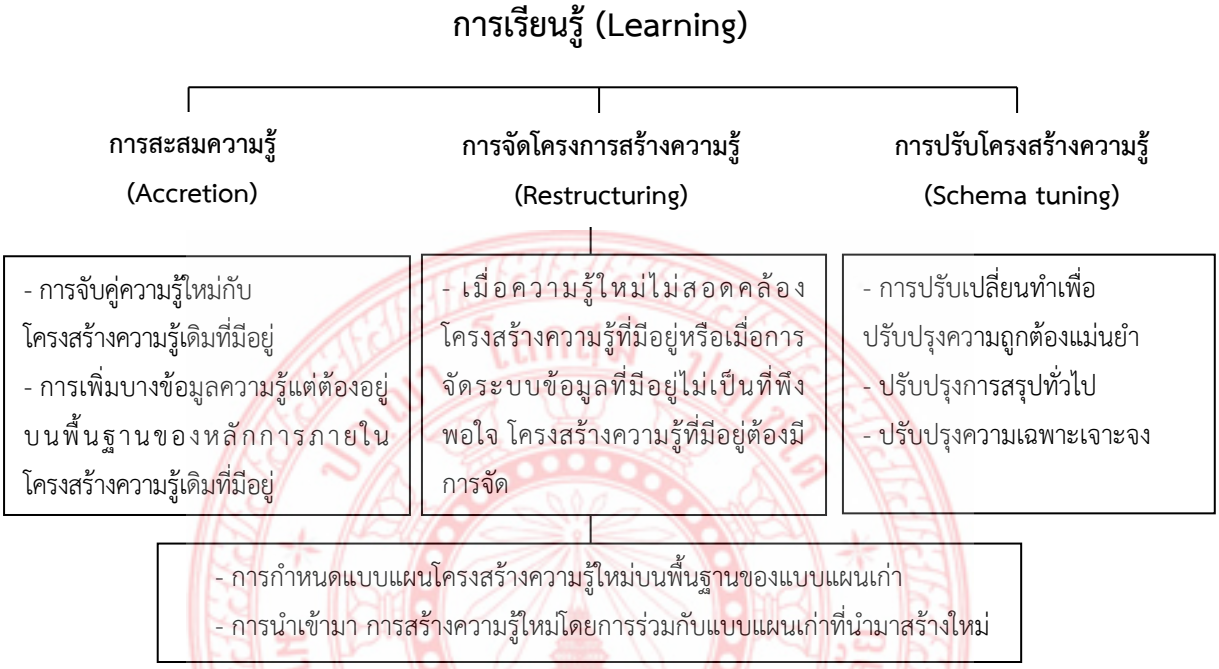

แผนภาพ ๒.๑ วิธีการปฏิบัติการเรียนรู้
ที่มา: นารีรัตน์ รักวิจิตรกุล[๒๑]

จะเห็นว่าข้อที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ขึ้นเรื่อยๆ อย่างไม่มีที่สิ้นสุดการปรับ (Tuning) ความรู้เปลี่ยนแปลงตามกระบวนการที่เกิดขึ้น หากไม่มีการปรับแล้วก็ไม่มีการเรียนรู้ แต่รากฐานที่สำคัญของการเรียนรู้ที่มีบทบาทมากในการสร้างกระบวนการเรียนรู้คือเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต ซึ่งองค์ประกอบที่สำคัญมีอยู่ ๓ อย่าง ได้แก่ คน ความรู้ และทรัพยากร

๕) กระบวนการเรียนรู้

การเรียนรู้ของมนุษย์มีลักษณะกระบวนการ (Learning process) คือเกิดขึ้นเป็นขั้นตอนลำดับ ซึ่งนักจิตวิทยา และนักวิชาการหลายท่านได้เสนอลำดับขั้นตอนของการเรียนรู้เอาไว้ซึ่งมีรายละเอียดโดยสังเขป ดังนี้

---

[๒๑] นารีรัตน์ รักวิจิตรกุล, **เอกสารคำสอนหลักการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่**, ภาควิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์, (มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยสารคาม, ๒๕๔๔), หน้า ๕๖-๕๗.

พิสณุ ฟองศรี กล่าวว่า กระบวนการเรียนรู้ของมนุษย์ มนุษย์มีกระบวนการเรียนรู้หลายวิธี ตั้งแต่สมัยโบราณ จากการรวบรวมของผู้ที่ศึกษาไว้ สรุปได้ว่ามนุษย์มีกระบวนการเรียนรู้ ๙ วิธี ได้แก่ กระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์ การถามผู้รู้ ธรรมเนียมประเพณี การหยั่งรู้ การอนุมาน การอุปมาน วิทยาศาสตร์ และการวิจัย ซึ่งในแต่ละวิธีมีรายละเอียด ดังนี้

(๑) กระบวนการเรียนรู้ด้วยประสบการณ์ (Experience) เป็นกระบวนการหาความรู้ที่คุ้นเคยกันมากที่สุด อาจเรียกว่าเป็นการหาความรู้ตามโอกาสหรือความบังเอิญ หรือลองผิดลองถูก โดยการทดลองหลายๆ วิธีเพื่อแก้ปัญหาหรือได้มาซึ่งความรู้

(๒) การถามผู้รู้ (Authority) เป็นการถามความรู้จากผู้รู้ในเรื่องนั้นๆ โดยอาจเป็นนักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ ที่มีความรู้เฉพาะสาขา ซึ่งในสมัยก่อนมักจะเป็นผู้มีอำนาจหรือได้รักการยอมรับ เช่น กษัตริย์ นักปราชญ์ และผู้นำทางศาสนา เป็นต้น ซึ่งความรู้ที่ได้จะถูกต้องหรือไม่ก็ไม่มีใครกล้าคัดค้านหรือพิสูจน์

(๓) กระบวนการเรียนรู้ด้วยธรรมเนียมประเพณี (Tradition) นั้นคล้ายกับการถามผู้รู้ เพียงแต่การถามผู้รู้ เป็นการถามโดยแต่วิธีนี้ได้จากแนวปฏิบัติสืบต่อกันมาโดยไม่มีการเปลี่ยนหรือเปลี่ยนแปลงน้อยมาก เพราะไม่มีใครกล้าพิสูจน์ว่าสิ่งที่ปฏิบัติกันมาถูกต้องหรือไม่เพียงไร เช่น การแต่งกายหรือการปฏิบัติตัวในพิธีการต่างๆ เป็นต้น

(๔) กระบวนการเรียนรู้ด้วยวิธีการหยั่งรู้ (Intuition) เป็นการได้ความรู้โดยไม่มีเหตุผล หรือกระบวนการใดๆ เหมือนกับเป็นเรื่องอัศจรรย์ ซึ่งการหาความรู้วิธีนี้คนไทยคุ้ยเคยดีก็คือการได้ ความรู้ด้วยการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า

(๕) กระบวนการเรียนรู้ด้วยการอนุมาน (Deduction) การหาความรู้แบบนี้ถือว่าเป็นวิธีที่เป็นระบบ ซึ่งนักปราชญ์ ชาวกรีกคิดค้นขึ้นโดยใช้กลักตรรกวิทยา หรือเชิงเหตุผล เริ่มจากข้อเท็จจริงใหญ่ไปสู่ข้อเท็จจริงย่อย และข้อสรุป เช่น ข้อเท็จจริงใหญ่มีว่านักศึกษาปริญญาโททุกคนต้องทำวิทยานิพนธ์ ข้อเท็จจริงย่อย มีว่าสายันห์เป็นนักศึกษาปริญญาโท ข้อสรุปจะได้ว่าสายันห์ต้องทำวิทยานิพนธ์ข้อสรุปจะเป็นจริงเสมอถ้าข้อเท็จจริงย่อยเป็นความจริง อย่างไรก็ตาม การหาความรู้ด้วยวิธีนี้จะไม่ได้ความรู้ใหม่ และมีโอกาสผิดพลาดได้ในบางสถานการณ์ ที่พบเห็นกันทั่วไป เช่นกรณีการแข่งขันกีฬาฟุตบอล โดยทีมแรกชนะทีมที่สอง ทีมที่สองชนะทีมที่สาม สรุปว่าทีมแรกต้องชนะทีมที่สามซึ่งไม่เป็นจริงเสมอไป ทีมแรกอาจจะแพ้ก็ได้ ดังที่ปรากฏอยู่เสมอๆ เป็นต้น

(๖) กระบวนการเรียนรู้ด้วยการอุปมาน (induction) เป็นการใช้การรวบรวมข้อเท็จจริงย่อยมาจัดเป็นหมวดหมู่ แล้วจึงรวมเป็นข้อสรุป เช่น ในสำนักวิจัยแห่งหนึ่งข้อเท็จจริงย่อยหลายข้อพบว่า นายสมโชติ นายสมชัย นางสาวสมหญิง นางสมศรี จบการศึกษาจากสถาบันการศึกษาแห่งเดียวกัน ทุกคนมีความสามารถในการทำวิจัย จึงสรุปว่า ผู้ที่จบจากสถาบันการศึกษานั้นเป็นผู้มีความสามารถในการทำวิจัย เป็นต้น การหาความรู้ด้วยวิธีนี้มีข้อดี คือ จะได้ความรู้ใหม่ แต่มี

ข้อผิดพลาดได้ง่าย ถ้าข้อเท็จจริงย่อยไม่เป็นความจริง หรือข้อสรุปย่อยมีไม่เพียงพอ หรือเกิดจากความบังเอิญ จะทำให้สรุปผิดพลาดได้ เช่น จากกรณีตัวอย่างถ้าผู้จบการศึกษาทั้ง ๔ คนมีความสนิทสนมกัน บุคลิกลักษณะนิสัย คล้ายคล้ายคลึงกัน ปรึกษาหารือ และร่วมกันทำวิทยานิพนธ์ก็จะทำให้สรุปผิดได้ หรืออาจพูดง่ายๆ ว่าไม่ได้เป็นตัวแทนของนักศึกษาทั้งหมดนั่นเอง การค้นหาความรู้ด้วยวิธีนี้ประกอบด้วยวิธีย่อย ๓ วิธี ได้แก่ ๑) การอุปมานสมบูรณ์ (perfect induction) ใช้วิธีการเก็บข้อมูลจากหน่วยของประชากร แล้วทำการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของข้อมูลย่อย เช่น ต้องการทราบว่าผู้ปกครองของนักศึกษามีอาชีพอะไร ก็ศึกษาจากผู้ปกครองทุกคนแล้วนำมาวิเคราะห์สรุป ก็จะได้ผลที่เชื่อถือได้ แต่มีความยุ่งยากและสิ้นเปลืองทรัพยากรมาก มีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติน้อย ๒) การอุปมานไม่สมบูรณ์ (imperfect induction) คล้ายวิธี ๖.๑ แต่เก็บข้อมูลบางส่วนหรือใช้กลุ่มตัวอย่าง ผลที่ได้จะมีความน่าเชื่อถือหรือไม่ขึ้นอยู่กับความเป็นตัวแทนของ ตัวอย่างที่นำมาศึกษาว่าเป็นตัวแทนของประชากรหรือไม่ดังกล่าวแล้ว แต่มีข้อดีคือ สะดวกและประหยัด มีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติมาก และ ๓) การอุปมานแบบเบโคเนียน และมิลล์ (baconioninductionmill) เป็นการตรวจสอบข้อเท็จจริงเชิงเหตุผลจากข้อมูล ซึ่งมีวิธีที่คล้ายกัน โดยสรุปยึดตามแนวของมิลล์ ๕ วิธี คือ ส่วนที่เหมือนกัน ต่างกัน ร่วมกันของความเหมือนกับความต่าง ส่วนที่เหลือและความผันแปร

(๗) การอนุมาน – อุปมาน (deduction-induction) การหาความรู้ด้วยวิธีนี้ โดยนำเอาวิธีที่ ๕ และ ๖ มารวมกัน เนื่องจากมีผู้เห็นว่าจะใช้วิธีหนึ่งวิธีใดเพียงวิธีเดียวไม่เพียงพอต้องใช้ทั้ง ๒ วิธี ซึ่งเรียกวิธีการนี้ว่า การคิดแบบครอบคลุม (reflective thinking) โดยมีขั้นตอน ๕ ขั้น คือ ขั้นเกิดปัญหา กำหนดนิยามปัญหา ตั้งสมมุติฐาน ตรวจสอบความถูกต้องของสมมุติฐาน และทดสอบสมมุติฐาน ซึ่งเป็นที่มาของวิธีวิทยาศาสตร์

(๘) กระบวนการเรียนรู้ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ (scientific) ถือว่าเป็นระบบและมีแบบแผนสมบูรณ์ที่สุด และความรู้ความจริงที่ได้น่าเชื่อถือมากที่สุดเช่นกัน โดยมีขั้นตอนที่สำคัญ ๕ ขั้นตอน คือ

๘.๑ ขั้นปัญหา (problem) เป็นขั้นตอนแรกที่ผู้ต้องการแสวงหาความรู้วิเคราะห์ว่าอยากรู้หรือมีปัญหาอะไรบ้างที่ต้องการคำตอบ

๘.๒ ขั้นกำหนดสมมุติฐาน (hypothesis) เป็นการวางแนวทางอย่างมีเหตุผลเพื่อหาคำตอบ

๘.๓ ขั้นการรวบรวมข้อมูล (collection of data) เป็นการรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการต่างๆ ได้แก่ สังเกต สอบถาม สัมภาษณ์ ทดสอบ และทอลอง

๘.๔ ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล (analysis of data) ขั้นนี้เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบว่าตรงกับสมมุติฐานที่กำหนดไว้หรือไม่

๘.๕ ขั้นการสรุปผล (conclusion) เป็นการนำผลการวิเคราะห์มาสรุปตามความอยากรู้หรือปัญหาที่กำหนดไว้

การใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์หาความรู้นั้น มีข้อตกลงเบื้องต้นที่สำคัญ ๒ ประการ คือ ข้อตกลงเบื้องต้นเกี่ยวกับรูปแบบของธรรมชาติ มีหลักว่าปรากฏการณ์ธรรมชาติทุกชนิดต้องมีสาเหตุอย่างคงเส้นคงวา ไม่ใช้ความบังเอิญ หรือผลย่อมเกิดจากเหตุ ข้อตกลงเบื้องต้นเกี่ยวกับกระบวนการทางจิตวิทยา มีหลักว่าบุคคลได้รับความรู้ต่างๆ โดยอาศัยการรับรู้การจำและการใช้เหตุผลได้โดยหาข้อเท็จจริง สังเกตหรือทดลองด้วยตนเองอย่างมีความเชื่อมัน ไม่ใช่การฟังจากผู้อื่น

(๙) การวิจัย (Research) เป็นวิธีการหาความรู้โดยใช้หลักการของวิธีการทางวิทยาศาสตร์ซึ่งเป็นระบบและมีแบบแผนสมบูรณ์ ทำให้ความรู้ที่ได้มีความน่าเชื่อถือได้รับการยอมรบและกันมากที่สุดในปัจจุบัน[๒๒]

สุโท เจริญสุข อธิบายว่า การเรียนรู้นับเป็นกรรมวิธีหรือกระบวนการ (Process) อย่างหนึ่ง เกิดขึ้นระหว่างตัวผู้เรียนกับสิ่งแวดล้อม กระบวนการของการเรียนรู้ เป็นการดำเนินไปตามขั้น[๒๓] คือ

(๑) ตัวผู้เรียนที่มีแรงจูงใจ (Motive) หมายถึง พลังงานอย่างหนึ่งของชีวิตที่เป็นแรงให้เกิดพฤติกรรมของบุคคลออกมา ชนิดต่างๆของแรงจูงใจแบ่งออกเป็น ๓ อย่าง ได้แก่ ๑) แรงจูงใจทางร่างกาย (Physiological Motive) เป็นแรงจูงใจที่ทำให้คนมีชีวิตไม่ตาย เช่น ความหิว การหลีกเลี่ยงอันตราย ความเจ็บปวด ความปรารถนาในการรักษาชีวิตอยู่ในอุณหภูมิพอเหมาะ เป็นต้น ๒) แรงจูงใจทางจิต (Psychological Motive) บางทีก็เรียกว่า “Ego Motive” มีอำนาจ ต่อมนุษย์มาก เช่น ความต้องการความปลอดภัย ต้องการชื่อเสียงให้คนอื่นยกย่อง แรงจูงใจทางจิตนี้มนุษย์ทำให้สมปรารถนาได้ยากมาก มันจึงมีบทบาทต่อชีวิตมากยิ่งและ ๓) แรงจูงใจทางนิสัย (Habit Motive) นิสัยให้ประโยชน์มากกับ มนุษย์ เช่น การหวีผม การแปรงฟัน การสูบบุหรี่ การรักษาความสะอาด การวางรูปทรงร่างกายให้สง่างาม การปรับระดับเสียงพูด เป็นต้น

(๒) ผู้เรียนเกิดความมุ่งมั่นในการเรียน (Goal) ทุกคนถ้ารู้ว่า ตนเองจะทำอะไร ทำไปเพื่ออะไร (คือ วัตถุประสงค์) แน่นอนจะทำให้คนๆ นั้นสามารถในการแก้อุปสรรคต่างๆ อันขัดขวางต่อชีวิตให้ลุล่วงไปด้วยความมานะ อดทนขยันขันแข็ง และเกิดผลเต็มที่ ดังนั้นนักเรียนจึงต้องมีความมุ่งมั่นในการเรียนเป็นของเขาเองก่อนแล้ว และอาศัยครูช่วยพัฒนาไปสู่เป้าหมายที่มีคุณค่าเหมาะสมจริงๆ ต่อชีวิตและสังคมข้อคิดเกี่ยวกับความมุ่งหมายในการเรียน

---

[๒๒] พิสณุ ฟองศรี, **วิจัยทางการศึกษา**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท พรอพเพอร์ตี้พริ้นท์ จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า๑-๕.

[๒๓] สุโท เจริญสุข**, เกร็ดจิตวิทยาประยุกต์**, (กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ป.), หน้า ๙๐-๙๑.

(๓) ผู้เรียนประสบอุปสรรคขัดขวางมิให้ ไปถึงจุดมุ่งหมายนั้นได้ง่ายๆ จำแนกได้ ๓ อย่าง ได้แก่ ๓.๑) ความขัดแย้งกับแรงจูงใจ ๓.๒) ความไม่พร้อม ไม่บริบูรณ์ทางส่วนตัว และ ๓.๓) สิ่งแวดล้อมไม่อำนวย

เฮอร์เบร์ต เจ เคลาสไมเออร์ (Herbert J. Klausmeier) และวิลเลียม กูดวิน (William Goodwin ได้จำแนกและจัดลำดับขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้ไว้ ๕ ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ ๑ ผู้เรียนได้รับการจูงใจให้กำหนดจุดมุ่งหมายของการเรียนรู้อย่างชัดเจน

ขั้นที่ ๒ ผู้เรียนพิจารณาสถานการณ์ต่างๆ ที่จะช่วยให้บรรลุผลตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้

ขั้นที่ ๓ ผู้เรียนพิจารณาประเมินผลจากการกระทำ ซึ่งถ้าหากการกระทำนั้น ทำให้บรรลุจุดมุ่งหมายได้ ผู้เรียนก็จนำเอาการกระทำนั้นๆ มาใช้อีก (Confirm response) หรือล้มเลิกปฏิเสธการกระทำนั้น (Reject response) ถ้าหากผู้เรียนพิจารณาเห็นว่าการกระทำนั้นไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้

ขั้นที่ ๔ ผู้เรียนรับรู้ในผลที่ได้ ซึ่งการรับรู้นั้นก็จุแบ่งเป็น ๒ ลักษณะ คือ รับรู้ด้วยความพอใจ เมื่อบรรลุตามจุดมุ่งหมาย และรับรู้ด้วยความผิดหวัง เมื่อการกระทำล้มเหลว

ขั้นที่ ๕ สรุปผลของการเรียนรู้ แบ่งเป็น ๒ ส่วน คือ สรุปว่าการกระทำนั้นนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์ตามจุดมุ่งหมายควรนำไปในครั้งต่อไปอีก และสรุปว่าเกิดความล้มเหลวต้องแก้ไขปรับปรุงการกระทำนั้นเสียใหม่[๒๔]

Robert M. Gagneได้กล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้ว่า มี ๘ ขั้นตอน[๒๕] ดังนี้

ขั้นที่ ๑ การจูงใจ (Motivation Phase) ก่อนการเรียนรู้จะต้องมีการจูงใจให้ผู้เรียนอยากรู้ อยากเห็น และมีส่วนร่วมในกิจกรรมซึ่งจะช่วยให้การเรียนรู้ดำเนินไปได้ด้วยดี

ขั้นที่ ๒ ความเข้าใจ (Apprehending Phase) ในการเรียนรู้ผู้เรียนจะต้องมีความเข้าใจในบทเรียนจึงจะช่วยให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพ

ขั้นที่ ๓ การได้รับ (Acquisition Phase) เมื่อผู้เรียนเกิดความเข้าใจในบทเรียนจะก่อให้เกิดการได้รับรู้เพื่อเก็บไว้หรือจดจำบทเรียนไว้ต่อไป

ขั้นที่ ๔ การเก็บไว้ (Retention Phase) หลังจากที่ผู้เรียนได้รับความรู้ก็จะเก็บความรู้เหล่านั้นไว้ตามสมรรถภาพการจำของบุคคล

---

[๒๔] Klausmeier, J.K. & Goodwin, W., **Learning and Human Abilities Education Psychology**, (New York : Harper and Row, 1966), p. 61.

[๒๕] Robert M. Gagne, อ้างใน มาลินี จุฑะรพ, **จิตวิทยาการเรียนการสอน**, (กรุงเทพมหานคร: อักษรพิพัฒน์, ๒๕๓๗), หน้า ๖๐.

ขั้นที่ ๕ การระลึกได้ (Recall Phase) เมื่อผู้เรียนเก็บความรู้ไว้ก็จะถูกนำมาใช้ในโอกาสต่างๆ เท่าที่จะระลึกได้

ขั้นที่ ๖ ความคล้ายคลึง (Generalization Phase) ผู้เรียนจะนำสิ่งที่จะเจาะลึกได้นำไปใช้ และเมื่อพบกับสถานการณ์ หรือสิ่งเร้าที่คล้ายคลึงกันก็จะนำความรู้ดังกล่าวไปสัมพันธ์กับการเรียนรู้ในความรู้ใหม่ที่คล้ายคลึง

ขั้นที่ ๗ ความสามารถในการปฏิบัติ (Performance Phase) หลังจากที่ได้เรียนรู้ไปแล้วผู้เรียนต้องนำความรู้ที่เรียนรู้ไปแล้วนั้นไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง

ขั้นที่ ๘ การป้อนกลับ (Feedback Phase) เป็นการประเมินผลการเรียนรู้ว่าผู้เรียนเรียนรู้ได้ถูกต้องเพียงใดสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของบทเรียนหรือไม่ จะได้นำผลข้อมูลไปปรับปรุงและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ต่อไป

Jerome Bruner ได้กล่าวถึงกระบวนเรียนรู้ ว่าประกอบด้วยขั้นตอน[๒๖] ดังนี้

๑) การรับความรู้ (Acquisition) เป็นขั้นของการรับรู้ความรู้ใหม่ๆ ที่ได้จากการเรียนรู้

๒) การแปลงรูปของความรู้ (Transformation) เป็นขั้นการแปลงรูปความรู้ที่รับมาให้สัมพันธ์กับประสบการณ์เดิม หรือเหตุการณ์ปัจจุบัน

๓) การประเมินผล (Evaluation) เป็นขั้นตอนของการประเมินผลว่าสิ่งที่ได้รับมาเป็นความรู้ใหม่ เมื่อผ่านขั้นการแปลงรูปของความรู้แล้วว่าดีหรือไม่ หรือทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ก้าวหน้าขึ้นเพียงใด

เบนจามินบลูม (Benjamin Bloom, 1913-1999)[๒๗]

การเรียนรู้ประเภทพุทธิพิสัย (Congnitive Domain) ของบลูม เป็นการเรียนรู้เกี่ยวกับความรู้ และพัฒนาการทางทักษาด้านเชาวน์ปัญญา เป็นความสามารถในการระลึก หรือสังเกตจดจำข้อเท็จจริงต่างๆ ได้ ในการเรียนรู้ทางเชาวน์ปัญญามี ๖ ลำดับขั้น โดยเริ่มจากทักษะที่ง่ายไปสู่ทักษะที่ยากและซับซ้อน ซึ่งการพัฒนาจะต้องเริ่มต้นจากขั้นต่ำก่อนจึงจะเกิดทักษะในขั้นสูงได้ ทักษะตามลำดับขั้นมีดังนี้ ๑) ความรู้ (Knowledge) ๒) ความเข้าใจความ (Comprehension) ๓) การประยุกต์ (Application) ๔) การวิเคราะห์ (Analysis) ๕) การสังเคราะห์ (Systhesis) และ ๖) การประเมิน (Evaluation) และในปี ค.ศ. แอนเดอร์สันและคราธโว (Anderson & Krathwohl, 2001) เปลี่ยนแปลงประเภทการเรียนรู้ของบลูมให้สามารถเขียนวัตถุประสงค์ในการเรียนรู้ได้ชัดเจนขึ้น และ

---

[๒๖] Jerome Bruner, อ้างใน มาลินี จุฑะรพ, **จิตวิทยาการเรียนการสอน**, (กรุงเทพมหานคร: อักษรพิพัฒน์, ๒๕๓๗), หน้า ๖๑.

[๒๗] Benjamin S. Bloom, อ้างใน สิริอร วิชชาวุธ, **จิตวิทยาการเรียนรู้**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๔), หน้า ๑๓๒-๑๔๕.

เป็นไปตามที่ปฏิบัติจริงมากขึ้น โดยเปลี่ยน “ความรู้-Knowledge” เป็น “ความจำ-Remember” เปลี่ยน “ความเข้าใจ-Comprehension” เป็น “ความเข้าใจ-Understanding” และเปลี่ยน “สังเคราะห์-Systhesis” เป็น “การสร้างสรรค์-Creating” และสลับลำดับระหว่างการประเมินกับการสร้างสรรค์ อย่างไรก็ตามบุคคลจะมีความสามารถในการเรียนรู้แต่ละประเภทต้องพัฒนาเป็นลำดับขั้นเช่นกัน ดังต่อไปนี้ ๑) ความจำ (Remember) ๒) ความเข้าใจ (Understanding) ๓) การประยุกต์ (Apply) ๔) การวิเคราะห์ (Analyze) ๕) การประเมินผล (Evaluate) และ ๖) การสร้างสรรค์ (Create)

Cronbach ได้กล่าวถึง กระบวนการเรียนรู้ว่ามีขั้นตอน[๒๘] ดังนี้

๑) ความมุ่งหมาย (Goal) หมายถึง สิ่งที่ผู้เรียนควรจะได้รับจากการเรียนรู้

๒) ความพร้อม (Readiness) หมายถึง ระดับวุฒิภาวะ อารมณ์ และความสามารถในการเรียนรู้

๓) สถานการณ์ (Situation) หมายถึง ตัวครู บทเรียน วิธีการสอน สื่อการสอน กิจกรรม บรรยากาศในการเรียนการสอน และสภาพแวดล้อมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

๔) การแปลความหมาย (Interpretation) หมายถึง การพิจารณา และการตีความหมายในสิ่งเร้า และสถานการณ์ที่ได้รับรู้มา

๕) การตอบสนอง (Response) หมายถึง การลงมือแสดงพฤติกรรมโดยมีปฏิสัมพันธ์ต่อสิ่งเร้า และสถานการณ์ที่เกี่ยวข้อง

๖) ผลต่อเนื่อง (Consequence) หมายถึง ผลที่เกิดจากการตอบสนองว่าสอดคล้องกับความมุ่งหมายหรือไม่ ถ้าสอดคล้องถือว่ามีการเรียนรู้เกิดขึ้นแล้ว ถ้ายังไม่สอดคล้องแสดงว่ายังไม่มีการเรียนรู้เกิดขึ้น

๗) ปฏิกิริยาต่อการขัดขวาง (Reaction to hindering) หมายถึง การพบความผิดหวัง จึงต้องไปตั้งต้นในขั้นที่หนึ่งใหม่

Mouley ได้จัดเรียงลำดับขั้นตอนของการเรียนรู้เป็น ๗ ขั้นตอน[๒๙] ดังนี้

๑) แรงจูงใจ หมายถึง สภาพที่อินทรีย์เกิดความต้องการหรืออยู่ในสภาวะขาดสมดุลที่จะทำให้เกิดแรงขับหรือแรงจูงใจ เพื่อผลักดันให้เกิดแรงจูงใจ เพื่อผลักดันให้เกิดพฤติกรรมทดแทนภาวะขาดสมดุลหรือทำให้อินทรีย์อยู่ในภาวะสมดุล แรงจูงใจจึงเป็นสิ่งจำเป็นเบื้องต้นในการเรียนรู้และเป็นสิ่งกำหนดทิศทางและความเข้มของพฤติกรรมให้เกิดขึ้น

---

[๒๘] Cronbach,L., J. **Education Psychology**, (New York: Harcourt, Brance and Company, 1963), pp. 68-70.

[๒๙] Mouley, Lynda W. **Database for Special Libraries : A Strategic Guide to Information Management**, (New York: Greenwood press, 1991), pp. 229-232.

๒) เป้าหมาย หมายถึง สภาพต่อจากการที่บุคคลเกิดแรงจูงใจแล้วบุคคลก็จะกำหนดเป้าหมาย ซึ่งจะก่อให้เกิดความพึงพอใจ เป้าหมายจึงเป็นส่วนผลักดันให้บุคคลแสดงพฤติกรรมและนำไปสู่การเรียนรู้ได้ ลักษณะเป้าหมายอาจแตกต่างกันบาง คนอาจเป็นเป้าหมายเพื่อตอบสนองความต้องการทางสรีระ และบางคนอาจกำหนดเป้าหมายตอบสนองความต้องการทางสังคมก็อาจเป็นไปได้

๓) ความพร้อม หมายถึง สภาพความพร้อมของอินทรีย์ทางร่างกายจิตใจ อวัยวะต่างๆในการเรียนรู้รวมทั้งความเจริญเติบโตของร่างกาย แรงจูงใจ ความสนใจ ประสบการณ์เดิม เป็นต้น ซึ่งความพร้อมดังกล่าวเป็นองค์ประกอบสำคัญในการเรียนรู้จะสามารถให้บุคคลเรียนรู้ได้แตกต่างกัน บุคคลที่มีความพร้อมมากก็อาจเรียนรู้ได้ดี เป็นต้น

๔) อุปสรรค หมายถึง การเผชิญกับสิ่งกีดขวางหรือสิ่งสกัดกั้น ระหว่างพฤติกรรมเป้าหมาย ทำให้ไม่บรรลุเป้าหมาย บุคคลจึงเกิดความเครียด ก็จะพยายามหาทางลดความเครียดลงหรือหาวิธีแก้ปัญหา ลักษณะเช่นนี้จึงทำให้เกิดการเรียนรู้ได้

๕) การตอบสนองความต้องการ หมายถึง การแสดงพฤติกรรมตอบสนองต่อแรงจูงใจ เป้าหมาย ความพร้อมหรืออุปสรรค ซึ่งอาจเริ่มด้วยการตอบสนองที่เหมาะสมหรือแก้ปัญหาได้ดีที่สุดและการตอบสนองเป็นแนวทางไปสู่เป้าหมาย

๖) การเสริมแรง หมายถึง เมื่อบุคคลมีพฤติกรรมตอบสนองแล้ว ได้รับผลย้อนกลับในทางที่ดี อาจเป็นรางวัลหรือการเสริมแรงในรูปต่างๆ เช่น คำชมเชย ความพอใจ ความสำเร็จ ความก้าวหน้าหรืออื่นๆ ก็จะทำให้อินทรีย์แสดงพฤติกรรมบ่อยครั้ง และมีความคงทนในการแสดงพฤติกรรม ดังนั้นการเสริมแรงจึงเป็นการให้ภายหลังจากการแสดงพฤติกรรมที่พึงปรารถนาและทำให้พฤติกรรมดังกล่าวเกิดขึ้นบ่อยครั้งและคงทน

๗) การสรุปความเหมือน หมายถึง หลังจากที่ผู้เรียนได้บรรลุเป้าหมายแล้วเขาสามารถสรุปเกณฑ์หรือสถานการณ์การเรียนรู้ที่ประสบมาแล้วนำไปใช้ในสถานการณ์หรือประสบการณ์ใหม่ได้เป็นการขยายขอบเขตความรู้ให้กว้างขวางขึ้น

ลำดับขั้นในการเรียนรู้สามารถแบ่งระยะเวลาเป็น ๓ ระยะ คือช่วงเริ่มต้น ช่วงกลางและช่วงสุดท้าย ดังนี้[๓๐]

ช่วงต้น (Beginning)การเริ่มเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ ช่วงแรกเกี่ยวกับเจตคติ (Attitude) การรับรองการเรียนรู้ที่ประสบความสำเร็จ การทำให้ประสบการณ์ครั้งแรกของการเรียน หัวข้อใหม่มีความรู้สึกปลอดภัย น่าสนใจและประสบความสำเร็จได้ เพื่อความถูกต้องแม่นยำควรเน้นความสำคัญของจำนวนและคุณภาพของความพยายามที่ต้องการเพื่อให้ความสำเร็จในภารกิจ

---

[๓๐] นารีรัตน์ รักวิจิตรกุล, **เอกสารคำสอนหลักการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่**, ภาควิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์, (มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๔), หน้า ๙๓.

ของการเรียนรู้ก่อนการเริ่มต้นของผู้เรียน การทำให้เกณฑ์การประเมินชัดเจนมากขึ้นที่สุดเท่าที่จะทำได้การส่งเสริมการตัดสินใจด้วยตนเองของผู้ใหญ่ในประสบการณ์การเรียนรู้และความต้องการรู้และเน้นที่ความต้องการที่แท้จริงของผู้เรียน ตลอดกระบวนการเรียนการสอน การวางแผนกิจกรรมที่อนุญาตให้ผู้ใหญ่แลกเปลี่ยนสิ่งที่ตนได้เรียน

ช่วงกลาง (Middle) เกี่ยวข้องกับการคงไว้ของกระบวนการเรียนรู้กระตุ้นการนำเสนอความหลากหลายในกระบวนการ และสื่ออุปกรณ์ใช้สำหรับการเรียนรู้การใช้ความไม่สมดุลเพื่อกระตุ้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียน ความรู้สึก การทำให้เนื้อหานามธรรมมีความคุ้นเคยมากยิ่งขึ้น การใช้เป้าหมายแบบมีส่วนร่วมเพื่อให้บรรลุถึงผลลัพธ์การเรียนรู้

ช่วงท้าย (Ending) การทำให้กระบวนการเรียนรู้เสร็จสมบูรณ์ เน้นที่ความสามารถ การให้ข้อมูลย้อนกลับอย่างสม่ำเสมอและทันทีกับผู้เรียนที่เกี่ยวข้องกับผลสัมฤทธิ์ของการเรียนรู้ เมื่อใดก็ตามที่เป็นไปได้ให้ใช้วิธีการประเมินผลงาน การเสริมแรง การใช้ตัวเสริมแรงทางบวกเป็นกิจวัตร กิจกรรมการเรียนรู้ที่ดี การสร้างทักษะที่ซับซ้อนและกิจกรรมฝึกปฏิบัติ เมื่อการเรียนรู้มีผลที่ตามมาตามธรรมชาติช่วยผู้เรียนให้พัฒนาความตระหนัก

ขั้นตอนแห่งการศึกษาตามหลักอนุปุพพีกถา คือ การเรียนไปตามลำดับ ๗ ขั้นของพระพุทธศาสนา ได้แก่[๓๑] ๑) มีศรัทธาแล้วไปหาอาจารย์ ๒) ศึกษาคำสอนของท่าน ๓) จดจำเรื่องที่ศึกษา ๔) พิจารณาความหมายของคำที่จดจำมานั้น ๕) เกิดความเข้าใจเพราะเห็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันเป็นระบบ ๖) เกิดฉันทะคือความพอใจ การศึกษาต้องสร้างฉันทะนี้ให้ได้ และ ๗) อุตสาหะคือรับไปปฏิบัติ ลำดับขั้นทั้งเจ็ดนี้ทำให้การศึกษาเป็นการศึกษาเพื่อชีวิต

๖) กระบวนการที่เอื้อต่อกิจกรรมการเรียนรู้

การจะพิจารณาว่าจะใช้กระบวนการใดจึงจะทำให้การเรียนการสอนบรรลุผลตามจุดประสงค์ที่กำหนดได้อย่างมีประสิทธิภาพ กระบวนการต่างๆ ที่สามารถเลือกใช้ได้ ได้แก่[๓๒]

(๑) กระบวนการสร้างความตระหนัก ประกอบด้วย สังเกต วิจารณ์ และสรุป

(๒) กระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณประกอบด้วยสังเกต อธิบาย รับฟัง เชื่อมโยงความสัมพันธ์ วิจารณ์ และสรุป

(๓) กระบวนการปฏิบัติ ประกอบด้วย สังเกต รับรู้ ทำตามแบบ ทำเองโดยไม่มีแบบและฝึกให้ชำนาญ

---

[๓๑] พระราชวรมุนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **กระบวนการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร: กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๓), หน้า ๒๑-๒๒.

[๓๒] สมจิตร์ คล้ายปั้น, **การเขียนแผนการสอนที่เน้นกระบวนการ,** เอกสารลำดับที่๑๙/๒๕๓๙, (หน่วยศึกษานิเทศก์ : สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสิงห์บุรี, ๒๕๓๙), หน้า ๓-๖.

(๔) กระบวนการเรียนภาษา ประกอบด้วย เข้าใจสัญลักษณ์ ผูกโยงเป็นความคิดรวบยอดสื่อความหมายได้ทางอ่าน เขียน และวัดความสามารถจำ/เข้าใจ/นำไปใช้/วิเคราะห์/สังเคราะห์/ประเมินค่า

(๕) กระบวนการกลุ่มประกอบด้วยกำหนดเป้าหมายของงานร่วมกัน กำหนดงานและลำดับขั้นตอนร่วมกันแบ่งงานและลำดับขั้นตอนร่วมกัน ลงมือปฏิบัติงานตามหน้าที่อย่างรับผิดชอบรับฟังการชี้นำและการวิเคราะห์จากผู้อื่น เพื่อปรับปรุงงาน และชื่นชมในผลงานร่วมกัน

(๖) กระบวนการคณิตศาสตร์ประกอบด้วยวางแผนขั้นตอน ปฏิบัติตามขั้นตอนและตรวจคำตอบ

(๗) กระบวนการแก้ปัญหา ประกอบด้วย สังเกต วิเคราะห์ สร้างทางเลือก ประเมินทางเลือกและสรุป

(๘) กระบวนการสร้างความคิดรวบยอด ประกอบด้วย สังเกต จำแนกความแตกต่าง หาลักษณะร่วมระบุชื่อความคิดรวบยอด และทดสอบและนำไปใช้

(๙) กระบวนการสร้างเจตคติประกอบด้วยสังเกต วิเคราะห์ และสรุป

(๑๐) กระบวนการวิทยาศาสตร์ ประกอบด้วย สังเกต กำหนดปัญหา คาดคะเนตั้งสมมติฐานรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล และสรุปผล

(๑๑) กระบวนการสร้างค่านิยมประกอบด้วย ๑) สังเกต ๒) ประเมินเชิงเหตุผล ๓) กำหนดค่านิยม ๔) วางแผนปฏิบัติและ ๕) ปฏิบัติด้วยความชื่นชม

หลักการเรียนรู้หลักการเรียนรู้หรือวิธีการของแต่ละบุคคลย่อมมีความแตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ เชาว์ปัญญา รูปแบบการคิด และรูปแบบการเรียนด้วย ผลที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ย่อมแตกต่างกัน เช่น เกิดการรับรู้ (รู้จักสิ่งต่างๆ) เกิดความเข้าใจ เกิดทักษะ เกิดทัศนคติ เกิดค่านิยม เกิดความสำนึกคิด เกิดการแก้ปัญหา เกิดความสามารถ และเกิดความรู้ทั่วๆ ไป มีหลักการเรียนรู้ ดังนี้[๓๓]

(๑) การเรียนรู้ คือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในทางเพิ่มพูนงอกงามขึ้น

(๒) การสร้างสถานการณ์แห่งการเรียนรู้ควรคล้อยตามเจตนาของสังคม เพื่อเกิดทัศนคติที่ดีในชีวิต

(๓) ประสบการณ์เรียนควรจัดจากง่ายๆ ใกล้ตัว เรียนแล้วค่อยขยายไปยากและไกลตัวผู้เรียน

(๔) กิจกรรมในการเรียนควรให้เป็นที่พอใจของผู้เรียน

(๕) ชนิดของการเรียนรู้ย่อมแตกต่างไปตามชนิดของเรื่องและวิชาที่เรียน

(๖) การเรียนที่ดีควรใช้หลักการเรียนจากส่วนรวมไปส่วนย่อยและพิจารณาจากส่วนย่อยมาประกอบเป็นส่วนรวม

---

[๓๓] ทรงพล ภูมิพัฒน์, **จิตวิทยาทั่วไป**, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีปทุม, ๒๕๔๐), หน้า ๗๗-๗๘.

(๗) การเรียนรู้ที่มีจุดมุ่งหมาย มีความหมาย มีความต้องการ ความสนใจของผู้เรียนนับว่าดีที่สุด

(๘) พึงระลึกไว้ว่าอินทรีย์มีการพัฒนาสัมพันธ์กันทุกๆ ด้านอย่างแยกไม่ออก

จากกระบวนการเรียนรู้ทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้นประการหนึ่งที่เป็นข้อสำคัญมากในการเรียนรู้ คือ แรงจูงใจ หากการเรียนรู้ด้วยการบังคับ ผลลัพธ์คือความรู้ย่อมไม่เต็มที่อาจจะได้ผลตาม เกณฑ์ที่คาดหวัง แต่ความรู้นั้นไม่คงทนถาวรหลังจากเรียนรู้ สักพักความรู้นั้นก็จะเลือนหายไปไม่สามารถอธิบายได้ แรงจูงใจเป็นสิ่งที่สร้างขึ้นในมโนสำนึกที่มีลักษณะไม่คงที่ และไม่สามารถประเมินได้โดยตรง เป็นจำนวนพลังงานเป็นความพยายามที่บุคคลจะใช้เพื่อให้บรรลุเป้าหมายใดเป้าหมายหนึ่ง[๓๔] ย่อมทำให้การเรียนรู้ประสบผลสำเร็จ ซึ่งอาจเกิดขึ้นเพราะมีปัญหาความคาดหวังของแต่ละบุคคลซึ่งจะทำให้เกิดเป้าหมายหรือการเรียนรู้และการนำไปใช้

จากแนวคิดดังกล่าวพอสรุปได้ดังนี้ การเรียนรู้เป็นกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันเนื่องมาจากประสบการณ์หรือฝึกหัดที่แต่ละบุคคลได้รับมา ผลของการเรียนรู้จะช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในด้านความรู้ทักษะ และความรู้สึก กระบวนการเรียนรู้เป็นไปตามขั้นตอน

๗) สาเหตุของการเรียนรู้

การเรียนรู้มีความสำคัญและจำเป็นในการพัฒนาสังคมมนุษย์โดยในการจัดการเรียนรู้ ผู้สอนสามารถใช้เป็นพื้นฐานและกรอบแนวคิดในการพัฒนาระบบการเรียนการสอนให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด[๓๕] ดังนั้นการเรียนรู้ของมนุษย์เกิดจากสาเหตุที่สำคัญหลายประการ ดังต่อไปนี้

(๑) คุณภาพของสมอง สมองของมนุษย์ประกอบด้วยเซลล์เป็นจำนวนมาก ทั้งในส่วนที่เกี่ยวกับความจำ และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความพร้อมที่จะเรียนรู้และมีความสามารถในการเรียนรู้มาต้องแต่แรกเกิด จึงทำให้มนุษย์เกิดการเรียนรู้ได้ง่ายตลอดเวลา

(๒) คุณภาพของอวัยวะในการเรียนรู้ มนุษย์มีอวัยวะที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและสามารถเชื่อมโยงการเรียนรู้กับสมองได้ อวัยวะที่สำคัญ คือ ระบบประสาทสัมผัส และอวัยวะสัมผัสที่รับความรู้สึกและแปลความหมายจากสมอง คือ ตา หู จมูก ลิ้น ร่างกาย และจิตใจทำให้มนุษย์มีกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและเกิดการเรียนรู้ได้ง่าย

---

[๓๔] นารีรัตน์ รักวิจิตรกุล, **เอกสารคำสอนหลักการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่**, (มหาสารคาม: ภาควิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๔), หน้า ๘๖.

[๓๕] สุวรรณี ยหะกร, **ทฤษฎีการเรียนรู้และการสอน,** เอกสารการสอนชุดวิชาจิตวิทยาและวิทยาการการเรียนรู้, หน่วย ๑๐-๕, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมธิราช).

(๓) แรงจูงใจ มนุษย์มีความต้องการเป็นแรงจูงในสำคัญที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ ทั้งความต้องการทางกายและความต้องการทางจิตใจ เพื่อพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง และสังคมให้ดีขึ้นอยู่ตลอดเวลา เมื่อมีสมองและอวัยวะในการเรียนรู้ที่มีคุณภาพด้วยแล้วจึงผลักดันให้มนุษย์เกิดการเรียนรู้ได้ง่าย

(๔) ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เป็นการเรียนรู้จากปรากฏการณ์ขึ้นในธรรมชาติหรือธรรมชาติเป็นผู้สอนหรือเป็นผู้ให้ความรู้ เช่น เมื่อฝนตกหนักจะทำให้เกิดน้ำท่วม แสงแดดทำให้อากาศร้อน ลมพัดทำให้อากาศร้อนลดลง การคุกรุ่นของภูเขาไฟแสดงว่าภูเขาไฟกำลังจะระเบิด เป็นต้น

(๕) สิ่งแวดล้อมทางสังคม มนุษย์มีลักษณะเป็นสัตว์สังคมที่มีความสัมพันธ์กับผู้อื่นตลอดเวลา ทำให้เกิดการเรียนรู้จากบุคคล กลุ่มคน สื่อสารมวลชนและการสื่อสารประเภทอื่นๆตลอดจนปรากฏการณ์ต่างๆ ทั้งปรากฏการณ์ทางสังคม เศรษฐกิจและการเมือง การปกครอง ทำให้การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ง่ายและอย่างกว้างขวาง

(๖) การจัดการเรียนการสอน เป็นการเรียนรู้ที่จัดขึ้น โดยบุคคลและองค์กรที่รับผิดชอบเพื่อให้สมาชิกของสังคมได้เรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ โดยมีรูปแบบวิธีการ ผู้รับผิดชอบ หลักสูตร เนื้อหาสาระ การวัดผลและประเมินผลที่แน่นอน จึงเป็นวิธีการเรียนรู้ที่สำคัญของมนุษย์ในปัจจุบัน

จากความสามารถในการเรียนรู้ที่กล่าวมาแล้ว มนุษย์จึงเป็นสัตว์โลกประเภทเดียวที่เป็นสัตว์แห่งการเรียนรู้ (Leaning animal) สามารถเรียนรู้ได้อย่างไม่มีขอบเขตจำกัด มีศักยภาพในการเรียนรู้ที่สูงกว่าสัตว์โลกชนิดอื่นๆ สามารถนำความรู้มาพัฒนาตนเองและสังคมให้มีความสุขซึ่งตรงกับความเชื่อในทางพระพุทธศาสนาที่เชื่อว่า มนุษย์เป็นสัตว์ชนิดเดียวที่สามารถบรรลุธรรมขั้นสูงสุดได้ คือความเป็นพระอรหันต์ เพราะมนุษย์ทุกคนมีความเป็นพุทธะติดตัวมาตั้งแต่เกิดมีจิตวิญญาณที่กระหายใคร่รู้ และพร้อมที่จะเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา ซึ่งเห็นได้จากพฤติกรรมของเด็กเล็กๆ เมื่อพบเห็นสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัว มักจะตั้งคำถามต่างๆ และซักไซ้จนกว่าจะได้คำตอบที่พึงพอใจ เป็นต้น[๓๖]

สรุปได้ว่า สาเหตุของการเรียนรู้มีพื้นฐานมาจากเชาว์ปัญญาของบุคคล อวัยวะต่างๆ ที่เป็นระบบประสาทสัมผัส ทำให้สามารถเชื่อมโยงการเรียนรู้กับสมอง รับรู้ถึงปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ สภาพแวดล้อมทางสังคม ก่อให้เกิดแรงจูงใจที่จะเรียนรู้ พัฒนาตนให้สามารถแก้ไขปัญหาต่างๆให้กับตนเองและสังคมโดยรวมได้

---

[๓๖] สนธยา พลศรี, **เครือข่ายการเรียนรู้ในการพัฒนาชุมชน**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๐), หน้า ๔-๖.

ตาราง ๒.๑ ความหมายเกี่ยวกับการเรียนรู้

ผู้วิจัย/นักวิชาการ	ความหมายของการเรียนรู้
นารีรัตน์ รักวิจิตรกุล (๒๕๔๐)	การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านความรู้ ด้านทักษะ และด้านเจตคติอันเป็นผลมาจากการที่บุคคลนั้นๆ ได้รับประสบการณ์การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนั้นมีทั้งการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ดีและไม่ดี
ทรงพล ภูมิพัฒน์ (๒๕๔๐)	กระบวนการที่ทำให้พฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอันเป็นผลมาจากประสบการณ์และการปฏิบัติฝึกฝน พฤติกรรมดังกล่าวจะต้องมีความคงทนพอสมควร ไม่ใช่พฤติกรรมที่เกิดขึ้นอัน
ทรงพล ภูมิพัฒน์ (๒๕๔๐)	เนื่องมาจากวุฒิภาวะ พิษยาหรืออุบัติเหตุ การเรียนรู้เป็นเรื่องที่สำคัญมากของคนเราเพราะคนเรามีการเรียนรู้นับตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย
สุชา จันทร์เอม (๒๕๔๑)	กระบวนการเจริญงอกงามของอินทรีย์ หรือพัฒนาการของอินทรีย์ ทำให้อินทรีย์สามารถแก้ไขปัญหาต่างๆได้ดีขึ้นหรือปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ใหม่ๆ ได้ผลดี
กันยา สุวรรณแสง (๒๕๔๒)	กระบวนการ ประสบการณ์ตรง และหรือประสบการณ์ทางอ้อม กระทำให้อินทรีย์เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ค่อนข้างถาวร แต่ไม่รวมถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันเนื่องมาจากสาเหตุอื่น เช่น วุฒิภาวะ ความเจ็บป่วย ฤทธิ์ยา สารเคมี เป็นต้น
ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (๒๕๔๓)	กระบวนการที่ทำให้พฤติกรรมเปลี่ยนไปจากเดิมสืบเนื่องมาจากประสบการณ์
สุรางค์ โค้วตระกูล (๒๕๔๔)	เป็นการแปลงพฤติกรรม ซึ่งเป็นผลเนื่องมาจากประสบการณ์ที่บุคคลมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมหรือจากการฝึกหัดรวมทั้งการเปลี่ยนแปลงปริมาณความรู้ของบุคคล
ทิศนา แขมมณี (๒๕๔๖)	การปรับเปลี่ยนทัศนคติ แนวคิดและพฤติกรรมอันเนื่องมาจากการได้รับประสบการณ์ซึ่งควรเป็นการปรับเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้น
ปาริชาติ วลัยเสถียร (๒๕๔๘)	การเรียนรู้มีความหมายครอบคลุมทั้งกระบวนการเรียนรู้ (Learning process) คือ การดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอนหรือการใช้วิธีการต่างๆ ที่ช่วยให้บุคคลเกิดการเรียนรู้และเป็นผลของการเรียนรู้ (Learning outcome) คือ ความรู้ ความเข้าใจในสาระต่างๆ ความสามารถในการกระทำ การใช้ทักษะการบวนการต่างๆ รวมทั้งความรู้สึก หรือเจตคติอันเป็นผลที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้หรือการใช้วิธีการเรียนรู้

จากตาราง ๒.๑ สรุปได้ว่า การเรียนรู้หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมค่อนข้างถาวรทั้งภายในและภายนอก อันเป็นผลมาจากประสบการณ์และการกระทำฝึกฝนปฏิบัติของบุคคลอันเนื่องมาจากแรงจูงใจเพื่อบรรลุเป้าหมายหรือการแก้ปัญหาอย่างใดอย่างหนึ่งการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันเนื่องมาจากประสบการณ์ที่แต่ละคนได้รับมา ซึ่งผลของการเรียนรู้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใน ๓ ด้าน ได้แก่ ๑) ความรู้ (Knowledge) ๒) ทักษะ (Skill) และ ๓) ความรู้สึก (Affective)

ตาราง ๒.๒ ลักษณะของการเรียนรู้

ผู้วิจัย/นักวิชาการ	ลักษณะของการเรียนรู้
สนธยา พลศรี (๒๕๕๐)	๑. มีลักษณะเป็นกระบวนการ (Process) ๒. การเรียนรู้มีความหมายครอบคลุมถึงการรับรู้ (Perception) การเข้าใจ Comprehension) และการปรับเปลี่ยน (Transformation) ๓. การเปลี่ยนแปลง ในด้านความรู้ (knowledge) ทักษะ (Skills) เจตคติ (Attitude) และพฤติกรรมต่างๆ (Behaviors) ของบุคคล ๔. การเกิดการเรียนรู้เป็นผลมาจากประสบการณ์ (Experiences) และกระบวนการเรียนรู้ของบุคคล (Learning process) ๕. การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เกิดขึ้น เป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งในทิศทางที่ดีขึ้นกว่าเดิมหรือถดถอยจากเดิมก็ได้ เป็นการเปลี่ยนแปลงเพียงบางส่วนหรือทั้งหมดก็ได้ ๖. การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เป็นผลมาจากการเรียนรู้เป็นแบบถาวรหรือค่อนข้างถาวร ไม่ใช่เกิดขึ้นเพียงครั้งคราวแล้วไม่เกิดพฤติกรรมนั้น ๗. การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เป็นผลมาจากาการเรียนรู้ต้องใช้เวลา คือ ไม่เกิดขึ้นในทันทีทันใด แต่จะเกิดขึ้นอย่างช้าๆ แบบค่อยเป็นค่อยไป ๘. ประสบการณ์ที่มีผลต่อการเรียนรู้ เป็นทั้งประสบการณ์ตรงและประสบการณ์ทางอ้อม ๙. การเรียนรู้ไม่ใช่วุฒิภาวะ (Maturation) แต่ต้องอาศัยวุฒิ ๑๐. เกิดขึ้นโดยไม่เลือกสถานที่และเวลา โดยเหตุบังเอิญหรือการจงใจ ๑๑. เกิดขึ้นได้โดยมีผู้สอนหรือหรือไม่ต้องมีผู้สอนก็ได้ ๑๒. บุคคลมีระยะเวลาของการเรียนรู้ในเรื่องเดียวกันไม่เท่ากัน ๑๓. การเกิดการเรียนรู้ของแต่ละบุคคลจะแตกต่างกัน ๑๔. เกิดขึ้นตลอดชีวิตของบุคคลเพราะมีความรู้อีกมากที่บุคคลยังไม่รู้และมีความจำเป็นที่จะต้อง เรียนรู้เพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิต ๑๕. ผลของการเรียนรู้ขึ้นอยู่กับความสามารถในการเรียนรู้ของบุคคล ซึ่งแตกต่างกันออกไปบุคคลไป บุคคลแต่ละคนจึงเกิดการเรียนรู้ในเรื่องเดียวกันที่ไม่เท่าเทียมกัน ๑๖. ไม่สามารถสังเกตหรือมองเห็นการเกิดการเรียนรู้ได้โดยตรง ๑๗. การเรียนรู้จะประสบความสำเร็จเมื่อผู้เรียนมีความมุ่งหมาย ความต้องการความสนใจในการเรียนและเป็นผู้เรียนรู้ด้วยตนเอง ๑๘. การเสริมแรง (Reinforcement) เป็นสิ่งที่กระตุ้นหรือจูงใจที่สำคัญให้เกิดความต้องการที่จะเรียนรู้ ๑๙. การเรียนรู้ที่แท้จริง จะเกิดขึ้นเมื่อผู้เรียนได้บรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายหรือได้รับในสิ่งที่ต้องการแล้ว ๒๐. การเรียนรู้ช่วยในการปรับตัวของบุคคล ทำให้บุคคลรู้จักปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เหมาะสมกับสถานการณ์ต่างๆ และการดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้

จากตาราง ๒.๒ สรุปได้ว่าการเรียนมีลักษณะเป็นกระบวนการ และเป็นขั้นตอน การเรียนรู้เกิดขึ้นจากหลายรูปแบบ เช่น อาจจะค่อยเป็นค่อยไป เกิดขึ้นโดยบังเอิญ ตั้งใจ เกิดจากการมีผู้สอนหรือไม่มีผู้สอนก็ได้ ซึ่งส่งผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งความรู้ ทักษะ เจตคติ และพฤติกรรมต่างๆ เป็นต้น

ตาราง ๒.๓ องค์ประกอบของการเรียนรู้

ผู้วิจัย/นักวิชาการ	องค์ประกอบของการเรียนรู้
นรา สมประสงค์ และ โกศล มีคุณ (๒๕๓๘)	องค์ประกอบสำคัญของการเรียนรู้ประกอบด้วยลักษณะสำคัญ ๒ ประการ คือ ๑. เป็นเรื่องของกระบวนการ ซึ่งประกอบด้วย สิ่งเร้า (Stinmulus) แรงขับ (Drive) การตอบสนอง (Response) และสิ่งเสริมแรง (Reinforcement) ๒. เป็นองค์ประกอบที่ทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ ระบบประสาทและสมอง ระดับสติปัญญา การจำและการลืม อารมณ์ แรงจูงใจ ความเหนื่อยล่า การเชื่อมโยงการเรียนรู้ เนื้อหา สภาวการณ์ และการฝึก เป็นต้น
วิชิต นันทสุวรรณ และ จำนง แรกพินิจ (๒๕๔๑)	การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้นั้นต้องประกอบด้วยองค์ประกอบ ๓ อย่าง ๑. คน ประกอบด้วยผู้รู้หรือปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชนหรือองค์กร และผู้ที่มีความรู้และความชำนาญเฉพาะด้านในชุมชน ๒. ความรู้ ประกอบด้วย ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน ความรู้ทางวิชาการ หรือที่มาจากภายนอก และชุดความรู้หรือประสบการณ์ที่ชุมชน และองค์กรได้สะสมพัฒนาขึ้น ๓. ทรัพยากร หมายถึง ทรัพยากรวัตถุ เช่น เงินทุน ที่ดิน ป่าไม้ แหล่งน้ำ พืช สัตว์ และผลผลิตของชุมชน
ชูชีพ อ่อนโคกสูง (๒๕๓๔)	การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้จะต้องมีองค์ประกอบพื้นฐานอย่างน้อยที่สุด ๔ ประการ ๑. แรงจูงใจ (Motive) ๒. สิ่งจูงใจ (Incentive) ๓. อุปสรรค (A Barrier or Block) ๔. กิจกรรม (Activity)
สุชา จันทน์เอม (๒๕๔๑)	องค์ประกอบของกระบวนการเรียนรู้จะเกิดขึ้นตามลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้ ๑. แรงจูงใจ ๒. เป้าหมาย ๓. ความตึงเครียด ๔. การเลือกหาการกระทำที่เหมาะสม และ ๕. การยึดถือการกระทำที่เหมาะสมไว้เป็นแนวทางปฏิบัติต่อไป
ทรงพล ภูมิพัฒน์ (๒๕๔๐)	องค์ประกอบในการเรียนรู้ที่เป็นรากฐานของการเรียนรู้ทั้งหลายได้แก่ ๑. อินทรีย์ (ตัวผู้เรียน) O-Organism ๒. สิ่งเร้า S-Stimullusและ ๓. ปฏิกิริยาตอบสนองสิ่งเร้า R-Response

จากตาราง ๒.๓ สรุปได้ว่า องค์ประกอบของการเรียนรู้มีลักษณะเป็นกระบวนการ ซึ่งประกอบด้วย สิ่งเร้า (Stinmulus) แรงขับ (Drive) การตอบสนอง (Response) และสิ่งเสริมแรง (Reinforcement) และ คนที่ประกอบด้วย ระบบประสาท และสมอง ระดับสติปัญญา การจำ และการลืม อารมณ์ แรงจูงใจ ความเหนื่อยล่า การเชื่อมโยงการเรียนรู้ เนื้อหา สภาวการณ์ และการฝึก ความรู้ ทักษะ และแรงจูงใจ (Motive) เป็นต้น

ตาราง ๒.๔ รูปแบบของการเรียนรู้

ผู้วิจัย/นักวิชาการ	รูปแบบการเรียนรู้
E. Runelhart& Donald A. Norman อ้างใน นารีรัตน์ รักวิจิตรกุล (๒๕๔๔)	วิธีปฏิบัติการเรียนรู้ ๓ แบบ ที่สอดคล้องกับกรอบแนวคิดเรื่องโครงสร้างความรู้ได้แก่ ๑. การสะสม (Accretion) หมายถึง การสะสมความรู้ประจำวัน ซึ่งเท่ากับการเรียนรู้ข้อเท็จจริง ๒. การปรับ (Tuning) ที่รวมถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างความรู้อย่างช้าๆ และค่อยๆ เปลี่ยนแปลงทีละเล็กทีละน้อย ๓. การจัดโครงสร้างใหม่ๆ (Restructuring) เกี่ยวข้องทั้งการจัดโครงสร้างใหม่ และการจัดระบบความรู้ที่เคยจัดเก็บแล้วใหม่

จากตาราง ๒.๔ รูปแบบการเรียนรู้ เป็นลักษณะทางกายภาพ ความคิด และความรู้สึก ที่บุคคลใช้ในการรับรู้ ตอบสนอง มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางการเรียนรู้ ซึ่งเป็นวิธีการของบุคคล ที่ใช้ความสามารถในการคิด และการเรียนรู้ด้วยลักษณะใดลักษณะหนึ่งที่ทำเป็นประจำ เป็นต้น ซึ่งรูปแบบโดยทั่วไป มีวิธีการปฏิบัติ ได้แก่ การสะสมความรู้ การเปลี่ยนแปลงความรู้อย่างค่อยเป็นค่อยไป และการจัดระบบความรู้ใหม่ เป็นต้น

ตาราง ๒.๕ กระบวนการเรียนรู้

ผู้วิจัย/นักวิชาการ	กระบวนการเรียนรู้
พิสณุ ฟองศรี (๒๕๔๐)	มนุษย์มีกระบวนการเรียนรู้ ๙ วิธี ได้แก่ ๑. กระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experience) ๒. การถามผู้รู้ (Authority) ๓. ธรรมเนียมประเพณี (Tradition) ๔. การหยั่งรู้ (Intuition) ๕. การอนุมาน (Deduction) ๖. การอุปมาน (induction) ประกอบด้วย ๖.๑ การอุปมานสมบูรณ์ (perfect induction) ๖.๒ การอุปมานไม่สมบูรณ์ (imperfect induction) ๖.๓ การอุปมานแบบเบโคเนียน และมิลล์(baconioninductionmill) ๗. การอนุมาน – อุปมาน (deduction-induction)

ตาราง ๒.๕ กระบวนการเรียนรู้ (ต่อ)

ผู้วิจัย/นักวิชาการ	กระบวนการเรียนรู้
พิสณุ ฟองศรี (๒๕๔๐)	๘. วิทยาศาสตร์ (scientific)ได้แก่ ขั้นปัญหา (problem) ขั้นกำหนดสมมุติฐาน (hypothesis) ขั้นการรวบรวมข้อมูล (collection of data)ขั้นการรวบรวมข้อมูล (collection of data)ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล (analysis of data) และ ขั้นการสรุปผล (conclusion) ๙. การวิจัย
สุโท เจริญสุข	การเรียนรู้นับเป็นกรรมวิธีหรือกระบวนการ (Process) อย่างหนึ่ง เกิดขึ้นระหว่างตัวผู้เรียนกับสิ่งแวดล้อม กระบวนการของการเรียนรู้ เป็นการดำเนินไปตามขั้น ๑. ตัวผู้เรียนที่มีแรงจูงใจ (Motive) แบ่งออกเป็น ๓ อย่าง ได้แก่ แรงจูงใจทางร่างกาย (Physiological Motive) แรงจูงใจทางจิต (Psychological Motive) หรือ Ego Motive ๒. ผู้เรียนเกิดความมุ่งมั่นในการเรียน (Goal) ๓. ผู้เรียนประสบอุปสรรคขัดขวางมิให้ ไปถึงจุดมุ่งหมายนั้นได้ง่ายๆ จำแนกได้ ๓ อย่าง ได้แก่ ๓.๑) ความขัดแย้งกับแรงจูงใจ ๓.๒) ความไม่พร้อม ไม่บริบูรณ์ทางส่วนตัว และ ๓.๓) สิ่งแวดล้อมไม่อำนวย
Robert M. Gagne, อ้างใน มาลินี จุฑะรพ (๒๕๓๗)	กระบวนการเรียนรู้ว่า มี ๘ ขั้นตอน ๑. การจูงใจ (Motivation Phase) ๒. ความเข้าใจ (Apprehending Phase) ๓. การได้รับ (Acquisition Phase) ๔. การเก็บไว้ (Retention Phase) ๕. การระลึกได้ (Recall Phase) ๖. ความคล้ายคลึง (Generalization Phase) ๗. ความสามารถในการปฏิบัติ (Performance Phase) ๘. การป้อนกลับ (Feedback Phase)
Benjamin S. Bloom, อ้างใน สิริอร วิชชาวุธ (๒๕๕๔)	การเรียนรู้ประเภทพุทธพิสัย (Congnitive Domain) ของบลูม เป็นการเรียนรู้เกี่ยวกับความรู้และพัฒนาการทางทักษาด้านเชาวน์ปัญญา เป็นความสามารถในการระลึก หรือสังเกตจดจำข้อเท็จจริงต่างๆ ได้ ในการเรียนรู้ทางเชาวน์ปัญญามี ๖ ลำดับขั้น ทักษะตามลำดับขั้นมีดังนี้ ๑. ความรู้ (Knowledge) ๒. ความเข้าใจความ(Comprehension) ๓. การประยุกต์ (Application) ๔. การวิเคราะห์ (Analysis) ๕. การสังเคราะห์ (Systhesis) ๖. การประเมิน (Evaluation)

ตาราง ๒.๕ กระบวนการเรียนรู้ (ต่อ)

ผู้วิจัย/นักวิชาการ	กระบวนการเรียนรู้
Cronbach,L., J. (1963)	กระบวนการเรียนรู้ว่ามีขั้นตอนดังนี้ ๑. ความมุ่งหมาย (Goal) หมายถึง สิ่งที่ผู้เรียนควรจะได้รับจากการเรียนรู้ ๒. ความพร้อม (Readiness) หมายถึง ระดับวุฒิภาวะ อารมณ์ และความสามารถในการเรียนรู้ ๓. สถานการณ์ (Situation) หมายถึง ตัวครู บทเรียน วิธีการสอน สื่อการสอน กิจกรรม บรรยากาศในการเรียนการสอน และสภาพแวดล้อมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ๔. การแปลความหมาย (Interpretation) หมายถึง การพิจารณาและการตีความหมายในสิ่งเร้าและสถานการณ์ที่ได้รับรู้มา ๕. การตอบสนอง (Response) หมายถึงการลงมือแสดงพฤติกรรมโดยมีปฏิสัมพันธ์ต่อสิ่งเร้าและสถานการณ์ที่เกี่ยวข้อง ๖. ผลต่อเนื่อง (Consequence) หมายถึง ผลที่เกิดจากการตอบสนองว่าสอดคล้องกับความมุ่งหมายหรือไม่ ถ้าสอดคล้องถือว่ามีการเรียนรู้เกิดขึ้นแล้ว ถ้ายังไม่สอดคล้องแสดงว่ายังไม่มีการเรียนรู้เกิดขึ้น ๗. ปฏิกิริยาต่อการขัดขวาง (Reaction to hindering) หมายถึง การพบความผิดหวัง จึงต้องไปตั้งต้นในขั้นที่หนึ่งใหม่
Mouley, Lynda W. (1991)	ลำดับขั้นตอนของการเรียนรู้เป็น ๗ ขั้นตอน ดังต่อไปนี้ ๑. แรงจูงใจ ๒. เป้าหมาย ๓. ความพร้อม ๔. อุปสรรค ๕. การตอบสนองความต้องการ ๖. การเสริมแรง ๗. การสรุปความเหมือน
สมจิตร์ คล้ายปั้น (๒๕๓๙)	กระบวนการที่เอื้อต่อกิจกรรมการเรียนรู้ ๑) กระบวนการสร้างความตระหนัก ประกอบด้วย สังเกต วิจารณ์ และสรุป ๒) กระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณประกอบด้วยสังเกต อธิบาย รับฟัง เชื่อมโยงความสัมพันธ์ วิจารณ์ และสรุป ๓) กระบวนการปฏิบัติ ประกอบด้วย สังเกต รับรู้ ทำตามแบบ ทำเองโดยไม่มีแบบและฝึกให้ชำนาญ ๔) กระบวนการเรียนภาษา ประกอบด้วย เข้าใจสัญลักษณ์ ผูกโยงเป็นความคิดรวบยอดสื่อความหมายได้ทางอ่าน เขียน และวัดความสามารถจำ/เข้าใจ/นำไปใช้/วิเคราะห์/สังเคราะห์/ประเมินค่า

ตาราง ๒.๕ กระบวนการเรียนรู้ (ต่อ)

ผู้วิจัย/นักวิชาการ	กระบวนการเรียนรู้
สมจิตร์ คล้ายปั้น (๒๕๓๙)	๕) กระบวนการกลุ่มประกอบด้วยกำหนดเป้าหมายของงานร่วมกันกำหนดงานและ ลำดับขั้นตอนร่วมกันแบ่งงานและลำดับขั้นตอนร่วมกันลงมือปฏิบัติงานตามหน้าที่อย่างรับผิดชอบรับฟังการชี้นำและการวิเคราะห์จากผู้อื่น เพื่อปรับปรุงงาน และชื่นชมในผลงานร่วมกัน ๖) กระบวนการคณิตศาสตร์ประกอบด้วยวางแผนขั้นตอนปฏิบัติตามขั้นตอนและตรวจคำตอบ ๗) กระบวนการแก้ปัญหา ประกอบด้วย สังเกต วิเคราะห์ สร้างทางเลือก ประเมินทางเลือกและสรุป ๘) กระบวนการสร้างความคิดรวบยอด ประกอบด้วย สังเกต จำแนกความแตกต่าง หาลักษณะร่วมระบุชื่อความคิดรวบยอด และทดสอบและนำไปใช้ ๙) กระบวนการสร้างเจตคติประกอบด้วยสังเกต วิเคราะห์ และสรุป ๑๐) กระบวนการวิทยาศาสตร์ ประกอบด้วย สังเกต กำหนดปัญหา คาดคะเนตั้งสมมติฐาน รวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล และสรุปผล ๑๑) กระบวนการสร้างค่านิยมประกอบด้วย ๑) สังเกต ๒) ประเมินเชิงเหตุผล ๓) กำหนดค่านิยม ๔) วางแผนปฏิบัติ และ ๕) ปฏิบัติด้วยความชื่นชม

จากตาราง ๒.๕ สำหรับกระบวนการเรียนรู้ ประกอบด้วยขั้นตอนหลากหลายแนวคิด อาจจะเกิดจากประสบการณ์ การถามผู้รู้ จากธรรมเนียมประเพณี การหยั่งรู้ การอุปมา การอนุมานอุปมานจากวิทยาศาสตร์ และการวิจัยเป็นต้น สำหรับการเรียนรู้อาจจะมีขั้นตอน ที่เริ่มด้วยการจูงใจ (Motivation Phase) ความเข้าใจ (Apprehending Phase) การได้รับ (Acquisition Phase) การเก็บไว้ (Retention Phase) การระลึกได้ (Recall Phase) ความคล้ายคลึง (Generalization Phase) ความสามารถในการปฏิบัติ (Performance Phase) และการป้อนกลับ (Feedback Phase) ซึ่งกระบวนการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยทักษะของความรู้ (Knowledge) ความเข้าใจ (Comprehension) การประยุกต์ (Application) การวิเคราะห์ (Analysis) การสังเคราะห์ (Systhesis) และการประเมิน (Evaluation) เป็นต้น

๒.๑.๓ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้

ในการศึกษาการเรียนรู้ของมนุษย์ในทางจิตวิทยาแบ่งออกได้เป็นแนวคิด ๕ แนวทาง (Glassman and Hasas, 2002) ดังนี้ คือ มุ่งเน้นพฤติกรรม (Behavioral approach) มุ่งเน้นการรู้คิด (Cognitive approach) มุ่งเน้นสรีระ (Biogical approach) มุ่งเน้นทางมนุษยนิยม (Humanistic

approach) และมุ่งเน้นทางกลไกขอจิต (Psychodynamic approach)[๓๗] สำหรับแนวคิดทางด้านทฤษฎีการเรียนรู้ (Learning theory) ที่มีบทบาทโดดเด่นมี ๓ หลักด้วยกัน คือ หลักพฤติกรรมนิยม (behaviorism) หลักปัญญานิยม (cognitivism) และหลักสร้างสรรค์องค์ความรู้ด้วยปัญญา (constructivism) อย่างไรก็ตามยังมีแนวคิดอีกแนวคิดหนึ่งที่น่าสนใจ คือ ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (social learning theory) ของ Bandura ซึ่งเป็นหนึ่งในแนวคิดสำคัญของหลักพฤติกรรมนิยมสมัยใหม่ (modern behaviorism) ซึ่งมีรายละเอียดของแนวคิดต่างๆ ดังต่อไปนี้[๓๘]

๑) แนวคิดทางด้านทฤษฎีการเรียนรู้ (Learning theory) ที่มีบทบาทโดดเด่นมี ๓ หลักด้วยกัน ได้แก่

๑.๑) หลักพฤติกรรมนิยม (Behaviorism): นักจิตวิทยากลุ่มพฤติกรรมนิยม (**Behaviorism**) กลุ่มนี้ให้ความสนใจศึกษาพฤติกรรมภายนอกที่บุคคลแสดงออก สามารถสังเกตุเห็นได้และวัดได้โดยเครื่องมือที่เป็นวัตถุวิสัยเท่านั้น ผู้ที่บุกเบิกแนวคิดพฤติกรรมนิยม ได้แก่ วัตสัน (Watson) นักจิตวิทยาชาวอเมริกัน ซึ่งได้ประกาศแนวคิด โดยที่เขามีความเชื่อว่า การศึกษาทางจิตวิทยาในเรื่องจิตใต้สำนึก สัญชาติญาณ และความรู้สึกนั้น ควรยุติได้แล้ว เนื่องจากไม่สามารถวัดได้ด้วยวิธีทางวิทยาศาสตร์ทำให้ข้อมูลที่ได้ขาดความน่าเชื่อถือ จิตวิทยาควรศึกษาเฉพาะพฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกเท่านั้น ซึ่งในเวลาต่อมาวัตสันได้รับการยกย่องว่าเป็นบิดาแห่งพฤติกรรมนิยม ในยุคเดียวกันได้มีจิตวิทยาอีก ๒ คน ที่นับว่ามีอิทธิพลต่อการเคลื่อนไหวเกี่ยวกับแนวคิดทางพฤติกรรมนิยม ได้แก่ ฟาฟลอฟ (Pavlov) เป็นนักสรีรวิทยาชาวรัสเซีย เป็นผู้เสนอทฤษฎีการเรียนรู้การวางเงื่อนไขแบบคลาสลิก (Classical Conditioning) ซึ่งเป็นหนึ่งในทฤษฎีพื้นฐานที่นำมาประยุกต์ใช้ในการบำบัดทางจิต โดยอธิบายให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้า (Stimulus) และการตอบสนอง (Response) ของอินทรีย์ ความสัมพันธ์จะมีมากขึ้นหรือลดลง เป็นผลเนื่องมาจากผลที่เกิดขึ้นหลังจากการสนองตอบ ถ้าผลที่เกิดขึ้นของอินทรีย์พึงพอใจ ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้าและการสนองตอบนั้นจะมีมากขึ้น แต่ถ้าผลที่เกิดขึ้นจากอินทรีย์ไม่พึงพอใจ ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้าและการสนองตอบนั้นจะมีลดลงหรือหายไปในที่สุดหลักการนี้ ธอร์นไดค์ (Thorndike) เรียกว่า กฎแห่งผล (Law of Effect) และกฎจากผลนี้เองมีผลกระทบต่อการพัฒนาทฤษฎีการเสริมแรงของ สกินเนอร์ (B.F Skinner) ผู้ที่จัดว่าเป็นนักพฤติกรรมนิยมยุคใหม่แนวคิดของเขามีอิทธิพลมากที่สุดในวงการจิตวิทยาของอเมริกาในช่วงปลายคริสต์ศตววษที่ ๒๐ แนวคิดนี้มีบทบาทอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นการรักษาคนไข้โรคจิต โรคประสาทในโรงพยาบาล หรือคลินิกในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนในการดำเนินการธุกิจต่างๆ หรือแม่กระทั่งการแก้ปัญหาพฤติกรรมของผู้กระทำผิดในสถานกักกัน เป็นต้นสำหรับสกินเนอร์ ซึ่งเชื่อ

---

[๓๗] สิริอร วิชชาวุธ, **จิตวิทยาการเรียนรู้**, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๔), หน้า ๗.

[๓๘] ภิภพ ชวังเงิน, **พฤติกรรมองค์การ**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อักษรพิทยา, ๒๕๔๗), หน้า ๔๐๐.

ว่าพฤติกรรมของบุคคลนั้นเป็นผลมาจากที่ได้มีการปฏิสัมพันธ์ในสภาพแวดล้อม ผลกรรมที่เกิดขึ้นจะเป็นตัวกำหนดว่า พฤติกรรมดังกล่าวนั้นจะเกิดหรือไม่เกิดขึ้นอีกในอนาคต โดยที่ผลกรรมที่ส่งผลทำให้พฤติกรรมนั้นเกิดขึ้นในอนาคต เรียกผลกรรมนั้นว่า ตัวเสริมแรงทางบวก (Positive Reinforer) ส่วนผลกรรมที่ส่งผลให้พฤติกรรมนั้นลดลงหรือยุติลงในอนาคต เรียกผลกรรมนั้นว่า ตัวลงโทษ (Punisher)[๓๙] สำหรับจุดเน้นของหลักพฤติกรรมนิยม คือ สภาพแวดล้อมภายนอกเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของบุคคล ได้แก่

(๑) แนวคิดของ Watson ระหว่างปี ค.ศ. ๑๘๗๘-๑๙๕๘ เป็นผู้ริเริ่มแนวคิดพฤติกรรมนิยม โดยหลีกเลี่ยงที่จะกล่าวถึงจิตใจของคน Watson เสนอว่า พฤติกรรมของคนเกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพแวดล้อมและสิ่งเร้าที่ถูกสร้างขึ้นและที่มีอยู่ตามธรรมชาติ พฤติกรรมจะเปลี่ยนแปลงไปตามปฏิกิริยาภายในของร่างกาย เช่น ระบบประสาทและอวัยวะส่วนต่างๆ ของร่างกาย แนวคิดของ Watson ทำให้เชื่อว่า พฤติกรรม บุคลิกภาพ และการแสดงออกซึ่งอารมณ์ของคนเราต่างก็เป็นพฤติกรรมที่ถูกเรียนรู้ทั้งนั้น[๔๐]

(๒) ทฤษฎีการลองผิดลองถูก (trial and error learning theory) ของ Thorndike ระหว่างปี ค.ศ. ๑๘๗๔-๑๙๔๙ นักจิตวิทยาชาวอเมริกัน เป็นบุคคลแรกที่ริเริ่มทำการทดลองในสัตว์เกี่ยวกับการเรียนรู้ โดยศึกษาเกี่ยวกับการเรียนรู้ของแมว ด้วยการจัดทำกรงทดลองเพื่อขังแมว ซึ่งกรงดังกล่าวจะมีประตูเปิดและปิด โดยใช้ห่วงผูกติดกับเชือกที่เชื่อมต่อไปยังกลอนประตู และมีการวางอาหารไว้ที่ด้านนอก หากแมวตะปบที่ห่วงจะทำให้ประตูเปิด และสามารถออกไปกินอาหารที่อยู่ด้านนอกได้ ในระยะแรกๆ แมวมีพฤติกรรมที่ค่อนข้างสะเปะสะปะในการหาทางออกจากกรง แต่เมื่อแมวดึงที่ห่วงโดยบังเอิญ จึงทำให้สามารถออกจากกรงได้ และเมื่อทำการทดลองซ้ำหลายๆ ครั้ง แมวก็แสดงพฤติกรรมที่ฉลาดในลักษณะที่เรียกได้ว่า เป็นการเรียนรู้เพื่อหาทางออกจากกรง อันเป็นผลมาจากประสบการณ์นั่นเอง จากการทดลองอย่างต่อเนื่องทำให้ Thorndike ค้นพบกฎการเรียนรู้ที่สำคัญ ๓ ประการ คือ กฎผลที่ได้รับ (law of effect) ซึ่งอธิบายว่า พฤติกรรมการเรียนรู้จะเกิดขึ้นเมื่อบุคคลได้รับผลตอบแทนในสิ่งที่ตนปรารถนา กฎการฝึกหัด (law of exercise) อธิบายว่า พฤติกรรมการเรียนรู้จะเกิดขึ้นเมื่อมีการกระทำซ้ำ และเมื่อมีการปฏิบัติซ้ำมากขึ้นก็จะเกิดความชำนาญ และกฎความพร้อม (law of readiness) อธิบายว่า การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อบุคคลมีความพร้อมที่จะกระทำ[๔๑]

---

[๓๙] สุวรรณี ยหะกร, **ทฤษฎีการเรียนรู้และการสอน**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, เอกสารการสอนชุดวิชาจิตวิทยาและวิทยาการการเรียนรู้, หน่วย ๑๐, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมธิราช), หน้า ๑๑-๑๕.

[๔๐] Bolles, R. C**., Learning Theory**, (New York: Holt Rinehart and Winston, 1975) p. 54.

[๔๑] Ibid., pp. 3-16.

(๓) ทฤษฎีการเรียนรู้การวางเงื่อนไขแบบคลาสสิค(classical conditioning theory) ของ Pavlov ระหว่างปี ค.ศ. ๑๘๔๙-๑๙๓๖ ซึ่งเป็นนักวิทยาศาสตร์ที่มีชื่อเสียงมากที่สุดคนหนึ่งของรัสเซีย ผู้ริเริ่มศึกษาทดลองการวางเงื่อนไขให้สุนัขหลั่งน้ำลายเมื่อได้ยินเสียงกระดิ่ง อย่างไรก็ตามความสนใจเริ่มแรกของ Pavlov นั้นไม่ได้ต้องการสร้างทฤษฎีการเรียน**รู้** แต่ต้องการพัฒนาเทคนิคในการศึกษาสมอง[๔๒]

(๔) ทฤษฎีการวางเงื่อนไขปฏิบัติการ (operant condition learning) ของ Skinner ระหว่างปี ค.ศ. ๑๙๐๔-๑๙๙๐ ซึ่งมีแนวคิดสำคัญ คือ พฤติกรรมเป็นสมการของผลลัพธ์ของการแสดงพฤติกรรมนั้น ในทางกลับกันหากการแสดงพฤติกรรมนั้นไม่ได้รับรางวัลตอบแทน แต่มีการลงโทษ โอกาสที่บุคคลจะแสดงพฤติกรรมนั้นซ้ำก็น้อยลงด้วย[๔๓]

สกินเนอร์เสนอทฤษฎีการเรียนรู้จากการวางเงื่อนไขกรรมวิบาก (Operant Conditioning) เป็นการศึกษาที่เน้นพฤติกรรมวิบาก (Operant) ดังนั้น การศึกษาการเรียนรู้ตามแนวทฤษฎีของเขาจึงเป็นการวางเงื่อนไขพฤติกรรม (Type R (Response) Conditioning) [๔๔] ซึ่งสกินเนอร์เป็นนักจิตวิทยาชาวอเมริกัน ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ว่า เกิดจากการทดลองด้านจิตวิทยาการศึกษาและวิเคราะห์สถานการณ์การเรียนรู้ที่มีการตอบสนองแบบแสดงการกระทำ (OperantBehavior) แบ่งได้ ๒ แบบ คือ ๑) พฤติกรรมการตอบสนอง (Respondent Behavior) เป็นปฏิกิริยาสะท้อนตอบสนองต่อสิ่งเร้าอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่น การสะดุ้งตกใจ การมีน้ำลายไหลและ ๒) พฤติกรรมวิบาก (Operant Behavior) เป็นพฤติกรรมที่สิ่งมีชีวิตทำขึ้นเองเพื่อใช้เป็นเครื่องมือให้ได้รับผลกรรมที่ปรารถนาหรือหลีกเลี่ยงการได้รับผลกรรมที่ไม่พึงปรารถนา ซึ่งสัตว์หรือมนุษย์หรือสามารถทำพฤติกรรมได้หลายๆ อย่าง และจะเรียนรู้ได้ว่าพฤติกรรมใดได้รับผลกรรมอะไร

การเรียนรู้ตามแนวคิดของสกินเนอร์ เกิดจากการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนอง ซึ่งสกินเนอร์ให้ความสำคัญต่อการตอบสนองมากกว่าสิ่งเร้า นอกจากนี้สกินเนอร์ยังให้ความสำคัญต่อการเสริมแรง (Reinforcement) ว่ามีผลทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ถาวรยิ่งขึ้น สกินเนอร์มองว่า อัตราการเกิดพฤติกรรมหรือการตอบสนองขึ้นอยู่กับผลของการกระทำ คือ การเสริมแรง หรือการลงโทษ ทั้งทางบวกและทางลบ ได้แก่

(๑) การเสริมแรงทางพฤติกรรมแรงเสริมเป็นสิ่งเร้าที่ผู้เรียนได้รับจากการกระทำซึ่งสามารถแบ่งออก ๔ ประเภท คือ

---

[๔๒] Bolles, R. C., **LearningTheory,** p. 38.

[๔๓] Robbins, S. P., **Organizationalbehavior** (10thed.), (Englewood Cliffs, NJ : Prentice-Hall, 2003), pp. 45–46.

[๔๔] Morris L. Bigge S. Samuel Shermis, **Learning Theories For Teachers:How Does Skinner's Operant Conditioning Work?**, (New York : Macmillan, 1988), pp. 101-108.

ประเภทที่ ๑ แรงเสริมทางบวก (Positive Reinforce) คือ สิ่งเร้าที่เสริมแรงให้มีพฤติกรรมมากขึ้นเมื่อมันปรากฏหลังจากที่สิ่งชีวิตกระทำพฤติกรรม

ประเภทที่ ๒ แรงเสริมทางลบ (Negative Reinforce) คือ สิ่งเร้าที่เสริมแรงให้พฤติกรรมมากขึ้นเมื่อมันสลายไป หายไป หรือถูกนำออกไป หรือทำให้สิ่งมีชีวิตนั้นได้รับการปลดปล่อยจากสิ่งที่เป็นทุกข์

ประเภทที่ ๓ สิ่งเร้าที่เป็นโทษหรือผลกรรมทางลบ (Aversive Stimulus; Unpleasant Consequence) คือ ผลกรรมที่เป็นโทษเป็นผลกรรมที่ทำให้ผู้เรียนหยุดหรือลดการทำพฤติกรรม

ประเภทที่ ๔ การไม่ได้รับแรงเสริมหรือการลงโทษ พฤติกรรมที่เกิดขึ้นแล้วไม่ได้รับผลกรรมทางบวกหรือทางลบ หรือไม่สามารถทำให้ตนหลีกเลี่ยงจากความเป็นทุกข์ได้ ผู้เรียนจะหยุดการทำพฤติกรรมนั้นไปเอง

(๒) ชนิดของแรงเสริม (Reinforce) ไม่ว่าแรงเสริมจะเป็นประเภทใด เราสามารถแบ่งแรงเสริมเหล่านี้ออกเป็น ๒ ชนิดดังนี้ ๒.๑) แรงเสริมปฐมภูมิ (Primary Reinforce) เป็นแรงเสริมที่สนองความต้องการขั้นพื้นฐานทางกายที่จำเป็นโดยตรง เช่น อาหาร น้ำ การกระตุ้นเร้าด้วยเพศตรงข้าม การถูกไฟฟ้าดูด เป็นต้น และ ๒.๒) แรงเสริมทุติยภูมิ (Secondary Reinforce หรือ Conditioned Reinforce) เป็นแรงเสริมที่สามารถนำไปแลกเพื่อให้ได้มาซึ่งแรงเสริมปฐมภูมิได้ และเป็นแรงเสริมที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกและความต้องการทางสังคม

๑.๒) หลักปัญญานิยม (Cognitivism)

หลักปัญญานิยมเป็นแนวคิดของนักจิตวิทยากลุ่ม Gestalt ซึ่งเป็นคำในภาษาเยอรมัน แปลว่า จัดรวมเข้าด้วยกัน แนวความคิดของสำนักนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่า การแสดงพฤติกรรมของบุคคลเป็นการตอบสนองต่อสิ่งเร้า แต่การที่แต่ละบุคคลแสดงพฤติกรรมต่อสิ่งเร้าเดียวกันแตกต่างกันนั้น เนื่องจากระบบคิดและสติปัญญาของแต่ละบุคคลในการคิด การตีความ และการทำความเข้าใจก่อนแสดงพฤติกรรมออกมานักคิดในสำนักนี้มีความเห็นว่า เราสามารถเข้าใจถึงการเรียนรู้ได้ในฐานะที่เป็นการเปลี่ยนแปลงของความรู้ที่ถูกเก็บไว้ในความทรงจำ[๔๕] เป็นแนวทางที่ให้ความสำคัญกับระบบการคิด และกระบวนการภายในด้านสติปัญญาของแต่ละบุคคลที่มีผลต่อรูปแบบของพฤติกรรมที่แสดงออกมา ประกอบด้วยนักทฤษฎีสำคัญ ๆ เช่น Kohler, Koffka, Tolman, Honzik และ Wertheimer แต่ในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ ๓ ลักษณะ ดังนี้[๔๖]

---

[๔๕]Baruque, L. B., &Melo, R. N., **Learning theory and instructional design using learning objects.Journal of Educational Multimedia and Hypermedia**, 13(4), (2004): 343-370.

[๔๖]จิราภา เต็งไตรรัตน์, และคณะ, **จิตวิทยาทั่วไป**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๐), หน้า ๑๓๓-๑๓๖.

(๑) การเรียนรู้โดยการหยั่งรู้ (Insight learning) โดย Kohler นักจิตวิทยากลุ่ม Gestalt เป็นผู้ทำการทดลองเกี่ยวกับกระบวนการรู้คิดและการคิดแก้ไขปัญหาโดยการหยั่งรู้ โดยแนวคิดหลักที่ได้จากการทดลอง คือ การเรียนรู้เป็นผลจากการที่ผู้เรียนรู้มีปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม และการรับรู้เป็นสิ่งที่สำคัญต่อการเรียนรู้ โดยที่ไม่ต้องมีการลองผิดลองถูกผู้เรียนรู้สามารถเกิดการหยั่งรู้ในการแก้ไขปัญหา โดยไม่จำเป็นต้องมีการเสริมแรง

(๒) การเรียนรู้โดยเครื่องหมาย (Sign learning) เป็นแนวคิดของ Tolman ซึ่งการเรียนรู้ตามแนวคิดนี้ อธิบายว่า การเรียนรู้ คือ การที่ผู้เรียนรู้ทราบถึงเครื่องหมาย (sign) และสามารถคาดการณ์ว่าจะเกิดเหตุการณ์ใดขึ้น เป็นการพัฒนาความคาดหวังเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของสิ่งเร้าในสิ่งแวดล้อมนั้นๆ

(๓) การเรียนรู้แฝง (Latent learning) เป็นแนวคิดของ Tolman and Honzik ซึ่งอธิบายว่า การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นแต่ยังไม่แสดงออกมาให้เห็นในระหว่างที่เกิดการเรียนรู้เกิดขึ้นในช่วงที่ร่างกายมีแรงขับ (drive) ต่ำ หรือไม่มีรางวัลจูงใจ แต่หากมีการเสริมแรงหรือร่างกายมีแรงขับสูง การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นนั้นก็จะแสดงตัวออกมาทันที ซึ่ง Tolmanเชื่อว่า การให้รางวัลและการลงโทษเป็นสิ่งที่สามารถบอกได้ว่าจะเกิดพฤติกรรมอะไรแต่ไม่ได้เป็นการคงไว้ ซึ่งพฤติกรรมนั้นๆ โดยไม่เกิดพฤติกรรมอื่นขึ้นมา

ทฤษฎี Constructivism มีหลักการที่สำคัญว่า ในการเรียนรู้ผู้เรียนจะต้องเป็นผู้กระทำ (active) และสร้างความรู้ ความเชื่อพื้นฐานของ Constructivism มีรากฐานมาจาก ๒ แหล่ง คือจากทฤษฎีพัฒนาการของพีอาเจต์ และวิก็อทสกี้ ทฤษฎี Constructivism จึงแบ่งออกเป็น ๒ ทฤษฎี คือ

๑) Cognitive Constructivism หมายถึงทฤษฎีการเรียนรู้พุทธิปัญญานิยมที่มีรากฐานมาจากทฤษฎีพัฒนาการของพีอาเจต์ ทฤษฎีนี้ถือว่าผู้เรียนเป็นผู้กระทำ (active) และเป็นผู้สร้างความรู้ขึ้นในใจเอง ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมมีบทบาทในการก่อให้เกิดความไม่สมดุลทางพุทธิปัญญาขึ้น เป็นเหตุให้ผู้เรียน ปรับความเข้าใจเดิมที่มีอยู่ให้เข้ากับข้อมูลข่าวสารใหม่ จนกระทั่ง เกิดความสมดุลทางพุทธิปัญญา หรือเกิดความรู้ใหม่ขึ้น

๒) Social Constructivism เป็นทฤษฎีที่มีพื้นฐานมาจากทฤษฎีพัฒนาการของวิก็อทสกี้ ซึ่งถือว่าผู้เรียนสร้างความรู้ด้วยการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับผู้อื่น (ผู้ใหญ่หรือเพื่อน) ในขณะที่ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมหรืองาน ในสภาวะสังคม (Social Context) ซึ่งเป็นตัวแปรที่สำคัญและขาดไม่ได้ ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมทำให้ผู้เรียนสร้างความรู้ด้วยการเปลี่ยนแปรความเข้าใจเดิมให้ถูกต้องหรือซับซ้อนกว้างขวางขึ้น

๒) ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้

ทฤษฎีการเรียนรู้ (learning theory) ทางสังคมนี้ เป็นกระบวนการที่ทำให้คนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ความคิด คนสามารถเรียนได้จากการได้ยินการสัมผัส การอ่าน การใช้เทคโนโลยี การเรียนรู้ของเด็กและผู้ใหญ่จะต่างกัน เด็กจะเรียนรู้ด้วยการเรียนในห้อง การซักถาม ผู้ใหญ่มักเรียนรู้ด้วยประสบการณ์ที่มีอยู่ แต่การเรียนรู้จะเกิดขึ้นจากประสบการณ์ที่ผู้สอนนำเสนอ โดยการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและผู้เรียน ผู้สอนจะเป็นผู้ที่สร้างบรรยากาศทางจิตวิทยาที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ ที่จะให้เกิดขึ้นเป็นรูปแบบใดก็ได้เช่น ความเป็นกันเอง ความเข้มงวดกวดขัน หรือความไม่มีระเบียบวินัย สิ่งเหล่านี้ผู้สอนจะเป็นผู้สร้างเงื่อนไข และสถานการณ์เรียนรู้ให้กับผู้เรียน ดังนั้น ผู้สอนจะต้องพิจารณาเลือกรูปแบบการสอน รวมทั้งการสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้เรียน ซึ่งทฤษฎีการเรียนรู้สามารถแบ่งตามผู้ค้นพบ เช่น Bloom, Mayor, Tylor และ Gagne ดังนี้

๒.๑) การเรียนรู้ตามทฤษฎีของ Bloom (Bloom's Taxonomy)

เบนจามินบลูม (Benjamin Bloom, 1913-1999)[๔๗] นักจิตวิทยาการศึกษา ได้เป็นประธานกลุ่มนักจิตวิทยาการศึกษาซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการหาวิธีการที่จะพัฒนาพฤติกรรมทางเชาวน์ปัญญาที่สำคัญในการศึกษาเล่าเรียนของมนุษย์ และได้แบ่งประเภทของการเรียนรู้ (Taxonomy skills ; Learning Domain) ที่ควรพัฒนาบุคคลออกเป็น ๓ ด้าน ได้แก่

๑) พุทธิพิสัย (Congnitive Domain) เป็นการเรียนรู้เกี่ยวกับความรู้และพัฒนาการทางทักษาด้านเชาวน์ปัญญา เป็นความสามารถในการระลึก หรือสังเกตจดจดข้อเท็จจริงต่างๆ ได้ ในการเรียนรู้ทางเชาวน์ปัญญามี ๖ ลำดับขั้น โดยเริ่มจากทักษะที่ง่ายไปสู่ทักษะที่ยากและซับซ้อน ซึ่งการพัฒนาจะต้องเริ่มต้นจากขั้นต่ำก่อนจึงจะเกิดทักษะในขั้นสูงได้ ทักษะตามลำดับขั้นดังนี้

๑.๑) ความรู้ (Knowledge)

๑.๒) ความเข้าใจความ (Comprehension) เป็นความสามารถหรือทักษะ ๓ ระดับ คือ ๑) การจับใจความและเข้าใจความหมายของสิ่งที่ได้เรียนรู้ไป ดูจากความสามารถในการแปลงสิ่งที่ได้เรียนรู้จากรูปแบบหนึ่งไปยังอีกรูปแบบหนึ่ง จากคำเป็นรูป หรือเป็นสมการ ๒) ความสามารถในการอธิบาย ตีความ หรือย่อความ และ ๓) สามารถพยากรณ์ได้ว่าจะเกิดอะไรขึ้นในอนาคต เป็นต้น

๑.๓) การประยุกต์ (Application)

๑.๔) การวิเคราะห์ (Analysis)

๑.๕) การสังเคราะห์ (Systhesis)

---

[๔๗] Benjamin S. Bloom, อ้างใน สิริอร วิชชาวุธ, **จิตวิทยาการเรียนรู้**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๔), หน้า ๑๓๒-๑๔๕.

๑.๖) การประเมิน (Evaluation)

ในปี ค.ศ. แอนเดอร์สันและคราธโว (Anderson &Krathwohl, 2001) เปลี่ยนแปลงประเภทการเรียนรู้ของบลูมให้สามารถเขียนวัตถุประสงค์ในการเรียนรู้ได้ชัดเจนขึ้น และเป็นไปตามที่ปฏิบัติจริงมากขึ้น โดยเปลี่ยน “ความรู้-Knowledge” เป็น “ความจำ-Remember” เปลี่ยน “ความเข้าใจ-Comprehension” เป็น “ความเข้าใจ-Understanding” และเปลี่ยน “สังเคราะห์-Systhesis” เป็น “การสร้างสรรค์-Creating” และสลับลำดับระหว่างการประเมินกับการสร้างสรรค์ อย่างไรก็ตามบุคคลจะมีความสามารถในการเรียนรู้แต่ละประเภทต้องพัฒนาเป็นลำดับขั้นเช่นกัน ดังต่อไปนี้

(๑) ความจำ (Remember) บุคคลจะสามารถค้นคืน สังเกตเห็นและระลึกข้อมูลหรือหลักการที่ตนเองเคยประสบมาได้จากความจำระยะยาว ประกอบด้วย การสังเกตรู้ได้ (recognizing) หรือชี้ตัวได้ (identifying) และการระลึกได้ (recalling)

(๒) ความเข้าใจ (Understanding) บุคคลสามารถที่จะสร้างความหมายจากคำพูด ข้อเขียนหรือข้อมูลจากกราฟ ผ่านการตีความ การจัดประเภท การย่อสรุป การอ้างอิง การเปรียบเทียบและการอธิบายได้แก่ การตีความ (interpreting) การยกตัวอย่าง (exemplifying) การแบ่งประเภทหรือหมวดหมู่ (classifying) การย่อความ (summarizing) การอนุมาน การชี้ให้เห็นหรือการแนะนำได้ (inferring) การเปรียบเทียบ (comparing) และการอธิบาย (explaining) เป็นต้น

(๓) การประยุกต์ (Apply) บุคคลสามารถนำเอาความรู้ ข้อมูล หลักการหรือทฤษฎีไปใช้ในชีวิตจริง หรือนำเอาสิ่งที่เรียนรู้มาใช้ในสถานการณ์ใหม่ ได้แก่ การดำเนินการให้สำเร็จ (executing) และการนำไปใช้ (Implementing)

(๔) การวิเคราะห์ (Analyze) การแตกองค์ประกอบของสิ่งที่รู้ออกเป็นส่วนย่อยๆ รู้ว่าข้อมูลหรือหลักการนั้นๆ ประกอบไปด้วยอะไรบ้าง แต่ละส่วนมีความแตกต่างกัน หรือทำหน้าที่ต่างกันและสัมพันธ์กันอย่างไร ได้แก่ การแยกความแตกต่าง (differentiating) การทำให้เป็นระบบ (Organizing) และการอ้างเหตุผลว่าเป็นของบุคคลหรือสิ่งของ (attributing)

(๕) การประเมินผล (Evaluate) บุคคลสามารถประเมินตัดสิน ตรวจสอบและและวิจารณ์สิ่งที่เรียนรู้ข้อมูล หลักการ ทฤษฎีได้ตามเกณฑ์และมาตรฐาน ได้แก่ การตรวจสอบ (checking) และการตัดสินและการวิจารณ์ (critiquing)

(๖) การสร้างสรรค์ (Create) บุคคลสามารถนำสิ่งต่างๆ มารวมกันให้สามารถทำหน้าที่ของมันได้จนเป็นผลผลิตต้นฉบับ ได้แก่ การก่อกำเนิด (generating) การสร้างสมมติฐาน (hypothesizing) การวางแผน (planning) การออกแบบ (designning) การผลิต (producing) และการสร้างขึ้นมา (constructing)

๒) จิตพิสัยหรือการเรียนรู้ทางอารมณ์ (Affective Domain) บุคคลจะเรียนรู้การแสดงอารมณ์ผ่านประสบการณ์ของตน เจตคติ ความสนใจ ความตั้งใจ และการให้คุณค่า เป็นสิ่งแสดงออกมาด้วยพฤติกรรมทางอารมณ์ ซึ่งถูกจัดรูปแบบเกิดการเป็นลำดับเริ่มตั้งแต่ง่ายไปยากและซับซ้อน ได้แก่ การรับรู้สึกปรากฏการณ์ (Receiving Phenomena) การตอบสนองต่อปรากฏการณ์ (Responding Phenomena) การให้คุณค่า (Valuing) การจัดระบบ (Organization) และค่านิยมฝังลึกภายใน (Internalizing Valuas) เป็นต้น

๓) ทักษะพิสัย (PsychomtorDomain) เป็นการเรียนรู้การเคลื่อนไหวส่วนต่างๆ ของร่างกาย และการประสานกันระหว่างอวัยวะต่างๆ เช่น การพิมพ์ดีดด้วยระบบสัมผัสสลับนิ้ว เป็นต้น ได้แก่ การรับรู้ (Perception) การตั้งค่า (Set) การตอบสนองจากตัวชี้แนะ (Guided Response) กลไก (Mechanism) พฤติกรรมซับซ้อน (Complex Overt Response) การปรับเปลี่ยน (Adaptation) และต้นฉบับ (Origination) เป็นต้น

๒.๒) ทฤษฎีพหุปัญญา (Theory of Multiple Intelligences)

การจะบอกว่าเด็กคนหนึ่งฉลาด หรือมีความสามารถมากน้อยเพียงใด ถ้าเรานำระดับสติปัญญาหรือไอคิว ที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบันมาเป็นมาตรวัด ก็อาจได้ผลเพียงเสี้ยวเดียว เพราะว่าวัดได้เพียงเรื่องของภาษา ตรรกศาสตร์ คณิตศาสตร์ และมิติสัมพันธ์เพียงบางส่วนเท่านั้น ยังมีความสามารถอีกหลายด้านที่แบบทดสอบในปัจจุบันไม่สามารถวัดได้ครอบคลุมถึง เช่น เรื่องของความสามารถทางดนตรี ความสามารถทางกีฬา และความสามารถทางศิลปะ เป็นต้น[๔๘] ศาสตราจารย์โฮวาร์ด การ์ดเนอร์ (Howard Gardner) นักจิตวิทยา มหาวิทยาลัยฮาวาร์ด เป็นผู้หนึ่งที่พยายามอธิบายให้เห็นถึงความสามารถที่หลากหลาย โดยคิดเป็น “ทฤษฎีพหุปัญญา” (Theory of Multiple Intelligences) เสนอแนวคิดว่า สติปัญญาของมนุษย์มีหลายด้านที่มีความสำคัญเท่าเทียมกัน ขึ้นอยู่กับว่าใครจะโดดเด่นในด้านไหนบ้าง แล้วแต่ละด้านผสมผสานกัน แสดงออกมาเป็นความสามารถในเรื่องใด เป็นลักษณะเฉพาะตัวของแต่ละคนไป

ในปี พ.ศ. ๒๕๒๖ การ์ดเนอร์ ได้เสนอว่าปัญญาของมนุษย์มีอยู่อย่างน้อย ๗ ด้าน คือ ด้านภาษา ด้านตรรกศาสตร์และคณิตศาสตร์ ด้านมิติสัมพันธ์ ด้านร่างกาย และการเคลื่อนไหว ด้านดนตรี ด้านมนุษยสัมพันธ์ และด้านการเข้าใจตนเอง ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ได้เพิ่มเติมเข้ามาอีก ๑ ด้าน คือ ด้านธรรมชาติวิทยา เพื่อให้สามารถอธิบายได้ครอบคลุมมากขึ้น จึงสรุปได้ว่า พหุปัญญา ตามแนวคิดของการ์ดเนอร์ ในปัจจุบันมีปัญญาอยู่อย่างน้อย ๘ ด้าน ดังนี้

ด้านที่ ๑ ปัญญาด้านภาษา (Linguistic Intelligence) คือ ความสามารถในการใช้ภาษารูปแบบต่างๆ ตั้งแต่ภาษาพื้นเมือง จนถึงภาษาอื่นๆ ด้วย สามารถรับรู้ เข้าใจ

---

[๔๘] ทิศนา แขมมณี, **ศาสตร์การสอน**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

ภาษา และสามารถสื่อภาษาให้ผู้อื่นเข้าใจได้ตามที่ต้องการ ผู้ที่มีปัญญาด้านนี้โดดเด่น ก็มักเป็น กวี นักเขียน นักพูด นักหนังสือพิมพ์ ครู ทนายความ หรือนักการเมือง

ด้านที่ ๒ ปัญญาด้านตรรกศาสตร์และคณิตศาสตร์ (Logical Mathematical Intelligence) คือ ความสามารถในการคิดแบบมีเหตุและผล การคิดเชิงนามธรรม การคิดคาดการณ์ และการคิดคำนวณทางคณิตศาสตร์ ผู้ที่มีปัญญาด้านนี้โดดเด่น ก็มักเป็น นักบัญชี นักสถิติ นักคณิตศาสตร์ นักวิจัย นักวิทยาศาสตร์ นักเขียนโปรแกรม หรือวิศวกร

ด้านที่ ๓ ปัญญาด้านมิติสัมพันธ์ (Visual Spatial Intelligence) คือ ความสามารถในการรับรู้ทางสายตาได้ดี สามารถมองเห็นพื้นที่ รูปทรง ระยะทาง และตำแหน่ง อย่างสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน แล้วถ่ายทอดแสดงออกอย่างกลมกลืน มีความไวต่อการรับรู้ในเรื่องทิศทาง สำหรับผู้ที่มีปัญญาด้านนี้โดดเด่น จะมีทั้งสายวิทย์ และสายศิลป์ สายวิทย์ ก็มักเป็น นักประดิษฐ์ วิศวกร ส่วนสายศิลป์ ก็มักเป็นศิลปินในแขนงต่างๆ เช่น จิตรกร วาดรูป ระบายสี เขียนการ์ตูน นักปั้น นักออกแบบช่างภาพ หรือสถาปนิก เป็นต้น

ด้านที่ ๔ ปัญญาด้านร่างกายและการเคลื่อนไหว (Bodily Kinesthetic Intelligence) คือ ความสามารถในการควบคุมและแสดงออกซึ่งความคิด ความรู้สึก โดยใช้อวัยวะส่วนต่างๆ ของร่างกาย รวมถึงความสามารถในการใช้มือประดิษฐ์ ความคล่องแคล่ว ความแข็งแรง ความรวดเร็ว ความยืดหยุ่น ความประณีต และความไวทางประสาทสัมผัส สำหรับผู้ที่มีปัญญาด้านนี้โดดเด่นมักจะเป็นนักกีฬา หรือไม่ก็ศิลปินในแขนง นักแสดง นักฟ้อน นักเต้น นักบัลเล่ย์ หรือนักแสดงกายกรรม

ด้านที่ ๕ ปัญญาด้านดนตรี (Musical Intelligence) คือ ความสามารถในการซึมซับ และเข้าถึงสุนทรียะทางดนตรี ทั้งการได้ยิน การรับรู้ การจดจำ และการแต่งเพลง สามารถจดจำจังหวะ ทำนอง และโครงสร้างทางดนตรีได้ดี และถ่ายทอดออกมาโดยการ ฮัมเพลง เคาะจังหวะ เล่นดนตรี และร้องเพลง สำหรับผู้ที่มีปัญญาด้านนี้โดดเด่น มักจะเป็นนักดนตรี นักประพันธ์เพลง หรือนักร้อง

ด้านที่ ๖ ปัญญาด้านมนุษยสัมพันธ์ (Interpersonal Intelligence) คือ ความสามารถในการเข้าใจผู้อื่น ทั้งด้านความรู้สึกนึกคิด อารมณ์ และเจตนาที่ซ่อนเร้นอยู่ภายใน มีความไวในการสังเกต สีหน้า ท่าทาง น้ำเสียง สามารถตอบสนองได้อย่างเหมาะสม สร้างมิตรภาพได้ง่าย เจรจาต่อรอง ลดความขัดแย้ง สามารถจูงใจผู้อื่นได้ดี เป็นปัญญาด้านที่จำเป็นต้องมีอยู่ในทุกคน แต่สำหรับผู้ที่มีปัญญาด้านนี้โดดเด่น มักจะเป็นครูบาอาจารย์ ผู้ให้คำปรึกษา นักการฑูต เซลแมน พนักงานขายตรง พนักงานต้อนรับ ประชาสัมพันธ์ นักการเมือง หรือนักธุรกิจ

ด้านที่ ๗ ปัญญาด้านการเข้าใจตนเอง (Intrapersonal Intelligence) คือ ความสามารถในการรู้จัก ตระหนักรู้ในตนเอง สามารถเท่าทันตนเอง ควบคุมการแสดงออกอย่าง

เหมาะสมตามกาลเทศะ และสถานการณ์ รู้ว่าเมื่อไหร่ควรเผชิญหน้า เมื่อไหร่ควรหลีกเลี่ยง เมื่อไหร่ต้องขอความช่วยเหลือ มองภาพตนเองตามความเป็นจริง รู้ถึงจุดอ่อน หรือข้อบกพร่องของตนเอง ในขณะเดียวกันก็รู้ว่าตนมีจุดแข็ง หรือความสามารถในเรื่องใดมีความรู้เท่าทันอารมณ์ ความรู้สึก ความคิด ความคาดหวัง ความปรารถนา และตัวตนของตนเองอย่างแท้จริง เป็นปัญญาด้านที่จำเป็นต้องมีอยู่ในทุกคนเช่นกัน เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่า และมีความสุข สำหรับผู้ที่มีปัญญาด้านนี้โดดเด่นมักจะเป็นนักคิด นักปรัชญา หรือนักวิจัย

ด้านที่ ๘ ปัญญาด้านธรรมชาติวิทยา (Naturalist Intelligence) คือ ความสามารถในการรู้จัก และเข้าใจธรรมชาติอย่างลึกซึ้ง เข้าใจกฎเกณฑ์ ปรากฏการณ์ และการรังสรรค์ต่างๆ ของธรรมชาติ มีความไวในการสังเกต เพื่อคาดการณ์ความเป็นไปของธรรมชาติ มีความสามารถในการจัดจำแนก แยกแยะประเภทของสิ่งมีชีวิต ทั้งพืชและสัตว์ สำหรับผู้ที่มีปัญญาด้านนี้โดดเด่นมักจะเป็นนักธรณีวิทยา นักวิทยาศาสตร์ นักวิจัย หรือนักสำรวจธรรมชาติ

ทฤษฎีนี้ได้ถูกนำไปประยุกต์ใช้อย่างแพร่หลายในกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ต่างๆ เพื่อให้มีประสิทธิภาพสูงสุด โดยเน้นความสำคัญใน ๓ เรื่องหลักดังนี้

(๑) แต่ละคน ควรได้รับการส่งเสริมให้ใช้ปัญญาด้านที่ถนัด เป็นเครื่องมือสำคัญในการเรียนรู้

(๒) ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ ควรมีรูปแบบที่หลากหลาย เพื่อให้สอดรับกับปัญญาที่มีอยู่หลายด้าน

(๓) ในการประเมินการเรียนรู้ ควรวัดจากเครื่องมือที่หลากหลาย เพื่อให้สามารถครอบคลุมปัญญาในแต่ละด้าน

ทฤษฎีพหุปัญญา ของการ์ดเนอร์ ชี้ให้เห็นถึงความหลากหลายทางปัญญาของมนุษย์ ซึ่งมีหลายด้าน หลายมุม แต่ละด้านก็มีความอิสระในการพัฒนาตัวของมันเองให้เจริญงอกงาม ในขณะเดียวกันก็มีการบูรณาการเข้าด้วยกัน เติมเต็มซึ่งกันและกัน แสดงออกเป็นเอกลักษณ์ทางปัญญาของมนุษย์แต่ละคนคนหนึ่งอาจเก่งเพียงด้านเดียว หรือเก่งหลายด้าน หรืออาจไม่เก่งเลยสักด้าน แต่ที่ชัดเจน คือ แต่ละคนมักมีปัญญาด้านใดด้านหนึ่งโดดเด่นกว่าเสมอ ไม่มีใครที่มีปัญญาทุกด้านเท่ากันหมด หรือไม่มีเลยสักด้านเดียวนับเป็นทฤษฎีที่ช่วยจุดประกายความหวัง เปิดกระบวนทัศน์ใหม่ในการศึกษาด้านสติปัญญาของมนุษย์ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ทั้งในกลุ่มเด็กปกติ เด็กที่มีความบกพร่อง และเด็กที่มีความสามารถพิเศษ

๒.๓) ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญา

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญา (Social Cognitiv Learning Theory) เป็นทฤษฎีของศาสตราจารย์บันดูรา แห่งมหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด (Stanford) ประเทศสหรัฐอเมริกา บันดูรามีความเชื่อว่าการเรียนรู้ของมนุษย์ส่วนมากเป็นการเรียนรู้โดยการสังเกต

หรือการเลียนแบบ และเนื่องจากมนุษย์มีปฏิสัมพันธ์ (interact) กับสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบๆ ตัวอยู่เสมอ บันดูราอธิบายว่าการเรียนรู้เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและสิ่งแวดล้อมในสังคม ซึ่งทั้งผู้เรียนและสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อกันและกันความคิดพื้นฐานของทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญาของบันดูราให้ความสำคัญของการปฏิสัมพันธ์ของผู้เรียน และสิ่งแวดล้อม และถือว่าการเรียนรู้ก็เป็นผลของปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและสิ่งแวดล้อม โดยผู้เรียนและสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อกันและกัน บันดูราได้ถือว่าทั้งบุคคลที่ต้องการจะ เรียนรู้และสิ่งแวดล้อมเป็นสาเหตุของพฤติกรรม และได้อธิบายการปฏิสัมพันธ์ ดังต่อไปนี้

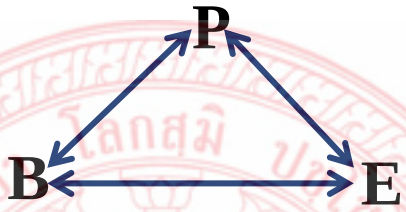

B (Behavior) = พฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งของบุคคล

P (Person) = บุคคล (ตัวแปรที่เกิดจากผู้เรียน เช่น ความคาดหวังของผู้เรียน ฯลฯ)

E (Environment) = สิ่งแวดล้อม

เทคโนโลยีและสื่อการศึกษาตามแนวพุทธิปัญญานิยม การออกแบบเทคโนโลยี และสื่อตามแนวคิดนี้จะอยู่บนนิยามเกี่ยวกับการเรียนรู้ไว้ว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงความรู้ของผู้เรียน ทั้งทางด้านปริมาณและด้านคุณภาพ หรือการเรียนรู้เป็นผลมาจากการจัดระเบียบ หรือจัดหมวดหมู่ของความจำลงสู่โครงสร้างทางปัญญา หรือเรียกว่า Mental Models คือ นอกจากผู้เรียนจะมีสิ่งที่เรียนรู้เพิ่มขึ้นแล้ว ยังสามารถจัดรวบรวมเรียบเรียงสิ่งที่เรียนรู้เหล่านั้น ให้เป็นระเบียบ เพื่อให้สามารถเรียกกลับมาใช้ได้ตามที่ต้องการและสามารถถ่ายโยงความรู้ และทักษะเดิม หรือสิ่งที่เรียนรู้มาแล้วไปสู่บริบทและปัญหาใหม่" (Mayer, 1996) ซึ่งจะแตกต่างกับการออกแบบเทคโนโลยีและสื่อที่อาศัยพื้นฐานพฤติกรรมนิยมที่มุ่งเน้นพฤติกรรมที่สังเกตได้เท่านั้น โดยมิได้สนใจกับกระบวนการรู้คิดหรือกิจกรรมทางสติปัญญาของมนุษย์ (Mental Activities) แต่กลุ่มพุทธิปัญญานิยมให้ความสำคัญในการศึกษาเกี่ยวกับ "ปฏิสัมพันธ์ ระหว่างสิ่งเร้าภายนอก (ส่งผ่านโดยสื่อต่างๆ) กับสิ่งเร้าภายใน คือ ความรู้ความเข้าใจ หรือ กระบวนการรู้คิด หรือกระบวนการรู้คิด (Cognitive Process) ที่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ขอบเขตที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการรู้การคิด (Cognitive Process) ดังจะเห็นได้จากการออกแบบการสอน และสื่อที่ได้มุ่งเน้นการพัฒนากระบวนการทางปัญญามากกว่า การเน้นเฉพาะการพัฒนาพฤติกรรม ที่สนองต่อสิ่งเร้าเพียงอย่างเดียว

ตาราง ๒.๖ สรุปแนวคิด ทฤษฎี ที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้

แนวคิด/ทฤษฎี	นักวิชาการ	ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้	การนำไปใช้
ทฤษฎีการลองผิดลองถูก(trial and error learning theory)	Thorndike (ค.ศ. 1874-1949)	๑. มีสถานการณ์ที่เป็นปัญหาเป็นสิ่งเร้าให้อินทรีย์แสดงการตอบสนองหรือแสดงพฤติกรรมออกมา ๒. อินทรีย์จะแสดงอาการตอบสนองหลายๆ อย่าง เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ๓. ปฏิกิริยาตอบสนองที่ไม่ทำให้เกิดความพอใจจะถูกตัดทิ้งไป ๔. เมื่อปฏิกิริยาตอบสนองที่ไม่ทำให้เกิดความพอใจจะถูก ๕. เมื่อปฏิกิริยาตอบสนองที่ไม่ทำให้เกิดความพอใจจะถูกตัดทิ้งไป จนเหลือปฏิกิริยาที่ทำให้เกิดความพอใจ อินทรย์จะถือเอา กิริตอบสนองที่ถูกต้องและจะแสดงการตอบสนองต่อสิ่งเร้า (Interaction) นั้นมากระทบอีก เป็นต้น	นำไปเป็นกระบวนการจัดกิจกรรมและออกแบบกิจกรรม
ทฤษฎีการลองผิดลองถูก(trial and error learning theory)	Thorndike (ค.ศ. 1874-1949)	กฎการเรียนรู้ที่สำคัญ ๓ ประการ คือ ๑. กฎผลที่ได้รับ (law of effect) ๒. กฎการฝึกหัด (law of exercise) ๓. กฎความพร้อม (law of readiness)	นำไปเป็นกระบวนการจัดกิจกรรมและออกแบบกิจกรรม
การเรียนรู้ตามทฤษฎีของ Bloom	Benjamin Bloom, 1913-1999)	ขั้นของการเรียนรู้ ได้แก่ ๑. ขั้นการเรียนรู้จากภาพแทนของจริง (enactive stage) ๒. ขั้นการเรียนรู้จากของจริง (iconic stage) ๓. ขั้นการเรียนรู้ สัญลักษณ์ และนามธรรม (sysmbolicstage) เขาเชื่อว่าการเรียนรู้ที่ได้ผลดีที่สุดคือการให้ผู้เรียนค้นพบการเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้เกิดขึ้นได้จากการที่คนเราสามารถสร้างความคิดรวบยอด และเกิดการคิดแบบหยั่งรู้ (intuition) ขึ้น โดยแรงจูงใจภายในเป็นปัจัยสำคัญที่ช่วยให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จในการเรียนรู้	นำไปเป็นหลักการในการสร้างโปรแกรมฝึกอบรม
ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญา (Social Cognitive Learning Theory)	บันดูรา (ค.ศ. 1977)	กระบวนการที่สำคัญในการเรียนรู้จากการสังเกตหรือการเรียนรู้ด้วยตัวแบบ ผ่าน ๑. กระบวนการเอาใจใส่ (Attention) ๒. กระบวนการจดจำ (Retention) ๓. กระบวนการแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวอย่าง (Resroduction) ๔. กระบวนการจูงใจ (Motivation)	กำหนดกลุ่มตัวอย่างที่นำมาทดลองใช้โปรแกรมฝึกอบรม

๒.๑.๔ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับพัฒนาการวัยรุ่น

วัยรุ่นเป็นคำศัพท์ที่ใช้กันอย่างกว้างขวางในการอธิบายกลุ่มอายุระหว่างเด็กและผู้ใหญ่ โดยทั่วไปแล้ววัยรุ่นจะหมายถึงช่วงอายุระหว่าง ๑๓-๑๙ ปีช่วงเวลาวัยรุ่นนั้นเป็นช่วงเวลาของการเปลี่ยนแปลงและหนึ่งในสิ่งที่สังเกตได้ชัดเจนที่สุดก็คือร่างกาย เด็กๆ จะต้องผ่านการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วการเปลี่ยนแปลงนี้เป็นสิ่งที่สนุก แต่ก็เป็นปัญหาสำหรับวัยรุ่นเช่นกัน พวกเขาสนุกกับการเห็นว่าตัวเองโตขึ้น แต่ก็อาจจะรู้สึกไม่ค่อยสบายใจในเวลาเดียวกัน โดยเฉพาะในเด็กที่มีการเจริญเติบโตช้ากว่าเพื่อนพวกเขาอาจรู้สึกแปลกประหลาดและต้องการความช่วยเหลือจากพ่อแม่ทั้งทางด้านอารมณ์และคำอธิบายเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางกายที่เกิดขึ้น

๑) ความหมายของวัยรุ่น

ในทางพระพุทธศาสนา ไม่มีกำหนดไว้ความหมายของวัยรุ่นไว้ชัดเจน แต่พอจะกล่าวได้ว่า หมายถึง บุคคลที่อายุต่ำกว่า ๒๐ ปี ด้วยถือว่าเป็นบุคคลไม่มีความเป็นผู้ใหญ่พอ พระพุทธองค์จึงทรงห้ามบวชบุคคลเหล่านี้ไว้ ว่า " ภิกษุรู้อยู่ อุปสมบทให้บุคคลผู้มีอายุหย่อนกว่า ๒๐ ปี บุคคลนั้นไม่เป็นอันอุปสมบท และภิกษุเหล่านั้นควรถูกตำหนิ ภิกษุนั้นต้องอาบัติปาจิตตีย์นี้[๔๙] พระองค์ทรงให้เหตุผลว่า ผู้ที่อายุต่ำกว่า ๒๐ ปี ยังไม่มีความอดทน ไม่อดกลั้นต่อสภาพแวดล้อมรอบตัว เป็นต้น

ในทางด้านจิตวิทยา ได้ให้ความหมายคำว่า “วัยรุ่น” ตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า “ Adolescence” มีรากศัพท์มาจากภาษาละตินว่า “Adolescere” ซึ่งมีความหมายว่า “การเจริญเข้าสู่วุฒิภาวะ”[๕๐] เช่น ดูเสค (Dusek: 1987)[๕๑] ได้กล่าวว่า วัยรุ่น (Adolescence) หมายถึง การเจริญเข้าสู่วุฒิภาวะ เป็นวัยที่เชื่อมต่อระหว่างความเป็นเด็กและผู้ใหญ่ มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา เป็นระยะที่ต้องมีการปรับตัว และปรับพฤติกรรมแบบเด็กไปสู่การมีพฤติกรรมแบบผู้ใหญ่ตามที่สังคมยอมรับภายในกรอบของวัฒนธรรมของแต่ละสังคม วัยรุ่นจะเจริญเติบโตไปสู่การบรรลุวุฒิภาวะ เป็นต้น

วัยรุ่นในช่วงทศวรรษที่ผ่าน คือ วัยรุ่นประมาณอายุ ๑๒-๑๘ ปี แต่ในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันว่า ช่วงความเป็นวัยรุ่นได้ขยายออกไป ประมาณ ๑๒-๒๕ ปี เนื่องจากวัยรุ่นอยู่ในสถาบันศึกษานานขึ้น[๕๒] ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยให้ความหมายของวัยรุ่น หมายถึง วัยรุ่นที่มีอายุ ๑๕-๑๘ ปี

---

[๔๙] วิ.ม. (ไทย) ๒/๔๐๓/๕๑๕.

[๕๐] B.J, Dusek, **Adolescent development and behavior,**. (Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1987), p. 4.

[๕๑] Ibid., p. 4.

[๕๒] ศรีเรือน แก้วกังวาล, **จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย เล่ม ๒**, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๕,) หน้า ๓๒๙.

Erikson (1968)[๕๓] ให้ความเห็นว่า วัยรุ่นเป็นวัยที่มนุษย์พยายามค้นหาความต้องการที่แท้จริง เรียนรู้บทบาทหน้าที่ และพัฒนาความสามารถเฉพาะตน เพื่อที่จะวางแผนชีวิตต่อไปในอนาคต ซึ่งถ้าในระยะนี้วัยรุ่นประสบความสำเร็จในการค้นหาเอกลักษณ์ของตัวเอง ก็จะส่งผลให้วัยรุ่นเข้าใจในบทบาทหน้าที่ และเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่รู้จักความสามารถของตน รวมทั้งมีการวางแผนชีวิตที่เหมาะสม ในทางตรงกันข้าม หากเกิดความล้มเหลวในการค้นหาเอกลักษณ์เฉพาะตน วัยรุ่นก็จะสับสนในบทบาทหน้าที่ และมีผลกระทบต่อการเติบโตเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต นอกจากเป็นวัยที่ค้นหาเอกลักษณ์ของตัวเองแล้ว วัยรุ่นยังปรารถนาที่จะเป็นเหมือนผู้ใดผู้หนึ่งในสังคม นั่นคือวัยรุ่นจะเลือกเอาลักษณะบางอย่างของผู้อื่นมาใช้เป็นลักษณะของตนเอง โดยต้นแบบมักจะได้แก่ พ่อ แม่ ญาติพี่น้อง และครูอาจารย์ แต่การเลียนแบบพฤติกรรมนั้นมิได้จำกัดเฉพาะพฤติกรรมที่ดี วัยรุ่นอาจรับเอาลักษณะก้าวร้าว หรือรุนแรงมาได้หากวัยรุ่นผู้นั้นประสบกับเหตุการณ์ที่โหดร้าย หรือรุนแรงในชีวิต หรืออาจจดจำพฤติกรรมที่ไม่ดีมาจากบุคคลที่ใกล้ชิด ภาพยนตร์ ละคร หรือเกมส์ต่อสู้ต่างๆ ก็ได้

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าวัยรุ่น หมายถึง ผู้ที่อายุต่ำกว่า ๒๐ ปี หรือผู้ที่มีอายุระหว่าง ๑๕-๑๘ ปีเป็นช่วงวันที่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา ซึ่งเป็นวัยที่เชื่อมต่อระหว่างความเป็นเด็กและผู้ใหญ่ เป็นระยะที่ต้องมีการปรับตัว และปรับพฤติกรรมแบบเด็กไปสู่การมีพฤติกรรมแบบผู้ใหญ่ตามที่สังคมยอมรับภายในกรอบของวัฒนธรรมของแต่ละสังคมเป็นวัยที่พยายามค้นหาความต้องการที่แท้จริง มีการเรียนรู้บทบาทหน้าที่ มีพัฒนาความสามารถเฉพาะตน และเป็นวัยที่มีการเจริญเติบโตเข้าสู่วุฒิภาวะ เป็นต้น

๒) แนวคิดเกี่ยวกับพัฒนาการวัยรุ่น

พัฒนาการของวัยรุ่น[๕๔] จะแบ่งเป็น ๓ ช่วง คือ วัยแรกรุ่น (๑๐-๑๓ปี) วัยรุ่นตอนกลาง (๑๔-๑๖ ปี) และวัยรุ่นตอนปลาย (๑๗-๑๙ ปี) ทั้งนี้เพื่อจะชี้ให้เห็นถึงลักษณะที่เด่นเป็นพิเศษของวัยรุ่นแต่ละช่วง ซึ่งมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจนในด้านความรู้สึกนึกคิด และความสัมพันธ์กับบิดามารดาโดยแบ่งดังนี้

(๑) วัยแรกรุ่น (๑๐-๑๓ ปี) เป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายทุกระบบ โดยจะมีความคิดหมกมุ่นกังวลเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย ซึ่งจะส่งผลกระทบไปยังจิตใจ ทำให้อารมณ์หงุดหงิดและแปรปรวนง่าย

(๒) วัยรุ่นตอนกลาง (๑๗-๑๙ ปี) เป็นช่วงที่วัยรุ่นจะยอมรับสภาพร่างกายที่มีการเปลี่ยนแปลงเป็นหนุ่มเป็นสาวได้แล้ว มีความคิดที่ลึกซึ้ง (abstract) จึงหันมาใฝ่หาอุดมการณ์

---

[๕๓] Erikson, B. H., Identity Youth and Crisis, (New York : Norton & Company, 1968).

[๕๔] พัฒนาการของวัยรุ่น, **พัฒนาการและการปรับตัว**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : http://teenage1519.blogspot.com/ [๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๑].

และหาเอกลักษณ์ของตนเอง เพื่อความเป็นตัวของตัวเอง และพยายามเอาชนะความรู้สึกแบบเด็กๆ ที่ผูกพัน และอยากจะพึ่งพาพ่อแม่

(๓) วัยรุ่นตอนปลาย (๑๗-๑๙ ปี) เป็นเวลาของการฝึกฝนอาชีพ ตัดสินใจที่จะเลือกอาชีพที่เหมาะสม และเป็นช่วงเวลาที่จะมีความผูกพันแน่นแฟ้น (intimacy) กับเพื่อนต่างเพศ สภาพทางร่างกายเปลี่ยนแปลงเติบโตโดยสมบูรณ์เต็มที่ และบรรลุนิติภาวะในเชิงกฎหมาย

๓) ทฤษฎีพัฒนาการทางสังคม (psychosocial developmental stage)

ทฤษฎีพัฒนาการของแอริคสัน (Erikson) ได้อธิบายช่วงอายุวัยรุ่นประมาณ ๑๓-๒๐ ปี เป็นช่วงวัยของการพบอัตลักษณ์แห่งตน แย้งกับการไม่เข้าใจตนเอง (Identity vs. Identity diffusion) ระยะนี้เป็นขั้นตอนความขัดแย้งทางสังคมและจิตใจของมนุษย์มากที่สุด แอริคสัน (Erikson) เชื่อว่าเป็นช่วงวิกฤตของชีวิตมนุษย์ เป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อระหว่างความเป็นเด็กและความเป็นผู้ใหญ่ ถ้าไม่สามารถแก้ไขสภาวะวิกฤตได้ลุล่วงได้ วัยรุ่นก็จะกลายเป็นวัยรุ่นที่มีอัตลักษณ์ที่สับสนและกลายเป็นผู้ใหญ่ที่มีบุคลิกภาพไม่มั่นคงได้[๕๕] นอกจากนี้แอริคสัน (Erison) ได้อธิบายว่าระยะนี้เด็กต้องการละทิ้งสภาพความเป็นเด็กไปสู่ความเป็นผู้ใหญ่ สภาพเช่นนี้ทำให้วัยรุ่นเกิดความขัดแย้งด้านสัมพันธภาพกับผู้ใหญ่กับเพื่อนร่วมวัย เพื่อนต่างเพศ สังคม และเกิดความสับสนทางจิตใจอย่างรุนแรง บางครั้งต้องการเลียนแบบเพื่อนหรือบุคคลที่ตนนิยม หรือรักษาเอกลักษณ์ของตนเองและต้องการแสดงออกเป็นอิสระเต็มที่ แต่บางครั้งต้องการอยู่ในกรอบประเพณี ระเบียบอย่างเข้มงวด วัยรุ่นช่วงนี้ จึงรู้สึกสับสนในการแสวงหาเอกลักษณ์ของตนเอง เพื่อรู้จักตนเองในแง่มุมต่างๆ เช่น ความชอบ ความสนใจ ปรัชญาในชีวิต อาชีพ เป็นต้น ทั้งนี้วัยรุ่นจะต้องผสมผสานลักษณะเฉพาะตนในแง่มุมต่างๆ ให้สอดคล้องกับความเป็นจริงของครอบครัว วัฒนธรรมและค่านิยมของสังคม การพัฒนาตนที่สมบูรณ์ของวัยรุ่น การเข้าใจตนอย่างแท้จริง เช่น การเข้าใจจุดเด่น จุดด้อยของตนเอง มีอุดมคติ มีวัฒนธรรม ศาสนา มีปรัชญาชีวิตของตน มีการยอมรับตนเอง เป็นต้น จะทำให้ส่งผลให้วัยรุ่นคลายความสับสนในตนเอง และช่วยให้พ้นจากวิกฤตในชีวิตไปได้ด้วยดี[๕๖] ดังนั้นจะเห็นว่าวัยรุ่นเป็นวัยที่สำคัญของชีวิต เพราะวัยนี้เป็นวัยแห่งความเชื่อมต่อระหว่างวัยเด็กและผู้ใหญ่ เป็นวัยที่พบกับการเปลี่ยนแปลงในหลายๆด้าน ซึ่งต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ โดยทั่วไปนักจิตวิทยาแบ่งช่วงวัยรุ่นเป็น ๓ ระยะ ดังนี้

๑. วัยรุ่นตอนต้น (Early Adolescence) อายุ ๑๓-๑๕ ปี เป็นระยะเริ่มแรกในการเข้าสู่วัยรุ่น เป็นวัยที่มีการเจริญเติบโตของร่างกายอย่างเต็มที่และรวดเร็วมาก สมบูรณ์ทั้งเด็กหญิงและเด็กชาย ทำให้วัยนี้ต้องปรับตัวต่อปัญหาทางร่างกาย อารมณ์ และสังคม อย่างมาก

---

[๕๕] ศรีเรือน แก้วกังวาล, **จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย เล่ม ๑**, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๓), หน้า ๓๕.

[๕๖] เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๖.

๒. วัยรุ่นตอนกลาง (Middle Adolescence) อายุ ๑๕-๑๘ ปี เป็นช่วงที่ผ่านการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆได้ มีพฤติกรรมก้ำกึ่งระหว่างความเป็นเด็กและผู้ใหญ่ มีการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านร่างกาย จิตใจและความนึกคิด มีลักษณะค่อยเป็นค่อยไป

๓. วัยรุ่นตอนปลาย (Late Adolescence) อายุ ๑๘-๒๑ ปี วัยรุ่นในระยะนี้มีการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่วุฒิภาวะอย่างสมบูรณ์แบบ ซึ่งมักมีการพัฒนาการด้านจิตใจมากกว่าทางร่างกาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านเกี่ยวกับความนึกคิดและปรัชญาชีวิต[๕๗]

อีริคสัน (ค.ศ. 1902)[๕๘] เป็นผู้วิเคราะห์เกี่ยวกับเด็กเป็นคนแรกในนครบอสตัน เห็นว่าการจะทำความเข้าใจพฤติกรรมเด็กจะต้องศึกษาจากการอบรมเลี้ยงดู สภาพสังคม และความเป็นอยู่ของเด็ก ปัญหาที่นำมาวิเคราะห์นั้นจะอธิบายเชื่อมโยงระหว่างจิตวิทยากับสังคมวิทยาในรูปแบบของมนุยวิทยา ซึ่งมีแนวความคิดว่ามนุษย์ต้องพึ่งสังคมและสังคมก็ต้องพึ่งมนุษย์ มนุษย์มีวิวัฒนาการที่สลับซับซ้อนและผ่านขั้นตอนต่างๆของธรรมชาติหลายขั้นตอนซึ่งวัยรุ่นก็จัดได้ว่าเป็นที่ ๕ ของพัฒนาการทางบุคลิกภาพ ๘ ขั้นตอนของอีริคสันกล่าวคือ พัฒนาการทางบุคลิกภาพขั้น ๕ ความเป็นเอกลักลักษณ์กับความสับสนในบทบาท (Identity VS. Role Confusion) (ในช่วง๑๒–๑๗ ปี) เป็นช่วงที่เด็กย่างเข้าสู่วัยรุ่น และเริ่มพัฒนาเอกลักษณ์ของตนเองว่าตนคือใคร ถ้าเขาค้นหาตนเองได้ เขาจะแสดงบทบาทของตนเองได้อย่างเหมาะสม แต่ถ้าตรงกันข้ามเขาค้นหาเอกลักษณ์ของตนไม่พบเขาจะเกิดความสับสนและแสดงบทบาทที่ไม่เหมาะสมหรือไม่สอดคล้องกับตนเองเป็นต้น

พัฒนาการของวัยรุ่น[๕๙] วัยรุ่นจะเกิดขึ้นเมื่อเด็กย่างอายุประมาณ ๑๒-๑๓ ปี เพศหญิงจะเข้าสู่วัยรุ่นเร็วกว่าเพศชายประมาณ ๒ ปี และจะเกิดการพัฒนาไปจนถึงอายุประมาณ ๑๘ ปี จึงจะเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ โดยจะเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากในพัฒนาการ ด้านต่างๆ ดังนี้

๑. พัฒนาการทางร่างกาย (Physical Development): วัยรุ่นเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นหลายด้าน ทำให้ต้องมีการปรับตัวหลายด้านพร้อมๆกัน จึงเป็นวัยที่จะเกิดปัญหาได้มาก การปรับตัวได้สำเร็จ จะช่วยให้วัยรุ่นพัฒนาตนเองเกิดบุคลิกภาพที่ดี ซึ่งจะเป็นพื้นฐานสำคัญของการ ดำเนินชีวิตต่อไปการเรียนรู้พัฒนาการ วัยรุ่นจึงมีประโยชน์ทั้งต่อการส่งเสริมให้วัยรุ่นเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีสุขภาพดี ทั้งทางร่างกายจิตใจสังคม และช่วยป้องกันปัญหาต่าง ๆ ในวัยรุ่น เช่น ปัญหา

---

[๕๗] L. Cole, &Hall, **Psychology of adolescence**, (New York: Holt, Rinehart and Winston., 1970), p. 3; เพ็ญพิไล ฤทธาคณานนท์, **พัฒนาการมนุษย์**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๑๘๑-๑๘๔; ศรีเรือน แก้วกังวาล, **จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย เล่ม ๒**, หน้า ๓๓๐.

[๕๘] จิตวิทยาการศึกษา, **อีริคสัน ทฤษฎีพัฒนาการ**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : https://krupatom.com/ [๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๑].

[๕๙] พัฒนาการในวัยรุ่น, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : http://www.digitalschool.club/digitalschool/m2/hl2_1/lesson1/content1/index.php [๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๑].

ทางเพศ หรือปัญหาการใช้สารเสพติดซึ่งวัยรุ่นจะเกิดขึ้นเมื่อเด็กย่างอายุประมาณ ๑๒-๑๓ ปี เพศหญิงจะเข้าสู่วัยรุ่นเร็วกว่าเพศชายประมาณ ๒ ปี และจะเกิดการพัฒนาไปจนถึงอายุประมาณ ๑๘ ปี จึงจะเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ โดยจะเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากในพัฒนาการ ด้านต่างๆ

๒. พัฒนาการทางจิตใจ (Phychological Development) ซึ่งได้แก่

๒.๑ สติปัญญา (Intellectual Development) วัยนี้สติปัญญาจะพัฒนาสูงขึ้น จนมีความคิดเป็นแบบรูปธรรม (Jean Piaget ใช้คำอธิบายว่า Formal Operation ซึ่งมีความหมายถึงความสามารถเรียนรู้ เข้าใจเหตุการณ์ ต่างๆ ได้ลึกซึ้งขึ้นแบบ abstract thinking) มีความสามารถในการคิด วิเคราะห์ และสังเคราะห์ สิ่งต่างๆ ได้มากขึ้น ตามลำดับจนเมื่อพ้นวัยรุ่นแล้ว จะมีความสามารถทางสติปัญญาได้เหมือนผู้ใหญ่ แต่ในช่วงระหว่างวัยรุ่นนี้ ยังอาจ ขาดความยั้งคิด มีความหุนหันพลันแล่น ขาดการไตร่ตรองให้รอบคอบ

๒.๒ ความคิดเกี่ยวกับตนเอง (Self Awareness) วัยนี้จะเริ่มมีความสามารถในการรับรู้ตนเอง ด้านต่างๆ ดังนี้ เอกลักษณ์ (identity) วัยรุ่นจะเริ่มแสดงออกถึงสิ่งตนเองชอบสิ่งที่ตนเองถนัด ซึ่งจะแสดงถึงความเป็น ตัวตนของเขาที่โดดเด่น ได้แก่ วิชาที่เขาชอบเรียน กีฬาที่ชอบเล่น งานอดิเรก การใช้เวลาว่างให้เกิดความเพลิดเพลิน กลุ่มเพื่อนที่ชอบและสนิทสนมด้วย โดยเขาจะเลือกคบคนที่มีส่วนคล้ายคลึงกัน หรือเข้ากันได้ และจะเกิดการ เรียนรู้และถ่ายทอดแบบอย่างจากกลุ่มเพื่อนนี้เองทั้งแนวคิดค่านิยมระบบจริยธรรมการแสดงออกและการแก้ปัญหา ในชีวิตจนสิ่งเหล่านี้กลายเป็นเอกลักษณ์ของตนและกลายเป็นบุคลิกภาพนั่นเอง สิ่งที่แสดงถึงเอกลักษณ์ตนเองยังมีอีกหลายด้าน ได้แก่ เอกลักษณ์ทางเพศ (sexual identity and sexual orientation) แฟชั่น ดารานักร้อง การแต่งกาย ทางความเชื่อในศาสนา อาชีพ คติประจำใจ เป้าหมายในการดำเนินชีวิต (Erik Erikson อธิบายว่าวัยรุ่นจะเกิด เอกลักษณ์ของตนในวัยนี้ ถ้าไม่เกิดจะมีความสับสนในตนเอง Identity VS Role confusion)

๒.๓ ภาพลักษณ์ของตนเอง (self image) คือการมองภาพของตนเอง ในด้านต่างๆ ได้แก่ หน้าตา รูปร่าง ความสวยความหล่อ ความพิการ ข้อดีข้อด้อยทางร่างกายของตนเอง วัยรุ่นจะสนใจหรือ ให้เวลาเกี่ยวกับรูปร่าง ผิวพรรณมากกว่าวัยอื่นๆ ถ้าตัวมีข้อด้อยกว่าคนอื่นก็จะเกิดความอับอาย

๒.๔ การได้รับการยอมรับจากผู้อื่น (acceptance) วัยนี้ต้องการการยอมรับจากกลุ่มเพื่อนอย่างมาก การได้รับการยอมรับจะช่วยให้เกิดความรู้สึกมั่นคง ปลอดภัย เห็นคุณค่าของตนเอง มั่นใจตนเอง วัยนี้จึงมัก อยากเด่นอยากดัง อยากให้มีคนรู้จักมากๆ

๒.๕ ความภาคภูมิใจตนเอง (self esteem) เกิดจากการที่ตนเองเป็นที่ยอมรับของเพื่อนและคนอื่นๆ ได้ รู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า เป็นคนดีและมีประโยชน์แก่ผู้อื่นได้ ทำอะไรได้สำเร็จ

๒.๖ ความเป็นตัวของตัวเอง (independent) วัยนี้จะรักอิสระ เสรีภาพ ไม่ค่อยชอบอยู่ในกฎเกณฑ์ กติกาใดๆ ชอบคิดเอง ทำเอง พึ่งตัวเอง เชื่อความคิดตนเอง มีปฏิกิริยาตอบโต้ผู้ใหญ่ที่บีบบังคับสูง ความอยากรู้ อยากเห็นอยากลองจะมีสูงสุดในวัยนี้ ทำให้อาจเกิดพฤติกรรมเสี่ยงได้ง่ายถ้าวัยรุ่นขาดการยั้งคิดที่ดี การได้ทำอะไร ด้วยตนเอง และทำได้สำเร็จจะช่วยให้วัยรุ่นมีความมั่นใจในตนเอง (self confidence)

๒.๗ การควบคุมตนเอง (self control) วัยนี้จะเรียนรู้ที่จะควบคุมความคิด การรู้จักยั้งคิด การคิดให้เป็นระบบ เพื่อให้สามารถใช้ความคิดได้อย่างมีประสิทธิภาพ และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้

๒.๘ อารมณ์ (mood) อารมณ์จะปั่นป่วน เปลี่ยนแปลงง่าย หงุดหงิดง่าย เครียดง่าย โกรธง่าย อาจเกิด อารมณ์ซึมเศร้าโดยไม่มีสาเหตุได้ง่าย อารมณ์ที่ไม่ดีเหล่านี้อาจทำให้เกิดพฤติกรรมเกเร ก้าวร้าว มีผลต่อการเรียน และการดำเนินชีวิต ในวัยรุ่นตอนต้น การควบคุมอารมณ์ยังไม่ค่อยดีนักบางครั้งยังทำอะไรตามอารมณ์ตัวเองอยู่บ้างแต่จะค่อยๆดีขึ้นเมื่ออายุมากขึ้น อารมณ์เพศวัยนี้จะมีมาก ทำให้มีความสนใจเรื่องทางเพศ หรือมีพฤติกรรมทางเพศ เช่น การสำเร็จความใคร่ด้วยตนเอง ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องปกติในวัยนี้ แต่พฤติกรรมบางอย่างอาจเป็นปัญหา เช่น เบี่ยงเบนทางเพศ กามวิปริต หรือการมีเพศสัมพันธ์ในวัยรุ่น

๒.๙ จริยธรรม (moral development) วัยนี้จะมีความคิดเชิงอุดมคติสูง (idealism) เพราะเขาจะแยกแยะ ความผิดชอบชั่วดีได้แล้ว มีระบบมโนธรรมของตนเอง ต้องการให้เกิดความถูกต้อง ความชอบธรรมในสังคม ชอบช่วยเหลือผู้อื่น ต้องการเป็นคนดี เป็นที่ชื่นชอบของคนอื่น และจะรู้สึกอึดอัดคับข้องใจกับความไม่ถูกต้อง ในสังคม หรือในบ้าน แม้แต่พ่อแม่ของตนเองเขาก็เริ่มรู้สึกว่าไม่ได้ดี สมบูรณ์แบบเหมือนเมื่อก่อนอีกต่อไปแล้ว บางครั้งเขาจะแสดงออก วิพากษ์วิจารณ์พ่อแม่ หรือ ครูอาจารย์ตรงๆอย่างรุนแรง การต่อต้านประท้วงจึงเกิดได้บ่อย ในวัยนี้เมื่อวัยรุ่นเห็นการกระทำที่ไม่ถูกต้อง หรือมีการเอาเปรียบเบียดเบียน ความไม่เสมอภาคกันในวัยรุ่นตอนต้น การควบคุมตนเองอาจยังไม่ดีนัก แต่เมื่อพ้นวัยรุ่นนี้ไป การควบคุมตนเองจะดีขึ้น จนเป็นระบบจริยธรรมที่สมบูรณ์ เหมือนผู้ใหญ่

๓. การเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์ของวัยรุ่น: วัยแรกรุ่นจะมีอารมณ์อ่อนไหว เปลี่ยนแปลงง่าย สับสน ขาดความมั่นใจในตนเอง มีอารมณ์รุนแรง มีทั้ง โกรธแค้น อาฆาต อิจฉาริษยา ดื้อและต่อต้าน หรือบางครั้งอาจจะเศร้า เหงา และ เบื่อหน่าย เกิดจากการกระตุ้นของ ฮอร์โมนต่างๆ และพัฒนาการทางอารมณ์ที่สะสมมาตั้งแต่เด็กในวัยรุ่นเริ่มมีอารมณ์รุนแรงและมักแสดงออกได้ หลายอารมณ์เช่นอารมณ์รักอารมณ์โกรธอารมณ์เกลียด และความอิจฉาริษยาความดื้อรั้น ความเพ้อฝันความหลงใหล หรือแม้กระทั่งอาการสับสน หงุดหงิดเป็นต้นการที่อารมณ์เปลี่ยนแปลงง่าย หรือยังไม่สามารถ

ควบคุมอารมณ์ได้นั้น ย่อมก่อให้เกิดความขัดแย้งกับบุคคลอื่นที่ต่างวัยกับตน วัยรุ่นจึงมักรวมกลุ่มกันเองอย่างแน่นแฟ้ม

๔. พัฒนาการทางสังคม (Phychological Development) การเปลี่ยนแปลงทางสังคมของวัยรุ่นถือว่าเป็นพัฒนาการที่สำคัญอีกด้านหนึ่ง เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงเจตคติ และพฤติกรรมทางสังคม ลักษณะทางสังคมของวัยรุ่นโดยทั่วไป มีดังนี้

๔.๑ มีความสนใจในเรื่องต่างๆ น้อยลง แต่มองอย่างลึกซึ้งมากขึ้นบางครั้งมาจากอิทธิพลของเพื่อนวัยเดียวกัน

๔.๒ มีการแสดงออกที่เหมาะสมกับเพศและวัยมากขึ้น พยายามปรับตัวให้เหมาะสมกับสภาพทางสังคมของ ตนมากขึ้น เรียนรู้จากการรักษามิตรภาพและความซื่อสัตย์ต่อกลุ่ม

๔.๓ มีการพัฒนารูปแบบและเหตุผลในการเลือกคบเพื่อนมากขึ้นตามวัย แนวคิดในการเลือกเพื่อนเปลี่ยนไป เลือกคบเพื่อนที่เข้าใจ เห็นอกเห็นใจกัน ลึกซึ้งผูกพันกันมากขึ้น

๔.๔ มีการยอมรับการเป็นสมาชิกของกลุ่มตามค่านิยมและความสนใจในสิ่งเดียวกัน เริ่มเข้าใจและมีความเป็น ตัวของตัวเองมากขึ้น ต้องการเลือกกลุ่มเพื่อนเพื่อให้มีความรู้สึกมั่นใจ ปลอดภัย และปรึกษาปัญหากันได้

๔.๕ มีความคิดเป็นตัวของตัวเอง ต้องการให้มีผู้นำกลุ่ม มีความคิดเรื่องฐานะความเป็นอยู่ และตำแหน่งมากขึ้น

๔.๖ มีความรับผิดชอบในสังคมมากขึ้น ต้องการมีส่วนในการช่วยเหลือแก้ไขปัญหาสังคมร่วมกับผู้ใหญ่

๔.๗ มีการนัดพบเพื่อนต่างเพศบ่อยขึ้น มีความสัมพันธ์เพื่อการมีครอบครัว

๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ตามหลักพุทธจิตวิทยา

๒.๒.๑ ความหมายของการจัดการเรียนรู้ตามหลักพุทธจิตวิทยา

การเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลีกพุทธจิตวิทยา คือ กระบวนการในการนำคำสอนของพระพุทธเจ้ามาเป็นฐานคิดให้มีความรู้ ความเจริญทั้งทางด้านพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา โดยพัฒนาฝึกอบรม เพื่อจุดประสงค์ให้ดีขึ้นกว่าเดิม สำหรับเป้าหมายนั้น คือ ทำให้บุคคลมีความรู้ความสามารถ มีจริยธรรม คุณธรรม ในการดำรงชีวิต เพื่อให้อยู่ในสังคมร่วมกันอย่างสงบร่มเย็น

๒.๒.๒ หลักไตรสิกขา

กระบวนการศึกษาได้กล่าวแล้วว่า แกนนำแห่งกระบวนการศึกษา ได้แก่ สัมมาทิฏฐิ

๑) สัมมาทิฏฐิ คือ

๑.๑) ทัศนะ ความคิดเห็น แนวความคิด ทฤษฎี ความเชื่อถือ ความนิยม ค่านิยม ยอมรับรับรู้การกระทำ และผลการกระทำของตน หรือสร้างความสำนึกในความรับผิดชอบต่อการกระทำของตน เรียกว่า กัมมัสสกตาสัมมาทิฏฐิ เป็น สัมมาทิฏฐิระดับโลกีย์ เป็นขั้นจริยธรรม

๑.๒) ทัศนะ แนวความคิด ที่มองเห็นความเป็นไปของสิ่งทั้งหลายตามธรรมดาแห่งเหตุปัจจัย ความรู้ความเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามสภาวะของมัน หรือตามที่มันเป็น ไม่เอนเอียงไปตามความชอบความชังของตน หรือตามที่อยากให้มันเป็น อยากไม่ให้มันเป็น ความรู้ความเข้าใจสอดคล้องกับความเป็นจริงแห่งธรรมดา เป็นสัมมาทิฏฐิแนวโลกุตระ เป็นขั้นสัจจธรรม เมื่อมีสัมมนาฏิฐิเป็นแกนนำและเป็นฐานแล้ว กระบวนการแห่งการศึกษาภายในตัวบุคคลก็ดำเนินไปได้กระบวนการนี้แบ่งออกเป็น ๓ ขั้นตอนใหญ่ๆ เรียกว่า ไตรสิขา หรือหลักการศึกษา ๓ ประการ[๖๐] ได้แก่

(๑) การฝึกฝนอบรมในด้านความพฤติ ระเบียบวินัย ความสุจิตรทางกาย วาจาและอาชีวะ เรียกว่าอธิสีลสิกขา (เรียนกันง่ายๆ ว่า ศีล)

(๒) การฝึกฝนอบรมทางจิตใจ การผลูกฝังคุณธรรม สร้างเสริมคุณภาพ สมารถภาพ และสุขภาพจิต เรียกว่า อธิจิตตสิกขา (เรียกกันง่ายๆ ว่า สมาธิ) และ

(๓) การฝึกฝนอบรมทางปัญญา ให้เกิดความรู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง ความรู้เป็นไปตามเหตุปัจจัยที่ทำให้แก้ไขปัญหาไปตามแนวทางเหตุผล รู้เท่าทันโลกและชีวิต จนสามารถทำจิตใจให้บริสุทธิ์ หลุดพ้นจากความยึดติดถือมั่นในสิ่งต่างๆ ดับดิเลสดับทุกข์ได้ เป็นอยู่ด้วยจิตใจอิสระผ่องใสเบิกบาน เรียกว่า อธิปัญญาสิกขา (เรียกง่ายๆ ว่า ปัญญา) หลักการศึกษา ๓ ประการนี้ จัดวางขึ้นไว้โดยอาศัยหลักปฏิบัติที่เรียกว่า วิธีการแก้ปัญหาของอารยชนเป็นฐาน วิธีแก้ปัญหาแบบอารยชนนี้เรียกตามคำบาลีว่า อริยมรรค แปลว่า ทางดำเนินสู่ความดับทุกข์ที่ทำให้เป็นอารยชนหรือวิธีดำเนินชีวิตทีประเสริฐ อริยมรรคนี้มีองค์ประกอบที่เป็นเนื้อหาหรือรายละเอียดของการปฏิบัติ ๘ ประการ ได้แก่ ทัศนะ ความคิด การพูด การกระทำที่ดีงามสุจริต การประกอบอาชีพที่สุจริต การเพียรพยายามในทางที่ดีงามชอบธรรม การมีสติกำกับตัว และความมีจิตตั้งมั่น

พระพุทธโฆษาจารย์[๖๑] ได้อธิบายไว้ในคัมภีร์วิสุทธิมรรคว่า ไตรสิกขาเป็นหลักการ และวิธีปฏิบัติเพื่อให้สามารถล่วงพ้นจากอบาย กามธาตุ และภพทั้งปวง โดยมีเป้าหมาย

---

[๖๐] พระพรหรมคุณาภณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย**, พิมพ์ครั้งที่ ๓๙, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๖๑๑-๖๑๒.

[๖๑] พระพุทธโฆษาจารย์, **วิสุทธิมรรคแปล ภาค ๑ ตอน ๑**, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: มหากุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๙ -๑๒.

ที่การบรรลุพระนิพพานอันบริสุทธิ์ปราศจากมลทิน ไตรสิกขาเป็นแนวปฏิบัติในทางสายกลางที่มิใช่การปรนเปรอตนด้วยกามสุขและการทรมานตน มีศีลเป็นปฏิปักษ์ต่อกิเลสที่แสดงออกทางกาย วาจา สมาธิเป็นปฏิปักษ์ต่อกิเลสที่กลุ้มรุมจิต และปัญญาเป็นปฏิปักษ์ต่ออนุสัยกิเลสที่แอบแนบอยู่ในจิต สามารถพัฒนาบุคคลให้พระอริยะผู้มีความบริบูรณ์ด้วยปัญญา ได้แก่ พระอรหันต์

ก่องแก้ว เจริญอักษร[๖๒] ให้ความหมายไตรสิกขาว่า ข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับฝึกอบรมกาย วาจา จิตใจ และปัญญา ในทางธรรม หมายถึง การฝึกอบรมพระสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้าให้พัฒนาสูงสุดคือ เข้าถึงพระนิพพาน ซึ่งความหมายนี้เป็นความหมายตามแบบแผนที่พระพุทธองค์ทรงมุ่งสอนแก่พระภิกษุโดยตรง

การฝึกอบรมหรือพัฒนาตนตามหลักไตรสิกขา ประกอบด้วย

(๑) ศีลสิกขา ข้อปฏิบัติสำหรับอบรมทางด้านความประพฤติ

(๒) จิตตสิกขา ข้อปฏิบัติสำหรับอบรมจิตให้เกิดสมาธิและ

(๓) ปัญญาสิกขา ข้อปฏิบัติสำหรับอบรมปัญญาให้รู้แจ้งตามความเป็นจริง

ดังนั้น สรุปได้ว่า ไตรสิกขา หมายถึง ข้อปฏิบัติสำหรับการศึกษาหรือฝึกอบรมในทางพระพุทธศาสนาด้านพฤติกรรม (ศีล) ด้านจิตใจและอารมณ์ (สมาธิ) และด้านการพัฒนาปัญญา (ปัญญา) เพื่อให้สามารถปฏิบัติตนหรือดำเนินชีวิตในโลกอย่างเท่าทัน และมีความสุข

๒) กระบวนการศึกษาตามหลักไตรสิกขา

กระบวนการศึกษาตามหลักไตรสิกขา มีหลักการที่สำคัญดังนี้คือ ประการแรกต้องสร้างปัจจัยแห่งสัมมาทิฏฐิให้เกิดขึ้นมาก่อน เมื่อปัจจัยแห่งสัมมาทิฏฐิเกิดขึ้นพร้อมมูลก็จะเป็นมูลเหตุให้สัมมาทิฏฐิเกิดขึ้น เมื่อสัมมาทิฏฐิเกิด กระบวนการศึกษาไตรสิกขา ก็ดำเนินการได้

สุมน อมรวิวัฒน์[๖๓] ได้อธิบายถึง กระบวนการศึกษาที่พัฒนามนุษย์ตามหลักไตรสิกขาไว้ คือไตรสิกขาเป็นกระบวนการศึกษาที่พัฒนามนุษย์ทั้งทางกาย วาจา ความคิด จิตใจ อารมณ์และสติปัญญาให้สามารถดำรงชีวิตในสังคมอย่างสันติมีอิสรภาพ เน้นการปฏิบัติฝึกหัด อบรมตนด้วยหลักศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งวิธีการปฏิบัติหัดตนตามหลักของศีล สมาธิ ปัญญานั้น ผู้ศึกษาต้องปฏิบัติตามแนวทางของมัชฌิมาปฏิปทา คือ มรรคมีองค์แปด ได้แก่

๑. การฝึกอบรมตนให้มีศีลด้วยสัมมาวาจา (เจรจาชอบ) สัมมากัมมันตะ (การกระทำชอบ) และสัมมาอาชีวะ (การเลี้ยงชีพชอบ)

---

[๖๒] ก่องแก้ว เจริญอักษร, **ความรู้เรื่องธรรมวิทยา, เอกสารการสอนวิชา ๒๗๐๑๒๗๒ ธรรมวิทยา**, ศูนย์ตำราและเอกสารทางวิชาการ คณะครุศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า๓๐.

[๖๓] สุมน อมรวิวัฒน์, **การสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โอ. เอส.พริ้นตติ้งเฮ้าส์, ๒๕๓๐), หน้า ๓๗-๓๘.

๒. การฝึกหัดอบรมตนให้มีสมาธิด้วยสัมมาวายามะ (ความเพียรชอบ) สัมมาสติ (การระลึกชอบ) และสัมมาสมาธิ (ความตั้งใจชอบ)

๓. การฝึกหัดอบรมตนให้มีปัญญาด้วยสัมมาทิฏฐิ (การเห็นชอบ) และสัมมาสังกัปปะ (การดำริชอบ)

กระบวนการศึกษาตามหลักไตรสิกขานี้มีลักษณะเด่นและใช้เป็นทฤษฎีทางการจัดกระบวนการเรียนการสอนดังที่ สุมน อมรวิวัฒน์ ได้สรุปวิเคราะห์เป็นข้อๆ ดังนี้[๖๔]

๑. ผู้ศึกษาตามกระบวนการศึกษาของหลักไตรสิกขา ต้องปฏิบัติหัดอบรมตนด้วยตนเอง ศีล สมาธิ ปัญญา จะไม่เกิดขึ้นอย่างแท้จริงจากการฟัง การอ่าน การดูหรือการบอกเล่า เรียนรู้ด้วยการกระทำ เรียนรู้ด้วยการคิด การควบคุม เรียนรู้ด้วยความอดกลั้น อดทนข่มใจและเรียนรู้ด้วยวิริยะอุตสาหะ ความสำเร็จของการศึกษาแต่ละระดับนั้น ผู้ศึกษานั้นย่อมวัดและรู้ด้วยตนเองไม่มีผู้ใดประเมินให้ได้

๒. เรื่องจากศีล สมาธิ ปัญญาเป็นระบบการฝึกหัดที่ต้องสามารถละสิ่งที่ควรละและเจริญสิ่งที่ควรเจริญ ผู้ที่ศึกษาจึงต้องได้รับการแนะนำสั่งสอนจากกัลยาณมิตรก่อน แต่จะหยุดเพียงนั้นไม่ได้ ต้องรู้คิดและใช้ปัญญาฝึกฝนไปทีละขั้น จนสามารถวินิจฉัยแยกแยะสิ่งดีสิ่งชั่ว แล้วละเว้นสิ่งชั่วเพิ่มพูนสิ่งที่ชอบธรรมและจิตใจที่ผ่องใสบริสุทธิ์ได้

๓. การฝึกอบรมตนตามหลักไตรสิกขาเป็นการฝึกอบรมตนที่เป็นขั้นตอนสืบเนื่อง เริ่มจากรูปธรรมไปหานามธรรม เริ่มจากสิ่งที่ง่ายไปสู่สิ่งที่ยากขึ้นตามลำดับ ไม่สามารถรวบรัดหรือลัดขั้นตอน ดังเช่น การกำจัดกิเลสอย่างหยาบในใจไปสู่การกำจัดกิเลสที่ละเอียดฝังลึกในกมลสันดาน ผู้เรียนหลักไตรสิกขาจึงต้องเรียนรู้ด้วยตนเอง ประเมินตนเองอย่างพากเพียร อดทน ตั้งใจมั่นและใช้ปัญญา

๔. การฝึกอบรมตนตามหลักของไตรสิกขานั้น เป็นกระบวนการพัฒนามนุษย์ทางร่างกาย วาจา คามคิดเห็น จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา เป็นการพัฒนาที่กว้างและลึกมากกว่า การศึกษาที่เข้าใจโดยทั่วไป

๕. การฝึกหัดอบรมตนตามหลักไตรสิขา เป็นกระบวนการศึกษาที่มีลักษณะบูรณาการนั้นเพราะองค์ประกอบของหลักไตรสิกขาประกอบด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา ทั้ง ๓ อย่างนี้อาศัยกันและกันทำให้ชีวิตบริสุทธิ์ เพราะเมื่อรักษาศีลดีแล้ว ก็ต้องประคับประคองตนไว้ด้วยความไม่ประมาทก็ต้องรักษาสติอยู่เสมอ คือ การเว้นเข้าสู่แดนแห่งสมาธิ คือ ความสงบมั่นคงแต่งจิต อันเป็นอุปกรณ์สำคัญในการใช้ปัญญา เมื่อจิตฟุ้งซ่าน ไม่สับสน ไม่วุ่นวาย ย่อมใช้ปัญญาได้อย่างดี ปัญญาที่ใช้บ่อยๆ ทำให้เฉียบคม ว่องไว พอกพูนมากขึ้น ซึ่งเป็นปัจจัยให้ศีลสมาธิดีขึ้นด้วย

---

[๖๔] สุมน อมรวิวัฒน์, **การสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ,** หน้า ๔๔ – ๔๕.

กระบวนการสอนตามหลักไตรสิกขานี้ เป็นกระบวนการที่ผู้เรียนต้องลงมือปฏิบัติสิ่งที่เรียนด้วยตนเองอย่างแท้จริงและใช้ปัญญารู้จักคิด พิจารณา ฝึกฝน จนสามารถกำหนดรู้สามัญลักษณะ สามารถวิเคราะห์พฤติกรรมทางกาย ทางวาจา ทางใจ โดยมี ๓ องค์ประกอบ ได้แก่ ๑) ความพอประมาณ พอเหมาะกับสภาพของตน (ปัจจัยภายใน) พอควรกับภูมิสังคม (ปัจจัยภายนอก) (สมดุล) ๒) ความมีเหตุผล รู้สาเหตุ ทำไม รู้ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง วิชาการ กฎหมาย ความเชื่อ ประเพณี รู้ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในด้านต่างๆ (รอบรู้มีสติปัญญา) ๓) มีภูมิคุ้มกันที่ดี คำนึงถึงความเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ รู้เท่าทันและเตรียมความพร้อม วางแผนรอบคอบ เรียนรู้พัฒนาตน ทำประโยชน์ให้สังคมรักษาสิ่งแวดล้อม (ไม่ประมาท) ส่วนในการปฏิบัตินักเรียนต้องปฏิบัติด้วยตนเอง วิธีสอนนี้ครูจะเป็นผู้ประคับประคองชี้จุดสำคัญ

๓) กระบวนการศึกษาตามหลักพระพุทธศาสนา

สำหรับกระบวนการศึกษาตามหลักพระพุทธศาสนามีสาระสำคัญของการศึกษา คือ สิกขามีองค์ประกอบ ๓ ประการ เรียกว่า ไตรสิกขา คำว่า สิกขา แปลว่า การศึกษา การสำเหนียก การฝึก ฝึกปรือ ฝึกอบรม ได้แก่ การปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับฝึกอบรมกาย วาจา ใจ ดังนี้

๑) อธิศีลสิกขา การฝึกอบรมในด้านการประพฤติ ระเบียบวินัย ให้มีสุจริตทางกายวาจาและอาชีวะ การดำรงตนอยู่ด้วยดี มีชีวิตที่เกื้อกูล ท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่ตนมีส่วนช่วยสร้างสรรค์รักษาให้เอื้ออำนวยแก่การมีชีวิตที่ดีงามร่วมกัน เป็นพื้นฐานที่ดีสำหรับการพัฒนาคุณภาพจิตและปัญญา

๒) อธิจิตตสิกขา การฝึกอบรมทางจิตใจ การปลูกฝังคุณธรรม สร้างเสริมคุณภาพจิต และรู้จักฝึกสมาธิการพัฒนาคุณภาพจิต หรือการปรับปรุงจิตให้มีคุณภาพและสมรรถภาพสูงซึ่งเอื้อแก่การมีชีวิตที่ดีงามและพร้อมที่จะใช้งานในทางปัญญาอย่างได้ผลดีที่สุด

๓) อธิปัญญาสิกขา การฝึกอบรมทางปัญญาอย่างสูง ทำให้เกิดความรู้แจ้งที่สามารถชำระจิตให้บริสุทธิ์หลุดพ้นเป็นอิสระโดยสมบูรณ์คือ การมองดูรู้จักและเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง หรือรู้เท่าทันธรรมดาของสังขารธรรมทั้งหลาย ที่ทำให้เป็นอยู่และทำการต่างๆด้วยปัญญา คือ รู้จักวางใจวางท่าทีและปฏิบัติต่อโลกและชีวิตได้อย่างเหมาะสม ในทางที่เป็นเพื่อแผ่ขยายประโยชน์สุข มีจิตใจผ่องใส ไร้ทุกข์ เป็นอิสระเสรี และสดชื่นเบิกบาน[๖๕]

ในการดำเนินชีวิตมนุษย์นั้น สิกขาหรือการศึกษาอันประกอบด้วยองค์รวมร่วมกัน ๓ ประการคือ ศีล สมาธิ และปัญญา แล้วสามารถเขียนเป็นภาพดังนี้

---

[๖๕] ที.ปา (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๗๒., พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรมฉบับปรับขยาย**, หน้า ๕๔๖.

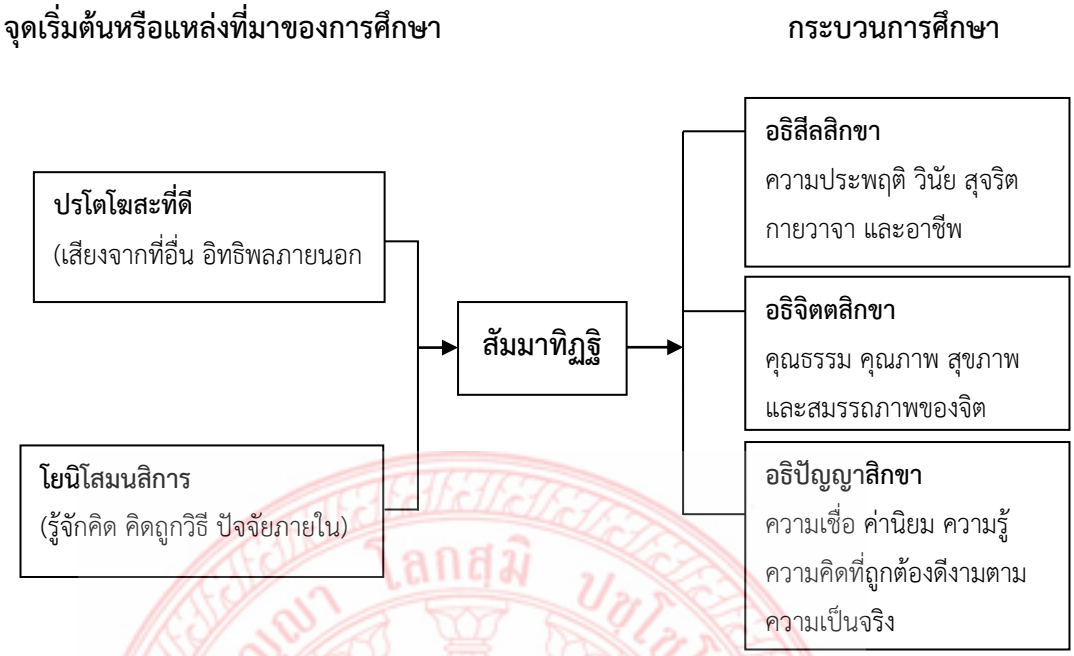

แผนภาพที่ ๒.๒ แสดงกระบวนการศึกษาตามหลักไตรสิกขา[๖๖]

๔) การจัดเรียนรู้แบบหลักไตรสิกขา

การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา เป็นวิธีที่ได้ประยุกต์มาจากหลักธรรมตามแนวพุทธศาสตร์ของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งได้รับความสนใจจากบุคคลในวงการศึกษามาก การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา เป็นพระบวนการเรียนรู้ที่ต้องการให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติและพัฒนาทางกาย วาจา และปัญญากับสิ่งที่เรียน เพื่อพิจารณาให้เห็นประโยชน์ คุณโทษตามความเป็นจริงด้วยตนเองแล้วนำความรู้นั้นมาเป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติต่อไป ทั้งนี้มีนักการศึกษาและนักวิชาการหลายท่านได้อธิบายและนำเสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา อาทิเช่น สุมน อมรวิวัฒน์[๖๗] กล่าวถึงการสอนแบบไตรสิกขาว่า เป็นการสอนที่เชื่อว่าคนที่มีปัญญาและเกิดปัญญาวิสุทธิขึ้นได้นั้นต้องเกิดจากมีกำลัง (พละ) จิตใจ กำลังความคิดที่แน่วแน่ไม่หวั่นไหว ซัดส่ายวอกแวกต้องเพ่งพินิจคิดตรองในเรื่องเดียว คนที่จะมีกำลังความคิดรวมเป็นจุดเดียวแน่วแน่(สมาธิ)ไม่หวั่นไหวซัดส่ายได้ ต่อเมื่อร่างกายอยู่ในสภาพปกติเรียบร้อย สงบ มีระเบียบวินัย (มีศีล) นั่นคือ ถ้านักเรียนฝึกควบคุมสภาพทางกายให้อยู่ในระเบียบวินัยเรียบร้อยก็จะช่วยให้จิตใจสงบ ไม่ฟุ้งซ่านหวั่นไหวไปนอกเรื่อง นอกห้องเรียน ซึ่งจะช่วยให้มีกำลังความคิดคมกล้า สามารถแก้ปัญหาทำความเข้าใจปัญหาได้ ทำให้เกิดปัญญา มีความรู้แจ้งเรื่องนั้นๆ (ปัญญา) ได้ด้วยตนเอง ประจักษ์ด้วย

---

[๖๖] พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม**, หน้า๑๕.

[๖๗] สุมน อมรวิวัฒน์, “**พุทธวิธีสอน**” เอกสารการประชุมทางวิชาการพระพุทธศาสนากับการศึกษาในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๑๓), หน้า ๔๗ -๔๘.

ตนเอง ไม่ใช่เพียงแต่รู้หรือทราบจากการบอกเล่า

๑. ขั้นศีล หมายถึง ขั้นที่นักเรียนควบคุมตนเองให้อยู่ในระเบียบวินัยทั้งทางกายและวาจา ให้อยู่ในสภาพเรียบร้อยเป็นปกติ ร่างกายพร้อมที่จะเรียนเสมอ

๒. ขั้นสมาธิ หมายถึง ขั้นที่นักเรียนต้องรวบรวมจิตใจ ความคิดให้แน่วแน่เป็นจุดเดียว ไม่ซัดส่ายไปสู่เรื่องอื่น สิ่งอื่น นอกห้องเรียน นอกเรื่องที่เรียน ไม่คิดตรึกตรอง วิตกกังวลถึงเรื่องอื่นๆ ที่จะทำให้สมองไม่ปลอดโปร่ง นักเรียนต้องตัดสิ่งรบกวนอื่นๆ (ปลิโพธิ) ออกจากความคิด

๓. ขั้นปัญญา หมายถึง ขั้นที่นักเรียนใช้สมาธิ พลังความมีจิตใจแน่วแน่ ทำความเข้าใจปัญหา แก้ไขปัญหาจนเกิดความรู้แจ้ง เข้าใจแก้ปัญหาได้ เกิดการเรียนรู้ เกิดปัญญาขึ้นในตนเอง มีมโนทัศน์ในเรื่องนั้นได้ถูกต้องตามที่เป็นจริง

การสอนแบบไตรสิกขามีความเชื่อว่า คนที่จะมีปัญญาและเกิดปัญญาวิสุทธิขึ้นย่อมเกิดจากมีกำลัง (พละ) จิตใจ กำลังความคิดที่แน่วแน่ ไม่หวั่นไหวซัดส่ายวอกแวก ต้องเพ่งพินิจคิดตรอง ในเรื่องเดียว คนที่จะมีกำลังความคิดรวมเป็นจุดเดียวแน่วแน่ (สมาธิ) ไม่หวั่นไหวซัดส่ายได้ก็ต่อเมื่อร่างกายอยู่ในสภาพปกติเรียบร้อย สงบเรียบ มีระเบียบวินัย(ศีล) นั่นคือ ถ้าผู้เรียนฝึกควบคุมสภาพทางกายให้อยู่ในระเบียบวินัย เรียบร้อยก็จะช่วยให้จิตใจสงบไม่ฟุ้งซ่านหวั่นไหวไปนอกเรื่องนอกห้องเรียนซึ่งจะช่วยให้มีกำลังความคิด คมกล้า สามารถแก้ปัญหาทำความเข้าใจปัญหา ได้ทำให้เกิดปัญญา มีความรู้แจ้งเรื่องนั้นๆ (ปัญญา) ได้ด้วยตนเองประจักษ์ด้วยตนเองไม่ใช่เพียงแต่รู้หรือทราบจากการบอกเล่าให้ฟังเท่านั้น

กรมวิชาการ[๖๘] ได้นำเสนอวิธีสอนแบบไตรสิกขาไว้ดังนี้

วิธีการสอนแบบไตรสิกขา เป็นวิธีสอนที่ประกอบด้วยขั้นตอนในการศึกษาขั้นนี้ร่างกายพร้อมที่จะเรียนรู้ ดังนี้

๑. ขั้นศีล(ศีลสิกขา) คือ การควบคุมให้ผู้เรียนอยู่ในระเบียบวินัย ทั้งกาย และวาจา ให้อยู่ในสภาพเรียบร้อย เป็นปกติ ร่างกายพร้อมที่จะเรียน

๒. ขั้นสมาธิ(จิตตสิกขา) คือ การฝึกสมาธิขั้นต้นในการควบคุมสติ ให้นักเรียนรวมจิตใจความคิดแน่วแน่เป็นจุดเดียว นักเรียนตัดสิ่งรบกวนอื่นๆออกจากการคิดและจิตใจ

๓. ขั้นปัญญา(ปัญญาสิกขา) คือ ขั้นนักเรียนใช้สมาธิ ความมีจิตใจที่แน่วแน่ทำความเข้าใจในปัญหา การหาเหตุปัญหาเพื่อการแก้ไข พิจารณาผลที่เกิดขึ้นจนเกิดความรู้แจ้งเข้าใจและแก้ปัญหาได้ เกิดการเรียนรู้ เกิดปัญญาขึ้นในตนเอง มีมโนทัศน์ในเรื่องนั้นได้ถูกต้องตามความเป็นจริง

---

[๖๘] กรมวิชาการ, **การจัดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๖), หน้า ๗๕

๒.๒.๓ หลักสัปปุริสธรรม ๗

สัปปุริสธรรม หมายถึง ธรรมของสัตบุรุษ ธรรมของคนดี ธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ มี ๗ ข้อ ๑) ธัมมัญญุตา รู้หลักหรือรู้จักเหตุ ๒) อัตถัญญุตา รู้ความมุ่งหมายหรือรู้จักเหตุผล ๓) อัตตัญญุตา รู้จักตน ๔) มัตตัญญุตา รู้จักประมาณ ๕) กาลัญญุตา รู้จักกาล ๖) ปริสัญญุตา รู้จักชุมชน ๗) ปุคคลัญญุตา รู้จักบุคคล[๖๙] ซึ่งคุณธรรม ๗ ประการสำคัญสำหรับสัปปุริสชน หรือคนดี นำไปสู่คนสมบูรณ์แบบ หรือมนุษย์โดยสมบูรณ์ ซึ่งถือได้ว่าเป็นสมาชิกที่ดีมีคุณค่าอย่างแท้จริงของมนุษยชาติ[๗๐] ในธัมมัญญูสูตรได้กล่าวลักษณะสัปปุริสธรรม ๗ ประการ กล่าวคือ "ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ๑) เป็นธัมมัญญู ๒) เป็นอัตถัญญู ๓) เป็นอัตตัญญู ๔) เป็นมัตตัญญู ๕) เป็นกาลัญญู ๖) เป็นปริสัญญู ๗) เป็นปุคคลปโรปรัญญู"[๗๑] ดังรายละเอียดดังนี้

๑) ธัมมัญญุตา คือ การรู้หลักและรู้จักเหตุ คือ รู้หลักความจริงของธรรมชาติ รู้หลักการ กฎเกณฑ์แบบแผน หน้าที่ ซึ่งจะเป็นเหตุให้กระทำการได้สำเร็จผลตามความมุ่งหมาย

๒) อัตถัญญุตา คือ รู้ความมุ่งหมายและรู้จักผล คือ รู้ความหมายและความมุ่งหมายของหลักธรรมหรือหลักการกฎเกณฑ์ หน้าที่ รู้ผลที่ประสงค์ของกิจที่จะกระทำ ตลอดจนรู้จักประโยชน์ที่เป็นจุดหมายหรือสาระของชีวิต

๓) อัตตัญญุตา คือ รู้จักตน คือ รู้ฐานะ ภาวะ เพศ กำลัง ความรู้ ความถนัด ความสามารถ และคุณธรรม ของตนความเป็นจริง เพื่อประพฤติปฏิบัติได้เหมาะสมและให้เกิดผลดี เช่น ภิกษุรู้ว่าตนมี ศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ ปัญญาและปฏิภาณแค่ไหน

๔) มัญตัญญุตา คือ รู้จักประมาณ คือ รู้จักความพอเหมาะพอดี เช่น รู้จักประมาณในการบริโภคอาหาร การใช้จ่ายทรัพย์ ภิกษุรู้จักประมาณในการรับปัจจัย ๔

๕) กาลัญญุตา คือรู้จักกาล คือ เช่น รู้ว่าเวลาไหน ควรทำอะไร รู้จักเวลาทำงาน เวลาพักผ่อน รู้กาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่พึงใช้ในการประกอบกิจ ทำหน้าที่การงาน และทำให้ตรงต่อเวลา ให้ทันเวลา ให้เหมาะเวลา ให้ถูกเวลา ตลอดจนรู้จักกะเวลา และวางแผนการใช้เวลาอย่างได้ผล

๖) ปริสัญญุตา คือ รู้จักชุมชน คือ รู้จักถิ่น รู้จักที่ชุมนุม และชุมชน รู้จักมารยาท ระเบียบวินัย ขนบธรรมเนียมประเพณี และข้อควรรู้ควรปฏิบัติอื่นๆ ต่อชุมชนนั้นๆ[๗๒]

---

[๖๙] พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, หน้า ๔๓๒.

[๗๐] พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), **ธรรมนูญชีวิต** พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๑๔.

[๗๑] องฺ.สตฺตก. (ไทย) ๒๓/๖๘/๑๔๓.

[๗๒] พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), **พุทธธรรมฉบับปรับขยาย**, หน้า ๕๖๙-๕๗๐.

๗) ปุคคลัญญุตา คือ รู้จักบุคคล คือ รู้ความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยอัธยาศัย ความสามารถและคุณธรรมเป็นต้น เพื่อปฏิบัติต่อผู้นั้นได้ถูกต้อง และรู้จักปฏิบัติต่อบุคคลอื่นด้วยดีว่า ควรจะคบหรือไม่ ได้คติอะไร จะสัมพันธ์เกี่ยวข้อง จะใช้ยกย่อง จะตำหนิ หรือจะแนะนำสั่งสอน อย่างไร[๗๓]

จากนิยามหลักธรรมสัปปุริสธรรม ๗ ประการถือว่าเป็นธรรมของสัปปุริสชน คือ สัตบุรุษ หรือ คนดี ผู้เป็นผู้ที่ได้รับการยกย่องและเป็นที่ยอมรับของบุคคลทั้งหลายในสังคม ดังนั้น ผู้วิจัยได้นำหลักสัปปุริสธรรม ๗ ประการมาใช้เป็นตัวชี้วัดการเรียรรู้ความพอเพียงด้วยพุทธิปัญญา เป็นการประเมินผลคุณลักษณะของพฤติกรรมบ่งชี้ของนักเรียนเรื่องความพอเพียงด้วยพุทธิปัญญา

๒.๒.๔ หลักภาวนา ๔

หลักภาวนาเป็นหลักการสำคัญของการพัฒนามนุษย์ การฝึกฝนและการพัฒนาผู้เรียนที่นำหลักภาวนามาใช้นั้น ได้นำหลักการง่ายๆ ของศีล สมาธิ ปัญญา มาใช้สอนและอบรม ศีลเป็นเรื่องของการที่ต้องสำรวมกายก่อน ถ้ากายไม่สำรวมระวังแล้ว ศีลก็ไม่เกิด มนุษย์เป็นองค์รวมที่พัฒนาอย่างมีดุลยภาพ ผู้เรียนเป็นองค์รวมที่น่าสนใจและติดตาม ท่านพระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนาทักษะชีวิตของมนุษย์ ควรได้รับการขัดเกลา และฝึกฝนอย่างมีคุณภาพ ศักยภาพของมนุษย์ ธรรมชาติที่เอื้อต่อการพัฒนามีคำตรัสของพระพุทธเจ้ามากมาย ที่เน้นย้ำหลักการฝึกฝนพัฒนาตนของมนุษย์ เช่น ทนฺโต เสฏฺโฐมนุสฺเสสุ อัสดร สินธพ อาชาไนย กุญชร และช้างหลวง ฝึกแล้วล้วนดีเลิศ แต่คนที่ฝึกตนดีแล้วประเสริฐยิ่งกว่า วิชฺชา จรณสมฺปนฺโน โสเสฏฺโฐเทวมานุเส[๗๔] นั้น ผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาและจริยะ เป็นผู้ประเสริฐสุด ทั้งในหมู่มนุษย์และทวยเทพ หลักการฝึกฝนอย่างมีคุณภาพตามหลักภาวนาที่ท่านพระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) ได้อธิบายไว้ คือ กายภาวนา ศีลภาวนา จิตภาวนา ปัญญาภาวนา

ภาวนา ๔ หมายถึง การเจริญ การทำให้เป็นให้มีขึ้น การฝึกอบรม การพัฒนา[๗๕] ซึ่งหลักภาวนา ๔ มีความหมาย และลักษณะดังนี้ คือ [๗๖]

๑) กายภาวนา (Physical Development) หมายถึง การเจริญกาย หรือพัฒนากาย คือ พัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางวัตถุหรือทางกายภาพ (รวมทั้งเทคโนโลยี) โดยเฉพาะรับรู้สิ่ง

---

[๗๓] พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรมฉบับปรับขยาย,** หน้า ๕๖๙-๕๗๐.

[๗๔] พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), **พัฒนาคนกันได้อย่างไร,กรุงเทพมหานคร,** หน้า ๓๙.

[๗๕] พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม**, หน้า ๗๐.

[๗๖] ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๗๒., เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๐-๗๑; พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรมฉบับปรับขยาย**, หน้า ๓๔๘-๓๔๙.

ทั้งหลายทางอินทรีย์ ๕ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ด้วยดี โดยปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณ มิให้เกิดโทษ ให้กุศลธรรมงอกงาม ให้อกุศลธรรมเสื่อมสูญ

๒) ศีลภาวนา (Moral Development) หมายถึง การเจริญศีล หรือพัฒนาศีล คือ พัฒนาความประพฤติ พัฒนาความสัมพันธ์ทางสังคม โดยตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหาย อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดีและเกื้อกูลกัน

๓) จิตตภาวนา (Emotional Development) หมายถึง การเจริญจิต หรือพัฒนาจิต คือ ฝึกอบรมพัฒนาจิตใจ ให้เข้มแข็งมั่นคง เจริญงอกงามด้วยคุณธรรม เช่น มีเมตตากรุณา มีฉันทะ ขยันหมั่นเพียร อดทน มีสมาธิ และสดชื่น เบิกบาน เป็นสุข ผ่องใส เป็นต้น

๔) ปัญญาภาวนา (Wisdom Development) หมายถึง การเจริญปัญญา คือ ฝึกอบรมพัฒนาปัญญา ให้เจริญงอกงาม จนเกิดความรู้แจ้งชัดความเป็นจริง โดยรู้เข้าใจ สิ่งทั้งหลายที่มันเป็นรู้เท่าทัน เห็นแจ้งทางโลกและชีวิตตามสภาวะ สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระ ทำตนให้บริสุทธิ์จากกิเลสและปลอดพ้นจากทุกข์ มีชีวิตเป็นอยู่ แก้ไขปัญหาด้วยการใช้ปัญญาที่รู้ถึงเหตุปัจจัย

พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม[๗๗] อธิบาย ภาวนา ๔ (การเจริญ การทำให้เป็นให้มีขึ้น การฝึกอบรม การพัฒนา: cultivation; training; development) รายละเอียดดังนี้

๑) กายภาวนา (การเจริญกาย, พัฒนากาย, การฝึกอบรมกาย ให้รู้จักติดต่อเกี่ยวข้องกับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ทั้งห้าด้วยดี และปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณ มิให้เกิดโทษ ให้กุศลธรรมงอกงาม ให้อกุศลธรรมเสื่อมสูญ, การพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ: physical development)

๒) สีลภาวนา (การเจริญศีล พัฒนาความประพฤติ การฝึกอบรมศีล ให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหาย อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดี เกื้อกูล แก่กัน: moraldevelopment)

๓) จิตภาวนา (การเจริญจิต พัฒนาจิต การฝึกอบรมจิตใจ ให้เข้มแข็งมั่นคงเจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตากรุณา ขยันหมั่นเพียร อดทนมีสมาธิ และสดชื่น เบิกบาน เป็นสุข ผ่องใส เป็นต้น: cultivation of the heart; emotional development)

๔) ปัญญาภาวนา (การเจริญปัญญา พัฒนาปัญญา การฝึกอบรมปัญญา ให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง รู้เท่าทันเห็นโลกและชีวิตตามสภาวะ สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระ ทำตนให้บริสุทธิ์จากกิเลสและปลอดพ้นจากความทุกข์ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา: cultivation of wisdom; intellectual development)

ในบาลีที่มา ท่านแสดงภาวนา ๔ นี้ ในรูปที่เป็นคุณบทของบุคคล จึงเป็นภาวิตกาย ภาวิตศีล

---

[๗๗] พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม, **ภาวนา**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (๒๕๔๖), [ออนไลน์], [๒๖ สิงหาคม ๒๕๖๑].

ภาวิตจิต ภาวิตปัญญา (ผู้ได้เจริญกาย ศีล จิต และปัญญาแล้ว) บุคคลที่มีคุณสมบัติชุดนี้ครบถ้วนย่อมเป็นพระอรหันต์การพัฒนาทักษะชีวิตของเยาวชนด้วยพุทธภาวนาเป็นการพัฒนาคนให้รู้จักเป็นอยู่ได้อย่างดี โดยสอดคล้องกับความจริงของชีวิตที่เป็นไปตามธรรมดา การพัฒนามนุษย์ทั้งหลายให้อยู่ในศีลก่อน แต่การจะปฏิบัติศีลได้ก็คงต้องมีการสำรวมกายจัดระเบียบทางกายให้เรียบร้อย เมื่อกายเรียบร้อยศีลย่อมเกิด บุคคลเมื่อมีศีลก็ย่อมปูพื้นฐานของจิตให้มีเมตตาขึ้น และด้วยปัญญาก็จะเกิดความรู้ ความเข้าใจ ได้มากขึ้นว่าสิ่งไหน ควรทำ ไม่ควรทำ

ท่านพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้เขียนไว้เกี่ยวกับการศึกษา หรือไตรสิกขาว่า เป็นระบบที่การพัฒนาด้านความสัมพันธ์กับบสิ่งแวดล้อม ด้านจิตใจเจตจำนง และด้านปัญญา ความรู้ความเข้าใจ ย่อมดำเนินประสานไปด้วยกัน และส่งผลต่อกัน โดยเจตจำนงของจิตแสดงตัวออกมาสู่พฤติกรรม และการสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมปัญญาที่รู้เข้าใจก็มาพัฒนาพฤติกรรมให้ทำได้ผลดียิ่งขึ้น การพัฒนาต้นความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม เรียกว่า ศีลการพัฒนาด้านเจตจำนงและคุณสมบัติในจิตใจก็เป็น สมาธิซึ่งรวมไปถึงเรื่องของคุณธรรม ความดี เรื่องสมรรถภาพและประสิทธิภาพของจิตใจ เช่น ความเข้มแข็ง หนักแน่น เพียรพยายาม สติ สมาธิ ความสุข ความร่าเริง เบิกบานผ่องใส เป็นคุณสมบัติสำคัญของจิตใจ การพัฒนาด้านปัญญาความรู้ ความเข้าใจ การรู้จักมองสิ่งทั้งหลายตามที่มันเป็น และความสามารถแยกแยะ วิเคราะห์ สืบสาวหาเหตุปัจจัย ต่างๆ ระบบทั้ง ๓ เรียกว่าไตรสิกขาก็วัดผลด้วยภาวนา ๔ ภาวนาทั้ง ๔ แยกเป็น กายภาวนา การพัฒนาด้านความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมที่เป็นกายภาพ หรือทางวัตถุ ศีลภาวนาการพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสงคมด้านเพื่อนมนุษย์ และสัตว์ทั้งหลายด้วย จิตตภาวนา การพัฒนาด้านจิตใจที่อาศัยสมาธิเป็นตัวแกนในการฝึก และแสดงออกมาทางเจตจำนง ปัญญาภาวนา การพัฒนาด้านปัญญา ความรู้ ความเข้าใจ คิดได้ หยั่งเห็น ความหมายของกายภาวนากับศีลภาวนาของท่านพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) เป็นเรื่องเดียวกัน เป็นหัวข้อเดียวกัน จึงรวมเป็นข้อเดียวกันในไตรสิกขา อาจแจกแจงได้ ดังนี้[๗๘]

๑. ภาวิตกายการมีกายที่พัฒนาแล้ว ได้แก่ การพัฒนาในส่วนกายของตนให้มีสุขภาพสมบูรณ์ แข็งแรง สามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้ เพราะอาศัยปัจจัย ๔ เป็นเครื่องเลี้ยงชีวิตพอเพียงและการปฏิบัติต่อสิ่งที่เกี่ยวเนื่องด้วยกายอย่างถูกต้อง ทั้งทาง ตา หู จมูก ลิ้น กายที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับสิ่งภายนอกกายคือ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส เช่น การใช้สอยปัจจัย ๔ อย่างถูกต้อง ได้แก่ อาหาร เสื้อผ้า เครื่องนุ่มห่ม ยารักษาโรค และที่อยู่อาศัย อันเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการดำรงอยู่ของกาย

๒. ภาวิตศีลการมีศีลที่พัฒนาแล้ว ได้แก่ การมีพฤติกรรมทางกาย ทางวาจา อันไม่เบียดเบียนตน และผู้อื่น เป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่คนทั้งหลาย คุณสมบัติพื้นฐานของมนุษย์ต้องมีศีล ๕ เป็นข้อปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

---

[๗๘] พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), สู่การศึกษาแนวพุทธ, **พุทธจักร**, ปีที่ ๕๘ ฉบับที่ ๙ (กันยายน, ๒๕๔๗): ๑๘–๑๙.

๓. ภาวิตจิตการมีจิตใจที่พัฒนาแล้ว ได้แก่ การมีจิตใจที่ได้รับการฝึกฝนอบรมให้มีคุณ-ธรรมจริยธรรม เช่น มีความเมตตา กรุณา ความซื่อสัตย์จริงใจ ขยัน อดทน มีความมั่นคงทางจิต มีสมาธิแน่วแน่ จนมีความสุขจากพื้นฐานจากจิตที่ประกอบด้วยคุณธรรม จริยธรรม จิตใจที่ได้รับการฝึกดีแล้ว ย่อมเป็นสุข

๔. ภาวิตปัญญาการมีปัญญาที่พัฒนาแล้ว เช่น การฝึกอบรมตนเองให้มีปัญญา รู้สิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริง เช่นการมีปัญญาพิจารณารู้ไตรลักษณ์

ศรีเรือน แก้วกังวาล[๗๙] ได้แยกแยะไว้ว่า พัฒนาการหรือช่วงเวลาในการเปลี่ยนแปลงของบุคคลแต่ละคน แต่ละวัย มีลักษณะเฉพาะตัว ถ้าบุคคลมีความเข้าใจกระบวนการพัฒนาแล้ว เขาสามารถพัฒนาชีวิตของตนให้มีคุณภาพด้วยตนเอง การพัฒนาทุกๆด้าน มีผลกระทบต่อกันและกัน พัฒนาการทุกประเภท มีขั้นตอนอย่างต่อเนื่อง ไม่มีการข้ามขั้น ผลการศึกษาค้นคว้า วิจัยทั้งเชิงทฤษฎี ปฏิบัติ หลักการทั้งในและนอกประเทศ หากมิใช่เกิดจากเงื่อนไขของสังคม วัฒนธรรม เฉพาะถิ่น ย่อมมีความเป็นสากลคือ อนิจจัง ทุกข์ขัง อนัตตา ตามความเป็นจริง ปราศจากการยึดถือว่าเป็นตัวเรา ของเรา แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้ให้ความหมายของทักษะชีวิตไปแล้วในด้านความหมายทั่วๆ ไป ความหมายจากองค์การอนามัยโลก ทางด้านพระพุทธศาสนา และทักษะชีวิตกับการพัฒนาเยาวชนในด้านกายภาวนา ศีลภาวนา จิตภาวนา และปัญญาภาวนา ส่วนความแนวคิดเกี่ยวกับพัฒนาการของเยาวชนนั้น ความหมายคำว่า พัฒนาการ จากการอธิบายของ

อุบลรัตน์ เพ็งสถิตย์[๘๐] หมายถึง ลักษณะของการเปลี่ยนแปลง ที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมีระเบียบแบบแผน หรือการเจริญเติบโตอย่างมีแบบแผน ส่วนการเจริญเติบโตนั้น โครและโคร (Crow&Crow) นักจิตวิทยา ได้อธิบายความหมายไว้ว่า หมายถึง การมีวุฒิภาวะและมีการเปลี่ยนแปลงเฉพาะส่วน ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากสภาพแวดล้อมและการเรียนรู้ ส่วนแนวคิดในเรื่องการพัฒนาของ

สรุปได้ว่า กระบวนการศึกษาตามหลักภาวนา ๔ หมายถึง แนวทางการพัฒนาทักษะการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเพื่อการปรับเปลี่ยนชีวิตให้ดีขึ้นด้วยการฝึกอบรม การทำให้ดีขึ้น ด้วยความเจริญประกอบด้วย ๔ ลักษณะ ได้แก่ ๑) การพัฒนาทางกาย รวมทั้งตา หู จมูก ลิ้น กายที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับสิ่งภายนอกกายคือ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ด้วยดี มีคุณ กุศลธรรมงอกงาม ๒) การพัฒนาศิลหรือการพัฒนาความประพฤติ พัฒนาความสัมพันธ์สังคม ให้มีระเบียบวินัย และอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นอย่างเกื้อกูลกัน ๓) การพัฒนาจิต การฝึกจิตให้เข้มแข็ง เจริญงอกงามด้วยคุณธรรม และ ๔) การ

---

[๗๙] ศรีเรือน แก้วกังวาน, **จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย**, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๓๒.

[๘๐] อุบลรัตน์ เพ็งสถิต, **จิตวิทยาพัฒนาการ**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๖), หน้า ๓.

พัฒนาปัญญาให้มีความงอกงาม มีความเข้าใจ รู้เท่ากันโลก สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา เป็นต้น

๒.๒.๕ หลักโยนิโสมนสิการ

การคิดตามหลักโยนิโสมนสิการเป็นการคิดตามหลักความดีงามและหลักความจริงต่างๆ ที่บุคคลได้รับการศึกษาหรือได้รับการอบรมมา เช่น คิดในทางเป็นมิตร คิดปรารถนาดี คิดเมตตา คิดในแนวทางที่ให้การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน หรือคิดตามแนวทางปัญญา คือ รู้จักมอง รู้จักพิจารณาสิ่งทั้งหลายตามสภาวะ อาศัยศรัทธาที่ถูกต้อง เป็นอาหารหล่อเลี้ยงโยนิโสมนสิการ เพราะปรโตโฆสะที่เป็นกัลยาณมิตร อาศัยศรัทธาเป็นทางเดิน ด้วยการช่วยสร้างเสริมความรู้ความเข้าใจและชี้นำความคิดได้มากยิ่งขึ้น จนในที่สุดโยนิโสมนสิการ ซึ่งเป็นปัจจัยภายในก็นำบุคคลนั้นๆ ไปสู่ความรู้แจ้งและหลุดพ้น เป็นปฏิปทาที่อาศัยทั้งปัจจัยภายในและภายนอกประสานกัน[๘๑] ซึ่งปัจจัยที่ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนา หรือกระบวนการเรียนรู้วิถีพุทธ มี ๒ ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยภายนอก คือ ปรโตโฆสะ และปัจจัยภายใน คือ โยนิโสมนสิการ

๑) ปรโตโฆสะ

ปัจจัยภายนอกหรือสิ่งแวดล้อมที่ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนา เรียกว่า “ปรโตโฆสะ” ซึ่งแปลตามศัพท์ หมายถึง การได้สดับฟังพระสัทธรรมจากผู้อื่น เป็นฐานของ ทิฏฐิ (ความเห็น) ซึ่งมีความหมายว่า เป็นที่ตั้งขึ้น ปรโตโฆสะ จึงหมายถึง เสียงจากผู้อื่นการกระตุ้นหรือชักจูงจากภายนอก เช่น การสั่งสอน แนะนำ การถ่ายทอด อธิบาย ข้อเขียน ข่าวสาร คำบอกเล่า การเรียนรู้จากผู้อื่น ในสิ่งที่ดีงามถูกต้องจากบุคคลที่เป็นกัลยาณมิตร เรียกได้ว่าเป็นองค์ประกอบภายนอก หรือวิธีการแห่งศรัทธา พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญกัลยาณมิตรว่า “เพราะพูดถึงองค์ประกอบภายนอก เราไม่เห็นองค์ประกอบอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ มากเหมือนความมีกัลยาณมิตรนี้” และการมีกัลยาณมิตร (การมีมิตรดี) เป็นบุพนิมิต เหตุให้เกิดอริยมรรคมีองค์ ๘ พระพุทธเจ้าทรงเปรียบกัลยาณมิตรเป็นดั่ง แสงอรุณในยามเช้าที่ย่อมขึ้นมาก่อนดวงอาทิตย์ที่กำลังจะขึ้น

ปรโตโฆสะที่ดีจะช่วยให้เกิดการศึกษาที่ดีในบุคคลขึ้น เช่น การมีกัลยาณมิตรที่ดีคอยตักเตือน แนะนำสิ่งที่ดีจาก พ่อแม่ที่ดี อาจารย์ที่ดี หรือเพื่อนที่ดี เป็นต้น โดยกัลยาณมิตรเป็นปัจจัยสำคัญในการชี้แนะแนวทางให้เยาวชน ซึ่งคำว่า “กัลยาณมิตร" แปลว่า เพื่อนที่ดี หรือมิตรที่มีคุณอันบัณฑิตพึงนับ บุคคลที่เพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติที่จะสั่งสอน แนะนำ ชี้แจง ชักจูง ช่วยบอกช่องทาง

---

[๘๑] พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรมฉบับปรับขยาย**, หน้า ๖๒๕, อ้างใน กมลาส ภูวชนาธิพงศ์, **กระบวนการปลูกฝังค่านิยมการบริโภคด้วยพุทธิปัญญาสำหรับวัยรุ่น**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๒๖.

หรือเป็นตัวอย่างให้ผู้อื่นดำเนินไปในการฝึกฝนอบรมตนเองให้ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้ คำว่า “กัลยาณ-มิตร” ยังหมายถึง สิ่งแวดล้อมที่งามด้วย ซึ่งความเป็นกัลยาณมิตรนั้นเป็นพื้นเบื้องต้นอันสำคัญ ที่จะช่วยให้ได้ทั้งศีล ให้ได้ฟังเรื่องที่ดีงาม ให้ได้บำเพ็ญเพียร และให้ได้ปัญญาได้

๒) กัลยาณมิตร

คุณสมบัติของกัลยาณมิตรที่ดี เรียกว่า กัลยาณมิตรธรรม มี ๗ ประการ คือ

๑) ปิโย น่ารัก คือ เข้าถึงจิตใจ สร้างความรู้สึกสนิทสนม เป็นกันเอง ชวนใจผู้เรียนให้อยากเข้าไปปรึกษาไต่ถาม

๒) ครุ น่าเคารพ คือ มีความประพฤติสมควรแก่ฐานะ ให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นใจ เป็นที่พึ่งทางใจ และปลอดภัย

๓) ภาวนีโย น่าเจริญใจ คือ มีความรู้จริง ทรงภูมิปัญญาแท้จริง และเป็นผู้ฝึกฝนปรับปรุงตนอยู่เสมอ เป็นที่น่ายกย่อง ควรเอาอย่าง ทำให้ศิษย์เอ่ยอ้าง และรำลึกถึง ด้วยความซาบซึ้งมั่นใจ และภูมิใจ

๔) วัตตา รู้จักพูดให้ได้ผล คือ พูดเป็น รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเมื่อไรควรพูดอะไรอย่างไร คอยให้คำแนะนำว่ากล่าวตักเตือน เป็นที่ปรึกษาที่ดี

๕) วจนักขโม ทนต่อถ้อยคำ คือ พร้อมที่จะรับฟังคำปรึกษาซักถามแม้จุกจิก ตลอดจนคำล่วงเกินและคำตักเตือนวิพากย์วิจารณ์ อดทนฟังได้ ไม่เบื่อหน่าย ไม่เสียอารมณ์

๖) คัมภีร์รัญจะ กะถัง กัตตา แถลงเรื่องล้ำลึกได้ คือ กล่าวชี้แจงเรื่องที่ลึกซึ้งซับซ้อนให้เข้าใจ และสอนศิษย์ให้ได้เรียนรู้เรื่องราวที่ลึกซึ้งขึ้นไป

๗) โน จัฏฐาเน นิโยชะเย ไม่ชักนำในอฐาน คือ ไม่ชักจูงไปในทางเสื่อมเสียหรือเรื่องเหลวไหลไม่สมควร

บุคคลใดมีคุณสมบัติทั้ง ๗ ประการ เรียกว่ากัลยาณมิตร ย่อมช่วยเกื้อกูลกระตุ้นส่งเสริมเป็นปัจจัยภายนอกที่จะช่วยสร้างสรรค์ ชักนำให้บุคคลมีการฝึกอบรมให้เกิดความรู้

สุมน อมรวิวัฒน์ ได้อธิบายว่า กระบวนการกัลยาณมิตร เป็นกระบวนการสานสัมพันธ์ระหว่างบุคคล โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อชี้ทางบรรเทาทุกข์ และชี้สุขเกษมศานต์ ดังนี้

การชี้ทางบรรเทาทุกข์ มี ๔ ขั้นตอน ได้แก่

๑) การสร้างความไว้วางใจ

๒) การกำหนดปัญหาและแนวทางแก้ไข

๓) การศึกษาค้นคว้า คิดวิเคราะห์ร่วมกันถึงสามเหตุของปัญหา

๔) การจัดลำดับความเข้มหรือระดับความซับซ้อนของปัญหา

การชี้สุขเกษมศานต์ มี ๔ ขั้นตอน ได้แก่

๑) การกำหนดจุดหมายของการแก้ปัญหา

๒) การวิเคราะห์ความเป็นไปได้ หรือทางเลือก

๓) การจัดลำดับวัตถุประสงค์และวิธีการ

๔) การกำหนดวิธีการที่ถูกต้องเหมาะสมในหลายๆวิธี

กัลยาณมิตรที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาการความคิดของเด็กและเยาวชน มีรายละเอียดต่อไปนี้ คือ

๑) บิดามารดา ถือว่าเป็นทิศเบื้องหน้าอนุเคราะห์บุตร พ่อแม่เป็นผู้แสดงโลกนี้แก่ลูก เริ่มต้นก็คือ เด็กจะได้เห็นโลก เห็นธรรมชาติ เห็นผู้คนในโลกว่ามีอะไร เป็นอย่างไร จะเห็นเพียงบางอย่างหรือบางแง่ ก็ขึ้นอยู่กับผู้ชี้นำ ทั้งโดยรู้ตัวและไม่รู้ตัว พ่อแม่เป็นผู้นำและชี้บอก โดยทั่วไปจะทำให้เด็กพัฒนาความรู้สึก ท่าที ทัศนคติ ต่อโลก ต่อสังคม ต่อเพื่อนมนุษย์ ในทางใดก็ขึ้นอยู่กับพ่อแม่ การที่บุคคลจะเติบโตขึ้นเป็นคนที่คิดเก่งนั้น คงจะต้องเริ่มตั้งแต่วัยเด็ก เด็กควรจะได้รับการส่งเสริมสนับสนุนให้ใช้ความคิดและแสดงความคิด หากเด็กไม่ได้รับโอกาสให้คิดและแสดงความคิด เด็กก็ย่อมคิดได้ช้าและมีความคิดน้อย

๒) ครู อาจารย์ ถือว่าเป็นบุพพการีชนรองจากพ่อแม่ อาจารย์เปรียบเป็นทิศเบื้องขวาอนุเคราะห์ศิษย์ จะกล่าวได้ว่า สังคมต้องการครูที่มีความเป็นกัลยาณมิตร กล่าวคือ ครูที่มีความรักความเมตตา เอาใจใส่นักเรียนทุกคน คอยให้คำแนะนำ ชี้แนะแนวทาง พร้อมทั้งให้ความช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหา รวมถึงการเป็นแบบอย่างที่ดีในการพัฒนาตนเองควบคู่ไปกับการสอน ดังนั้น ครูอาจารย์ จึงต้องอาศัยเทคนิควิธีการสอนศิษย์ให้ทันต่อความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี เพื่อลดช่องว่างระหว่างครูกับศิษย์ การสอนให้เด็กคิดครูมีบทบาทในการจัดสื่อการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับวัย ฝึกให้เด็กรู้จักคิด เรียนรู้การพัฒนาสติปัญญาและคุณธรรมไปพร้อมกัน

๓) เพื่อน หรือ มิตรสหาย เปรียบเสมือนทิศเบื้องซ้าย เป็นบุคคลที่มีอิทธิพลต่อเยาวชนเป็นอย่างยิ่ง การคบมิตรแท้ มิตรดี เรียกว่า กัลยาณมิตร บางครั้งมิตรชนิดในเรือน คือ มารดาบิดา หรือแม้แต่ครูอาจารย์ มีอิทธิพลชักนำทิฏฐินี้น้อยกว่ามิตรชนิดเพื่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเยาวชนช่วงวัยรุ่น เป็นวัยที่ชอบเลียนแบบพฤติกรรมของเพื่อน การคบหามิตรแท้จะชวนชี้แนะ ชักจูง ในทางที่ดี การสร้างสภาพแวดล้อมที่ดี ให้กับเยาวชนจึงต้องอาศัยพ่อแม่ ครูอาจารย์ คอยชี้แนะแนวทางที่ถูกต้องให้กับเยาวชน

๔) สิ่งแวดล้อม ในที่นี้ สื่อมวลชน เครือข่ายสังคมออนไลน์ (Social Network) มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในยุคโลกาภิวัตน์ เนื่องจากเป็นยุคข้อมูลข่าวสาร ที่มีคอมพิวเตอร์และระบบสื่อสารโทรคมนาคมเป็นเครื่องมือเผยแพร่ที่มีประสิทธิภาพ เด็กและเยาวชนเรียนรู้และซึมซับ

วัฒนธรรมแบบตะวันตกผ่านภาพยนตร์ฮอลลีวู้ด โทรทัศน์ที่เสนอรายการสารคดี บันเทิง เพลง โฆษณา ข่าว CNN และNBC วีดิทัศน์ แผ่น CD ที่มีเนื้อหาเรื่องต่างๆ ทุกรูปแบบ อินเตอร์เน็ตและอีเมลที่ผ่านระบบคอมพิวเตอร์ สิ่งเหล่านี้ได้สอดแทรกความคิด อุดมการณ์ และค่านิยมตะวันตกลงไปมาก นอกจากนี้แล้วการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ต่างๆ ผ่านช่องทางสื่อสังคม เช่นเฟซบุ้ก ไลน์ ทวิสเตอร์ อินสตราแกรม เกมออนไลน์ เป็นต้นล้วนมีอิทธิพลต่อโลกทัศน์ ความคิด ค่านิยม และทัศนคติต่อเยาวชนรุ่นใหม่ในปัจจุบัน ดังนั้น การสอนให้เยาวชนรู้จักไตร่ตรอง รู้จักพิจารณาด้วยความพอเพียงพอประมาณ เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนมีสติรู้เท่าทันในการใช้เทคโนโลยีให้เกิดประโยชน์กับตนเองและใช้อย่างสร้างสรรค์

คำว่า โยนิโสมนสิการ ประกอบด้วย โยนิโส กับ มนสิการ มาจาก โยนิ ซึ่งแปลว่าเหตุต้นเค้า แหล่งเกิด ปัญญา อุบาย วิธีทาง ส่วน มนสิการ แปลว่า การทำในใจ การคิดคำนึง นึกถึง ใส่ใจพิจารณา เมื่อรวมเข้าเป็นโยนิโสมนสิการ แปลว่า การทำในใจโดยแยบคาย[๘๒]

ในทางพระพุทธศาสนาใช้โยนิโสมนสิการเป็นการฝึกการใช้ความคิดให้รู้จักคิดอย่างถูกวิธี คิดอย่างมีระเบียบ คิดวิเคราะห์ ไม่มองสิ่งต่างๆ อย่างผิวเผิน[๘๓] โยนิโสมนสิการเป็นการคิดที่มี ๔ ลักษณะ คือ[๘๔]

๑) อุปายมนสิการ หมายถึง การคิดอย่างถูกวิธี ตรงกับความเป็นจริง ทำให้เข้าใจความเป็นจริงของสรรพสิ่ง

๒) ปถมนสิการ หมายถึง การคิดต่อเนื่องเป็นขั้นตอน เป็นระบบตามเหตุผลและแนวทางที่ถูกต้อง

๓) การณมนสิการ หมายถึง การคิดสืบค้นตามแนวความสัมพันธ์ของเหตุปัจจัย ทำให้เข้าใจความเป็นมาหรือแหล่งที่ทาให้เกิดผลเช่นนั้น

๔) อุปปาทกมนสิการ หมายถึง การคิดอย่างมีเป้าหมายในทางดีงาม ทำให้เกิดความเพียร มีสติมั่นคง จิตใจเข้มแข็ง

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) ได้สรุปหลักการของวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการว่ามี ๒ แบบคือ โยนิโสมนสิการที่มุ่งสกัดหรือกำจัดอวิชชาโดยตรง เป็นแบบที่ต้องใช้ในการปฏิบัติธรรมจนถึงที่สุด และโยนิโสมนสิการเพื่อสกัดหรือบรรเทาตัณหา เพื่อเป็นข้อปฏิบัติขั้นต้น มุ่งเตรียมพื้นฐานหรือพัฒนาตนเองในด้านคุณธรรมให้เป็นผู้พร้อมสำหรับการปฏิบัติขั้นสูงขึ้นไป ในที่นี้โยนิโสมนสิการ

---

[๘๒] ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๘๘/๒๒๐.; พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทธรรมสารพิมพ์, ๒๕๔๗), หน้า ๓๑-๓๒.

[๘๓] พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), **พุทธธรรม,** หน้า ๖๗๐.

[๘๔] ที.ม.อ. (ไทย) ๒๘๘/๒๕๔.

หมายถึง การพิจารณาโดยแยบคาย แปลว่าความคิดแยบคาย คิดถูกทาง หรือคิดเป็น คือคิดตรงสภาวะ หรือคิดตรงตามเหตุตามผลมี ๑๐ วิธี พอสรุปได้ดังนี้

๑) วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย คือ การพิจารณาปรากฏการณ์ที่เป็นผล ให้รู้จักสภาวะที่เป็นจริง หรือพิจารณาปัญหา หาหนทางแก้ไข ด้วยการค้นหาสาเหตุและปัจจัยต่างๆ ที่สัมพันธ์ส่งผลสืบทอดกันมา เรียกว่า วิธีคิดแบบอิทัปปัจจยตา หรือ คิดตามหลักปฏิจจสมุปบาท จัดเป็นวิธีโยนิโสมนสิการพื้นฐาน มีแนวปฏิบัติ ๒ ทางคือ ๑) คิดแบบปัจจัยสัมพันธ์ ๒) คิดแบบสอบสวน หรือตั้งคำถาม

๒) วิธีคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ หรือกระจายเนื้อหา เป็นการคิดที่มุ่งให้มองและให้รู้จักสิ่งทั้งหลายตามสภาวะของมันเองอีกแบบหนึ่งในทางธรรม ท่านมักใช้พิจารณาเพื่อให้เห็นความไม่มีแก่นสาร หรือความไม่เป็นตัวเป็นตนที่แท้จริงของสิ่งทั้งหลาย ให้หายยึดติดถือมั่นในสมมติบัญญัติ

๓) วิธีคิดแบบสามัญลักษณ์ หรือวิธีคิดแบบรู้เท่าทันธรรมดา คือ มองอย่างรู้เท่าทันความเป็นไปของสิ่งทั้งหลาย ซึ่งจะต้องเป็นอย่างนั้น ๆ ตามธรรมดาของมันเอง ในฐานะที่มันเป็นสิ่งซึ่งเกิดจากเหตุปัจจัยดังกล่าว ปรุงแต่งขึ้นจะต้องเป็นไปตามเหตุปัจจัย แบ่งเป็น ๒ ขั้นตอน คือ

(๑) ขั้นที่หนึ่ง คือ รู้เท่าทันและยอมรับความจริง เป็นขั้นวางใจวางท่าทีต่อสิ่งทั้งหลายโดยสอดคล้องกับความจริงของธรรมชาติ เป็นท่าทีแห่งปัญญา

(๒) ขั้นที่สอง คือ แก้ไขและทำการไปตามเหตุปัจจัย เป็นขั้นปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลายโดยสอดคล้องกับความเป็นจริงของธรรมชาติ เป็นการปฏิบัติด้วยปัญญา ด้วยความรู้เท่าทัน เป็นอิสระ

๔) วิธีคิดแบบอริยสัจจ์หรือคิดแบบแก้ปัญหา เรียกตามโวหารทางธรรมไว้ว่า วิธีแห่งการดับทุกข์ จัดเป็นวิธีคิดแบบหลักอย่างหนึ่ง เพราะสามารถขยายให้ครอบคลุมวิธีคิดแบบอื่นๆ ได้ทั้งหมด วิธีคิดแบบอริยสัจจ์ มีลักษณะทั่วไป ๒ ประการ คือ

(๑) เป็นวิธีคิดตามเหตุและผล หรือเป็นไปตามเหตุและผล สืบสาวจากผลไปหาเหตุ แล้วแก้ไขและทำการที่ต้นเหตุ จัดเป็น ๒ คู่ คือ คู่ที่ ๑ ทุกข์เป็นผล เป็นตัวปัญหา สมุทัยเป็นเหตุเป็นที่มาของปัญหา

(๒) เป็นวิธีคิดที่ตรงจุดตรงเรื่อง ตรงไปตรงมา มุ่งตรงต่อสิ่งที่จะต้องทำต้องปฏิบัติต้องเกี่ยวข้องของชีวิต ใช้แก้ปัญหา ไม่ฟุ้งซ่านออกไปในเรื่องที่ฟุ้งเฟ้อ คิดเพื่อสนองตัณหามานะทิฏฐิซึ่งไม่อาจนำมาใช้ปฏิบัติ ไม่เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหา

๕) วิธีคิดแบบอรรถธรรมสัมพันธ์ หรือคิดตามหลักการและความมุ่งหมาย คือ พิจารณาให้เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างธรรม กับ อรรถหรือหลักการ กับ ความมุ่งหมาย เป็นความคิดที่มีความสำคัญมาก ในเมื่อจะลงมือปฏิบัติธรรมหรือทำการตามหลักการอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้ได้ผลตรงตามความมุ่งหมาย

๖) วิธีคิดแบบเห็นคุณโทษและทางออก หรือพิจารณาให้ครบทั้งอัสสาทะ(ส่วนดี ส่วนอร่อย ส่วนหวานชื่น) อาทีนวะ(ส่วนเสีย ข้อเสีย ช่องเสีย โทษข้อบกพร่อง) และนิสสรณะ (ทางออก ทางรอด ภาวะหลุดรอดปลอดพ้นหรือสลัดออกได้ ภาวะที่ปลอดหรือปราศจากปัญหา) เป็นการมองสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงอีกแบบหนึ่ง ซึ่งเน้นการยอมรับความจริงตามที่สิ่งนั้น ๆ เป็นอยู่ทุกแง่ทุกด้าน ทั้งด้านดีด้านเสีย และเป็นวิธีคิดที่ต่อเนื่องกับการปฏิบัติมาก การคิดแบบนี้มี ๒ ประการ คือ

(๑) การที่จะชื่อว่ามองเห็นตามเป็นจริงนั้น จะต้องมองเห็นทั้งด้านดี ด้านเสีย หรือทั้งคุณและโทษของสิ่งนั้นๆ ไม่มองแต่ด้านดีหรือคุณอย่างเดียว และไม่ใช่โทษหรือด้านเสียอย่างเดียว

(๒) เมื่อจะแก้ปัญหา ปฏิบัติ หรือดำเนินมรรควิธีออกไปจากภาวะที่ไม่พึงประสงค์ เพียงรู้คุณโทษ ข้อดีข้อเสีย

๗) วิธีคิดแบบรู้คุณค่าแท้ คุณค่าเทียม หรือการพิจารณาเกี่ยวกับปฏิเสวนา คือ การใช้สอยหรือบริโภค เป็นวิธีคิดแบบสกัดหรือบรรเทาตัณหา เป็นขั้นฝึกหัดขัดเกลากิเลสหรือตัดทางไม่ให้กิเลสเข้ามาครอบงำจิตใจแล้วชักจูงพฤติกรรมต่อ ๆ ไป วิธีคิดแบบนี้ใช้มากในชีวิตประจำวัน เพราะเกี่ยวข้องกับการบริโภคใช้สอยปัจจัย ๔ จำแนกได้เป็น ๒ ประเภท คือ

(๑) วิธีคิดแบบคุณค่าแท้ หมายถึง คุณหรือประโยชน์ของสิ่งทั้งหลาย ในแง่ที่สนองความต้องการของชีวิตโดยตรง หรือที่มนุษย์นำมาใช้แก้ปัญหาของตน เพื่อความดีงาม ความดำรงอยู่ด้วยดีของชีวิต หรือเพื่อประโยชน์สุขทั้งของตนเองและผู้อื่น โดยคุณค่าแท้ต้องอาศัยปัญญาเป็นเครื่องตีค่า หรือวัดราคา จะเรียกว่าคุณค่าสนองปัญญาก็ได้

(๒) วิธีคิดแบบคุณค่าเทียมหรือคุณค่าพอกเสริม หมายถึง คุณค่า หรือประโยชน์ของสิ่งทั้งหลายที่มนุษย์พอกเพิ่มให้แก่สิ่งนั้น เพื่อปรนเปรอการเสพเสวยเวทนา หรือเพื่อเสริมราคาเสริมขยายความมั่นคงยิ่งใหญ่ของตัวตนที่ยึดถือไว้ คุณค่าเทียมนี้ อาศัยตัณหาเป็นเครื่องตีค่า หรือวัดราคา จะเรียกว่าคุณค่าสนองตัณหาก็ได้

๘) วิธีคิดแบบเร้าคุณธรรม คือ วิธีคิดแบบเร้ากุศล หรือ เร้าคุณธรรมหรือ วิธีคิดแบบกุศลภาวนา เป็นวิธีคิดในแนวสกัดกั้นหรือบรรเทาและขัดเกลาตัณหา จึงจัดได้ว่าเป็นข้อปฏิบัติระดับต้น ๆ สำหรับส่งเสริมความเจริญงอกงามแห่งกุศลธรรม และสร้างเสริมสัมมาทิฏฐิที่เป็นโลกิยะ หลักการทั่วไปของวิธีคิดแบบนี้มีอยู่ว่าประสบการณ์คือ สิ่งที่ได้ประสบหรือได้รับรู้อย่างเดียวกัน บุคคลผู้ประสบหรือรับรู้ต่างกันอาจมองเห็นและคิดนึกปรุงแต่งไปคนละอย่าง สุดแต่โครงสร้างของจิตหรือแนวทางความเคยชินต่าง ๆ ที่เป็นเครื่องปรุงจิต คือ สังขารที่ผู้นั้นได้สั่งสมไว้ หรือสุดแต่การทำใจในขณะนั้น

๙) วิธีคิดแบบอยู่ในขณะปัจจุบัน หรือวิธีคิดแบบมีปัจจุบันธรรมเป็นอารมณ์ วิธีคิดแบบนี้มีเนื้อหารวมอยู่ในสติปัฏฐาน ๔ กล่าวไว้ในองค์มรรคข้อที่ ๗ คือ สัมมาสติ ด้วย แต่ที่แยกบรรยายเพ่งถึงการตั้งสติระลึกรู้เต็มตื่นอยู่กับสิ่งที่กำลังเกิดขึ้น กำลังเป็นไปอยู่ กำลังรับรู้ หรือกำลังทำ

ในปัจจุบัน ทันทุกขณะ ส่วนในที่นี้ การบรรยายเพ่งถึงการใช้ความคิดและเนื้อหาของความคิดที่สติระลึกรู้กำหนดอยู่นั้น วิธีคิดแบบอยู่ในขณะปัจจุบัน ไม่ได้หมายความว่าคิดถึงสิ่งที่อยู่เฉพาะหน้า กำลังเป็นไปในปัจจุบันเท่านั้น ไม่ให้คิดพิจารณาเกี่ยวกับอดีตหรืออนาคต ตลอดจนไม่ให้คิดเตรียมการหรือวางแผนงานเพื่ออนาคตภายหน้า แต่เป็นการพิจารณาเกี่ยวกับเรื่องอดีต ปัจจุบัน และอนาคต

๑๐) วิธีคิดแบบวิภัชชวาท ลักษณะสำคัญของความคิดและการพูดแบบนี้ คือ การมองและแสดงความจริง โดยแยกแยะออกให้เห็นแต่ละแง่ละด้านครบทุกแง่ทุกด้าน ไม่ใช่จับเอาแง่หนึ่งแง่เดียว หรือบางแง่ขึ้นมาวินิจฉัยครอบคลุมลงไปอย่างนั้นทั้งหมด หรือประเมินคุณค่าความดีความชั่ว เป็นต้น คำว่า วิวัชชวาท เป็นชื่อเรียกอย่างหนึ่งของพระพุทธศาสนา หรือเป็นคำหนึ่งที่แสดงระบบความคิดของพระพุทธศาสนา เพราะพระพุทธเจ้าทรงเรียกพระองค์เองว่าเป็น วิภัชชวาท หรือวิภัชชวาที

จากวิธีคิด ๑๐ ประการข้างต้น เป็นวิธีคิดที่เป็นปัจจัยภายใน ที่อาศัยปัจจัยภายนอกคือปรโตโฆสะ หากแต่ทำให้ก้าวผ่านไปสู่องค์ประกอบภายใน คือ โยนิโสมนสิการ ซึ่งวิธีคิดตามหลักโยนิโสมนสิการ เป็นการคิดที่สามารถสกัดกั้นกิเลส ที่เข้ามาครอบงำในชีวิตประจำวัน เป็นวิธีคิดที่หลากหลายในการแก้ปัญหาหลายแง่มุม เพื่อพัฒนาบุคคลให้เกิดปัญญา การดำเนินชีวิตที่ถูกต้องและดีงามในสังคมได้อย่างแท้จริง ในทางพระพุทธศาสนา คือ มัชฌิมา หรือความพอดี โดยการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งเน้นวิธีคิด ๔ วิธีคือ (๑) วิธีคิดแบบคุณค่าแท้คุณค่าเทียม (๒) วิธีคิดแบบคุณโทษและทางออก (๓) วิธีคิดแบบอุบายเร้าคุณธรรม และ (๔) วิธีคิดแบบอริยสัจจ์ ๔ นำมาออกแบบบูรณาการในการสร้างชุดกิจกรรมสำหรับจัดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔

๒.๓ แนวคิดและทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง

๒.๓.๑ ความเป็นมาของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ได้พระราชทานพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัส เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๗ โดยได้ทรงชี้แนะแนวทางดำรงชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยให้อยู่อย่างพอมีกินและสงบสุข ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๒๑ ได้พระราชทานพระราชดำรัสในโอกาสวันขึ้นปีใหม่ ถึงผลกระทบจากกระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งจะเปลี่ยนแปลงวิถีแห่งเศรษฐกิจ สังคม การเมือง สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมทั่วโลก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเตือนให้พสกนิกรระมัดระวัง ประหยัด และประคับประคองตนเองให้อยู่รอดและก้าวหน้า[๘๕]

---

[๘๕] ศิรินา ปวโรฬารวิทยา, **ปรัชญาใหม่ในยุคโลกาภิวัตน์เศรษฐกิจพอเพียง ๑๐๐ นักธุรกิจชั้นนำในการดำเนินธุรกิจเศรษฐกิจพอเพียง**, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์บุ๊คเซ็นเตอร์, ๒๕๕๓), หน้า ๒๔.

หลักของเศรษฐกิจพอเพียง มีนิยาม ๓ องค์ประกอบที่สำคัญได้แก่ ๑) ความพอประมาณ พอเหมาะกับสภาพของตน (ปัจจัยภายใน) พอควรกับภูมิสังคม (ปัจจัยภายนอก) (สมดุล) ๒) ความมีเหตุผล รู้สาหตุ ทำไม รู้ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง วิชาการ กฎหมาย ความเชื่อ ประเพณี รู้ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในด้านต่างๆ (รอบรู้มีสติปัญญา) ๓) มีภูมิคุ้มกันที่ดี คำนึงถึงความเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ รู้เท่าทันและเตรียมความพร้อม วางแผนรอบคอบ เรียนรู้พัฒนาตน ทำประโยชน์ให้สังคมรักษาสิ่งแวดล้อม (ไม่ประมาท) มีรายละเอียดของแนวคิดดังต่อไปนี้

สำหรับพระบรมราโชวาทและพระราชดำริที่สำคัญๆ เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง[๘๖] มีรายละเอียดดังนี้คือ

"...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐานคือความพออยู่พอกินพอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัดแต่ถูกต้องตามหลักวิชาการ เมื่อได้พื้นฐานความมั่นคง พร้อมพอสมควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างความเจริญและฐานะเศรษฐกิจขึ้นสูงโดยลำดับต่อไป..."

พระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชพระราชทานแก่นิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เมื่อวันที่ ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๑๗

จากพระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชเนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ๔ ธันวาคม ๒๕๑๗ณ ศาลาดุสิตาลัย พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต สรุปคำว่า เศรษฐกิจพอเพียงหมายถึง พอมีพอกิน ยิ่งถ้าประเทศพอมีพอกินก็ยิ่งดี คำว่าพอเพียง ต่างจาก Self-Sufficiency (พึ่งตนเอง) แต่เศรษฐกิจพอเพียงมีความหมายกว้างกว่า คือ ผลิตอะไรมีพอที่จะใช้ ไม่ต้องไปขอซื้อคนอื่น โดยอยู่ได้ด้วยตนเอง ความพอเพียงไม่เพียงแต่ทางกายเท่านั้น ยังหมายถึงพูดจาพอเพียง ทำอะไรพอเพียงความคิดพอเพียงอีกด้วย

เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงข้างต้น พระราชดำรัสวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๔๐ วโรกาสเฉลิมพระชนมพรรษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงกล่าวจากข้อความบางตอนว่า "เศรษฐกิจแบบค้าขาย" ภาษาฝรั่งเขาเรียก Trade Economy ไม่ใช่แบบพอเพียงซึ่งฝรั่งเรียกว่า Self-Sufficiency Economy ถ้าเราทำแบบที่ไทยทำได้คือ เศรษฐกิจพอเพียงกับตัวเอง เราก็อยู่ไม่ต้องเดือดร้อนถ้าสามารถจะเปลี่ยนแปลงให้กลับเป็นเศรษฐกิจแบบพอเพียงไม่ต้องทั้งหมด แม้ไม่ถึงครึ่งอาจจะเศษหนึ่งส่วนสี่ ก็สามารถที่จะอยู่ได้ การแก้ไขจะต้องใช้เวลา ไม่ใช่ง่ายๆ โดยบางคนใจร้อนเพราะเดือดร้อน แต่ว่าถ้าทำตั้งแต่บัดนี้ก็จะสามารถที่จะแก้ไขได้" ทั้งนี้จะข้อมูลเกี่ยวกับ Self-Sufficiency Economy หรือ

---

[๘๖] **เศรษฐศาสตร์ธรรมมิกราชา**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐, หน้า ๑๘-๒๒.

Sufficiency Economy ดังกล่าวข้างต้น สามารถนำมาสังเคราะห์สรุปเป็นภาพองค์ประกอบ ๒.๓ ได้ดังนี้

เศรษฐกิจพอเพียง(Sufficient Economy)	
เศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง (Self-Sufficient Economy) หมายความว่าผลิตอะไรมีพอที่จะใช้ ไม่ต้องไปขอซื้อคนอื่น อยู่ได้ด้วยตนเอง ให้ยืนอยู่บนขาตัวเอง ไม่ต้องขอยืมขาของคนอื่นมาใช้สำหรับยืน	เศรษฐกิจพอเพียงมีความหมายกว้างกว่าเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง เพราะเศรษฐกิจพอเพียงหมายถึงพอมีพอกิน ยิ่งถ้าประเทศพอมีพอกินก็ยิ่งดี ผลิตอะไรมีพอที่จะใช้ไม่ต้องไปขอซื้อคนอื่น โดยอยู่ได้ด้วยตนเอง ความพอเพียงไม่เพียงทางกายเท่านั้น ยังหมายถึง พูดจาแต่พอเพียงทำอะไรพอเพียงความคิดพอเพียงอีกด้วย

ภาพประกอบที่ ๒.๓ ความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจพึ่งตนเองกับเศรษฐกิจพอเพียง

แนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง

จากการรวบรวมกระแสพระราชดำรัสของสุนทร กุลวัฒนวรพงศ์ พบว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลปัจจุบัน ทรงมีพระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้าถวายพระพรชัยมงคล เนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๓ ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรดา เมื่อวันจันทร์ที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๔๓ สรุปหลักการแห่งการพึ่งตนเองโดยยึดหลักสำคัญของความพอดี ๕ ประการ ได้แก่

๑. ความพอดีด้านจิตใจ ต้องเข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองได้ มีจิตสำนึกที่ดี เอื้ออาทร ประนีประนอม นึกถึงผลประโยชน์ของส่วนรวม

๒. ความพอดีด้านสังคม: ต้องมีความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายชุมชนที่แข็งแรง เป็นอิสระ รู้จักผนึกกำลังและที่สำคัญคือมีกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดจากรากฐานที่มั่นคงแข็งแรง

๓. ความพอดีด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม: รู้จักใช้และจัดการอย่างชาญฉลาดและรอบคอบเพื่อให้เกิดความยั่งยืนสูงสุดและที่สำคัญคือใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในประเทศเพื่อพัฒนาประเทศให้มั่นคงอยู่เป็นขั้นเป็นตอนไป

๔. ความพอดีด้านเทคโนโลยี: รู้จักใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมให้สอดคล้องกับความต้องการและการพัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาชาวบ้านของเราเองและสอดคล้องเป็นประโยชน์ต่อสภาพแวดล้อมของเราเอง

๕. ความพอดีด้านเศรษฐกิจ: เพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย ดำรงชีวิตอย่างพอควรพออยู่ พอกินสมควรตามอัตภาพและฐานะของตน ยึดหลัก พออยู่ พอกิน พอใช้[๘๗]

๒.๓.๒ ความหมายเศรษฐกิจพอเพียง

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ให้ความหมายของเศรษฐกิจไว้ว่า หมายถึง งานอันเกี่ยวกับการผลิต การจำหน่ายจ่ายแจก และการบริโภคใช้สอยสิ่งต่างๆ ของชุมชน[๘๘]

คำว่า เศรษฐกิจ ตามความหมายแห่งศัพท์เดิมแล้วหมายถึง กิจกรรมที่ทำให้เกิดความประเสริฐ เพราะคำว่า เศรษฐ ในภาษาสันสกฤต และเสฏฐ ในภาษาบาลีหมายถึง ประเสริฐ เลิศดี ส่วนคำว่า กิจ หมายถึง กิจกรรมหรืออาชีพการงาน ดังที่พุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวไว้ว่า “เศรษฐกิจ ก็คือ กิจที่ประเสริฐที่สุด ในฐานะที่จะทำให้มนุษย์เป็นอยู่กันอย่างผาสุก นี้เรียกว่าโดยตัวหนังสือ”[๘๙]

ส่วนคำว่า เศรษฐกิจ (Economy) ในความหมายของภาษาอังกฤษแล้ว ทับทิม วงศ์ประยูร และคณะ กล่าวว่า ตามความหมายที่เข้าใจกันโดยทั่วไปนั้น หมายถึง การจัดการครอบครัว คือ มีความชำนาญในการจัดการเรื่องครอบครัว โดยที่เศรษฐกิจนั้นเป็นส่วนหนึ่งของวิชาเศรษฐศาสตร์[๙๐]

เสน่ห์ จามริก สรุปความว่า เศรษฐกิจพอเพียง คือ เศรษฐกิจที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความพอดี พออยู่ พอกิน พอใช้ ยึดหลักมัชฌิมาปฏิปทาในการดำเนินชีวิต มีดุลยภาพระหว่างชีวิตกับสิ่งต่างๆ ดำเนินชีวิตแบบพอมีพอกินเป็นสัมมาอาชีวะก่อนเป็นเบื้องต้นจากกนั้นจึงพัฒนาไปสู่การกินดีอยู่ดี เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาหรือแนวคิดโดยมีหลักการและอุดมการณ์ที่ช่วยพัฒนาชีวิตมนุษย์และสังคมให้มุ่งไปสู่ความยั่งยืนด้วยการรู้จักตนเอง พึ่งตนเอง พอเพียง ไม่โลภมาก มีเหตุผล และไม่ประมาท[๙๑]

---

[๘๗] สุนทร กุลวัฒนวรพงศ์, **ตามรอยพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง ทฤษฎีใหม่,** หน้า ๕๖.

[๘๘] ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒**, (กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๑๑๐๖.

[๘๙] พุทธทาสภิกขุ, **ธัมมิกสังคมนิยม**, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๒๙), หน้า ๘๑.

[๙๐] ทับทิม วงศ์ประยูร, **มนุษย์กับเศรษฐกิจ,** พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสาร, ๒๕๔๐), หน้า ๓.

[๙๑] เสน่ห์ จามริก,**“เศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาที่ยั่งยืน” ในยุทธศาสตร์ประเทศไทย ๑๙๙๙-๒๐๐๐**, (กรุงเทพมหานคร: โครงการวิถีทัศน์, ๒๕๔๑), หน้า ๕๗–๘๓.

ประเวศ วะสี เศรษฐกิจพอเพียง มีความหมายอย่างเดียวกัน หรือเหมือนกันกับเศรษฐกิจสมดุล เศรษฐกิจบูรณาการ เศรษฐกิจศีลธรรม เศรษฐกิจพื้นฐาน และเศรษฐกิจชุมชนโดยในส่วนของเศรษฐกิจพื้นฐานนั้น หมายถึงเศรษฐกิจที่คำนึงถึงการทำนุบำรุงพื้นฐานของตัวให้เข้มแข็งทั้งทางสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจพื้นฐานของสังคมก็คือเศรษฐกิจชุมชน เพราะฉะนั้นเศรษฐกิจพื้นฐานกับเศรษฐกิจชุมชนคืออย่างเดียวกัน หัวใจของเศรษฐกิจพื้นฐาน หรือ เศรษฐกิจชุมชนอยู่ที่การรวมตัวของชาวบ้านในการทำอาชีพต่างๆ เช่น เกษตรกรรม การแปรรูปอาหาร งานหัตถกรรม ธุรกิจชุมชน ศูนย์การแพทย์แผนไทย กองทุนชุมชน เพื่อเป็นการเพิ่มทุนทุกๆ ทางพร้อมกัน คือ ทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสิ่งแวดล้อม ทุนทางเศรษฐกิจ[๙๒]

อภิชัย พันธเสน กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียง เป็นเศรษฐกิจที่ไม่เน้นอรรถประโยชน์สูงสุด (Maximize Utility) อันเป็นสาเหตุสำคัญของปัญหาเศรษฐกิจในโลกปัจจุบัน แต่เน้นความพอประมาณ หรือทางสายกลาง เศรษฐกิจพอเพียง เน้นการไม่โลภเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับระบบเศรษฐกิจของประเทศได้ดีที่สุด เศรษฐกิจพอเพียงมีพื้นฐานอยู่บนพุทธธรรมของการละกิเลสคือความไม่รู้อันเรียกว่าอวิชชา และดำรงชีวิตอยู่อย่างพอประมาณด้วยความไม่โลภและไม่ประมาท[๙๓] นอกจากนี้ อภิชัย พันธเสน ยังได้แสดงทัศนะไว้อย่างน่าสนใจว่า เศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้น โดยเนื้อแท้แล้วก็คือ “พุทธเศรษฐศาสตร์” นั่นเอง และเป็นพุทธเศรษฐศาสตร์ที่ง่ายต่อการอธิบายให้ประชาชนชาวไทยเข้าใจได้ เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่มีพื้นฐานวัฒนธรรมที่มีรากเหง้ามาจากพระพุทธศาสนา พระองค์จึงทรงเลือกแนวคิดดังกล่าวเพื่อง่ายต่อการสื่อสารกับพสกนิกรของพระองค์ แต่ที่ไม่เน้นว่าเป็นพุทธเศรษฐศาสตร์ ก็เพราะพระองค์เป็นองค์ศาสนูปถัมภก จะต้องให้การทำนุบำรุงศาสนาในชาติทุกศาสนา[๙๔] ดังนั้น การใช้คำว่า เศรษฐกิจพอเพียง จึงเป็นคำกลางที่สามารถเข้าใจและยอมรับได้สำหรับศาสนิกชนในทุกศาสนา

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสแนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า ๒๕ ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจและภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางแก้ไขเพื่อให้รอดพ้นและสามารถดำรง อยู่ได้อย่างมั่งคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ความเปลี่ยนแปลงต่างๆ[๙๕]

---

[๙๒] ประเวศ วะสี, **ปาฐกถาป๋วย อึ๊งภากรณ์ ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ สังคมและศีลธรรม,** (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, ๒๕๔๑), หน้า ๔๓.

[๙๓] อภิชัย พันธเสน, **พุทธเศรษฐศาสตร์: วิวัฒนาการ ทฤษฎี และการประยุกต์กับเศรษฐศาสตร์สาขาต่างๆ**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๔๔), หน้า ๗๓๖.

[๙๔] เรื่องเดียวกัน**,** หน้า ๕๗๐.

[๙๕] สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๘ (พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๕๐)**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๔๗), หน้า ๓๓.

๒.๓.๓ องค์ประกอบหลักปรัชญาเศรษกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลางโดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุมีผลรวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ[๙๖] ซึ่งกรอบแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย เป็นปรัชญาที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา ทั้งอดีต ปัจจุบันและอนาคต เป็นปรัชญาที่มองโลกเชิงระบบมีลักษณะพลวัต เป็นปรัชญามุ่งทั้งระยะสั้นและระยะยาวโดยเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤตในแต่ละช่วงเวลาเพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนาและอาจกล่าวได้ว่าปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นการเปลี่ยนกระบวนทัศน์ (Paradigm Shift) ลักษณะหนึ่งที่เกิดขึ้น
จากการพิจารณาและวิเคราะห์สถานการณ์และความเปลี่ยนแปลง[๙๗]

คุณลักษณะเป็นแนวทางดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น เป็นปรัชญาที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ทั้งระดับครอบครัว ระดับชุมชน และระดับรัฐ แนวคิดทางสายกลางเป็นหัวใจสำคัญของปรัชญาที่นำมาใช้ในการบริหารและพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกแห่งความเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัฒน์ กล่าวคือ ไม่ใช่การปิดประเทศอย่างสิ้นเชิง แต่ก็ไม่ใช่เปิดเสรีอย่างเต็มที่ โดยไม่มีการเตรียมความพร้อมของคนและสังคมในการเข้าสู่กลไกตลาด ไม่ใช่การอยู่อย่างโดดเดี่ยว หรือพึ่งพิงภายนอกหรือคนอื่นทั้งหมดทางสายในที่นี้หมายถึงวิธีการ(Means) หรือการกระทำที่พอประมาณ บนพื้นฐานของความมีเหตุมีผล และสร้างภูมิคุ้มกัน[๙๘]

สรุปได้ว่าองค์ประกอบหลักปรัชญาเศรษกิจพอเพียง ประกอบด้วยคุณลักษณะ ๓ ประการ และเงื่อนไข ๒ ประการ หรือที่เรียกว่า ๓ ห่วง ๒ เงื่อนไข รายละเอียดดังต่อไปนี้

---

[๙๖] สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๘ (พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๕๐)**, หน้า ๓๔.

[๙๗] เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๖-๓๗.

[๙๘] อ้างแล้ว, หน้า ๓๘-๓๙.

๑. ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุมีผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย ๓ คุณลักษณะพร้อมๆ กัน ประกอบด้วย[๙๙]

๑.๑ ความพอประมาณ (Moderation) หมายถึงความพอดี ที่ไม่มากเกินไปและไม่น้อยเกินไปในมิติต่างๆ ของการกระทำ

๑.๒ ความมีเหตุผล (Reasonableness) หมายถึงการตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอประมาณในมิติต่างๆ นั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุ ปัจจัย และข้อมูลที่เกี่ยวข้องตลอดจน ผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

๑.๓ การมีภูมิคุ้มกันในตัวดีพอสมควร (Self-Immunity System) เพื่อเตรียมความพร้อมรับผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้น มิใช่แต่จะคำนึงถึงเหตุการณ์และผลในปัจจุบันเท่านั้น แต่จำเป็นต้องคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกลภายใต้ข้อจำกัดของความรู้ที่มีอยู่

๒. เงื่อนไข มีดังนี้

๒.๑ เงื่อนไขกรอบความรู้ (Knowledge) ที่จะนำไปสู่การตัดสินใจในการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่อยู่ในระดับพอเพียงต้องอาศัย ความรอบรู้ เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ อย่างรอบด้าน ความรอบคอบ คือสามารถที่จะนำความรู้และหลักวิชาการต่างๆ เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงสัมพันธ์กันประกอบการวางแผน ก่อนที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติทุกขั้นตอน และความระมัดระวัง คือ ความมีสติในการนำแผนปฏิบัติที่ตั้งอยู่บนหลักวิชาการต่างๆ เหล่านั้นไปใช้ในทางปฏิบัติ

๒.๒ เงื่อนไขคุณธรรม (Morality) จะต้องเสริมสร้างใน ๒ ด้าน ได้แก่ ด้านจิตใจ/ปัญญา โดยเน้นความรู้คู่คุณธรรม กล่าวคือ ตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความรอบรู้ที่เหมาะสมและด้านการกระทำ หรือแนวทางการดำเนินชีวิต โดยเน้นความอดทน ความเพียร สติ ปัญญา และความรอบคอบ โดยเมื่อรวมเงื่อนไขทั้ง ๒ ประการแล้วอาจเรียกได้ว่า ก่อให้เกิดสติปัญญาในการดำรงชีวิต ซึ่งจากความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงข้างต้นสามารถสรุปสาระสำคัญแสดงในภาพประกอบ ๒.๔ ดังนี้

---

[๙๙] สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๘ (พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๕๐)**, หน้า ๓๙-๔๑.

ภาพประกอบที่ ๒.๔ ปรัชญาของเศรษฐกิจและทฤษฎีใหม่
ที่มา: ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (๒๕๔๒,ออนไลน์)

แนวทางปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้จะทำให้เกิดทั้งวิถีการพัฒนาที่สมดุลและพร้อมรับการต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้านทั้งด้านเศรษฐกิจสังคม สิ่งแวดล้อม และความรู้/เทคโนโลยี สำหรับแนวทางปฏิบัติ ๗ ขั้นสู่วิถีเศรษฐกิจพอเพียง มีดังนี้[๑๐๐] คือ การจับประเด็นปัญหา การวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา การกำหนดขอบเขตเป้าหมายในการแก้ปัญหา การกำหนดแผนปฏิบัติ การดำรงความมุ่งหมาย การใช้ความอดทนอดกลั้นและอดออม และการสรุปประเมินผล

สำหรับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับสิ่งแวดล้อม นับตั้งแต่มีการเผยแพร่ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้มีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงเป็นจำนวนมาก งานวิจัยส่วนใหญ่เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง มีจุดหมายเพื่อวิเคราะห์ความหมายของแนวคิดหรือเป็นกรณีศึกษาเกี่ยวกับชุมชนที่มีการปฏิบัติการแนวเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งโดยมากจะเน้นเรื่องเศรษฐกิจ สังคม แต่ไม่ค่อยจะพิจารณามิติทางสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติเท่าใดนัก ผลจากการสังเคราะห์ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงชี้ให้เห็นถึงเงื่อนไขฐานะทุนเพื่อการผลิต ที่

---

[๑๐๐] สุนัย เศรษฐบุญสร้าง, **แนวทางปฏิบัติ ๗ ขั้น สู่วิถีเศรษฐกิจพอเพียง: จากแนวปฏิบัติสู่แนวคิดทางทฤษฎีของเศรษฐกิจพอเพียง**, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิวิถีสุข, ๒๕๔๙), หน้า ๒๕-๒๙.

สำคัญความรู้เรื่องระบบนิเวศในชุมชนและความสัมพันธ์มนุษย์กับระบบนิเวศแบบเกื้อกูลยืนยันว่าถ้าไม่ให้ความสำคัญแก่สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติแล้ว เศรษฐกิจพอเพียงไม่อาจเกิดขึ้นได้[๑๐๑]

จุดเน้นของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง[๑๐๒]มีดังนี้

๑) เน้นให้คนเข้าใจลักษณะพื้นฐานทางสังคมว่า “ความเปลี่ยนแปลง” คือความจริงแท้ทางสังคมหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงถือว่าการเปลี่ยนแปลงเป็นอนิจลักษณะของสังคม ดังนั้น คนในสังคมจึงต้องรู้จักมองโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลานี้อย่างเป็นระบบ ต้องไม่มองโลกอย่างหยุดนิ่งตายตัว ต้องเข้าใจว่าทุกอย่างล้วนอยู่ภายใต้พลังพลวัตการเปลี่ยนแปลงซึ่งมีตรรกะของเหตุและผลที่สัมพันธ์เชื่อมโยงกัน

๒) เน้นการสร้างความพร้อมรองรับกับการเปลี่ยนแปลง กล่าวคือเมื่อมองโลกในเชิงพลวัตแล้วคนก็จะต้องหันกลับมาถามทบทวนตัวเองว่าจะเตรียมพร้อมตนเอง ครอบครัว ชุมชน องค์กรและประเทศชาติ ให้สามารถรองรับเข้ากับแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงได้อย่างไร หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดที่ไม่ได้ปฏิเสธกระแสโลกาภิวัตน์ แต่ประเด็นสำคัญกลับอยู่ที่ว่าจะปรับตัวเปลี่ยนแปลงให้เท่าทันและมีภูมิคุ้มกันต่อกระแสเหล่านั้นอย่างไร

๓) เน้นการสร้างความสมดุล มั่นคง และความยั่งยืนระยะยาว กล่าวคือ ในการที่จะปรับตัวให้พร้อมรองรับกับการเปลี่ยนแปลงได้หลักสำคัญในการเตรียมความพร้อมนี้ หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจะไม่มองเพียงแค่การแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าหรือการเอาตัวรอดได้ในระยะสั้นๆ หรือการแก้ปัญหาใหญ่แต่ตัวเองเอาตัวรอดได้ แต่ไปสร้างความเสียหายให้กับภาคส่วนอื่น หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจะเน้นเรื่องของการมองการณ์โลก การเห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้งและการมีชีวิตที่ดีร่วมกันในระยะยาว

๔) เน้นความพอดี พอประมาณ รู้จักตนเอง รู้จักบริบท ในการที่จะทำให้สังคม ชุมชน องค์กรมีความสมดุลยั่งยืนระยะยาว คนในสังคมจะต้อง “รู้เรา รู้เขา” คือรู้จักตนเอง รู้จักรากเหง้าประวัติศาสตร์ รู้ศักยภาพ ความสามารถ จุดแข็ง จุดอ่อนของตนเอง และรู้จักวิเคราะห์บริบท/สภาพแวดล้อมแห่งการเปลี่ยนอย่างรอบด้าน รวมทั้งรู้จักทำความเข้าใจสังคม/ชุมชน/องค์กรของเราควรจะอยู่ ณ จุดใด สิ่งที่ควรหลีกเลี่ยงก็คือ การทำอะไรที่สุดโต่งทั้งในทางบวกและทางลบ เช่น การทำอะไรที่เกินความสามารถ เกินศักยภาพและขัดรากเหง้าทางสังคม หรือการทำอะไรที่ต่ำกว่าความสามารถ ศักยภาพและความเป็นจริงของตนเอง เป็นต้น

---

[๑๐๑] อภิชัย พันธเสน, **สังเคราะห์องค์ความรู้เศรษฐกิจพอเพียง**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๔๙), หน้า ๑๖๓.

[๑๐๒] ศูนย์ศึกษาเศรษฐกิจพอเพียง, **ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับการบริหารการพัฒนา**, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ศึกษาเศรษฐกิจพอเพียงสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๑), หน้า ๒๙๗-๒๙๘.

๕) เน้นการมีความรู้ และความมีคุณธรรม คนที่รู้จักตนเอง รู้จักสภาพแวดล้อมและรู้จักการประมาณตนเองนั้น จะต้องเป็นผู้ที่มีความรอบรู้และมีธรรมะอยู่ในจิตใจ เงื่อนไขสำคัญที่หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงยึดถือว่าเป็นหัวใจสำคัญก็คือ การที่คนในสังคม/ชุมชน/องค์กรจะต้องใช้ชีวิตและทำงานอยู่บนพื้นฐานของความรู้ การมีสติปัญญา และการหมั่นเรียนรู้ แสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่อง มากกว่าการใช้แต่อารมณ์ ความรู้สึกและอคติเดิมๆ ในการตัดสินใจ รวมทั้งคนในสังคม/ชุมชน/องค์กรจะต้องมีคุณธรรมเป็นพื้นฐานของจิตใจ เช่น มีความพากเพียร อุตสาหะ มีระเบียบวินัย ซื่อสัตย์สุจริต มีสัมมาอาชีพ มีธรรมะในจิตใจ มีความสามัคคี เป็นต้น

๖) เน้นการพึ่งตนเองการพึ่งพิงอิงกัน และความรับผิดชอบต่อส่วนรวม เป้าประสงค์สำคัญของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงก็คือทำให้คน/ครอบครัว/ชุมชน/องค์กร/สังคมสามารถที่จะยืนหยัดบนขาของตนเอง “การพึ่งตนเองได้” คือหัวใจสำคัญแต่การพึ่งตนเองได้มิได้หมายความว่าจะใช้ชีวิตแบบปัจเจกชนนิยม ตัวใครตัวมัน ตัดขาดความสัมพันธ์จากโลกภายนอก หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงส่งเสริม “การพึ่งตนเองแบบยั่งยืน” กล่าวคือการรู้จักสร้างความสัมพันธ์ ร่วมมือช่วยเหลือ แบ่งปัน ถ้อยที่ถอยอาศัยกับผู้อื่นที่เกี่ยวข้อง หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไม่ส่งเสริมให้คนเห็นแต่ประโยชน์ส่วนตน (Self-Interest) เป็นที่ตั้ง แต่ให้คุณค่าอย่างยิ่งกับการสร้างวิสัยทัศน์และค่านิยมของคนให้รู้จักรับผิดชอบและเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม (Collective Interest) เพราะประโยชน์ส่วนรวมคือสิ่งที่จะสร้างความสงบ สันติและความผาสุกของทุกคนในสังคมในระยะยาว

ดังนั้นเศรษฐกิจพอเพียง คือ เศรษฐกิจที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความพอดี พออยู่ พอกินพอใช้ ยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาคือ มัชฌิมาปฏิปทาในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ มีดุลยภาพระหว่างชีวิตกับสิ่งต่างๆ ที่ชีวิตเข้าไปสัมพันธ์มีการจัดการหรือการดำเนินชีวิตด้านต่าง ๆ ในสังคมที่ตั้งอยู่บนความมีเหตุมีผล ยึดหลักพุทธธรรมเป็นแนวทางดำเนินชีวิต มีความเข้าใจสิ่งต่างๆ อย่างเป็นบูรณาการ หรือเป็นองค์รวม ไม่มองสิ่งต่างๆ อย่างแยกส่วนดำเนินชีวิตแบบพอมีพอกินพอใช้และสุจริตเป็นสัมมาอาชีวะก่อนเป็นเบื้องต้น แล้วค่อยพัฒนาไปสู่การกินดี อยู่ดี เป็นลำดับต่อไป

๒.๓.๔ ระดับเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียงมีแนวคิดการตัดสินใจอยู่ที่ความสมดุลและความไม่ประมาทโดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุมีผล และการมีภูมิคุ้มกัน โดยมีฐานความรู้และคุณธรรมเป็น

๑) เศรษฐกิจพอเพียงแบบพื้นฐาน หมายถึง การดำรงชีวิตของบุคคล หรือกลุ่มคนหรือชุมชนที่เล็กที่สุด เน้นการดำรงชีพด้วยการพึ่งตนเอง รู้จักทำงานให้เหมาะกับการดำรงชีพไม่โลภ และไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

๒) เศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า คือ การเปลี่ยนแปลง ร่วมมือ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อให้ส่วนรวมได้รับประโยชน์และนำไปสู่การพัฒนาชุมชนและสังคมให้เจริญก้าวหน้า เศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้าคือพื้นฐานของการทำธุรกิจอย่างมีความรู้และคุณธรรม

๓) เศรษฐกิจพอเพียงระดับเครือข่าย คือ เศรษฐกิจในระดับมหภาค หรือเศรษฐกิจของประเทศของจังหวัด ของอำเภอ ฯลฯ ซึ่งเป็นเศรษฐกิจของกลุ่มคนขนาดใหญ่ และเน้นเศรษฐกิจของคนส่วนมาก ซึ่งมีมาตรฐานการวัดที่แตกต่างกันแต่ละระดับ

นอกจากนี้ยังมีการบริหารจัดการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพได้ทุกระดับซึ่งได้จัดแบ่งตามระดับของชุมชนออกเป็น ๓ ระดับ[๑๐๓] ดังนี้

๑) ระดับบุคคลและครอบครัว การบริหารจัดการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงมุ่งแก้ปัญหาเพื่อสนองความเหมาะสมพื้นฐานของครอบครัว เช่น สำหรับเกษตรกร มีการขายเพื่อนำมาเป็นค่าใช้จ่ายในสิ่งที่ไม่สามารถผลิตเองได้ เน้นการสร้างภูมิคุ้มกันระดับครอบครัว เพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุดแต่ในระยะแรก อาจจำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือจากภายนอก เช่น รัฐบาล สำหรับการปฏิบัติตนที่สอดคล้องกับการบริหารจัดการตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงกระทำได้ ดังนี้

๑.๑) ยึดความประหยัด ตัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้าน ลดละความฟุ่มเฟือยในการดำรงชีพอย่างจริงจัง ดังพระราชดำรัส ที่ว่า “...ความเป็นอยู่ที่ต้องไม่ฟุ้งเฟ้อ ต้องประหยัดไปในทางที่ถูกต้อง...”

๑.๒) ยึดถือการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้อง สุจริต แม้จะตกอยู่ในภาวะขาดแคลนในการดำรงชีพก็ตาม ดังพระราชดำรัส ที่ว่า “...ความเจริญของคนทั้งหลายย่อมเกิดมาจากการประพฤติชอบและการหาเลี้ยงชีพ ชอบเป็นหลักสำคัญ...”

๑.๓) ละเลิกการแก่งแย่งผลประโยชน์ และแข่งขันกันในทางการค้าขายประกอบอาชีพแบบต่อสู้กันอย่างรุนแรง ดังอดีต ดังพระราชดำรัส ที่ว่า “...ความสุขความเจริญอันแท้จริงนั้นหมายถึงความสุขความเจริญที่บุคคลแสวงหามาได้ด้วยความเป็นธรรมทั้งในเจตนา และการกระทำไม่ใช่ได้มาด้วยความบังเอิญ หรือด้วยการแก่งแย่งเบียดบังมาจากผู้อื่น...”

๑.๔) ไม่หยุดนิ่งที่จะหาทางให้ชีวิตหลุดพ้นจากความทุกข์ยาก โดยต้องขวนขวายใฝ่หาความรู้ให้เกิดมีรายได้เพิ่มพูนขึ้น จนถึงขั้นพอเพียงเป็นเป้าหมายสำคัญ ดังพระราชดำรัสตอนหนึ่งที่ว่า “...การที่ต้องการให้ทุกคนพยายามที่จะหาความรู้ และสร้างตนเองให้มั่นคงนี้เพื่อตนเองเพื่อที่จะให้ตัวเองมีความเป็นอยู่ที่ก้าวหน้า ที่มีความสุข พอมีพอกิน เป็นขั้นหนึ่งและขั้นต่อไป ก็คือให้มีเกียรติว่ายืนได้ด้วยตนเอง...”

---

[๑๐๓] วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, **การบริหารจัดการตามแนวทางคุณธรรมและแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง**, (กรุงเทพมหานคร: ไฟรพซ์, ๒๕๕๐), หน้า ๙๓-๙๔.

๑.๕) ปฏิบัติตนในแนวทางที่ดีลดละสิ่งชั่วให้หมดสิ้นไป สาเหตุของปัญหาและเกิดวิกฤตในประเทศไทยสืบเนื่องมาจากมีบุคคลจำนวนมิใช่น้อยที่ดำเนินการ โดยปราศจากละอายต่อแผ่นดินดังพระราโชวาท ที่ว่า “...พยายามไม่ก่อความชั่วให้เป็นเครื่องทำลายตัวทำลายผู้อื่น พยายามลดพยายามละความชั่วที่ตัวเองมีอยู่ พยายามก่อความดีให้แก่ตัวเองอยู่เสมอ พยายามรักษาและเพิ่มพูนความดีที่มีอยู่นั้น ให้งอกงามสมบูรณ์ขึ้น...”

๒) ระดับชุมชนและหน่วยงาน เป็นการบริหารจัดการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า โดยสนับสนุนให้เกษตรกรรวมพลังกันในรูปกลุ่ม หรือสหกรณ์ หรือการที่ธุรกิจต่างๆ รวมตัวกันในลักษณะเครือข่าย เริ่มต้นจากความพอเพียงขั้นพื้นฐานในระดับครอบครัวหรือหน่วยงานเป็นเบื้องต้น แล้วรวมกลุ่มกันเพื่อสร้างประโยชน์ให้แก่กลุ่มและส่วนรวม ช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามความสามารถ

๓) ระดับชายหรือประเทศ เป็นการบริหารจัดการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้าส่งเสริมให้ชุมชนหรือเครือข่ายสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นๆ ในประเทศ เช่นบริษัทขนาดใหญ่ ธนาคาร สถาบันวิจัย เป็นต้น ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการสืบทอดภูมิปัญญาเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ เทคโนโลยี ประสบการณ์ เน้นการแบ่งปัน และช่วยเหลือกัน

๒.๓.๕ ความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราชดำรัสเกี่ยวกับความสำคัญของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง[๑๐๔] ดังนี้

“เศรษฐกิจพอเพียง เป็นเสมือนรากฐานของชีวิต รากฐานความมั่นคงของแผ่นดิน เปรียบเสมือเสาเข็มที่ถูกตอกรองรับบ้านเรือนตัวอาคารไว้นั่นเอง สิ่งก่อสร้างจะมั่นคงได้อยู่ที่เสาเข็ม แต่คนส่วนมากมองไม่เห็นเสาเข็ม และลืมเสาเข็มเสียด้วยซ้ำไป”

กล่าวโดยสรุป ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีความสำคัญดังนี้

๑. เป็นรากฐานที่สำคัญของชีวิตของแต่ละคน ให้สามารถดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องตั้งตนได้ในทางเศรษฐกิจ อย่างในสังคมได้อย่างมีความสุขและเป็นประโยชน์

๒. เป็นรากฐานที่สำคัญของสังคม ทำให้สังคมมีความปกติสุข ไม่เบียดเบียนกัน มีความเมตตาเอื้ออาทรต่อกัน ไม่มีการขัดแย้ง แตกแยกความสามัคคี

---

[๑๐๔] สมพร เทพสิทธา, **การดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนและแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในบริบทของศาสนาและวัฒนธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: สมชายการพิมพ์, ๒๕๕๐), หน้า ๔๕-๕๐.

๓. เป็นรากฐานที่สำคัญของประเทศชาติ ทำให้การบริหารประเทศ มีความโปร่งใส ปราศจากการทุจริตคอรัปชั่น มีการใช้อำนาจที่เป็นธรรมเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ประเทศชาติมีความเจริญรุ่งเรืองก้าวหน้าอย่างสมดุลและยั่งยืน

สำหรับพระพุทธศาสนากับเศรษฐกิจพอเพียง: พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชการที่ ๙ ได้ทรงดำริหลักปรัชญา "เศรษฐกิจพอเพียง" ขึ้นมาซึ่งเป็นหลักเศรษฐกิจที่พึ่งตนเองได้ เน้นการผลิตและการบริโภคแบบพออยู่พอกินเป็นหลัก ซึ่งไม่ได้เน้นกำไรสุทธิหรือความร่ำรวยเป็นเป้าหมาย แต่เพื่อแสวงหาทางออกจากวิกฤตเศรษฐกิจให้กับสังคมไทย ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงก็คือ "การที่พึ่งตนเองได้" เศรษฐกิจพอเพียงนี้ เน้นให้คนในชุมชนพัฒนาขีดความสามารถในการผลิตและบริโภคอย่างพอเพียง ไปจนถึงขั้นการแปรรูปอุตสาหกรรมครัวเรือน สร้างอาชีพและเสริมทักษะทางวิชาการที่หลากหลาย ใช้ชุมชนดำรงอยู่ได้ด้วยการยึดหลักแห่งความถูกต้องดีงาม มีความเอื้อเฟื้อเผื่อและช่วยเหลือซึ่งกันและกันเป็นต้นโดยวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายหลักของเศรษฐกิจพอเพียงก็คือ ความสงบสุขของผู้คนในสังคม ประชาชนมีกินมีใช้อย่างเพียงพอแก่ความต้องการ ที่สำคัญต้องไม่ทำตนและผู้อื่นเดือนร้อน ซึ่งสอดคล้องกับหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาหลายประการ ได้แก่

๑) หลักสัปปุริสธรรม ๗

๒) หลักมัชฌิมาปฏิปทา (มรรค ๘) และ

๓) หลักไตรสิกขา

กล่าวโดยสรุปแล้ว เศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักเศรษฐกิจทีสอดคร้องหลักธรรมในพระพุทธศาสนา โดยมีนิยาม ๓ องค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่

๑) ความพอประมาณ พอเหมาะกับสภาพของตน (ปัจจัยภายใน) พอควรกับภูมิสังคม (ปัจจัยภายนอก) (สมดุล)

๒) ความมีเหตุผล รู้สาเหตุ ทำไม รู้ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง วิชาการ กฎหมาย ความเชื่อ ประเพณี รู้ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในด้านต่างๆ (รอบรู้มีสติปัญญา)

๓) มีภูมิคุ้มกันที่ดี คำนึงถึงความเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ รู้เท่าทันและเตรียมความพร้อม วางแผนรอบคอบ เรียนรู้พัฒนาตน ทำประโยชน์ให้สังคมรักษาสิ่งแวดล้อม (ไม่ประมาท) หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ หลักเศรษฐศาสตร์ตามแนวพุทธที่มุ่งให้มนุษย์จำกัด หรือความอยาก หรือความต้องการของตนเอง แทนการกระตุ้นตัณหาหรือความอยาก เพื่อให้เกิดการบริโภคมากขึ้น (บริโภคนิยม) เนื่องจากพระพุทธศาสนาเห็นว่าความต้องการของมนุษย์นั้นไม่มีขีดจำกัด แต่ขณะเดียวกันทรัพยากรมีขีดจำกัด เมื่อไม่ประหยัด สิ่งเหล่านั้นก็จะหมดสิ้นไปในที่สุด การปฏิบัติตนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงจึงต้องหันมาแข้ไขที่ตนเองก่อน จำกัดความอยาก ความต้องการ ให้รู้จักพอดี ไม่บริโภคเกินความพอดี หรือตกเป็นทาสของวัตถุ เมื่อเราปฏิบัติได้ดังข้อที่กล่าวมาแล้ว ก็จะพบแต่ความสุขใจได้ง่ายขึ้น และยังเป็นการลดการแก่งแย่งแข่งขัน การเอารัดเอาเปรียบซึ่งกันและกัน การเบียดเบียดเบียนเพื่อนมนุษย์และสัตว์อื่น ตลอดถึงการเบียดเบียนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นสาเหตุของการเกิดภัยธรรมชาติตามมา...เป็นต้น

๒.๔ แนวคิดกระบวนการฝึกอบรมเพื่อการวัดการเรียนรู้

๒.๔.๑ แนวคิดการเรียนรู้ผ่านโครงงาน

การเรียนรู้แบบโครงงานนั้น มีแนวคิดสอดคล้องกับ John Dewey เรื่อง “learning by doing” ได้กล่าวว่า “Education is a process of living and not a preparation for future living.” เป็นการเน้นการจัดการเรียนรู้ที่ให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ชีวิตขณะที่เรียน เพื่อให้นักเรียนได้พัฒนาทักษะต่างๆ ซึ่งสอดคล้องกับหลักพัฒนาการคิดของ Bloom ทั้ง ๖ ขั้น คือ ความรู้ความจำ (Remembering) ความเข้าใจ (understanding) การประยุกต์ใช้ (Applying) การวิเคราะห์ (Analyzing) การประเมินค่า (Evaluating) และการคิดสร้างสรรค์ (Creating) ซึ่งการจัดการเรียนรู้แบบใช้โครงงานเป็นฐานนั้นจึงเป็นเป็นอีกรูปแบบหนึ่ง ที่ถือได้ว่าเป็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เนื่องจากผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติเพื่อฝึกทักษะต่างๆ ด้วยตนเองทุกขั้นตอน โดยมีครูเป็นผู้จัดประสบการณ์การเรียนรู้

โครงงาน (Project) หมายถึง การศึกษาเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่นักเรียนเป็นผู้ศึกษา ค้นคว้า และลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง โดยอาศัยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ภายใต้คำแนะนำ ปรึกษา และดูแลของครู/อาจารย์ที่ปรึกษา โดยอาจใช้เครื่องมือและอุปกรณ์ต่างๆ ช่วยในการศึกษา เพื่อให้การศึกษา ค้นคว้านั้นบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ นักเรียนได้ศึกษา ค้นคว้า คิดวิเคราะห์ เก็บรวบรวมข้อมูลวิเคราะห์ข้อมูล เรียนรู้แบบบูรณาการ ผ่านกระบวนการวางแผน ปฏิบัติตามแผน ประเมินผล นำเสนอผลงาน[๑๐๕]

๑) การจัดการเรียนรู้แบบใช้โครงงานเป็นฐาน (Project-based Learning)

การจัดการเรียนรู้แบบใช้โครงงานเป็นฐาน หมายถึง การจัดการเรียนรู้ที่มีครูเป็นผู้กระตุ้นเพื่อนำความสนใจที่เกิดจากตัวนักเรียนมาใช้ในการทำกิจกรรมค้นคว้าหาความรู้ด้วยตัวนักเรียนเอง นำไปสู่การเพิ่มความรู้ที่ได้จากการลงมือปฏิบัติ การฟัง และการสังเกตจากผู้เชี่ยวชาญ โดยนักเรียนมีการเรียนรู้ผ่านกระบวนการทำงานเป็นกลุ่ม ที่จะนำมาสู่การสรุปความรู้ใหม่ มีการเขียนกระบวนการจัดทำโครงงาน และได้ผลการจัดกิจกรรมเป็นผลงานแบบรูปธรรม[๑๐๖]

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้ให้ ความหมายของโครงงานว่า หมายถึง กิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้า และลงมือปฏิบัติด้วยตนเองตามความสามารถ ความถนัด และความสนใจ โดยอาศัยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ หรือกระบวนการอื่นใดไปใช้ในการศึกษาหาคำตอบในเรื่องนั้นๆ โดยมีครูคอยกระตุ้น แนะนำให้คำปรึกษาแก่ผู้เรียนอย่างใกล้ชิด

---

[๑๐๕] วัฒนา ก้อนเชื้อรัตน์, **ทบทวนแนวการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา**, (นครราชสีมา: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา เขต ๑ วิชาการ กรม, ๒๕๔๗), หน้า ๒๘-๓๑.

[๑๐๖] ดุษฎี โยเหลา และคณะ, **การศึกษาการจัดการเรียนรู้แบบ PBL ที่ได้จากโครงการสร้างชุดความรู้เพื่อสร้าง เสริมทักษะแห่งศตวรรษที่ ๒๑ของเด็กและเยาวชน: จากประสบการณ์ความสำเร็จของโรงเรียนไทย**, (กรุงเทพมหานคร: หจก.ทิพยวิสุทธิ์, ๒๕๕๗), หน้า ๑๙-๒๐.

ตั้งแต่การเลือกหัวข้อ ที่จะศึกษาค้นคว้าดำเนินการวางแผน กำหนดขั้นตอนการดำเนินงานและการนำเสนอ ผลงาน[๑๐๗]

ลัดดา ภู่เกียรติ กล่าวว่า โครงงานเป็นวิธีการเรียนรู้ ที่เกิดจากความสนใจใคร่รู้ ของผู้เรียนที่อยากจะศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือหลายๆ สิ่งที่สงสัยและอยากรู้คำตอบให้ลึกซึ่งชัดเจน หรือต้องการเรียนรู้ให้มากขึ้นกว่าเดิม โดยใช้ทักษะกระบวนการและปัญหาหลายๆ ด้าน มีวิธีการ ศึกษาอย่างเป็นระบบและต่อตนเอง มีการวางแผนในการศึกษาอย่างละเอียดแล้วลงมือปฏิบัติตามแผนงาน ที่วางไว้ จนได้ข้อสรุปหรือผลการศึกษาหรือคำตอบเกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ จากความหมายของโครงงานที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่าโครงงานเป็นกระบวนการเรียนรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างลึกซึ่งในหัวข้อการเรียนรู้ ตามความสนใจของผู้เรียนเป็นรายบุคคล หรือรายกลุ่ม ลักษณะสำคัญของโครงงานคือการเน้นที่การหาคำตอบให้แก่คำถาม และการลงมือปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเองของผู้เรียนผ่านกระบวนการต่างๆ อย่างเป็นระบบ[๑๐๘]

วัฒนาพร ระงับทุกข์ กล่าวถึง ลักษณะสำคัญของการสอนแบบโครงงาน ดังนี้

๑. นักเรียนได้เลือกเรื่องหรือประเด็นที่ศึกษาด้วยตนเอง ซึ่งอาจจะศึกษาเป็นรายบุคคลหรือรายกลุ่มก็ได้

๒. นักเรียนเป็นผู้เลือกวิธีการศึกษาและแหล่งความรู้

๓. นักเรียนเป็นผู้ศึกษาหรือลงมือปฏิบัติด้วยตนเองทุกขั้นตอน

๔. การศึกษานั้นมีการบูรณาการระหว่างความรู้/ทักษะ/ประสบการณ์เดิมกับสิ่งใหม่[๑๐๙]

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ กล่าวถึงลักษณะเด่นของโครงงานดังนี้

๑. มุ่งเน้นไปที่การเรียนรู้เนื้อหามากกว่าเป้าหมายด้านภาษา

๒. มีลักษณะมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง แม้ครูจะมีบทบาทในการสนับสนุนและเสนอแนะตลอด กระบวนการ

๓. มีลักษณะการร่วมมือมากกว่าการแบ่งงาน มีการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ ประสบการณ์จากกัน และกัน

---

[๑๐๗] กรมวิชาการ **กระทรวงศึกษาธิการ,** หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช ๒๕๔๔, (กรุงเทพมหานคร: องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๔๔), หน้า ๒๓๘.

[๑๐๘] ลัดดา ภู่เกียรติ, **โครงงานเพื่อการเรียนรู้**, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๔๗.

[๑๐๙] วัฒนาพร ระงับทุกข์, **เทคนิคและกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน**, (กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิก, ๒๕๔๕), หน้า ๕๙.

๔. นำไปสู่การบูรณาการที่แท้จริง ทั้งด้านทักษะและกระบวนการแสวงหาข้อมูลจากแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ที่สะท้อนถึงภาระงานในชีวิต

๕. จะสิ้นสุดหรือจบลงด้วยผลงานตอนท้ายซึ่งสามารถให้คนอื่นรับรู้มีส่วนร่วมได้ การทำโครงงาน เป็นสิ่งที่มีจุดมุ่งหมายที่แท้จริง ทั้งยังมีการปรับกระบวนการในระหว่างดำเนินการ เป็นการเปิดโอกาสให้ ผู้เรียนเกิดความคล่องแคล่ว และความถูกต้อง ชัดเจน ในแต่ละช่วงของการทำโครงงาน

๖. เป็นสิ่งที่จูงใจ กระตุ้นท้าทาย มีผลดีต่อการสร้างความเชื่อมั่น การรู้ คุณค่าของตนเอง และ ความเป็นอิสระในการดูแลตนเองควบคู่ไปกับการพัฒนาทักษะทางภาษาการเรียนรู้ เนื้อหาและความสามารถทางสติปัญญาของผู้เรียน[๑๑๐]

๒) ส่วนประกอบของการเขียนรายงานโครงงาน

การเขียนรายงานโครงงานเป็นการเสนอผลงานที่ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้ารูปแบบหนึ่ง ตั้งแต่เริ่มต้นจนเสร็จสิ้นการค้นคว้ารายงานโครงงานมีส่วนประกอบต่างๆ ดังนี้

๑. ชื่อโครงงาน

๒. ชื่อผู้ทำโครงงาน/โรงเรียน/วันเดือนปีที่จัดทำ

๓. ชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา

๔. บทคัดย่อ บอกเค้าโครงอย่างย่อๆ ประกอบด้วยเรื่อง/วัตถุประสงค์/วิธีการศึกษา และสรุปผล

๕. กิตติกรรมประกาศ (แสดงความขอบคุณบุคคลหรือหน่วยงานที่มีส่วนให้ความช่วยเหลือให้งานสำเร็จ)

๖. ที่มาและความสำคัญของโครงงาน

๗. วัตถุประสงค์ของการศึกษาค้นคว้า

๘. สมมุติฐานของการศึกษาค้นคว้า (ถ้ามี)

๙. วิธีการดำเนินการ

๑๐. สรุปผลการศึกษาค้นคว้า

๑๑. อภิปรายผล/ประโยชน์/ข้อเสนอแนะ

๑๒. เอกสารอ้างอิง

๒.๔.๒ ขั้นตอนการสอนแบบโครงงาน

มาลัย สิงหะ สรุปขั้นตอนวิธีสอนแบบโครงงานออกเป็น ๓ ขั้นตอนดังนี้

---

[๑๑๐] กระทรวงศึกษาธิการ, **หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช ๒๕๔๔**, (กรุงเทพมหานคร: องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๔๔), หน้า ๑๒๘.

๑. เริ่มต้นโครงงาน หรือขั้นวางแผนเป็นระยะที่ครูต้องสังเกต สร้างความสนใจในเรื่องที่จะเรียนรู้ ให้เกิดในตัวนักเรียน แล้วตกลงร่วมกันเลือกเรื่องใดเรื่องหนึ่งเพื่อทำการศึกษาต่อไป

๒. ขั้นพัฒนาโครงงาน หรือขั้นดำเนินการ เป็นขั้นที่นักเรียนกำหนดหัวข้อคำถามหรือประเด็นปัญหาที่นักเรียนอยากรู้ เกี่ยวกับเรื่องที่พวกเขาสนใจ (ที่ร่วมกันกำหนดเป็นหัวข้อเรื่อง) แล้วตั้งสมมติฐานมาตอบคำถามเหล่านั้นทดสอบสมมติฐานด้วยลงมือปฏิบัติจนค้นพบคำตอบด้วยตัวเอง

๓. ขั้นรวบรวมสรุป หรือขั้นทบทวนและแก้ไขผลงาน เป็นขั้นตอนสุดท้ายของโครงงานที่นักเรียนค้นพบคำตอบของปัญหาแล้วและนักเรียนแสดงให้ครูได้ เห็นว่า ได้สิ้นสุดความสนใจในหัวข้อโครงงานเดิมและเริ่มหันเหความสนใจไปสู่เรื่องใหม่ ระยะนี้เป็นระยะที่ครูและนักเรียนจะได้แบ่งปันประสบการณ์การทำงานและแสดงให้เห็นถึงความสำเร็จของการทำงานตลอดโครงงานแก่คนอื่นๆ[๑๑๑]

ตารางที่ ๒.๗ แสดงขั้นตอนการพัฒนาโครงงานของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ

ขั้นตอน	กิจกรรม
๑. ขั้นก่อนโครงงาน	**สิ่งที่ควรเตรียมล่วงหน้า** ๑. สาระ/ หัวข้อของโครงงาน (ใครเป็นผู้หาหัวข้อ ครูหรือนักเรียนร่วมคิดหัวข้อใดน่าสนใจเป็นต้น) ๒. ระยะเวลาที่จะใช้ในการทำโครงงาน (ช่วงสั้น/ยาว) ๓. บทบาทครู (ผู้ช่วยเหลือ ผู้อำนวยความสะดวก ผู้วางแผนร่วม ผู้ให้ คำปรึกษา เป็นต้น) ๔. กลุ่มผู้ทำโครงงาน (จำนวนนักเรียน กลุ่มผู้ร่วมโครงงาน-ตามความ สนใจตามความสัมพันธ์ เป็นต้น) ๕. ระบบการประเมินผล (ประเมินเป็นกลุ่มหรือเดี่ยว) ประเมินโดยการ เสนอผลงานปากเปล่าหรือเป็นรายงาน
๒.ระหว่างโครงงาน	ทักษะทางภาษาและทักษะอื่นๆที่จำเป็น ๑. ระดมสมอง ๒. การตั้งจุดประสงค์โครงงาน (ตามหัวข้อที่ต้องการ) ๓. รายละเอียดการวางแผน (ระบุข้อมูลที่ต้องการ แหล่งข้อมูล วิธีการ) เก็บรวบรวมข้อมูล เขียนตารางการทำงาน แบ่งงานที่รับผิดชอบเป็นต้น)การสอน/ทบทวนเนื้อหาหาทางภาษา ๔. การออกแบบเครื่องมือ (แบบสอบถาม บทสัมภาษณ์ ตารางการบันทึกต่างๆ ฯลฯ) ๕. การเก็บรวบรวมข้อมูล (ในโรงเรียนหรือนอกโรงเรียน) ๖. การจัดการกับข้อมูล (เพื่อให้ได้ชิ้นงานที่ต้องการ) ๗. การนำเสนอผลงาน (รูปแบบของชิ้นงาน เช่น บอร์ดนิทรรศการ สถานที่นำเสนอ เป็นต้น)
๓.หลังโครงงาน	๑. การให้ข้อมูลย้อนกลับจากเพื่อน/ครู ๒. การเก็บผลงานจากโครงงาน

[๑๑๑] มาลัย สิงหะ, **การสอนแบบโครงงาน**, (กรุงเทพมหานคร: ดับบลิว.เจ.พร็อบเพอตี้, ๒๕๔๒), หน้า ๙.

๑) การวัดและประเมินผลโครงงาน

สมศักดิ์ ภู่วิภาดาวรรธน์ เสนอว่าวิธีการหลักที่ใช้การประเมินโครงงานประกอบด้วย[๑๑๒]

(๑) การประเมินชิ้นงาน

(๒) การประเมินรายงานหรือภาคนิพนธ์

(๓) การประเมินโดยสอบปากเปล่า

(๔) การประเมินจากการจัดนิทรรศการโครงงาน

(๕) การประเมินจากการนำเสนอและ ๖) การประเมินจากสมุดบันทึก

เสงี่ยม โตรัตน์ และบำรุง โตรัตน์ ได้กล่าวว่า เทคนิคในการวัดผลโครงงานว่ามีวิธีการวัดเช่นเดียวกับการวัดผลทั่วไป แต่สิ่งที่สำคัญคือ เนื้อหาที่ต้องการวัดโดยทั่วไปมีเทคนิคในการวัด ดังนี้[๑๑๓]

(๑) การใช้แบบสอบถามหรือคำถามในเนื้อหาสาระที่เกี่ยวกับโครงงาน อาจจะเป็นการถามเพื่อวัดผลของโครงงาน วัดกระบวนการ เนื้อหา ตลอดจนการเสนอผลงาน

(๒) การใช้บันทึก เป็นการให้ผู้เรียนเขียนบันทึกรายวันเพื่อควบคุมการทำงานของตนเองวาง แผนการทำงานต่างๆ เกี่ยวกับโครงงาน ความคิด ความยากลำบากที่พบ เป็นการประเมินตนเองทุกวัน ตลอดโครงงาน แต่บันทึกส่วนตัวจะไม่นำมาให้คะแนนเนื่องจากจะเป็นการทำลายความเชื่อมั่นของผู้เรียน

(๓) จดหมาย ซึ่งอาจจะให้ข้อมูลด้านข่าวสาร ข้อเสนอแนะ อาจจะเป็นจดหมายระหว่างครูกับ ผู้เรียน ผู้เรียนกับผู้เรียน หรือจากผู้บริหารชุมชน ซึ่งครูต้องพิจารณาว่าจดหมายใดจะให้ค่าการประเมินที่ดี

(๔) การสัมภาษณ์ผู้ทำโครงงาน เป็นการให้ข้อมูลเฉพาะด้านของโครงงาน และเป็นการวัดการมี ปฏิสัมพันธ์ทางวาจาของผู้เรียน ควรทำในลักษณะไม่เป็นทางการ

กรมวิชาการ ได้เสนอเพิ่มเติมเกี่ยวกับผู้ประเมินโครงงานว่าบุคคลที่มี ส่วนในการประเมินโครงงาน อาจประกอบด้วย

(๑) ผู้เรียนประเมินตนเอง

(๒) เพื่อนช่วยประเมิน

(๓) ผู้สอนหรือครูที่ปรึกษา

(๔) ผู้ปกครองและ

---

[๑๑๒] สมศักดิ์ ภู่วิภาดาวรรธน์, **การยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและการประเมินตามสภาพจริง**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (เชียงใหม่: เชียงใหม่โรงพิมพ์แสงศิลป์, ๒๕๔๕), หน้า ๘๕-๘๖.

[๑๑๓] เสงี่ยม โตรัตน์ และบำรุง โตรัตน์**, การจัดการเรียนการสอนโครงงานภาษาอังกฤษ,** (นครปฐม: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๔), หน้า ๑๒–๑๔.

(๕) บุคคลอื่นๆ ที่สนใจและมีส่วนเกี่ยวข้อง[๑๑๔]

๒) ลักษณะเด่นของการเรียนรู้แบบโครงการ

การเรียนรู้แบบโครงงาน เป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่มีผู้ให้ความสนใจมากในปัจจุบัน McDonell (๒๐๐๗) ได้กล่าวว่า การเรียนรู้แบบโครงงานเป็นรูปแบบหนึ่งของ Child- centered Approach ที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ทำงานตามระดับทักษะที่ตนเองมีอยู่ เป็นเรื่องที่สนใจและรู้สึกสบายใจที่จะทำ นักเรียนได้รับสิทธิในการเลือกว่าจะตั้งคำถามอะไร และต้องการผลผลิตอะไรจากการทำงานชิ้นนี้ โดยครูทำหน้าที่เป็นผู้สนับสนุนอุปกรณ์และจัดประสบการณ์ให้แก่นักเรียน สนับสนุนการแก้ไขปัญหา และสร้างแรงจูงใจให้แก่นักเรียน โดยลักษณะของการเรียนรู้แบบโครงงาน มีดังนี้

(๑) นักเรียนกำหนดการเรียนรู้ของตนเอง

(๒) เชื่อมโยงกับชีวิตจริง สิ่งแวดล้อมจริง

(๓) มีฐานจากการวิจัย หรือ องค์ความรู้ที่เคยมี

(๔) ใช้แหล่งข้อมูล หลายแหล่ง

(๕) ฝังตรึงด้วยความรู้และทักษะบางอย่าง (embedded with knowledge and skills)

(๖) ใช้เวลามากพอในการสร้างผลงาน

(๗) มีผลผลิต

ข้อดีและข้อจำกัดของการเรียนรู้แบบโครงงาน[๑๑๕]

ข้อดี

(๑) ผู้เรียนมีโอกาสได้เลือกประเด็นที่จะศึกษา วิธีการศึกษาและแหล่งความรู้ด้วยตนเอง

(๒) ผู้เรียนเป็นผู้ศึกษาหรือลงมือปฏิบัติด้วยตนเองทุกขั้นตอน

(๓) การศึกษาค้นคว้านั้นมีการเชื่อมโยงหรือบูรณาการระหว่างความรู้/ทักษะ/ประสบการณ์เดิมกับสิ่งใหม่

(๔) ผู้เรียนได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่น

(๕) ผู้เรียนได้ฝึกการแก้ปัญหาในการทำงาน

---

[๑๑๔] กรมวิชาการ **กระทรวงศึกษาธิการ,** หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช ๒๕๔๔, (กรุงเทพมหานคร: องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๔๔), หน้า ๘–๙.

[๑๑๕] สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ, **วิธีการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และการเรียนรู้โดยการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง**, (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์, ๒๕๔๕), หน้า ๙๑-๙๒.

ข้อจำกัด

(๑) ใช้ในการเรียนรู้มาก เสียค่าใช้จ่ายค่อนข้างสูง

(๒) ผู้สอนอาจให้คำปรึกษาและดูแลไม่ทั่วถึง

(๓) ถ้าผู้เรียนวางแผนการทำงานไม่ดีอาจทำให้ไม่ประสบความสำเร็จ

(๔) ถ้าผู้สอนขาดความเอาใจใส่หรือขาดความอดทน อาจทำให้ไม่ประสบความสำเร็จ

๓) ลักษณะสำคัญของการสอนแบบบูรณาการ

สำหรับลักษณะสำคัญของการสอนแบบบูรณการ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

(๑) เป็นการบูรณาการระหว่างความรู้ กระบวนการ และการปฏิบัติ

(๒) เป็นการบูรณาการระหว่างวิชาได้อย่างกลมกลืน

(๓) เป็นการบูรณาการระหว่างสิ่งที่เรียนกับชีวิตจริง

(๔) เป็นการบูรณาการเพื่อจัดความซ้ำซ้อนของเนื้อหาต่างๆ

(๕) เป็นการบูรณาการให้เกิดความสัมพันธ์กันระหว่างความคิดรวบยอดของวิชาต่างๆ เพื่อทำให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความหมาย

๔) การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ

การจัดการเรียนการสอน ในการเขียนแผนการสอนของครูผู้สอน แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท ได้แก่

(๑) การบูรณาการภายในวิชา มีจุดเน้นอยู่ภายในวิชาเดียวกันอาจนำวิชาต่างๆ ที่สัมพันธ์กันมาบูรณาการกันเองของวิชานั้นและไม่แยกหรือขยายไปกับวิชาอื่น และ

(๒) การ บูรณาการระหว่างวิชามีจุดเน้นอยู่ที่การนำวิชาอื่น เข้าเชื่อมโยงด้วยกันตั้งแต่ ๒ วิชาขึ้นไป โดยภายใต้หัวข้อเดียวกันว่าวิชาใดที่สามารถนำเข้ามาบูรณาการด้วยกันได้ ไม่จำเป็นว่าต้องทุกวิชา หรือทุกกลุ่มประสบการณ์เข้าด้วยกัน หรืออาจครบทุกวิชาหรือทุกกลุ่มประสบการณ์ก็ได้

๕) การวางแผนการจัดทำแผนแบบบูรณาการ

การจัดทำแผนการสอนแบบบูรณาการเป็นการนำวิชา หรือสาระการเรียนรู้ต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์กันมาเชื่อมโยงกัน ซึ่งสามารถทำได้ โดยการสร้างหัวข้อเรื่อง ที่มีความสอดคล้องกับวิชานั้นๆ เข้าด้วยกันผู้สอนต้องคำนึงถึง สิ่งต่อไปนี้ ๑) การเลือกหัวเรื่องจากประเด็นต่างๆ ที่ต้องการเรียน เช่น ประเด็นแนวคิด ประเด็นของเนื้อหา เมื่อได้แล้วนำจุดประสงค์ของแต่ละรายวิชาที่ต้องการให้เกิดการเรียนรู้ของผู้เรียน เข้ามาสร้างเป็นกิจกรรมการเรียนการสอนแบบบูรณาการ และ ๒)การนำจุดประสงค์ของรายวิชาต่างๆ ที่สัมพันธ์กันมาสร้างเป็นหัวข้อเรื่อง และนำมาจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบบูรณาการ

๖) ประโยชน์ของการบูรณาการ

(๑) เป็นการนำวิชาหรือศาสตร์ต่างๆ เชื่อมโยงกันภายใต้หัวข้อเดียวกัน

(๒) ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนที่ลึกซึ้ง และมีลักษณะใกล้เคียงกับชีวิตจริง

(๓) ช่วยให้ผู้เรียนได้รับความรู้ ความเข้าใจ ในลักษณะองค์รวม

(๔) ช่วยให้ผู้เรียนสามารถแสวงหาความรู้ความเข้าใจ จากสิ่งต่างๆ ที่มีอยู่รอบตัว

(๕) เป็นแนวทางที่ช่วยให้ครูได้ทำงานร่วมกัน หรือประสานงานร่วมกันอย่างมีความสุข

(๖) ส่งเสริม สนับสนุนให้ครูได้คิดวิธีการหรือนำเทคนิคใหม่ๆ มาใช้

๒.๔.๓ แนวคิดกระบวนการกลุ่ม

กระบวนการกลุ่มเป็นวิทยาการที่ศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มคนเพื่อนำความรู้ไปใช้ในการปรับเปลี่ยนเจตคติและพฤติกรรมของคน ซึ่งจะนำไปสู่การเสริมสร้างความสัมพันธ์และการพัฒนาการทำงานของกลุ่มคนให้มีประสิทธิภาพ จุดเริ่มต้นของการค้นคว้าเกี่ยวกับเรื่องนี้ก็คือ การศึกษากลุ่มคนด้านพลังกลุ่มและผู้ที่ได้เชื่อว่าเป็นบิดาของกระบวนการกลุ่มก็คือ เคริร์ทเลวิน (Kurt Lewin) นักจิตวิทยาสังคมและนักวิทยาศาสตร์ชาวเยอรมัน โดยเริ่มศึกษาตั้งแต่ประมาณปี ค.ศ. ๑๙๒๐ เป็นต้นมาและได้มีผู้นำหลักการของกลุ่มไปใช้ในการพัฒนาพฤติกรรมการทำงานกลุ่มการพัฒนาบุคลิกภาพและจุดประสงค์อื่น โดยมีหลักการและแนวคิดทฤษฎีกระบวนกลุ่มที่สำคัญ ๔ ประการ คือ

๑. พฤติกรรมของบุคคลเป็นผลมาจากความสัมพันธ์ของสมาชิกในกลุ่ม

๒. โครงสร้างของกลุ่มที่จะเกิดจากการร่วมกลุ่มของบุคคลที่มีลักษณะแตกต่างกัน และจะมีลักษณะแตกต่างกันออกไปตามลักษณะของสมาชิกกลุ่ม

๓. การรวมกลุ่มจะเกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่มในด้านการกระทำความรู้สึก และความคิด และ

๔. สมาชิกกลุ่มจะมีการปรับตัวเข้าหากันและจะพยายามช่วยกันทำงานโดยอาศัยความสามารถของแต่ละบุคคลซึ่งจะทำให้การปฏิบัติงานลุล่วงไปได้ตามเป้าหมายของกลุ่ม[๑๑๖]

การจัดการเรียนรู้โดยกระบวนการกลุ่ม (Group Process)[๑๑๗] เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้รับความรู้จากการลงมือรวมกันปฏิบัติในกลุ่ม กลุ่มจะมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของสมาชิกแต่ละคนและสมาชิกแต่ละคนในกลุ่มก็มีอิทธิพลและปฏิสัมพันธ์ต่อกันและกัน ซึ่งหลักการจัดการเรียนรู้โดยกระบวนการกลุ่ม (Group Process) มีดังนี้

---

[๑๑๖] **กระบวนการกลุ่ม**, [ออนไลน์], [๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๑].

[๑๑๗] ดร.สุวิทย์–ดร.อรทัย มูลคำ, **๑๙ วิธีจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความรู้และทักษะ**, พิมพ์ครั้ง ๕, (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๑๒๔-๑๓๒, [ออนไลน์].

๑. เป็นวิธีการที่ฝึกผู้เรียนเป็นศูนย์กลางทางการเรียนรู้ โดยให้ผู้เรียนมีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมมากที่สุด

๒. ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากกลุ่มมากที่สุด

๓. ให้ผู้เรียนค้นพบและสร้างสรรค์ความรู้ด้วยตนเอง และ

๔. ให้ความสำคัญของกระบวนการเรียนรู้ ผู้สอนจะต้องให้ความสำคัญของกระบวนการต่างๆ ในการแสวงหาคำตอบ

๑) ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้โดยกระบวนการกลุ่ม (Group Process) สำหรับการจัดการเรียนรู้โดยกระบวนการกลุ่ม (Group Process) มีขั้นตอนดังนี้

๑. ขั้นตอนจุดมุ่งหมายของการจัดการเรียนรู้

๒. ขั้นจัดประสบการณ์เรียนรู้โดยเน้นให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเองและทำงานเป็นกลุ่ม มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

๒.๑ ขั้นนำ เป็นการสร้างบรรยากาศและสมาชิกของผู้เรียนให้มีความพร้อมในการเรียนการสอน การจัดสถานที่ การแบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มย่อย แนะนำวิธีดำเนินการสอน กติกาหรือกฎเกณฑ์การทำงาน ระยะเวลาในการทำงาน

๒.๒ ขั้นสอน เป็นขั้นที่ผู้สอนลงมือสอน ให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติกิจกรรมเป็นกลุ่มๆ เพื่อให้เกิดประสบการณ์ตรง โดยที่กิจกรรมต่างๆ จะต้องคัดเลือกให้เหมาะสมกับเนื้อเรื่องในบทเรียน เช่น อภิปรายกลุ่ม สถานการณ์จำลอง เป็นต้น

๒.๓ ขั้นวิเคราะห์ เมื่อดำเนินการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แล้ว จะให้ผู้เรียนวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็นจากประสบการณ์ที่ได้รับจากความรู้สึกและการรับรู้ของผู้เรียน แสดงข้อคิดเห็นที่ได้จากการทำงานกลุ่มให้คนอื่นได้รับรู้ เป็นการถ่ายทอดประสบการณ์การเรียนรู้ของกันและกัน ขั้นวิเคราะห์จะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจตนเอง เข้าใจผู้อื่น มองเห็นปัญหาและวิธีการทำงานอย่างเหมาะสม เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงการทำงาน เป็นการถ่ายโอนประสบการณ์การเรียนรู้ที่ดี จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถค้นพบแนวคิดที่ต้องการด้วยตนเอง เป็นการขยายประสบการณ์การเรียนรู้ให้ถูกต้องเหมาะสม

๒.๔ ขั้นสรุปและนำหลักการไปประยุกต์ใช้ ผู้เรียนสรุปรวบรวมความคิดให้เป็นหมวดหมู่ โดยผู้สอนกระตุ้นให้แนวทางและหาข้อสรุป จากนั้นนำข้อสรุปที่ค้นพบเนื้อหาวิชาที่เรียนไปประยุกต์ใช้ให้เข้ากับตนเอง และนำหลักการที่ได้ไปใช้เพื่อปรับปรุงตนเอง ประยุกต์ใช้ให้เข้ากับคนอื่น ประยุกต์ใช้แก้ปัญหา สร้างสรรค์สิ่งที่เกิดประโยชน์ต่อสังคม ชุมชน และการดำรงชีวิตประจำวัน เช่น การปรับปรุงบุคลิกภาพ เกิดความเห็นอกเห็นใจกัน เคารพสิทธิของคนอื่น แก้ปัญหา ประดิษฐ์สิ่งใหม่ เป็นต้น

๓. ขั้นประเมิน เป็นการประเมินผลว่า ผู้เรียนบรรลุตามจุดมุ่งหมายมากน้องเพียงใด ทั้งด้านเนื้อหาวิชา และด้านสัมพันธ์ ได้แก่ ประเมินด้วยมนุษย์สัมพันธ์ ผลสัมฤทธิ์ของกลุ่ม เช่น ผลการทำงาน ความสามัคคี คุณธรรมหรือค่านิยมของกลุ่ม ประเมินความสัมพันธ์ในกลุ่มจากการให้สมาชิกชม หรือวิจารณ์แก่กันโดยปราศจากอคติ จะทำให้ผู้เรียนสามารถประเมินตนเองได้ และผู้สอนเข้าใจผู้เรียนได้ อันจะทำให้ผู้สอนเข้าใจปัญหาซึ่งกันและกัน ซึ่งจะเป็นหนทางในการนำไปพิจารณาแก้ปัญหาและจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน

๒) บทบาทของผู้สอนมีลักษณะดังต่อไปนี้

๑. มีความเป็นกันเอง มีความเห็นอกเห็นใจผู้เรียน สร้างบรรยากาศต่อการเรียน สอนให้กำลังใจ สนทนา ไถ่ถาม

๒. ผู้สอนพูดน้อย และจะเป็นเพียงผู้ประสานงาน แนะนำช่วยเหลือเมื่อผู้เรียนต้องการเท่านั้น

๓. ผู้สอนไม่ชี้นำหรือโน้มน้าวความคิดของผู้เรียน

๔. สนับสนุน ให้กำลังใจ กระตุ้นให้ผู้เรียนกระตือรือร้นในการทำงาน แสดงออกอย่างอิสระซึ่งความสามารถของผู้เรียนแต่ละคน

๕. สนับสนุนให้ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์ สรุปผลการเรียนรู้ และประเมินผลการทำงานให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้

๓) บทบาทของผู้เรียนมีลักษณะดังต่อไปนี้

๑. เป็นผู้ลงมือทำกิจกรรม พยายามค้นหา และแสวงหาความรู้ที่เรียนด้วยตนเอง

๒. ให้ความช่วยเหลือกันและแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันในหมู่ผู้เรียน

๓. แสดงความรู้สึก ความคิดเห็นอย่างอิสระ

๔. มีความรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่ของตนเองในกลุ่ม เช่น สร้างความสัมพันธ์อันดีกับคนอื่นในกลุ่ม การแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสม พยายามปรับปรุงบุคลิกภาพเสมอ สร้างบรรยากาศที่ดี ควบคุมการทำงานของกลุ่ม

๕. ทำความเข้าใจงานที่ได้รับมอบหมาย และทำงานร่วมกับกลุ่มได้ดี

๔) ขนาดของกลุ่ม

ขนาดของกลุ่มจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับเนื้อหาวิชา จุดมุ่งหมายของการเรียนการสอน และความมาก น้อย ยาก ง่าย ของงานที่ผู้สอนมอบหมาย กิจกรรมบางประเภทอาจใช้กลุ่มขนาดเล็ก แต่กิจกรรมบางประเภทอาจใช้กลุ่มใหญ่ ผู้สอนจึงควรพิจารณาเองว่า กลุ่มควรมีขนาดเท่าใด จึงจะเหมาะสมกับการเรียนแต่ละครั้ง โดยทั่วไปกลุ่มที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอนจะมีขนาด ๖-๘ คน

๕) ลักษณะสมาชิกในกลุ่ม

ลักษณะสมาชิกในกลุ่มมีอิทธิพลและมีความสำคัญมากต่อการทำงานของกลุ่ม การแบ่งกลุ่มโดยทั่วไปจะมีลักษณะของคนหลากหลาย แตกต่างกันไปเข้ารวมกันเป็นกลุ่ม แต่มีบางกรณีที่การแบ่งกลุ่มหากมีคนหลายคนมารวมกัน อาจทำให้เรียนการสอนไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เพราะฉะนั้นในการแบ่งกลุ่มบางครั้งอาจไม่จำเป็นต้องใช้คนหลากหลายมาคละกันไป การตัดสินว่ากลุ่มแต่ละกลุ่มควรประกอบด้วยใครบ้าง ผู้สอนอาจแบ่งกลุ่มโดยคำนึงถึงวัตถุประสงค์เป็นสำคัญ เช่น การแบ่งกลุ่มตามเพศ แบ่งกลุ่มตามความสามารถ แบ่งกลุ่มตามความถนัด แบ่งกลุ่มตามความสมัครใจ แบ่งกลุ่มแบบเจาะจง แบ่งกลุ่มโดยสุ่ม แบ่งกลุ่มตามประสบการณ์

ข้อดี

(๑) ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทักษะการทำงานร่วมกัน และทักษะทางสังคม

(๒) ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ศึกษา ค้นคว้า ค้นพบความรู้ และสร้างสรรค์ความรู้ด้วยตนเอง

ข้อจำกัด

(๑) เป็นวิธีการที่ใช้เวลาในการเรียนรู้ค่อนข้างมาก

(๒) ถ้าสมาชิกในกลุ่มขาดความเอาใจใส่ และความรับผิดชอบ จะส่งผลให้งานกลุ่มและการเรียนรู้ไม่ประสบความสำเร็จ

(๓) เป็นวิธีที่ผู้สอนจะต้องดูแล ช่วยเหลือ เอาใจใส่อย่างใกล้ชิดจึงจะได้ผลดี

๒.๔.๔ แนวคิดการฝึกอบรม

การฝึกอบรมเป็นกระบวนการพัฒนาบุคลากรกระบวนการหนึ่งซึ่งมุ่งก่อให้เกิดการเรียนรู้เพื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและเจตคติ เมื่อบุคคลได้รับการฝึกอบรมทางด้านความรู้ ทักษะและเจตคติแล้วอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างรวมกัน เมื่อกลับไปปฏิบัติงานได้ผลดีขึ้น แม้ผลของการเรียนรู้อาจไม่สามารถสังเกตุเห็นได้โดยตรง แต่อาจประเมินผลได้จากผลของการกระทำหรือผลงาน[๑๑๘] สอดคล้องกับไพโรจน์ คะเชนทร์ ที่ให้ความหมายของการศึกษาอบรมเป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ โดยมีจุดประสงค์เพื่อสร้างหรือเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ ความสามารถ ประสบการณ์ ทัศนคติเกี่ยวกับงานในหน้าที่หรืองานในอาชีพเรื่องใดเรื่องหนึ่งให้สูงขึ้นและเป็นการส่งเสริมสมรรถภาพในการทำงานให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพต่อ

---

[๑๑๘] พิณนภา หมวกยอด และคณะ, **รายงานการวิจัยเรื่อง โครงการวิจัยเรื่อง ภาษาไทย การศึกษาพฤติกรรมพอเพียงบางประการของเยาวชน: พฤติกรรมการอนุรักษ์พลังงาน**, โครการวิจัยทุนสนับสนุนงานวิจับงบประมาณแผ่นดิน ปี พ.ศ. ๒๕๕๘ ภายใต้โครงการยกระดับปริญญานิพนธ์เป็นงานวิจัยตีพิมพ์ งานสร้างสรรค์ และงานบริการวิชาการสู่ชุมชน: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา, หน้า ๑๙.

ตนเองและองค์การ และกล่าวถึงกระบวนการจัดการฝึกอบรมดังต่อไปนี้[๑๑๙]

๑) กระบวนการจัดการฝึกอบรม

การฝึกอบรมเป็นกระบวนการพัฒนาบุคคลให้มีความรู้ ทักษะ และเจตคติที่ดี เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการทำงาน มีความคล่องแคล่ว มีความเชื่อมั่นในการทำงาน รู้จักเลือกใช้เครื่องมือ ถูกต้องเหมาะสม รู้จักการใช้เทคนิคแก้ปัญหา มีเจตคติที่ดีในการทำงานตลอดจนรู้จักนำความรู้ แนวคิด วิธีการจากการอบรมมาใช้ให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงานมากยิ่งขึ้น การฝึกอบรมเป็นกระบวนการที่ดำเนินการอย่างเป็นระบบ ประกอบด้วยกิจกรรมต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์กัน โดยจะดำเนินไปตามลำดับขั้นตอนและต่อเนื่องเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิภาพแก่บุคคล งาน องค์การ/หน่วยงาน ซึ่งศศิกาญจน์ ทวิสุวรรณ (๒๕๔๕) ได้กล่าวถึงกิจกรรมสำคัญๆ ของกระบวนการฝึกอบรม ดังภาพประกอบ ๒.๕

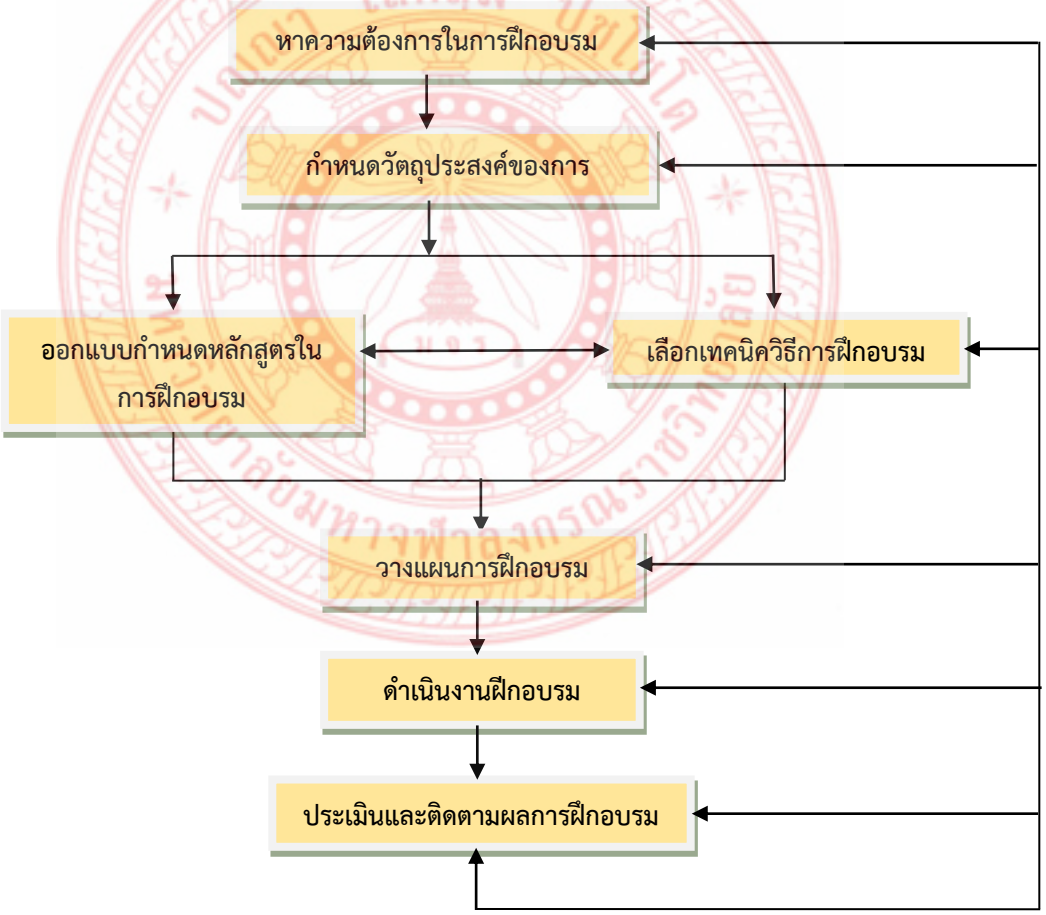

ภาพประกอบ ๒.๕ กระบวนการในการฝึกอบรม (Training Process)
ที่มา: ไพโรจน์ คะเชนทร์, ออนไลน์, สืบค้นเมื่อวันที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๑.

---

[๑๑๙] ไพโรจน์ คะเชนทร์, **การฝึกอบรม,** [ออนไลน์], [๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๑].

๒) กระบวนการในการฝึกอบรม (Training Process)[๑๖๔]

(๑) การหาความต้องการจำเป็นในการฝึกอบรม (Needs Assessment) ความต้องการจำเป็นในการฝึกอบรม หมายถึง ความต้องการ ปัญหา อุปสรรค หรือข้อขัดข้องในเรื่องใดเรื่องหนึ่งในการทำงานของบุคคล กลุ่มเป้าหมายในชุมชน หน่วยงาน หรือองค์การเช่น ขาดความรู้ (Knowledge) ในหน้าที่การงานที่ทำอยู่ การปฏิบัติ (Practice) ยังไม่ถูกต้อง ทักษะ (skill) ความชำนาญ ความคล่องแคล่วในการทำงานยังไม่เหมาะสม ใช้ความสามารถไม่เต็มที่ความสนใจ (Interrest) ความตั้งใจ สมาธิการทำงานยังบกพร่อง ทัศนคติ (Attitude) ขาดท่าทีความรู้สึกที่ดีต่อการทำงาน ขาดอุดมการณ์ ขาดความรัก และทุ่มเทในงาน และความเข้าใจ (Understanding) ในวิธีการทำงานต่างๆ มีน้อยหรือไม่ถูกต้อง ทำให้ได้งานไม่สมบูรณ์การจะจัดการอบรมเรื่องใด โครงการหลักสูตรอะไรให้แก่ใคร จำเป็นต้องศึกษาหาความต้องการในการฝึกอบรมก่อนเสนอ โดยดำเนินการตามขั้นตอนต่อไปนี้

๑.๑ ศึกษาปัญหาในการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับการขาดความรู้ ความสามารถและทักษะของบุคคลตลอดจนเจตคติในการปฏิบัติงาน ศึกษาโดยการสังเกตพฤติกรรมในการทำงานเปรียบเทียบผลการทำงานกบเกณฑ์มาตรฐาน การสอบถาม และการสัมภาษณ์

๑.๒ ศึกษาความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย หรือของบุคคลในหน่วยงานที่เขาสนใจตามความจำเป็น ข้อมูลเหล่านี้อาจได้มาโดยสัมภาษณ์ สอบถาม หรือสำรวจความต้องการอย่างเป็นทางการ

๑.๓ ศึกษาและติดตามการเปลี่ยนแปลงของนโยบาย และเป้าหมายของหน่วยงานเพื่อนำมาประกอบการพิจารณาหาความต้องการในการฝึกอบรมให้แก่กลุ่มเป้าหมาย หรือบุคลากรในหน่วยงานให้พร้อมรองรับงานหรือการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น

๑.๔ ประมวลข้อมูลที่ได้จากการศึกษาปัญหาหรือข้อขัดข้องในการปฏิบัติงาน โดยสำรวจความต้องการของบุคลากรและกลุ่มเป้าหมายหรือปัญหาที่ต้องแก้ไขด้วยการฝึกอบรม

๑.๕ วิเคราะห์และจัดลำดับสถานการณ์ หรือปัญหาที่ต้องแก้ไขด้วยการฝึกอบรมตามลำดับความสำคัญและความเร่งด่วนโดยพิจารณาถึงผลกระทบโดยตรงของปัญหานั้นๆ ที่จะมีผลต่อหน่วยงานหรือกลุ่มเป้าหมายหรือบุคคล ถ้าไม่เร่งดำเนินการจะเกิดผลเสียต่อหน่วยงาน/บุคคล/กลุ่มบุคคล

๑.๖ จัดทำรายการความต้องการจำเป็นในการฝึกอบรมพร้อมกลุ่มเป้าหมายและจำนวนของกลุ่มเป้าหมายที่จะต้องฝึกอบรมต่อไป

๑.๗ นำเสนอความต้องการจำเป็นในการฝึกอบรมต่อผู้บริหาร หรือผู้บังคับบัญชาเพื่อตัดสินใจอนุมัติให้จัดฝึกอบรมต่อไป

(๒) และประสบการณ์ในการทำงาน เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เหมาะสมและเพื่อเปลี่ยนเจตคติให้สอดคล้องกบความต้องการ ฉะนั้นการเขียนวัตถุประสงค์การฝึกอบรมที่ดีควรมีลักษณะดังนี้

๒.๑ มีความสอดคล้องกับความต้องการจำเป็นในการฝึกอบรม

๒.๒ ระบุพฤติกรรมที่มุ่งหวังจะให้เกิดกับตัวผู้เข้ารับการฝึกอบรมหลังจากเสร็จสิ้นการฝึกอบรม

๒.๓ ใช้คำบ่งบอกพฤติกรรมที่ชัดเจน ประเมินได้ เช่น บอกจำแนก อธิบาย ซึ่งชัดเจนกว่าเพื่อให้ทราบถึงหรือเพื่อให้เข้าใจ

๒.๔ มีความชัดเจน และเป็นที่เข้าใจตรงกันกับทุกฝ่ายทั้งฝ่ายวิทยากร ฝ่ายผู้เข้ารับ การอบรมและผู้ประเมินการอบรม

๒.๕ อยู่บนพื้นฐานของความเป็นไปได้

๒.๖ สามารถวัด และประเมินผลได้โดยมีเกณฑ์ของพฤติกรรมที่คาดหวังในการนำไปใช้ประเมินผลการฝึกอบรมว่าผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีพฤติกรรมมีความสามารถตรงตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่

(๓) การออกแบบ/กำหนดหลักสูตรการฝึกอบรม (Program Content) หลักสูตรการฝึกอบรมเป็นหัวใจของการฝึกอบรม เพราะเนื้อหาของหลักสูตรการฝึกอบรมคือ สาระความรู้ต่างๆ ที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมจะได้เรียนรู้และนำไปใช้ในการปฏิบัติงาน การกำหนดเนื้อหาของหลักสูตร คือการเตรียมโครงร่างของหลักสูตรซึ่งหมายถึงคำบรรยายเกี่ยวกับโครงสร้างและลำดับขั้นตอนการเสนอเนื้อหาของโครงการฝึกอบรม การกำหนดเนื้อหาของสาระหลักสูตรการฝึกอบรมต้องคำนึงถึงความต้องการจำเป็นของการฝึกอบรมและควรยึดถือแนวทางการออกแบบหรือการกำหนดหลักสูตรดังต่อไปนี้

๓.๑ เนื้อหาจะต้องสอดคล้องตอบสนองวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม

๓.๒ เนื้อหาจะต้องสอดคล้องกับสภาพการทำงานจริง ก่อนกำหนดหลักสูตรควรวิเคราะห์งานของกลุ่มเป้าหมายว่านั้นมีความจำเป็นต้องใช้ความรู้ ความสามารถด้านใดบ้างผู้ปฏิบัติงานจึงสามารถปฏิบัติงานนั้นได้ตามเกณฑ์มาตรฐาน และตัวผู้ปฏิบัติงานขาดความรู้ความสามารถเรื่องใด ระดับใด

๓.๓ เนื้อหานั้นจะต้องมีความถูกต้องและทันสมัย

๓.๔ การจัดนำเสนอเนื้อหาควรเรียงลำดับจากง่ายไปหายาก

(๔) การออกแบบ/กำหนดหลักสูตรการฝึกอบรม (Program Content) หลักสูตรการฝึกอบรมเป็นหัวใจของการฝึกอบรม เพราะเนื้อหาของหลักสูตรการฝึกอบรมคือ สาระความรู้ต่างๆ ที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมจะได้เรียนรู้และนำไปใช้ในการปฏิบัติงาน การกำหนดเนื้อหาของหลักสูตร คือ

การเตรียมโครงร่างของหลักสูตรซึ่งหมายถึงคำบรรยายเกี่ยวกับโครงสร้างและลำดับขั้นตอนการเสนอเนื้อหาของโครงการฝึกอบรม การกำหนดเนื้อหาของสาระหลักสูตรการฝึกอบรมต้องคำนึงถึงความต้องการจำเป็นของการฝึกอบรมและควรยึดถือแนวทางการออกแบบหรือการกำหนดหลักสูตรดังต่อไปนี้

๔.๑ วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม การเลือกเทคนิคการฝึกอบรม จะต้องพิจารณาว่าการฝึกอบรมต้องการให้ผู้เข้ารับการอบรมมีพฤติกรรมอย่างไร มีความรู้อะไร หรือทำสิ่งใดได้บ้าง เป็นต้น

๔.๒ ภูมิหลังของผู้รับการฝึกอบรม ผู้เข้ารับการฝึกอบรมที่มีภูมิหลังแตกต่างกัน อาทิ อายุเพศ ระดับการศึกษาและประสบการณ์การทำงานจะมีความต้องการและความสนใจแตกต่างกัน ดังนั้น การเลือกเทคนิคการฝึกอบรมจะต้องคำนึงถึงตัวแปรเหล่านี้ด้วย

๔.๓ การปฏิบัติงานจริง ควรเลือกวิธีการฝึกอบรมให้สอดคล้องกบผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ฝึกฝนทักษะที่ตรงกับการปฏิบัติงานจริง หรือนำไปใช้ปฏิบัติงานจริงได้ เช่น การใช้เทคนิคการจำลองสถานการณ์ เพื่อให้ผู้รับการฝึกอบรมมีความคุ้นเคยกับสถานการณ์ที่จะต้องประสบในการทำงานจริง เป็นต้น

(๕) การวางแผนการฝึกอบรมการวางแผนการฝึกอบรมเป็นการกาหนดสิ่งที่จะต้องกระทำเพื่อให้การฝึกอบรมสำเร็จเป็นการคาดการณ์ล่วงหน้าก่อนการฝึกอบรม และกำหนดแนวทางแก้ไข ถ้าสถานการณ์เปลี่ยนแปลงไป การวางแผนการฝึกอบรมจะกำหนดแนวทางการปฏิบัติเป็น ๓ ระยะ คือ

๕.๑ การเตรียมการก่อนการฝึกอบรม เป็นการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ก่อนถึงการฝึกอบรม เช่นการเขียนโครงการ การแต่งตั้งบุคลากรการฝึกอบรม การเชิญวิทยากร การจัดเตรียมเอกสาร ฯลฯ

๕.๒ การดำเนินการระหว่างการฝึกอบรม ได้แก่ การเตรียม/กำหนดไว้ว่าระหว่างการฝึกอบรมจะต้องทำอะไรบ้าง จะให้ใครช่วยเหลือหรืออย่างไรบ้าง อุปกรณ์เครื่องอำนวยความสะดวกในการฝึกอบรมจะจัดหาได้จากแหล่งใด ฯลฯ

๕.๓ การดำเนินการหลังการฝึกอบรมเป็นการวางแผนกำหนดไว้ว่าเมื่อเสร็จสิ้นการฝึกอบรมแล้ว จะต้องทำอะไรบ้าง และที่สำคัญต้องทำหลังการฝึกอบรมก็คือ การติดตามและประเมินผลการฝึกอบรม การรวบรวมข้อมูลย้อนกลับเกี่ยวกับโครงการและวิทยากรฝึกอบรม

(๖) การดำเนินฝึกอบรมขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนการฝึกอบรมจริงๆ ตามขอบข่าย เนื้อหาและเทคนิคการฝึกอบรมที่กำหนดไว้ ซึ่งเป็นการปฏิบัติสิ่งต่างๆ ตามที่วางแผนในส่วนที่กี่ยวข้องกับการดำเนินการระหว่างการฝึกอบรม การดำเนินการในขั้นตอนนี้จะเป็นการอำนวยความสะดวกให้กับผู้เข้ารับ การอบรม วิทยากรและบุคลากรสนับสนุนการฝึกอบรม ในเรื่องของที่พัก ยานพาหนะ

อาหารเครื่องดื่ม เอกสารประกอบการฝึกอบรม อุปกรณ์ และสื่อที่จำเป็นต้องใช้ในการฝึกอบรม รวมทั้งการดูแลผู้เข้ารับการอบรม และการแก้ปัญหาต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นในระหว่างการฝึกอบรม ซึ่งการดำเนินการฝึกอบรมจะบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ ขึ้นอยู่กับบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการฝึกอบรม ๓ ฝ่าย ได้แก่ หัวหน้าโครงการฝึกอบรม เจ้าหน้าที่ฝ่ายอบรมต่างๆ และวิทยากร

(๗) การประเมินและติดตามผลการฝึกอบรมการประเมินผลเป็นกิจกรรมที่ต้องทำทุกครั้งผู้จัดการฝึกอบรมจะได้รู้ข้อบกพร่องต่างๆที่จำเป็นต้องแก้ไขป้องกันหรือปรับปรุงแก้ไขในการอบรมครั้งต่อไป การประเมินการอบรม ควรประเมินทุกด้านที่จัด คือ ประเมินส่วนที่เป็นของเจ้าหน้าที่ฝ่ายสนับสนุนการฝึกอบรม ประเมินวิทยากรและประเมินโครงการฝึกอบรม โดยอาจดำเนินการเป็น ๓ ระยะคือ การประเมินก่อนการฝึกอบรม การประเมินระหว่างการฝึกอบรม และการประเมินเมื่อเสร็จสิ้นการฝึกอบรม เป็นต้น

สรุปกระบวนการจัดฝึกอบรมเป็นกระบวนการพัฒนาบุคคลให้มีความรู้ ทักษะ และเจตคติที่ดี เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมต่างๆ ที่ดำเนินการอย่างเป็นระบบ และเป็นไปตามขั้นตอนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งแต่ละขั้นตอน ประกอบด้วยกิจกรรมต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์กัน โดยเริ่มจากการหาความต้องการจำเป็นในการฝึกอบรม การกำหนดวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม (Training Objectives) การกำหนดวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมใช้ความต้องการจำเป็นกรอบใน การพิจารณาและเป็นกรอบการกำหนดวัตถุประสงค์ทั่วไปของการฝึกอบรมซึ่งมีอยู่ ๔ ประการ ได้แก่ เพื่อเพิ่มพูนความรู้และแนวคิดใหม่ๆ เพื่อเพิ่มพูนทักษะ

๒.๔.๕ แนวคิดการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑

สถานการณ์โลกในศตวรรษที่ ๒๑ มีความแตกต่างจากศตวรรษที่ ๒๐ และ วัตถุประสงค์การกำหนดหลักสูตร การเลือกเทคนิคการฝึก อบรม การวางแผนการฝึกอบรมการดำเนินการ การฝึกอบรม การประเมินและติดตามผลการฝึกอบรม ซึ่งดำเนินไปตามลำดับขั้นตอนข้างต้นเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อบุคคลและองค์การ ๑๙ ทำให้ระบบการศึกษาจำเป็นต้องมีการพัฒนาเพื่อให้สอดคล้องกับภาวะความเป็นจริง ในประเทศสหรัฐอเมริกาแนวคิดเรื่อง "ทักษะแห่งอนาคตใหม่: การเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑" ได้ถูกพัฒนาขึ้น โดยภาคส่วนที่เกิดจากวงการนอกการศึกษาประกอบด้วย บริษัทเอกชนชั้นนำขนาดใหญ่ เช่น บริษัทแอปเปิ้ล บริษัทไมโครซอฟ บริษัทวอล์ดิสนีย์ องค์กรวิชาชีพระดับประเทศ และสำนักงานด้านการศึกษาของรัฐ รวมตัวและก่อตั้งเป็นเครือข่ายองค์กรความร่วมมือเพื่อทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ (Partnership for 21st Century Skills) หรือเรียกย่อๆว่า เครือข่าย ๒๑

หน่วยงานเหล่านี้มีความกังวลและเห็นความจำเป็นที่เยาวชนจะต้องมีทักษะสำหรับการออกไปดำรงชีวิตในโลกแห่งศตวรรษที่ ๒๑ ที่เปลี่ยนไปจากศตวรรษที่ ๒๐ และ ๑๙ จึงได้พัฒนา

วิสัยทัศน์และกรอบความคิดเพื่อการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ ขึ้น สามารถสรุปทักษะสำคัญอย่างย่อๆ ที่เด็กและเยาวชนควรมีได้ว่า ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรมหรือ 4R และ 4C ซึ่งมีองค์ประกอบดังนี้ - 3R ได้แก่ Reading (การอ่าน), การเขียน (Writing) และคณิตศาสตร์ (Arithmetic) และ - 4C (Critical Thinking - การคิดวิเคราะห์, Communication - การสื่อสาร Collaboration - การร่วมมือ และ Creativity - ความคิดสร้างสรรค์ รวมถึงทักษะชีวิตและอาชีพ และทักษะด้านสารสนเทศสื่อและเทคโนโลยี และการบริหารจัดการด้านการศึกษาแบบใหม่[๑๒๐]

ในศตวรรษที่ ๒๑ การให้การศึกษาตามทฤษฎีการเรียนรู้ของบลูม (Bloom´s Taxonomy of Learning) จะเปลี่ยนไป เน้นทักษะการเรียนรู้ขั้นที่สูงขึ้น (higher order learning skills) โดยเฉพาะทักษะการประเมินค่า (evaluating skills) จะถูกแทนที่โดยทักษะการนำเอาความรู้ใหม่ไปใช้อย่างสร้างสรรค์ (ability to use new knowledge in a creative way) ในอดีตที่ผ่านมานักเรียนไปโรงเรียนเพื่อใช้เวลาในการเรียนรายวิชาต่างๆ เพื่อรับเกรด และเพื่อให้จบการศึกษา แต่ในปัจจุบันจะพบปรากฏการณ์ใหม่ที่แตกต่างไป เช่น การเรียนการสอนที่ช่วยให้นักเรียนได้เตรียมตัวเพื่อใช้ชีวิตในโลกที่เป็นจริง (life in the real world) เน้นการศึกษาตลอดชีวิต (lifelong learning) ด้วยวิธีการสอนที่มีความยืดหยุ่น (flexible in how we teach) มีการกระตุ้นและจูงใจให้ผู้เรียนมีความเป็นคนเจ้าความคิดเจ้าปัญญา (resourceful) ที่ยังคงแสวงหาการเรียนรู้แม้จะจบการศึกษาออกไป

แนวคิดทักษะแห่งอนาคตใหม่: การเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑และกรอบแนวคิดเพื่อการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ เป็นการกำหนดแนวทางยุทธศาสตร์ในการจัดการเรียนรู้ โดยร่วมกันสร้างรูปแบบและแนวปฏิบัติในการเสริมสร้างประสิทธิภาพของการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑โดยเน้นที่องค์ความรู้ ทักษะ ความเชี่ยวชาญและสมรรถนะที่เกิดกับตัวผู้เรียน เพื่อใช้ในการดำรงชีวิตในสังคมแห่งความเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน โดยจะอ้างถึงรูปแบบ (Model) ที่พัฒนามาจากเครือข่ายองค์กรความร่วมมือเพื่อทักษะแห่งการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 (Partnership For 21 st Century Skills) ที่มีชื่อย่อว่า เครือข่าย P21 ซึ่งได้พัฒนากรอบแนวคิดเพื่อการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑โดยผสมผสานองค์ความรู้ ทักษะเฉพาะด้าน ความชำนาญการและความรู้เท่าทันด้านต่างๆ เข้าด้วยกัน เพื่อความสำเร็จของผู้เรียนทั้งด้านการทำงานและการดำเนินชีวิต[๑๒๑]

วิจารณ์ พานิช[๑๒๒] ได้ระบุหลักการหรือปัจจัยสำคัญด้านการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ ไว้ ๕ ประการคือ

---

[๑๒๐] กระทรวงศึกษาธิการ, **การเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : go.th/ [๒ พฤษภาคม ๒๕๖๐].

[๑๒๑] เรื่องเดียวกัน.

[๑๒๒] วิจารณ์ พานิช, **วิถีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ ในศตวรรษที่ ๒๑**, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสดศรีสฤษดิ์วงศ์, ๒๕๕๕), หน้า ๔-๗.

๑) Authentic learning การเรียนรู้ที่แท้จริงอยู่ในโลกจริงหรือชีวิตจริง การเรียนวิชาในห้องเรียนยังไม่ใช่การเรียนรู้ที่แท้จริง ยังเป็นการเรียนแบบสมมติ ดังนั้น ครูเพื่อศิษย์จึงต้องออกแบบการเรียนรู้ให้ศิษย์ได้เรียนในสภาพที่ใกล้เคียงชีวิตจริงที่สุด กล่าวในเชิงทฤษฎีได้ว่า การเรียนรู้ขึ้นอยู่กับบริบทหรือสภาพแวดล้อมในขณะเรียนรู้ ห้องเรียนไม่ใช่บริบทที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้ในมิติที่ลึกเพราะห้องเรียนไม่เหมือนสภาพในชีวิตจริง การสมมติโจทย์ที่คล้ายจะเกิดในชีวิตจริงก็ได้ความสมจริงเพียงบางส่วน แต่หากไปเรียนในสภาพจริงก็จะได้การเรียนรู้ในมิติที่ลึกและกว้างขวางกว่าสภาพสมมติ

การออกแบบการเรียนรู้ให้ศิษย์เกิด “การเรียนรู้ที่แท้” (authenticlearning) เป็นความท้าทายต่อครูเพื่อศิษย์ ในสภาพที่มีข้อจำกัดด้านเวลาและทรัพยากรอื่น ๆ รวมทั้งจากความเป็นจริงว่าเด็กนักเรียนในเมืองกับในชนบทมีสภาพแวดล้อมและชีวิตจริงที่แตกต่างกันมาก

๒) Mental Model Building การเรียนรู้ในระดับสร้างกระบวนทัศน์อาจมองอีกมุมหนึ่งว่า เป็น authentic learning แนวหนึ่ง ผมมองว่านี่คือ การอบรมบ่มนิสัย หรือ การปลูกฝังความเชื่อหรือค่านิยมในถ้อยคำเดิมของเรา แต่ในความหมายข้อนี้เป็นการเรียนรู้วิธีการนำเอาประสบการณ์มาสั่งสมจนเกิดเป็นกระบวนทัศน์ (หรือความเชื่อ ค่านิยม) และที่สำคัญกว่านั้นคือ สั่งสมประสบการณ์ใหม่ เอามาโต้แย้งความเชื่อหรือค่านิยมเดิม ทำให้ละจากความเชื่อเดิมหันมายึดถือความเชื่อหรือกระบวนทัศน์ใหม่นั่นคือ เป็นการเรียนรู้ ไปพร้อมๆ กัน ทำให้เป็นคนที่มีความคิดเชิงกระบวนทัศน์ชัดเจน และเกิดการเรียนรู้เชิงกระบวนทัศน์ใหม่ได้ แต่การจะมีทักษะหรือความสามารถขนาดนี้จำต้องมีความสามารถรับรู้ข้อมูลหลักฐานใหม่ ๆ และนำมาสังเคราะห์เป็นความรู้เชิงกระบวนทัศน์ใหม่ได้

๓) Internal Motivation การเรียนรู้ที่แท้จริงขับดันด้วยฉันทะ ซึ่งเป็นสิ่งที่อยู่ภายในตัวคน ไม่ใช่ขับดันด้วยอำนาจของครูหรือพ่อแม่ เด็กที่เรียนเพราะไม่อยากขัดใจครูหรือพ่อแม่จะเรียนได้ไม่ดีเท่าเด็กที่เรียนเพราะอยากเรียน เมื่อเด็กมีฉันทะและได้รับการส่งเสริมที่ถูกต้องจากครู วิริยะ จิตตะ และวิมังสา (อิทธิบาทสี่) ก็จะตามมาทำให้เกิดการเรียนรู้ในมิติที่ลึกซึ้งและเชื่อมโยง

๔) Multiple Intelligence เวลานี้เป็นที่เชื่อกันทั่วไปแล้วว่า มนุษย์เรามีพหุปัญญา (MultipleIntelligence) และเด็กแต่ละคนมีความถนัดหรือปัญญาที่ติดตัวมาแต่กำเนิดต่างกัน รวมทั้งสไตล์การเรียนรู้ก็ต่างกัน ดังนั้น จึงเป็นความท้าทายต่อครูเพื่อศิษย์ในการจัดการเรียนรู้โดยคำนึงถึงความแตกต่างของเด็กแต่ละคน และจัดให้การเรียนรู้ส่วนหนึ่งเป็นการเรียนรู้เฉพาะตัว (personalized learning) เรื่องนี้มีการวิจัยและการออกแบบการเรียนรู้ได้มากมาย ดังตัวอย่าง Universal Design for Learning ซึ่งก็คือเครื่องมือสร้างความยืดหยุ่นหลากหลายในการออกแบบการเรียนรู้นั่นเอง

๕) Social Learning การเรียนรู้เป็นกิจกรรมทางสังคม หากยึดหลักการนี้ ครูเพื่อศิษย์ก็จะสามารถออกแบบกระบวนการทางสังคมเพื่อให้ศิษย์เรียนสนุก และเกิดนิสัยรักการเรียน เพราะการเรียนจะไม่ใช่กิจกรรมส่วนบุคคลที่หงอยเหงาน่าเบื่อ

นอกจากนี้ยังได้ระบุว่าทักษะของคนในศตวรรษที่ ๒๑ ที่คนทุกคนต้องเรียนรู้ตั้งแต่ชั้นอนุบาลไปจนถึงมหาวิทยาลัย และตลอดชีวิต คือ 3R x 7C

3R ได้แก่ Reading (อ่านออก), (W) Writing (เขียนได้) และ (A) Rithmetics (คิดเลขเป็น)

7C ได้แก่

Critical thinking & problem solving (ทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และทักษะในการแก้ปัญหา)

Creativity & innovation (ทักษะด้านการสร้างสรรค์ และนวัตกรรม)

Cross-cultural understanding (ทักษะด้านความเข้าใจต่างวัฒนธรรม ต่างกระบวนทัศน์)

Collaboration, teamwork & leadership (ทักษะด้านความร่วมมือการทำงานเป็นทีมและภาวะผู้นำ)

Communications, information & media literacy (ทักษะด้านการสื่อสาร สารสนเทศและรู้เท่าทันสื่อ)

Computing & ICT literacy (ทักษะด้านคอมพิวเตอร์ และเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสาร)

Career & learning skills (ทักษะอาชีพและทักษะการเรียนรู้)

ครูเพื่อศิษย์ต้องฝึกฝนตนเองให้มีทักษะในการเป็นโค้ช และเป็น“คุณอำนวย” (facilitator) ในการเรียนรู้แบบ PBL (Project-BasedLearning) ของศิษย์ ขอย้ำว่าครูต้องเลิกเป็น “ผู้สอน” ผันตัวเองมาเป็นโค้ช หรือ “คุณอำนวย” ของการเรียนของศิษย์ที่ส่วนใหญ่เรียนแบบ PBL นั่นหมายถึง โรงเรียนในศตวรรษที่ ๒๑ ต้องเลิกเน้นสอน หันมาเน้นเรียน ซึ่งต้องเน้นทั้งการเรียนของศิษย์และของครู

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑) งานวิจัยเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้

กมลาศ ภูวชนาธิพงศ์[๑๒๓] วิจัยพบว่าวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน มีโครงสร้างหลักสูตรสังเคราะห์อยู่ในหมวดพระรัตนตรัย ได้แก่ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ในแต่ละหัวข้อ จะมีการสังเคราะห์หลักธรรมอื่นๆ เป็นโครงสร้างรอง โดยระดับประถมศึกษาสังเคราะห์ในหลักโอวาท ๓ ส่วนในระดับมัธยมศึกษาสังเคราะห์หลักอริยสัจ ๔ มีรายละเอียดเนื้อหาแตกต่างกันตามระดับชั้น หลักธรรมในวิชาพระพุทธศาสนาจะเน้นการเชื่อมโยงหลักธรรมอื่นๆที่สัมพันธ์กัน เนื้อหาสาระจะเน้นให้นักเรียนมีความเสื่อมใสศรัทธาในพระรัตนตรัย พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ และเน้นการปฏิบัติศาสนพิธี หน้าที่ชาวพุทธ มารยาทชาวพุทธ เพื่อให้นักเรียนนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน วิชาพระพุทธศาสนาอยู่ในหมวดสังคมศึกษา มีการสร้างตัวชี้วัดตามวัตถุประสงค์ในการเรียนรู้ และการวัดประเมินผลการเรียนรู้อย่างชัดเจนแนวทางการส่งเสริมธรรมะและหลักสูตรธรรมศึกษาในสถานศึกษามีองค์ประกอบสำคัญ ๓ ส่วน ได้แก่ ผู้บริหาร พระสอนศีลธรรม นักเรียน โดยผู้บริหารเป็นผู้กำหนดนโยบายและมีบทบาทในการกระตุ้นและเปิดโอกาสให้มีการเรียนการสอนธรรมศึกษาในสถาบันการศึกษา พระสอนศีลธรรมเป็นผู้มีบทบาทในการประสานกับโรงเรียน ทำกิจกรรมส่งเสริมวิธีการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาร่วมกับโรงเรียน จัดหลักสูตรการเรียนการสอนธรรมศึกษา เพื่อให้นักเรียนได้รับความรู้ ความเข้าใจหลักธรรมคำสอน สามารถนำไปปฏิบัติใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน นักเรียนส่วนใหญ่ได้แสดงความคิดเห็นโดยรวมพบว่า หลักสูตรธรรมศึกษามีเนื้อหาค่อนข้างยากต่อความเข้าใจในระยะเวลาที่มีจำกัด ทำให้นักเรียนไม่สามารถเข้าใจหลักธรรมได้อย่างถูกต้อง ข้อเสนอแนะคือ ควรจัดเวลาเรียนเพิ่มขึ้น และปรับปรุงเนื้อหาหลักสูตรให้ง่ายต่อความเข้าใจ และใช้เทคนิคการสอนที่ทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้เพิ่มขึ้น

เพชรรัตน์ หิรัญชาติ[๑๒๔] ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมการใช้กระบวนการแก้ปัญหาตามแนวทฤษฎีการรู้คิดในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า

---

[๑๒๓] กมลาศ ภูวชนาธิพงศ์, การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของสาระการเรียนรู้หลักสูตรธรรมศึกษาและหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน, **รายงานวิจัย**, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราวิทยาลัย, ๒๕๕๘.), บทคัดย่อ.

[๑๒๔] เพชรรัตน์ หิรัญชาติ, “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมการใช้กระบวนการแก้ปัญหาตามแนวทฤษฎีการรู้คิดในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กรุงเทพมหานคร”, **ปริญญาดุษฎีบัณฑิต** สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยนอร์ท, ๒๕๕๗), บทคัดย่อ.

๑) รูปแบบการบริหารจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมการใช้กระบวนการแก้ปัญหาตามแนวทฤษฎีการรู้คิด ประกอบด้วย ๕ องค์ประกอบ คือ

(๑) การวางแผน

(๒) การจัดองค์กร

(๓) การประสานงาน

(๔) การนิเทศ

(๕) การประเมินผลและกระบวนการแก้ปัญหาตามแนวทฤษฎีการรู้คิด ประกอบด้วย ๕ องค์ประกอบ โดยมีขั้นตอน คือ

๑.๑) การระบุปัญหา

๑.๒) การวิเคราะห์

๑.๓) การวางแผน

๑.๔) การแก้ปัญหา

๑.๕) การประเมินผล

๒) นักเรียนมีความสามารถในกระบวนการแก้ปัญหาตามแนวทฤษฎีการรู้คิด ผลจากหลังการใช้รูปแบบสูงกว่าโดยมีค่านัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๕

๓) ครูมีความพึงพอใจต่อรูปแบบในระดับมาก ตามลำดับ ดังนี้ ด้านการประสานงาน ด้านพฤติกรรมการบริหาร ด้านนิเทศ และด้านการจัดองค์กร

๔) นักเรียนมีความพึงพอใจต่อกระบวนการแก้ปัญหาอยู่ในระดับมาก ตามลำดับ ๓ ลำดับแรก คือ ด้านการจัดกิจกรรมการสอน ด้านความรู้และความเข้าใจในขั้นตอนการแก้ปัญหา ๕ ขั้นตอน และด้านความรู้เพิ่มเติมในเรื่องกระบวนการแก้ปัญหา

ขวัญฟา รังสิยานนท์[๑๒๕] ได้ศึกษาเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้แนวพุทธสำหรับเด็กปฐมวัย” พบว่า รูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้แนวพุทธสำหรับเด็กปฐมวัยที่พัฒนาขึ้นเปนรูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาจริยธรรมเด็กปฐมวัยใช้หลักธรรม ได้แก่ สัมมาทิฏฐิ ไตรสิกขา และปญญาวุฒิธรรม ๔ โดยยึดหลักพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กและครูถือเป็นตัวแทนการขัดเกลาทางสังคมที่สำคัญในการหล่อหลอมให้เด็กเกิดการเรียนรู้ผ่านการมีปฏิสัมพันธกับกิจกรรม ๒ ประเภท คือ

(๑) กิจกรรมในชีวิตประจำวันเนนการสำรวม กายวาจา ใจดวยการเจริญสติในช่วงกิจกรรมยามเชาก่อนรับประทานอาหาร ก่อนนอนและก่อนกลับบ้านและ

---

[๑๒๕] ขวัญฟา รังสิยานนท์, “การพัฒนารูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้แนวพุทธสำหรับเด็กปฐมวัย”, **ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (สังคมวิทยา)**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๒), บทคัดย่อ.

(๒) กิจกรรมในหน่วยการเรียนรู้ เน้นการเรียนรู้จากการได้ยิน มองเห็น สูดดม ชิม สัมผัส และรับรู้ด้วยใจผ่านสาระการเรียนรู้ในหน่วยต างๆ โดยลงมือกระทำเป นรายบุคคลกลุมยอย และกลุมใหญขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้มี ๕ ขั้น คือการจัดปจจัยสนับสนุนการเรียนรู การฝกการรับรู การพัฒนาการคิด การลงมือปฏิบัติ และการประเมิน

พระมหาสายัณห์ จันทร์วิบูลย์[๑๒๖]ศึกษาเรื่องการพัฒนาสมรรถภาพด้านการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบปุจฉาวิสัชนาโดยใช้การนิเทศแบบคลินิก ของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า

๑) ผลคะแนนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบปุจฉาวิสัชนา ของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน หลังได้รับการนิเทศสูงกว่าก่อนได้รับการนิเทศ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

๒) ความสามารถจากการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบปุจฉาวิสัชนา ของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนโดยภาพรวมอยู่ในระดับดี

๓) ผลคะแนนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการนิเทศแบบคลินิก ของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน หลังได้รับการนิเทศสูงกว่าก่อนได้รับการนิเทศ อย่างมีนัยสาคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

๔) ความคิดเห็นของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบปุจฉาวิสัชนาโดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก

๕) ความคิดเห็นของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีต่อกระบวนการนิเทศแบบคลินิก โดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก

๖) ผลการเรียนรู้เรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ หลังเรียนโดยใช้การจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบปุจฉาวิสัชนาสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสาคัญทางสถิติที่ระดับ.๐๕ และ

๗) ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบปุจฉาวิสัชนาโดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก

เอื้อมอร ชลวร[๑๒๗]ได้ศึกษาเรื่อง การจัดการความรู้เชิงพุทธบูรณาการ ผลการวิจัย พบว่า ในขณะที่เมื่อพิจารณาการจัดการความรู้ในพระพุทธศาสนานั้นจะเห็นว่ามีการสืบทอดองค์ความรู้ผ่าน

---

[๑๒๖] พระมหาสายัณห์ จันทร์วิบูลย์, **“การพัฒนาสมรรถภาพด้านการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบปุจฉาวิสัชนา โดยใช้การนิเทศแบบคลินิก ของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน**”, **Veridian E-Journal, Silpakorn University**, ปีที่: ๗ ฉบับที่: ๓ (๒๕๕๗): ๕๘๒-๖๐๐.

[๑๒๗] เอื้อมอร ชลวร, “การจัดการความรู้เชิงพุทธบูรณาการ”, **ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต,** สาขาบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๑๘๐-๑๘๑.

กาลเวลาที่ยาวนานร่วม ๒,๖๐๐ ปี ซึ่งนับว่ายาวนานมากแสดงให้เห็นถึงกระบวนการบริหารจัดการความรู้ในทางพระพุทธศาสนาเป็นกระบวนการที่มีประสิทธิภาพสูงมากจึงสามารถรักษาองค์ความรู้ทั้งปริยัติแนวทางปฏิบัติ และปฏิเวธธรรมไว้ได้อย่างดี โดยผู้วิจัยเห็นว่าหลักธรรมที่โดดเด่นในพระพุทธศาสนาที่ทำให้เกิดกระบวนการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาได้ยาวนานมีอยู่ ๔ หมวด คือ

๑) การใช้หลักไตรสิกขา ในการจัดการสังคมให้เข้าใจซึ่งกันและกัน

๒) การสร้างกระบวนการเรียนรู้จากภายในด้วยหลักสาราณียธรรม

๓) กระบวนการจัดการสังคีติร้อยกรองพระธรรมและพระวินัยให้เป็นหมวดหมู่ ง่ายต่อการจดจำและนำไปปฏิบัติและ

๔) กระบวนการสร้างสังคมแห่งสงฆ์ อันได้แก่การมีพระวินัย และระเบียบวิธีปฏิบัติว่าด้วยการรวมตัวเป็นหมู่สงฆ์ จากองค์ความรู้ในด้านการจัดการความรู้ และองค์ความรู้ในพระพุทธศาสนาที่ผ่านมาผู้วิจัยได้นำพุทธธรรมทั้ง ๔ หมวดเข้ามาประยุกต์สร้างรูปแบบจัดการความรู้เชิงพุทธบูรณาการ ผู้วิจัยเริ่มจากการประยุกต์โมเดลเกลียวความรู้ของอิคุจิโร่ โนนากะ (IkujiroNonaka) ที่เรียกว่า เซกิ (SECI) มาเป็นแนวคิดหลักของการปฏิบัติ ซึ่งมีองค์ประกอบ ๔ แบบ ด้วนกันคือ

๑) การขัดเกลาทางสังคม (socialization)

๒) การสกัดความรู้ออกจากตัวคน (Externalization)

๓) การผสมผสานความรู้ (Combination)

๔) การผนึกความรู้ในตน (Internalization) เป็นพลวัต ที่มีการหมุนในลักษณะที่เป็นเกลียว (spiral) เป็นการสร้างความรู้ใหม่ที่ไม่รู้จบ แล้วนำหลักธรรม ๔ หมวดข้างต้นมาเสริมแรงผลักดันให้เกิดพลังในการขับเคลื่อน ซึ่งได้เสนอเป็นแบบจำลองใหม่ หลังจากนั้นได้นำแบบจำลองดังกล่าวมาทำการตรวจสอบองค์ความรู้ด้วยผู้ทรงคุณวุฒิ ด้วยกระบวนการสนทนากลุ่ม (Focus group) สรุปผลว่าได้แบบจำลองการจัดการความรู้เชิงพุทธบูรณาการที่พร้อมนำไปใช้งานได้ในองค์กรทั่วไป

สุนันทวิทย์ พลอยขาว[๑๒๘] ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการบริหารการจัดการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วม ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย” ผลการวิจัยพบว่า ผลที่ได้จากการประเมินรูปแบบการบริหารการจัดการที่เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วมที่เหมาะสมในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายอยู่ในระดับมาก ซึ่งสามารถสรุปรูปแบบการบริหารการจัดการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วมได้ ๙ กิจกรรม คือ

---

[๑๒๘] สุนันทวิทย์ พลอยขาว, “การพัฒนารูปแบบการบริหารการจัดการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วมระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย, **ปริญญาดุษฎีบัณฑิต,** สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยนอร์ท, ๒๕๕๗), บทคัดย่อ.

๑) การได้รับสนับสนุนจากผู้บริหารในโรงเรียนเพื่อมีการกำหนดนโยบายและมอบหมายอำนาจหน้าที่อย่างเป็นระบบ

๒) การจัดอบรมส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจในการบริหารการจัดการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วมให้กับบุคลากรภายในโรงเรียน (Co-op Mission)

๓) การจัดโครงสร้างการดำเนินงานที่เป็นระบบและมีการจัดแบ่งหน้าที่ของแต่ละฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

๔) การจัดทำแผนกลยุทธ์หรือคู่มือการปฏิบัติงานที่เน้นการมีส่วนร่วมอย่างเป็นระบบ

๕) การสร้างการยอมรับ เห็นคุณค่าและเห็นถึงประโยชน์ของการบริหารการจัดการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วมระหว่างผู้สอน นักเรียน โรงเรียน และผู้ปกครอง

๖) การจัดประชุมเพื่อปรึกษาหารือ และให้คำแนะนำร่วมกัน นำเสนอความคิดเห็นของแต่ละฝ่ายที่เกี่ยวข้องในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนร่วมกัน

๗) การจัดการทรัพยากรที่จำเป็นสำหรับผู้เรียนในการบริหารการจัดการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วมทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน

๘) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างโรงเรียน ผู้ปกครองและชุมชน ตลอดจนทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันอย่างต่อเนื่อง และ

๙) การติดตามและการประเมินผลการดำเนินงานในทุกโครงการอย่างต่อเนื่อง และนำผลที่ได้มาปรับปรุงแก้ไขร่วมกัน เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานในครั้งต่อไป

พอเจตน์ ธรรมศิริขวัญ[๑๒๙] ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรบูรณาการกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยีเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ ๒ ซึ่งการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาหลักสูตรบูรณาการกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี เพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ ๒ และเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พฤติกรรมเชิงจริยธรรม และเจตคติเชิงจริยธรรม กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้คือ นักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนดาราสมุทร อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี ใช้การสุ่มตัวอย่างเพื่อแบ่งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมกลุ่มละ ๕๐ คนโดยการวิจัยนี้ได้นำทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก (Kohlberg) และพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจท์ (Piaget) มาประยุกต์ใช้เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาหลักสูตรที่สอดคล้องกับสภาพสังคมที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน โดยใช้รูปแบบการบูรณาการสอดแทรกในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยจริยธรรมที่

---

[๑๒๙] พอเจตน์ ธรรมศิริขวัญ, การพัฒนาหลักสูตรบูรณาการกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี เพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน ระดับประถมศึกษาปีที่ ๒, **ปริญญาการศึกษาดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิต: มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๒), หน้า ๒.

จำเป็นเร่งด่วนของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๒ คือ ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ และความมีระเบียบวินัยสอดแทรกในเนื้อหา และกระบวนการจัดกิจกรรมต่างๆ ที่จัดโดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของนักเรียนให้เป็นผู้กระทำ (active learning) และการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (self-directed learning) ทำให้มีพัฒนาการทางสติปัญญา เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเชิงจริยธรรมและเจตคติเชิงจริยธรรมได้อย่างชัดเจน โดยใช้เทคนิคการสอน ๗ วิธีเป็นกลยุทธ์ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ คือ

๑) กระบวนการกลุ่ม (group process)

๒) การระดมสมอง (brainstorming method)

๓) การอภิปรายกลุ่มย่อย (small group discussion)

๔) กระบวนการคิด (KWLH plus)

๕) การแสดงบทบาทสมมติ (role playing)

๖) การสร้างความตระหนัก (awareness conformation) และ

๗) กรณีศึกษา (case study method) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แบบสังเกตพฤติกรรมเชิงจริยธรรม และแบบวัดเจตคติเชิงจริยธรรม ใช้แบบแผนการวิจัยกึ่งทดลอง ผลการวิจัยพบว่า หลักสูตรบูรณาการกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยีเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ ๒ มีคุณภาพอยู่ในระดับดีมาก หลักสูตรมีองค์ประกอบครบถ้วน และมีความสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาจริยธรรมของนักเรียน และผลการเปรียบเทียบด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังการทดลอง พบว่า กลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยโดยรวมสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .๐๕ ด้านพฤติกรรมเชิงจริยธรรมหลังการทดลอง พบว่า กลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยโดยรวมสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .๐๕ และด้านเจตคติเชิงจริยธรรมหลังการทดลอง พบว่า กลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยโดยรวมสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .๐๕

๒) งานวิจัยเกี่ยวกับการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

เพ็ญพรรณ ชูติวิศุทธิ์[๑๓๐] อาจารย์ประจำสาขาวิชาการจัดการทรัพยากรมนุษย์ คณะบริหาร ธุรกิจ มหาวิทยาลัยเกริกได้ศึกษา การประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดการเรียนการสอนระดับปริญญาตรี มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาระดับความรู้ความเข้าใจปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักศึกษา และการประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดการเรียนการสอน ระดับปริญญาตรี เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักศึกษาจำนวน ๓๗๓ คน และ

---

[๑๓๐] เพ็ญพรรณ ชูติวิศุทธิ์, การประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดการเรียนการสอนระดับปริญญาตรี, **รายงานการวิจัย**, การจัดการทรัพยากรมนุษย์ คณะบริหารธุรกิจ, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๕๓), หน้า ๑๕๘ – ๑๕๙.

ใช้การสัมภาษณ์อาจารย์ผู้สอน ๑๑ คน ผลการศึกษาพบว่า ระดับความรู้ความเข้าใจปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักศึกษาระดับปริญญาตรีในภาพรวม พบว่า กลุ่มตัวอย่างประมาณครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ ๕๒.๕) มีความรู้ความเข้าใจปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับต่ำ และร้อยละ ๔๐.๒ มีความรู้ความเข้าใจในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่า ระดับความรู้ความเข้าใจปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักศึกษา ในด้านภูมิคุ้มกันในตนที่ดี ด้านภาพรวมของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านความรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านความมีเหตุผล มีความรู้ความเข้าใจอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนด้านคุณธรรมและด้านความพอประมาณ พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความรู้ความเข้าใจในระดับต่ำ การประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดการเรียนการสอนของอาจารย์ผู้สอนพบว่าอาจารย์ส่วนใหญ่อายุเฉลี่ยมากกว่า ๕๐ ปี มีประสบการณ์การสอนมากกว่า ๒๕ ปี วุฒิปริญญาโท ทางด้านสังคมศาสตร์ การประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดการเรียนการสอน ครอบคลุมการจัดการเรียนการสอน ๕ ด้าน ได้แก่

๑) ด้านการวางแผนการสอน

๒) ด้านวิธีการสอน

๓) ด้านสื่อการสอน

๔) ด้านกิจกรรมสนับสนุน

๕) ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนการสอน สรุปได้ดังนี้

ด้านความพอประมาณ อาจารย์ผู้สอนได้ประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดการเรียนการสอน ด้านความพอประมาณ โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีการวางแผนการสอนที่เน้นด้านทฤษฎีและปฏิบัติควบคู่กันอย่างสมดุล เน้นวิธีการสอนโดยให้นักศึกษาส่วนร่วมในการเรียนการสอน ใช้สื่อการสอนที่สามารถใช้และหาได้ง่ายโดยสามารถนำกลับมาใช้ใหม่ (reuse) ส่วนการจัดกิจกรรมสนับสนุนได้ให้นักศึกษาทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มหรือหมู่คณะ ส่วนการวัดและประเมินผลการเรียนการสอนได้แจ้งให้นักศึกษาทราบและมีการกำหนดสัดส่วนคะแนนอย่างสมดุล

ด้านความมีเหตุผล อาจารย์ผู้สอนได้ประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในการจัดการเรียนการสอน ด้านความมีเหตุผล โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีการวางแผนการสอนจากแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ และได้ชี้แจงแนวทางในการเรียนการสอน วัตถุประสงค์ของรายวิชาแก่นักศึกษา จัดหาสื่อการสอนที่เกี่ยวข้องและเชื่อมโยงกับเนื้อหา มีการจัดกิจกรรมสนับสนุนที่ปลูกฝังด้านคุณธรรม จริยธรรม ศีลธรรม เพื่อชี้ให้เห็นถึงผลของการทำความดี การวัดและประเมินผลการเรียนการสอนใช้แบบทดสอบความรู้และประยุกต์ทฤษฎีในการปฏิบัติตามเกณฑ์มาตรฐานของหลักสูตร ด้านภูมิคุ้มกันในตนที่ดี อาจารย์ผู้สอนได้ประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านภูมิคุ้มกัน ในตนที่ดี โดยรวมอยู่ในระดับมาก อาจารย์ผู้สอนได้สอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมในการวางแผน การสอน ด้านวิธีการสอนให้นักศึกษาวิเคราะห์สถานการณ์และเตรียมความพร้อมของตน ตลอดจนเน้นด้านระเบียบวินัยสืบสาน

วัฒนธรรมไทย ใช้สื่อการสอนที่เน้นด้านสร้างจิตสำนึก ค่านิยมความเป็นไทยและภูมิปัญญาท้องถิ่น จัดกิจกรรมที่เสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมและตระหนักในหน้าที่การปฏิบัติตนเป็นคนดี มีจิตอาสา การวัดและประเมินผลการเรียนการสอน ให้คิดวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็นที่เกี่ยวกับบทเรียน และการประยุกต์ความรู้กับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริง

มนูญ มุกข์ประดิษฐ์[๑๓๑] ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจาพระราชดำริกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา เป็นการศึกษาวิจัยเชิงผสมผสานระหว่างการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาและวิเคราะห์ปรัชญาและแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ตลอดจาการเกษตร “ทฤษฎีใหม่” ที่เป็นภาคปฏิบัติเบื้องต้นส่วนหนึ่งในเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับเกษตรกรซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศที่ยากจนกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนาว่ามีความสอดคล้องต้องกันและเป็นไปในแนวทางเดียวกันอย่างไรและในมิติใดบ้าง พบว่า ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและแนวคิด “ทฤษฎีใหม่” อันเนื่องมาจากพระราชดำริที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานไว้เพื่อเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตของพสกนิกรชาวไทยทุกระดับตั้งแต่บุคคล ชุมชน สังคมและประเทศชาตินั้นมีรากฐานมาจากพระพุทธธรรมในพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะอย่างยิ่ง หลักการเดินทางสายกลางในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ก็คือ หลักมัชฌิมาปฏิปทาในพระพุทธธรรมนั่นเอง นอกจากนี้ยังสอดคล้องและมีพื้นฐานมาจากองค์ธรรมในพระพุทธศาสนาเกือบทุกประการ เช่น หลักในเรื่องของความสันโดษ ความพอเพียง ความสมถะ ความไม่โลภ ไม่เบียดเบียน ความมีเมตตา เกื้อกูลที่ชีวิตพึงมีต่อชีวิต ต่อชุมชน ต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการมีสัมมนาอาชีวะ เป็นต้น และศึกษาเปรียบเทียบปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริกับหลักพุทธธรรมในองค์ธรรมที่สำคัญและหลักธรรมโดยทั่วไป พบว่า การพัฒนาประเทศในช่วง ๕ ทศวรรษที่ผ่านมานั้นชี้ให้เห็นชัดถึงผลการพัฒนาที่ไม่สมดุลทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้เกิดปัญหาความยากจนและความเสื่อโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมนอกไปจากนี้ความอ่อนแอของสังคมไทยภายใต้กระแสวัตถุนิยมและบริโภคนิยม ยังก่อให้เกิดปัญหาทางศีลธรรม จริยธรรมและค่านิยม ในวิถีชีวิตที่ดีงามของคนไทยอย่างรุนแรงอีกด้วย โครงการที่มุ่งเน้นความพออยู่ – พอกิน พอเพียงและคุณภาพชีวิตของประชาชนที่ได้น้อมนำเอาหลักพุทธธรรมมาเป็นแนวทางการพัฒนาของพระองค์ นอกจากจะพบผลการศึกษาที่น่าสนใจอย่างยิ่งเป็นระบบแล้วยังทำให้ได้พบว่าพระพุทธธรรมซึ่งมีมานานกว่าสองพันห้าร้อยสี่สิบเจ็ดปี (พ.ศ. ๒๕๔๗) นั้น ไม่เคยล้าสมัย เป็นสิ่งที่คงทนเที่ยงแท้แน่นอน สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้กับกิจกรรมทั้งปวงทั้งในโลกของฆราวาสธรรมและโลกุตรธรรม ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ คือ ตัวอย่างที่แสดงให้เห็นเด่นชัด ถึงความเป็นจริงข้อนี้อย่างปฏิเสธมิได้

---

[๑๓๑] มนูญ มุกข์ประดิษฐ์, การศึกษาวิเคราะห์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจาพระราชดำริกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา, **รายงานการวิจัย**, (๒๕๔๘), หน้า ๑–๒.

มนูญ มุกขประดิษฐ์[๑๓๒] ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง “มัชฌิมาปฏิปทา ในพระไตรปฎกกับทางสายกลางในแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ” พบวากิจกรรมทางเศรษฐกิจที่หลากหลายนั้น หากจะให้มีคุณคาที่แท้จริงและแก้ปญหาของมนุษยได้ก็จะต้องให้มีกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่หลากหลาย ไมวาจะเปนการผลิต การบริโภค การแจกจาย การสร้างงาน ฯลฯ จะต้องเปนสัมมาเศรษฐกรรม คือ เปนเศรษฐศาสตรเชิงจริยธรรม และมีเปาหมายเพื่อการยกระดับคุณภาพชีวิตมนุษย ทั้งรางกาย และจิตใจ รวมตลอดไปถึงสังคม ชุมชน ระบบนิเวศ และโลกเปนสวนรวมดวย

เทวิล ศรีสองเมือง[๑๓๓] ศึกษาการพัฒนารูปแบบเครือขายการจัดการเรียนการสอนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พบผลการวิจัยวา ๑) รูปแบบเครือขายการจัดการเรียนการสอนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วยองคประกอบหลัก ๖ องคประกอบ คือโครงสร้างของเครือขาย วัตถุประสงคของเครือขาย บทบาทหน้าที่ของสมาชิกเครือขาย กิจกรรมของเครือขายผลลัพธที่จะเกิดจากเครือขาย และปจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเครือขาย ๒) บทบาทหน้าที่ของแตละองคประกอบของเครือขายประกอบด้วย (๒.๑) กำหนดกรอบการประสานงานและความรวมมือของสมาชิกเครือขาย (๒.๒) กำหนดเปาหมายที่ต้องการให้เกิดขึ้นจากการดำเนินงานของเครือขาย (๒.๓) กำหนดภารกิจหรืองานที่สมาชิกในเครือขายรวมกันทำ (๒.๔) กำหนดแนวทางการดำเนินกิจกรรมของเครือขาย (๒.๕) กำหนดผลลัพธที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับเครือขาย และ (๒.๖) กำหนดปจจัยที่สงผลตอความสำเร็จของเครือขาย ซึ่งองคประกอบของเครือขายทั้ง ๖ ด้านมีความสัมพันธเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน ๓) รูปแบบเครือขายการจัดการเรียนการสอนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมในการนำไปใช้อยู่ในระดับมาก โดยมีคาเฉลี่ยเทากับ ๓.๙๖ มีความเปนไปได้ในการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก โดยมีคาเฉลี่ยเทากับ ๓.๕๗ โดยด้านที่มีความเหมาะสมมากที่สุดคือ ด้านวัตถุประสงคของเครือขาย รองลงมาคือด้านผลลัพธของเครือขายและด้านโครงสร้างของเครือขายกับด้านปจจัยที่สงผลต่อความสำเร็จของเครือขายซึ่งมีคาเฉลี่ยความเหมาะสมเทากันโดยมีคาเฉลี่ยของความเหมาะสมเทากับ ๔.๐๗๔.๐๒ และ ๓.๙๔ ตามลำดับ ด้านที่มีความเปนไปได้มากที่สุดคือ ด้านวัตถุประสงค์ของเครือข่าย รองลงมาคือ ด้านผลลัพธของเครือขายและด้านโครงสร้างของเครือขายตามลำดับ โดยมีคาเฉลี่ยของความเปนไปได้เทากับ ๓.๖๘ ๓.๖๓ และ ๓.๕๖ ตามลำดับ

---

[๑๓๒] มนูญ มุกขประดิษฐ, “มัชฌิมาปฏิปทา ในพระไตรปฎกกับทางสายกลางในแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ”, **พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หนา ๑๑๘.

[๑๓๓] เทวิล ศรีสองเมือง, การพัฒนารูปแบบเครือขายการจัดการเรียนการสอนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน, **วิทยานิพนธ ปริญญามหาบัณฑิต,** สาขาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัยกรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๑), บทคัดย่อ.

พัชรศรัณย์ ศิริพันธ์[๑๓๔] ทำการศึกษาเรื่อง การพัฒนาชุดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนโดยบูรณาการกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเสริมสร้างทักษะการปรับตัวในการดำรงชีวิตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ พบผลการวิจัยว่า

๑) ชุดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนโดยบูรณาการกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสร้างเสริมทักษะการปรับตัวในการดำรงชีวิตสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ มีประสิทธิภาพเท่ากับ ๘๒.๕๗/๘๔.๒๒ ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ และสอดคล้องกับสาระการเรียนรู้ ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง วัตถุประสงค์ เนื้อหา กิจกรรมการจัดการเรียนรู้ สื่อการจัดการเรียนรู้ และการประเมินผลการเรียนรู้ เหมาะสมกับการนำไปใช้ในการพัฒนาผู้เรียนในสภาพการเรียนการสอนจริง

๒) การศึกษาทักษะการปรับตัวในการดำรงชีวิตของนักเรียนกลุ่มตัวอย่างหลังการใช้ชุดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนโดยบูรณาการกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยใช้แบบวัดทักษะการปรับตัวในการดำรงชีวิต ซึ่งประเมินโดยตนเอง ประเมินโดยเพื่อน และประเมินโดยครูผู้สอน พบว่า นักเรียนมีทักษะการปรับตัวในการดำรงชีวิตในระดับดี และเมื่อศึกษารายกรณีกับนักเรียนจำนวน ๓ คน พบว่า นักเรียนทั้ง ๓ คนมีพฤติกรรมโดยรวมในด้านการปรับตัวดีขึ้น และ

๓) นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการเรียนด้วยชุดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนโดยบูรณาการกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเสริมสร้างทักษะการปรับตัวในการดำรงชีวิต อยู่ในระดับมากที่สุด

แพรวนภา แพงวาปี ทำการศึกษาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาบูรณาการกับ DLP (ทักษะ ๗ส.) เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พฤติกรรมดำเนินชีวิตแบบพอเพียงและเจตคติต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ สาระเศรษฐศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ พบว่า นักเรียนที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาบูรณาการกับ DLP (ทักษะ ๗ส.) มีคะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน คะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง และ เจตคติต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สูงกว่านักเรียนกลุ่มที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามคู่มือครู อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

ธันยพร มหาดิลกรัตน์[๑๓๕] ได้ทำการศึกษาผลการใช้โปรแกรมการกำกับตนเองที่มีต่อคุณลักษณะอยู่อย่างพอเพียงของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๑ พบผลวิจัยว่า

---

[๑๓๔] พัชรศรัณย์ ศิริพันธ์, การพัฒนาชุดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนโดยบูรณาการกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเสริมสร้างทักษะการปรับตัวในการดำรงชีวิตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔, **ปริญญาครุศาสตร์มหาบัณฑิต**, สาขาหลักสูตรและการสอน, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๕๙), บทคัดย่อ.

[๑๓๕] ธันยพร มหาดิลกรัตน์, ผลการใช้โปรแกรมการกำกับตนเองที่มีต่อคุณลักษณะอยู่อย่างพอเพียงของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๑, **ปริญญาครุศาสตร์มหาบัณฑิต**, สาขาวิชาจิตวิทยาการศึกษา, การวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๗), บทคัดย่อ.

๑) ระยะหลังการทดลองและระยะติดตามผลนักเรียนกลุ่มทดลองมีคะแนนคุณลักษณะอยู่อย่างพอเพียงไม่แตกต่างกับระยะก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

๒) ระยะหลังการทดลองนักเรียนกลุ่มทดลองมีคะแนนคุณลักษณะอยู่อย่างพอเพียงสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ และ

๓) ระยะติดตามผลนักเรียนกลุ่มทดลองมีคะแนนคุณลักษณะอยู่อย่างพอเพียงสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

สมพิศ สำเนียงแจ่ม[๑๓๖] ทำการศึกษาการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนคุณลัษณะอยู่อย่างพอเพียงตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พบผลการวิจัยว่า

๑) รูปแบบการจัดการเรียนการสอนคุณลักษณะอยู่อย่างพอเพียงตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น มีองค์ประกอบ ได้แก่ หลักการและแนวคิด วัตถุประสงค์ โครงสร้าง และการประเมินผลรูปแบบ โดยมีขั้นตอนของรูปแบบการจัดการเรียนการสอน ๕ ขั้น ได้แก่

๑.๑) ขั้นรับรู้อย่างตั้งใจ

๑.๒) ขั้นตอบสนอง

๑.๓) ขั้นเห็นคุณค่า

๑.๔) ขั้นจัดระบบคุณลักษณะ และ

๑.๕) ขั้นกำหนดคุณลักษณะ

๒) ผลการใช้รูปแบบการจัดการเรียนการสอน พบว่า

๒.๑) นักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนการสอนโดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนการสอนคุณลักษณะอยู่อย่างพอเพียง มีคุณลักษณะอยู่อย่างพอเพียงอยู่ในระดับปานกลาง

๒.๒) นักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนการสอนโดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนการสอนคุณลักษณะอยู่อย่างพอเพียงมีคุณลักษณะอยู่อย่างพอเพียงหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

สรุปได้ว่า ผลการวิจัยและพัฒนาสู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาเป็นกระบวนการที่จะต้องเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong learning) โดยมีครูผู้สอนและผู้เรียนต้องมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนทุกกิจกรรมเพื่อให้ถึงเป้าหมายทีกำหนดไว้ใน ๓ องค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่

---

[๑๓๖] สมพิศ สำเนียงแจ่ม, การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนคุณลัษณะอยู่อย่างพอเพียงตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย**, ครุศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต**, การจัดการการศึกษาและการเรียนรู้, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์, ๒๕๕๗), บทคัดย่อ.

๑) ความพอประมาณ พอเหมาะกับสภาพของตน (ปัจจัยภายใน) พอควรกับภูมิสังคม (ปัจจัยภายนอก) (สมดุล)

๒) ความมีเหตุผล รู้สาหตุ ทำไม รู้ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง วิชาการ กฎหมาย ความเชื่อ ประเพณี รู้ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในด้านต่างๆ (รอบรู้มีสติปัญญา)

๓) มีภูมิคุ้มกันที่ดี คำนึงถึงความเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ รู้เท่าทันและเตรียมความพร้อม วางแผนรอบคอบ เรียนรู้พัฒนาตน ทำประโยชน์ให้สังคมรักษาสิ่งแวดล้อม (ไม่ประมาท) ถึงจะกล่าวได้ว่าเป็นการเรียนรู้ที่ยั่งยืน

จากเอกสารและงานวิจัย จะเห็นว่าการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนเป็นเรื่องที่สำคัญ ซึ่งการจัดการเรียนรู้มีหลายรูปแบบ เช่น การสะสมความรู้ การเรียนรู้ตามประสบการณ์ การถามผู้รู้ ธรรมเนียมประเพณี และทางวิทยาศาสตร์ เป็นต้น และการปฏิบัติการเรียนรู้ มี ๓ วิธี ได้แก่ การสะสมความรู้ การจัดโครงสร้างความรู้ และการปรับโครงการความรู้ สำหรับการหาวิธีการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ การสร้างสร้างโปรแกรมการเรียนรู้ในเรื่องของความพอเพียงโดยใช้หลักพุทธจิตวิทยา โดยเริ่มจากศึกษาหลักการและวิธีการดำเนินชีวิตตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและหลักทฤษฎีการจัดการเรียนรู้ด้วยหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ การสร้างโปรแกรมการจัดการเรียนรู้ดังกล่าวเพื่อนำไปพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงด้วยหลักพุทธจิตวิทยา ซึ่งงานวิจัยนี้กำหนดการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ ประกอบไปด้วย ๓ ด้าน ได้แก่

๑) ด้านความรู้ความเข้าใจต่อความพอเพียงพอประมาณในการดำเนินชีวิตของนักเรียน

๒) ด้านการแสดงเจตคติความมีเหตุผลต่อความพอเพียงของนักเรียน และ

๓) ด้านพฤติกรรมที่บ่งถึงการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเองของนักเรียน ดังนั้นจึงเป็นที่มาในการดำเนินงานวิจัยนี้

๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับหลักธรรมและแนวคิดทฤษฎีอื่น ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ โดยเน้นการศึกษาวิเคราะห์จากทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง หลักทางจิตวิทยา และหลักพุทธจิตวิทยา จากเอกสาร หนังสือ ตำราวิชาการ บทความ งานวิจัย ที่เขียนขึ้นโดยนักคิดและนักวิชาการทั่วไป และเอกสารต่างๆ พร้อมทั้งได้นำแนวคิดเรื่องรูปแบบการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ มาเป็นกรอบในการศึกษาวิเคราะห์ ดังจะเห็นได้จากแผนภูมิ ที่ผู้วิจัยใช้เป็นกรอบในการวิจัย ดังต่อไปนี้

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

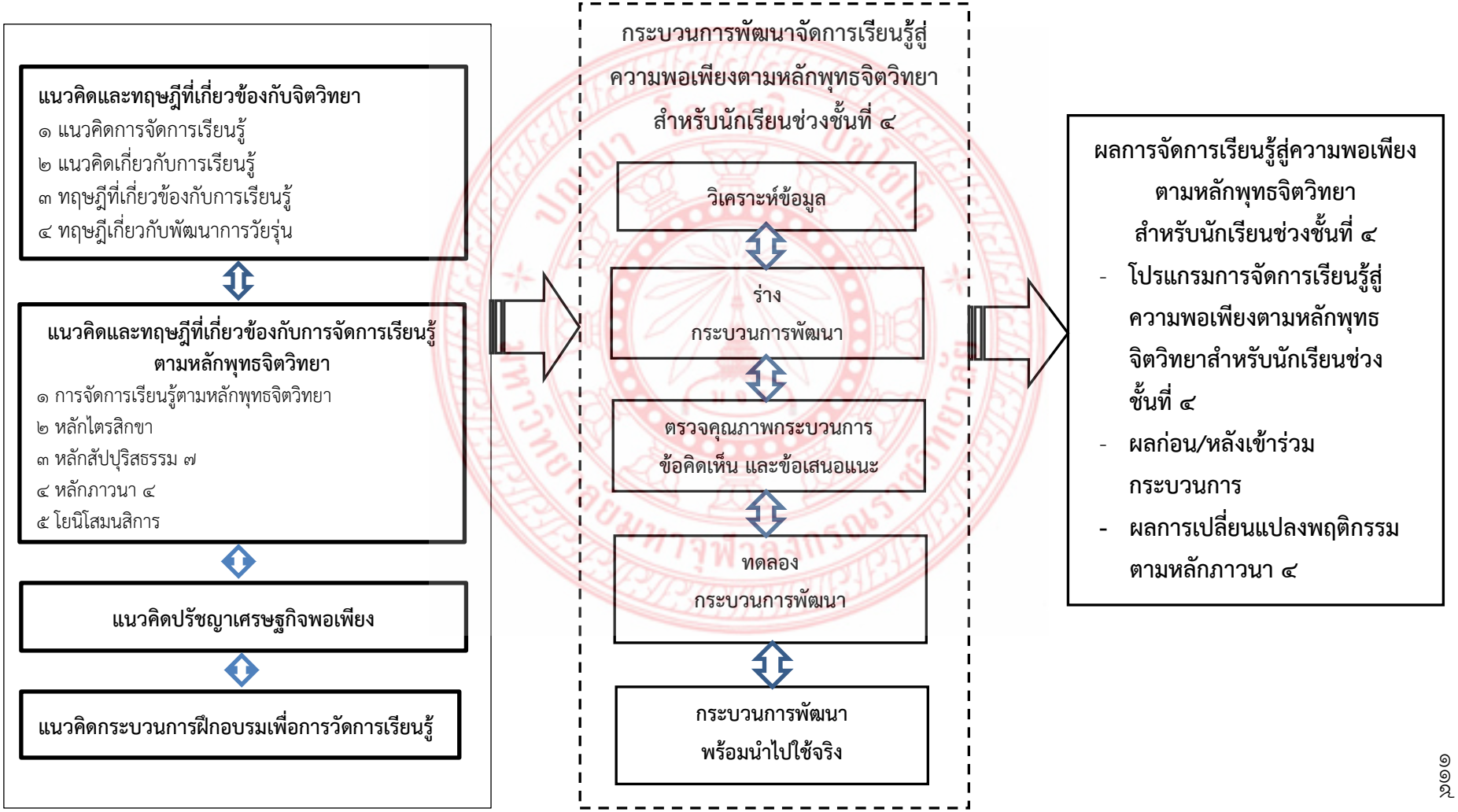

บทที่ ๓
วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ มีวัตถุประสงค์เพื่อ

๑) เพื่อศึกษาแนวคิดการจัดการเรียนรู้ และวิธีการดำเนินชีวิตตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและแนวคิดการจัดการเรียนรู้ตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔

๒) เพื่อพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔

๓) เพื่อเสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed method) แบ่งออกเป็นสองส่วน ได้แก่ งานวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ส่วนงานวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ค้นคว้าหลักธรรม หลักการ แนวคิด ทฤษฎี จากเอกสาร ข้อความทางวิชาการ วารสาร สื่อสิ่งพิมพ์ ข้อมูลจากอินเตอร์เน็ตและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ค้นหาจากเอกสาร ตำราของผู้เชี่ยวชาญจากสถาบันการศึกษาต่าง ๆ และศึกษาจากงานวิจัยเชิงคุณภาพหลายฉบับ และนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาประมวลเพื่อกำหนดนิยามเป็นขอบเขตเนื้อหา การสนับสนุนการกำหนดสมมติฐาน การสร้างกรอบแนวคิดการวิจัยและเป็นโครงสร้างของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ให้สอดคล้องกับประเด็นปัญหา และวัตถุประสงค์ และดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนตามลำดับต่อไปนี้

๓.๑ รูปแบบงานวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี แบ่งออกเป็นสองส่วน ได้แก่งานวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ส่วนงานวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยสรุปวิธีการดำเนินการวิจัยไว้ ๒ ขั้นตอนหลัก ดังนี้

๓.๑.๑ วิธีวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยเชิงเอกสาร จากในคัมภีร์ชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก อรรถกถาต่างๆ จากการรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การสังเกต การแจกแบบสอบถาม และการทดลอง และจากการศึกษาข้อมูลชั้นทุติยภูมิ จากตำรา หนังสือ บทความ วารสาร เอกสาร งานวิทยานิพนธ์ งานวิจัย รวมทั้งสื่ออินเตอร์เน็ต ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้สู่ความเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยา ผู้วิจัยได้นำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์ด้วยการใช้หลักวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลมาเป็นกรอบแนวคิดในการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยา และแนวทางในการสร้างชุดฝึกอบรม

๓.๑.๒ วิธีวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) การนำชุดฝึกอบรมไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างและวัดผลหลังการทดลองด้วยเครื่องมือวิจัยที่ได้สร้างขึ้นมา โดยจัดสภาพการทดลองเป็น ๒ ครั้ง คือ ครั้งที่ ๑ เป็นการทดลองใช้กลุ่มตัวอย่างที่ใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างจริง (Pilot Study) เพื่อนำผลการทดลองมาปรับปรุงแก้ไขชุดฝึกอบรมและเครื่องมือวิจัย และครั้งที่ ๒ นำชุดฝึกอบรมไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างจริง และวัดผลหลังการทดลอง

โดยสามารถสรุปเป็นขั้นตอนตามแผนภูมิได้ดังนี้

ปญฺญา โลกสฺมิ ปชฺโชโต
มจว
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

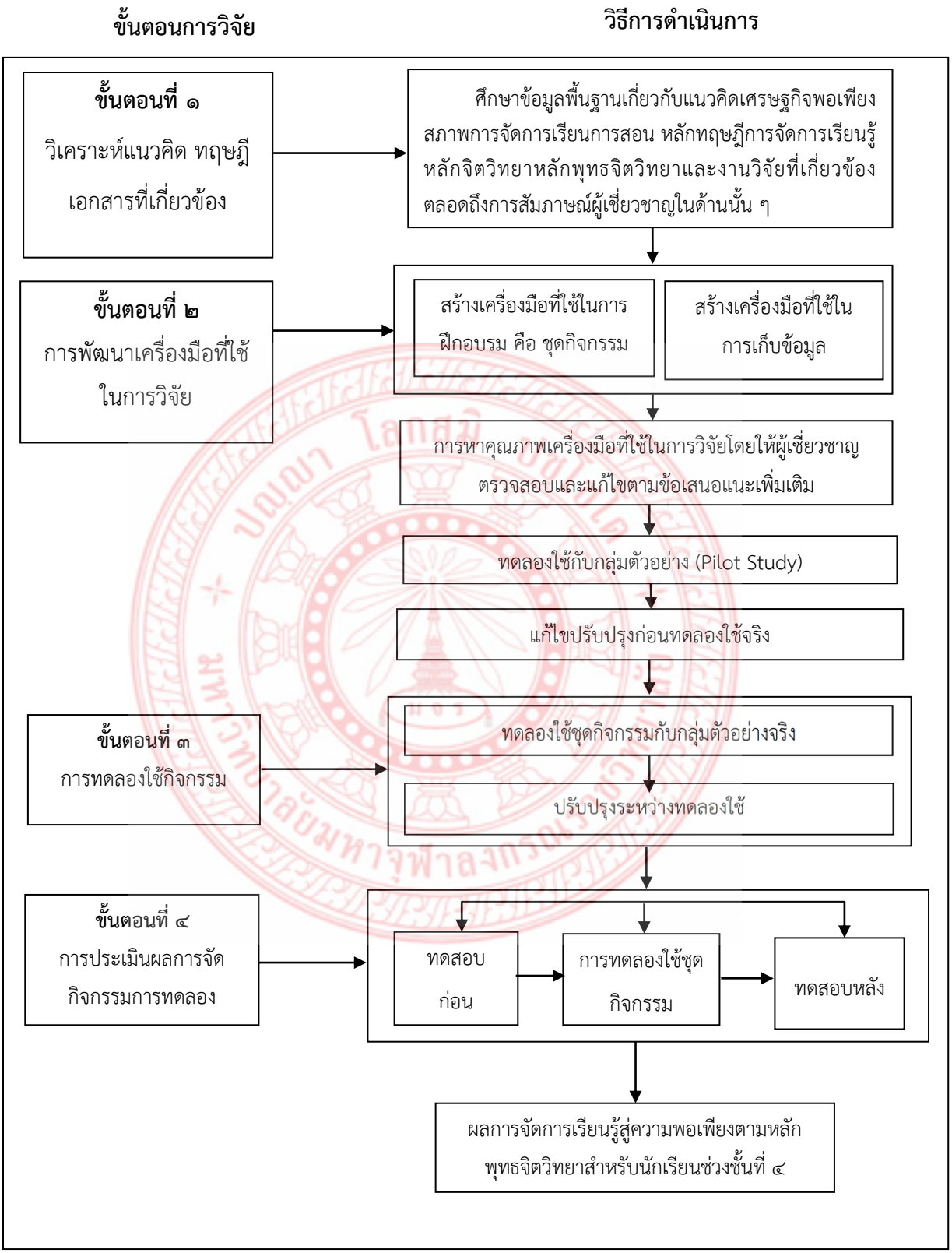

แผนภูมิที่ ๓.๑ แสดงขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

จากแผนภูมิ ๓.๑ สามารถอธิบายสรุปวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัย ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔

ผู้วิจัยได้การศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หลักจิตวิทยาทางพระพุทธศาสนา และศึกษาแนวคิด ทฤษฎีทางตะวันตกที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ แนวคิดการจัดการฝึกอบรมสำหรับวัยรุ่น นำข้อมูลมาสังเคราะห์ เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างรูปแบบการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔

ขั้นตอนที่ ๒ สร้างกรอบแนวคิดในการจัดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยา

ผู้วิจัยได้สร้างกรอบแนวคิดในการวิจัยและกระบวนการจัดกิจกรรม จากการประมวลแนวคิด ทฤษฎีจากขั้นตอนที่ ๑ เพื่อหารูปแบบการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ ให้เหมาะสมกับพัฒนาการของนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง โดยกำหนดรูปแบบการจัดกิจกรรมเป็นรูปแบบการกิจกรรมจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนกับการทำโครงงาน

ขั้นตอนที่ ๓ การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ทำการร่างชุดฝึกอบรมตามแนวคิด ทฤษฎี ที่ได้สังเคราะห์มาจากขั้นตอนที่ ๑ และขั้นตอนที่ ๒ สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ๒ ประเภท ได้แก่ ๑) เครื่องมือที่ใช้ในการจัดกิจกรรม คือ ชุดกิจกรรมประกอบด้วยกิจกรรมหลัก คือ กิจกรรมการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ นำเสนอในการประชุมสัมมนากลุ่มย่อยผู้เชี่ยวชาญจากสาขาต่างๆ จำนวน ๑๒ รูป/คน เพื่อหาแนวทางการปรับปรุงชุดกิจกรรม ๒) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลและประเมินผล ผู้วิจัยได้เลือกใช้เครื่องมือวิจัยที่มีคุณภาพ เป็นแบบวัดของนักวิจัยเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้บูรณาการกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีเนื้อหาแบบวัดสอดคล้องกับงานวิจัยครั้งนี้ และผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือวิจัยขึ้นมาใหม่ คือ แบบวัดการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยา แบบสัมภาษณ์ สมุดบันทึกข้อคิดที่ได้จากการจัดกิจกรรม สมุดบันทึกความพอเพียงในชีวิตประจำวัน และโครงงาน

ขั้นตอนที่ ๔ การหาคุณภาพเครื่องมือวิจัยที่ใช้ในการวิจัยโดยให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบและทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่าง (Pilot Study)

ผู้วิจัยได้นำชุดฝึกกิจกรรมและเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลและประเมินผลไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบด้านเนื้อหา หาความเชื่อมั่นของเครื่องมือวิจัย มีความเหมาะสมกับกลุ่มตัวอย่าง

และวัตถุประสงค์ของการศึกษาเพียงใด หลังจากนั้นนำมาปรับปรุงอีกครั้งนำไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่ใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างจริง จำนวน ๔๓ คน ในรูปแบบการจัดกิจกรรม ๑๐ ครั้ง ในเวลา ๒ เดือน

ขั้นตอนที่ ๕ ปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือวิจัยที่ใช้ในการวิจัย

จากการทดลองในขั้นตอนที่ ๔ ผู้วิจัยได้ทำการปรับปรุงชุดฝึกอบรมและเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลและการประเมินอีกครั้ง เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย นำไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบอีกครั้งเพื่อหาประสิทธิภาพของเครื่องก่อนนำไปทดลองใช้จริง

ขั้นตอนที่ ๖ นำชุดฝึกอบรมไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างจริงและติดตามผล

ผู้วิจัยได้นำชุดฝึกอบรมไปทดลองจริงกับนักเรียนกลุ่มตัวอย่างในรูปแบบกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ ๑๐ ครั้ง เวลา ๒ เดือน และการทำโครงงาน ๑ เดือน ตามกระบวนการวิจัยที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้น โดยมีการทดสอบก่อนและหลังการฝึกอบรมด้วยเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลประเมินผล วิเคราะห์ข้อมูลผลการวิจัยทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อดูผลการเปลี่ยนแปลงความพอเพียงในการดำเนินชีวิตของนักเรียน นำเสนอเป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ ต่อไป

จากขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ๖ ขั้นตอนดังกล่าว ผู้วิจัยขอเสนอรายละเอียดในวิธีการดำเนินการวิจัยตามลำดับดังนี้

๓.๒ กำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

จากการศึกษาหลักการจัดการเรียนรู้ทั้งตะวันตกและตะวันออกสู่การบริโภควัฒนธรรมทุนนิยมของชาวตะวันตกของเยาวชนไทย เป็นที่มาของการกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่างเพื่อศึกษาการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกศึกษาประชากรและกลุ่มตัวอย่าง โดยกำหนดหลักเกณฑ์ไว้ดังนี้

๓.๒.๑ เกณฑ์การเลือกประชากร

ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์พิจารณาจากโรงเรียนมีนโยบายสนับสนุนโครงการครูพระสอนศีลธรรม เพื่อให้นักเรียนมีการพัฒนาพฤติกรรมในทางที่เหมาะสมดีงามในการดำเนินชีวิตพอเพียง และได้รับการปลูกฝังทัศนคติที่ดีในการพัฒนาการเรียนรู้ตามขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมที่ดีของไทย การดำเนินชีวิตตามทางสายกลาง หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และยึดหลักคำสอนทางพระพุทธ- ศาสนา นักเรียน ครู อาจารย์ และผู้ปกครอง สมัครใจเข้าร่วมโครงการ ตลอดจนสนับสนุนการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาการเรียนรู้สู่ความพอเพียงที่ดีสำหรับนักเรียน ในการวิจัยครั้งนี้ประชากร คือ นักเรียนโรงเรียนศึกษานารีวิทยา ช่วงชั้นที่ ๔ (ม.๔-๖) ในภาคการเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๖๐

๓.๒.๒ เกณฑ์การเลือกกลุ่มตัวอย่าง

ในการศึกษาครั้งนี้มีการกำหนดเกณฑ์การเลือกเป็น ๒ ขั้นตอน

๑) ขั้นการสำรวจข้อมูลทั่วไป สภาพของโรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร เป็นโรงเรียนขนาดใหญ่ ในปีการศึกษา ๒๕๖๐ มีห้องเรียนจำนวน ๗๑ ห้องเรียน มีนักเรียนทั้งหมดจำนวน ๒,๙๘๒ คน และครู จำนวน ๑๕๗ คน มีพื้นที่อยู่ระหว่างรอยต่อของเขตบางบอน กรุงเทพมหานคร และจังหวัดสมุทรสาคร ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีโรงงานอุตสาหกรรมค่อนข้างสูง และเยาวชนส่วนใหญ่ก็จะพบว่าเป็นบุตรของแรงงานย้ายถิ่นมากับมารดาบิดา รวมถึงผู้ใช้แรงงานในกรุงเทพมหานคร โดยพบว่า นักเรียนที่หลากหลายกลุ่ม ทั้งกรุงเทพมหานคร และสมุทรสาคร ก็มีจำนวนพอๆ กัน มีพฤติกรรมเป็นที่ท้าทายทั้งในด้านการเรียน และวินัยการใช้ชีวิตประจำวัน เช่น ปัญหาเด็กเกเร ไม่ตั้งใจเรียน ปัญหาการทะเลาะวิวาท ปัญหาด้านการเรียน ปัญหาการโดดเรียน และปัญหาในการเข้ากลุ่มของเพื่อนๆ เป็นต้น

๒) การสุ่มตัวอย่าง ได้ดำเนินการสุ่มอย่างง่าย (Sample Random Sampling) ด้วยวิธีการจับฉลากเลือกห้องเรียน โดยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีสมัครเข้าร่วมโครงการจำนวน ๔๓ คน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔/๖ แบ่งเป็น นักเรียนชาย จำนวน ๑๕ คน นักเรียนหญิง จำนวน ๒๘ คน อายุระหว่าง ๑๕-๑๗ ปี มีความเข้าใจในจัดกิจกรรมและได้รับความยินยอมจากผู้ปกครองไปตามหลักการของจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ สมัครใจเข้าฝึกอบรมในกิจกรรมชื่อ “การจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔”

๓.๓ การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและการหาคุณภาพของเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย ๑) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล และประเมินผล ๒) เครื่องมือที่ใช้ในการจัดกิจกรรม คือ ชุดกิจกรรม ดังนี้

๓.๓.๑ เครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูลและประเมินผล

ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูลและประเมินผล ประกอบด้วย แบบวัด เพื่อทดสอบการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนชั้นช่วงชั้นที่ ๔ แบบสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ (ประกอบด้วย แบบสอบถาม สมุดสมุดบันทึก ได้แก่ ข้อคิดที่ได้จากกิจกรรมและสมุดบันทึกประจำวัน) แบบสัมภาษณ์ และแบบบันทึกการเรียนรู้ของนักเรียน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๑. แบบวัด

๑) แบบวัดความรู้ความเข้าใจเบื้องต้นของกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยสร้างขึ้น มีข้อคำถาม ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจต่อความพอเพียงพอประมาณในการดำเนินชีวิตของนักเรียน เศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักการดำเนินชีวิตแบบใด เป้าหมายของเศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร เป็นต้น (ดูภาคผนวก)

ตัวอย่างแบบวัดความรู้ความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ข้อ ๐ เศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักในการดำเนินชีวิตแบบใด

ก. ประหยัด ข. ทางสายกลาง ค. เพียงพอ ง. หากินตามธรรมชาติ

๒) แบบวัดด้านเจตคติความมีเหตุผลต่อความพอเพียงของกลุ่มตัวอย่าง หมายถึง การรู้หลักการ หลักเหตุผล รู้จักความมุ่งหมาย รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักกาล รู้จักชุมชน รู้จักบุคคล แบบวัดนี้ประยุกต์จากหลักสัปปุริสธรรม ๗ และผู้วิจัยนำแบบวัดของชลิดา ลุนสะแกวงษ์ (๒๕๕๘) มาพัฒนาปรับปรุงและเลือกใช้จำนวน ๑๐ ข้อ เป็นแบบวัดที่มี ๔ ตัวเลือก ในแต่ละข้อบรรยายทัศนคติในชีวิตประจำวันเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตการในการบริโภคปัจจัย ๔ เรื่อง คือ อาหาร สิ่งของเครื่องใช้ส่วนตัว ทรัพยากรธรรมชาติส่วนรวม เงิน และเวลา โดยมีคำถามให้เลือกตอบ เห็นด้วยมาก เห็นด้วยปานกลาง เห็นด้วยน้อย และไม่เห็นด้วย เป็นแบบสอบถามด้านเจตคติความมีเหตุผลต่อความพอเพียงของนักเรียน (ดูภาคผนวก)

ตัวอย่างแบบวัดด้านเจตคติความมีเหตุผลต่อความพอเพียง

ข้อ	เนื้อความ	เห็นด้วยมาก	เห็นด้วยปานกลาง	เห็นด้วยน้อย	ไม่เห็นด้วย
๐	ผู้ที่มีความพอเพียงมากที่สุด คือ ผู้สูงอายุ เพราะมีประสบการณ์ชีวิตมามาก				

๓) แบบวัดพฤติกรรมการสร้างภูมิคุ้มกันในตนเอง หมายถึง การกระทำผ่านกระบวนการคิดอย่างมีเหตุผลไม่เพียงแต่คำนึงถึงเหตุการณ์และผลในปัจจุบันเท่านั้น แต่จำเป็นต้องคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล บรรยายข้อความสั้นๆเกี่ยวกับพฤติกรรมการดำเนินชีวิต และการอยู่กับทรัพยากรธรรมชาติส่วนรวม เงิน และเวลา ลักษณะเป็นแบบประเมินค่า ๕ ระดับ จำนวน ๑๐ ข้อ ผู้วิจัยนำมาจากแบบวัดการบริโภคด้วยปัญญาของผจงจิต อินทสุวรรณ และคณะ (๒๕๔๘) มาตรประเมินค่าให้คะแนน ๕-๑

ตัวอย่างแบบวัดพฤติกรรมการสร้างภูมิคุ้มกันในตนเอง

ข้อ	เนื้อความ	มีการปฏิบัติมาก	มีการปฏิบัติปานกลาง	มีการปฏิบัติน้อย	ไม่มีการปฏิบัติ
๐	ฉันทำการบ้านเองทุกครั้ง แม้รู้ว่าอาจทำผิดพลาดบ้าง				

โดยแบบวัดด้านเจตคติความมีเหตุผลต่อความพอเพียง และแบบวัดพฤติกรรมการสร้างภูมิคุ้มกันในตนเอง ผู้วิจัยใช้แบบวัดจากรายงานวิจัยเรื่อง การวิจัยและพัฒนาพฤติกรรมการบริโภคด้วยปัญญาของนักเรียนของผจงจิต อินทสุวรรณ และคณะ (๒๕๔๘)[๑] เป็นเครื่องมือที่มีคุณภาพ มีการทดลองและปรับปรุงเครื่องมือใช้กับกลุ่มตัวอย่างวัยรุ่นขนาดใหญ่ ผู้วิจัยจึงนำแบบวัดมาดัดแปลงและแก้ไขนำไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่ใกล้เคียง และนำมาหาคุณภาพเครื่องมือก่อนนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างจริง

๔) แบบวัดการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ แบบวัดนี้ผู้วิจัยสร้างขึ้นตามขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ ๑ ศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและเขียนนิยามปฏิบัติการของการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุธจิตวิทยา

ขั้นที่ ๒ สร้างแบบวัดค่านิยมตามนิยามปฏิบัติการ กล่าวคือ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอก เกิดความเชื่อและและนำไปสู่วิถีปฏิบัติในการดำเนินชีวิตชีวิตประจำวันของเยาวชน ด้านการใช้ทรัพยากรธรรมชาติส่วนรวม ด้านการใช้เงิน และด้านการใช้เวลา โดยใช้หลักการพิจารณาไตร่ตรองในการเลือกก่อนการใช้บริโภคทุกครั้ง

โดยผู้วิจัยได้กำหนดเนื้อหาของแบบวัดแบ่งเป็นด้านต่างๆ ได้แก่ ด้านความรู้ความเข้าใจต่อความพอเพียงพอประมาณในการดำเนินชีวิตของนักเรียน ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง จำนวน ๑๐ ข้อ ส่วนด้านการแสดงเจตคติความมีเหตุผลต่อความพอเพียงของนักเรียน และด้านพฤติกรรมที่บ่งถึงการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเองของนักเรียน ผู้วิจัยปรับปรุงมาจากแบบวัดค่านิยมวัตถุ ตามแนวคิดของ Richins และ Dawson (1992) แปลและพัฒนา โดย วัชราภรณ์ เพิ่งจิตต์ (๒๕๔๓)[๒] แบบวัดมี

---

[๑] ผจงจิต อินทสุวรรณและคณะ**,** "การวิจัยและพัฒนาพฤติกรรมการบริโภคด้วยปัญญาของนักเรียน", **รายงานวิจัย**, ฉบับที่ ๑๑๐, (สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๘).

[๒] วัชราภรณ์ เพิ่งจิตต์, “เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างค่านิยมทางวัตถุกับความพึงพอใจในชีวิต การเปรียบเทียบระหว่างผู้ปฏิบัติศาสนกิจตามแนวสันติอโศก”, **วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต** (จิตวิทยาสังคม), (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์วิทยาลัย, ๒๕๔๓).

ลักษณะประเมินค่า (Rating Scale) ๕ ระดับ คือ เห็นด้วยมาก ปานกลาง น้อย ไม่เห็นด้วย และมีการปฏิบัติมาก ปานกลาง น้อย ไม่ปฏิบัติ โดยให้ผู้ตอบเลือกตอบเพียงระดับใดระดับหนึ่ง ซึ่งแบบวัดทั้ง ๓ ด้าน ได้ปรับปรุงและสร้างขึ้นมาทั้งหมด ๓๐ ข้อ

ขั้นที่ ๓ นำแบบวัดไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจคุณภาพ ด้านความเที่ยงของเนื้อหา (Content validity) และปรับปรุงเนื้อหาให้สอดคล้องกับนิยามปฏิบัติการที่กำหนดไว้

ขั้นที่ ๔ นำแบบวัดไปทดสอบกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๔๓ คน เพื่อหาค่าอำนาจจำแนกรายข้อโดยให้ Corrected Item-total Correlation และคัดเลือกข้อที่มีค่าสหสัมพันธ์ที่มีระดับนัยสำคัญทางสถิติไม่เกิน .๐๕ ได้ค่าความเชื่อมั่นของ Cronbach's Alpha เท่ากับ .๘๙ โดยแบบวัดประกอบด้วย

ตอนที่ ๑ ด้านความรู้ความเข้าใจต่อความพอเพียงพอประมาณในการดำเนินชีวิตของนักเรียน ข้อที่ ๑-๑๐

ตอนที่ ๒ ด้านการแสดงเจตคติความมีเหตุผลต่อความพอเพียงของนักเรียนข้อที่ ๑๑-๒๐

ตอนที่ ๓ ด้านพฤติกรรมที่บ่งถึงการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเองของนักเรียนข้อที่ ๒๑-๓๑

๒. แบบสังเกตพฤติกรรม

ผู้วิจัยได้ใช้แบบสังเกต ๒ ประเภท คือ

๑) เป็นลักษณะแบบสังเกตแบบที่มีโครงสร้าง (Structured Observation Form) เป็นแบบมาตรวัดประเมินค่า (Scale Rating) ผู้วิจัยได้ดัดแปลงมาจากงานวิจัยของกิตติชัย สุธาสิโนบล (๒๕๕๕)[๓] เป็นแบบสังเกตพฤติกรรมที่สร้างตามหลักพุทธธรรม คือ หลักภาวนา ๔ รายละเอียดดังนี้

(๑) แบบสังเกตพฤติกรรมด้านกาย (กายภาวนา) หมายถึง พฤติกรรมของผู้เข้าร่วมกิจกรรมในการเลือกสิ่งของที่มีประโยชน์ต่อคุณภาพแท้จริง มีข้อคำถาม การสร้างแบบสังเกตพฤติกรรม ได้พิจารณาตรวจสอบความเชื่อมั่นของแบบสังเกต โดยใช้วิธีการของ William A. Scott. ได้ค่าความเชื่อมั่น .๘๐๓๐ มีเกณฑ์ระดับมาตรวัดคือ การปฏิบัติกิจกรรมไม่เหมาะสม การปฏิบัติกิจกรรมได้อย่างเหมาะสม การปฏิบัติกิจกรรมได้อย่างเหมาะสมเกือบทุกครั้ง การปฏิบัติกิจกรรมได้อย่างเหมาะสมทุกครั้ง

---

[๓] กิตติชัย สุธาสิโนบล, "การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการตามแนวพุทธเพื่อสะท้อนแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในบริบทแห่งสังคมไทยยุคปัจจุบัน", **รายงานวิจัย**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๕).

โดยให้เกณฑ์คะแนน ๐-๔ คะแนนตามลำดับ ระดับคุณภาพ คือ ๓ หมายถึง ดีมาก ๒ หมายถึง ดี ๑ หมายถึง พอใช้ ๐ หมายถึง ปรับปรุง โดยมีคะแนนรวม ๑๒ คะแนน มีเกณฑ์แปลผลคะแนนดังนี้

คะแนน ๐-๓ คะแนน หมายถึง ปรับปรุง

คะแนน ๔-๖ คะแนน หมายถึง พอใช้

คะแนน ๗-๙ คะแนน หมายถึง ดี

คะแนน ๑๐-๑๒ คะแนน หมายถึง ดีมาก

แบบสังเกตนี้แบ่งสังเกตพฤติกรรมย่อย ๔ พฤติกรรม ได้แก่ ๑) ดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมระหว่างการปฏิบัติกิจกรรม ๒) ใช้และเก็บอุปกรณ์ได้อย่างเหมาะสม ๓) ใช้ประสาทสัมผัสทั้ง ๕ ในการสังเกตและปฏิบัติกิจกรรมได้อย่างเหมาะสม ๔) ดูแลรักษาความสะอาดและแต่งกายเหมาะสมกับการปฏิบัติกิจกรรม

(๒) แบบสังเกตพฤติกรรมด้านสังคม (ศีลภาวนา) หมายถึง พฤติกรรมของผู้เข้ารับการอบรมในด้านปฏิบัติต่อตนเองและสังคม เช่น มีวินัย ตรงต่อเวลา การสร้างแบบสังเกตพฤติกรรมได้พิจารณาตรวจสอบความเชื่อมั่นของแบบสังเกต โดยใช้วิธีการของ William A.Scott. ได้ค่าความเชื่อมั่น .๘๐๓๐ มีเกณฑ์ระดับมาตรวัดคือ การปฏิบัติกิจกรรมไม่เหมาะสม การปฏิบัติกิจกรรมได้อย่างเหมาะสม การปฏิบัติกิจกรรมได้อย่างเหมาะสมเกือบทุกครั้ง การปฏิบัติกิจกรรมได้อย่างเหมาะสมทุกครั้ง

โดยให้เกณฑ์คะแนน ๐-๔ คะแนนตามลำดับ ระดับคุณภาพ คือ ๓ หมายถึง ดีมาก ๒ หมายถึง ดี ๑ หมายถึง พอใช้ ๐ หมายถึง ปรับปรุง โดยมีคะแนนรวม ๙ คะแนน มีเกณฑ์แปลผลคะแนนดังนี้

คะแนน ๐-๓ คะแนน หมายถึง ปรับปรุง

คะแนน ๔-๕ คะแนน หมายถึง พอใช้

คะแนน ๖-๗ คะแนน หมายถึง ดี

คะแนน ๘-๙ คะแนน หมายถึง ดีมาก

แบบสังเกตนี้แบ่งสังเกตพฤติกรรมย่อย ๓ พฤติกรรม มีคำอธิบายได้แก่ ๑) ทำงานร่วมกับผู้อื่น ช่วยเหลือเกื้อกูลกันใช้กาย วาจาได้อย่างสร้างสรรค์ ๒) มีวินัย และความรับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่ที่ได้มอบหมาย ๓) ปฏิบัติกิจกรรมเสร็จทันตามเวลาที่กำหนด

(๓) แบบสังเกตพฤติกรรมด้านจิตใจ (จิตตภาวนา) หมายถึง พฤติกรรมของผู้ได้รับการอบรมในด้านการมีน้ำใจช่วยเหลืองานผู้อื่น เอื้อเฟื้อ แบ่งปันสิ่งของให้ผู้อื่น ทำงานและเรียนรู้อย่างตั้งใจ อดทน ขยันหมั่นเพียร มีสุขภาพจิตดี แจ่มใส ร่าเริงเบิกบาน การสร้างแบบสังเกตพฤติกรรม ได้พิจารณาตรวจสอบความเชื่อมั่นของแบบสังเกต โดยใช้วิธีการของ William A. Scott. ได้ค่าความ

เชื่อมั่น .๘๔๘๓ มีเกณฑ์ระดับมาตรวัดคือ การปฏิบัติกิจกรรมไม่เหมาะสม การปฏิบัติกิจกรรมได้อย่างเหมาะสม การปฏิบัติกิจกรรมได้อย่างเหมาะสมเกือบทุกครั้ง การปฏิบัติกิจกรรมได้อย่างเหมาะสมทุกครั้ง

โดยให้เกณฑ์คะแนน ๐-๔ คะแนนตามลำดับ ระดับคุณภาพ คือ ๓ หมายถึง ดีมาก ๒ หมายถึง ดี ๑ หมายถึง พอใช้ ๐ หมายถึง ปรับปรุง โดยมีคะแนนรวม ๙ คะแนน มีเกณฑ์แปลผลคะแนนดังนี้

คะแนน ๐-๓ คะแนน หมายถึง ปรับปรุง

คะแนน ๔-๕ คะแนน หมายถึง พอใช้

คะแนน ๖-๗ คะแนน หมายถึง ดี

คะแนน ๘-๙ คะแนน หมายถึง ดีมาก

แบบสังเกตนี้แบ่งสังเกตพฤติกรรมย่อย ๓ พฤติกรรม มีคำอธิบายได้แก่ ๑) มีน้ำใจเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ แบ่งปันสิ่งของให้ผู้อื่น ๒) มีความเพียรพยายาม มีเหตุมีผล และกระตือรือร้นในการปฏิบัติกิจกรรม ๓) ร่าเริงแจ่มใส และอารมณ์ดี สงบสุขเสมอ

(๔) แบบสังเกตพฤติกรรมด้านปัญญา (ปัญญาภาวนา) ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นเป็นลักษณะการตอบคำถามในใบงานที่ผู้วิจัยให้นักศึกษาตอบและแสดงความคิดเห็น ในแต่ละกิจกรรมเป็นการวัดผลการประเมินของแต่ละกิจกรรม ข้อคำถามในใบงานได้ผ่านการตรวจสอบความสอดคล้องจากผู้ทรงวุฒิก่อนนำไปทดลองใช้จริง

๒) แบบสังเกตแบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Observation Form) ผู้วิจัยสังเกตพฤติกรรมของกลุ่มตัวอย่างตามนิยามของหลักภาวนา ๔ คือ ด้านกาย ด้านศีล ด้านสมาธิ ส่วนด้านปัญญาดูจากการบันทึกคำตอบจากใบงานและการตอบคำถามในระหว่างการทำกิจกรรมแต่ละกิจกรรม และสังเกตพฤติกรรมตามนิยามศัพท์ของสัปปุริสธรรม ๗ ประการ

๓. แบบสัมภาษณ์

ผู้วิจัยได้ให้การสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย ๒ ประเภท คือ

๑) การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Standardized or Structured Interview) เป็นการใช้แบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นไว้จำนวน ๖ ข้อ มีคำถามเหมือนกันหมดทุกคน เพื่อสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง หลังการทดลอง โดยกระทำเป็นรายบุคคล (ดูภาคผนวก)

๒) การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Non-Structure Interview or Unstructured Interview) เป็นการสัมภาษณ์ที่ไม่เป็นทางการ คือ ไม่จำเป็นต้องใช้คำถามที่เหมือนกันหมดกับผู้ให้สัมภาษณ์ทุกคน การสัมภาษณ์โดยวิธีนี้อาจใช้วิธีให้ผู้ตอบแสดงความรู้สึกหรือความคิดเห็นออกมาโดยอิสระ เป็นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก in depth interview เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ ในที่นี้ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างตามขอบเขตนิยามศัพท์ หลักปรัชญาเศรษฐกิจ

เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อให้เยาวชนได้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความพอเพียง และหลักพุทธจิตวิทยาเพื่อให้มีความรู้นำไปสู่ความเข้าใจเกี่ยวกับความพอเพียง

ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์ทั้ง ๒ แบบ เพื่อวิเคราะห์ข้อมูล และการอภิปรายผลได้อย่างสมบูรณ์และครบถ้วน

การหาคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลและประเมินผล

๑. แบบวัด ที่ใช้ในงานวิจัยในครั้งนี้ ได้นำไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ และนำไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่ใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างจริงจำนวน ๔๓ คน และผลการทดสอบได้ค่าความเชื่อมั่นดังนี้

ตารางที่ ๓.๑ แสดงการหาคุณภาพของเครื่องมือวิจัย

แบบวัด	จำนวนข้อ	ค่าความเชื่อมั่น
๑. แบบวัดความรู้ความเข้าใจต่อความพอเพียงพอประมาณในการดำเนินชีวิตของ	๑๐ ข้อ	.๘๘
๒. การแสดงเจตคติความมีเหตุผลต่อความพอเพียงของนักเรียน	๑๐ ข้อ	.๗๙
๓ แบบวัดพฤติกรรมที่บ่งถึงการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเองของนักเรียน	๑๐ ข้อ	.๘๕

๒. แบบสังเกต ผู้วิจัยได้ใช้แบบสังเกตพฤติกรรมที่สร้างจากตัวบ่งชี้ตามหลักภาวนา ๔ ของกิตติชัย สุธาสิโนบล (๒๕๕๕) มาใช้แบบสังเกตนี้ผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญและเป็นแบบสังเกตที่สร้างจากกรอบแนวคิดหลักพุทธธรรม สอดคล้องกับงานวิจัยในครั้งนี้ และแบบสังเกตแบบไม่มีโครงสร้างผู้วิจัยกำหนดขอบเขตตามหลักภาวนา ๔ และหลักสัปปุริสธรรม ๗ ประการ มีการตรวจสอบกับผู้เชี่ยวชาญ ก่อนนำไปใช้กับกลุ่มทดลองจริง

๓. แบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ประเด็นที่ต้องการสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นตามหลักไตรสิกขา สัปปุริสธรรม ๗ และภาวนา ๔ โดยบูรณาการหลักจิตวิทยาการจัดการเรียนรู้ การเรียนรู้พุทธิปัญญานิยม และทฤษฎีพัฒนาการวัยรุ่น ซึ่งกระบวนการดังกล่าวจัดการเรียนรู้ผ่านระบบไตรสิกขาที่นักเรียนฝึกปฏิบัติทั้งศีล (Morality) หรือพฤติกรรม หรือวินัยในการดำเนินชีวิตที่ดีงานสำหรับตนและสังคม สมาธิ (Concentration) หรือด้านการพัฒนาจิตใจที่มีคุณภาพมีสมรรถภาพมีจิตใจที่ตั้งมั่นเข้มแข็ง ปัญญา (Wisdom) ที่มีความรู้ที่ถูกต้อง มีศักยภาพในการคิดและการแก้ปัญหาที่แยบคาย (โยนิโสนมสิการ) เป็นต้น

๓.๒.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการอบรม

เครื่องมือที่ใช้ในการฝึกอบรม ได้แก่ ชุดกิจกรรม ซึ่งมีขั้นตอนการสร้างชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ ตามแผนภาพดังนี้

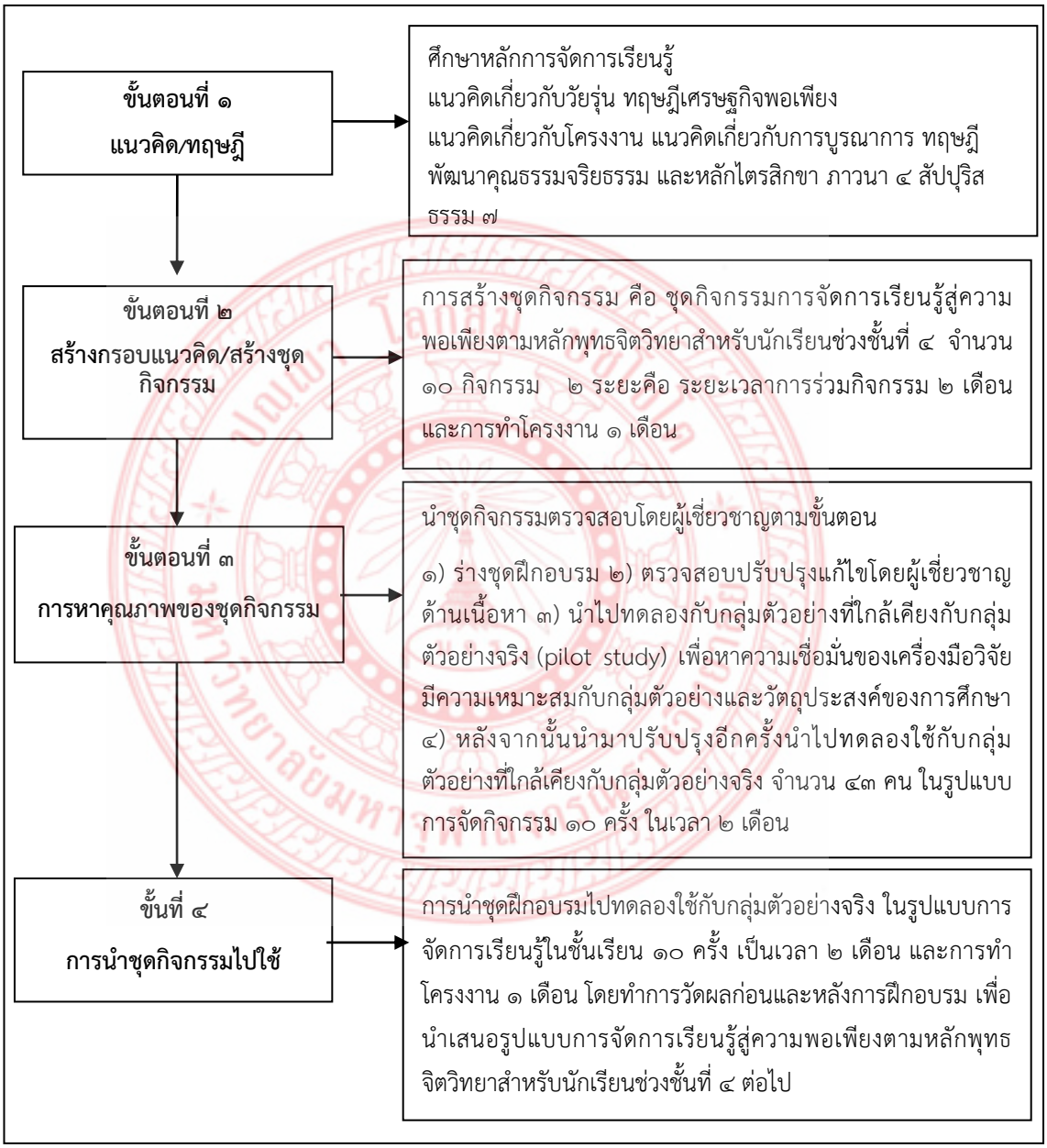

แผนภาพที่ ๓.๒ แสดงสรุปขั้นตอนการสร้างชุดฝึกอบรม

จากแผนภาพที่ ๓.๒ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด และทฤษฎีทางพระพุทธศาสนาและทางตะวันตก นำมาสังเคราะห์ เป็นแนวทางการสร้างชุดฝึกอบรมตามขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ การศึกษาแนวคิดและทฤษฎี

ศึกษาจากเอกสารต่างๆ ในคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถาต่างๆ รวมทั้งทฤษฎี แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยา เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดเนื้อหา กำหนดนิยามของการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยา เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างชุดกิจกรรมให้เหมาะสมกับนักเรียนกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้ทฤษฎีดังนี้

๑. แนวคิดความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยา ได้แก่ การเรียนรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวทางแห่งความพอดี พอควรและพอประมาณอย่าง มีเหตุผล ตามหลักมัชฌิมาปฏิปทา ก็คือการพัฒนาของชีวิตภายใต้กรอบกระบวนการของธรรมชาติที่ดำเนินไป ตามวิถีแห่งปัญญา โดยเริ่มที่ความเห็นที่ถูกต้องคือการปลูกฝังสัมมาทิฏฐิ อันเป็นเป็นองค์ธรรมที่สำคัญ ที่สุด คือ มัชฌิมาปฏิปทา ทางสายกลาง อันมีองค์แปดประการนั้น เป็นหลักธรรมในการกำหนดเนื้อหาการจัดการเรียนรู้ การใช้กระบวนสอนตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ประเมินผลพฤติกรรมด้วยหลักภาวนา ๔ และหลักสัปปุริสธรรม ๗ ประการ

๒. แนวคิดเกี่ยวกับวัยรุ่น ศึกษาพัฒนาการตามช่วงอายุ เพื่อจัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับวัย โดยให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเรียนรู้เป็นกลุ่ม

๓. แนวคิดการเรียนรู้ แนวคิดการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม แนวคิดเกี่ยวกับโครงงาน แนวคิดเกี่ยวกับการบูรณาการ แนวคิดเกี่ยวกับโครงงาน ได้แก่

ทฤษฎีหลักการสอนด้านจิตพิสัยของบลูม (Bloom) เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมเห็นคุณค่า ได้รับประโยชน์ของค่านิยม เพื่อนำไปปรับใช้ในชีวิตอย่างเหมาะสม ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้เรียนรู้กระบวนการเกิดเรียนรู้ด้วยพุทธิปัญญา และทฤษฎีเรียนรู้ทางปัญญาเชิงสังคม (Social Learning Theory) เป็นกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม ที่ผู้วิจัยได้นำมาปรับใช้ในการใช้สื่อตัวแบบในการนำเสนอกิจกรรมในแต่ละกิจกรรม ในรูปแบบของสื่อวิดีทัศน์ ภาพยนตร์ การนำเสนอข่าวเป็นกรณีตัวอย่างเป็นต้นแบบของการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้น รวมทั้งในระหว่างการร่วมกิจกรรม นักเรียนได้มีโอกาสประพฤติปฏิบัติตน ในการแสดงพฤติกรรมที่เป็นตัวแบบที่ดีระหว่างรวมกิจกรรมโครง เพื่อยับยั้งพฤติกรรมที่ไม่ดี และส่งเสริมพฤติกรรมที่ดีผ่านกระบวนการโครงงาน

๔. แนวคิดเกี่ยวการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔

ผู้วิจัยนำหลักการการจัดฝึกอบรมมาประยุกต์ใช้ดังนี้

๑) แนวคิดการฝึกอบรม การฝึกอบรมเป็นกระบวนการพัฒนาความรู้ ประสบการณ์ ทัศนคติ ค่านิยม และคุณธรรมได้ รวมถึงเป็นการเสริมสร้างทักษะความชำนาญเฉพาะด้านของบุคคล ทำ

ให้ผู้วิจัยเชื่อมั่นว่า การใช้วิธีการจัดกิจกรรมจะสามารถจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาได้

๒) แนวคิดกระบวนการกลุ่ม ผู้วิจัยออกแบบลักษณะกิจกรรมในการสอนวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมมีความสามารถในการรู้จักคิดอย่างมีเหตุผล โดยการดำเนินกิจกรรมหลัก คือ ขั้นนำ ขั้นกิจกรรม ขั้นวิเคราะห์และอภิปราย ขั้นสรุปและประยุกต์ใช้

๓) แนวคิดรูปแบบการจัดการเรียนการสอน ผู้วิจัยได้ใช้การจัดรูปแบบการเรียนสอนตามตามกรอบแนวคิดโยนิโสมนสิการ ตามขั้นตอนหลักคือ ๓ ขั้นตอน ได้แก่

(๑) ขั้นสร้างศรัทธา เป็นการสร้างบรรยากาศในการกระตุ้นการเรียนรู้ เช่น กำหนดกติกาในการเรียนรู้ร่วมกัน การทำสมาธิร่วมกัน เพื่อให้จิตใจสงบนิ่ง ก่อนเริ่มกิจกรรม

(๒) ขั้นสร้างกระบวนการคิด ประกอบด้วย ๕ ขั้นตอนย่อย คือ

๒.๑ ขั้นนำ (กำหนดสถานการณ์)

๒.๒ ขั้นตั้งคำถามฝึกวิธีคิด

๒.๓ ขั้นการฝึกคิดเป็นรายกลุ่ม

๒.๔ ขั้นวิเคราะห์และ อภิปรายกลุ่ม

๒.๕ ขั้นสรุปและประยุกต์ใช้ เป็นการประเมินความคิดร่วมกัน

(๓) ขั้นวัดและประเมินผล ด้วยการสังเกตและการทำใบงานแต่ละกิจกรรม รวมทั้งการดูจากการบันทึกรายงานตัวเองของผู้เรียนแต่ละคน

๔) แนวคิดการอบรมค่ายคุณธรรม การจัดค่ายคุณธรรมเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาเด็กและเยาวชนให้เป็นเด็กดีตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้จัดกิจกรรมการฝึกอบรมในรูปแบบการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน จำนวน ๑๐ กิจกรรม เป็นเวลา ๒ เดือน และทำโครงงาน ๑ เดือน เป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยา

๕) แนวคิดการเรียนรู้แบบโครงงาน เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าและลงมือปฏิบัติกิจกรรมตามความสนใจ ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้หลักวิธีคิดแบบอริยสัจจ์ และวิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย มากำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการสอนโครงงาน โดยให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมแบ่งกลุ่มการคิดโครงงานที่เกี่ยวกับปัญหาด้านพอเพียงในชีวิตประจำวัน เพื่อหาแนวทางแก้ไข ตามขั้นตอน ดังนี้

๕.๑ ขั้นตอนการนำเสนอโครงร่าง

๑) สังเกตปัญหา ระดมความคิด เลือกระบุ วิเคราะห์ เชื่อมโยง ปัญหาและสาเหตุ

๒) คาดการณ์และระบุเป้าหมายของการแก้ปัญหาให้ชัด

๓) วางแผนและออกแบบทางแก้ หรือวิธีการทดลองอย่างมีหลักเกณฑ์ที่จะแก้ปัญหาได้ตรงจุด คือ แก้ที่สาเหตุ และพร้อมที่จะบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ได้

วิธีการแบ่งกลุ่มและระดมความคิด ทำโครงร่างของโครงงานในระยะการฝึกอบรม เพื่อตอบคำถามตามหัวข้อ ดังนี้

๑) สภาพปัญหา

๒) สาเหตุของปัญหา

๓) เป้าหมาย/ผลที่ต้องการเมื่อเสร็จสิ้นโครงงาน

๔) วิธีดำเนินการ/กิจกรรมที่ทำ ๕) ธรรมะที่ใช้ในการดำเนินงาน

โดยให้ผู้เข้าฝึกอบรมนำเสนอโครงร่างของแต่กลุ่ม ๒ รอบ ในระหว่างการร่วมกิจกรรมเพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไข ก่อนดำเนินการจริง เป็นระยะการทดลองระยะที่ ๑ หลังจากการฝึกอบรม นับเป็นระยะเวลาทดลองระยะที่ ๒ เป็นการดำเนินกิจกรรมของโครงงาน ซึ่งระยะเวลาการทำโครงงาน ๑ เดือน

๕.๒ การทำโครงร่าง ๑ เดือน

๑) ลงมือปฏิบัติในสภาพจริงตามหัวข้อที่นำเสนอ อย่างเป็นระบบ มีการติดตามและเก็บบันทึกข้อมูล ทำตามแผนงานปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป

๒) รายงานผลการดำเนินงาน สรุปผล การประเมินผลงาน เพื่อปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่อง กับอาจารย์ที่ปรึกษาโครงงานและผู้วิจัยอย่างต่อเนื่อง

๓) การนำเสนอ สื่อสาร ข้อมูลเรื่องราวการทำโครงงาน นำเสนอผลงานสู่สาธารณะ

๔) จัดนิทรรศการ นำเสนอผลงาน เพื่อวัดผลและประเมินผล

โดยผู้วิจัยได้มอบหมายให้หัวหน้ากลุ่มเป็นผู้ประสานงาน ติดตามโครงงานผ่านเฟซบุ้ค (facebook) คือ การสร้างกลุ่มแฟนเพจ (fan page) แต่ละกลุ่ม เพื่อให้นักศึกษาเผยแพร่ข่าวสารเกี่ยวกับเรื่องที่ศึกษา และหาสมาชิกเข้าร่วมโครงงาน โดยผู้วิจัยสร้างแฟนเพจ (fan page) ในเฟซบุ้ค (facebook) เป็นช่องทางในการเผยแพร่ผลงานแต่ละกลุ่ม

ขั้นตอนที่ ๒ การสร้างกรอบแนวคิด/การสร้างชุดฝึกอบรม

ขั้นการรวบรวม วิเคราะห์ สังเคราะห์แนวคิดจากขั้นตอนที่ ๑ และขั้นตอนที่ ๒ นำมาใช้พัฒนาในการสร้างชุดฝึกอบรม โดยใช้แนวคิดการสร้างชุดฝึกอบรมตามขั้นตอน

๑. การออกแบบกิจกรรม

ผู้วิจัยได้ร่างชุดฝึกอบรม ประกอบด้วยกิจกรรมหลัก คือ

๑) ร่างชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ โดยเลือกวิธีการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขา และแนวคิดแบบอริยสัจจ์ ๔ แนวคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย โดยมีกรอบเนื้อหาตามนิยามกรอบแนวคิด เรื่อง ความพอเพียงในมิติต่าง ๆ ของสังคม ชุมชน โดยควบคู่ไปกับการบูรณาการให้เข้ากับโครงงาน โดยสร้างชุดกิจกรรม มี ๑๐ แผนกิจกรรม โดยมีลักษณะของกิจกรรมดังนี้

(๑) เรียนรู้และเข้าใจหลักธรรมและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน ๑ กิจกรรม

(๒) ต้นแบบในการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง จำนวน ๑ กิจกรรม

(๓) ถอดรหัสความพอเพียงในชุมชน จำนวน ๑ กิจกรรม

(๔) เศรษฐกิจพอเพียงกับหลักธรรมมัชฌิมาปฏิปทา จำนวน ๑ กิจกรรม

(๕) เศรษฐกิจพอเพียงกับหลัก “สันโดษ” จำนวน ๑ กิจกรรม

(๖) เศรษฐกิจพอเพียงกับหลัก “มัตตัญญุตา” จำนวน ๑ กิจกรรม

(๗) เศรษฐกิจพอเพียงกับหลัก “การไม่เบียดเบียน (ศีล-วินัย)” จำนวน ๑ กิจกรรม

(๘) ความพอเพียงกับ “สื่อสังคมออนไลน์” จำนวน ๑ กิจกรรม

(๙) Sharpen the Project จำนวน ๑ กิจกรรม

(๑๐) กิจกรรมโครงงาน (วิธีคิดแบบอริยสัจจ์ และวิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย) ในการคิดโครงร่าง และการนำเสนอ โครงงานกลุ่มเกี่ยวกับความพอเพียงในสังคม ชุมชน โรงเรียน และธรรมชาติต่างๆ เป็นโครงงานระยะเวลา ๑ เดือน

๒. ขั้นดำเนินงานกิจกรรม

ขั้นดำเนินกิจกรรม แบ่งเป็น ๒ ระยะ คือ

๑) ระยะการฝึกอบรม/ระยะการทดลอง: การฝึกอบรมมุ่งเพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ ใช้เวลาอบรมครั้งละประมาณ ๖๐-๑๒๐ นาที และกิจกรรมส่งเสริมวิธีปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาสอดแทรกในแต่ละวัน ใช้ระยะเวลาจัดกิจกรรม ๑๐ ครั้ง ในช่วงเวลา ๒ เดือน รวมระยะเวลาฝึกอบรม ๒๐ ชั่วโมง

๒) ระยะหลังการฝึกอบรม: กิจกรรมระยะหลังจากการฝึกอบรม ๒ กิจกรรม คือ กิจกรรมฝึกความพอเพียงด้วยตนเอง ได้แก่ Sharpen the Project และกิจกรรมกลุ่ม คือ กิจกรรมโครงงาน โดยมีระยะเวลาทำโครงงาน ๑ เดือน การทำโครงการ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เข้าฝึกอบรมได้นำความรู้ ทักษะวิธีคิดในระยะฝึกอบรมไปใช้ ทดลองในสถานการณ์จริง โดยวิธีการเชื่อมโยงความคิดจากเรื่องที่ศึกษาไปใช้กับตนเอง และชุมชน ตามสภาพแวดล้อมจริงในชีวิตประจำวันการทำโครงงานดังกล่าว ผู้วิจัยร่วมให้คำชี้แนะ และให้คำปรึกษา ติดตามผลทุกสัปดาห์ ผ่านทางเฟซบุ้ค (facebook) และ

ประสานงานกับอาจารย์ที่ปรึกษา ในการศึกษาครั้งนี้ได้แบ่งกลุ่มการทำโครงงาน เป็น ๙ กลุ่ม กลุ่มละ ๕-๖ คน หลังจากนั้นมีการติดตามผล ตรวจเยี่ยมโครงงาน เพื่อดูความคืบหน้า หลังจากจบโครงงาน ๑ เดือน

จากแนวทางการสร้างชุดกิจกรรม ผู้วิจัยได้สรุปเป็นกระบวนการจัดการความรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ (ดูภาคผนวก)

ขั้นตอนที่ ๓ การหาคุณภาพของชุดฝึกอบรม

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างและได้ประเมินชุดฝึกอบรมตามขั้นตอนดังนี้

๑. ร่างชุดฝึกอบรมตามกรอบแนวคิด หลักการจัดการเรียนรู้ แนวคิดเกี่ยวกับวัยรุ่น แนวคิดเกี่ยวกับโครงการ แนวคิดเกี่ยวกับการบูรการการ และทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง

๒. ผู้วิจัยนำชุดฝึกอบรมให้ผู้ทรงคุณวุฒิที่เชี่ยวชาญตรวจสอบ ปรับปรุงแก้ไข

๓. นำไปทดลองกับกลุ่มตัวอย่างที่ใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างจริง (pilot study) เพื่อหาความเชื่อมั่นของเครื่องมือวิจัย มีความเหมาะสมกับกลุ่มตัวอย่างและวัตถุประสงค์ของการศึกษา หลังจากนั้นนำมาปรับปรุงอีกครั้งนำไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่ใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างจริง จำนวน ๔๓ คน ในรูปแบบการจัดกิจกรรม ๑๐ ครั้ง ในเวลา ๒ เดือน

๔. ผู้วิจัยทำการปรับปรุงชุดฝึกอบรมและเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลและการประเมินอีกครั้ง เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย นำไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบอีกครั้งเพื่อหาประสิทธิภาพของเครื่องก่อนนำไปทดลองใช้จริง

ขั้นตอนที่ ๔ นำชุดฝึกอบรมไปใช้ทดลองจริง

ผู้วิจัยได้นำชุดฝึกอบรมไปทดลองจริงกับนักเรียนกลุ่มตัวอย่างในรูปแบบกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ ๑๐ ครั้ง เวลา ๒ เดือน และการทำโครงงาน ๑ เดือน ซึ่งกลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร ภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๖๐ ห้อง ๔/๖

๓.๔ วิธีการดำเนินการทดลอง

๓.๔.๑ การเตรียมการทดลอง

ผู้วิจัยเขียนโครงการอบรม พร้อมกับชุดฝึกอบรม “การจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔” และเสนอคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขอให้พิจารณาอนุมัติข้อเสนองานวิจัยว่ามีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากล และกฎหมาย เนื่องจากเป็นลักษณะการวิจัยในมนุษย์ ซึ่งตามหลักการจริยธรรมในการวิจัยในมนุษย์ มีกฎข้อกำหนดเกี่ยวกับการอบรมเยาวชน คือกล่าวคือ ๑)

เยาวชนอายุต่ำกว่า ๑๘ ปี ต้องได้รับความยินยอมจากผู้ปกครอง ๒) สมัครใจเข้าร่วมโครงการ ๓) ได้รับข้อมูลลักษณะของโครงการค่ายคุณธรรมอย่างชัดเจน เพื่อการตัดสินใจเข้าร่วมโครงการค่ายคุณธรรมอย่างอิสระด้วยตนเอง (ดูภาคผนวก)

๓.๔.๒ การออกแบบการทดลอง (Experimental Design)

ผู้วิจัยได้ออกแบบการทดลองตามขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ ๑ การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sample) เพื่อเข้ารับการทดลอง

ขั้นที่ ๒ วัดความรู้ความเข้าใจต่อความพอเพียงพอประมาณในการดำเนินชีวิตของนักเรียน เจตคติความมีเหตุผลต่อความพอเพียง และพฤติกรรมที่บ่งถึงการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเองของนักเรียน ก่อนการทดลอง (Pre-test)

ขั้นที่ ๓ ขั้นการทดลอง (treatment) ผู้เข้าร่วมการทดลองเข้าอบรมในรูปแบบการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน ๑๐ ครั้ง เป็นเวลา ๒ เดือน และการทำโครงงาน ๑ เดือน

ขั้นที่ ๔ วัดความรู้ความเข้าใจต่อความพอเพียงพอประมาณในการดำเนินชีวิตของนักเรียน เจตคติความมีเหตุผลต่อความพอเพียง และพฤติกรรมที่บ่งถึงการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเองของนักเรียน หลังการทดลอง (Post-test) โดยใช้รูปแบบการทดลองแบบกลุ่มเดียว ทดสอบก่อนและหลัง (One group pre-test post-test design) ดังแสดงในแผนการทดลองนี้

การทดสอบก่อน	การทดลอง	การทดสอบหลัง
T1	X	T2

เมื่อ T1 แทน การทดสอบก่อนการทดลอง (Pre-test)

X แทน การจัดกระทำการทดลอง (Treatment)

T2 แทน การทดสอบหลังการทดลอง (Post-test)

๓.๔.๓ ขั้นการทดลอง

ผู้วิจัยได้นำชุดฝึกอบรมไปทดลองกับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ จำนวน ๔๓ คน มีการดำเนินการทดลอง ๒ ระยะ คือ

๑) ระยะที่ ๑ คือ การทดลองในรูปแบบการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ ใช้เวลาอบรมครั้งละประมาณ ๕๐-๑๒๐ นาที และกิจกรรมส่งเสริมวิธีปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาสอดแทรก

ในแต่ละวัน ใช้ระยะเวลาจัดกิจกรรม ๑๐ ครั้ง ในช่วงเวลา ๒ เดือน รวมระยะเวลาฝึกอบรม ๒๐ ชั่วโมง

๒) ระยะที่ ๒ คือ กิจกรรมฝึกความพอเพียงด้วยตนเอง ได้แก่ Sharpen the Project และกิจกรรมกลุ่ม คือ กิจกรรมโครงงาน โดยมีระยะเวลาทำโครงงาน ๑ เดือน การทำโครงการ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เข้าฝึกอบรมได้นำความรู้ ทักษะวิธีคิดในระยะฝึกอบรมไปใช้ ทดลองในสถานการณ์จริง โดยวิธีการเชื่อมโยงความคิดจากเรื่องที่ศึกษาไปใช้กับตนเอง และชุมชน ตามสภาพแวดล้อมจริงในชีวิตประจำวันติดตามผลทุกสัปดาห์ ผ่านทางเฟซบุ้ค (facebook) และประสานงานกับอาจารย์ที่ปรึกษา ในการศึกษาครั้งนี้ได้แบ่งกลุ่มการทำโครงงาน เป็น ๙ กลุ่ม กลุ่มละ ๕-๖ คน หลังจากนั้นมีการติดตามผล ตรวจเยี่ยมโครงงาน เพื่อดูความคืบหน้า หลังจากจบโครงงาน ๑ เดือน

๓.๔.๔ การวัดผลการฝึกอบรม

ผู้วิจัยได้ทำการวัดผลตัวแปรในการศึกษาตามแผนภาพดังนี้

ชุดฝึกอบรม		ผลประเมินการฝึกอบรม
กลุ่มทดลอง: ทำกิจกรรมในชุดฝึกอบรม (x_1)	→	- ความรู้ความเข้าใจต่อความพอเพียงพอประมาณในการดำเนินชีวิต (Y_1) - เจตคติความมีเหตุผลต่อความพอเพียง (Y_2) - พฤติกรรมที่บ่งถึงการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง (Y_3)

แผนภาพ ๓.๓ แสดงการวัดผลการฝึกอบรม

การศึกษาครั้งนี้ได้ศึกษาตัวแปรและการวัดตัวแปรดังนี้

๑. ตัวแปรที่ศึกษา จำแนกได้ดังนี้

๑) ตัวแปรอิสระที่ถูกจัดการกระทำ (x_1) ได้แก่ กลุ่มทดลองทำกิจกรรมในชุดฝึกอบรม

๒) ตัวแปรตาม

(๑) ความรู้ความเข้าใจต่อความพอเพียงพอประมาณในการดำเนินชีวิต (Y_1)

(๒) เจตคติความมีเหตุผลต่อความพอเพียง (Y_2)

(๓) พฤติกรรมที่บ่งถึงการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง (Y_3)

๒. ระยะเวลาการวัดผลของตัวแปร ตามลำดับดังนี้

๑) แบบสอบถามข้อมูลเบื้องต้นของกลุ่มตัวอย่าง วัดก่อนการทดลอง

๒) แบบวัดความรู้ความเข้าใจต่อความพอเพียงพอประมาณในการดำเนินชีวิต วัดก่อนการทดลองและหลังการทดลอง

๓) แบบวัดเจตคติความมีเหตุผลต่อความพอเพียง วัดก่อนการทดลองและหลังการทดลอง วัดซ้ำหลังจากทดลองไปแล้ว ๒ เดือน

๔) แบบวัดพฤติกรรมที่บ่งถึงการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง วัดก่อนการทดลองและหลังการทดลองไปแล้ว ๒ เดือน

๓.๔.๕ ระยะติดตามผลหลังการทดลองทำโครงงาน ๑ เดือน

ผู้วิจัยให้กลุ่มตัวอย่างทำโครงงาน (วิธีคิดแบบอริยสัจจ์ และวิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย) โดยโครงงานกลุ่มเกี่ยวกับความพอเพียงในสังคม ชุมชน โรงเรียน และธรรมชาติต่าง ๆ เป็นโครงงาน ระยะเวลา ๑ เดือน โดยติดตามผลทุกสัปดาห์ ผ่านทางเฟซบุ้ค (facebook) และประสานงานกับอาจารย์ที่ปรึกษา ในการศึกษาครั้งนี้ได้แบ่งกลุ่มการทำโครงงาน เป็น ๙ กลุ่ม กลุ่มละ ๕-๖ คน หลังจากนั้นมีการติดตามผล ตรวจเยี่ยมโครงงาน เพื่อดูความคืบหน้า หลังจากจบโครงงาน ๑ เดือน

๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบวัดก่อนและหลังการทดลอง ในระหว่างการทดลองผู้วิจัยเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสังเกต การสัมภาษณ์ สมุดบันทึกข้อคิดที่ได้จากการจัดกิจกรรม สมุดบันทึกความพอเพียงในชีวิตประจำวัน และโครงงาน หลังการทดลองผู้วิจัยทำการติดตามผลของพฤติกรรมที่บ่งถึงการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเองในระยะการทำโครงงาน และภายหลังจบการทำโครงงาน ๑ เดือน

๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล

สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยแบ่งการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น ๒ ส่วน คือ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ตามรายละเอียดดังนี้

๓.๖.๑ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

๑) วิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานได้ ร้อยละ (percentage) คะแนนรวม (Sum) ค่าเฉลี่ย (mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation) ในอธิบายข้อมูลที่ได้จากแบบวัด

ความรู้ของความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยา แบบวัดความรู้ความเข้าใจต่อความพอเพียงพอประมาณในการดำเนินชีวิต เจตคติความมีเหตุผลต่อความพอเพียง และแบบวัดพฤติกรรมที่บ่งถึงการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง

๒) วิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นผลการทดสอบก่อนและหลังการทดลอง ด้วยใช้สถิติ Paired-Samples t-test ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจต่อความพอเพียงพอประมาณในการดำเนินชีวิต เจตคติความมีเหตุผลต่อความพอเพียง และพฤติกรรมที่บ่งถึงการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง

๓.๖.๒ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากผลการใช้กิจกรรมและรูปแบบในการฝึกอบรม ผู้วิจัยมีการเก็บข้อมูลแบบการมีส่วนร่วมในกิจกรรม (Participation) ด้วยวิธีการรวบรวมข้อมูลคือ ๑) การสังเกต ๒) การสัมภาษณ์ ๓) สมุดบันทึกข้อคิดที่ได้จากการจัดกิจกรรม ๔) สมุดบันทึกความพอเพียงในชีวิตประจำวัน และ ๕) โครงงาน จากการรวบรวมตามขั้นตอนดังนี้

๑. การวิเคราะห์เนื้อหาของข้อมูล

๑) ผลการเปลี่ยนแปลงความรู้ความเข้าใจต่อความพอเพียงพอประมาณในการดำเนินชีวิต เจตคติความมีเหตุผลต่อความพอเพียง และแบบวัดพฤติกรรมที่บ่งถึงการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง

การประเมินผลการเปลี่ยนแปลงความรู้ความเข้าใจต่อความพอเพียงพอประมาณในการดำเนินชีวิต เจตคติความมีเหตุผลต่อความพอเพียง และแบบวัดพฤติกรรมที่บ่งถึงการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง ด้วยเทคนิคการบันทึก การสังเกต และการสัมภาษณ์ ระหว่างการทดลอง หลังจากจบการฝึกอบรมหรือการทดลองแล้ว ๒ เดือน และจากการประเมินโครงงาน ของนักเรียนเกี่ยวกับผลการเปลี่ยนแปลงของความรู้ความเข้าใจต่อความพอเพียงพอประมาณในการดำเนินชีวิต เจตคติความมีเหตุผลต่อความพอเพียง และแบบวัดพฤติกรรมที่บ่งถึงการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง

๒. การตรวจสอบข้อมูล แบบสามเส้า (Triangulation)

ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลเชิงคุณภาพตามวิธีการดังนี้[๔]

๑) การตรวจสอบข้อมูล (Data triangulation) โดยพิจารณาตรวจสอบแหล่งข้อมูลต่างเวลา หรือบุคคลที่ให้ข้อมูลเปลี่ยนไป เพื่อพิสูจน์ความถูกต้องว่าข้อมูลจะเหมือนเดิมหรือไม่ นักเรียนกลุ่มตัวอย่าง ครู และอาจารย์

---

[๔] สุภางค์ จันทวานิช, **วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ**, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๑๒๙-๑๓๐.

๒) การตรวจสอบด้านผู้สังเกต (Investigator triangulation) ให้มีบุคคลที่สังเกตหลายคน ทั้งผู้วิจัย ผู้ช่วยวิจัย และครูอาจารย์ เพื่อตรวจสอบว่าผู้สังเกตแต่ละคนได้ข้อมูลต่างกันหรือไม่

๓) การตรวจสอบวิธีการรวบรวมข้อมูล (Methodology triangulation) ใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลในหลากหลายวิธีในเรื่องเดียวกัน ได้แก่ การใช้แบบวัดความรู้ความเข้าใจต่อความพอเพียงพอประมาณในการดำเนินชีวิต เจตคติความมีเหตุผลต่อความพอเพียง และแบบวัดพฤติกรรมที่บ่งถึงการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง การสังเกตแบบมีโครงสร้าง และการสังเกตแบบไม่มีโครงสร้าง การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง จากผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ นักเรียนกลุ่มตัวอย่าง ครู และอาจารย์

ผู้วิจัยนำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์ด้วยวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุปตามขั้นตอนการจัดกลุ่มข้อมูล การวิเคราะห์ปัจจัย การระบุความสัมพันธ์ของเหตุการณ์ การหารูปแบบของพฤติกรรม การเชื่อมโยงแนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่ค้นพบ ประมวลข้อมูล วิเคราะห์และนำเสนอในรูปแบบเป็นข้อความบรรยาย (Description)

บทที่ ๔
ผลการวิเคราะห์

การวิจัยเรื่อง การจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาแนวคิดการจัดการเรียนรู้ และวิธีการดำเนินชีวิตตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและแนวคิดการจัดการเรียนรู้ตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ ๒) เพื่อพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ และ ๓) เพื่อเสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ การเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งออกเป็น ๔ ตอน คือ

ตอนที่ ๔.๑ ผลวิเคราะห์การศึกษาแนวคิดการจัดการเรียนรู้ และวิธีการดำเนินชีวิตตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและแนวคิดการจัดการเรียนรู้ตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔

ตอนที่ ๔.๒ วิเคราะห์ผลก่อน/หลังการจัดการเรียนรู้

๔.๒.๑ ผลวิเคราะห์การจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ ประกอบด้วย ๓ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านความรู้ความเข้าใจต่อความพอเพียงพอประมาณในการดำเนินชีวิตของนักเรียน ๒) ด้านการแสดงเจตคติความมีเหตุผลต่อความพอเพียงของนักเรียน และ ๓) ด้านพฤติกรรมที่บ่งถึงการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเองของนักเรียน

๔.๒.๒ วิเคราะห์เพื่อเปรียบเทียบโปรแกรมการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ ก่อนและหลังการทดลอง ประกอบด้วย ๓ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านความรู้ความเข้าใจต่อความพอเพียงพอประมาณในการดำเนินชีวิตของนักเรียน ๒) ด้านการแสดงเจตคติความมีเหตุผลต่อความพอเพียงของนักเรียน และ ๓) ด้านพฤติกรรมที่บ่งถึงการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเองของนักเรียน

๔.๒.๓ วิเคราะห์เพื่อหาความสัมพันธ์ของโปรแกรมการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ ทั้ง ๓ ด้าน

ตอนที่ ๔.๓ วิเคราะห์ผลการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามหลักภาวนา ๔

ตอนที่ ๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

ตอนที่ ๔.๑ ผลวิเคราะห์การศึกษาแนวคิดการจัดการเรียนรู้ และวิธีการดำเนินชีวิตตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและแนวคิดการจัดการเรียนรู้ตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔

ผลวิเคราะห์แบ่งเป็น ๒ ส่วน คือ ผลการศึกษาสำรวจแนวคิด ทฤษฎีการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ และการสัมภาษณ์นักวิชาการทางพุทธศาสนา และทางจิตวิทยาเชิงคุณภาพ ดังรายละเอียดดังนี้

๔.๑.๑ ผลการศึกษาเชิงเอกสารเกี่ยวข้องกับแนวคิด ทฤษฎีการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยา

ผู้วิจัยได้วิธีการศึกษาสืบค้นข้อมูลต่าง ๆ จากหลักพุทธจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการตามแนวพุทธจิตวิทยากับแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จากแนวคิดตามทฤษฎีอื่น ๆ อันประกอบไปด้วยแนวคิดทางจิตวิทยา และตามหลักธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ได้แก่พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา ตำราวิชาการ บทความ เอกสารต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้อง และจากการศึกษาข้อมูลแนวคิดเรื่องการจัดการเรียนการสอนเศรษฐกิจพอเพียงด้วยหลักพุทธจิตวิทยาที่ปรากฏในหนังสือ ตำราวิชาการ บทความ เอกสารต่างๆ จากนั้นจะนำข้อมูลเหล่านั้นที่ได้มา นำมาวิเคราะห์และสรุปผลดังนี้

๑. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับจิตวิทยา

การจัดการเรียนรู้ คือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมค่อนข้างถาวรทั้งภายใน และภายนอก อันเป็นผลมาจากประสบการณ์ และการกระทำฝึกฝนปฏิบัติของบุคคล อันเนื่องมาจากแรงจูงใจเพื่อบรรลุเป้าหมาย หรือการแก้ปัญหาอย่างใดอย่างหนึ่งการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันเนื่องมาจากประสบการณ์ที่แต่ละคนได้รับมา ซึ่งผลของการเรียนรู้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใน ๓ ด้าน ได้แก่

๑) ความรู้ (knowledge) เช่น ความคิด ความเข้าใจ และความจำในเนื้อหาสาระต่าง ๆ เป็นต้น

๒) ทักษะ (skills) เช่น การพูด การกระทำ และการเคลื่อนไหวต่าง ๆ เป็นต้น และ ๓) ความรู้สึก (affective) เช่น เจตคติ จริยธรรม และค่านิยม เป็นต้น โดยการเรียนรู้มีลักษณะหลายประการ การจะเสริมสร้างความรู้ให้กับบุคคลจึงต้องให้ความสำคัญต่อลักษณะของการเรียนรู้ดังกล่าว และนำมาใช้เป็นแนวทางในการสร้างเสริมความรู้ให้กับบุคคลด้วย จึงจะทำให้การเรียนรู้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่ต้องการ

การจัดการเรียนรู้ต้องมีองค์ประกอบของกระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญ คือ อุปสรรค ก่อให้การเรียนรู้ไม่ประสบความสำเร็จก็ได้ และบางครั้งยิ่งเป็นการเพิ่มแรงจูงใจเพื่อจะไปสู่จุดหมายที่ตั้งไว้ แต่ย่อมไม่มากเกินไปจนถึงภาวะสุดขีดที่จะผ่านพ้นไปได้ ตามปกติธรรมดานั้นเมื่อ

ผู้เรียนบังเกิดมีสภาวะบางอย่างกระตุ้นให้มีความต้องการที่จะกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดแล้ว ถ้าการกระทำบรรลุเป้าหมายที่คิดไว้ได้ ผู้เรียนย่อมเกิดความพึงพอใจ แต่ถ้ามีอุปสรรคมากีดขวางมิให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายได้ในทันทีทันใด ผู้เรียนมักจะมีความกระวนกระวาย ก่อให้เกิดสภาวะ ตึงเครียดขึ้น ซึ่งความเครียดจะมีมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับความแรงกล้าของแรงจูงใจ และชนิดของอุปสรรคที่เกิดขึ้น[๑] อุปสรรคย่อมส่งผลถึงผลลัพธ์ของการเรียนรู้ก่อให้เกิดวิสัยทัศน์และวิธีคิดอย่างเชื่อมโยงของบุคคลลดลงด้วย

รูปแบบที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้ขึ้นเรื่อย ๆ อย่างไม่มีที่สิ้นสุดการปรับ (tuning) ความรู้เปลี่ยนแปลงตามกระบวนการที่เกิดขึ้น หากไม่มีการปรับแล้วก็ไม่มีการเรียนรู้ แต่รากฐานที่สำคัญของการเรียนรู้ที่มีบทบาทมากในการสร้างกระบวนการเรียนรู้คือเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต ซึ่งองค์ประกอบที่สำคัญมีอยู่ ๓ อย่าง ได้แก่ คน ความรู้ และทรัพยากรเพื่อให้ผู้เรียน ครู ผู้ปกครองมีความสุข ผู้เรียนได้รับการพัฒนาครอบคลุมใน ๔ ด้านคือ Head Heart Hand Health ประชาชนได้รับการพัฒนาทักษะ และพัฒนาการที่เหมาะสมตามวัย สามารถแสวงหาองค์ความรู้ได้สอดคล้องกับบริบทในปัจจุบัน มีความรู้ความเข้าใจในประวัติศาสตร์ไทย มีค่านิยมที่ถูกต้องตามค่านิยมหลักของคนไทย ๑๒ ประการ โดยมีแนวทางและวิธีในการดำเนินโครงการ ได้แก่ การน้อมนาหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ มาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน ปรับปรุงหลักสูตรการเรียนรู้ ทั้งในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน อาชีวศึกษา อุดมศึกษา และการศึกษานอกระบบ[๒]

ผู้วิจัยได้ศึกษาการเรียนรู้ของมนุษย์ในทางจิตวิทยา ซึ่งสรุปแบ่งออกได้เป็น ๕ แนวทาง ดังนี้คือ มุ่งเน้นพฤติกรรม (behavioral approach) มุ่งเน้นการรู้คิด (cognitive approach) มุ่งเน้นสรีระ (biological approach) มุ่งเน้นทางมนุษยนิยม (humanistic approach) และ มุ่งเน้นทางกลไกขอจิต (psychodynamic approach)[๓] สำหรับแนวคิดทางด้านทฤษฎีการเรียนรู้ (learning theory) ที่มีบทบาทโดดเด่นมี ๓ หลักด้วยกัน คือ หลักพฤติกรรมนิยม (behaviorism) หลักปัญญานิยม (cognitivism) และหลักสร้างสรรค์องค์ความรู้ด้วยปัญญา (constructivism) อย่างไรก็ตาม ยังมีแนวคิดอีกแนวคิดหนึ่งที่น่าสนใจ คือ ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (social learning theory) ของ Bandura ซึ่งเป็นหนึ่งในแนวคิดสำคัญของหลักพฤติกรรมนิยม

---

[๑] สุชา จันทร์เอม, **จิตวิทยาส่งเสริมการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร: แพร่พิทยา, ๒๕๔๑), หน้า ๑๔.

[๒] สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงศึกษาธิการ**, แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔),** (กรุงเทพมหานคร: สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๖๐), หน้า ๔๓.

[๓] สิริอร วิชชาวุธ, **จิตวิทยาการเรียนรู้**, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๔), หน้า ๗.

สมัยใหม่ (modern behaviorism)

๒. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับพุทธจิตวิทยา

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์การเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยา คือ กระบวนการในการนำคำสอนของพระพุทธเจ้ามาเป็นฐานคิดให้มีความรู้ ความเจริญทั้งทางด้านพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา โดยพัฒนาฝึกอบรม เพื่อจุดประสงค์ให้ดีขึ้นกว่าเดิม สำหรับเป้าหมายนั้น คือ ทำให้บุคคลมีความรู้ความสามารถ มีจริยธรรม คุณธรรม ในการดำรงชีวิต เพื่อให้อยู่ในสังคมร่วมกันอย่างสงบร่มเย็นตามกระบวนการสอนตามหลักไตรสิกขาซึ่งเป็นกระบวนการที่ผู้เรียนต้องลงมือปฏิบัติสิ่งที่เรียนด้วยตนเองอย่างแท้จริงและใช้ปัญญารู้จักคิด พิจารณา ฝึกฝน จนสามารถกำหนดรู้สามัญลักษณะ สามารถวิเคราะห์พฤติกรรมทางกาย ทางวาจา ทางใจ โดยมี ๓ องค์ประกอบ ได้แก่

๑) ความพอประมาณ พอเหมาะกับสภาพของตน (ปัจจัยภายใน) พอควรกับภูมิสังคม (ปัจจัยภายนอก) (สมดุล)

๒) ความมีเหตุผล รู้สาเหตุ ทำไม รู้ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง วิชาการ กฎหมาย ความเชื่อ ประเพณี รู้ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในด้านต่าง ๆ (รอบรู้มีสติปัญญา)

๓) มีภูมิคุ้มกันที่ดี คำนึงถึงความเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ รู้เท่าทันและเตรียมความพร้อม วางแผนรอบคอบ เรียนรู้พัฒนาตน ทำประโยชน์ให้สังคมรักษาสิ่งแวดล้อม (ไม่ประมาท) ส่วนในการปฏิบัตินักเรียนต้องปฏิบัติด้วยตนเอง วิธีสอนนี้ครูจะเป็นผู้ประคับประคองชี้จุดสำคัญ

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ สรุปวิเคราะห์ได้ว่า กระบวนการศึกษาตามหลักภาวนา ๔ คือ แนวทางการพัฒนาทักษะการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเพื่อการปรับเปลี่ยนชีวิตให้ดีขึ้น ด้วยการฝึกอบรม การทำให้ดีขึ้น ด้วยความเจริญ ประกอบด้วย ๔ ลักษณะ ได้แก่

(๑) การพัฒนาทางกาย รวมทั้ง ตา หู จมูก ลิ้น กายที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับสิ่งภายนอกกายคือ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ด้วยดี มีคุณ กุศลธรรมงอกงาม

(๒) การพัฒนาศีล หรือการพัฒนาความประพฤติ พัฒนาความสัมพันธ์สังคมให้มีระเบียบวินัย และอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นอย่างเกื้อกูลกัน

(๓) การพัฒนาจิต การฝึกจิตให้เข้มแข็ง เจริญงอกงามด้วยคุณธรรม และ

(๔) การพัฒนาปัญญาให้มีความงอกงาม มีความเข้าใจ รู้เท่ากันโลก สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา เป็นต้น โดยได้นำหลักภาวนา ๔ มาเป็นตัวชี้วัดในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔

๓. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง

ผู้วิจัยได้สรุปวิเคราะห์ว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักเศรษฐกิจที่สอดคล้องกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา โดยมีนิยาม ๓ องค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่

๑) ความพอประมาณ พอเหมาะกับสภาพของตน (ปัจจัยภายใน) พอควรกับภูมิสังคม (ปัจจัยภายนอก) (สมดุล)

๒) ความมีเหตุผล รู้สาเหตุ ทำไม รู้ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง วิชาการ กฎหมาย ความเชื่อ ประเพณี รู้ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในด้านต่าง ๆ (รอบรู้มีสติปัญญา)

๓) มีภูมิคุ้มกันที่ดี คำนึงถึงความเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ รู้เท่าทันและเตรียมความพร้อม วางแผนรอบคอบ เรียนรู้พัฒนาตน ทำประโยชน์ให้สังคมรักษาสิ่งแวดล้อม (ไม่ประมาท) หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ หลักเศรษฐศาสตร์ตามแนวพุทธที่มุ่งให้มนุษย์จำกัด หรือความอยาก หรือความต้องการของตนเอง แทนการกระตุ้นตัณหาหรือความอยาก เพื่อให้เกิดการบริโภคมากขึ้น (บริโภคนิยม) เนื่องจากพระพุทธศาสนาเห็นว่าความต้องการของมนุษย์นั้นไม่มีขีดจำกัด แต่ขณะเดียวกันทรัพยากรมีขีดจำกัด เมื่อไม่ประหยัด สิ่งเหล่านั้นก็จะหมดสิ้นไปในที่สุด การปฏิบัติตนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงจึงต้องหันมาแก้ไขที่ตนเองก่อน จำกัดความอยาก ความต้องการ ให้รู้จักพอดี ไม่บริโภคเกินความพอดี หรือตกเป็นทาสของวัตถุ เมื่อเราปฏิบัติได้ดังข้อที่กล่าวมาแล้ว ก็จะพบแต่ความสุขใจได้ง่ายขึ้น และยังเป็นการลดการแก่งแย่งแข่งขัน การเอารัดเอาเปรียบซึ่งกันและกัน การเบียดเบียดเบียนเพื่อนมนุษย์และสัตว์อื่น ตลอดถึงการเบียดเบียนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นสาเหตุของการเกิดภัยธรรมชาติตามมาเป็นต้น ซึ่งเป็นแนวคิดที่สำคัญอย่างยิ่งที่จะมาประยุกต์บูรณาการกับการเรียนการสอนให้เด็กเยาวชนได้เกิดการเรียนรู้ และนำไปปรับใช้ในวิถีชีวิตของผู้เรียนได้

ผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์จากแนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ และผลการวิจัยสรุปได้ว่าการจัดการเรียนรู้ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาเป็นกระบวนการที่จะต้องเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต (lifelong learning) โดยมีครูผู้สอน และผู้เรียนต้องมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนทุกกิจกรรม เพื่อให้ถึงเป้าหมายที่กำหนดไว้ใน ๓ องค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ ๑) ความพอประมาณ พอเหมาะกับสภาพของตน (ปัจจัยภายใน) พอควรกับภูมิสังคม (ปัจจัยภายนอก) (สมดุล) ๒) ความมีเหตุผล รู้สาเหตุ ทำไม รู้ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง วิชาการ กฎหมาย ความเชื่อ ประเพณี รู้ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในด้านต่าง ๆ (รอบรู้มีสติปัญญา) ๓) มีภูมิคุ้มกันที่ดี คำนึงถึงความเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ รู้เท่าทันและเตรียมความพร้อม วางแผนรอบคอบ เรียนรู้พัฒนาตน ทำประโยชน์ให้สังคมรักษาสิ่งแวดล้อม (ไม่ประมาท) ถึงจะกล่าวได้ว่าเป็นการเรียนรู้ที่ยั่งยืน

๔.๑.๒ ผลการสัมภาษณ์นักวิชาการทางพุทธศาสนาและทางจิตวิทยาเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยเข้าสัมภาษณ์นักวิชาการทางพระพุทธศาสนา นักจิตวิทยา ครู อาจารย์ ผู้บริหารระดับสูงในองค์กรและเป็นที่ยอมรับในสังคม รายบุคคลจำนวน ๑๘ รูป/คน ว่าเป็นผู้ที่นำหลักการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาไปประยุกต์ใช้ และยังมีส่วนสำคัญในการกำหนดนโยบายและวางแผนการจัดการเรียนการสอนในหน่วยงาน เป็นการการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบ

(face to face) เพื่อศึกษาและนำมาประกอบการสร้างชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ ผลการสัมภาษณ์โดยสรุป ดังนี้

๑. หลักการจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการกับทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง

ในโลกปัจจุบันการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญจึงเป็นหัวใจของการปฏิรูประบบ และกระบวนการเรียนรู้ที่บูรณาการกับทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงมุ่งให้ผู้เรียน เรียนเพื่อรู้ ทำได้ และอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เพื่อศักยภาพและคุณภาพของชีวิตและสังคม

"หลักการจัดการเรียนการสอน ที่บูรณาการกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการจัดการเรียนรู้แบบสหวิทยา การที่นำองค์ความรู้ต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ร่วมกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยการใช้หัวข้อหรือประเด็นปัญหาที่สนใจ เป็นฐานในการจัดการเรียนรู้ (problem based learning) นำไปสู่การอธิบายให้สอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ให้เป็นรูปธรรมในทุกมิติของการดำเนินชีวิต ทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรม เพื่อการนำไปปรับใช้ในชีวิตจริง ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้เกิดคุณภาพของบุคคล การงานอาชีพ สิ่งแวดล้อม ที่ดำเนินไปอย่างสมเหตุสมผล มีภูมิคุ้มกัน ถูกต้องเหมาะสมทั้งในแง่ศีลธรรม และวิชาการ เพื่อชีวิตที่มีความมั่นคงและยั่งยืนอย่างแท้จริง"[๔]

"การเรียนการสอนควรมีลักษณะใช้ประสบการณ์เป็นประธาน (experience based learning) นั่นคือเน้นให้เด็กได้นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้เด็กได้มีประสบการณ์ตรง จนเกิดความเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ชีวิต (life style) ของตน"[๕]

"เป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องเข้าใจว่า อะไรคือหลักการจัดการเรียนการสอนเสียก่อน ตั้งแต่ยุคสงครามโลกครั้งที่ ๒ การจัดการศึกษาทั้งโลกเน้นการใช้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (students-centered approach) ผู้สอนมีหน้าที่เป็นเพียง facilitators ที่จะบริหารจัดการให้สิ่งที่มีอยู่เป็นอยู่ตลอดจนการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่รอบตัว ให้เป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนมากที่สุด หากเข้าใจหัวใจของหลักการจัดการเรียนการสอนที่แท้จริงเช่นนี้แล้ว ย่อมเป็นเรื่องปกติ ธรรมดา ที่จะต้องสอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง นั่นคือการใช้ประโยชน์จากสิ่งที่มีอยู่อย่างคุ้มค่า เป็นประโยชน์แท้ไม่ใช่ประโยชน์เทียม อย่างไรก็ตามความสามารถทั้งของผู้เรียนและผู้สอนจำเป็นต้องมีความเชื่อมโยงกับด้วยการใช้กลวิธีการสอน (teaching methods) ที่สอดคล้องกลมกลืนเป็นธรรมชาติ (holistic approach) เพื่อทำให้เนื้อหา (contents) ที่ผู้สอนต้องการสื่อให้ผู้เรียนเข้าใจอย่างราบลงในหัวใจ รายการเรียนการสอนนั้นต้องเป็นแบบสองทาง ไม่ใช่ทางเดียว (two ways of teaching dynamic

---

[๔] สัมภาษณ์ พระมหาบุญศรี ญาณวุฑฺโฒ, ผศ.ดร. คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๗ กันยายน ๒๕๖๐.

[๕] สัมภาษณ์ พระมหาเผื่อน กิตฺติโสภโณ, ดร. รองคณบดีฝ่ายบริหาร คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๒ ตุลาคม ๒๕๖๐.

approach)”[๖]

“หลักการจัดการเรียนการสอนต้องดำเนินการภายใน ๓ ส่วน คือ

๑) การบริหารจัดการศึกษาทุก ๆ มิติตามสภาพปัญหา

๒) การจัดการเรียนรู้ต้องสอดแทรกแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ทุกสาระการเรียนรู้ตลอด หลักสูตร มิใช่สอนเฉพาะวิชาหนึ่ง

๓) การประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง ในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน นอกชั้นเรียนมากยิ่งขึ้น

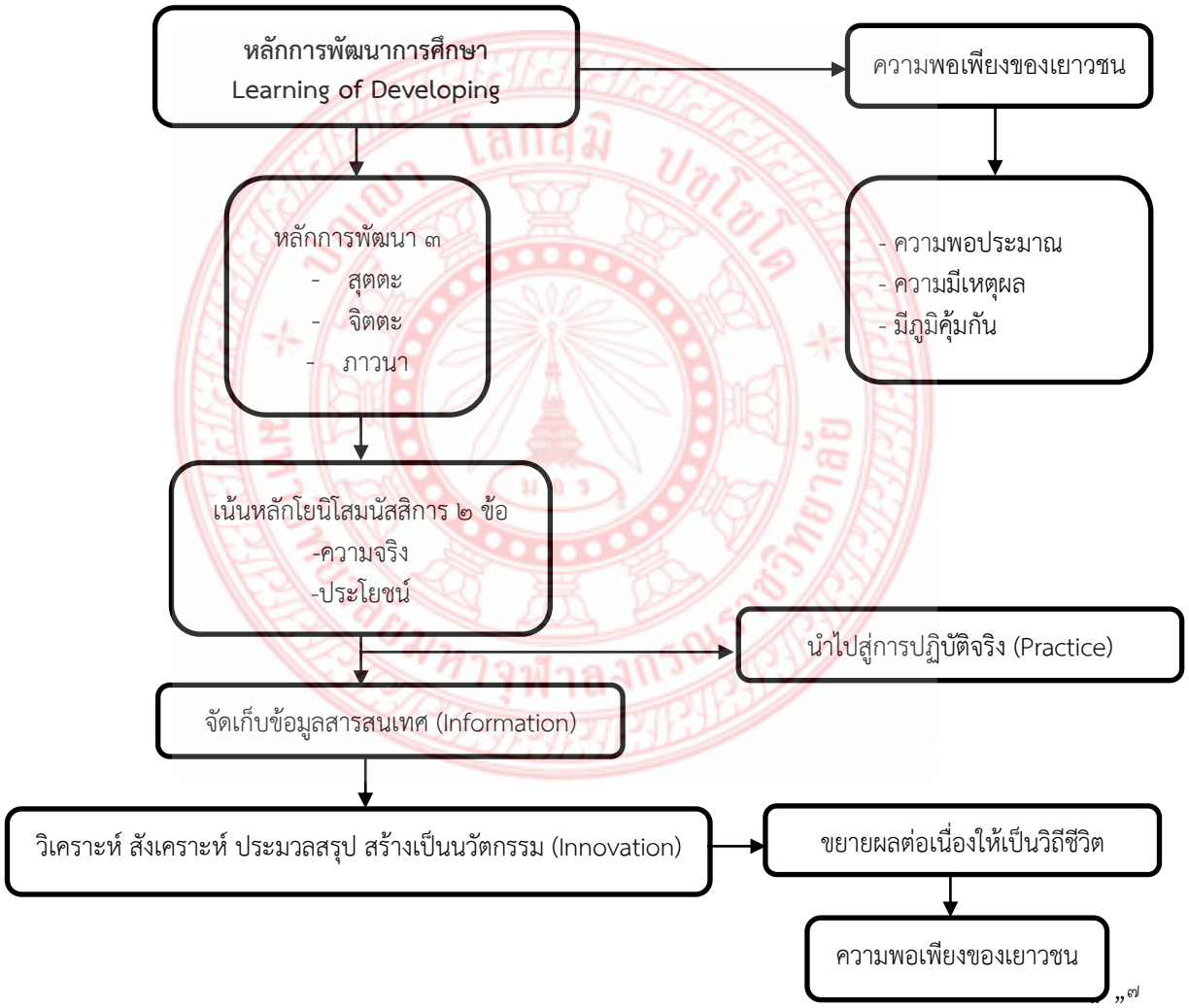

”[๗]

แผนภาพที่ ๔.๑ หลักการพัฒนาการศึกษา

---

[๖] สัมภาษณ์ แม่ชีกาญจนา เตรียมธนโชค, ดร. อาจารย์ประจำ หลักสูตรพุทธศาสตร์และศิลปะแห่งชีวิต สาวิกสิกขาลัย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๖ ตุลาคม ๒๕๖๐.

[๗] สัมภาษณ์ พระสรวิชญ์ อภิปญฺโญ, ดร. หัวหน้าภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๒ ตุลาคม ๒๕๖๐.

"การจัดการการเรียนการสอนที่บูรณาการร่วมกับหลักของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ควรเป็นการจัดการเรียนรู้ที่ผู้สอนเป็นผู้อำนวยความสะดวก (facilitator) ให้ผู้เรียนได้คิดเอง ลงมือปฏิบัติเอง เน้นการเรียนรู้เชิงรุก (active learning) โดยที่ผู้สอนช่วยเชียร์ไม่ใช่ชี้นำ ให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ด้วยตัวเอง และมีทักษะซึ่งนำไปสู่การปฏิบัติตนบนพื้นฐานของความพอเพียงได้เองจริง ถ้าผู้เรียนตระหนักถึงความสำคัญของความพอเพียงและได้ฝึกคิดวิเคราะห์ ปฏิบัติ ฝึกฝน ผู้เรียนก็จะเปลี่ยนแปลง ตามหลักของ "การเรียนรู้เพื่อความเปลี่ยนแปลง(transformative learning)" ได้อย่างยั่งยืน"[๘]

"เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ ทรงชี้แนะแนวทางในการดำเนินชีวิตให้กับประชาชนชาวไทย โดยดำเนินชีวิตแบบพออยู่ พอกินพอใช้ รู้จักพึ่งพาตนเองด้วยการนำทรัพยากรมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการดำเนินชีวิตด้านตนเอง ทำให้นักเรียนรู้จักควบคุมใช้จ่ายของตนเอง ใช้จ่ายอย่างมีเหตุผล ใช้จ่ายพอประมาณ ใช้จ่ายอย่างประหยัด ใช้จ่ายเท่าที่จำเป็น ทำให้นักเรียนรู้จักออมเงิน เรียนรู้ระบบการฝากเงิน เรียนรู้ระบบออมเงิน ทำให้นักเรียนรู้จัก สร้างรายได้หรืออาชีพ สอดคล้องกับความต้องการ สอดคล้องกับสังคมภูมิปัญญาท้องถิ่น ทรัพยากรท้องถิ่น ด้านสังคม ทำให้นักเรียนรู้จักช่วยเหลือสังคมหรือชุมชน ปลูกจิตสำนึกสาธารณะ ปลูกฝังความสามัคคี ความเสียสละ เผยแพร่องค์ความรู้เศรษฐกิจพอเพียง ด้านสิ่งแวดล้อม ทำให้นักเรียนสร้างสมดุลของทรัพยากรธรรมชาติ ปลุกจิตสำนึกรักสิ่งแวดล้อม ฟื้นฟูแหล่งเสื่อมโทรมในท้องถิ่น ดูแลสถานที่ท่องเที่ยวในท้องถิ่น ด้านศาสนา และวัฒนธรรม ทำให้นักเรียนส่งเสริมศาสนา ปลูกฝังจิตสำนึกความรักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์สืบสานวัฒนธรรมไทย สร้างจิตสำนึกรักษ์ไทย รักบ้านเกิด ฟื้นฟูและอนุรักษ์อาหารท้องถิ่น ดนตรีไทยและเพลงไทย โบราณสถานโบราณวัตถุ"[๙]

สรุปได้ว่าหลักการจัดการาเรียนการสอนที่บูรณาการกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จะต้องมีการดำเนินการภายใน ๓ ส่วน คือ ๑) การบริหารจัดการศึกษาทุก ๆ มิติตามสภาพปัญหา ๒) การจัดการเรียนรู้ต้องสอดแทรกแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ทุกสาระการเรียนรู้ตลอดหลักสูตร มิใช่สอนเฉพาะวิชาหนึ่ง ๓) การประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง ในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนนอกชั้นเรียนมากยิ่งขึ้น

---

[๘] สัมภาษณ์ ดร.ชนันภรณ์ อารีกุล, อาจารย์โรงเรียนบาลีเตรียม คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๒ ตุลาคม ๒๕๖๐.

[๙] สัมภาษณ์ นายไพรัช ทองอยู่, ครูหมวดสังคมศึกษา โรงเรียนจิตรลดา กรุงเทพมหานคร, ๙ ตุลาคม ๒๕๖๐.

๒. หลักธรรมที่สอดคล้องในการบูรณาการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงสำหรับเยาวชน

"หลักธรรมข้อข้อแรก คือ สัปปุริสธรรม ๗ รู้เหตุ รู้ผล รู้ตน รู้ประมาณ รู้กาล รู้ชุมชน และรู้จักบุคคล เป็นหลักการที่ควรนำมาสอนให้เด็กเกิดความเข้าใจอย่างถ่องแท้ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน หลักธรรมข้อที่สองคือ หลักภาวนา ๔ ใช้เป็นหลักการในการสอนให้เด็กเห็นว่า แบบพัฒนา กาย สังคม จิตปัญญา เป็นกรอบสำคัญในการพัฒนาตนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์"[๑๐]

"หลักธรรมสำคัญที่ควรนำมาใช้ในการจัดการศึกษาคือ ไตรสิกขา ซึ่งเป็นพื้นฐานของการศึกษาทุก ๆ อย่าง นอกจากหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ยังมีแนวคิดที่มีความใกล้เคียง ที่ควรนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้คือ แนวคิดจิตปัญญาศึกษา (comtemplative Education) ซึ่งเป็นการเรียนรู้ด้วยใจอย่างใคร่ครวญ ทำให้ผู้เรียนมีทักษะในการเรียนรู้ทุกสิ่งรอบตัวด้วยจิตใจ เรียนรู้ด้วยแนวคิดเชิงองค์รวม แนวคิดเชิงมนุษยนิยม แนะแนวคิดเชิงศาสนาไปพร้อมพร้อมกัน"[๑๑]

"หลักธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ คือ ไตรสิกขา ที่สนับสนุนอยู่ ๓ ประการ คือ

๑) ศีล เป็นวิธีการพัฒนาที่สมดุล เป็นการปฏิบัติตนที่แสดงออกทางกาย ในเรื่องความพอประมาณด้วยสันโดษ

๒) สมาธิ เป็นวิธีการกำกับที่ยั่งยืนเป็นการปฏิบัติตนที่แสดงออกทางใจ ในเรื่องความมีเหตุผลด้วยโยนิโสมนสิการ

๓) ปัญญา เป็นวิธีการสนับสนุนที่มีความมั่นคงเป็นการปฏิบัติตนที่แสดงออกทางปัญญา ในเรื่องการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตนด้วยอัปปมาทธรรม ปัจจุบันนี้ประชาชนคนไทยส่วนใหญ่นำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงว่าสามารถนำไปสู่การพัฒนาคน สังคม และประเทศชาติอย่างยั่งยืนและมั่นคง เพราะพึ่งพาตนเองและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนไทย"[๑๒]

---

[๑๐] สัมภาษณ์ พระมหาเผื่อน กิตฺติโสภโณ, ดร. รองคณบดีฝ่ายบริหาร คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๒ ตุลาคม ๒๕๖๐.

[๑๑] สัมภาษณ์ ดร.ชนันภรณ์ อารีกุล, อาจารย์โรงเรียนบาลีเตรียม คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๒ ตุลาคม ๒๕๖๐.

[๑๒] สัมภาษณ์ พระครูสังฆรักษ์เอกภัทร อภิณฺโน, ผศ.ดร. คณบดีคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๙ ตุลาคม ๒๕๖๐.

"มัชฌิมาปฏิปทา หนทางสายกลางสามารถใช้ได้ในทุกเหตุปัจจัย โดยมีบุคคลที่เขายอมรับเป็นแบบอย่าง และยกย่องชมเชยเมื่อเขาปฏิบัติได้จริงตามหลักความพอเพียง โดยในทุกวันนี้ผู้ใหญ่ (ผู้อาวุโส) ยังชื่นชมยินดีและยอมรับกับผู้ที่แสดงตนว่าตนเองมีความสูงส่งในทรัพย์สินภายนอก เสมือนเป็นการกระตุ้นให้ทุกคนต้องแสวงหาและหรือกอบโกยเมื่อมีโอกาส"[๑๓]

"หลักธรรมที่ควรนำมาใช้ก็มีมากมายพอสมควร แต่หลักธรรมที่ควรนำมาประยุกต์ในการจัดการเรียนการสอนให้เกิดพฤติกรรมการพอเพียง คือ หลักสัปปุริสธรรม๗ หลักที่มุ่งให้บุคคลพึงพอใจในสิ่งของหรือทรัพย์สิน ที่ตนเองได้มาและใช้จ่ายในสิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์ ให้บุคคลรู้จักประมาณ ไม่ฟุ่มเฟือย มีความเป็นอยู่อย่างสงบเรียบง่าย และโปร่งใส ไม่เอารัดเอาเปรียบคนอื่น อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข สัปปุริสธรรม ๗ คือ หนักของสัตบุรุษ ธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ หรือคุณสมบัติของคนดีนั่นเอง ประกอบด้วย

๑) ธัมมัญญุตา คือความรู้จักเหตุ คือรู้หลักความจริง รู้หลักการ รู้หลักเกณฑ์ รู้กฎแห่งธรรมดา รู้กฎเกณฑ์แห่งเหตุผล และรู้หลักการที่จะทำให้เกิดผล

๒) อัตถัญญุตา คือความรู้จักอรรถ รู้ความมุ่งหมาย หรือ รู้จักผล คือ รู้ความหมาย รู้ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงค์

๓) อัตตัญญุตา คือความรู้จักตน หมายถึง รู้ว่าเรานั้น ว่าโดยฐานะ ภาวะ เพศ กำลัง ความรู้ ความสามารถ ความถนัด และคุณธรรม เป็นต้น บัดนี้ เท่าไหร่ อย่างไร แล้วประพฤติให้เหมาะสม และรู้ที่จะแก้ไขปรับปรุงต่อไป

๔) มัตตัญญุตา คือความรู้จักประมาณ คือความพอดี เช่น รู้จักประมาณในการรับและบริโภคปัจจัย ๔ รู้จักประมาณในการใช้จ่ายบริโภคทรัพย์ เป็นต้น

๕) กาลัญญุตา คือความรู้จากกาล คือรู้กาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่ควรหรือจะต้องใช้ในการประกอบกิจ ทำหน้าที่การงาน เช่น ให้ตรงเวลา ให้เป็นเวลา ให้ทันเวลา ให้พอเวลา เป็นต้น

๖) ปริสัญญุตา คือความรู้จากบริษัท คือรู้จักชุมชน นายรู้จักที่ประชุม รู้กริยาที่จะประพฤติต่อชุมชนนั้นๆ ว่าชุมชนนี้เมื่อเข้าไปหา จะต้องทำกริยาอย่างนี้ จะต้องพูดอย่างนี้ ชุมชนนี้ควรสงเคราะห์อย่างนี้ เป็นต้น

---

[๑๓] สัมภาษณ์ นายรัชชัย พัฒนสิริศักดิ์, ครู ค.ศ. ๒ โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน กรุงเทพฯ, ๑๔ ตุลาคม ๒๕๖๐.

๗) ปุคคลัญญุตา หรือ ปุคคลปโรปรัญญุตา - ความรู้จักบุคคล คือ ความแตกต่างแห่งบุคคลว่าโดยอัธยาศัยความสามารถและคุณธรรม เป็นต้น ใคร ๆ ยิ่งหรือหย่อนอย่างไร และรู้ที่จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้น ๆ ด้วยดี เป็นต้น”[๑๔]

“หลักธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้ให้เยาวชนเกิดพฤติกรรมพอเพียงในชีวิตประจำวันได้นั้น คือทางสายกลางคือมัชฌิมาปฏิปทา หมายถึง ความสมดุล ความเหมาะสม ความเสมอ ความพอดี ความรู้จักประมาณ รู้จักพอดีในการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ จะเห็นว่ารับพระพุทธศาสนาในทุกระดับมีเรื่องของความพอดี ที่จะให้ถึงจุดหมาย และที่จะให้ตรงกับความจริง”[๑๕]

“หลักธรรมที่เยาวชนควรมาปฏิบัติและประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

๑) มีศรัทธา ความเชื่อมั่นในความดีงาม เชื่อในเหตุและผลการกระทำ

๒) มีศีล คือ ประพฤติทั้งกาย วาจา ใจและการเลี้ยงชีพที่สุจริต

๓) สุตะ คือ เรียนรู้จากการฟังด้วยตั้งใจ

๔) จาคะ ปราศจากความตระหนี่เสียสละ เจือจานและการแบ่งปัน

๕) ปัญญา เข้าใจความเป็นจริงและมิจฉาทิฏฐิ

๖) มีพรหมวิหารธรรมประจำตน

๗) มีสังควัตถุธรรม

๘) มีอิทธิบาท ๔

ดังนั้น เพื่อนำหลักธรรมดังกล่าวนี้ ไปประยุกต์ใช้ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนเองและการอยู่ร่วมกับสังคมอย่างมีความสุข”[๑๖]

๓. วิธีการประยุกต์หลักธรรมที่สอดคล้องในการบูรณาการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงสำหรับเยาวชน

“วิธีการประยุกต์หลักธรรมที่สอดคล้องในการบูรณาการการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียง สำหรับเยาวชนควรเป็นไปตามหลักธรรมะ ที่นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจเป็นแกนหลักหรือเป็นตัวตั้ง แล้วนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาอธิบายให้สอดคล้อง อย่างสมเหตุสมผลกับ

---

[๑๔] สัมภาษณ์ พระมหาอาทิตย์ อาทิตปญฺโญ, ครูพระเชี่ยวชาญ ๒๕๖๐ สำนักงานครูพระสอนศีลธรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณาชวิทยา, ๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๐.

[๑๕] สัมภาษณ์ นายไพรัช ทองอยู่, ครูหมวดสังคมศึกษา โรงเรียนจิตรลดา กรุงเทพมหานคร, ๙ ตุลาคม ๒๕๖๐.

[๑๖] สัมภาษณ์ ผศ.ดร.สมหมาย ดูยอดรัมย์, อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญ ภาควิชาจิตวิทยาการศึกษา และการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๒ ตุลาคม ๒๕๖๐.

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เช่น ความสันโดษคือหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มีความคล้ายคลึงหรือสดของอย่างไรกับ ๓ ห่วง ๒ เงื่อนไข ของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้น”[๑๗]

“วิธีการประยุกต์หลักธรรมที่สอดคล้องในการบูรณาการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียง สำหรับเยาวชนสอดคล้องหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ที่มุ่งให้มนุษย์มีความต้องการของตนเอง แทนการกระตุ้นความอยากได้ เพื่อให้เกิดการบริโภคมากขึ้น เนื่องจากพระพุทธศาสนาเห็นว่าความต้องการของมนุษย์นั้นไม่มีขีดจำกัด แต่ขณะเดียวกันทรัพยากรมีขีดจำกัด เมื่อไม่รู้คุณค่า สิ่งเหล่านั้นก็จะหมดสิ้นไปในที่สุด การปฏิบัติตนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงจึงต้องแก้ไขที่ตนเองก่อน จำกัดความยาก ความต้องการ ให้รู้จักพอดี ไม่บริโภคเกินความพอดี”[๑๘]

“ควรเป็นการประยุกต์เข้ากับการเรียนการสอน โดยใช้ประสบการณ์เป็นประธาน (experience based learning) นั่นคือการเน้นปฏิบัติ ให้เด็กเกิดประสบการณ์ในการประยุกต์ ให้หลักการเพื่อความพอเพียงในชีวิตจริง”[๑๙]

“วิธีการประยุกต์หลักธรรมให้บูรณาการสอดคล้องกับการเรียนการสอน ควรประกอบด้วย

๑) เน้นความสัมพันธ์ให้เป็นวิถีชีวิต

๒) ถอดบทเรียนให้นำไปสู่การขยายผล

๓) เรียนรู้จากชีวิตจริงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

๔) มีส่วนร่วมของทุกคนอย่างจริงจัง

๕) ผู้เรียนมีความรู้และประสบการณ์ด้วยตัวเอง

๖) ภาวะผู้นำต้นแบบรุ่นใหม่เกี่ยวกับความพอเพียง

๗) สอดคล้องและความต่อเนื่องของกิจกรรมการเรียนรู้ในการเรียนนั้นต้องบูรณาการส่วนร่วม

๘) สอนคุณค่าความพอเพียงให้เกิดขึ้นกับทุกสถานการณ์

๙) สอน/ปลูกผังความพอเพียงตั้งแต่เด็ก

---

[๑๗] สัมภาษณ์ พระมหาบุญศรี ญาณวุฑฺโฒ, ผศ.ดร. คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๗ กันยายน ๒๕๖๐.

[๑๘] สัมภาษณ์ นายไพรัช ทองอยู่, ครูหมวดสังคมศึกษา โรงเรียนจิตรลดา กรุงเทพมหานคร, ๙ ตุลาคม ๒๕๖๐.

[๑๙] สัมภาษณ์ พระมหาเผื่อน กิตฺติโสภโณ, ดร. รองคณบดีฝ่ายบริหาร คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๒ ตุลาคม ๒๕๖๐.

๑๐) พี่สอนน้องน้องชวนพี่ทำให้เกิดความพอเพียงมีค่านิยมด้านความพึ่งพา โดยนักเรียนซึ่งนักเรียนอย่างยั่งยืน”[๒๐]

“วิธีการประยุกต์หลักธรรมให้บูรณาการสอดคล้องกับการเรียนการสอน ให้เป็นไปในลักษณะดังนี้

๑) การประยุกต์หลักธรรมในการจัดการเรียนรู้ที่สามารถปฏิบัติได้จริงในชีวิตประจำวัน เช่น การสอนศีล ๕ ข้อที่ ๑ ห้ามฆ่าสัตว์ วันสอนให้เยาวชนตระหนักรู้ในคุณค่าของชีวิตสัตว์ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ไม่ใช่เพียงแค่สอนให้ท่องจำ แม้การท่องจำศีลข้อที่ ๑ จะเป็นวิธีปฏิบัติ แต่นั่นเป็นเพียงหลักการในตำรา ในชีวิตจริงควรสอนโดยประยุกต์หลักทำให้เด็กได้ศึกษาระบบนิเวศให้เห็นว่ามีผลกระทบกับชีวิตมนุษย์อย่างไร มนุษย์ควรปฏิบัติตนอย่างไรจึงจะเหมาะสม สอนโดยการมุ่งให้ผู้เรียนหรือเยาวชนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในทางที่ดี มีเมตตา ไม่ใช่สอนเพียงเพื่อให้รู้ข้อมูล (ศาสตร์สมัยใหม่มักจะสอนมุ่งให้รู้ข้อมูล)

๒) การประยุกต์หลักธรรมกับเรื่องที่ใกล้ตัวของเยาวชนให้มากที่สุด เป็นการจัดการเรียนการสอนโดยการจำลองสถานการณ์จากสิ่งที่ง่ายไปหาสิ่งที่ยาก เป็นเรื่องที่สามารถวัดผลของการเรียนรู้ในชีวิตจริงทันที เช่น สอนให้รู้ว่าถ้ารู้จักพอเพียง ชีวิตจะดีขึ้นอย่างไรบ้าง ยกประโยชน์หรืออานิสงส์ให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรม และผู้เรียนมีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องที่มีการจัดการเรียนการสอน

๓) นำมาทดลองปฏิบัติ การประยุกต์หลักธรรมที่สอดคล้องในการบูรณาการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงสำหรับเยาวชน ควรมีการทดลองปฏิบัติ เพราะตามหลักพระพุทธศาสนาใช้หลักปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ การประยุกต์ธรรมในการจัดการเรียนการสอนถือเป็นปริยัติ จำเป็นต้องมีภาคทดลองปฏิบัติ หรือยกกรณีศึกษาให้ชัดเจน จึงจะเกิดผลคือปฏิเวธ”[๒๑]

“ลักษณะการประยุกต์หลักธรรมในการบูรณาการการเรียนการสอนสู่ความพอเพียงนั้น วันนี้ ๓ ลักษณะ คือ

๑. ลักษณะชุดความรู้

ควรใส่ชุดความรู้แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และหลักพุทธธรรม เพื่อให้เยาวชนเข้าใจในความเป็นมาและหลักการเบื้องต้น เพื่อใช้ประกอบในการคิดและให้เยาวชนระดมความคิดเห็นกับอาจารย์ผู้สอน ให้เยาวชนเขียนความเข้าใจเกี่ยวกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงและหลักพุทธธรรม

---

[๒๐] สัมภาษณ์ พระสรวิชญ์ อภิปญฺโญ, ดร. หัวหน้าภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๒ ตุลาคม ๒๕๖๐.

[๒๑] สัมภาษณ์ ผศ.ดร.สุเทพ พรหมเลิศ หัวหน้าภาควิชาพระพุทธศาสนา คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๗ ตุลาคม ๒๕๖๐.

๒. ลักษณะการปฏิบัติ

เยาวชนศึกษาเข้าใจในชุดความรู้เรื่องปรัชญาเศรษฐกิจและหลักพุทธธรรมเรียบร้อยดีแล้ว ควรมอบหมายงานตามที่เยาวชนขนาดให้ลงมือปฏิบัติ เช่น การเกษตร การเลี้ยงสัตว์ หรือการประดิษฐ์งาน เป็นต้น

๓. ลักษณะการนำผลผลิตไปใช้งาน

เยาวชนลงมือปฏิบัติแล้ว ก่อให้เกิดผลผลิตและความสามารถนำไปประกอบอาหารหรือจำหน่ายได้ และขยายผลไปสู่เยาวชนกลุ่มอื่น และสร้างเครือข่ายเยาวชนเศรษฐกิจพอเพียงระดับหมู่บ้าน ระดับตำบล อำเภอและจังหวัด”[๒๒]

“โลกของการจัดการเรียนรู้สมัยใหม่มีเรื่องที่ท้าทายผู้สอนมาก ถ้าตั้งใจสอนถ้าบอกให้ทำ ผู้เรียนจะต่อต้านหรือไม่เกิดการเรียนรู้จริง ๆ แต่ถ้าจัดการเรียนรู้โดยสร้างบรรยากาศสร้างสถานการณ์หรือนำเรื่องราวของชีวิตจริงมาเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้สอนและผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้ และปฏิบัติตามหลักธรรมและหลักของความพอเพียงด้วยตนเอง จะทำให้ความรู้ เจตคติ และทักษะฝังอยู่ในตัวผู้เรียนได้คงทนกว่า ดังนั้นการสอนธรรมะเพื่อสร้างความพอเพียงให้ได้ผล ก็ควรหยิบยกสถานการณ์ในโลกความเป็นจริงมาพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันมากกว่าที่จะเทศน์ สั่งสอนหรือ ชี้นำ”[๒๓]

๔. กระบวนการและเทคนิคการจัดการเรียนรู้เพื่อให้เยาวชนมีพฤติกรรมพอเพียง

“กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยความขยันขันแข็ง รู้จักเลือกใช้สิ่งต่าง ๆ ตามเหตุผล ใช้ของและสิ่งเรียนรู้อย่างพอเหมาะ และให้เกิดประโยชน์สูงสุด ในสาระเนื้อหาที่ตนเรียนรู้ เรียนด้วยความซื่อสัตย์สุจริต มีผลต่อตนเองและผู้อื่นครอบครัว สังคม ชุมชน ในทางที่ดี”[๒๔]

“กระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อเยาวชนมีพฤติกรรมพอเพียงนั้น มีเทคนิคการสอน เช่น การชมวีดีทัศน์บุคคลตัวอย่างที่ได้รับการยกย่องการใช้ชีวิตแบบพอเพียง เพื่อเป็นแรง

---

[๒๒] สัมภาษณ์ ผศ.ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม, อาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๙ ตุลาคม ๒๕๖๐.

[๒๓] สัมภาษณ์ ดร.ชนันภรณ์ อารีกุล, อาจารย์โรงเรียนบาลีเตรียม คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๒ ตุลาคม ๒๕๖๐.

[๒๔] สัมภาษณ์ ผศ.ดร.บุญเลิศ จีรภัทร, อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๓ ตุลาคม ๒๕๖๐.

บันดาลใจการทัศนศึกษาชุมชนที่ใช้หลักพอเพียงในการดำเนินชีวิต เพื่อเป็นตัวอย่างของประโยชน์หรือผลสำเร็จที่จะเกิดขึ้นจากการปฏิบัติ และเทคนิคการลงมือปฏิบัติจริง โดยเริ่มแรกให้ผู้เรียนได้ฝึกการปฏิบัติตนเพื่อตนเอง จากนั้นปฏิบัติตนเพื่อครอบครัว และสุดท้ายปฏิบัติตนเพื่อโรงเรียน”[๒๕]

“กระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อให้เยาวชนมีพฤติกรรมพอเพียง มีเทคนิคการสอนที่หลากหลาย เช่น เชิญวิทยากรที่มีความรู้ความสามารถมาให้ความรู้กับเยาวชน เพื่อเป็นแรงผลักดันในการพัฒนาตนเอง เพื่อนำไปสู่การดำเนินชีวิตในหลักเศรษฐกิจพอเพียงในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ”[๒๖]

“แม้นักเรียนในช่วงชั้นการศึกษาที่ ๔ จะมีพัฒนาการทางสติปัญญาในเรื่องที่มีความเป็นนนามธรรมแล้ว แต่ประสบการณ์ในชีวิตในการประยุกต์สิ่งที่เป็นความรู้เพื่อนำมาปฏิบัติใช้จริงอาจมีไม่มากพอ เทคนิคในกระบวนการจัดการเรียนรู้สำหรับเด็กวัยนี้จึงควรให้ความรู้เป็นเบื้องต้นและยกตัวอย่างการประยุกต์ใช้งานจริงให้เด็กได้เพิ่มเติมประสบการณ์ทางอ้อม แล้วจึงมีการทดลองปฏิบัติจริงในชั้นเรียน เป็นกลุ่ม หรือการฝึกพัฒนาด้วยตนเองคนเดียว และมีการให้ข้อเสนอแนะกระบวนการเรียนรู้นั้นด้วยผู้เชี่ยวชาญหรือครูบาอาจารย์ เพื่อให้เด็กมีความเข้าใจสูงสุด”[๒๗]

“เป็นการสอนโดยให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น เน้นการทำงานเป็นกลุ่ม และเน้นการฝึกปฏิบัติ และถอดบทเรียนจากประสบการณ์การฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง”[๒๘]

“กระบวนการจัดการเรียนรู้ต้องอยู่บนพื้นฐานความพอเพียง

- การประยุกต์ให้นักเรียนหรือเยาวชนรู้จักประยุกต์จากสิ่งที่มีอยู่ จากพื้นฐานความรู้ของคติ จากประสบการณ์ของตน

- ความพึงพอใจในสิ่งที่ตนเองมี หรือเป็นที่ได้มาโดยทางที่ชอบประกอบด้วยธรรม

---

[๒๕] สัมภาษณ์ นายธรรมราช รามแก้ว, ครูหมวดสังคมศึกษา โรงเรียนจิตรลดา กรุงเทพมหานคร, ๙ ตุลาคม ๒๕๖๐.

[๒๖] สัมภาษณ์ นายไพรัช ทองอยู่, ครูหมวดสังคมศึกษา โรงเรียนจิตรลดา กรุงเทพมหานคร, ๙ ตุลาคม ๒๕๖๐.

[๒๗] สัมภาษณ์ นางสาวญาณินี ภู่พัฒน์, อาจารย์ประจำภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๔ ตุลาคม ๒๕๖๐.

[๒๘] สัมภาษณ์ พระมหาเผื่อน กิตฺติโสภโณ, ดร. รองคณบดีฝ่ายบริหาร คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๒ ตุลาคม ๒๕๖๐.

- ต้องมีแบบอย่างที่ดี
- แนวทางในการดำเนินชีวิตหรือวิธีการมีอยู่บนพื้นฐานของตนเอง
- ปฏิบัติแล้วให้ได้ผลจริงเป็นรูปธรรมชัดเจน”[๒๙]

“การวิเคราะห์หลักธรรมเพื่อการพัฒนาเชาว์อารมณ์ ประกอบด้วย ๓ แนวคิด คือ

๑) ผัสสะ คือ การกระทบ เป็นขั้นตอนแรกในการรับรู้ทางโลกที่มีความสำคัญในชีวิต

๒) สติ คือ การรู้เท่าทันต่อการกระทบ เป็นเครื่องกั้นอกุศล รู้เท่าทันทำให้เกิดปัญญา

๓) โยนิโสมนสิการ คือ การรู้สร้างสรรค์สิ่งดีงาม ซึ่งเป็นปัญญาที่เกิดขึ้นจากการมีสติในผัสสะที่เกิดการกระทบในแต่ละขณะ”[๓๐]

“การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อให้เยาวชนเกิดความพอเพียง เป็นการจัดกิจกรรมที่ผสมผสานหรือบูรณาการในทุกกิจกรรมเป็นการจัดกระบวนการเรียนรู้ ที่ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรง มีการจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกันทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้ ได้แสดงความคิดเห็นร่วมกัน ได้รับรู้และยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น มีความสุขสนุกสนาน ทำให้ผู้เรียนค่อย ๆ ซึมซับความรู้ รายการที่จะแสดงออกในด้านการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ทำให้รู้จักความพอดีประมาณในตนเองและประพฤติความพอเพียงจนเกิดเป็นนิสัย

หลักความพอเพียงจะเป็นเพียงความคิด หากไม่ลงมือปฏิบัติ และแนะแนวทางในการดำรงชีวิตประจำวัน เพื่อสร้างเสริมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ และสร้างคุณค่า ชีวิตได้ทุกเพศทุกวัย”[๓๑]

“กระบวนการจัดการเรียนรู้ ที่อยู่บนพื้นฐานของการสร้างการเรียนรู้ด้วยตนเอง (constructivism) เป็นแนวทางที่สำคัญที่จะทำให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้ เทคนิคการสอนที่อยู่บนพื้นฐานของ constructivism มีความเชื่อมโยงกับแนวคิด learning by doing หรือ active learning ดังนั้นกิจกรรมเรียนรู้ใดก็ตามที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนคิดเอง วางแผนเอง

---

[๒๙] สัมภาษณ์ นายกิตติศักดิ์ ณ สงขลา, หัวหน้าภาควิชากหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๒ ตุลาคม ๒๕๖๐.

[๓๐] สัมภาษณ์ แม่ชีกาญจนา เตรียมธนโชค, ดร. อาจารย์ประจำ หลักสูตรพุทธศาสตร์ และศิลปะแห่งชีวิต สาวิกสิกขาลัย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๖ ตุลาคม ๒๕๖๐.

[๓๑] สัมภาษณ์ พระมหาอาทิตย์ อาทิตปญฺโญ, ครูพระสอนศีลธรรมเชี่ยวชาญ ๒๕๖๐ สำนักงานครูพระสอนศีลธรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณาชวิทยา, ๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๐.

ลงมือกระทำเองสรุปองค์ความรู้ด้วยตนเอง วัดและประเมินผลเองกิจกรรมนี้ก็จะทำให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาและพฤติกรรม ตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้ของผู้สอนตั้งไว้ได้โดยเทคนิคที่สำคัญที่ นิยมใช้กัน คือ เทคนิคการสอบแบบโครงงาน (project- based Learning) เป็นต้น”[๓๒]

๕. หลักจิตวิทยาการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสำหรับเยาวชนในยุคของการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ ๒๑

“หลักจิตวิทยาที่เหมาะสม คือ หลักมนุษย์นิยม (humanistic approach) คือการจัดการเรียนรู้โดยมองว่ามนุษย์ ทุกคนมีศักยภาพ มีความสามารถและมีแนวโน้มที่จะพัฒนาตนโดยการรู้แจ้งตน (self-actualization) ในตัวที่สุด ดังนั้นการจัดการศึกษาศตวรรษที่ ๒๑ ควรเป็นการจัดการศึกษาที่เน้นให้บุคคลเกิดความงอกงาม (self growth) ในตนเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์”[๓๓]

“หลักจิตวิทยาการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะควรมีลักษณะ เช่น

๑) คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลให้มาก

๒) พัฒนาให้เกิดความพัฒนาความมีศักยภาพของงแต่ละบุคคล

๓) มุ่งให้เกิด smart student ให้ได้

๔) การจัดการความรู้ต้องมุ่งให้เกิดความคิดสร้างสรรค์และมุ่งให้เกิดนวัตกรรมขึ้นโดยผู้เรียน

๔.๑) เรียนรู้ learning

๔.๒) สังเคราะห์ analyzing

๔.๓) ให้ความรู้ using knowledge

๔.๔) แชร์ความรู้ sharing knowledge

๔.๕) นวัตกรรม innovation

---

[๓๒] สัมภาษณ์ ดร.ชนันภรณ์ อารีกุล, อาจารย์โรงเรียนบาลีเตรียม คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๒ ตุลาคม ๒๕๖๐.

[๓๓] สัมภาษณ์ พระมหาเผื่อน กิตฺติโสภโณ, ดร. รองคณบดีฝ่ายบริหาร คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๒ ตุลาคม ๒๕๖๐.

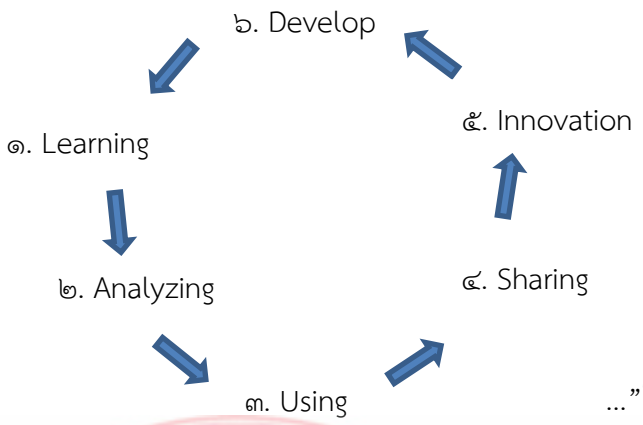

...”[๓๔]

“จิตวิทยาการเรียนรู้ในพุทธศตวรรษที่ ๒๑ มักถูกกล่าวถึงพร้อม ๆ กับทักษะจำเป็นคือ ๓R๔C แต่สำหรับการบริบทของสังคมไทย ควรเพิ่ม c อีก ๑ คือ compassion เป็นทักษะที่จำเป็นด้วย ดังนั้นเพื่อให้เด็กเกิด compassion หลักจิตวิทยาที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ที่ควรนำกล่าวถึง ได้แก่

(๑) คุณค่าในตนเอง (self – esteem) อันเป็นรากฐานของการพัฒนาตนเองคนรอบข้างและสังคม

(๒) ความฉลาดทางคุณธรรม (Moral Quotient: MQ)

(๓) การมองโลกในเชิงบวก (positive thinking) เป็นการมองสิ่งต่าง ๆ อย่างเข้าใจ มองปัญหาเป็นเรื่องธรรมดาที่ต้องพบเจอ และเลือกใช้ประโยชน์จากด้านบวกที่แฝงอยู่

(๔) กรอบความคิดแบบเติบโต (growth mindset) เป็นหลักจิตวิทยาที่ควรนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ในยุคที่เปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ผู้เรียนต้องเชื่อมั่นในตนเองว่ามนุษย์พัฒนาได้ มองปัญหาเป็นโอกาสในการพัฒนากระตือรือร้นในการเรียนรู้ ตลอดจนมีความคิดสร้างสรรค์เห็นได้ทุก ๆ แนวคิดมีความเชื่อมโยงกัน และไม่ได้เป็นการเสริมความรู้ให้ผู้เรียน แต่สอนวิธีหาการความรู้อย่างยั่งยืนให้มากกว่า”[๓๕]

---

[๓๔] สัมภาษณ์ พระสรวิชญ์ อภิปญฺโญ, ดร. หัวหน้าภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๒ ตุลาคม ๒๕๖๐.

[๓๕] สัมภาษณ์ ดร.ชนันภรณ์ อารีกุล, อาจารย์โรงเรียนบาลีเตรียม คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๒ ตุลาคม ๒๕๖๐.

"นักจิตวิทยาการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับเยาวชนในศตวรรษที่ ๒๑ นั้น ควรใช้หลักจิตวิทยา เช่น การสร้างทัศนคติที่ดี การสร้างแรงจูงใจ การเรียนรู้จากสิ่งเร้า และการคิดอย่างมีวิจารณญาณ"[๓๖]

"การรับมือความเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยใหม่ไม่ว่ายุคใด ๆ ก็ตาม ต้องเริ่มต้นจากการรู้จักยอมรับความเป็นจริงโดยปราศจากอคติ แสดงว่านักเรียนต้องมีความรู้ความสามารถในเชิงวิชาการ คือ มีสติปัญญาดี ซึ่งการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมพัฒนาการทางสติปัญญาได้นั้น ผู้สอนต้องใช้หลักทางจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับจิตวิทยาการศึกษาและจิตวิทยาพัฒนาการตามช่วงวัย เพื่อให้สามารถจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับความสามารถในการเรียนรู้ของนักเรียนด้วยเทคนิคการสอนที่เหมาะสมได้ และผู้สอนต้องมีความเข้าใจและการประยุกต์ใช้จิตวิทยาการเรียนรู้ ให้มีความเข้าใจกลไกและกระบวนการเรียนรู้ของมนุษย์และสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการจัดการเรียนการสอนได้"[๓๗]

"จิตวิทยาการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสำหรับเยาวชนยุคของการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ ๒๑ ยึดแบบ 3R8C โดยเน้นทักษะการอ่าน การเขียน การคิดเลข การคิดอย่างมีวิจารณญาณ การคิดสร้างสรรค์/นวัตกรรม เข้าใจความแตกต่างทางวัฒนธรรม ภาวะผู้นำ ทักษะการสื่อสารความรู้ทางเทคโนโลยี ทักษะทางอาชีพ ความมีเมตตา มีจริยธรรมคุณธรรม

ในมุมมองของพระพุทธศาสนา ธรรมของพระพุทธเจ้าเป็น อกาลิกะ คือไม่จำกัดกาล นั่นย่อมหมายถึงธรรมนั้นมีความทันสมัย สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ตามความเหมาะสม เนื่องจากในพระพุทธศาสนามีคำสอนว่า "จิตฺเตน นียเต โลโก โลกถูกจิตนำไป, มโน ปุพฺพงฺคมา ธมฺมา ธรรมทั้งหลายมีใจนำหน้า, การทำจิตของตนให้บริสุทธิ์ คือคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย" ดังนั้น หลักจิตวิทยาจึงมีความสำคัญมากในการจัดการเรียนรู้ ในการจัดการเรียนรู้ตามหลักจิตวิทยาการเรียนรู้ จึงควรมีธรรมที่นักจิตวิทยาการศึกษาควรยึดเป็นคติ ๒ ประการ คือ หลักเมตตาธรรม กับปัญญา เมตตาจะทำให้เข้าใจตนและผู้อื่น ดังคำว่า "โลโกปตฺถมฺภิกา เมตตา เมตตาธรรมค้ำจุนโลก" สวนปัญญาจะทำให้เข้าใจอริยสัจ ๔ ได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค การรู้จักทุกข์ จะทำให้เห็นว่า อื่นมีความทุกข์ด้วยการทั้งสิ้นจะเกิดความเห็นอกเห็นใจกัน ในทัศนะของพระพุทธศาสนา การจัดการเรียนการสอนในศตวรรษที่ ๒๑ หรือในยุคไหน ๆ ก็ตาม ชนินทร์การเป็นผู้มีจิตเมตตาต่อผู้อื่น หนังที่พระพุทธเจ้าทรงยกตัวอย่างในสมัยที่พระองค์เป็นครูชื่อสุเนตตะ นายสั่ง

---

[๓๖] สัมภาษณ์ นายธรรมราช รามแก้ว, ครูหมวดสังคมศึกษา โรงเรียนจิตรลดา กรุงเทพมหานคร, ๙ ตุลาคม ๒๕๖๐.

[๓๗] สัมภาษณ์ นางสาวญาณินี ภู่พัฒน์, อาจารย์ประจำภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๔ ตุลาคม ๒๕๖๐.

สอนศิษย์ให้มีความรู้ในศิลปะ และให้เจริญเมตตาจิตต่อมนุษย์ทั้งหลาย หลังจากตายแล้วได้เวียนว่ายตายเกิดในสวรรค์หลายชาติ นั่นย่อมแสดงว่า หลักพุทธจิตวิทยาแห่งการเรียนรู้ของพระพุทธศาสนามุ่งพัฒนาจิตให้ประกอบด้วยเมตตาและปัญญา มิใช่การเรียนรู้แบบ 3R8C ที่ทำให้สามารถอ่าน เขียน คิดเลข คิดวิจารณ์ วิเคราะห์ แยกแยะ หรือใช้เทคโนโลยีได้ แต่กลับนำความรู้เหล่านั้นไปใช้ประโยชน์เพื่อหาผลประโยชน์ให้แก่ตนเองและใช้ความรู้ในการเบียดเบียนผู้อื่น ในพระพุทธศาสนาจึงมีเกณฑ์วัดคุณค่าของมนุษย์ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ว่า "วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน โส เสฏฺโฐ เทวมานุเส ผู้ถึงพร้อมด้วยวิชชา (ความรู้) และจรณะ (ความประพฤติ) เป็นผู้ประเสริฐสุดในหมู่มนุษย์""[๓๘]

"จิตวิทยาการจัดการเรียนรู้สำหรับเยาวชน ควรจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับวัย สภาพแวดล้อมของผู้เรียน และสอดคล้องกับการรับรู้ของผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และเข้าใจง่าย"[๓๙]

"หลักจิตวิทยาการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสำหรับเยาวชนในยุคของการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ ๒๑ เป็นเรื่องสำคัญของการปรับเปลี่ยนทางสังคมที่เกิดขึ้น ส่งผลต่อการดำรงชีพของสังคมอย่างทั่วถึง จึงต้องมีการตื่นตัวและพร้อมที่จะจัดการเรียนรู้ เพื่อเตรียมความพร้อมให้มีทักษะสำหรับการดำรงชีวิต การเปลี่ยนแปลงเกิดจากเหตุ-ปัจจัย ซึ่งทั้งหมดเป็นปัจจัยภายนอกเหตุปัจจัยที่ควบคุมได้ และเหตุปัจจัยที่ควบคุมไม่ได้ สามารถนำมาใช้ได้กับทุกระดับทั้งระดับบุคคล ระดับครอบครัว ระดับบริษัท ระดับองค์กร ระดับชุมชน และระดับประเทศ เมื่อนำมาใช้ในระดับใดก็ให้เอาการเปลี่ยนแปลงที่เกิดทั้งภายนอกและภายใน ไปใช้ที่ระดับนั้นเราสามารสามารถเปลี่ยนแปลงเหตุปัจจัยที่ควบคุมไม่ได้ ให้เป็นเหตุปัจจัยที่ควบคุมได้ให้มากที่สุด"[๔๐]

"หลักจิตวิทยาการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับเยาวชน ในยุคของการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ ๒๑ นั้น ควรส่งเสริมการประยุกต์ให้ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดการเรียนรู้ของเยาวชน ซึ่งประกอบด้วยหลักสูตร สาระการเรียนรู้ในห้องเรียน และส่วนที่เรียนนอกห้องเรียนในการพัฒนาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจะต้องมุ่งพัฒนาเยาวชน เพราะเยาวชนถือว่า

---

[๓๘] สัมภาษณ์ ผศ.ดร.สุเทพ พรหมเลิศ, หัวหน้าภาควิชาพระพุทธศาสนา คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๗ ตุลาคม ๒๕๖๐.

[๓๙] สัมภาษณ์ ผศ.ดร.บุญเลิศ จีรภัทร, อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๓ ตุลาคม ๒๕๖๐.

[๔๐] สัมภาษณ์ พระครูสังฆรักษ์เอกภัทร อภิณฺโน, ผศ.ดร. คณบดีคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๙ ตุลาคม ๒๕๖๐.

เป็นทรัพยากรที่สำคัญในการที่จะได้รับความรู้ และผูกฝังสิ่งต่าง ๆ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างถ่องแท้

เป้าหมายสำคัญของการพัฒนาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ การทำให้เยาวชนรู้จักความพอเพียง ปลูกฝัง อบรม บ่มเพาะ ให้เด็กมีความสมดุลทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม โดยสอดแทรกแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ให้เข้าเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ แนวทางในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้สามารถอยู่ได้แม้ในศตวรรษที่ ๒๑ ที่มีการแข่งขันสูง”[๔๑]

๖. กิจกรรมการเรียนรู้สู่ความพอเพียงที่เหมาะสมสำหรับเยาวชน

กิจกรรมที่เป็นให้เด็กลงมือทำเอให้ได้พบกับประสบการณ์จริงจากสิ่งแวดล้อมรอบตัว สอดคล้องกับความต้องการและความจำเป็นของชุมชน เช่น ครูอาจจะพานักเรียนไปทัศนศึกษาโครงการต่าง ๆ ตามแนวพระราชดำริ หรือทำโครงงานสำรวจอาชีพในท้องถิ่น โดยให้นักเรียนได้ลงมือสำรวจพื้นที่ รวบรวมข้อมูล ตรวจสอบอภิปรายกลุ่ม สรุป นำเสนอ ดังคำสัมภาษณ์ดังนี้

“กิจกรรมที่มุ่งเน้นให้เกิดความก้าวหน้าไปพร้อมกับความสมดุลทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมของโรงเรียนและสามารถขยายผลออกสู่ชุมชนได้

- พอประมาณกับภูมิสังคม : สอดคล้องกับความต้องการ/ความจำเป็นของโรงเรียน/คนในชุมชนและเหมาะสมกับภูมิประเทศ สภาพแวดล้อม และความคิด ความเชื่อ วิถีชีวิต

- สมเหตุสมผลมีหลักคิดและหลักปฏิบัติของกิจกรรม ที่สอดคล้องกับหลักวิชาการที่เกี่ยวข้อง

- ภูมิคุ้มกันที่ดี : การวางแผนโครงการคำนึงถึงความเสี่ยงในการดำเนินโครงการ โดยเสนอทางเลือกหากมีการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เกิดขึ้น

- ส่งเสริมความรู้และคุณธรรม ของผู้เข้าร่วมกิจกรรมกิจกรรมต่าง ๆ ต้องส่งเสริมไปให้ผู้เข้าร่วมมีความรอบรู้มากยิ่งขึ้น เปิดโอกาสให้ได้มีการพัฒนาทักษะในด้านต่าง ๆ ส่งเสริมคุณธรรม”[๔๒]

---

[๔๑] สัมภาษณ์ นายไพรัช ทองอยู่, ครูหมวดสังคมศึกษา โรงเรียนจิตรลดา กรุงเทพมหานคร, ๙ ตุลาคม ๒๕๖๐.

[๔๒] สัมภาษณ์ พระครูสังฆรักษ์เอกภัทร อภิฉนฺโน, ผศ.ดร. คณบดีคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๙ ตุลาคม ๒๕๖๐.

"เป็นกิจกรรมที่เป็นให้เด็กลงมือทำเอง ให้ได้พบกับประสบการณ์จริงจากสิ่งแวดล้อมรอบตัว เช่น ครูอาจจะพานักเรียนไปทัศนศึกษาโครงการต่าง ๆ ตามแนวพระราชดำริ หรือทำโครงงานสำรวจอาชีพในท้องถิ่น โดยให้นักเรียนได้ลงมือสำรวจพื้นที่ รวบรวมข้อมูล ตรวจสอบ อภิปรายกลุ่ม สรุป นำเสนอ แบบนี้จะดีกว่า"[๔๓]

"เป็นกิจกรรมที่มีลักษณะดังนี้

๑) มุ่งเน้นให้เยาวชนเกิดการเรียนรู้และประสบการณ์ด้วยตนเอง

๒) เกิดการต่อยอดและเยาวชน จัดความพอเพียงไปสู่ความเป็นอื่นได้

๓) เน้นการสอนที่บูรณาการความร่วมมือกับทุกภาคส่วนมิใช่แค่สถานศึกษา

๔) ทุกสาระการเรียนรู้ทุกช่วงวัยควรได้รับการสร้างความตระหนักรู้ด้านความพอเพียงและสร้างค่านิยมความพอเพียงให้เกิดขึ้นอย่างเป็นวัฒนธรรมและต่อเนื่อง

๕) เป็นกิจกรรมที่เกิดการเรียนรู้ทางประสบการณ์จริงในชีวิต

๖) ทุกกิจกรรมที่ผู้เรียนควรมีการบูรณาการความพอเพียงด้วย

๗) กิจกรรมการเรียนที่ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดความรักและเอื้อเฟื้อต่อผู้อื่นที่เกิดจากความพอเพียง

๘) กิจกรรมความพอเพียงเกิดจากความคิดริเริ่มและสร้างสรรค์ของเยาวชนได้มีผู้เชี่ยวชาญเป็นที่ปรึกษา

๙) ความพอเพียงต้องเกิดจากการเรียนรู้ที่ดี มีคุณค่าต่อตนเองและสังคม เมื่อมีความตระหนักรู้ถึงผลที่เกิดจากความพอเพียง จะนำไปสู่พฤติกรรมความพอเพียงในการดำเนินชีวิต

เมื่อบุคคลมีความพอเพียงและเห็นผลที่เกิดขึ้นกับตนเองและสังคม ในแนวทางที่ดีแล้วก็ย่อมขยายผลส่งผลให้คนอื่น ๆ ในสังคมเกิดการเรียนรู้และนำไปปฏิบัติ ทำให้เกิดเครือข่ายการทำดีด้านความพอเพียง ส่งผลดีต่อสังคมและประเทศโดยรวมได้ ความพอเพียงต้องเกิดจากภายในจิตใจ การพัฒนาจากจิตใจ จึงเป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่ดีที่สุด"[๔๔]

"ลักษณะกิจกรรมการเรียนรู้สู่ความพอเพียงที่เหมาะสมสำหรับเยาวชนนั้นกิจวัตรประจำวันของเยาวชนในแต่ละท้องถิ่นมาเป็นฐานของการจัดการเรียนรู้ เช่น กรณีเยาวชนมี

---

[๔๓] สัมภาษณ์ พระมหาบุญศรี ญาณวุฑฺโฒ, ผศ.ดร. คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๗ กันยายน ๒๕๖๐.

[๔๔] สัมภาษณ์ พระสรวิชญ์ อภิปญฺโญ, ดร. หัวหน้าภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๒ ตุลาคม ๒๕๖๐.

บิดามารดาเป็นเกษตรกร กิจกรรมก็ควรเป็นเรื่องเกี่ยวกับการทำเกษตรแบบพอเพียง โดยอาบน้ำต้นแบบมาจากโครงการในพระราชดำริ เช่น โครงการแกล้งดิน โครงการแก้มลิง โครงการช่างหัวมัน ในกรณีเยาวชนมีครอบครัวประกอบธุรกิจ วันนำหลักธุรกิจมาอธิบายด้วยประยุกต์หลักธรรมเกี่ยวกับการใช้ทรัพย์ในพระพุทธศาสนามาใช้เป็นแนวทางด้วย”[๔๕]

“ควรเป็นกิจกรรมการเกษตรผสมผสาน เพื่อให้เยาวชนได้รู้จักการผลิตอาหาร บริโภคเองได้ โดยไม่ต้องซื้อเป็นหลักการพึ่งตนเองและประหยัดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน”[๔๖]

“การจัดกิจกรรมขึ้นอยู่กับสภาพของเด็กแต่ละกลุ่มแต่ละพื้นที่ ดังนั้น การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ซึ่งเป็นทักษะและศิลปะที่ครูกระบวนกรควรได้รับการอบรมในการออกแบบเพื่อตอบโจทย์ให้ตรงกับเด็กแต่ละกลุ่ม ไม่ใช่กิจกรรมเดียวเพื่อเด็กทุกคนทั้งกลุ่ม”[๔๗]

“ลักษณะของกิจกรรมควรเป็นกิจกรรมที่เริ่มจากการเรียนรู้ และปฏิบัติจากสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวของผู้เรียน ที่ผู้เรียนสามารถนำมาปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้จริง ๆ และสามารถเห็นผลไปทาง จากนั้นจึงขยายสู่ครอบครัว และโรงเรียน เพื่อให้เหมาะสมกับอายุ วัย พื้นฐานของครอบครัว และสิ่งแวดล้อมของผู้เรียน”[๔๘]

“ควรเป็นในลักษณะมุ่งเน้นในภาคการเรียนรู้ในเชิงปฏิบัติให้มากกว่าในเชิงทฤษฎี เพราะคนส่วนใหญ่มักจะเรียนรู้ในเชิงทฤษฎีมากจนเกินไป แต่เมื่อประสบกับสถานการณ์จริงในการใช้ชีวิตประจำวัน กลับไม่สามารถรับมือกับสถานการณ์นั้นได้ ฉะนั้นแล้วถ้าเราสอนให้เรียนรู้ในเชิงปฏิบัติจะเห็นผลได้ดีกว่าการให้ผู้เรียนเรียนรู้ในเชิงทฤษฎี โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเห็นผลที่เกิดจากความพอเพียง ว่าสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง เห็นผลจริง และรู้ค่าของความพอเพียงนั้นว่ามีประโยชน์ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น”[๔๙]

---

[๔๕] สัมภาษณ์ ผศ.ดร.สุเทพ พรหมเลิศ, หัวหน้าภาควิชาพระพุทธศาสนา คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๗ ตุลาคม ๒๕๖๐.

[๔๖] สัมภาษณ์ ผศ.ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม, อาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๙ ตุลาคม ๒๕๖๐.

[๔๗] สัมภาษณ์ ดร.อยุษกร งามชาติ, อาจารย์พิเศษ คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๙ ตุลาคม ๒๕๖๐.

[๔๘] สัมภาษณ์ นายธรรมราช รามแก้ว, ครูหมวดสังคมศึกษา โรงเรียนจิตรลดา กรุงเทพมหานคร, ๙ ตุลาคม ๒๕๖๐.

[๔๙] สัมภาษณ์ พระมหาอาทิตย์ อาทิตปญฺโญ, ครูพระสอนศีลธรรมเชี่ยวชาญ ๒๕๖๐ สำนักงานครูพระสอนศีลธรรม มหาวิทยบาลัยมหาจุฬาลงกรณาชวิทยา, ๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๐.

"การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยการบูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในการเรียนการสอนนั้นเป็นการสอนให้เด็ก ๆ รู้จักพอประมาณ มีเหตุมีผล และมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน โดยมีหลักการสำคัญ ๕ ประการ คือ

๑. จัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนและเด็ก

๒. เด็ก ครู ผู้ปกครอง และชุมชน มีส่วนร่วมในกิจกรรม

๓. กิจกรรมสอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษา

๔. กิจกรรมสอดคล้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

๕. บูรณาการทักษะทางวิชาการลงในกิจกรรม ใช้วัสดุท้องถิ่นและนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นหลักคิดในการผลิตสื่อประกอบการเรียนการสอน"[๕๐]

"ควรเป็นกิจกรรมที่เน้นการฝึกฝนประยุกต์ใช้ความรู้สู่การปฏิบัติเพื่อการพัฒนาตนเอง โดยอาจเริ่มจากการมีกิจกรรมในชั้นเรียน เป็นกิจกรรมกลุ่ม กิจกรรมที่ระดมความคิดหรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน แล้วจึงเป็นกิจกรรมที่นักเรียนพัฒนาตนเอง โดยกิจกรรมทั้งหมดต้องมีครูบาอาจารย์หรือผู้เชี่ยวชาญช่วยให้ข้อเสนอแนะแก่นักเรียนด้วย"[๕๑]

"ลักษณะกิจกรรมการเรียนรู้สู่ความพอเพียง ที่เหมาะสมสำหรับเยาวชนควรมีการสอนทฤษฎีและการปฏิบัติจริง พระดำเนินการตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ ทำให้ผู้เรียนตระหนักถึงความพอประมาณ ในการดำเนินชีวิตสามารถพึ่งตนเองได้ก่อนแล้วจึงเป็นที่พึ่งของคนอื่น ๆ ในสังคม และเติบโตเป็นคนดีมีคุณค่า"[๕๒]

ตอนที่ ๔.๒ วิเคราะห์ผลก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔

ในการนำเสนอผลการวิจัยเพื่อความสะดวกในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลและให้เกิดความเข้าใจ ผู้วิจัยจึงได้ใช้สัญลักษณ์ที่ใช้แทนคามหมายของตัวแปรต่าง ๆ ดังนี้

---

[๕๐] สัมภาษณ์ พระมหาสมยศ สุทธิสิริ ป.ธ.๙ นักวิจัย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยบาลัยมหาจุฬาลงกรณาชวิทยา , สัมภาษณ์วันที่ ๑๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๐.

[๕๑] สัมภาษณ์ นางสาวญาณิณี ภู่พัฒน์ อาจารย์ประจำภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณรราชวิทยาลัย, สัมภาษณ์วันที่ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๐.

[๕๒] สัมภาษณ์ นายไพรัช ทองอยู่ ครูหมวดสังคมศึกษา โรงเรียนจิตรลดา กรุงเทพมหานคร, สัมภาษณ์วันที่ ๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๐.

N	หมายถึง	จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย
$\sum$	หมายถึง	ผลรวม
$\bar{X}$	หมายถึง	ค่าเฉลี่ย
SD	หมายถึง	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
t	หมายถึง	ค่า สถิติ tที่ได้จากการคำนวณ
p	หมายถึง	ระดับนัยสำคัญทางสถิติ

๔.๒.๑ ผลวิเคราะห์การจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ ประกอบด้วย ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง

การวิเคราะห์ข้อมูลการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ ประกอบด้วย

๑) ด้านความรู้ความเข้าใจต่อความพอเพียงพอประมาณในการดำเนินชีวิตของนักเรียน

๒) ด้านการแสดงเจตคติความมีเหตุผลต่อความพอเพียงของนักเรียน และ

๓) ด้านพฤติกรรมที่บ่งถึงการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเองของนักเรียนในการวิจัยครั้งนี้โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ คะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD.) รายละเอียดดังต่อไปนี้

ตาราง ๔.๑ แสดงคะแนนความรู้ความเข้าใจต่อความพอเพียงพอประมาณในการดำเนินชีวิตของนักเรียน

N=๔๓

ความรู้ความเข้าใจต่อความพอเพียงพอประมาณในการดำเนินชีวิต	คะแนน (เต็ม ๑๐ คะแนน)	
	Pre-test	Post-test
คนที่ ๑	๕.๐๐	๗.๐๐
คนที่ ๒	๖.๐๐	๗.๐๐
คนที่ ๓	๓.๐๐	๗.๐๐
คนที่ ๔	๖.๐๐	๗.๐๐
คนที่ ๕	๕.๐๐	๘.๐๐
คนที่ ๖	๕.๐๐	๖.๐๐
คนที่ ๗	๔.๐๐	๖.๐๐
คนที่ ๘	๕.๐๐	๘.๐๐
คนที่ ๙	๔.๐๐	๗.๐๐

ตาราง ๔.๑ แสดงคะแนนความรู้ความเข้าใจต่อความพอเพียงพอประมาณในการดำเนินชีวิตของนักเรียน (ต่อ)

N=๔๓

ความรู้ความเข้าใจต่อความพอเพียงพอประมาณในการดำเนินชีวิต	คะแนน (เต็ม ๑๐ คะแนน)	
	Pre-test	Post-test
คนที่ ๑๐	๕.๐๐	๗.๐๐
คนที่ ๑๑	๖.๐๐	๗.๐๐
คนที่ ๑๒	๔.๐๐	๕.๐๐
คนที่ ๑๓	๔.๐๐	๖.๐๐
คนที่ ๑๔	๕.๐๐	๗.๐๐
คนที่ ๑๕	๔.๐๐	๘.๐๐
คนที่ ๑๖	๔.๐๐	๘.๐๐
คนที่ ๑๗	๔.๐๐	๗.๐๐
คนที่ ๑๘	๕.๐๐	๗.๐๐
คนที่ ๑๙	๔.๐๐	๖.๐๐
คนที่ ๒๐	๕.๐๐	๘.๐๐
คนที่ ๒๑	๖.๐๐	๙.๐๐
คนที่ ๒๒	๖.๐๐	๙.๐๐
คนที่ ๒๓	๔.๐๐	๘.๐๐
คนที่ ๒๔	๖.๐๐	๙.๐๐
คนที่ ๒๕	๖.๐๐	๘.๐๐
คนที่ ๒๖	๖.๐๐	๗.๐๐
คนที่ ๒๗	๖.๐๐	๘.๐๐
คนที่ ๒๘	๕.๐๐	๙.๐๐
คนที่ ๒๙	๕.๐๐	๙.๐๐
คนที่ ๓๐	๖.๐๐	๘.๐๐
คนที่ ๓๑	๕.๐๐	๘.๐๐
คนที่ ๓๒	๖.๐๐	๘.๐๐
คนที่ ๓๓	๖.๐๐	๙.๐๐
คนที่ ๓๔	๒.๐๐	๕.๐๐
คนที่ ๓๕	๒.๐๐	๕.๐๐
คนที่ ๓๖	๖.๐๐	๗.๐๐
คนที่ ๓๗	๖.๐๐	๙.๐๐
คนที่ ๓๘	๗.๐๐	๘.๐๐

ตาราง ๔.๑ แสดงคะแนนความรู้ความเข้าใจต่อความพอเพียงพอประมาณในการดำเนินชีวิตของนักเรียน (ต่อ)

N=๔๓

ความรู้ความเข้าใจต่อความพอเพียงพอประมาณในการดำเนินชีวิต	คะแนน (เต็ม ๑๐ คะแนน)	
	Pre-test	Post-test
คนที่ ๓๙	๕.๐๐	๗.๐๐
คนที่ ๔๐	๖.๐๐	๘.๐๐
คนที่ ๔๑	๖.๐๐	๙.๐๐
คนที่ ๔๒	๓.๐๐	๗.๐๐
คนที่ ๔๓	๔.๐๐	๖.๐๐
คะแนนเฉลี่ย	**๔.๙๕**	**๗.๔๒**

จากตารางที่ ๔.๑ พบว่า คะแนนความรู้ความเข้าใจต่อความพอเพียงพอประมาณในการดำเนินชีวิตของนักเรียนหลังการทดลองมีคะแนนรวมสูงกว่าก่อนการทดลอง (คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ ๗.๔๒ และ ๔.๙๕ ตามลำดับ)

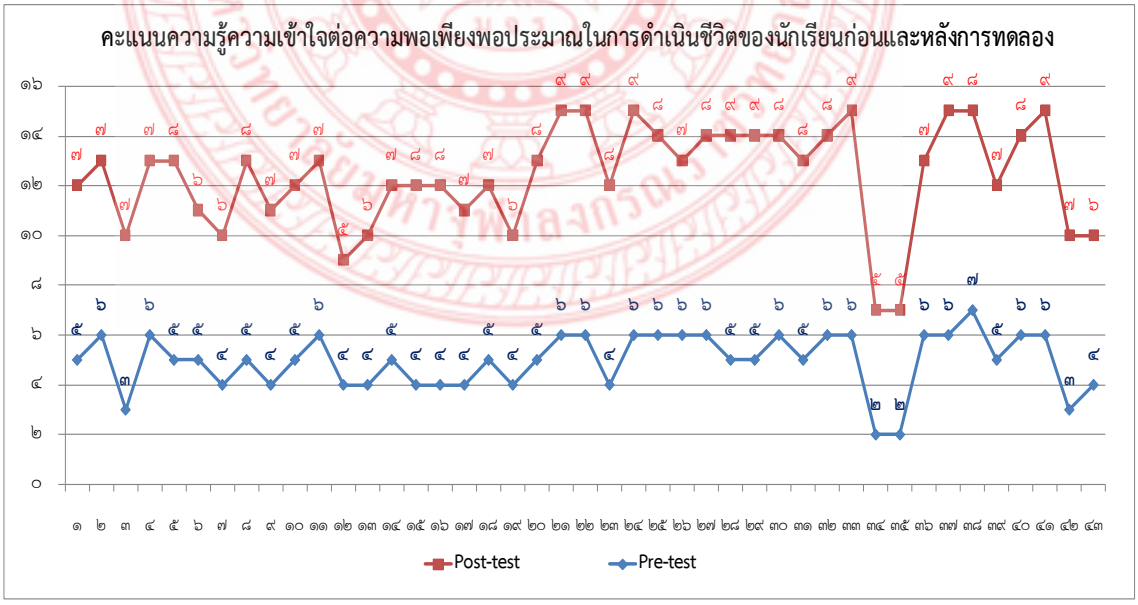

ภาพประกอบ ๔.๒ แสดงคะแนนความรู้ความเข้าใจต่อความพอเพียงพอประมาณในการดำเนินชีวิตของนักเรียน ก่อนและหลังทดลอง

คะแนนเฉลี่ยสำหรับระดับความคิดเห็นของการมีเหตุผลและการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง

คะแนนเฉลี่ย	**คะแนนเฉลี่ย**
เห็นด้วยมาก	๓.๒๖-๔.๐๐
เห็นด้วยปานกลาง	๒.๕๑-๓.๒๕
เห็นด้วยน้อย	๑.๗๖-๒.๕๐
ไม่เห็นด้วย	๑.๐๐-๑.๗๕

ตาราง ๔.๒ แสดงคะแนนเฉลี่ยของการแสดงเจตคติความมีเหตุผลต่อความพอเพียงของนักเรียน และระดับความคิดเห็น

N=๔๓

การแสดงเจตคติความมีเหตุผลต่อความพอเพียง	$\bar{X}$		SD.		**ระดับความคิดเห็น**	
	Pre-test	Post-test	Pre-test	Post-test	Pre-test	Post-test
๑. ฉันคิดว่าการผลิตสินค้าเพื่อส่งออกต่างประเทศขัดกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง	๒.๑๖	๒.๕๖	๐.๙๙๘	๑.๓๑๕	น้อย	ปานกลาง
๒. ฉันคิดว่าทุนคนควรใช้ของที่ถูกที่สุดเพื่อเป็นการประหวัดเงิน	๒.๓๗	๒.๖๗	๐.๙๕๒	๑.๐๖๒	น้อย	ปานกลาง
๓. ฉันคิดว่าอาชีพเกษตรกร คือคนที่มีความพอเพียงมากที่สุด	๒.๘๘	๒.๖๗	๐.๙๓๑	.๙๔๔	ปานกลาง	ปานกลาง
๔. ผู้ที่มีความพอเพียงมากที่สุด คือผู้สูงอายุ เพราะมีประสบการณ์ชีวิตมามาก	๒.๘๐	๒.๒๘	๑.๐๕๔	.๙๓๔	ปานกลาง	น้อย
๕. ฉันคิดว่าโตขึ้น ฉันอยากเรียนสูงๆ ทำงานที่ได้เงินเดือนสูงๆ ตามที่พ่อแม่ปรารถนา	๓.๕๖	๓.๔๙	๐.๖๖๖	.๖๓๑	มาก	มาก
๖. ฉันมาชาร์จมือถือที่โรงเรียนเพื่อประหยัดค่าไฟฟ้าที่บ้าน	๒.๑๔	๒.๗๙	๑.๑๒๕	๑.๒๒๖	น้อย	ปานกลาง
๗. ฉันไม่คิดว่าการซื้อขนมแจกเพื่อนทุกวัน เพื่อจะได้เป็นหัวหน้าห้องเป็นสิ่งที่ดี	๒.๙๘	๒.๗๐	๑.๓๕๒	๑.๓๗๒	มาก	ปานกลาง
๘. ฉันว่าการอดอาหารเพื่อเอาเงินใส่ออมสินไว้ซื้อของที่ต้องการไม่ใช่วิธีที่ดี	๒.๙๕	๓.๑๖	๑.๑๙๔	๑.๑๙๔	มาก	ปานกลาง
๙. หากฉันเป็นนักกีฬาแต่ไม่สบายกะทันหัน ฉันยินดีถอนตัวให้ผู้อื่นเข้าแข่งขันแทน	๓.๒๓	๓.๕๖	๐.๘๖๘	.๖๖๖	ปานกลาง	มาก
๑๐.ฉันคิดว่าการดื่มเครื่องดื่มที่ร้านกาแฟมีคุ้มค่าของราคาและบรรยากาศ และดูมีสไตล์	๑.๙๘	๒.๕๑	๐.๙๖๓	๑.๐๙๙	น้อย	ปานกลาง
คะแนนเฉลี่ยรวม	**๒.๖๕**	**๒.๘๔**	**.๔๒๒**	**.๕๑๙**	**ปานกลาง**	ปานกลาง

จากตาราง ๔.๒ พบว่าคะแนนเฉลี่ยของการแสดงเจตคติความมีเหตุผลต่อความพอเพียงของนักเรียน หลังการทดลองมีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าก่อนการทดลอง โดยมีคะแนนเฉลี่ยหลังการทดลองเท่ากับ ๒.๘๔ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .๕๑๙ และคะแนนเฉลี่ยก่อนการทดลองเท่ากับ ๒.๖๕ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ.๔๒๒ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง

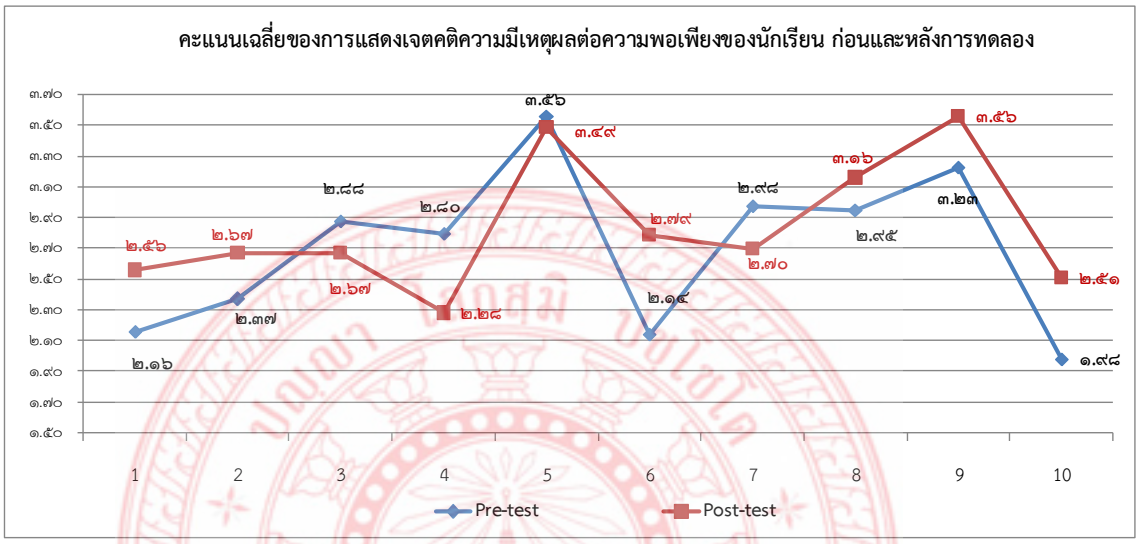

ภาพประกอบ ๔.๓ แสดงคะแนนเฉลี่ยการแสดงเจตคติความมีเหตุผลต่อความพอเพียงของนักเรียนหลังการทดลองก่อนและหลังทดลอง

ตาราง ๔.๓ แสดงคะแนนเฉลี่ยของพฤติกรรมที่บ่งถึงการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเองของนักเรียน และระดับความคิดเห็น

N=๔๓

พฤติกรรมที่บ่งถึงการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง	$\overline{X}$		SD.		ระดับความคิดเห็น	
	Pre-test	Post-test	Pre-test	Post-test	Pre-test	Post-test
๑.ฉันมีเพื่อนที่ไม่เคยทำให้ฉันถูกครูลงโทษ	๒.๗๒	๒.๗๙	๐.๙๘๔	๑.๐๑๓๒	ปานกลาง	ปานกลาง
๒.ฉันใช้แอบในมือถือได้ทุกแอปที่โหลดมา	๓.๐๙	๒.๙๑	๐.๗๕๐	.๘๔๐	ปานกลาง	ปานกลาง
๓.เมื่อขึ้น-ลงอาคารเรียน ๑-๒ ชั้น ฉันใช้บันได	๓.๗๔	๓.๖๗	๐.๗๙๐	.๘๐๘	มาก	มาก
๔.ฉันทำการบ้านเองทุกครั้ง แม้รู้ว่าอาจทำผิดพลาดบ้าง	๒.๘๙	๒.๗๙	๐.๖๗๕	.๗๗๓	ปานกลาง	ปานกลาง
๕.ฉันบอกพ่อแม่ให้ใช้หลอดประหยัดไฟ	๒.๙๓	๓.๐๐	๐.๙๖๑	.๘๙๙	ปานกลาง	ปานกลาง
๖.ฉันจะดีใจมากถ้าเก็บเงินได้ เพราะจะได้เอาไปให้พ่อแม่ของฉัน	๓.๑๖	๒.๗๐	๑.๕๕๗	.๙๖๔	ปานกลาง	ปานกลาง

ตาราง ๔.๓ แสดงคะแนนเฉลี่ยของพฤติกรรมที่บ่งถึงการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเองของนักเรียน และระดับความคิดเห็น (ต่อ)

N=๔๓

พฤติกรรมที่บ่งถึงการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง	$\overline{X}$		SD.		ระดับความคิดเห็น	
	Pre-test	Post-test	Pre-test	Post-test	Pre-test	Post-test
๗.ถ้าฉันพบยายขอทานหน้าสถานีตำรวจ ฉันจะเอาเงินค่าข้าวทั้งหมดให้ยายขึ้นรถกลับบ้าน	๑.๗๙	๓.๐๙	๐.๘๖๑	.๙๒๑	น้อย	ปานกลาง
๘.ฉันสนใจสินค้าที่ออกใหม่ แต่ไม่ได้ซื้อทุกครั้ง	๓.๐๐	๓.๐๗	๐.๙๒๖	.๗๙๙	น้อย	ปานกลาง
๙.ฉันให้พ่อแม่ซื้อเสื้อนักเรียนใหม่ทุกเทอม	๑.๖๗	๓.๑๙	๐.๘๐๘	.๙๓๒	ไม่เห็นด้วย	ปานกลาง
๑๐.ฉันสอนให้พ่อแม่ใช้ไลน์อย่างยากลำบาก เพื่อประหยัดเงินในการติดต่อกัน	๒.๐๐	๓.๐๒	๑.๐๒๔	.๙๑๓	ไม่เห็นด้วย	ปานกลาง
คะแนนเฉลี่ยรวม	**๒.๗๐**	**๓.๐๒**	**.๓๐๔**	**.๓๔๙**	**ปานกลาง**	ปานกลาง

จากตาราง ๔.๓ พบว่า คะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมที่บ่งถึงการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเองของนักเรียน หลังการทดลองมีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าก่อนการทดลอง โดยหลังการทดลองมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๐๒ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .๓๔๙ และคะแนนเฉลี่ยก่อนการทดลองเท่ากับ ๒.๗๐ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .๓๐๔ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง

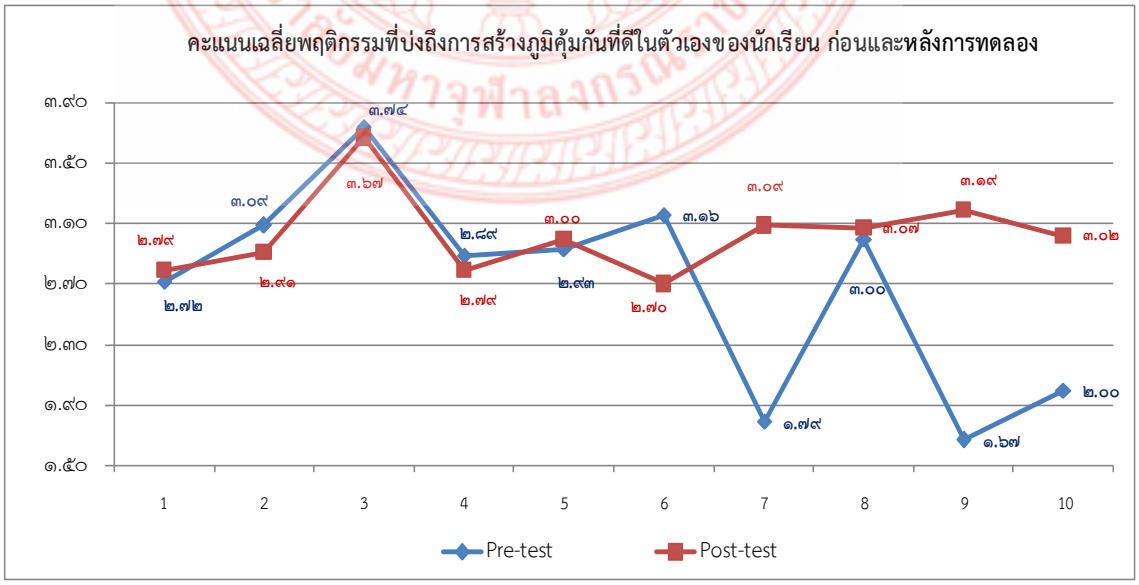

ภาพประกอบ ๔.๔ แสดงคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมที่บ่งถึงการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเองก่อนและหลังทดลอง

ตาราง ๔.๔ แสดงคะแนนการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔

N=๔๓

ตัวแปร	Mean ($\overline{X}$)		SD.	
	Pre-test	Post-test	Pre-test	Post-test
ด้านความรู้ความเข้าใจต่อความพอเพียงพอประมาณฯ	๔.๙๕	๗.๔๒	๑.๑๕๔	๑.๑๓๙
ด้านการแสดงเจตคติความมีเหตุผลต่อความพอเพียง	**๒.๖๕**	**๒.๘๔**	**.๔๒๒**	**.๕๑๙**
ด้านพฤติกรรมที่บ่งถึงการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง	**๒.๗๐**	**๓.๐๒**	**.๓๐๔**	**.๓๔๙**

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่า

๑. คะแนนเฉลี่ยด้านความรู้ความเข้าใจต่อความพอเพียงพอประมาณในการดำเนินชีวิตหลังการทดลองมีคะแนนรวมสูงกว่าก่อนการทดลอง (คะแนนรวมเท่ากับ ๗.๔๒ และ ๔.๙๕ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๑.๑๓๙ และ ๑.๑๕๔ ตามลำดับ)

๒. คะแนนเฉลี่ยของด้านการแสดงเจตคติความมีเหตุผลต่อความพอเพียงหลังการทดลองมีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าก่อนการทดลอง (คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๘๔ และ ๒.๖๕ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .๕๑๙ และ .๔๒๒ ตามลำดับ)

๓. คะแนนเฉลี่ยของด้านพฤติกรรมที่บ่งถึงการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเองหลังการทดลองมีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าก่อนการทดลอง (คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๐๒ และ ๒.๗๐ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .๓๔๙ และ .๓๐๔ ตามลำดับ)

๔.๒.๒ ผลของโปรแกรมการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ โดยการเปรียบเทียบผลการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ ก่อนและหลังการทดลอง

สำหรับการวิเคราะห์เพื่อเปรียบเทียบผลการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยา ได้แก่ ด้านความรู้ความเข้าใจต่อความพอเพียงพอประมาณในการดำเนินชีวิตของนักเรียน ด้านการแสดงเจตคติความมีเหตุผลต่อความพอเพียง และด้านพฤติกรรมที่บ่งถึงการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเองสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ โดยใช้สถิติ paired Sample T-test

ตาราง ๔.๕ ผลการเปรียบเทียบผลการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ ก่อนและหลังการทดลอง

N=๔๓

ผลการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียง	การทดลอง	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	S.D.	t	ρ -value
ความรู้ความเข้าใจต่อความพอเพียงพอประมาณฯ	Pre-test	๔.๙๕	๑.๑๕๔	๑๖.๔๒๑*	.๐๐๐
	Post-test	๗.๔๒	๑.๑๓๙		
ด้านการแสดงเจตคติความมีเหตุผลต่อความพอเพียง	Pre-test	**๒.๖๕**	**.๔๒๒**	**๒.๐๔๕***	.๐๔๗
	Post-test	**๒.๘๔**	**.๕๑๙**		
ด้านพฤติกรรมที่บ่งถึงการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง	Pre-test	**๒.๗๐**	**.๓๐๔**	**๕.๓๖๗***	.๐๐๐
	Post-test	**๓.๐๒**	**.๓๔๙**		

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

จากตาราง ๔.๕ ผลการเปรียบเทียบผลการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ ทั้งด้านความรู้ความเข้าใจต่อความพอเพียงพอประมาณในการดำเนินชีวิตของนักเรียน ด้านการแสดงเจตคติความมีเหตุผลต่อความพอเพียงและด้านพฤติกรรมที่บ่งถึงการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเองก่อนและหลังการทดลองมีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ดังนี้คือ

ด้านความรู้ความเข้าใจต่อความพอเพียงพอประมาณในการดำเนินชีวิตของนักเรียน พบว่า หลังการทดลองนักเรียนมีคะแนนความรู้ความเข้าใจต่อความพอเพียงพอประมาณในการดำเนินชีวิตของนักเรียนสูงกว่าก่อนการทดลอง (t=๑๖.๔๒๑*, ρ -value=.๐๐๐) โดยมีคะแนนเฉลี่ยหลังการทดลองและก่อนการทดลองเท่ากับ ๗.๔๒ และ ๔.๙๕ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๑.๑๓๙ และ ๑.๑๕๔ ตามลำดับ

ด้านการแสดงเจตคติความมีเหตุผลต่อความพอเพียง พบว่า หลังการทดลองนักเรียนมีการแสดงเจตคติความมีเหตุผลต่อความพอเพียง สูงกว่าก่อนการทดลอง (t=๒.๐๔๕*, ρ -value=.๐๔๗) โดยมีคะแนนเฉลี่ยหลังการทดลองและก่อนการทดลองเท่ากับ ๒.๘๔ และ ๒.๖๕ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .๕๑๙ และ .๔๒๒ ตามลำดับและ

ด้านพฤติกรรมที่บ่งถึงการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง พบว่า หลังการทดลองนักเรียนมีพฤติกรรมที่บ่งถึงการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง สูงกว่าก่อนการทดลอง (t=๕.๓๖๗*, ρ -value=.๐๐๐) โดยมีคะแนนเฉลี่ยหลังการทดลองและก่อนการทดลองเท่ากับ ๓.๐๒ และ ๒.๗๐ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .๓๔๙ และ .๓๐๔ ตามลำดับ

๔.๒.๓ วิเคราะห์เพื่อหาความสัมพันธ์ของโปรแกรมการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ ทั้ง ๓ ด้าน ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

สำหรับการวิเคราะห์เพื่อหาความสัมพันธ์ของการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยา ทั้ง ๓ ด้าน (ความรู้ความเข้าใจต่อความพอเพียงพอประมาณในการดำเนินชีวิตของนักเรียน การแสดงเจตคติความมีเหตุผลต่อความพอเพียง และพฤติกรรมที่บ่งถึงการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเองสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔) โดยใช้สถิติวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson Product Moment Correlation Coefficient) รายละเอียดดังต่อไปนี้

สูงกว่า .๙๐	มีความสัมพันธ์ในระดับสูงมาก
.๗๑ - .๙๐	มีความสัมพันธ์ในระดับสูง
.๓๐ - .๗๐	มีความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง
ต่ำกว่า .๓๐	มีความสัมพันธ์ในระดับต่ำ
.๐๐	มีความสัมพันธ์ในระดับต่ำ

ตาราง ๔.๖ แสดงความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยา ทั้ง ๓ ด้าน

ตัวแปร	**(๒)**	**(๓)**
(๑) ความรู้ความเข้าใจต่อความพอเพียงพอประมาณฯ	-.๔๑๙*	-.๐๓๗
(๒) การแสดงเจตคติความมีเหตุผลต่อความพอเพียง		.๐๙๘
(๓) พฤติกรรมที่บ่งถึงการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง		

จากตาราง ๔.๖ พบว่า ความรู้ความเข้าใจต่อความพอเพียงพอประมาณในการดำเนินชีวิตของนักเรียนมีความสัมพันธ์กันทางลบกับการแสดงเจตคติความมีเหตุผลต่อความพอเพียงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ นั่งคือ นักเรียนที่มีความรู้ความเข้าใจต่อความพอเพียงพอประมาณในการดำเนินชีวิตจะไม่แสดงเจตคติความมีเหตุผลต่อความพอเพียง โดยมีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง (r=.๔๑๙*)

ตาราง ๔.๗ แสดงรายละเอียดความรู้ของความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยา

N=๔๓

ประเด็นข้อคำถาม	จำนวน	ร้อยละ
๑. นักเรียนเคยได้ยินเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่		
เคย	๔๓	๑๐๐.๐๐
ไม่เคย	-	-
๒. นักเรียนได้ยินเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงครั้งแรกจากที่ใด		
ครอบครัว	๑๖	๓๗.๒๑
เพื่อน	-	-
โรงเรียน	๒๑	๔๘.๘๔
สื่อต่างๆ	๖	๑๓.๙๕
อื่นๆ ระบุ	-	-
๓. นักเรียนคิดว่าตนเองมีความรู้ความเข้าใจเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงในระดับใด		
มาก	๕	๑๑.๖๓
ปานกลาง	๓๕	๘๑.๔๐
น้อย	๒	๔.๖๕
ไม่รู้เรื่อง	๑	๒.๓๓
๔. นักเรียนคิดว่าตนเองสามารถปฏิบัติตนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่		
ได้	๔๒	๙๗.๖๗
ไม่ได้	๑	๒.๓๓
๕. ตอนนี้นักเรียนคิดว่าตนเองเป็นคนที่ปฏิบัติตนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ใน		
ระดับใด	๖	๑๓.๙๕
มาก	๓๐	๖๙.๗๗
ปานกลาง	๖	๑๓.๙๕
น้อย	๑	๒.๓๓
ไม่เลย		
รวม	**๔๓**	**๑๐๐.๐๐**

จากตาราง ๔.๗ พบว่านักเรียนเคยได้ยินเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงทุกคน คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐ แหล่งที่นักเรียนได้ยินเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงครั้งแรกจากที่ใด โรงเรียน จำนวน ๒๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๘.๘๔ นักเรียนคิดว่าตนเองสามารถปฏิบัติตนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง จำนวน ๓๕ คนคิดเป็นร้อยละ ๘๑.๔๐นักเรียนคิดว่าตนเองสามารถปฏิบัติตนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงได้ ส่วนใหญ่ จำนวน ๔๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๙๗.๖๗ และตอนนี้นักเรียนคิดว่า

ตนเองเป็นคนที่ปฏิบัติตนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับปานกลางจำนวน ๓๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๙.๗๗ ตามลำดับ

ตอนที่ ๔.๓ วิเคราะห์ผลการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามหลักภาวนา ๔ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

การสังเกตพฤติกรรมตามหลักภาวนา ๔ ได้แก่ ด้านกาย ด้านศีล ด้านจิตใจ ด้านปัญญา ผู้วิจัยได้ให้พี่เลี้ยงแต่ละกลุ่มเป็นผู้สังเกตพฤติกรรม ร่วมกับผู้วิจัย โดยมีการให้คะแนนในแต่ละด้านประเมินภาพรวมวันสุดท้าย ซึ่งได้กล่าวเกณฑ์การให้คะแนนไว้ในบทที่ ๓ ผลวิเคราะห์พฤติกรรมตามหลักภาวนา ๔ ตามแบบสังเกตแบบมีโครงสร้าง ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๘ แสดงคะแนนเฉลี่ยและร้อยละของการพัฒนาพฤติกรรมด้านกาย (กายภาวนา)

พฤติกรรมด้านกาย (กายภาวนา)	คะแนนรวม	คะแนนเฉลี่ย	ร้อยละ
พฤติกรรมด้านกาย (กายภาวนา) ๑) ดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมระหว่างการปฏิบัติกิจกรรม ๒) ใช้และเก็บอุปกรณ์ได้อย่างเหมาะสม ๓) ใช้ประสาทสัมผัสทั้ง ๕ ในการสังเกตและปฏิบัติกิจกรรมได้อย่างเหมาะสม ๔) ดูแลรักษาความสะอาดและแต่งกายเหมาะสมกับการปฏิบัติกิจกรรม	๑๒	๙.๑๒	๗๖.๑๖

จากตาราง การประเมินผลใช้แบบสังเกตพฤติกรรมด้านกาย (กายภาวนา) พบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองนี้ มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับดี (๙.๑๒) แสดงให้เห็นว่า การได้รับการฝึกอบรมในกระบวนการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ สามารถเสริมสร้างพฤติกรรมด้านกาย (กายภาวนา) อยู่ในระดับดีได้

ตารางที่ ๔.๙ แสดงคะแนนเฉลี่ยและร้อยละของการพัฒนาพฤติกรรมด้านศีล (ศีลภาวนา)

พฤติกรรมด้านศีล (ศีลภาวนา)	คะแนนรวม	คะแนนเฉลี่ย	ร้อยละ
๑) ทำงานร่วมกับผู้อื่นช่วยเหลือเกื้อกูลกันและใช้กายวาจาได้อย่างสร้างสรรค์ ๒) มีวินัย และความรับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ๓) ปฏิบัติกิจกรรมเสร็จตามเวลาที่กำหนด	๙	๖.๘๖	๗๖.๑๙

จากตาราง การประเมินผลใช้แบบสังเกตพฤติกรรมด้านศีล (ศีลภาวนา) พบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองนี้ มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับดี (๖.๘๖) แสดงให้เห็นว่า การได้รับการฝึกอบรมในกระบวนการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ สามารถเสริมสร้างพฤติกรรมด้านศีล (ศีลภาวนา) อยู่ในระดับดีได้

ตารางที่ ๔.๑๐ แสดงคะแนนเฉลี่ยและร้อยละของการพัฒนาพฤติกรรมด้านจิตใจ (จิตตภาวนา)

พฤติกรรมด้านจิตใจ (จิตตภาวนา)	คะแนนรวม	คะแนนเฉลี่ย	ร้อยละ
๑) มีน้ำใจเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ แบ่งปันสิ่งของให้ผู้อื่น	๙	๗.๖๑	๘๔.๖๕
๒) มีความเพียรพยายาม มีเหตุมีผล และกระตือรือร้นในการปฏิบัติกิจกรรม			
๓) ร่าเริงแจ่มใส อารมณ์ดีเสมอ			

จากตาราง การประเมินผลใช้แบบสังเกตพฤติกรรมด้านจิตใจ (จิตตภาวนา) พบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองนี้ มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับดี (๗.๖๑) แสดงให้เห็นว่า การได้รับการฝึกอบรมในกระบวนการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ สามารถเสริมสร้างพฤติกรรมด้านจิตใจ (จิตตภาวนา) อยู่ในระดับดีได้

ส่วนการประเมินผลพฤติกรรมด้านปัญญา (ปัญญาภาวนา) สามารถดูได้จากการทดสอบก่อนและหลังการทดลอง ในตารางที่ ๔.๑๐ แสดงค่าเฉลี่ย (M) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) ของตัวแปรตามก่อนและหลังการฝึกอบรม ผลจากตาราง จะเห็นว่า นักเรียนกลุ่มนี้มีคะแนนเฉลี่ยสูงขึ้นจากก่อนการทดลอง ทุกแบบวัด ได้แก่ เหตุผลในการคิดต่อความพอเพียงพอประมาณ การแสดงเจตคติความมีเหตุผลต่อความพอเพียง การแสดงพฤติกรรมที่บ่งถึงการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง แสดงให้เห็นว่านักเรียนกลุ่มนี้ เมื่อได้เข้าฝึกอบรมในกระบวนการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ สามารถเสริมสร้างพฤติกรรมด้านปัญญาให้สูงขึ้นได้

จากผลวิเคราะห์เชิงปริมาณ สามารถสรุปได้ว่า นักเรียนที่เข้าฝึกอบรมมีคะแนนเฉลี่ยเหตุผลในการคิดต่อความพอเพียงพอประมาณ การแสดงเจตคติความมีเหตุผลต่อความพอเพียง การแสดงพฤติกรรมที่บ่งถึงการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง ที่เพิ่มขึ้นกว่าก่อนการฝึกอบรม นอกจากนี้จากการใช้แบบสังเกตความเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามหลักภาวนา ๔ ทางด้านศีล ด้านสมาธิ ด้านจิตใจอยู่เกณฑ์ในระดับดี แสดงให้เห็นว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ เป็นกระบวนการที่สามารถเปลี่ยนแปลงให้เกิดเหตุผลในการคิดต่อความพอเพียงพอประมาณ การแสดงเจตคติความมีเหตุผลต่อความพอเพียง การแสดงพฤติกรรมที่บ่งถึงการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเองได้

๔.๓.๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลข้อมูลจากการสังเกตพฤติกรรมแบบมีส่วนร่วมในแต่ละกิจกรรมของการขีดกิจกรรม ผลการบันทึกท้ายกิจกรรมจากใบงาน ผลการบันทึกแสดงความคิดเห็นในสมุดบันทึกของนักเรียน สรุปได้ดังนี้

๑) ผลการบันทึกแสดงความคิดเห็นของนักเรียน

นักศึกษาบันทึกความรู้สึกในแต่ละวันในสมุดบันทึก มีข้อคำถาม ๔ ข้อดังนี้ ๑) ข้อคิดที่ได้ในแต่ละกิจกรรม ๒) ข้อคิดและสิ่งที่เรียนรู้ในวันนี้ ๓)ความประทับในในวันนี้ ๔) ความผิดข้อบกพร่องของตนเองในวันนี้ ๕) ความตั้งใจที่จะทำในวันนี้ ๖) อื่น ๆ เพื่อดูความเปลี่ยนแปลงความรู้สึกและพฤติกรรมในแต่ละวัน สรุปเป็นภาพรวมดังนี้ (ดูรายละเอียดในภาคผนวก)

ในกิจกรรมที่ ๑ นักเรียนส่วนใหญ่รายงานว่า ได้เรียนรู้การกราบและการไหว้ที่ถูกต้อง ได้ข้อคิดธรรมะ รู้ถึงข้อดีของความพอเพียง ได้ความรู้เกี่ยวกับความพอเพียง ความพอเพียงมีประโยชน์ต่อการใช้ชีวิต รู้ว่าความพอเพียงเป็นสิ่งที่ทำให้เราเกิดความสุขสูงสุดของชีวิต ฝึกการตรงต่อเวลา ได้นั่งสมาธิ สวดมนต์ ทำให้รู้จักการให้อภัย พึ่งพอใจในสิ่งที่ตนมี รู้ว่าควรใช้จ่ายอย่างประหยัด เพื่อมีเงินออมไว้ในยามฉุกเฉินสนุกสนานกับเพื่อน ประทับใจสื่อการสอน ได้เจอกับวิทยากรใหม่จากนอกโรงเรียน ได้เรียนกับวิทยากรที่มีความรู้จากนอกโรงเรียน ไม่น่าเบื่อ แต่มีบางส่วนว่าเวลาในคาบน้อยเกินไป

ในกิจกรรมที่ ๒ นักเรียนส่วนใหญ่รายงานว่า ได้เรียนรู้จักวิธีคิดว่าการทำทุกอย่างต้องมีการวางแผนที่ดี เตรียมทุกอย่างให้พร้อม การประหยัดทรัพยากรธรรมชาติ การตรงต่อเวลา มีระเบียบวินัย มีสมาธิมากขึ้น การได้แสดงความคิดเห็นเป็นกลุ่ม ได้รู้จักว่าการจะทำอะไรมันไม่ใช่เรื่องง่าย ได้รู้ข้อดีของความพยายาม ได้รู้ว่าถ้าเรามุ่งมั่นหรือตั้งใจทำแล้ว งานนั่นต้องออกมาดีและสำเร็จ การได้เสนอโครงงานกับเพื่อน และการทำงานอย่างมีสติไม่ประมาท แต่ก็มีบางส่วนที่ไม่ค่อยกล้าแสดงออก และสติหลุดไม่มีสมาธิในการฟัง

ในกิจกรรมที่ ๓ นักเรียนนักเรียนส่วนใหญ่ รายงานว่า ได้เรียนรู้ การค้นคว้ารู้สาเหตุและทางแก้ปัญหาในการทำโครงงานร่วมกัน ทำให้เกิดความสามัคคี เพื่อนๆ มีความสามัคคีให้ความร่วมมือในการทำงาน ได้ทำงานกับเพื่อนๆ เพื่อนๆ ร่วมกันแก้ไขปัญหาที่บกพร่อง ได้มีโอกาสแสดงออกมากขึ้น และจะนำความรู้และข้อคิดไปใช้ในชีวิตประจำวัน จากใบบันทึกของนักศึกษาทำให้เห็นว่า นักศึกษาได้รับประสบการณ์การเรียนรู้จากจัดกิจกรรมา และมีความตั้งใจที่จะนำข้อคิดไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

ในกิจกรรมที่ ๔ นักเรียนส่วนใหญ่ รายงานว่า เรียนรู้หลักเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวทางแห่งความพอดี พอควร และพอประมาณอย่าง มีเหตุผล ตามหลักมัชฌิมาปฏิปทา เรียนรู้หลักเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวทางแห่งความพอดี พอควร และพอประมาณ อย่างมีเหตุผล

ตามหลักมัชฌิมาปฏิปทา และจะนำความรู้และข้อคิดไปใช้ในชีวิตประจำวัน จากใบบันทึกของนักศึกษาทำให้เห็นว่า ทำให้มีความอดทนและตั้งใจทำในสิ่งที่อยากทำ ได้เรียนรู้ธรรมะในอีกรูปแบบได้เข้าใจธรรมะมากขึ้น เข้าใจคุณค่าธรรมะ คุณธรรม และไม่น่าเบื่ออย่างที่คิด และมีความตั้งใจที่จะนำข้อคิดไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

ในกิจกรรมที่ ๕ นักเรียนส่วนใหญ่ รายงานว่า เรียนรู้มีความรู้ ความเข้าใจ ตระหนักในความสำคัญ และสามารถวิเคราะห์แนวทาง เกี่ยวกับเรื่องความสันโดษ ประมาณตน พอเพียง พอมี พอกิน ที่สอดคล้องกับหลักธรรมใน พระพุทธศาสนา ให้รู้จักแสวงหาทรัพย์ รักษาทรัพย์ และจ่ายทรัพย์ โดยมีปัญญา จากใบบันทึกของนักศึกษาทำให้เห็นว่า ทำให้รู้จักการบรรเทาความต้องการทะยานอยาก สามารถพึ่งตนเองทาง ศีลธรรมได้ ได้ ได้คำปรัชญาชีวิตเพิ่มเช่น “ความสุขอันเกิดจากความสันโดษอยู่ในตัวเรา เพียงแต่พอใจในสิ่งนั้น” และได้รับไออุ่นมาจากอาจารย์วิทยากร อาจารย์วิทยากรกอดทำให้รู้อบอุ่นมากๆ

ในกิจกรรมที่ ๖ นักเรียนส่วนใหญ่ รายงานว่า เรียนรู้ความรู้ ความเข้าใจ ตระหนักในความสำคัญ สามารถนำหลักการแนวคิด เสนอ แนวทางแก้ไขปัญหา เกี่ยวกับความรู้จักประมาณในการแสวงหา รู้จักประมาณในการใช้จ่ายให้พอเหมาะ พอควร รู้จักศักยภาพของตนที่มีอยู่ตามความเป็นจริง จากใบบันทึกของนักศึกษาทำให้เห็นว่า ได้แนวคิดมากมายในการเปลี่ยนทัศนคติของตนเอง นำคำว่า พอเพียงมาบริหารเงินไปโรงเรียน และได้เจอวิทยากรใหม่ๆ พระอาจารย์ใจดี ผ่อนคลาย แต่ก็ยังมีที่ง่วงนอน ไม่ค่อยสนใจ คุยกับเพื่อน

ในกิจกรรมที่ ๗ นักเรียนส่วนใหญ่ รายงานว่า เรียนรู้มีความรู้ความเข้าใจ การควบคุมกาย วาจา ใจ ของตนให้เรียบร้อยดีงาม การพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลให้มุ่งสู่วิถีชีวิตที่ดีงามทั้งทางกายและทางจิต มีความพอดี – พอเพียง ตลอดจนการให้ความสำคัญและความเคารพคุณภาพของ ระบบนิเวศ มีความประพฤติดีงามมีกายวาจาใจที่สุจริต จากใบบันทึกของนักศึกษาทำให้เห็นว่า ได้เรียนรู้ความรู้ใหม่ๆมากมายและได้เข้าใจสิ่งที่ไม่เคยเข้าใจมาก่อน ในการดำเนินชีวิตเราต้องมีธรรมะมีวินัย ไม่เบียดเบียนกันเพื่อให้ได้ประสบความสำเร็จ และได้รู้จักความเพียร และความประหยัด แต่ก็ยังมีที่เล่นโทรศัพท์อยู่บ้าง

ในกิจกรรมที่ ๘ นักเรียนส่วนใหญ่ รายงานว่า เรียนรู้ความรู้ ความเข้าใจ ตระหนักในการเสพข้อมูลบนสื่อสังคมออนไลน์ อย่าง พอเพียง และรู้เท่าทัน พร้อมน้อมนำหลักธรรมเพื่อใช้เสพข้อมูล สามารถนำประเด็นในสังคมออนไลน์ที่น่าสนใจมาวิเคราะห์ ได้อย่างรู้เท่าทัน จากใบบันทึกของนักศึกษาทำให้เห็นว่า ได้เรียนรู้ในโลกอินเทอร์เนตและสื่อต่างๆ มีทั้งข้อดีและข้อเสียควรจะใช้สื่ออินเทอร์เนตให้ได้ประโยชน์มากที่สุด เราต้องไม่เป็นทาสของอินเทอร์เนต หลงอินเทอร์เนตมากชีวิตยิ่งแย่ ไม่ควรเล่นอินเทอร์เนตมากเกินไป ใช้สื่ออินเทอร์เนตอย่างพอดี แต่ก็ยังมีบางส่วนหลับบ้าง

ในกิจกรรมที่ ๙ นักเรียนส่วนใหญ่ รายงานว่า ได้เห็นตัวอย่างที่ดีของการทำโครงงานที่มีประสิทธิภาพ และสามารถนำสิ่งที่ได้รับรู้มาพัฒนา ปรับปรุงโครงงานของตนเองได้ จากใบบันทึกของนักศึกษาทำให้เห็นว่า ได้คิดโครงงานกับเพื่อนๆ ได้รับคำแนะนำจากการทำโครงการ ได้มีความคิดเห็นกับเพื่อน วิทยากรสอนและอธิบายบางงานให้ฟังและมีของแจกเมื่อทำงานเสร็จครบตามกำหนด ได้รู้ว่ามีสิ่งของมากมายที่จะนำมารีไซเคิลได้ นำหลักธรรมดีๆ ที่วิทยากรสอนไปปรับปรุงใช้กับงานและชีวิตประจำวัน

ในกิจกรรมที่ ๑๐ นักเรียนส่วนใหญ่ รายงานว่า ได้เรียนรู้การสรุปความคิดรวบยอด และสามารถนำเสนอให้ผู้อื่นได้รับรู้และเข้าใจได้ จากใบบันทึกของนักศึกษาทำให้เห็นว่า ทุกอย่างในโลก ล้วนเชื่อมโยงกับหลักธรรมต่าง ๆ ได้เห็นการทำงานเป็นทีม ความสามัคคี ได้รับคำแนะนำทุกกลุ่ม ได้กำลังใจในการทำงานอื่นๆ ได้เห็นโครงงานจากกลุ่มเพื่อนๆ ได้รับวิธีการใหม่ๆ ในการทำงาน นำวิธีของเพื่อนมาประยุกต์ใช้กับตัวเอง ได้เห็นโครงงานจากกลุ่มเพื่อนๆ ได้รับวิธีการใหม่ๆ ในการทำงาน

นอกจากนี้ใบแสดงความคิดเห็นหลังจากจบการฝึกอบรม มีข้อคำถามในการประเมินความคิดเห็น ๓ ข้อ สรุปเป็นภาพรวม ดังนี้

(๑) นักเรียน ได้ความรู้ ข้อคิด วิธีคิดแบบใดบ้างและได้ประโยชน์ ที่จะนำไปใช้ในสถานการณ์ใดลองยกตัวอย่าง

ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนแสดงความคิดเห็นสูงสุด อยากกลับบ้านไปตอบแทนพระคุณพ่อ-แม่ อยากทำให้พ่อ-แม่มีความสุขและภูมิใจ ช่วยแบ่งเบาภาระงานบ้าน การใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และทำงานที่เราชอบทำ และเรียนรู้การตรงต่อเวลา การประหยัดและใช้ของอย่างคุ้มค่าและได้ประโยชน์สูงสุด และการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ได้ความสามัคคีและการทำงานเป็นทีม การฝึกความคิดสร้างสรรค์ และช่วยกันคิดหาทางออกของปัญหาได้

(๒) นักเรียนมีความรู้สึกประทับใจจากการฝึกเป็นกลุ่มและมีความคิดเห็นต่อกิจกรรมใดบ้าง

ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนเรียนรู้การทำงานเป็นกลุ่ม มีความสามัคคี มีความเป็นระเบียบ การช่วยเหลือกันในการทำงานและร่วมแสดงความคิดเห็นในการทำงาน โดยใช้ระบบกลุ่มเป็นเกณฑ์ ได้ฝึกสมาธิ สวดมนต์ร่วมกัน ทำให้จิตใจสงบ เกิดความคิด ทำให้รู้สึกกระตือรือร้นในการทำกิจกรรมมากขึ้น การฝึกระเบียบวินัย ชอบที่สื่อการสอนวิดีทัศน์ ที่เป็นแนวคิดใหม่เกี่ยวกับความพอเพียง เพราะได้ดูเป็นแบบอย่างและให้ข้อคิดดี ๆ ประทับใจการฝึกเป็นกลุ่ม ความคิดเห็น คือ การที่ทำงานหรือการทำความเข้าใจในหัวข้อนั้น แล้วตอบคำถามตามที่เราคิด และเหมาะสมที่สุด

(๓) นักเรียนเสนอข้อแนะนำในการทำกิจกรรมครั้งนี้

ผลการศึกษาพบว่า นักศึกษาส่วนใหญ่ ไม่มีข้อเสนอแนะ ๓ ประประการ

๑. อยากให้มีกิจกรรมดี ๆ แบบนี้ตลอด อยากเรียนกับพระอาจารย์อีก สนุกมาก ผ่อนคลาย ได้รับความรู้ที่ไม่เคยรู้ ได้นำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน

๒. อยากให้ห้องอื่น ๆได้รับความรู้และได้ร่วมกิจกรรมสนุกๆแบบนี้ ได้ทำโครงการดี ๆ ข้อคิดดี ๆ และได้รับความสามัคคีกัน

๓. อยากให้มีกิจกรรมดี ๆ แบบนี้ตลอดไป อยากให้รุ่นน้องได้รับความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงเหมือนพวกเรา วิทยากรนำความรู้มาให้มาก ๆ ซึ่งก็มีเรียนบ้างเล่นบ้าง ก็ต้องขอขอบพระคุณ

๒) ผลการสังเกตพฤติกรรมผ่านกิจกรรมการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้จัดกระบวนการปลูกฝังค่านิยมในการเรียนรู้สู่ความพอเพียง ผ่านกิจกรรมการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ จำนวน ๑๐ กิจกรรม เป็นการเสริมสร้างจิตสำนึกนักเรียนให้เกิดความศรัทธาในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเองในการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตให้ดีขึ้น โดยในแต่ละกิจกรรมมีการใช้เทคนิคกระบวนการกลุ่ม ได้แก่ เกม การตั้งคำถามปลุกเร้าระดมวิธีคิด การอภิปรายกลุ่ม เป็นต้น สรุปภาพรวมของกิจกรรมตามลำดับของการจัดกิจกรรม ดังนี้ (ดูรายละเอียดในภาคผนวก)

กิจกรรมที่ ๑ ชื่อ เรียนรู้และเข้าใจหลักธรรมและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นที่จัดการเรียนรู้เพื่อให้นักเรียนได้รู้ เข้าใจ หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อที่จะสามารถสำรวจวิเคราะห์ปัญหาของชุมชน สังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมได้ รวมทั้งมีส่วนร่วมเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาและสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ประกอบด้วยการทำกิจกรรมผ่านเกม การสนทนา สร้างบรรยากาศผ่อนคลาย รวมทั้งการทำสมาธิร่วมกัน เพื่อเตรียมความพร้อมในการเรียนรู้ หลักเศรษฐกิจพอเพียงช่วยให้นักเรียนมีพอกิน และพอเพียงอย่างมีเหตุผลแล้ว ยังเน้นถึงเรื่อง การไม่เบียดเบียนและการพึ่งพิงอิงอาศัยกันระหว่างคนกับคน และกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ให้เกื้อกูลประสานประโยชน์กันระหว่าง “ชีวิต” กับ “ธรรมชาติ” เพื่อการดำรงอยู่ด้วยดีและยั่งยืน ดังเช่น หลักของการ เดินทางสายกลาง คือ ความพอดี และความรู้จักพอในทุกสิ่งทุกอย่างของชีวิต การลดละเลิกความโลภ การมัธยัสถ์ อดออม การรู้รักสามัคคี

กิจกรรมที่ ๒ ชื่อ ต้นแบบในการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง เป็นกิจกรรมที่ให้ความรู้เกี่ยวกับบุคคลและชุมชนต้นแบบที่มีชื่อเสียงด้านการดำเนินชีวิตพอเพียง จนประสบความสำเร็จ เป็นที่ได้รับการยกย่องทั้งในระดับชาติ และนานาชาติ โดยนำเสนอปัญหา และสถานการณ์การขาดความพอดีพอเพียงในสังคมปัจจุบัน เพื่อให้นักศึกษาสำรวจพฤติกรรมของตนเองที่ผ่านมาเกี่ยวกับการใช้ชีวิตในด้านการใช้ชีวิต การใช้สิ่งของเครื่องใช้ส่วนตัว การใช้ทรัพยากร ธรรมชาติส่วนรวม การใช้เงิน และการใช้เวลา โดยให้นักเรียนแบ่งกลุ่มผู้เรียนกลุ่ม ๕ คน ร่วมกันวิเคราะห์ SWOT โรงเรียน เพื่อหากิจกรรมที่จะทำเศรษฐกิจพอเพียงและตอบคำตอบใน ๒ ประเด็นคือ ๑) บุคคล ในภาพหรือในคลิปวีดีโอ มีหลักการ แนวทางในการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงอย่างไรบ้าง และ ๒) บุคคลใน ภาพหรือในคลิปวีดีโอ ทำความดี อะไรให้ชุมชน สังคม เพื่อให้นักเรียนเกิดแรงบันดาลใจในการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง โดยมุ่งประโยชน์ต่อตนเอง สังคม และ ประเทศชาติ

กิจกรรมที่ ๓ ชื่อ ถอดรหัสความพอเพียงในชุมชน เป็นกิจกรรมที่ฝึกให้นักเรียนได้ตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นจากการขาดความพอเพียงในชุมชน และให้เห็นคุณค่าของการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง โดยให้แต่ละกลุ่มระดมสมองร่วมกัน (Brainstorming) ปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในชุมชน จากนั้นให้แต่ละกลุ่มเลือกปัญหามา ๑ ปัญหา เพื่อที่ทำเป็นโครงงาน ในการแก้ปัญหาของชุมชนนั้น และนำข้อมูลที่ร่วมกันวิเคราะห์ดังกล่าว เขียนลงในกระดาษฟลิปชาร์ท โดยในเขียนออกมาในรูปของ mind mapping พร้อมกับวาดภาพ ระบายสีที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ พอเพียงให้สวยงามตามจินตนาการของแต่ละกลุ่ม

กิจกรรมที่ ๔ ชื่อ เศรษฐกิจพอเพียงกับมัชฌิมาปฏิปทา เป็นการพัฒนาวิธีคิดของนักเรียนให้ดำเนินชีวิตภายใต้กรอบกระบวนการของธรรมชาติที่ดำเนินไป ตามวิถีแห่งปัญญา โดยเริ่มที่ความเห็นที่ถูกต้องคือการปลูกฝังสัมมาทิฏฐิ อันเป็นเป็นองค์ธรรมที่สำคัญ ที่สุด คือ มัชฌิมาปฏิปทา ทางสายกลาง อันมีองค์แปดประการนั้นนำแนวคิดโครงงาน PBL (Project based learning) มาออกแบบ หัวข้อ ความพอเพียงในชีวิตประจำวัน ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ความเป็นไปได้ของโครงงาน เทคนิควิธีการนำเสนออย่างสร้างสรรค์ ประโยชน์ต่อชุมชนมุ่งเน้นการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ การมีส่วนร่วมของสมาชิกในกลุ่ม

กิจกรรมที่ ๕ ชื่อ เศรษฐกิจพอเพียงกับหลักสันโดษ เป็นกิจกรรมที่ฝึกให้นักมีความรู้ ความเข้าใจ ตระหนักในความสำคัญ และสามารถวิเคราะห์แนวทาง เกี่ยวกับเรื่องความสันโดษ ประมาณตน พอเพียง พอมี พอกิน รู้จักวิธีการแสวงหาทรัพย์โดยสุจริตธรรม รักษา ทรัพย์และการใช้จ่ายทรัพย์ด้วยปัญญา รู้จักการบรรเทาความต้องการทะยานอยาก สามารถพึ่งตนเองทางศีลธรรมได้ตามขั้นตอนการจัดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ ๓ ขั้นตอนหลัก คือ ขั้นสร้างศรัทธา ขั้นสร้างกระบวนการคิด และขั้นวัดและประเมินผล

กิจกรรมที่ ๖ ชื่อ เศรษฐกิจพอเพียงกับหลัก มัตตัญญุตา เป็นกิจกรรมที่ฝึกวิธีคิดให้นักเรียนรู้จักสำรวจและเรียนรู้เรื่องความพอประมาณ คือความพอเหมาะ พอดี รู้จักประมาณในการแสวงหา รู้จักประมาณ ในการใช้จ่ายให้พอเหมาะพอควร เป็นต้น ตามหลักพระพุทธศาสนา เน้นผู้เรียนได้เรียนรู้ตระหนักถึงคุณค่าและ ความสำคัญของการวางแผนเพื่อความเหมาะสมในการจับจ่ายและดำรงชีวิต โดยหลักในการรู้จักการใช้จ่าย และการบริโภคทรัพย์ที่มหามาได้ ตามหลักคุณสมบัติของคนดี คือ สัปปุริสธรรม ๗ ประการ คือ รู้จักเหตุ – รู้จักผล – รู้จักตน – รู้จักพอประมาณพอเพียง – รู้จักกาล – รู้จักชุมชน - รู้จักบุคคล โดยวิธีการให้นักเรียนแต่ละกลุ่มออกมาแสดงละครบทบาทสมมุติในแต่ละสถานการณ์ที่ได้จับสลาก พร้อมกำหนดบทบาทตัวละคร เพื่อปลุกเร้าคุณธรรมให้หันมาดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง

กิจกรรมที่ ๗ ชื่อ เศรษฐกิจพอเพียงกับหลัก “การไม่เบียดเบียน (ศีล-วินัย)” เป็นกิจกรรมที่ฝึกให้นักศึกษาหลักการไม่เบียดเบียนชีวิตทั้งปวง การพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลให้มุ่งสู่วิถีชีวิตที่ดีงาม ทั้งทางกายและทางจิต มีความพอดี – พอเพียง ตลอดจนการให้ความสำคัญและความเคารพคุณภาพของ ระบบนิเวศ มีความประพฤติดีงามมีกายวาจาใจที่สุจริต และมีอาชีพที่สุจริต ตามหลักของศีลธรรม ได้แก่ ศีล ๕ ศีล ๘ และ ศีล ๑๐ อันเป็นพื้นฐานของชีวิต ให้รู้ถึงโทษของการเบียดเบียน คุณของการไม่เบียดเบียนตามหลักแห่งกรรม และการอยู่ร่วมกันอย่างสงบ สันติ และสามารถวิเคราะห์พฤติกรรมที่เกิดผลเสีย และเกิดผลดีกับตนเองอย่างไร พร้อมตั้งแสดงความตั้งใจในการลด เลิก หรือปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ดี ลงในใบงานของแต่ละกลุ่ม

กิจกรรมที่ ๘ ความพอเพียงกับสื่อ “สังคมออนไลน์” (บูรณาการทุกวิธีคิด) กิจกรรมนี้เป็นการฝึกนักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจ ตระหนักในการเสพข้อมูลบนสื่อสังคมออนไลน์อย่าง พอเพียง และรู้เท่าทัน พร้อมน้อมนำหลักธรรมเพื่อใช้เสพข้อมูล สามารถนำประเด็นในสังคมออนไลน์ที่น่าสนใจมาวิเคราะห์ ได้อย่างรู้เท่าทัน และสามารถแก้ไขปัญหาในการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างถูกต้องได้ด้วยตนเอง

กิจกรรมที่ ๙ ชื่อ Sharpen the Project เป็นกิจกรรมฝึกให้นักเรียนเห็นตัวอย่างที่ดีของการทำโครงงานที่มีประสิทธิภาพ และสามารถนำสิ่งที่ได้รับรู้มาพัฒนา ปรับปรุงโครงงานของตนเองได้ตลอดถึงผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถพัฒนาโครงงานออกมาให้เป็นที่สำเร็จ

กิจกรรมที่ ๑๐ ชื่อ นำเสนอโครงงาน Smart Youths เป็นกิจกรรมโครงงานในระยะเวลา ๑ เดือน เพื่อฝึกให้นักเรียนนำวิธีคิดต่าง ๆ ประยุกต์ใช้ทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงกับชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่ โดยเปิดโอกาสให้นักเรียนเลือกศึกษาตามหัวข้อที่ตนเองสนใจ มี ๒ ขั้นตอนสำคัญ คือ

๑) ขั้นการวางแผนปฏิบัติโครงงาน เป็นขั้นตอนที่วางแผนปฏิบัติร่วมกันเป็นกลุ่มในระหว่างการอบรม มีการนำเสนอโครงร่าง ๒ ครั้ง เพื่อปรับปรุงและแก้ไข พร้อมจะนำไปปฏิบัติจริง

๒) การปฏิบัติโครงงาน ๑ เดือน เป็นการนำโครงงานไปปฏิบัติจริงในวิทยาลัย มีการนำเสนอกิจกรรมผ่านเฟซบุ้ค (facebook) และนำเสนอผลงานในรูปแบบนิทรรศการในวันปิดโครงงาน ๑ เดือน เพื่อประเมินผลโครงงานของแต่ละกลุ่ม

นอกจากนี้ กระบวนการจัดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ ยังได้สอดแทรกกิจกรรมส่งเสริมวิธีปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา เป็นการเสริมสร้างศรัทธาให้นักเรียนปฏิบัติตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาและปลูกฝังจริยธรรมที่ดีงามให้กับนักเรียน ในการปรับเปลี่ยนค่านิยมการใช้ชีวิตให้มีความพอเพียงพอประมาณ ให้ดีขึ้นและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ดีให้กับนักเรียนได้

จากการสังเกตพฤติกรรมแบบมีส่วนร่วมของผู้วิจัยในแต่ละกิจกรรม รวมทั้งการประเมินจากใบบันทึกรายงานกลุ่ม พบผลการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในแต่ละกิจกรรมการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ โดยภาพรวม ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๑๑ แสดงผลสรุปของการสังเกตพฤติกรรมการมีส่วนร่วม และบันทึกรายงานกลุ่มจากกิจกรรมการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔

กิจกรรม	**การสังเกตพฤติกรรมการแบบมีส่วนร่วม/ผลงานและการอภิปรายกลุ่ม**	**บันทึกใบรายงานกลุ่ม**
กิจกรรมที่ ๑ เรียนรู้และเข้าใจหลักธรรมและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	- นักเรียนมีความสนใจและตั้งใจฟังการทำกิจกรรม - นักเรียนยังไม่กล้าแสดงออกและแสดงความคิดเห็น วิทยากรต้องคอยกระตุ้นและให้ข้อมูลเบื้องต้นในการเตรียมตัวในการจัดกิจกรรม - นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	ข้อคิดจากกิจกรรม/ประโยชน์ในการนำไปใช้ - ได้เพื่อนใหม่เพิ่มขึ้น เริ่มสร้างความคุ้นเคยกับสมาชิกในกลุ่ม - นักเรียนเข้าใจในกิจกรรมที่จะฝึกในวันต่อไป - นักเรียนพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่อย่างพอเพียง - ได้รู้จักความพอเพียง ไม่จำเป็นต้องปลูกผักกินเอง ทำของใช้ๆเอง ไม่ทำให้ใครเดือดร้อน
กิจกรรมที่ ๒ ต้นแบบในการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง	- นักเรียนตรงต่อเวลาในการนัดหมายทำกิจกรรม - นักเรียนเริ่มกล้าแสดงออกและแสดงความคิดเห็นในการทำกิจกรรม - นักเรียนค่อนข้างไม่ค่อยมีสมาธิในการทำกิจกรรม	ข้อคิดจากกิจกรรม/ประโยชน์ในการนำไปใช้ - ทำให้สามารถสำรวจพฤติกรรมในชีวิตประจำวัน

ตารางที่ ๔.๑๑ แสดงผลสรุปของการสังเกตพฤติกรรมการมีส่วนร่วม และบันทึกรายงานกลุ่มจากกิจกรรมการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ (ต่อ)

กิจกรรม	การสังเกตพฤติกรรมการแบบมีส่วนร่วม/ผลงานและการอภิปรายกลุ่ม	บันทึกใบรายงานกลุ่ม
กิจกรรมที่ ๒ ต้นแบบในการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง	- นักเรียนเริ่มให้ความร่วมมือในการแสดงความคิดเห็นในกลุ่ม - นักเรียนสามารถตอบตอบและวิเคราะห์เสนอแนวทางในการดำเนินชีวิตแบบพอเพียงได้	- สามารถเลือกและตัดสินใจว่า สิ่งใดที่มีประโยชน์และไม่มีประโยชน์ต่อชีวิต
กิจกรรมที่ ๓ ถอดรหัสความพอเพียงในชุมชน	- นักเรียนมีระเบียบวินัยในการตรงต่อเวลามากขึ้น - นักเรียนมีสมาธิจดจ่อและให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรม - นักเรียนเริ่มตอบคำถามวิทยากร และมีปฏิสัมพันธ์กับวิทยากร - นักเรียนเริ่มแสดงการโต้แย้ง และเริ่มตอบคำถาม - นักเรียนมีการทำกิจกรรมกลุ่มได้ดียิ่งขึ้น - นักเรียนสามารถเสนอกิจกรรมที่ส่งเสริมความพอเพียงในชุมชนของตนเองได้ ยกตัวอย่างสถานการณ์ อภิปรายแนวทางแก้ไขร่วมกัน	ข้อคิดจากกิจกรรม/ประโยชน์ในการนำไปใช้ - ได้ความรู้ปัญหาที่เกิดจากการขาดความพอเพียง - ได้ตระหนักถึงคุณค่าของการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง ปฏิบัติตนในแนวทางที่ดี ลดละสิ่งชั่วให้หมด สิ้นไป - เสนอกิจกรรมส่งเสริมความพอเพียงในชุมชนของตนเองได้ - ทำให้เห็นถึงคุณค่าของการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง
กิจกรรมที่ ๔ เศรษฐกิจพอเพียงกับหลักมัชฌิมาปฏิปทา	- นักเรียน มีการออกมานำเสนอความคิดเห็นด้านหน้าห้องประชุม - นักเรียนบางกลุ่มยังไม่กล้าแสดงความคิดเห็นต่อหน้ากลุ่ม - นักเรียนเริ่มมีการโต้แย้งความคิดเห็นระหว่างกลุ่ม - นักเรียนมีทักษะการคิดค่อนข้างช้า วิทยากรต้องคอยกระตุ้นคำถาม - นักเรียนสามารถตอบใบงานได้ตรงประเด็น	ข้อคิดจากกิจกรรม/ประโยชน์ในการนำไปใช้ - ทำให้ทราบว่าสามารถนำหลักของมัชฌิมาปฏิปทา ที่สัมพันธ์และ เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวัน - สามารถสำรวจพฤติกรรมตัวเองเกี่ยวกับพฤติกรรมการดำเนินชีวิตในแต่ละวันว่าสอดคล้องกับหลักมัชฌิมาปฏิปทามากน้อยแค่ไหน
กิจกรรมที่ ๕ เศรษฐกิจพอเพียงกับหลักสันโดษ	- นักเรียนสนใจและตั้งใจดูสื่อการสอนที่วิทยากรนำเสนอ เช่น วิดีทัศน์ - นักเรียนกล้าออกมาสะท้อนความคิดเห็นจากการชม วิดีทัศน์ แต่บางคนยังไม่กล้าแสดงออกมา ต้องเรียกชื่อหลายครั้ง	ข้อคิดจากกิจกรรม/ประโยชน์ในการนำไปใช้ - ทำให้ตระหนักในความสำคัญ การพัฒนาและนำแนวทางปฏิบัติตน รู้จักพอประมาณ พอเพียง พอมี พอกิน ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่สุรุ่ย-

ตารางที่ ๔.๑๑ แสดงผลสรุปของการสังเกตพฤติกรรมการมีส่วนร่วม และบันทึกรายงานกลุ่มจากกิจกรรมการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ (ต่อ)

กิจกรรม	การสังเกตพฤติกรรมการแบบมีส่วนร่วม/ผลงานและการอภิปรายกลุ่ม	บันทึกใบรายงานกลุ่ม
กิจกรรมที่ ๕ เศรษฐกิจพอเพียงกับหลักสันโดษ	- นักเรียนมีแสดงความคิดเห็นเรื่องเกี่ยวกับการใช้เวลาของตัวเองมากขึ้น - ตระหนักในความสำคัญ การพัฒนา และนำแนวทางปฏิบัติตน รู้จักพอประมาณ พอเพียง พอมีพอ กินไม่ ฟุ่มเฟือย ไม่สุรุ่ยสุร่าย เกินฐานะตนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	สุร่ายเกินฐานะตนตามหลักปรัชญา-เศรษฐกิจพอเพียง - ทำให้เรียนรู้การวิเคราะห์ปัญหาเชื่อมโยงเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงกับความสันโดษตามหลัก พระพุทธศาสนาไปสู่การจัดการดูแลตนเอง ทั้งในระดับบุคคลชุมชน สังคม และประเทศชาติ - สามารถนำความรู้ไปปรับปรุงตัวเองในเรื่องการใช้เวลาให้คุ้มค่า - ทำให้รู้จักใช้เงิน ซื้อสิ่งของที่มีประโยชน์ได้ และการใช้เงินซื้อโทรศัพท์รุ่นใหม่ทำให้สิ้นเปลืองมาก - ทำให้เรียนรู้ว่าทุกสิ่งในชีวิตมีสองด้านเสมอ มีทั้งด้านดีและไม่ดี
กิจกรรมที่ ๖ เศรษฐกิจพอเพียงกับหลัก “มัตตัญญุตา”	- นักเรียนมีสนใจเข้าร่วมแสดงออกความคิดเห็นในกลุ่มมากขึ้น - นักเรียนกล้าแสดงความคิดเห็นทั้งเห็นด้วยและไม่เห็นด้วยกับวิเคราะห์เหตุการณ์ในปัจจุบันเกี่ยวกับความพอประมาณ - นักเรียนส่วนใหญ่มีความตั้งใจร่วมกิจกรรม - นักเรียนแสดงความคิดเห็นเชื่อมโยงเข้าไปสู่ชีวิตประจำวันของเรา มีความแตกต่าง หรือเหมือนกันอย่างไรบ้าง - นักเรียนสามารถเขียนแนวคิดเกี่ยวกับกิจกรรมการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงกับหลักมัตตัญญุตา ชี้ให้เห็นทางออกของปัญหาของเหตุการณ์ทั้งสองด้านได้	ข้อคิดจากกิจกรรม/ประโยชน์ในการนำไปใช้ - ได้เห็นถึงความสามัคคีของคนในกลุ่ม/ได้ความสามัคคี/ ถ้าทุกคนในกลุ่มไม่ร่วมมือกันงานก็จะไม่เสร็จ - ทำให้รู้ว่าชีวิตทุกคนมีสองด้านให้ตัดสินใจเลือกเสมอ -ทำให้รู้จักคิดและพิจารณาเลือกใช้ที่ถูกต้อง - ได้เรียนรู้ว่า สิ่งใดมีประโยชน์ต่อชีวิตและไม่มีประโยชน์ต่อชีวิต - ทำให้รู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติส่วนรวมอย่างคุ้มค่า - ทำให้รู้จักใช้เงิน ใช้เวลา การใช้สิ่งของ ให้มีประโยชน์มากขึ้น

ตารางที่ ๔.๑๑ แสดงผลสรุปของการสังเกตพฤติกรรมการมีส่วนร่วม และบันทึกรายงานกลุ่มจากกิจกรรมการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ (ต่อ)

กิจกรรม	การสังเกตพฤติกรรมการแบบมีส่วนร่วม/ผลงานและการอภิปรายกลุ่ม	บันทึกใบรายงานกลุ่ม
กิจกรรมที่ ๗ เศรษฐกิจพอเพียงกับหลัก “การไม่เบียดเบียน(ศีล-วินัย)”	- นักเรียนสนใจและตั้งใจดูวิดีทัศน์ที่นำเสนอ - นักเรียนสามารถตอบคำถามได้เกี่ยวกับพฤติกรรมที่ขาดวินัยของตัวเองได้ - นักเรียนมีเหตุผลในการคิดและตัดสินเลือกตอบจากกรณีตัวอย่างที่ยกมาได้ - นักเรียนมีการโต้ตอบ และตอบคำถามได้ดีขึ้น	ข้อคิดจากกิจกรรม/ประโยชน์ในการนำไปใช้ - ทำให้รู้จักการใช้ชีวิตที่มีคุณค่ามากขึ้น - ตั้งใจจะลด เลิกพฤติกรรมที่ไม่ดีของตนเอง - ทำให้รู้จักแยกแยะสิ่งดีและไม่ดีของชีวิต ทำให้รู้ว่าทุกปัญหามีทางออกเสมอ
กิจกรรมที่ ๘ ความพอเพียงกับสื่อ “สังคมออนไลน์”	- นักเรียนสนใจและตั้งใจดูสื่อการสอนที่วิทยากรนำเสนอ เช่น วิดีทัศน์ - นักเรียนออกมารายงานข่าวจากใบงาน แต่บางคนยังไม่กล้าแสดงออกมา ต้องเรียกชื่อหลายครั้ง - นักเรียนมีแสดงความคิดเห็นเรื่องเกี่ยวกับการใช้เวลาของตัวเองมากขึ้น - นักเรียนสามารถตอบคำถามเรื่องข้อดี และข้อเสียของการใช้ โซเชียล มีเดีย (social media) เช่น เฟซบุ้ค (facebook) การเล่นไลน์ (Line) การใช้โทรศัพท์มากเกินไป	- ทำให้รู้จักแบ่งเวลาในทำการบ้านให้มากกว่าเดิม - ทำให้เรียนรู้ว่า การใช้เวลาอยู่กับคอมพิวเตอร์มากเกินไป ไม่มีประโยชน์ต่อชีวิตตัวเอง - สามารถนำความรู้ไปปรับปรุงตัวเองในเรื่องการใช้เวลาให้คุ้มค่า - ทำให้รู้จักใช้เงิน ซื้อสิ่งของที่มีประโยชน์ได้ และการใช้เงินซื้อโทรศัพท์รุ่นใหม่ทำให้สิ้นเปลืองมาก - ทำให้เรียนรู้ว่าทุกสิ่งในชีวิตมีสองด้านเสมอ มีทั้งด้านดีและไม่ดี - ทำให้เรียนรู้โทษของการใช้เทคโนโลยี มากเกินไป
กิจกรรมที่ ๙ Sharpen the Project	- นักเรียนให้ความสนใจในการทำโครงร่างของโครงงานดีมาก - นักเรียนตั้งใจเขียนแผนผังการโครงงานร่วมกัน มีการฝึกคิดร่วมกัน มานำเสนอ และเข้าใจหัวข้อประเด็นปัญหาที่นำมาเสนอ ช่วยกันหาแนวทางการแก้ปัญหา ร่วมกันกับเพื่อนและวิทยากรได้อย่างดี สามารถตอบข้อซักถามของวิทยากรในเรื่องที่ศึกษาได้	ข้อคิดจากกิจกรรม/ประโยชน์ในการนำไปใช้ นักศึกษาได้ข้อแนะนำของวิทยากรไปปฏิบัติโครงงานจริงในโรงเรียน

ตารางที่ ๔.๑๑ แสดงผลสรุปของการสังเกตพฤติกรรมการมีส่วนร่วม และบันทึกรายงานกลุ่มจากกิจกรรมการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ (ต่อ)

กิจกรรม	การสังเกตพฤติกรรมการแบบมีส่วนร่วม/ผลงานและการอภิปรายกลุ่ม	บันทึกใบรายงานกลุ่ม
กิจกรรมที่ ๑๐ นำเสนอโครงการ Smart Youths	- นักเรียนสนใจและตั้งใจดูตั้งใจฟังเพื่อนๆนำเสนอโครงงาน - นักเรียนแต่ละกลุ่มเตรียมตัวออกมานำเสนอโครงงานของตัวเองอย่างพร้อมเพรียง - นักเรียนมีแสดงความคิดเห็นและถามโต้ตอบเกี่ยวกับโครงงานกับเพื่อนๆ ร่วมกิจกรรม - นักเรียนแต่ละกลุ่มมีการวางแผนในการทำงานและแสดงถึงการทำงานเป็นทีม ที่มีความสามัคคีกัน	- ได้เห็นโครงงานจากกลุ่มเพื่อนๆ ได้รับวิธีการใหม่ๆ ในการทำงาน - ทำให้เรียนรู้ว่า ในการดำรงชีวิตเราต้องมีธรรมะเพื่อได้ประสบความสำเร็จ - สามารถนำความรู้ไปปรับปรุงตัวเองในเรื่องการใช้เวลาให้คุ้มค่า - นำวิธีของเพื่อนมาประยุกต์ใช้กับตัวเอง

จากตาราง ๔.๑๑ จะเห็นได้ว่านักเรียนมีการเรียนรู้กิจกรรมได้ดีขึ้นตามลำดับ สามารถตอบคำถาม แสดงเหตุผลโต้แย้ง กล้าแสดงออก การรู้จักการทำงานเป็นกลุ่ม มีการแสดงเหตุผลในการคิดอย่างเสรี การรู้จักสาเหตุปัญหา การหาทางออกของปัญหา และแนวทางแก้ไขปัญหา จากกรณีตัวอย่างที่ได้นำมาเสนอในแต่ละกิจกรรม มีพัฒนาการคิดเกิดขึ้นตามลำดับ นอกจากนี้จากการทำโครงงาน นักเรียนสามารถวางแผนปฏิบัติงานร่วมกันเป็นกลุ่ม และสามารถปฏิบัติโครงงานได้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ในแต่ละกลุ่ม แสดงให้เห็นถึงความรับผิดชอบ และการพัฒนาพฤติกรรมไปในทิศทางที่ดีขึ้น

หลังจากการทำโครงงาน ๑ เดือน พบผลการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียน ประเมิน จากผลการบันทึกพฤติกรรมในแต่ละวันของนักเรียน หลังจากการทำโครงงาน ๑ เดือน ดังนี้

๑) ผลการบันทึกในสมุดบันทึก ความพอเพียงในชีวิตประจำวัน

ผลการนำส่งสมุดบันทึกกลับคืนมา ๓๙ เล่ม จากนักเรียน ๔๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๙๑ และนักเรียนที่ไม่นำสมุดบันทึกมาส่งให้เหตุผลว่า ๑) ลืมเอาสมุดบันทึกมาส่ง ๒) ส่งงานที่ค้างในรายวิชา จึงไม่มีเวลาบันทึกกิจกรรมรายวัน ๓) นักเรียนเอาเวลาส่วนใหญ่ไปทำโครงงานกลุ่มตลอดระยะเวลา ๑ เดือน จากผลบันทึกข้อมูลที่ส่งมา สามารถสรุปเป็นภาพรวมได้ดังนี้

นักเรียนส่วนใหญ่ รายงานกิจวัตรประจำวันทุกวันเกี่ยวกับความพอเพียงในชีวิตประจำวัน กิจกรรมส่วนใหญ่จะเขียนสอดคล้องกับการทำกิจกรรมโครงงานของแต่ละกลุ่ม เช่น ไม่ซื้อของฟุ่มเฟือย/ใช้ของตัวเองโดยไม่เบียดเบียนผู้อื่น การทานอาหารครบ ๕ หมู่ การทำป้ายชื่อ การใช้เวลาว่างไปชักชวนเพื่อนๆไม่ให้โดดเรียน การออมทรัพย์ การประหยัดพลังงานไฟฟ้า การทานอาหารที่เป็นประโยชน์ การใช้เสื้อผ้าอุปกรณ์อย่างคุ้มค่า ทำความสะอาดวัด ทำป้ายรณรงค์ หาเพื่อน

สมาชิกเข้ากลุ่มโครงงาน ทำการเสนอข่าวทำกิจกรรมในเฟซบุ้ค (facebook) ทุกวัน ไปประชุมกับอาจารย์ที่ปรึกษาเกี่ยวกับโครงงาน ดังตัวอย่างข้อความในสมุดบันทึกนักศึกษาจำนวน ๑๕ คน

วันนี้ผมได้เตือนพวกเพื่อนๆ ที่ชอบโดดเรียนมาก ให้เหตุผลว่าการโดดเรียนมันทำให้เราหมดอนาคต เพราะการเข้าเรียนนั้น เราจะได้ความรู้มาก เราจะได้เอาความรู้ที่ได้ไปดำเนินชีวิตประจำวันเราได้ ประกอบอาชีพที่ดี ไม่เป็นภาระสังคม ผมชวนเพื่อนได้หลายคน การทำโครงงานนี้ ทำให้เป็นการเตือนสติ ให้ผมไม่โดดเรียนด้วย

เมื่อก่อนผมชอบทานน้ำอัดลมมาก ตอนนี้ผมไม่ทานน้ำอัดลม และทานให้อาหาร ๕ หมู่ ทั้ง ๓ มื้อ พร้อมทั้งชักชวนเพื่อๆที่ชอบทานน้ำอัดลมให้เลิกทาน โดยให้เหตุผลว่าถึงแม้น้ำอัดลมเป็นสิ่งที่มีพลังงานและน้ำตาลมาก แต่ถ้าหากทานเยอะๆจะไม่ดีต่อร่างกาย และสามารถเป็นโรคได้หลายอย่าง เช่น เบาหวาน โรคกระเพาะ หรือโรคกระดูกเสื่อมเป็นต้น เราควรทานของที่เป็นประโยชน์พอที่จะทำให้ร่างกายมีแคลอรีพอ จะได้ไม่อ้วน

วันนี้ฉันได้ทำความพอเพียงที่น่าภูมิใจคือ เสื้อผ้าที่ขาดขาด สามารถซ่อมแซมเย็บให้กลับมาเป็นแบบเดิม เพราะว่าสภาพเสื้อผ้ายังสามารถใส่ได้และยังสภาพดีอยู่ ทำให้ฉันรู้สึกเห็นคุณค่าของการประหยัด รู้สึกเห็นคุณค่าของสิ่งของ รู้สึกเห็นคุณค่าของการใช้จ่ายและการซ่อมแซมสิ่งที่ยังสามารถใช้ได้ ให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่าที่สุด

ความพอเพียงในวันนี้ ฉันนำขวดไปขาย เพราขยะทุกวันนี้ที่เป็นขวดพลาสติกเยอะมาก เช่น ขวด และนำกระดาษที่มีมากมายไปขาย จนทำให้ฉันได้รับเงินมาจำนวนหนึ่ง พอที่จะซื้ออุปกรณ์การเรียนให้ฉัน และยังได้นำเงินที่ได้จากการขายของเก็บไว้ และแบ่งไปเลือกดูของที่จะซื้อให้เพื่อน แต่ฉันคิดว่ามันแพงเกินไป เลยซื้อเป็นของกินที่ราคาถูกกว่าแต่อร่อยให้เพื่อนแทน ทำให้เห็นคุณค่าของขยะและสามารถเปลี่ยนเป็นส่งที่เป็นประโยชน์ได้ด้วย

วันนี้ผมทำความดีข้อหนึ่ง คือ การเตือนเพื่อนที่ชอบสูบบุรี่มาก ให้เหตุผลว่าการสูบบุหรี่มาก ๆ ทำให้สุขภาพร่างกายไม่แข็งแรง อาจจะทำให้เราเป็นโรคต่าง ๆ ได้ ผมบอกว่าให้ค่อย ๆเลิกสูบบุหรี่ จะได้ไม่ต้องเปลืองเงินมาซื้อของที่ไม่เป็นประโยชน์ต่อร่างกายตัวเอง และเป็นโทษต่อสุขภาพตัวเอง เพื่อนๆบอกว่า เขาจะพยายามลดการสูบหรี่ให้น้อยลง

ช่วงทำโครงงานกับพระอาจารย์ ผมมีการเก็บออมเงินเข้ากระปุกในทุกวันหลังเลิกเรียน เพื่อเราจะได้มีเงินเก็บไว้ใช้ในเวลาที่เราจำเป็น หากเรามีเงินออมมาก เราก็จะสามารถนำเงินที่เราเก็บเอาออกมาใช้ได้ และแบ่งทำบุญ จะได้ทำจิตใจให้บริสุทธิ์ ทำให้รู้สึกเห็นคุณค่าของเงินว่าเงินที่เราออมสามารถใช้ประโยชน์ได้ และ รู้สึกเห็นคุณค่าของสิ่งของ คุณค่าของการประหยัด

เมื่อวานผมได้เสียสละให้น้อง ๆ เด็ก ๆ คนแก่ นั่งรถเมล์ ในขณะที่รถมีที่นั่งเต็มรู้สึกภูมิใจที่ได้เสียสละเพื่อน้อง ๆ และคนที่อายุมากรู้ทำให้เกิดความรู้สึกเห็นคุณค่าของคน ความเสียสละ ความมีน้ำใจของคนในสังคมซึ่งทุกวันจะเห็นได้น้อย แต่ก็ต้องเริ่มจากตัวเราก่อน

วันนี้ผมอยากได้เลนส์กล้องใหม่ แต่เนื่องมีราคาแพงมาก ๆ ผมจึงตัดสินใจใช้เลนส์ตัวเก่าไปก่อน เพราะด้วยราคาและความเหมาะสมของการใช้งานกล้องของตัวเองแล้ว ถ้าซื้อเลนส์ใหม่มา ยังไงก็ไม่ค่อยได้ใช้ จึงไม่ซื้อและช่วยแม่ประหยัดเงิน เป็นความพอเพียงที่ผมได้ทำกับตัวเองซึ่งทำให้รู้สึกเห็นคุณค่าของที่ยังใช้ได้ เมื่อยามจำเป็นมันมีประโยชน์กับตัวเองมาก ๆ รู้สึกดีที่ตนเองสามารถควบคุมตนเองได้

วันนี้ผมเก็บกระเป๋าเงินที่เพื่อนลืมวางไว้บนโต๊ะอาหาร ผมเปิดดูมีเงินอยู่จำนวนหนึ่ง ผมประกาศหาเจ้าของในโรงอาหาร ไม่มีเจ้าของมารับ ผมจึงเอาไปส่งอาจารย์ให้ตามหาเจ้าของมารับ การเก็บเงินคืนอาจารย์ ให้อาจารย์ถามหาเจ้าของมารับ เป็นความดีที่ผมทำให้กับตัวเองในวันนี้ ผมรู้สึกภูมิใจมาก

วันนี้ฉันได้ทำกิจกรรมความพอเพียงมาประยุกต์เข้ากับชีวิตประจำวันของตนเองที่บ้าน โดยได้ปลูกผักสวนครัวไว้ทานเอง เพราะว่าปัจจุบันนี้พืชผักตามท้องตลาด ส่วนใหญ่มักจะมีสารเคมีปนเปื้อน เลยได้ความได้รวมทั้งได้ทำกิจกรรมกับพระอาจารย์เลยทดลองปลูกที่บ้านพร้อมครอบครัว ซึ่งจะทำให้ได้รับประทานผักที่สะอาด ปลอดสารพิษ รวมถึงประหยัดค่าใช้จ่าย และแบ่งปันคนรอบข้างได้ ยังสามารถต่อยอดสร้างรายได้อีกทางหนึ่งด้วย รู้สึกภูมิใจและรู้จักการที่กระทำสิ่งของด้วยตนเองปลูกผักเองพึ่งพาตนเอง

กิจกรรมความพอเพียงของฉันเริ่มที่บ้านคือ ฉันจะปิดไฟทุกครั้งหลังไม่ได้ ใช้งาน เพราะค่าไฟที่บ้านแพงขึ้นเรื่อย ๆ และอยากประหยัดพลังงานไฟฟ้า จึงตัดสินใจเตือนตัวเองทุกครั้งว่าเปิดแล้วต้องปิดไฟด้วย และได้บอกน้องที่บ้านด้วยให้ช่วยปิดไฟ และถอดปลักไฟออกหลักจากเลิกใช้งาน ทำให้เกิดความ

วันนี้ผมได้เข้าไปในห้องน้ำโรงเรียน ผมเห็นว่า ก๊อกน้ำในห้องน้ำไม่ได้ปิด ผมเลยเดินปิดก๊อกน้ำ ผมคิดว่าการเดินไปช่วยปิดก๊อกน้ำ ทำให้โรงเรียนประหยัดค่าน้ำได้ เมื่อก่อนผมจะเดินเลยผ่านไป เพราะคิดว่าคงจะมีคนอื่นมาปิดเอง แต่ตอนนี้ผมคิดว่าเราควรช่วยๆกันประหยัดพลังงานของโลก เมื่อเห็นแล้วควรรีบไปปิดทันที เป็นการฝึกวินัยให้เรารู้จักประหยัดพลังงานมากขึ้น

ความพอเพียงในวันนี้ของผม คือการนำขวดน้ำมาทำเป็นกระถางต้นไม้ เพื่อให้ประหยัดตังค์ในการซื้อกระถางต้นไม้มาทำ และทำให้เราได้ประดิษฐ์ของใช้จากขวดน้ำเพื่อฝึกทักษะความคิดและจิตนาการในตอนที่เราว่างๆ เสร็จจากธุระต่าง ๆ เพื่อให้เห็นคุณค่าของสิ่งของมากที่สุด เพราะจะได้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์มากที่สุด

วันนี้ความพอเพียงง่ายๆ ที่ทุกคนทำได้ ซึ่งผมได้ทำเป็นประจำคือ การใช้ยาสีฟัน ใช้หมดหลอด บีบและม้วนรีด วิธีการเมื่อใช้ใกล้หมด ควรบีบ รีด นวด ให้ได้ออกมาต้องเห็นคุณค่าทำให้เห็นคุณค่าของการใช้ของ คุณค่าของการประหยัด และรักษาสิ่งแวดล้อม

วันนี้ผมคิดว่า การฝากเงิน จะทำให้เรามีเงินใช้ ผมก็เลยชวนเพื่อนไปเปิดสมุดฝากเงิน แล้วผมก็เลยฝากเงินที่ผมมีอยู่ไปครึ่งหนึ่ง ผมก็เลยมีเงินเก็บ ผมคิดว่าการฝากเงินทำให้ผมมีกินมีใช้ในอนาคตได้ เป็นการฝึกให้ผมรู้จักประหยัด เป็นการฝึกให้มีความอดทนในการใช้เงินฟุ่มเฟือยด้วย

นอกจากนี้ยังมีประเด็นย่อย สรุปได้ดังนี้

นักเรียนมีเวลาให้ครอบครัวมากขึ้น เช่น ไปช่วยงานพ่อ แม่ เช่น ทำความสะอาดบ้าน ล้างจาน ปลูกผักสวนครัว ช่วยเลี้ยงน้อง สอนการบ้านให้น้อง ช่วยทำกับข้าว การตรงต่อเวลาในการเข้าเรียนในโรงเรียน ไปทำบุญที่วัด การช่วยเหลือสุนัขบาดเจ็บข้างถนน บริจาคเงินให้ขอทานซื้ออาหาร ช่วยยายทำอาหาร และพายายไปวัด เป็นต้น

จากข้อมูลบันทึกดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า นักเรียนได้นำหลักการเรียนรู้ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาไปใช้ คือ นักเรียนมีการใช้เวลาว่างทำประโยชน์ให้กับคนใกล้ชิดมากขึ้น และรู้จักทำประโยชน์ให้ส่วนรวม มีการปลูกผักสวนครัวไว้ทานเอง ซ่อมแซมอุปกรณ์เครื่องใช้รวมถึงเสื้อผ้าที่ชำรุดให้กลับมาใช้ได้ ทานอาหารที่มีประโยชน์ ประหยัดพลังงานไฟฟ้าทั้งที่บ้านและที่โรงเรียน มีความเมตตา กรุณาต่อสัตว์ มีน้ำใจ และรู้จักช่วยเหลือผู้อื่น มีการตรงต่อเวลา การฝึกระเบียบวินัย รู้จักเก็บออมเงิน นอกจากนี้ กิจกรรมโครงงาน ทำให้ฝึกนักเรียนมีความรับผิดชอบกับสิ่งที่มอบหมาย และตั้งใจทำงานให้สำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

๒) ผลการประเมินโครงงานการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔

นักศึกษาได้นำเสนอโครงงาน ๙ กลุ่ม โดยแต่ละกลุ่มได้ตั้งชื่อกลุ่มและชื่อโครงงานตามมติของสมาชิกในกลุ่ม ผู้วิจัยเปิดโอกาสให้เลือกทำโครงการตามหัวข้อที่ถนัดและความสนใจที่จะศึกษา นำไปปฏิบัติในโรงเรียนหรือชุมชนของตนเอง การทำโครงงานมี ๒ ขั้นตอน คือ

๑) การเสนอโครงร่างของโครงงานในระหว่างการร่วมกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามประเด็นดังนี้

(๑) สภาพปัญญา/ความจำเป็นที่ต้องจัดโครงงาน

(๒) สาเหตุของปัญหา

(๓) เป้าหมาย/ผลที่ต้องการเมื่อเสร็จสิ้นโครงงาน

(๔) วิธีการดำเนินการ/กิจกรรมที่ทำ

(๕) ธรรมะที่ใช้ในการดำเนินงาน

ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มนำเสนอโครงร่างของโครงงานในระหว่างร่วมกิจกรรมการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ เพื่อรับฟังคำชี้แนะ ปรับปรุง และแนวทางแก้ไขโครงงานนำไปใช้ปฏิบัติในสถานการณ์จริงได้ และ

๒) นำโครงงานไปปฏิบัติจริงในสภาพการณ์จริงระยะเวลา ๑ เดือน สรุปได้ชื่อและโครงงานของนักเรียนดังนี้

ตารางที่ ๔.๑๒ แสดงชื่อกลุ่มและโครงงาน

กลุ่มที่	ชื่อโครงงาน
๑	กระปุกหมูน้อย
๒	ผักไหมถ้าจะริด
๓	ซีดี..รักโลก
๔	ขวดน้ำกู้โลก
๕	กล่องน้อยร้อยประโยชน์
๖	ประหยัดนิดหยิบเงินล้าน
๗	มหากาพย์การออม
๘	เครื่องบินช่วยออม
๙	โคมไฟน้อยร้อยใจ

ผู้วิจัยได้มอบหมายให้หัวหน้ากลุ่มเป็นผู้ประสานงาน ติดตามโครงงานผ่านเฟซบุ้ค (facebook) คือ การสร้างกลุ่มแฟนเพจ (fan page) แต่ละกลุ่ม เพื่อให้นักเรียนเผยแพร่ข่าวสารเกี่ยวกับเรื่องที่ทำโครงงาน และหาสมาชิกเข้าร่วมโครงงาน โดยผู้วิจัยสร้างแฟนเพจ (fan page) ในเฟซบุ้ค (facebook) ชื่อ กลุ่มโครงงานการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยา (ไม่ได้ทำจริง) เพื่อเป็นช่องทางระหว่างผู้วิจัย อาจารย์ที่ปรึกษาโครงงาน และนักเรียน ได้ติดตามข่าวสาร ให้คำปรึกษา แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ตลอดจนกระตุ้น ให้กำลังใจ ชี้แนะแนวทางในการปฏิบัติงาน ตลอดระยะเวลา ๑ เดือน จากผลการสังเกตของผู้วิจัยพบว่า นักเรียนแต่ละกลุ่มมีการประชุมกันทุกสัปดาห์ คือ ๑) ประชุมกับอาจารย์ผู้รับผิดชอบโครงงาน ๒) ประชุมกันเองภายในกลุ่มย่อย นอกจากนี้ได้มีการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมในหัวข้อของตนเองทุกสัปดาห์ นำเสนอผ่านเฟซบุ้ค (facebook)

หลังจากให้นักเรียนทดลองทำโครงงาน ๑ เดือน ผู้วิจัยไปตรวจและให้คะแนน ในวันที่ ๒๕ มกราคม ๒๕๖๑ โดยให้นักศึกษาแต่ละกลุ่มนำเสนอเป็นรูปแบบนิทรรศการในห้องจริยธรรม โรงเรียนศึกษานารีวิทยา ผลงานที่นำมาเสนอมี ๙ กลุ่ม ขอสรุปผลงาน ๙ กลุ่ม มีผลงานที่ได้รับ

ทุนการศึกษา ๓ กลุ่ม ได้แก่ รางวัลที่ ๑ คือโครงงานที่ ๔ ขวดน้ำกู้โลก รางวัลที่ ๒ คือ โครงงานที่ ๒ ผักไม้ ๕ จริต และ รางวัลที่ ๓ คือ โครงงานที่ ๕ กล่องน้อยร้อยประโยชน์ โดยผู้วิจัยตั้งเกณฑ์การวัดผลประเมินจากการทำงานเป็นกลุ่มอย่างต่อเนื่อง มีการประชุมกลุ่ม ทำความตั้งใจและสนใจทำกิจกรรม อย่างสม่ำเสมอ มีการเข้าพบอาจารย์ที่ปรึกษาโครงงาน มีการเสนอข่าวกิจกรรมผ่านเฟซบุ้ค (facebook) มีการหาสมาชิกและชักชวนเพื่อนเข้ากลุ่มกิจกรรม การตรงต่อเวลา ตลอดจนวิธีการนำเสนอโครงงาน ผู้วิจัยประเมินร่วมกับอาจารย์ที่ปรึกษาโครงงาน และวิทยากรผู้ฝึกอบรม

๓) ผลการสัมภาษณ์ นักเรียน ครู อาจารย์ และผู้ปกครอง

หลังจากจบโครงงาน ๑ เดือน ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์ ในรูปแบบการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) โดยคัดเลือกตัวแทนนักเรียนผู้เข้าร่วมกิจกรรมการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ จาก ๙ กลุ่มโครงงาน กลุ่มละ ๑ คน และผู้วิจัยได้สัมภาษณ์อาจารย์ผู้รับผิดชอบโครงงานการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ ที่โรงเรียน และ อาจารย์ที่ปรึกษาและวิทยากรบรรยายร่วมในกิจกรรม รวม ๔ คน และตัวแทนผู้ปกครองของนักศึกษา ๙ กลุ่ม จำนวน ๙ คน เพื่อประเมินการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมความพอเพียง การมีเหตุผล และการสร้างภูมิคุ้มกันในตนเอง ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลผลการสัมภาษณ์จากบุคคล ๓ กลุ่ม คือ นักเรียน ครู วิทยากร และผู้ปกครองสรุปเป็นตารางภาพรวมได้ดังนี้

ตารางที่ ๔.๑๓ สรุปผลการสัมภาษณ์นักเรียน ครู วิทยากร และผู้ปกครอง

หัวข้อ	นักเรียน	ครู วิทยากร	ผู้ปกครอง
๑. นักเรียนได้ข้อคิดอะไรจากการทำโครงงาน	- ได้รู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง/รู้ ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง - มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ มีความสามัคคี รู้จักการช่วยเหลือกัน - ความพอเพียงเป็นสิ่งที่ทำให้เราเกิดความสุขสูงสุดของชีวิต - รู้สึกภูมิใจที่ได้ทำโครงงานนี้ เพราะได้รับคำชมจากครู อาจารย์ พ่อแม่ พระอาจารย์ วิทยากร - รู้จักการทำงานเป็นกลุ่ม และรู้จักประสานงานกับฝ่ายต่างๆ เพื่อให้โครงงานสำเร็จ - ทำให้รู้จักคิดแก้ปัญหา เมื่อมีอุปสรรคในการทำงาน - ทำให้รู้จักคิดในการใช้ชีวิตให้มีประโยชน์มาก - ทำให้สนในศึกษาธรรมะ เพราะทำให้รู้สึกสบายใจ -ได้ความสามัคคี ความพยายาม มุ่งมั่นในการทำงาน มีการวางแผนและความกล้าในการนำเสนองาน - อยากให้ห้องอื่นๆได้รับความรู้และได้ร่วมกิจกรรมสนุกๆแบบนี้ ได้ทำโครงการดีๆ ข้อคิดดีๆ และได้รับความสามัคคีกัน		

ตารางที่ ๔.๑๓ สรุปผลการสัมภาษณ์นักเรียน ครู วิทยากร และผู้ปกครอง (ต่อ)

หัวข้อ	นักเรียน	ครู วิทยากร	ผู้ปกครอง
๑. นักเรียนได้ข้อคิดอะไรจากการทำโครงงาน	-อยากให้มีกิจกรรมดีๆ แบบนี้ตลอด อยากเรียนกับพระอาจารย์อีก สนุกมาก ผ่อนคลาย ได้รับความรู้ที่ไม่เคยรู้ ได้นำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน		
๒. นักเรียนมีการเปลี่ยน-แปลงพฤติกรรมความพอเพียงปัญญาด้านใดมากที่สุด การบริโภคอาหาร การใช้สิ่งของ การใช้เงิน การใช้เวลา การใช้ทรัพยากร ธรรมชาติ ส่วนรวม	- ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ โดยทำกิจกรรมในโครงงานของตัวเอง เช่น ช่วยเพื่อนไปล้างห้องน้ำวัด ห้องน้ำโรงเรียน รณรงค์ให้เพื่อนเลิกเสพยาเสพติด ชี้ให้เห็นโทษของยาเสพติด การสอนให้เพื่อนวางรองเท้าให้เป็นระเบียบ - เลิกการเสพยาเสพติดเพราะมีโทษต่อร่างกาย -ไม่โดดเรียน แบ่งเวลามาเรียนหนังสือ ไม่ไปเล่นเกมเที่ยวเตร่น้อยลง -ใช้เงินประหยัดมากขึ้นและใช้กับสิ่งที่เป็นประโยชน์มากที่สุด -ประหยัดน้ำ โดยการปิดก๊อกน้ำขณะแปลงฟันทุกครั้ง -ประหยัดไฟฟ้า ด้วยการถอดปลั๊กไฟทุกครั้งหลักการใช้งาน และปิดไฟทุกครั้งหลังออกจากบ้านหรือห้องน้ำ	- นักเรียนมีการกระตือรือร้นในการทำโครงงาน มีการสอบถามขั้นตอนการทำงาน เข้าร่วมประชุมโครงงานอย่างต่อเนื่อง - มีการรายงานความคืบหน้าของโครงงานอย่างต่อเนื่องผ่านเฟซบุ้ค (facebook) แต่ต้องอาศัยการติดตามและให้คำชมเชยบ่อยๆ ทำให้นักเรียนรู้สึกเห็นคุณค่าของตัวเอง - นักเรียนผู้ มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมดีขึ้น เช่น มีความรับผิดชอบ และตรงต่อเวลา ใช้อุปกรณ์ในขณะร่วมกิจกรรมอย่างระมัดระวัง และเก็บเป็นระเบียบทุกครั้งหลังการร่วมกิจกรรม และมีสมาธิในการร่วมกิจกรรมดีขึ้นเป็นลำดับ - รู้จักใช้เวลาว่าง ทำประโยชน์ให้ส่วนรวมมากขึ้น การรู้จักคิดเป็นกลุ่ม และร่วมทำงานเป็น	ผู้ปกครองรายงานไปในทิศทางเดียวกันว่า หลังจากนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรม ๑๐ ครั้ง และระยะเวลาในการทำโครงงาน ๑ เดือน มีผลทำให้นักเรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม สรุปเป็นภาพรวมคือ มีการตรงต่อเวลา ไม่โดดเรียน เล่นเกมน้อยลง ไม่เที่ยวเตร่ ช่วยเหลืองานบ้านมากขึ้น มีความรับผิดชอบการเรียนมากขึ้น มีการรู้จักใช้เงินมาก และร่วมทำกิจกรรมกับครอบครัว เช่น ปลูกพืชผัก ซ่อมอุปกรณ์เครื่องใช้ส่วนตัว หรือในบ้านที่สามารถใช้งานได้

ตารางที่ ๔.๑๓ สรุปผลการสัมภาษณ์นักเรียน ครู วิทยากร และผู้ปกครอง (ต่อ)

หัวข้อ	นักเรียน	ครู วิทยากร	ผู้ปกครอง
๒. นักเรียนมีการเปลี่ยน-แปลงพฤติกรรมความพอเพียงปัญญาด้านใดมากที่สุด การบริโภคอาหาร การใช้สิ่งของ การใช้เงิน การใช้เวลา การใช้ทรัพยากร ธรรมชาติ ส่วนรวม	- รับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมายมากขึ้น - มีการช่วยเหลือและรู้จักความสามัคคีในกลุ่ม - มีความอดทนในการทำงานให้สำเร็จและไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค - รู้จักทำงานเป็นกลุ่มและทำให้มีระเบียบวินัยมากขึ้น	กลุ่มได้ดี มีการแสดงความคิดเห็น โต้แย้งในกลุ่ม รู้จักระดมสมองคิด กิจกรรม ร่วมหาทางออกของปัญหาร่วมกัน รู้จักความสามัคคีในกลุ่ม มีการวางแผนทำกิจกรรมในกลุ่ม มีสมาธิในการเรียน - มีความกล้าแสดงออกมากขึ้น และรู้จักเข้ามาปรึกษางานกับอาจารย์	
๓. ปัญหาอุปสรรคในการทำกิจกรรมและทางออก	- มีเวลาทำกิจกรรมโครงงานน้อยมาก เพราะทุกคนต้องทำงานที่ค้างส่งรายวิชา บางครั้งไปชวนเพื่อนๆ ในกลุ่มให้มาช่วยกันทำกิจกรรมยากมาก แต่ก็พยายามช่วยกันทำ หาทางออกของการแก้ปัญหาคือแจ้งพระอาจารย์และครูที่ปรึกษาโครงงาน - ชักชวนเพื่อนให้เลิกโดดเรียน ต้องใช้ความพยายามอย่างสูงและอดทน - เมื่อมีปัญหาการทำกิจกรรม จะเข้าไปปรึกษาอาจารย์ และโทรถามพระอาจารย์ (ผู้วิจัย) หรือไม่ก็ส่งข้อความถามในเฟซบุ้ค (facebook) ทำให้งาน		

ตารางที่ ๔.๑๓ สรุปผลการสัมภาษณ์นักเรียน ครู วิทยากร และผู้ปกครอง (ต่อ)

หัวข้อ	นักเรียน	ครู วิทยากร	ผู้ปกครอง
๓. ปัญหาอุปสรรคในการทำกิจกรรมและทางออก	ผ่านไปได้จนสำเร็จ -สื่อสารไม่ค่อยเข้าใจกันในกลุ่ม และขณะร่วมทำกันกิจกรรมโครงงาน หาทางออกของปัญหาคือหัวหน้ากลุ่มนำหลักมนุษย์มาใช้มนุษย์สัมพันธ์มาใช้กลับเพื่อนๆในกลุ่มค่ะก็อย่างเช่นการรู้ตัวของเราการรู้ใจของเขาก็เอามาอยู่ด้วยกันก็จะทำงานได้ดีขึ้นค่ะ		
๔. ข้อเสนอแนะ	- หลังจากการฝึกอบรม ต้องเตรียมตัวสอบ ทำให้มีเวลาทำโครงงานน้อยมาก ควรเพิ่มเวลาทำโครงงานให้มากขึ้น เพราะบางครั้งรู้สึกกดดัน ในการเร่งทำโครงงาน - อยากให้มีกิจกรรมดีๆ แบบนี้ตลอดไป อยากให้รุ่นน้องได้รับความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงเหมือนพวกเรา วิทยากรนำความรู้มาให้มากๆ ซึ่งก็มีเรียนบ้างเล่นบ้าง ก็ต้องขอขอบพระคุณ	- ควรให้เวลานักเรียนทำโครงงานมากกว่านี้ เพราะนักเรียนกลุ่มนี้ มีงานที่ส่งอีกหลายวิชา และอยู่ในช่วงระหว่างการสอบ ดังนั้น จึงมีเวลาในการแบ่งเวลาในการทำโครงงานน้อยมาก ควรให้ระยะเวลาทำโครงงานเป็นระยะเวลา ๑ ภาคเรียนการศึกษา	- ต้องการให้โรงเรียนจัดโครงการอบรมคุณธรรมให้นักเรียน แก้ปัญหาพฤติกรรมของนักศึกษาอีก - ต้องการให้โรงเรียนจัดให้นักเรียนทำโครงงานนานๆ จะทำให้นักเรียนมีพฤติกรรมที่ดีต่อเนื่อง

จากตารางสรุปดังกล่าว สรุปได้ว่า กิจกรรมโครงงานทำให้นักเรียนพัฒนาตนเองตามโครงงานที่ได้รับมอบหมาย เป็นการฝึกการทำงานเป็นกลุ่ม กับสภาพจริงที่ต้องแก้ปัญหาร่วมกัน ทำให้นักเรียนเรียนรู้ที่แก้ปัญหาร่วมกัน และพัฒนาตนเองไปพร้อม ๆ กัน ส่วนผลของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมความพอเพียงในชีวิตประจำวัน จะเห็นได้ว่า นักเรียนมองว่าการรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์เป็นสิ่งที่นักเรียนได้เรียนรู้และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในครั้งนี้มากที่สุด

จากผลการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ จะเห็นได้ว่า นักเรียนมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมความพอเพียง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การใช้เวลา ส่วนการเปลี่ยนแปลงด้านอื่น ๆ เช่น ความมีระเบียบวินัย การออมการตรงต่อเวลา และการมีความรับผิดชอบ เป็นสิ่งที่ได้เปลี่ยนแปลงตนเองจากการทำโครงงานครั้งนี้เช่นกัน และจากผลสัมภาษณ์ครู วิทยากรและผู้ปกครอง พบว่า นักเรียนมีพฤติกรรมที่ดีขึ้น เป็นไปในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ นักเรียนมีความรับผิดชอบ มีระเบียบวินัย การประหยัด ตั้งใจเรียน ตรงต่อเวลา รู้จักช่วยเหลืองานบ้านมากขึ้น ลดและเลิกพฤติกรรมที่ไม่ดีของตนเองได้ แสดงให้เห็นว่า กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ จำนวน ๑๐ ครั้ง และการทำโครงงาน ๑ เดือน เป็นกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมอย่างหนึ่ง ที่สามารถส่งเสริมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ดีให้นักเรียนได้

๔.๓.๒ ผลการจากการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสอดรับกับหลักสัปปุริสธรรม ๗ ประการ

ผู้วิจัยพบผลการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเด็กนักเรียนตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ ประการ โดยการสังเกตจากพฤติกรรมที่แสดงออกมา การสัมภาษณ์ครู อาจารย์ การสัมภาษณ์ผู้ปกครอง และผลจากการรายงานโครงงานของนักนักเรียน พบคุณลักษณะที่บ่งชี้ถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ ประการ สรุปได้ดังนี้

๑) ธัมมัญญุตา (การรู้หลักและรู้จักเหตุ) พบว่า นักเรียนสามารถทำกิจกรรมโครงงานได้ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ในแต่ละกลุ่ม มีความรับผิดชอบในการทำกิจกรรม เข้าใจปัญหาและสาเหตุของปัญหาบริโภคนิยม และสามารถแสดงเหตุผลการคิดในการแก้ปัญหาผ่านใบงานและการปฏิบัติกิจกรรมในโครงงาน

๒) อัตถัญญุตา (รู้ความมุ่งหมายและรู้จักผล) พบว่า นักเรียนสามารถเข้าใจวัตถุประสงค์ของกิจกรรมในแต่ละกิจกรรรม และสามารถสำรวจความคิดของตนเอง และพฤติกรรมของตนเอง โดยรู้จักพิจารณาเป้าหมายของการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงพอประมาณ รู้จักแยกแยะในการดำเนินชีวิตแบบใดจะเกิดผลดีและผลเสียต่อตนเองอย่างไร

๓) อัตตัญญุตา (รู้จักตน) พบว่า นักเรียนรู้จักเลือกกิจกรรมการทำโครงงานตามความถนัดและความสามารถของตนเองและของกลุ่ม โดยจะเห็นได้ว่า นักเรียนทั้ง ๙ กลุ่มมีการนำเสนอหัวข้อโครงงานที่แตกต่างกัน ตามความสนใจและความถนัดของตนเอง มีการเลือกหลักธรรมะในการดำเนินกิจกรรมที่แตกต่างกัน ตลอดจนนักเรียนได้ปรับปรุงแก้ไขโครงงานตามคำแนะนำและชี้แนะได้ เพื่อสามารถปฏิบัติให้เหมาะสม และสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ และพัฒนาต่อยอดโครงงานให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นไป

๔) มัญตัญญุตา (รู้จักประมาณ) พบว่า ในทุกระยะของกิจกรรม นักเรียนส่วนใหญ่ได้แสดงออกถึงพฤติกรรมด้านการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง ชี้ให้เห็นถึงคุณลักษณะในการรู้จักความพอเพียงพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเองของนักเรียน นอกจากนี้ในระหว่างการทำกิจกรรมนักเรียนรู้จักแบ่งเวลาในการทำกิจกรรม การพักผ่อน และมีความสนุกสนานในการทำกิจกรรมกับครอบครัว เข้าใจวัตถุประสงค์ของกิจกรรมและปฏิบัติตนตามกติกาของกลุ่มได้อย่างเหมาะสม

๕) กาลัญญุตา (รู้จักกาล) พบว่า นักเรียนมีการตรงต่อเวลาในการทำกิจกรรม ส่งใบงานตามเวลาที่ตั้งไว้ และสามารถร่วมวางแผนเขียนโครงร่างของโครงงานให้สำเร็จทันเวลาที่กำหนดไว้ และกำหนดขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมและวางแผนปฏิบัติในแต่ละสัปดาห์ และปฏิบัติได้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ นอกจากนี้ยังพบผลรายงานหลังจากการฝึกอบรมว่า นักเรียนได้แบ่งเวลาในการทำงานในรายวิชาที่ได้ค้างส่งกับครูที่ปรึกา และรู้จักแบ่งเวลามาทำกิจกรรมโครงงานในโรงเรียน และมีการเข้าเรียนตรงต่อเวลามากขึ้น

๖) ปริสัญญุตา (รู้จักชุมชน) พบว่า นักเรียนรู้จักว่าชุมชนของตน ในที่นี้ คือ โรงเรียน และชุมชน มีสภาพปัญหาอย่างไร และควรจะหาวิธีแก้ปัญหานั้นอย่างไร โดยนำเสนอในรูปของกิจกรรมที่จะช่วยแก้ไขปัญหานั้น เช่น การทำกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์เกี่ยวกับความพอเพียงให้ชุมชน การทำกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์เกี่ยวกับความพอเพียงในโรงเรียน การฝึกระเบียบวินัยผ่านกิจกรรมโครงงานความพอเพียง เช่น วินัยเริ่มได้ง่าย เพียงการออมเงินวันละ ๒๐ บาท และทานอาหารที่มีประโยชน์ เป็นต้น นอกจากนี้ยังพบว่า นักเรียนมีความประพฤติที่ดีขึ้น มีระเบียบวินัยมากขึ้น มีสัมมาคารวะ รู้จักการกราบไหว้

๗) ปุคคลัญญุตา (รู้จักบุคคล) พบว่า นักเรียนสามารถปฏิบัติตนเข้าหาผู้ใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับการทำโครงงานของตนเองได้ โดยพบว่านักเรียนรู้จักเข้าพบครู อาจารย์ เข้าไปปรึกษางานและกระตือรือร้นในการติดตามผลกิจกรรมโครงงานของตนเอง และเข้าไปพบบุคคลที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมของตนเอง เพื่อขอความช่วยเหลือในการทำกิจกรรมให้สำเร็จได้ เช่น การเข้าพบอาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อขอความอนุเคราะห์ประชาสัมพันธ์โครงงาน การเข้าพบภารโรง เพื่อขออุปกรณ์ทำความสะอาด เป็นต้น

จะให้เห็นว่า การจัดกิจกรรมตามกระบวนการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยา สำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ ตามกระบวนการฝึกอบรมตามโครงสร้างของการจัดกิจกรรมที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นมา และทำกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามขั้นตอนการปลูกฝัง ๕ ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นสร้างศรัทธา ขั้นสร้างกระบวนการคิด ขั้นวัดและประเมินผล ขั้นวางแผนการปฏิบัติ และขั้นการปฏิบัติโครงงาน สามารถพัฒนานักเรียนตามคุณลักษณะหลักสัปปุริสธรรม ๗ ประการ ได้

๔.๓.๓ ผลความเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามหลักภาวนา ๔

จากการวัดผลการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามหลักภาวนา ๔ ในการร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ และระยะหลังการทำโครงงาน ๑ เดือน จากผลวิเคราะห์จากแบบสังเกตพฤติกรรม ในตาราง ๔.๘ – ๔.๑๐ พบว่า นักเรียนมีพฤติกรรมด้านกายภาวนา ได้แก่ ๑) ดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมระหว่างการปฏิบัติกิจกรรม ๒) ใช้และเก็บอุปกรณ์ได้อย่างเหมาะสม ๓) ใช้ประสาทสัมผัสทั้ง ๕ ในการสังเกตและปฏิบัติกิจกรรมได้อย่างเหมาะสม ๔) ดูแลรักษาความสะอาดและแต่งกายเหมาะสมกับการปฏิบัติกิจกรรม อยู่ในเกณฑ์ระดับดี พฤติกรรมด้านศีลภาวนา ได้แก่ ๑)มีน้ำใจเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ แบ่งปันสิ่งของให้ผู้อื่น ๒) มีความเพียรพยายาม มีเหตุมีผล และกระตือรือร้นในการปฏิบัติกิจกรรม ๓) ร่าเริงแจ่มใส อารมณ์ดีเสมอ อยู่ในเกณฑ์ระดับดี พฤติกรรรมจิตตภาวนา ได้แก่ ๑) มีน้ำใจเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ แบ่งปันสิ่งของให้ผู้อื่น ๒) มีความเพียรพยายาม มีเหตุมีผล และกระตือรือร้นในการปฏิบัติกิจกรรม ๓) ร่าเริงแจ่มใส อารมณ์ดีเสมอ อยู่ในเกณฑ์ระดับดี นอกจากนี้พฤติกรรมด้านปัญญาภาวนา จากการสังเกตและการสัมภาษณ์เพิ่มเติม การแสดงความคิดเห็นและการตอบในใบงาน การอภิปราย การตอบข้อซักคำถามในการนำเสนอโครงงาน พบว่า นักเรียนสามารถเข้าใจ รู้จักการคิดแบบมีเหตุผล ในการใช้ชีวิตในระดับดีขึ้นเช่นกัน

นอกจากนี้ จากการสังเกต และจากข้อมูลสัมภาษณ์เพิ่มเติมพบว่า นักเรียนมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่แสดงออกมาโดยภาพรวมสรุปได้ดังนี้

๑) การพัฒนาด้านศีล

ผู้วิจัยพบว่า นักเรียนมีการพัฒนาด้านกายและพัฒนาด้านศีล มีตัวบ่งชี้พฤติกรรมที่แสดงออกมา ในที่นี้ คือ ด้านกาย ได้แก่ ความสัมพันธ์กับวัตถุ คือ การรู้จักแยกแยะสิ่งที่เป็นประโยชน์และคุณค่าต่อร่างกาย ในด้านความพอเพียงในการใช้จ่าย การรับประทานสิ่งที่มีประโยชน์ และการใช้วัสดุอุปกรณ์อย่างคุ้มค้าและมีประโยชน์มากที่สุด และการใช้ชีวิตมากขึ้น และในด้านศีล คือ ความมีระเบียบวินัย การรับผิดชอบต่อหน้าที่ การตรงต่อเวลาในการเรียนมากขึ้น การร่วมกันทำงานเป็นกลุ่ม รู้จักใช้เวลาว่างทำประโยชน์เพื่อส่วนรวมผ่านกิจกรรมโครงงาน

๒) การพัฒนาจิตใจ

ผู้วิจัยพบว่า นักเรียนมีจิตใจที่แน่วแน่ ตั้งใจจดจ่อ มีความกระตือรือร้นในการปฏิบัติงาน ทั้งในโครงงานที่ได้รับมอบหมาย และการเรียนในชั้นเรียน การน้ำใจและเอื้อเฟื้อต่อคนรอบข้างมากขึ้น เช่น การรู้จักช่วยเหลือและบำเพ็ญประโยชน์ต่อส่วนรวม มีร่าเริงแจ่มใส มีความเชื่อมั่น และรู้จักคุณค่าของตนเองมากขึ้น สืบเนื่องมาจากการได้รับการยอมรับจากครู อาจารย์และผู้ปกครอง รู้จักควบคุมอารมณ์ตัวเองในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเอง

๓) การพัฒนาปัญญา

ผู้วิจัยพบว่า นักเรียนมีการแสดงออกทางเหตุผลได้ มีการอภิปรายแสดงความคิดเห็นร่วมกัน ตอบข้อซักถาม และโต้แย้งแสดงเหตุผลของตนเอง ผ่านกิจกรรม รู้จักคิด อย่างมีเหตุผล รู้จักแก้สาเหตุของปัญหา และหาทางออกของปัญหา การคิดโครงงานและการดำเนินกิจกรรมให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงการมีการพัฒนาทางปัญญา ในการรู้คิดอย่างมีเหตุผล รวมทั้งผลจากการบันทึกรายงานของเรียน สะท้อนให้เห็นถึงการตัดสินใจเลือกปฏิบัติกิจกรรมอย่างมีสติ รู้เท่าทันในการดำเนินชีวิตมากขึ้น

การกิจกรรมการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ สามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่สอดคล้องกับหลักภาวนา ๔ ซึ่งผู้ที่ได้รับการพัฒนาตามหลักภาวนา ๔ จะเป็นวัยรุ่นที่มีสติ รู้ตื่น รู้เบิกบาน รู้เท่าทันและดำเนินชีวิตอยู่ท่ามกลางยุคไทยแลนด์ ๔.๐ อย่างมีคุณภาพได้

สรุปได้ว่า รูปแบบการการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ เป็นรูปแบบการปลูกฝังที่มีประสิทธิภาพ เมื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาปลูกฝังคุณธรรมให้นักเรียนรู้จักใช้ปัญญาในการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงได้ กล่าวคือ มีความพอเพียงพอประมาณในการดำเนินชีวิต การฝึกให้รู้จักวิธีคิดอย่างมีเหตุผล มีสติรู้เท่าทันในการดำเนินชีวิตถูกต้องและมีการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเองอย่างมีคุณภาพในสังคมได้

ตอนที่ ๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

รูปแบบการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยา เป็นการผสานแนวคิดและทฤษฎีจากสหสาขาเข้าด้วยกัน ซึ่งประกอบด้วย ๑) ทฤษฎีการเรียนรู้ของบลูม ๒) แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ตามหลักพุทธจิตวิทยา ได้แก่ ภาวนา ๔ ปรโตโฆสะ โยนิโสมนสิการ และสัมมาทิฏฐิ ๓) ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และ ๔) แนวคิดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ ดังแสดงในแผนภาพที่ ๔.๕

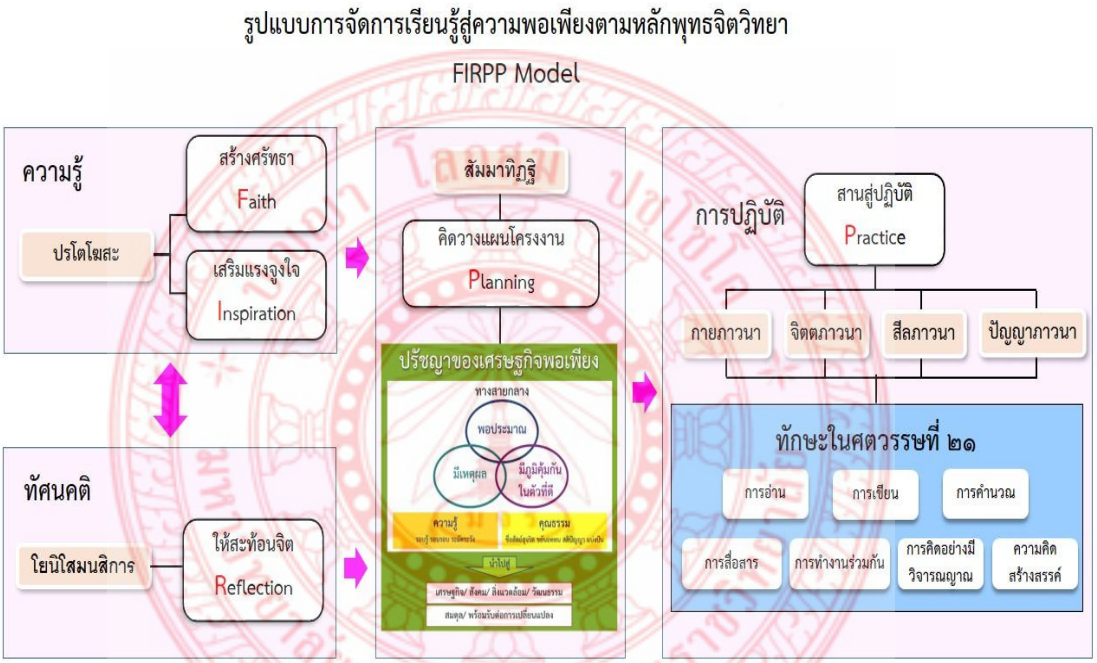

แผนภาพที่ ๔.๕ แสดงรูปแบบการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยา

รูปแบบการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยา (FIRPP model) เป็นรูปแบบที่พัฒนาขึ้นจากการสังเคราะห์และผสานระหว่างทฤษฎีการเรียนรู้ของบลูม ทฤษฎีการจัดการการเรียนรู้ตามหลักพุทธจิตวิทยา ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และทักษะในศตวรรษที่ ๒๑ เข้าด้วยกัน โดย FIRPP model ประกอบด้วยกระบวนการ ๕ ขั้นตอนด้วยกัน ได้แก่

๑. สร้างศรัทธา (Faith) โดยการให้ความรู้เกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

๒. เสริมแรงจูงใจ (Inspiration) โดยการยกตัวอย่างกรณีศึกษาที่นำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้โดย ๒ ขั้นตอนใน FIRPP model นี้พัฒนาบนพื้นฐานของการส่งเสริม

ความรู้ในทฤษฎีการเรียนรู้ของบลูม ซึ่งเป็นขั้นตอนที่สำคัญ และพัฒนาภายใต้หลักธรรมปรโตโฆสะโดยการมุ่งเน้นการจัดการที่ปัจจัยภายนอกที่จะส่งผลต่อความรู้ เจตคติและการปฏิบัติของนักเรียนในช่วงชั้น ๔

๓. ให้สะท้อนจิต (Reflection) ขั้นตอนนี้เป็นการพัฒนาภายใต้การเสริมสร้างทัศนคติหรือเจตคติตามทฤษฎีการเรียนรู้ของบลูม และหลักธรรมโยนิโสมนสิการ เป็นขั้นตอนที่ให้นักเรียนประเมินตนเอง ทำความเข้าใจในตนเอง วิเคราะห์หาจุดดี จุดที่ต้องพัฒนา ซึ่งได้กระทำทุกครั้งภายหลังการดำเนินกิจกรรมในแต่ละคาบ

๔. คิดวางแผนโครงการ (Planning) สอดคล้องกับหลักธรรมสัมมาทิฏฐิ เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนในช่วงชั้น ๔ ได้มีการประมวลความรู้ ความเข้าใจ จากกิจกรรมที่ทำในแต่ละคาบเรียน ร่วมกับสิ่งที่ได้เรียนรู้จากตัวอย่างกรณีศึกษา รวมถึงการรับรู้ตนเอง เพื่อนำไปสู่การวางแผนจัดทำโครงการที่มีความเหมาะสมกับสิ่งที่ตนเองสนใจ และมีความเป็นไปได้ในการจะนำไปปฏิบัติภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

๕. สานสู่ปฏิบัติ (Practice) เป็นขั้นตอนที่เกิดจากทฤษฎีการเรียนรู้ของบลูมในขั้นตอนของการปฏิบัติ หลักธรรมภาวนา ๔ และทักษะในศตวรรษที่ ๒๑ เข้าด้วยกัน เพื่อให้นักเรียนลงมือปฏิบัติตามแผนโครงงานที่วางไว้อย่างเป็นขั้นตอน มีการติดตามกำกับการทำงานรวมถึงผลลัพธ์จากการลงมือปฏิบัติ

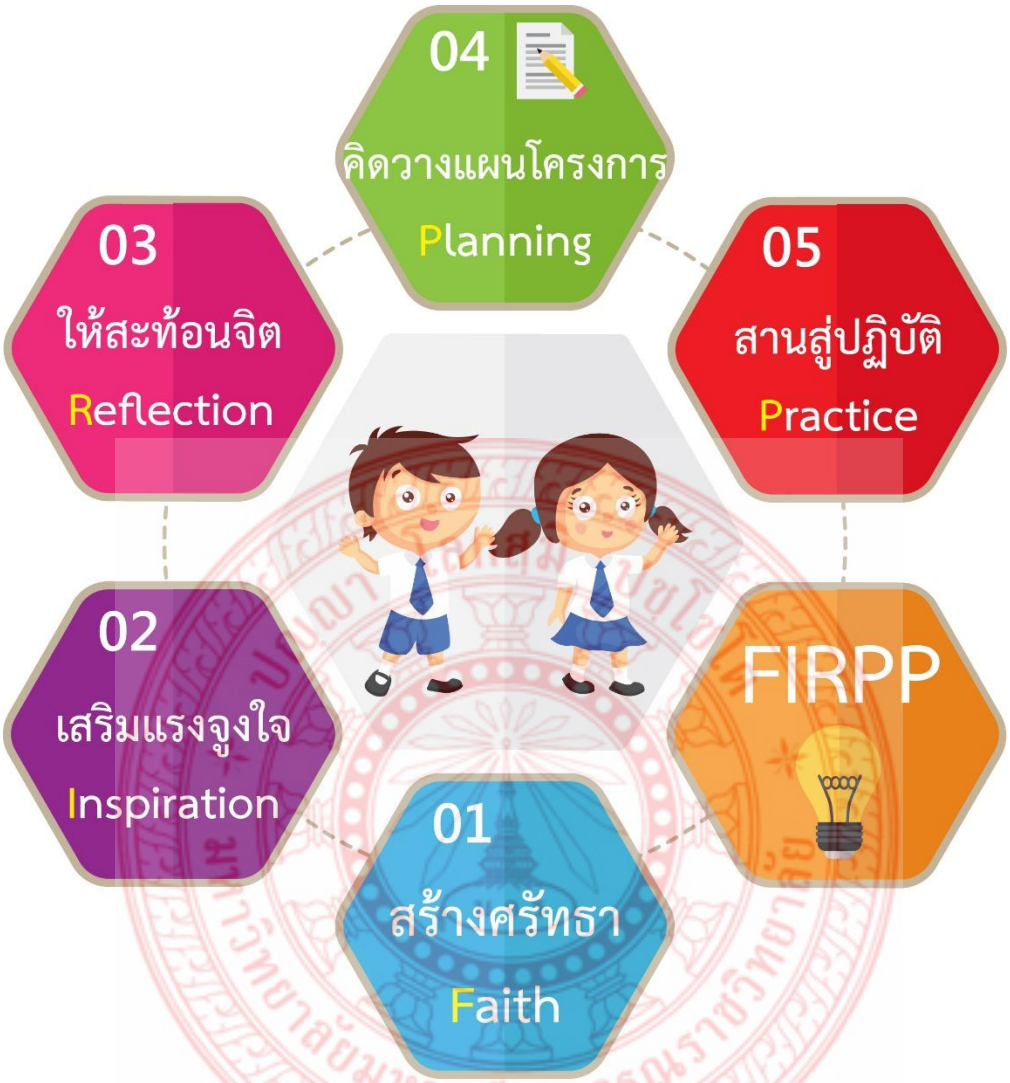

แผนภาพที่ ๔.๖ แสดงความเชื่อมโยงแนวคิด ทฤษฎีและความสัมพันธ์ของตัวแปร “รูปแบบการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยา FIRPP Model”

ความสอดคล้องของ FIRPP model กับทฤษฎีการเรียนรู้ของบลูม

ขั้นตอนที่ ๑ การสร้างศรัทธา และขั้นตอนที่ ๒ การเสริมแรงจูงใจ เป็นการส่งเสริมพัฒนาการทางด้านการเรียนรู้ เป็นการให้ความรู้พื้นฐานที่สำคัญ (knowledge) ในขณะที่ขั้นตอนที่ ๓ ให้สะท้อนจิต เป็นการบูรณาการความรู้ ความเข้าใจของนักเรียน รวมถึงการวิเคราะห์จุดดีจุดต้องพัฒนาของนักเรียน เพื่อนำไปสู่การสร้างทัศนคติที่ดี (attitude) ในส่วนของขั้นตอนที่ ๔ และ ๕ เป็นขั้นตอนที่สอดคล้องกับการปฏิบัติ (practice)

ความสอดคล้องของ FIRPP model กับแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ตามหลักพุทธจิตวิทยา

ขั้นตอนที่ ๑ สร้างศรัทธา และ ขั้นตอนที่ ๒ เสริมแรงจูงใจ สอดคล้องกับหลักปรโตโฆสะ เป็นการจัดการที่อิทธิพลภายนอกที่มีผลต่อตัวนักเรียน ผ่านกระบวนการให้ความรู้เกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ยกตัวอย่างกรณีศึกษาที่นำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิตจนประสบความสำเร็จ ในขณะที่ขั้นตอนที่ ๓ ให้สะท้อนจิต สอดคล้องกับหลักธรรมโยนิโสมนสิการ โดยการส่งเสริมให้นักเรียนได้รู้จักคิด วิเคราะห์เกี่ยวกับตนเอง รู้จักตนเอง ทั้งจุดดี จุดที่ควรได้รับการพัฒนา ซึ่งเมื่อผ่านทั้ง ๓ ขั้นตอนจะนำไปสู่ ขั้นตอนที่ ๔ คิดวางแผนโครงการ สอดคล้องกับหลักธรรมสัมมาทิฏฐิ โดยการประยุกต์ใช้ ทัศนะ ความคิดเห็น แนวความคิด ทฤษฎี ความเชื่อถือ ความนิยม ค่านิยม ยอมรับรับรู้การกระทำ และผลการกระทำของตน หรือสร้างความสำนึกในความรับผิดชอบต่อการกระทำของตน เพื่อนำไปสู่การวางแผนโครงการที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามความสนใจของนักเรียน และในขั้นตอนสุดท้าย ขั้นตอนที่ ๕ สานสู่การปฏิบัติ เป็นขั้นตอนที่สอดคล้องกับหลักธรรมภาวนา ๔ ที่ประกอบด้วย กายภาวนา จิตตภาวนา สีลภาวนา และปัญญาภาวนา เนื่องด้วยการปฏิบัติโครงการที่ดีและเหมาะสมจะต้องมีการปฏิบัติที่ดี มีระเบียบ แบบแผน อย่างเป็นประจำและสม่ำเสมอ ผ่านการคิดการวางแผน ความมุ่งมั่น ตั้งใจ ใช้ความรู้ ประสบการณ์ การคิดวิเคราะห์อย่างมีวิจารณญาณ

ความสอดคล้องของ FIRPP model กับแนวคิดและทฤษฎีแนวคิดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑

ทุกขั้นตอนใน FIRPP model ส่งเสริมการพัฒนาทักษะตามทฤษฎีแนวคิดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ ได้แก่ 3R 4C คือ การอ่าน (Reading) การเขียน (Writing) การคำนวณ (Arithmetic) การสื่อสาร (Communication) การทำงานร่วมกัน (Collaboration) ความคิดสร้างสรรค์ (Creative) และ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical thinking)

รูปแบบการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยา (FIRPP Model) เป็นรูปแบบที่มีการผสมผสานของหลักทฤษฎีที่เกี่ยวข้องทั้งที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ หลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนา และทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ เข้ากับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างเหมาะสม การนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยา (FIRPP Model) ไปใช้ในนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ จะเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ มีความรู้ ความเข้าใจ และทัศนคติที่ดีต่อปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สามารถพัฒนาโครงการและนำโครงการไปปฏิบัติได้ตรงตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

บทที่ ๕
สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงผสมผลาน (Mixed Method Research) เรื่อง “การจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔” สรุปสาระสำคัญการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะตามลำดับดังนี้

รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นกระบวนการวิจัยเชิงผสานวิธี (Mixed Method Research) เก็บรวบรวมข้อมูลจากนักเรียนโรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร มีการดำเนินวิจัยเป็น ๓ ระยะ ตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

ระยะที่ ๑ ศึกษาแนวคิดการจัดการเรียนรู้และวิธีการดำเนินชีวิตตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และแนวคิดการจัดการเรียนรู้ตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔

ระยะที่ ๒ พัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔

ระยะที่ ๓ เสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔

โดยมีการดำเนินวิจัยดังนี้

๑. วิธีวิจัยเชิงเอกสาร ร่วมกับการสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการใช้หลักวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อนำผลที่ได้มาเป็นกรอบแนวคิดในการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาและแนวทางในการสร้างชุดฝึกอบรม

๒. วิธีวิจัยเชิงทดลอง โดยการนำชุดฝึกอบรมไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างและวัดผลหลังการทดลองด้วยเครื่องมือวิจัยที่ได้สร้างขึ้นมา โดยจัดสภาพการทดลองเป็น ๒ ครั้ง คือ ครั้งที่ ๑ เป็นการทดลองใช้กลุ่มตัวอย่างที่ใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างจริง เพื่อนำผลการทดลองมาปรับปรุงแก้ไขชุดฝึกอบรมและเครื่องมือวิจัย และครั้งที่ ๒ นำชุดฝึกอบรมไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างจริง และวัดผลหลังการทดลอง

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ได้จากนักเรียน โรงเรียนศึกษานารีวิทยาสมัครเข้าร่วมฝึกอบรม โดยมีนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรรมการจัดการเรียนรู้ จำนวน ๔๓ คน โดยวิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างอย่างง่าย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย ๑) แบบวัดความรู้ความเข้าใจเบื้องต้น ๒) แบบวัดด้านเจตคติความมีเหตุผลต่อความพอเพียง ๓) แบบวัดพฤติกรรมการสร้างภูมิคุ้มกันในตนเอง ๔) แบบวัดการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ ๕) แบบสังเกตพฤติกรรม และ ๖) แบบสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบสมมุติฐานโดยใช้สถิติการทดสอบความแตกต่างค่าเฉลี่ยก่อนหลังของกลุ่มตัวอย่าง (paired-samples t-test) ในส่วนของข้อมูลเชิงคุณภาพวิเคราะห์ด้วยการจัดกลุ่มข้อมูลตามประเด็นการวิเคราะห์

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยขอสรุปผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังนี้การวิจัย ดังนี้

๕.๑.๑ แนวคิดการจัดการเรียนรู้และวิธีการดำเนินชีวิตตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและแนวคิดการจัดการเรียนรู้ตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔

แนวคิดการจัดการเรียนรู้ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาเป็นกระบวนการที่จะต้องเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต (lifelong learning) โดยมีครูผู้สอนและผู้เรียนต้องมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนทุกกิจกรรมเพื่อให้ถึงเป้าหมายที่กำหนดไว้ใน ๓ องค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่

๑) ความพอประมาณ พอเหมาะกับสภาพของตน (ปัจจัยภายใน) พอควรกับภูมิสังคม (ปัจจัยภายนอก) (สมดุล)

๒) ความมีเหตุผล รู้สาเหตุ ทำไม รู้ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง วิชาการ กฎหมาย ความเชื่อ ประเพณี รู้ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในด้านต่าง ๆ (รอบรู้มีสติปัญญา)

๓) มีภูมิคุ้มกันที่ดี คำนึงถึงความเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ รู้เท่าทันและเตรียมความพร้อม วางแผนรอบคอบ เรียนรู้พัฒนาตน ทำประโยชน์ให้สังคมรักษาสิ่งแวดล้อม (ไม่ประมาท) ภายใต้การผสมผสานของแนวิคดทฤษฎีการเรียนรู้ของบลูม หลักพุทธิจิตวิทยา และทักษะในศตวรรษที่ ๒๑ เข้าด้วยกัน เพื่อให้นักเรียนในช่วงชั้นที่ ๔ มีความรู้ เจตคติที่ดีต่อการดำเนินชีวิตตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้

๕.๑.๒ การพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔

กระบวนการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ ประกอบด้วย ๒ ระยะ คือ ระยะการฝึกอบรมหรือทดลองชุดกิจกรรม ๑๐ กิจกรรม และระยะปฏิบัติโครงงานในโรงเรียน เป็นเวลา ๒ เดือน ภายหลังการเข้าร่วมในกระบวนการการจัดเรียนรู้สู่

ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ พบว่า กระบวนการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ ที่ได้พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพ กล่าวคือ กลุ่มตัวอย่างนักเรียนที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ มีการพัฒนาความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเองเพิ่มขึ้น โดย

๑. คะแนนเฉลี่ยด้านความรู้ความเข้าใจต่อความพอเพียงพอประมาณในการดำเนินชีวิตหลังการทดลองมีคะแนนรวมสูงกว่าก่อนการทดลอง (คะแนนเฉลี่ยก่อน ๔.๙๕ และ คะแนนเฉลี่ยหลัง ๗.๔๒, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ๑.๑๕๔ และ ๑.๑๓๙ ตามลำดับ, และ t = ๑๖.๔๒๑, p = .๐๐๐)

๒. คะแนนเฉลี่ยของด้านการแสดงเจตคติความมีเหตุผลต่อความพอเพียงหลังการทดลองมีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าก่อนการทดลอง (คะแนนเฉลี่ยก่อน ๒.๖๕ และ คะแนนเฉลี่ยหลัง ๒.๘๔, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ๐.๔๒๒ และ ๐.๕๑๙ ตามลำดับ, และ t = ๒.๐๔๕, p = .๐๔๗)

๓. คะแนนเฉลี่ยของด้านพฤติกรรมที่บ่งถึงการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเองหลังการทดลองมีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าก่อนการทดลอง (คะแนนเฉลี่ยก่อน ๒.๗๐ และ คะแนนเฉลี่ยหลัง เท่ากับ ๓.๐๒ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ๐.๓๐๔ และ ๐.๓๔๙ ตามลำดับ, และ t = ๕.๓๖๗, p = .๐๐๐)

๕.๑.๓ รูปแบบการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ โดยการเปรียบเทียบผลการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ ก่อนและหลังการทดลอง

โดยสรุปแล้ว กระบวนการพัฒนาจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยา เป็นการผสานแนวคิดและทฤษฎีจากสหสาขาเข้าด้วยกัน ซึ่งประกอบด้วย ๑) ทฤษฎีการเรียนรู้ของบลูม ๒) แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ตามหลักพุทธจิตวิทยา ได้แก่ หลักภาวนา ๔ ปรโตโฆสะ โยนิโสมนสิการ และสัมมาทิฏฐิ ๓) ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และ ๔) แนวคิดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑

รูปแบบการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยา (FIRPP Model) ประกอบด้วยกระบวนการ ๕ ขั้นตอนด้วยกัน ได้แก่

๑. สร้างศรัทธา (Faith) โดยการให้ความรู้เกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

๒. เสริมแรงจูงใจ (Inspiration) โดยการยกตัวอย่างกรณีศึกษาที่นำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้

๓. ให้สะท้อนจิต (Reflection) เป็นขั้นตอนที่ให้นักเรียนประเมินตนเอง ทำความเข้าใจในตนเอง วิเคราะห์หาจุดดี จุดที่ต้องพัฒนา

๔. คิดวางแผนโครงการ (Planning) เป็นการประมวลความรู้ ความเข้าใจ ตัวอย่างกรณีศึกษา รวมถึงการรับรู้ตนเอง เพื่อนำไปสู่การวางแผนจัดทำโครงการที่มีความเหมาะสมกับสิ่งที่ตนเองสนใจ และมีความเป็นไปได้ในการจะนำไปปฏิบัติภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

๕. สานสู่ปฏิบัติ (Practice) เป็นขั้นตอนที่ให้นักเรียนลงมือปฏิบัติตามแผนโครงงานที่วางไว้อย่างเป็นขั้นตอน มีการติดตามกำกับการทำงาน รวมถึงผลลัพธ์จากการลงมือปฏิบัติ

รูปแบบการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยา (FIRPP Model) เป็นรูปแบบที่มีการผสมผสานของหลักทฤษฎีที่เกี่ยวข้องทั้งที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ หลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนา และทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ เข้ากับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างเหมาะสม การนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยา (FIRPP Model) ไปใช้ในนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ จะเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ มีความรู้ ความเข้าใจ และทัศนคติที่ดีต่อปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สามารถพัฒนาโครงการและนำโครงการไปปฏิบัติได้ตรงตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

๕.๒ การอภิปรายผล

จากผลการศึกษารูปแบบการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ ใช้ระยะเวลาทั้งสิ้น ๑๐ คาบเรียน คาบเรียนละ ๕๐ นาที ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น ๓ ระยะ ได้แก่

๑. ระยะเตรียมความพร้อมของนักเรียนก่อนทำโครงการ เพื่อ สร้างศรัทธา (Faith) เสริมแรงจูงใจ (Inspiration) และให้สะท้อนจิต (Reflection) ผ่านกิจกรรม ๑) เรียนรู้และเข้าใจหลักธรรมและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ๒) ต้นแบบในการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง ๓) ถอดรหัสความพอเพียงในชุมชน และ ๔) เศรษฐกิจพอเพียงกับหลักธรรมมัชฌิมาปฏิปทา

๒. ระยะวางแผนปฏิบัติโครงงาน ซึ่งตรงกับ คิดวางแผนโครงการ (Planning) ในโมเดล นักเรียนจะได้เริ่มฝึกตั้งแต่ในกิจกรรมที่ ๓ และวางแผนโครงการที่จะทำไปปฏิบัติจริงในช่วงการจัดกิจกรรมที่ ๔

๓. ระยะปฏิบัติโครงการ ซึ่งตรงกับ สานสู่การปฏิบัติ (Practice) ใช้ระยะเวลา ๑ เดือน ซึ่งในระหว่างที่นักเรียนปฏิบัติโครงการ จะมีการเสริมแรงด้วยกระบวนการ สร้างศรัทธา เสริมแรงจูงใจ ให้สะท้อนจิต (FIR) ตลอดเวลาภายใต้กิจกรรมดังนี้ กิจกรรมครั้งที่ ๕ เศรษฐกิจพอเพียงกับหลัก “สันโดษ” กิจกรรมครั้งที่ ๖ เศรษฐกิจพอเพียงกับหลัก “มัตตัญญุตา” ซึ่งภายหลังกิจกรรมในสัปดาห์นี้ นักเรียนได้นำเสนอผลการปฏิบัติโครงการในระยะแรก เพื่อประเมินผลเบื้องต้น รวมถึงอาจมีการวางแผนปรับเปลี่ยนกิจกรรมเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่พึงประสงค์ สะท้อนถึงกระบวนการ ให้สะท้อนจิต คิดวางแผนโครงการ สานสู่ปฏิบัติ (RPP) จากนั้นต่อเนื่องด้วย FIR ด้วยกิจกรรมครั้งที่ ๗

เศรษฐกิจพอเพียงกับหลัก “การไม่เบียดเบียน (ศีล-วินัย)” และ กิจกรรมครั้งที่ ๘ ความพอเพียงกับสื่อ “สังคมออนไลน์” และต่อด้วย RPP ด้วย กิจกรรมครั้งที่ ๙ Sharpen the Project

๔. ระยะประเมินผลโครงการ เกิดขึ้นในกิจกรรมครั้งที่ ๑๐ นำเสนอโครงการ Smart Youths โดยให้นักเรียนนำเสนอโครงการที่ได้นำไปปฏิบัติ จากนั้นมีการประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ โดยการประเมินความรู้ความเข้าใจเบื้องต้นต่อปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เจตคติความมีเหตุผลต่อความพอเพียง และพฤติกรรมการสร้างภูมิคุ้มกันในตนเอง

ผลทดสอบสมมุติฐานทางสถิติสามารถยืนยันประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ กล่าวคือ คือ นักเรียนที่ผ่านรูปแบบการจัดการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยา มีคะแนนความรู้ความเข้าใจเบื้องต้นต่อปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คะแนนเจตคติความมีเหตุผลต่อความพอเพียง และคะแนนพฤติกรรมการสร้างภูมิคุ้มกันในตนเองมากขึ้นกว่าก่อนการเข้าร่วมการจัดการเรียนรู้ฯ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ .๐๕ ผลวิจัยครั้งนี้พบประเด็นสำคัญ ดังนี้

ประสิทธิผลของรูปแบบการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ สามารถอธิบายได้ด้วยรูปแบบในการจัดการเรียนรู้ที่มีการส่งเสริมให้นักเรียนทั้งในด้านของความรู้ผ่านกระบวนการสร้างศรัทธา (Faith) เจตคติผ่านกระบวนการเสริมแรงจูงใจ (Inspiration) และ ให้สะท้อนจิต (Reflection) อย่างต่อเนื่องอย่างสม่ำเสมอในทุกกิจกรรมในแต่ละสัปดาห์ ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนมีการคิดอย่างมีวิจารณญาณ อย่างมีเหตุมีผล และมีทักษะการปรับตัวในการดำรงชีวิตในระดับดี สอดคล้องกับงานวิจัยที่ผ่านมาของพัชรศรัณย์ ศิริพันธ์[๑] และกมลาศ ภูวชนาธิพงศ์[๒] ที่พบว่าการมีเหตุผลในการคิดตามหลักโยนิโสมนสิการมีผลสำคัญต่อการปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนั้นแล้ว การให้นักเรียนได้คิดวางแผนโครงการ (Planning) และสานสู่ปฏิบัติ (Practice) เป็นกระบวนการที่สนับสนุนให้นักเรียนได้นำผลการคิดอย่างมีเหตุผลไปวางแผน และลงมือปฏิบัติ นอกจากนั้นแล้วในช่วงของการจัดกิจกรรม มีการดำเนินการของรูปแบบ FIRPP อย่างต่อเนื่องเป็นพลวัตรเพื่อประเมินและติดตามผล ปรับเปลี่ยนกิจกรรมเพื่อนำไปสู่เป้าหมาย

---

[๑] พัชรศรัณย์ ศิริพันธ์, การพัฒนาชุดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนโดยบูรณาการกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเสริมสร้างทักษะการปรับตัวในการดำรงชีวิตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔, **ปริญญาครุศาสตร์มหาบัณฑิต** สาขาหลักสูตรและการสอน, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๕๙) บทคัดย่อ.

[๒] กมลาศ ภูวชนาธิพงศ์, การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของสาระการเรียนรู้หลักสูตรธรรมศึกษาและหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน, **รายงานวิจัย**, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), บทคัดย่อ.

ที่วางแผนไว้ ทำให้รูปแบบการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยามีประสิทธิภาพที่ดีต่อนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔

ประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยา (FIRPP model) สอดคล้องกับงานวิจัยที่ผ่านมาของสุนันทวิทย์ พลอยขาว[๓] พรรณี บุญประกอบและคณะ[๔] พระมหาสายัณห์ จันทร์วิบูลย์[๕] ที่พบว่าการฝึกกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ มีเหตุมีผล ผ่านกระบวนการส่งเสริมให้นักเรียนได้ฝึกการตั้งคำถามในประเด็นที่เกี่ยวข้อง มีการนำสถานการณ์ให้คิดวิเคราะห์และพิจารณา โดยเฉพาะเหตุการณ์ที่เป็นเรื่องใกล้ตัว สามารถพบเจอได้ในชีวิตประจำวัน จะส่งผลต่อการนำความรู้ไปใช้ประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ก่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมอย่างมีประสิทธิภาพ

รูปแบบการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยา (FIRPP model) เป็นการส่งเสริมให้นักเรียนได้รับการฝึกอบรมอย่างเป็นระบบ ซึ่งการฝึกอบรมอย่างเป็นระบบจะนำไปสู่การบรรลุประสิทธิผลที่พึงประสงค์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของธันยพร มหาดิลกรัตน์[๖] และสมพิศ สำเนียงแจ่ม[๗] ที่พบว่านักเรียนที่เข้ารับการฝึกอบรมมีการคิดที่ดีขึ้น คือมีการคิดบนพื้นฐานของความจริง มีเหตุมีผล มีเป้าหมาย รวมถึงมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในทางที่เหมาะสม ตระหนักถึงคุณค่าในตนเองเพิ่มขึ้น

สรุปได้ว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยา (FIRPP model) สำหรับนักเรียนในช่วงชั้นที่ ๔ โดยการผสานแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องทั้งที่เกี่ยวกับการ

---

[๓] สุนันทวิทย์ พลอยขาว, “การพัฒนารูปแบบการบริหารการจัดการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วมระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย, **ปริญญาดุษฎีบัณฑิต**, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยนอร์ท, ๒๕๕๗), บทคัดย่อ.

[๔] พรรณี บุญประกอบและคณะ, “การวิจัยแบบมีส่วนร่วมของครูในการพัฒนาพลังปัญญาของเยาวชนไทย”, **รายงานวิจัยทุนสนับสนุนงบประมาณแผ่นดิน**, (สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๗-๒๕๔๘), บทคัดย่อ.

[๕] พระมหาสายัณห์ จันทร์วิบูลย์, **“การพัฒนาสมรรถภาพด้านการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบปุจฉาวิสัชนา โดยใช้การนิเทศแบบคลินิก ของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน**”, **Veridian E-Journal, Silpakorn University**, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๓ (๒๕๕๗): ๕๘๒-๖๐๐.

[๖] ธันยพร มหาดิลกรัตน์, ผลการใช้โปรแกรมการกำกับตนเองที่มีต่อคุณลักษณะอยู่อย่างพอเพียงของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๑, **ปริญญาครุศาสตร์มหาบัณฑิต**, สาขาวิชาจิตวิทยาการศึกษา, การวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๗), บทคัดย่อ.

[๗] สมพิศ สำเนียงแจ่ม, การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนคุณลักษณะอยู่อย่างพอเพียงตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย, **ครุศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต**, การจัดการการศึกษาและการเรียนรู้, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์, ๒๕๕๗), บทคัดย่อ.

เรียนรู้ หลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนา และทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ เข้ากับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจ เจตคติ และนำไปสู่การประยุกต์ใช้เพื่อการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน และพัฒนาขึ้นเป็นชุดฝึกอบรมใช้ระยะเวลาทั้งหมด ๑๐ คาบเรียน สามารถทำให้นักเรียนในช่วงชั้นที่ ๔ มีความรู้ เจตคติที่ดี และนำไปสู่การประยุกต์ใช้เพื่อการน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพได้

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

ผลจากการวิจัยครั้งนี้พบว่าภายหลังจากนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยา (FIRPP model) ไปใช้ในนักเรียนในช่วงชั้นที่ ๔ นั้น นักเรียนในช่วงชั้นที่ ๔ มีการเปลี่ยนแปลงความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติภายใต้การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาที่ดีขึ้น หากแต่งานวิจัยชิ้นนี้เป็นต้นแบบ (prototype) จึงควรมีการพัฒนาให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น เพื่อให้สามารถนำไปปรับใช้ได้กับกลุ่มเป้าหมายอื่น ๆ ต่อไปในอนาคต ผู้วิจัยจึงขอนำเสนอข้อเสนอแนะต่อการปฏิบัติและการวิจัยในครั้งต่อไปดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนในช่วงชั้นที่ ๔ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ดังนี้

๑) สถาบันการศึกษา ควรมีการสนับสนุนให้มีการนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาไปใช้ในสถาบันการศึกษา เพื่อให้นักเรียนได้มีความรู้ ความเข้าใจ เจตคติ และสามารถน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ได้ภายใต้บริบทของหลักพุทธจิตวิทยาอย่างมีประสิทธิภาพ

๒) สถาบันการศึกษา ควรทำข้อตกลงร่วมมือ (MOU) กับมหาเถรสมาคม และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขับเคลื่อนการประยุกต์หลักพุทธจิตวิทยามาใช้ในการจัดการเรียนรู้แก่นักเรียนเพื่อเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ เจตคติที่ดี อันจะส่งผลต่อการปฏิบัติตามแนวหลักธรรมทางพุทธศาสนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๓) กระทรวงศึกษาธิการควรมีนโยบายสนับสนุนให้สถาบันการศึกษานำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปบูรณาการในการจัดการเรียนการสอนให้มีความเป็นรูปธรรมชัดเจน เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนสามารถนำหลักธรรมคำสอนไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการปฏิบัติ

๑) สถาบันการศึกษาควรบรรจุรูปแบบการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาในแผนการดำเนินงานของสถาบันสำหรับการจัดการเรียนรู้สำหรับนักเรียนในช่วงชั้นที่ ๔ เพื่อให้นักเรียนได้มีความรู้ ความเข้าใจ เจตคติ และสามารถน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ได้ภายใต้บริบทของหลักพุทธจิตวิทยาอย่างมีประสิทธิภาพ และมีการติดตามผลในระยะยาว

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๑) การทดสอบประสิทธิผลของรูปแบบการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาในนักเรียนช่วงชั้นอื่น ๆ เนื่องจากนักเรียนในแต่ละช่วงนั้นมีพัฒนาการทั้งทางร่างกาย จิตใจ สังคม รวมถึงมีความสนใจที่อาจจะแตกต่างไปจากนักเรียนในช่วงชั้นที่ ๔ เพื่อให้ได้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่มีความเฉพาะและเหมาะสมกับนักเรียน อันจะนำให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ เจตคติ และสามารถน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ได้ภายใต้บริบทของหลักพุทธจิตวิทยาอย่างมีประสิทธิภาพ

๒) การประยุกต์ใช้ FIRPP model เพื่อส่งเสริมพุทธิปัญญาในนักเรียนภายใต้การผสานกับแนวคิดอื่น ๆ ที่เหมาะสมกับนักเรียนในแต่ละช่วงวัย หรือหลักการแนวคิดที่กำลังเป็นที่สนใจในช่วงขณะนั้น ๆ เช่น การประยุกต์ใช้เพื่อการส่งเสริม soft skills ในนักเรียน

๓) การศึกษาประสิทธิผลในระยะยาว รวมถึง ความถี่ในการเสริมแรงด้วย FIRPP model ในการสนับสนุนการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องในนักเรียน

บรรณานุกรม

๑. ภาษาบาลี-ไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย** ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **มหาจุฬาเตปิฎกํ**. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๐๐.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถาแปล ชุด ๙๑ เล่ม**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) อรรถกถา ฎีกา และปกรณวิเสส

พระพุทธโฆษาจารย์. **วิสุทธิมคฺคสฺส นาม ปกรณวิเสสสฺส**. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **อรรถกถาภาษาบาลี**. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒.

_____. **ฎีกาภาษาบาลี**. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

(๒) หนังสือ

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. **คู่มือการจัดค่ายคุณธรรมเยาวชน**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์

_____. **แนวทางการจัดกิจกรรม ค่ายคุณธรรมเยาวชน**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๒.

กรมวิชาการ. **การจัดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๖.

_____. **กระทรวงศึกษาธิการ.** หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช ๒๕๔๔. กรุงเทพมหานคร: องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๔๔.

กระทรวงศึกษาธิการ. **หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช ๒๕๔๔**. กรุงเทพมหานคร: องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๔๔.

ก่องแก้ว เจริญอักษร. **ความรู้เรื่องธรรมวิทยา**. เอกสารการสอนวิชา ๒๗๐ ๑๒๗๒ ธรรมวิทยา. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ตำราและเอกสารทางวิชาการ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑, หน้า๓๐.

ฆนัท ธาตุทอง. **หลักการสอนคิด: การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการคิด**. พิมพ์ครั้งที่ ๒.กรุงเทพมหานคร: เพชรเกษมการพิมพ์, ๒๕๕๔.

จิราภา เต็งไตรรัตน์ และคณะ. **จิตวิทยาทั่วไป**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๐.

ชนาธิป พรกุล. **การสอนกระบวนการคิด ทฤษฎีและการนำไปใช้หน้า**. พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๒.

ชูชีพ อ่อนโคกสูง. อ้างถึงใน อารี พันธ์มณี. **จิตวิทยาการสอนประยุกต์**. กรุงเทพมหานคร: ต้นอ้อ, ๒๕๓๔.

ดร.สุวิทย์–ดร.อรทัย มูลคำ. **๑๙ วิธีจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความรู้และทักษะ**. พิมพ์ครั้ง ๕. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด, ๒๕๔๗.

ดวงเดือน พันธุมาวิน. **ชุดฝึกอบรม: การสร้างเสริมคุณลักษณะของข้าราชการพลเรือน**. กรุงเทพมหานคร: พัฒนาข้าราชการพลเรือน สำนักงาน, ๒๕๓๐.

ดุษฎี โยเหลา และคณะ. **การศึกษาการจัดการเรียนรู้แบบ PBL ที่ได้จากโครงการสร้างชุดความรู้เพื่อสร้าง เสริมทักษะแห่งศตวรรษที่ ๒๑ของเด็กและเยาวชน: จากประสบการณ์ความสำเร็จของโรงเรียนไทย.** กรุงเทพมหานคร: หจก. ทิพยวิสุทธิ์, ๒๕๕๗.

ทรงพล ภูมิพัฒน์. **จิตวิทยาทั่วไป**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีปทุม. ๒๕๔๐.

ทับทิม วงศ์ประยูร. **มนุษย์กับเศรษฐกิจ.** พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสาร, ๒๕๔๐.

ทิศนา แขมมณี. **ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๖. กรุงเทพมหานคร: บริษัทด่านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๕๕.

: สำนักพิมพ์ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ, ๒๕๕๐.

_____. **ศาสตร์การสอน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

_____. **การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ**. กรุงเทพมหานคร

_____. **ศาสตร์การสอนเพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

ทิศนา แขมมณีและคณะ. **หลักการและรูปแบบการพัฒนาเด็กปฐมวัยตามวิถีไทย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

_____. **วิทยาการด้านการคิด**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เดอะมาสเตอร์กรุ๊ป แมเนจเม้นท์ จำกัด, ๒๕๔๔.

นงเยาว์ แข่งเพ็ญแข. **สังคมและการเรียนรู้ที่เน้นสมอง เทคนิคบูรณาการ สมองครบส่วนและพหุ-ปัญญา การเสริมสร้างพลังจิตใจ จริยธรรม วินัยในตน ร่วมกับกระบวนการคิดของสมอง**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เลี่ยงเชี่ยง, ๒๕๔๘.

นารีรัตน์ รักวิจิตรกุล. **เอกสารคำสอนหลักการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่**. มหาสารคาม: ภาควิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๔.

ประเวศ วะสี. **ปาฐกถาป๋วย อึ๊งภากรณ์ ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ**

พระเทพเวที (ป.อ ปยุตฺโต). **พัฒนาปัญญา**. กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๑.

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **ขอบฟ้าแห่งความรู้**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์, ๒๕๔๘.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). **พัฒนาการแบบองค์รวมของเด็กไทย**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม, ๒๕๔๖.

พระธรรมปิฎก. ประเวศ วสี, เอกวิทย์ ณ ถลาง. **โครงการหนังสือเสวนาผู้ทรงวุฒิทางวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร: ภัคธรรศ จำกัด, ๒๕๔๔.

พระพุทธโฆษาจารย์. **วิสุทธิมรรคแปล ภาค ๑ ตอน ๑.** พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร:มหากุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

พระพรหมคุณาภณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย**. พิมพ์ครั้งที่ ๓๙. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

_____. **การพัฒนาที่ยั่งยืน**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๒.

_____. **การศึกษาเริ่มต้นเมื่อกินอยู่เป็น**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: บริษัท คิว พริ้นท์ แมเนจเม้นท์ จำกัด, ๒๕๕๐.

_____. **คนไทยสู่ยุคไอที**. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สวย, ๒๕๕๐.

_____. **ธรรมนูญชีวิต**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์ การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด: กรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๒.

_____. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๙.บริษัท เอส อาร์ พริ้นติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด: กรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๓.

_____. **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๕. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๓.

_____. **พุทธธรรมฉบับปรับขยาย**. พิมพ์ครั้งที่ ๓๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ผลิธัมม์, ๒๕๕๕.

_____. **พุทธลีลาการสอน**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๕๖.

_____. **พุทธศาสนากับโลกธุรกิจ การใช้หลักธรรมในการทำธุรกิจ**. แปลและเรียบเรียงโดย พนิตา อังจันทรเพ็ญ. กรุงเทพมหานคร: ลิเบอร์ตี้ เพลส, ๒๕๔๘.

_____. **รู้หลักก่อนแล้วศึกษาและสอนให้ได้ผล**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๕๑.

พระพุทธโฆสเถระ. **คัมภีร์วิสุทธิมรรค**. แปลและเรียบเรียงโดย สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถระ. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธนาเพลส จำกัด, ๒๕๕๑.

พระพุทธทาสภิกขุ. **เมื่อธรรมคุ้มครองโลก.** รวบรวมและเรียบเรียงโดย ไพโรจน์ อยู่มณเทียร. กรุงเทพมหานคร: รุ่งแสงการพิมพ์, มปป.

_____. **เชื่อกรรม รู้กรรม แก้กรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๘. กรุงเทพมหานคร: หอรัตนชัยการพิมพ์, ๒๕๕๔.

_____. **เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพมหานคร: นำอักษรการพิมพ์, ๒๕๕๔.

_____. **การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยจิตวิทยาแบบยั่งยืน**. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมมิก, ๒๕๔๓.

_____. **ความคิด: แหล่งสำคัญของการศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมมิก จำกัด, ๒๕๔๓.

_____. **ความสุขของครอบครัวคือสันติสุขของสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ ๔.กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๓.

_____. **ค่านิยมแบบพุทธ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เทียนวรรณ, ๒๕๒๗.

_____. **พัฒนาการแบบองค์รวมของเด็กไทย**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม, ๒๕๔๖.

_____. **วัฒนพจน์ของผู้ทรงคุณวุฒิทางวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมมิก, ๒๕๕๐.

_____.**วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม.** พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร: บริษัทธรรมสารพิมพ์. ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร: บริษัทธรรมสาร, ๒๕๔๗.

พระมหาพงศ์นรินทร์ ฐิตวโส. **คู่มือโครงงานคุณธรรมเฉลิมพระเกียรติ เยาวชนไทย ทำดี ถวายในหลวง** .กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโรงเรียนรุ่งอรุณ, ๒๕๕๒.

พระมหาสายัณห์ จันทร์วิบูลย์. **"การพัฒนาสมรรถภาพด้านการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบปุจฉาวิสัชนา โดยใช้การนิเทศแบบคลินิก ของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน"**. **Veridian E-Journal. SilpakornUniversity**. ปีที่: ๗ ฉบับที่: ๓, ๒๕๕๗.

พระราชวรมุนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **กระบวนการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๒.

พัฒนา กิติอาษา. **มานุษย์วิทยากับการศึกษาปรากฏการณ์โหยหาอดีตในสังคมไทยร่วมสมัย**. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษย์วิทยาสิรินทร องค์การมหาชน, ๒๕๔๖.

พิมพันธ์ เดชะคุปต์ และคณะ. **การสอนคิดด้วยโครงงาน การเรียนการสอนแบบบูรณาการ** กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓

พิสณุ ฟองศรี. **วิจัยทางการศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพรอพเพอร์ตี้พริ้นท์จำกัด, ๒๕๕๐.

พุทธทาสภิกขุ. **ธัมมิกสังคมนิยม.** กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๒๙.

เพ็ญพิไล ฤทธาคณานนท์. **พัฒนาการมนุษย์**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

ภัทรพร สิริกาญจน. "ปัญญา: สารัตถะแห่งการมีชีวิตแบบพุทธ". **พุทธธรรมกับการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจ**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ๒๑ เซ็นจูรี่ จำกัด, ๒๕๕๔.

ภิภพ ชวังเงิน. **พฤติกรรมองค์การ**. กรุงเทพมหานคร: สานักพิมพ์อักษรพิทยา, ๒๕๔๗.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. **ไทยกับสังคมโลก**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คพับลิเคชั่นส์, ๒๕๕๓.

มาลัย สิงหะ. การสอนแบบโครงงาน. กรุงเทพมหานคร: ดับบลิว.เจ.พร็อบเพอตี้, ๒๕๔๒.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน** พ.ศ.๒๕๔๒. กรุงเทพมหานคร: นานมี บุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด, ๒๕๔๖.

_____. **พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตสถาน**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตสถาน, ๒๕๔๘.

ลักขณา สริวัฒน์. **จิตวิทยาในชีวิตประจำวัน**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๔.

ลัดดา ภู่เกียรติ. **โครงงานเพื่อการเรียนรู้**. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

วัฒนา ก้อนเชื้อรัตน์. **ทบทวนแนวการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา.** นครราชสีมา: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา เขต ๑ วิชาการ กรม, ๒๕๔๗.

วัฒนาพร ระงับทุกข์. **เทคนิคและกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน**. กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิก, ๒๕๔๕.

วารสารเศรษฐกิจและสังคม. ปีที่ ๔๒ ฉบับที่ ๖. **การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง**. ฉบับเดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม ๒๕๔๘.

วิจารณ์ พานิช. **วิถีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ ในศตวรรษที่ ๒๑.** กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสดศรีสฤษดิ์วงศ์, ๒๕๕๕.

วิชิต นันทสุวรรณ และจำนง แรกพินิจ. **แนวทางพัฒนาสังคมชนบทฐานรากภูมิปัญญาและวัฒนธรรมชุมชน**. กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์พริ้นติ้งแอนพับลิชชิ่ง, ๒๕๔๑.

วิภาพร มาพบสุข. **จิตวิทยาทั่วไป**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ, ๒๕๔๐.

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. **การบริหารจัดการตามแนวทางคุณธรรมและแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง**. กรุงเทพมหานคร: ไฟรพซ์, ๒๕๕๐.

ศรีเรือน แก้วกังวาน. **จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย เล่ม ๒**. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๕.

_____. **จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย เล่ม ๑**. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๓.

_____. **จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย เล่ม ๒**. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๕.

_____. **จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย**. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑.

ศิรินา ปวโรฬารวิทยา. **ปรัชญาใหม่ในยุคโลกาภิวัตน์เศรษฐกิจพอเพียง ๑๐๐ นักธุรกิจชั้นนำในการดำเนินธุรกิจเศรษฐกิจพอเพียง**. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์บุ๊คเซ็นเตอร์, ๒๕๕๓.

ศูนย์ศึกษาเศรษฐกิจพอเพียง. **ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับการบริหารการพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ศึกษาเศรษฐกิจพอเพียงสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๑.

สถาบันราชภัฏสวนดุสิต. **วิถีไทย**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เธิร์ดเวฟ เอ็ดดูเคชั่น จำกัด, ๒๕๔๓. โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๒.

สถาบันวิถีทรรศน์. **เด็กไทยวัยกิ๊ก กรุงเทพมหานคร**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิวิถีทรรศน์, ๒๕๔๗.

สนธยา พลศรี. **เครือข่ายการเรียนรู้ในการพัฒนาชุมชน**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โอเดียน-สโตร์, ๒๕๕๐.

สมจิตร์ คล้ายปั้น. **การเขียนแผนการสอนที่เน้นกระบวนการ**. เอกสารลำดับที่๑๙/๒๕๓๙. หน่วยศึกษานิเทศก์: สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสิงห์บุรี, ๒๕๓๙.

สมพร เทพสิทธา. **การดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนและแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในบริบทของศาสนาและวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร: สมชายการพิมพ์, ๒๕๕๐.

สมโภช เอี่ยมสุภาษิต. **ทฤษฎีและเทคนิคการปรับพฤติกรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร :

สมศักดิ์ ภู่วิภาดาวรรธน์. **การยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและการประเมินตามสภาพจริง**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. เชียงใหม่: เชียงใหม่โรงพิมพ์แสงศิลป์, ๒๕๔๕.

สังคม และศีลธรรม. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, ๒๕๔๑.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๘ (พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๕๐) สำนักนายกรัฐมนตรี**. กรุงเทพมหานคร: ๒๕๔๗.

สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงศึกษาธิการ. **แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔).** กรุงเทพมหานคร : สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๖๐.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. **“แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๗๙”**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพริกหวานกราฟฟิค จำกัด, ๒๕๖๐. สำนักพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

สิริอร วิชชาวุธ. **จิตวิทยาการเรียนรู้**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๔.

สุชา จันทร์เอม. **จิตวิทยาส่งเสริมการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: แพร่พิทยา, ๒๕๔๑.

สุโท เจริญสุข. **เกร็ดจิตวิทยาประยุกต์**. กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ป.

สุนทรี โคมิน และ สนิท สมัครการ. **ค่านิยมและระบบค่านิยมไทย : เครื่องมือในการสำรวจวัด**. สำนักวิจัยสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๒.

สุนัย เศรษฐบุญสร้าง. **แนวทางปฏิบัติ ๗ ขั้น สู่วิถีเศรษฐกิจพอเพียง: จากแนวปฏิบัติสู่แนวคิดทางทฤษฎีของเศรษฐกิจพอเพียง**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิวิถีสุข, ๒๕๔๙.

สุพัตรา สุภาพ. **สังคมและวัฒนธรรมไทย ค่านิยม ครอบครัว ศาสนา ประเพณี**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, ๒๕๔๒.

สุพานี สฤษฎ์วานิช. **พฤติกรรมองค์การสมัยใหม่ แนวคิด ทฤษฎี**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๒.

สุภางค์ จันทวานิช. **วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

สุมน อมรวิวัฒน์. **การสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๐.

สุรางค์ โค้วตระกูล. **จิตวิทยาการศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๔๔.

สุวรรณี ยหะกร. **ทฤษฎีการเรียนรู้และการสอน.** พิมพ์ครั้งที่ ๔. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. เอกสารการสอนชุดวิชา จิตวิทยาและวิทยาการการเรียนรู้. หน่วย ๑๐-๕.

สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ. **สังคม ๑๙ วิธีจัดการเรียนรู้** : เพื่อพัฒนาความรู้และทักษะ. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ภาพพิมพ์, ๒๕๕๓.

_____. **๒๐ วิธีจัดการเรียนรู้: เพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมค่านิยม และการเรียนรู้โดยการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ภาพพิมพ์, ๒๕๔๕.

_____. **วิธีการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และการเรียนรู้โดยการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง.** กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์, ๒๕๔๕.

เสงี่ยม โตรัตน์ และบำรุง โตรัตน์. **การจัดการเรียนการสอนโครงงานภาษาอังกฤษ.** นครปฐม: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๔.

เสน่ห์ จามริก. **"เศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาที่ยั่งยืน" ในยุทธศาสตร์ประเทศไทย ๑๙๙๙-๒๐๐๐**. กรุงเทพมหานคร: โครงการวิถีทัศน์, ๒๕๔๑.

อภิชัย พันธเสน. **พุทธเศรษฐศาสตร์: วิวัฒนาการ ทฤษฎี และการประยุกต์กับเศรษฐศาสตร์สาขาต่างๆ**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๔๔.

_____. **สังเคราะห์องค์ความรู้เศรษฐกิจพอเพียง**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๔๙.

อมรวิชช์ นาครทรรพ. **เด็กไทยในมิติวัฒนธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๔๘.

อุบลรัตน์ เพ็งสถิต. **จิตวิทยาพัฒนาการ**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพ ฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๖.

เอื้อมอร ชลวร. "การจัดการความรู้เชิงพุทธบูรณาการ". **ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

(๓) รายงานวิจัย

กมลาศ ภูวชนาธิพงศ์. การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของสาระการเรียนรู้หลักสูตรธรรมศึกษาและหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน. **รายงานวิจัย**. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

กิตติชัย สุธาสิโนบล. "การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการตามแนวพุทธเพื่อสะท้อนแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในบริบทแห่งสังคมไทยยุคปัจจุบัน". **รายงานวิจัย**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๕.

ฉวีวรรณ สุวรรณาภา และคณะ. ประสิทธิภาพการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดแพร่. **รายงานวิจัย.** สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

ชาติชาย พิทักษ์ธนาคม และคณะ. แนวทางการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาสำหรับนักศึกษาในระดับอุดมศึกษา. **รายงานวิจัย**. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

ธีรยุทธ์ พึ่งเทียร และคณะ. การสังเคราะห์งานวิจัยแนวทางการเรยนรตามหลกไตรสิกขา. **รายงานวิจัย.** สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลับ, ๒๕๔๖.

นวลจันทร์ สมุทรสกุลเจริญ. การศึกษากระบวนการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาพหุปัญญาของผู้เรียนวิชาวิถีธรรมวิถีไทย กรณีศึกษานักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.). **รายงานวิจัย.** สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

ผจงจิต อินทสุวรรณและคณะ. "การวิจัยและพัฒนาพฤติกรรมการบริโภคด้วยปัญญาของนักเรียน". **รายงานวิจัยฉบับที่ ๑๑๐**. สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๘.

พระครูสุนทรธรรมนิทัศน์ และคณะ. การประยุกต์หลักธรรมกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของกลุ่มเครือข่ายทางสังคมในจังหวัดแพร่. **รายงานวิจัย.** สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พิณนภา หมวกยอด และคณะ. **รายงานการวิจัยเรื่อง โครงการวิจัยเรื่อง ภาษาไทย การศึกษาพฤติกรรมพอเพียงบางประการของเยาวชน: พฤติกรรมการอนุรักษ์พลังงาน**. โครการวิจัยทุนสนับสนุนงานวิจัยงบประมาณแผ่นดิน ปี พ.ศ. ๒๕๕๘ ภายใต้โครงการยกระดับปริญญานิพนธ์เป็นงานวิจัยตีพิมพ์ งานสร้างสรรค์ และงานบริการวิชาการสู่ชุมชน: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา.

ภัทรพล ใจเย็น. ความรู้และความเชื่อเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงของพระนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **รายงานวิจัย.** สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

มนูญ มุกข์ประดิษฐ์. การศึกษาวิเคราะห์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจาพระราชดำริกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา. **รายงานการวิจัย**. ๒๕๔๘.

อนันต์ อุปสอด. การพัฒนาชุมชนแบบพหุภาคีภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนในจังหวัดลำปาง. **รายงานวิจัย.** สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

(๔) วิทยานิพนธ์ :

ขวัญฟา รังสิยานนท์. “การพัฒนารูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้แนวพุทธสำหรับเด็กปฐมวัย”. **ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สังคมวิทยา.** บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๒.

เทวิล ศรีสองเมือง. การพัฒนารูปแบบเครือขายการจัดการเรียนการสอนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. **วิทยานิพนธ ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัยกรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๑.

ธันยพร มหาดิลกรัตน์. ผลการใช้โปรแกรมการกำกับตนเองที่มีต่อคุณลักษณะอยู่อย่างพอเพียงของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๑. **ปริญญาครุศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาการศึกษา.** การวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

พรทิพา กุฎุมพินานนท์. “การศึกษาวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนาและการพัฒนาคน”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

พอเจตน์ ธรรมศิริขวัญ. การพัฒนาหลักสูตรบูรณาการกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพ และเทคโนโลยี เพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน ระดับประถมศึกษาปีที่ ๒. **ปริญญาการศึกษาดุษฎีบัณฑิต**. (บณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา ชลบุรี, ๒๕๕๒.

พัชรศรัณย์ ศิริพันธ์. การพัฒนาชุดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนโดยบูรณาการกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเสริมสร้างทักษะการปรับตัวในการดำรงชีวิตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔. **ปริญญาครุศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาหลักสูตรและการสอน**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ปทุมธานี, ๒๕๕๙.

เพชรรัตน์ หิรัญชาติ. “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมการใช้กระบวนการแก้ปัญหาตามแนวทฤษฎีการรู้คิดในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กรุงเทพมหานคร”. **ปริญญาดุษฎีบัณฑิต.** สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยนอร์ท กรุงเทพ, ๒๕๕๗.

เพ็ญพรรณ ชูติวิศุทธิ์. การประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดการเรียนการสอนระดับปริญญาตรี. **รายงานการวิจัย.** กรุงเทพมหานคร: การจัดการทรัพยากรมนุษย์ คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๕๓.

มนูญ มุกขประดิษฐ. “มัชฌิมาปฏิปทา ในพระไตรปฎกกับทางสายกลางในแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ”. **พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

วัชราภรณ์ เพิ่งจิตต์. “เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างค่านิยมทางวัตถุกับความพึงพอใจในชีวิต การเปรียบเทียบระหว่างผู้ปฏิบัติศาสนกิจตามแนวสันติอโศก”. **วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต.** จิตวิทยาสังคม. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์วิทยาลัย, ๒๕๔๓.

สุนันทวิทย์ พลอยขาว. “การพัฒนารูปแบบการบริหารการจัดการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วม ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย. **ปริญญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยนอร์ท กรุงเทพ, ๒๕๕๗.

(๕) ภาษาอังกฤษ

B.J,Dusek. **Adolescent development and behavior,**. Englewood Cliffs. NJ: Prentice-Hall, 1987.

Bandura, A., **Social Foundations of Though and Action : A Social Cognitive Theory**, EnglewoodCliffs, N.J. : Prentice-Hall, 1986.

Baruque, L. B., & Melo, R. N., **Learning theory and instructional design using learning objects.Journal of Educational Multimedia and Hypermedia**. 13(4), 2004.

Bolles, R. C**., Learning Theory**. New York: Holt Rinehart and Winston, 1975.

Cronbach,L., J. **Education Psychology**. New York :Harcourt, Brance and Company, 1963.

Dusek,B.J**., Adolescent development and behavior,**. Englewood Cliffs. NJ: Prentice Hall, 1987.

Erikson, B. H. Identity Youth and Crisis. Now York : Norton & Company, 1968.

Gagne, R.M., **The Conditions of Learning 4th ed**. New York : Holt Rinehart and Winston, 1985.

Hilgrad and Gordon H. Bower. **Theories of Learning**, New York : Meredith, 1966.

Klausmeier, J.K.&Goodwin,W. **Learning and Human Abilities Education Psychology**.New York :Harper and Row, 1966.

L. Cole, & Hall ,**Psychology of adolescence**. New York: Holt, Rinehart and Winston., 1970.

Morris L. Bigge S. Samuel Shermis. **Learning Theories For Teachers:How Does Skinner’s Operant Conditioning Work?**. New York: Macmillan, 1988.

Mouley. Lynda W. **Database for Special Libraries: A Strategic Guide to Information Management**. New York: Greenwood press, 1991.

Robbins, S. P., **Organizationalbehavior.** 10thed. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 2003.

Rohwer. W.D, Rowher, C.P., and B-Howe. J.R. **Educational Psychology**. New York: Holt. Rinehart and Winston, 1980.

Slavin, R.E., **Educational Psychology. 2nd ed.** New Jersey: Prentice-Hall, 1988.

Travers, Robert M. W**., An Introduction to Educational Research**. New York: Macmillan, 1977.

(๖) สื่ออิเล็กทรอนิคส์

กระทรวงศึกษาธิการ. การเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.moe.go.th/ [๒ พฤษภาคม ๒๕๖๐].

กระบวนการกลุ่ม. [ออนไลน์]. [๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๑].

การจัดการเรียนรู้. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://sites.google.com/site/citwithyasahrabkhru/kar-cad-kar-reiiy-nka-rsxn/khwam-saakhay-khxng-kar-cadkar-reiyn-ru [๑๘ กรกฎาคม ๒๕๖๐].

การจัดการเรียนรู้. **ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้**. [ออนไลน์]. [๑๕ ตุลาคม ๒๕๖๑].

จิตวิทยาการศึกษา. **อีริคสัน ทฤษฎีพัฒนาการ**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://krupatom.com [๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๑].

ทฤษฎีการเรียนรู้ของบลูม. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://sites.google.com/site/anansak2554/thvsdi-kar-reiyn-ru-khx-ngblum [๑๘ กรกฎาคม ๒๕๖๐].

พระไพศาล วิสาโล. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.visalo.org/article/budKrabuankarn.htm [๑๒ กรกฎาคม ๒๕๖๐].

พัฒนาการของวัยรุ่น. **พัฒนาการและการปรับตัว**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://teenage1519.blogspot.com/ [๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๑].

พัฒนาการในวัยรุ่น. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://wwwdigitalschoolclubdigitalschool/m2/hl2_1/lesson1/content1/index.php [๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๑].

ไพโรจน์ คะเชนทร์. **การฝึกอบรม.** [ออนไลน์]. [๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๑].

วัยรุ่น. **ความหมายของวัยรุ่น**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://th.wikipedia.org [๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๑].

วิจารณ์ พาณิช. **การจัดการความรู้**. [ออนไลน์]. [๑๕ ตุลาคม ๒๕๖๑].

ศ.สุมน อมรวิวัฒน์. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.roong-aroon.ac.th/?page_id=1946 [๑๒ กรกฎาคม ๒๕๖๐].

สุชิน เพ็ชรักษ์. **หลักการของทฤษฎี Constructionism**. [ออนไลน์]. [๑๕ ตุลาคม ๒๕๖๑].

(๗) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

สัมภาษณ์ ชนันภรณ์ อารีกุล, ดร. อาจารย์โรงเรียนบาลีเตรียม คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๒ ตุลาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ นางสาวญาณินี ภู่พัฒน์. อาจารย์ประจำภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๔ ตุลาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ นายกิตติศักดิ์ ณ สงขลา. หัวหน้าภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๒ ตุลาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ นายธรรมราช รามแก้ว. ครูหมวดสังคมศึกษา โรงเรียนจิตรลดา กรุงเทพมหานคร, ๙ ตุลาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ นายไพรัช ทองอยู่. ครูหมวดสังคมศึกษา โรงเรียนจิตรลดา กรุงเทพมหานคร, ๙ ตุลาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ นายรัชชัย พัฒนสิริศักดิ์. ครู ค.ศ. ๒ โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน กรุงเทพฯ, ๑๔ ตุลาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ บุญเลิศ จีรภัทร, ผศ. ดร. อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๓ ตุลาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ สมหมาย ดูยอดรัมย์, ผศ. ดร. อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญ ภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนวคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๒ ตุลาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ สุเทพ พรหมเลิศ, ผศ. ดร. หัวหน้าภาควิชาพระพุทธศาสนา คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๗ ตุลาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ พระครูสังฆรักษ์เอกภัทร อภิณฺโน, ผศ. ดร. คณบดีคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๙ ตุลาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ พระมหาบุญศรี ญาณวุฑฺโฒ, ผศ. ดร. คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๗ กันยายน ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ พระมหาเผื่อน กิตฺติโสภโณ, ดร. รองคณบดีฝ่ายบริหาร คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๒ ตุลาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ พระมหาอาทิตย์ อาทิตปญฺโญ. ครูพระเชี่ยวชาญ ๒๕๖๐ สำนักงานครูพระสอนศีลธรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยา, ๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ พระสรวิชญ์ อภิปญฺโญ, ดร. หัวหน้าภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๒ ตุลาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ แม่ชีกาญจนา เตรียมธนโชค, ดร. อาจารย์ประจำ หลักสูตรพุทธศาสตร์และศิลปะแห่งชีวิต สาวิกสิกขาลัย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๖ ตุลาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม, ผศ. ดร. อาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๙ ตุลาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ อยุษกร งามชาติ, ดร. อาจารย์พิเศษ คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๙ ตุลาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ พระมหาสมยศ สุทธิสิริ, ป.ธ.๙ นักวิจัย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยา, ๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๐.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

ชุดโปรแกรมการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยา

โปรแกรมการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔

กิจกรรมที่ ๑	เรียนรู้และเข้าใจหลักธรรมและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
เวลา ๕๐ นาที	
แนวทางที่ต้องพัฒนา	เพื่อให้นักเรียนทราบและเข้าใจวิเคราะห์ หลักธรรมในพระพุทธศาสนาและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันอย่างสำคัญและมีเหตุผล ๑) ตระหนักในการยกระดับคุณภาพชีวิตหลักเศรษฐกิจพอเพียงตามหลักพุทธธรรมและหลัก เศรษฐกิจพอเพียง ๒) ตระหนักถึงการพึ่งพิงอาศัยเกื้อกูลประสานประโยชน์กันระหว่าง “ชีวิต” กับ “ธรรมชาติ” เพื่อการดำรงอยู่ด้วยดีและยั่งยืน ๓) รู้จักนำแนวทางการวางแผนการดำเนินชีวิตอย่างมีระบบตามหลักพุทธธรรมในพระพุทธศาสนา และตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงอย่างยั่งยืนไปใช้ในชีวิตประจำวัน
แนวคิดและหลักการ	ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และเข้าถึงพระพุทธศาสนาพร้อมกับการบูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนำไปใช้ไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เพื่อให้สามารถนำหลักพุทธธรรมกับปรัชญาเศรษฐกิจเพียง แก้ไขปัญหา ตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ หลักปรัชญาหลักเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระปรมินทร มหาภูมิพลอดุลยเดชนั้นได้น้อมนำเอาหลักธรรมแห่งพระพุทธศาสนามาใช้เป็นรากฐานสำคัญในการดำเนินการ ให้ประสานกลมกลืนกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวไทย ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดย คำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันในตัว ตลอดจนใช้ความรู้ คุณธรรม เป็นพื้นฐาน ในการดำเนินชีวิต การปูองกันให้รอดพ้นจากวิกฤต สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงอย่างยั่งยืนภายใต้กระแส โลกาภิวัตน์ และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ หลักเศรษฐกิจพอเพียงช่วยให้ประชาชนมีพอกิน และพอเพียงอย่างมีเหตุผลแล้ว ยังเน้นถึงเรื่อง การไม่เบียดเบียนและการพึ่งพิงอิงอาศัยกันระหว่างคนกับคน และกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อมให้เกื้อกูล ประสานประโยชน์กันระหว่าง “ชีวิต” กับ “ธรรมชาติ” เพื่อการดำรงอยู่ด้วยดีและยั่งยืน ดังเช่น หลักของการ เดินทางสายกลาง คือ ความพอดี และความรู้จักพอในทุกสิ่งทุกอย่างของชีวิต การลดละเลิกความโลภ การมัธยัสถ์ อดออม การรู้รักสามัคคี ไม่เอารัดเอาเปรียบ ไม่ทำลายเบียดเบียนซึ่งกันและกัน การมีเมตตาการ สงเคราะห์ช่วยเหลือและประสานประโยชน์กัน
วัตถุประสงค์	๑) รู้ เข้าใจ ประวัติความเป็นมาความหมายหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและหลักพุทธธรรม ๒) สามารถสำรวจวิเคราะห์ปัญหา ของชุมชน สังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม หรือวัฒนธรรมได้ ๓) มีส่วนร่วมเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาและสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้
สื่อการสอน	๑) กระดาษ A4 ๒) ดินสอ ปากกา ๓) ใบบันทึกการเรียนรู้
วิธีดำเนินกิจกรรม	**ขั้นนำ** วิทยากรนำภาวนาสั้น ๆ ๕ นาที **ขั้นกิจกรรม** ๑) วิทยากรแจกกระดาษแผ่นเล็กให้ผู้เรียนคนละ ๑ แผ่น ๒) ให้ผู้เรียนเขียนชื่อตัวเองตรงหัวมุมกระดาษ ๓) วิทยากรบรรยายถึง คุณธรรม ๙ ประการว่ามีความสำคัญอย่างไร ส่งผลกระทบ

	ต่อชีวิตของ มนุษย์เราอย่างไรบ้าง โดยคุณธรรมดังกล่าวได้แก่ ขยัน ซื่อสัตย์ มัธยัสถ์ อดทน เสียสละ มีเมตตา ยุติธรรม อ่อนน้อม มีน้ำใจ และความรับผิดชอบ มีความสอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างไร ๔) เมื่อวิทยากรบรรยายจบ ให้ผู้เรียนแต่ละคนได้ใคร่ครวญถึงคุณธรรมเหล่านั้น ว่าคุณธรรมข้อไหน ที่ส่งผลหรือมีอิทธิพลต่อตนเองมากที่สุด ให้สังเกตจากประสบการณ์จริงที่เกิดขึ้นในช่วงที่ผ่านมา โดยให้เลือกมาเพียง ๑ ข้อ ที่สำคัญที่สุด ๕) ให้ผู้เรียนแต่ละคนได้บอกเหตุผลของการเลือกคุณธรรมข้อนั้นมา ๓ ข้อ เพราะเหตุใดจึงเลือก คุณธรรมข้อนั้น โดยให้บรรยายเหตุการณ์ความรู้สึกที่เกิดขึ้นในคุณธรรมข้อนั้น ลงในกระดาษ A 4 ให้เวลา ๕ นาที **ขั้นสะท้อน** ๑) วิทยากรให้ผู้เรียนจับกลุ่มละ ๔ คน กับคนที่ไม่คุ้นเคยหรือคุ้นเคยน้อยที่สุด เพื่อแบ่งปันเรื่องราว คุณธรรมของตนเองให้คู่ของเราฟังโดยให้แต่ละคู่สลับบทบาทกันระหว่างผู้พูดและผู้ฟัง โดยที่ไม่พูดแทรก หรือ ตัดสินเรื่องราวของคู่ตนเอง ให้เวลา ๒๐ นาที ๒) แต่ละกลุ่มส่งตัวแทนสะท้อนบทเรียนในกลุ่มใหญ่จากการฟังในกลุ่มย่อยเมื่อสักครู่ **ขั้นสรุปและประยุกต์** ๑) วิทยากรสรุปวัตถุประสงค์หลักพุทธธรรมกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เชื่อมโยงเข้าสู่ชีวิตจริง ๒) วิทยากรให้ผู้เรียนสงบนิ่งอยู่กับตนเองอีกครั้งได้ใช้เวลาทบทวนกับตนเองสั้น ๆ แล้วให้เขียนลง ในใบบันทึกการเรียนรู้ส่วนตัว ๓) สรุปตามวัตถุประสงค์และเชื่อมโยงเข้าสู่ชีวิตจริง
การวัดผลและประเมินผล	๑) การสังเกตแบบมีส่วนร่วมในกิจกรรม ๒) แบบบันทึกท้ายกิจกรรม/แบบบันทึกใบงาน

กิจกรรมที่ ๒	**ต้นแบบในการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง**
เวลา ๕๐ นาที	
แนวทางที่ต้องพัฒนา	เพื่อให้ผู้เรียน ได้รู้ เข้าใจ สามารถสำรวจวิเคราะห์ปัญหา เสนอแนวทางการพัฒนา และนำไปใช้เป็น แนวทางการพัฒนาชุมชน พอเพียงเพื่อนำมาเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต
แนวคิดและหลักการ	เรียนรู้เรื่องการดำเนินชีวิตของบุคคลต้นแบบหรือชุมชนต้นแบบในการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง เน้น ผู้เรียนได้เรียนรู้ตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของการดำเนินชีวิตที่ประสบความสำเร็จแบบพอเพียง ประวัติของบุคคลต้นแบบในอดีตและปัจจุบันที่ได้รับการยอมรับจากชุมชนสังคมและประเทศชาติ
วัตถุประสงค์	๑) รู้ เข้าใจ สามารถวิเคราะห์ปัญหา เสนอแนวทาง เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตแบบพอเพียงประกอบ อาชีพด้วยความถูกต้อง ยึดความประหยัด ตัดทอนค่าใช้จ่ายที่เกินความจำเป็น ลดละความฟุ่มเฟือยในการดำรงชีพ ๒) เกิดแรงบันดาลใจในการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง โดยมุ่งประโยชน์ต่อตนเอง สังคม และ ประเทศชาติ ๓) ตระหนักถึงคุณค่าของการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง ปฏิบัติตนในแนวทางที่ดี ลดละ

	สิ่งชั่วให้หมดสิ้นไป
สื่อการสอน	๑) แผนภาพ รูปภาพ หรือคลิปวีดีโอ บุคคล ชุมชน ที่แสดงถึงการดำเนินชีวิตแบบพอเพียงและไม่ พอเพียงในอดีตและปัจจุบัน ๒) คลิป VDO ศาสตร์พระราชา ๓) กระดาษ A 4 ๔) สีเทียน / ปากกาไวท์บอร์ด
วิธีดำเนินกิจกรรม	**ขั้นนำ** วิทยากรให้ผู้เรียนนั่งในท่าที่สบาย ผ่อนคลาย แล้วนำภาวนาสั้นๆ ๓ นาที **ขั้นกิจกรรม** ๑) วิทยากรให้ผู้เรียนนั่งในท่าที่สบาย ผ่อนคลาย แล้วนำภาวนาสั้นๆ ๓ นาที ๒) วิทยากรแสดงภาพหรือเปิดคลิปวีดีโอสั้นๆ ๕ – ๘ นาที เกี่ยวบุคคลและชุมชนต้นแบบที่มี ชื่อเสียงด้านการดำเนินชีวิตพอเพียง จนประสบความสำเร็จ เป็นที่ได้รับการยกย่องทั้งในระดับชาติและ นานาชาติ ๓) วิทยากรแบ่งกลุ่มผู้เรียนกลุ่ม ๕ คน ร่วมกันวิเคราะห์ SWOT โรงเรียน เพื่อหากิจกรรมที่จะทำเศรษฐกิจพอเพียงและตอบคำตอบใน ๒ ประเด็นคือ (๑) บุคคลในภาพหรือในคลิปวีดีโอ มีหลักการ แนวทางในการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงอย่างไรบ้าง และ (๒) บุคคลในภาพหรือในคลิปวีดีโอ ทำความดี อะไรให้ชุมชน สังคม ประเทศชาติ ๔) หลังจากนั้นวิทยากรให้แต่ละกลุ่มนำข้อมูลที่ร่วมกันวิเคราะห์ดังกล่าว เขียนลงในกระดาษฟลิปชาร์ท โดยในเขียนออกมาในรูปของ mind mapping พร้อมกับวาดภาพระบายสีที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ พอเพียงให้สวยงามตามจินตนาการของแต่ละกลุ่ม **ขั้นสะท้อน** ๑) วิทยากรให้ทุกกลุ่มนำเสนอผลงานของตัวเองกลุ่มละ ๕ นาที ๒) วิทยากรสะท้อนคำถามเพื่อให้เกิดการใคร่ครวญต่อการเรียนรู้ว่า - รู้สึกอย่างไรทำกิจกรรมเมื่อสักครู่ - ได้เรียนรู้อะไรบ้างจากกิจกรรม - ได้เห็นตัวเองเพิ่มขึ้นอย่างไรบ้าง - สิ่งที่อยากนำไปใช้ในการพัฒนาตนเองคืออะไรบ้าง ๓) วิทยากรสุ่มตัวแทน ๒-๓ คน ออกมาเล่าหรือแบ่งประสบการณ์ที่ได้เรียนรู้เมื่อสักครู่ให้เพื่อนๆ ใน ห้องห้องฟัง โดยให้ทุกคนตั้งใจฟังความรู้สึกและประสบการณ์ของเพื่อนที่ออกมาเล่า **ขั้นสรุปและประยุกต์** ๑) วิทยากรสรุปตามวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้และเชื่อมโยงเข้าสู่วิถีชีวิตจริง ๒) วิทยากรให้ผู้เรียนสงบนั่งอยู่กับความรู้สึกของตัวเองแล้วใคร่ครวญว่า ได้เรียนรู้อะไรอย่างไร บ้างกับกิจกรรมเมื่อสักครู่ แล้วเขียนลงใบงานบันทึกการเรียนรู้ส่วนตัว
การวัดผลและประเมินผล	๑) การประเมินผลตามสภาพจริง - สังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนในการทำกิจกรรม - สังเกตทักษะกระบวนการทำงานกลุ่มของผู้เรียน

กิจกรรมที่ ๓	**ถอดรหัสความพอเพียงในชุมชน**
เวลา ๕๐ นาที	
แนวทางที่ต้องพัฒนา	เพื่อให้ผู้เรียนได้ตระหนักถึงปัญหาที่เกิดจากการขาดความพอเพียงในชุมชนและให้เห็น

	ถึงคุณค่าของการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง
แนวคิดและหลักการ	กิจกรรมนี้สร้างขึ้นตามแนวคิดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงาน (Project based learning) คือ ให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติด้วยตนเองทุกขั้นตอน ด้วยการวิเคราะห์ปัญหา/พฤติกรรมพอเพียงในชุมชนของตนเอง โดยให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมยกตัวอย่างสถานการณ์เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น พร้อมทั้งอภิปรายหาทางแก้ไขร่วมกัน
วัตถุประสงค์	๑) เพื่อวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดจากการขาดความพอเพียงในชุมชนของตนเอง : ยกตัวอย่างสถานการณ์ อภิปรายแนวทางแก้ไขร่วมกัน ๒) ตระหนักถึงคุณค่าของการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง ปฏิบัติตนในแนวทางที่ดี ลดละสิ่งชั่วให้หมดสิ้นไป ๓) เสนอกิจกรรมส่งเสริมความพอเพียงในชุมชนของตนเองได้
สื่อการสอน	๑) แผนภาพ รูปภาพ หรือคลิปวีดีโอ บุคคล ชุมชน ที่แสดงถึงการดำเนินชีวิตแบบพอเพียงและไม่ พอเพียงในอดีตและปัจจุบัน ๒) กระดาษ A 4 ๓) กระดาษฟลิปชาร์ต ๔) ปากกาไวท์บอร์ด ๕) สีเทียน
วิธีดำเนินกิจกรรม	**ขั้นนำ** วิทยากรให้ผู้เรียนนั่งในท่าที่สบาย ผ่อนคลาย แล้วนำภาวนาสั้นๆ ๓ นาที **วิทยากรให้แต่ละกลุ่มระดมสมองร่วมกัน (Brainstorming) ปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในชุมชน จากนั้นให้แต่ละกลุ่มเลือกปัญหามา ๑ ปัญหา เพื่อที่ทำเป็นโครงงาน ในการแก้ปัญหาของชุมชนนั้น** **ขั้นกิจกรรม** ๑) วิทยากรให้ผู้เรียนนั่งในท่าที่สบาย ผ่อนคลาย แล้วนำภาวนาสั้นๆ ๓ นาที ๒) วิทยากรแบ่งกลุ่มผู้เรียนกลุ่ม ๕ คน ร่วมกันวิเคราะห์ SWOT ชุมชน ๓) หลังจากนั้นวิทยากรให้แต่ละกลุ่มนำข้อมูลที่ร่วมกันวิเคราะห์ดังกล่าว เขียนลงในกระดาษฟลิปชาร์ท โดยในเขียนออกมาในรูปของ mind mapping พร้อมกับวาดภาพระบายสีที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ พอเพียงให้สวยงามตามจินตนาการของแต่ละกลุ่ม **ขั้นสะท้อน** ๑) วิทยากรให้ทุกกลุ่มนำเสนอผลงานของตัวเองกลุ่มละ ๕ นาที **ขั้นสรุปและประยุกต์** - วิทยากรสรุปแนวทางการแก้ปัญหาชุมชนนำภาพรวมจากทุกกลุ่ม
การวัดผลและประเมินผล	๑) การประเมิน - สังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนในการทำกิจกรรม - สังเกตทักษะกระบวนการทำงานกลุ่มของผู้เรียน

กิจกรรมที่ ๔	**เศรษฐกิจพอเพียงกับหลักธรรมมัชฌิมาปฏิปทา**
เวลา ๕๐ นาที	
แนวทางที่ต้องพัฒนา	เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจแนวทางปฏิบัติสำหรับการครองชีวิต เพื่อให้รู้จักศักยภาพของตนเองที่มีอยู่ตาม ความเป็นจริง ปฏิบัติตนอย่างมีเหตุผล โดยใช้สติปัญญา ความรอบรู้รอบคอบ และการดำเนินไปสู่ชีวิตอันประเสริฐ ที่มุ่งให้ปฏิบัติและให้สำเร็จประโยชน์ทั้งแต่ตนเองครอบครัว สังคม ประเทศชาติ
แนวคิดและหลักการ	ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้หลักเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวทางแห่งความพอดี พอควรและ

	พอประมาณอย่าง มีเหตุผล ตามหลักมัชฌิมาปฏิปทา ก็คือการพัฒนาของชีวิตภายใต้กรอบกระบวนการของธรรมชาติที่ดำเนินไป ตามวิถีแห่งปัญญา โดยเริ่มที่ความเห็นที่ถูกต้องคือการปลูกฝังสัมมาทิฏฐิ อันเป็นเป็นองค์ธรรมที่สำคัญ ที่สุด คือ มัชฌิมาปฏิปทา ทางสายกลาง อันมีองค์แปดประการนั้น นำแนวคิดโครงงาน PBL (Project based learning) มาออกแบบ หัวข้อ ความพอเพียงในชีวิตประจำวัน ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ความเป็นไปได้ของโครงงาน เทคนิควิธีการนำเสนออย่างสร้างสรรค์ ประโยชน์ต่อชุมชนมุ่งเน้นการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ การมีส่วนร่วมของสมาชิกในกลุ่ม
วัตถุประสงค์	๑) เพื่อให้ผู้เรียน รู้ เข้าใจความหมาย และสามารถนำหลักของมัชฌิมาปฏิปทา ที่สัมพันธ์และ เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ๒) เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถออกแบบโครงงานและหาทางแนวในการแก้ปัญหาเกี่ยวกับพฤติกรรมพอเพียงในชีวิตประจำวัน
สื่อการสอน	๑) คลิป VDO โครงงานความพอเพียง ๒) กระดาษ ฟลิปชาร์ต ดินสอสี
วิธีดำเนินกิจกรรม	**ขั้นนำ** ๑) วิทยากรให้ผู้เรียนนั่งในท่าที่สบาย ผ่อนคลาย แล้วนำภาวนาสั้นๆ ๓ นาที ๒) ดูคลิปการทำโครงการ ความพอเพียงในชุมชน ของนักเรียน **ขั้นกิจกรรม** ๑) เมื่อผู้เรียนดูวีดีทัศน์จบแล้ว วิทยากรสะท้อนคำถามเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการใคร่ครวญต่อการเรียนรู้ว่า - ความรู้สึกจากการดูวีดีทัศน์เมื่อสักครู่เป็นอย่างไร - ประทับใจตรงจุดไหนของหนังสั้นเรื่องนี้ - สิ่งสำคัญที่สุดที่ได้จากวีดีทัศน์เรื่องนี้คืออะไร - จากสื่อที่ดูวีดีทัศน์ หากเชื่อมโยงเข้าไปสู่การชีวิตแบบพอเพียงในชีวิตประวันอย่างไรบ้าง มีความแตกต่าง หรือ เหมือนกันอย่างไรบ้าง - สำรวจพฤติกรรมตนเองและชุมชน (โรงเรียน) มีปัญหาขาดความพอเพียงข้อใดบ้าง ๒) แบ่งกลุ่มออกกลุ่มละ ๔-๕ คน คิดออกแบบผังความคิดการทำโครงงาน (Project based learning ผู้เข้าร่วมกิจกรรมออกแบบโครงงาน ตามประเด็นที่กลุ่มของตนเลือก ให้นักเรียนเขียนโครงงานตามขั้นตอนดังนี้ ๑. ชื่อโครงงาน และ สภาพปัญหา ๒. สาเหตุของปัญหา ๓. เป้าหมายผลที่ต้องการเมื่อเสร็จสิ้นโครงงาน ๔. วิธีดำเนินการ/กิจกรรมที่ทำเพื่อให้โครงงานสำเร็จ ๕. ธรรมะที่ใช้ในการดำเนินงาน ทำคลิป เรื่อง โครงการความพอเพียง ๑๐ นาที เสนอปลายภาคการศึกษา - วิทยากรให้แต่ละกลุ่มระดมสมองร่วมกัน (Brainstorming) ปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในชุมชน จากนั้นให้แต่ละกลุ่มเลือกปัญหามา ๑ ปัญหา เพื่อที่ทำเป็นโครงงาน ในการแก้ปัญหาของชุมชนนั้น - ตัวแทนกลุ่มออกมานำเสนอโครงงานที่ออกแบบไว้ และมอบหมายให้พระพี่เลี้ยงแสดงความคิดเห็นร่วมกับทีมวิทยากร - ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมร่วมกันอภิปรายแสดงความคิดเห็นต่อแนวทางการแก้ปัญหาที่แต่ละกลุ่มได้นำเสนอ และนำเสนอ Concept เป็นผังความคิด

	การทำโครงงาน **ขั้นสรุปและประยุกต์** - วิทยากรสรุปแนวทางการแก้ปัญหาชุมชนในภาพรวมทั้ง ๖ กลุ่ม
การวัดผลและประเมินผล	๑) การสังเกตการมีส่วนร่วมในกิจกรรม ๒) โครงงานที่นักเรียนนำเสนอ ๓) ใบสรุปข้อคิดที่ได้จากกิจกรรม

กิจกรรมที่ ๕	**เศรษฐกิจพอเพียงกับหลัก "สันโดษ"**
เวลาที่ใช้ ๕๐ นาที	
แนวทางที่ต้องพัฒนา	ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ ตระหนักในความสำคัญ และสามารถวิเคราะห์แนวทางเกี่ยวกับเรื่องความสันโดษ ประมาณตน พอเพียง พอมี พอกิน รู้จักวิธีการแสวงหาทรัพย์โดยสุจริตธรรม รักษา ทรัพย์ และการใช้จ่ายทรัพย์ด้วยปัญญา รู้จักการบรรเทาความต้องการทะยานอยาก สามารถพึ่งตนเองทาง ศีลธรรมได้
แนวคิดและหลักการ	เรียนรู้หลักธรรมในการเป็นบุคคลรู้จักประมาณ มีความพอเพียง พอมี พอกิน คือ มีกินมีอยู่ ไม่ ฟุ่มเฟือย ไม่หรูหรา ไม่สุรุ่ยสุร่ายจนเกินกว่าฐานะและความเป็นอยู่ของตน ที่สอดคล้องกับหลักธรรมใน พระพุทธศาสนา ให้รู้จักแสวงหาทรัพย์ รักษาทรัพย์ และจ่ายทรัพย์ โดยมีปัญญาเห็นถูกต้องสอนให้ บุคคลเป็นนายเหนือความทะยานอยากได้อันเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ สอนให้รู้จักหาความสุขได้จากการบรรเทา ความต้องการหรือความทะยานอยากได้ที่ไม่จำเป็น หรือเกินจำเป็นให้น้อยลง ความสุขจากการเสียสละและตั้ง ตัวได้ หรือพึ่งตนเองได้ทางศีลธรรมตามหลักความสันโดษ ๓ และสันโดษ ๑๒ ดังพระราชดำรัสที่ว่า *"คนเรา ถ้าพอในความต้องการก็มีความโลภน้อย เมื่อมีความโลภน้อย ก็เบียดเบียนคน อื่นน้อย ถ้าทุกประเทศ....มี ความคิดว่า ทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่าพอประมาณ ไม่สุดโต่ง ไม่โลภอย่างมาก คนเราก็อยู่เป็นสุข"*
วัตถุประสงค์	๑. รู้ และเข้าใจเกี่ยวกับความสันโดษตามหลักพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง ถูกต้อง ๒. ตระหนักในความสำคัญ การพัฒนา และนำแนวทางปฏิบัติตน รู้จักพอประมาณ พอเพียง พอมี พอ กินไม่ฟุ่มเฟือย ไม่สุรุ่ยสุร่าย เกินฐานะตนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ๓. สามารถวิเคราะห์ปัญหาเชื่อมโยงเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงกับความสันโดษตามหลักพระพุทธศาสนาไปสู่การจัดการดูแลตนเอง ทั้งในระดับบุคคลชุมชน สังคม และประเทศชาติ
สื่อการสอน	๑. บทเพลงพ่อแห่งแผ่นดิน ๒. กระดาษ A4 ๓. สีเทียน / ปากกาไวท์บอร์ด ๔. ใบงานบันทึกการเรียนรู้
วิธีดำเนินกิจกรรม	**ขั้นนำ** ๑. ให้ผู้เรียนนั่งในท่าที่สบาย ผ่อนคลาย โดยนำสมาธิภาวนา ๕ นาที ๒. วิทยากรให้ผู้เรียนร่วมกันร้องเพลง พ่อแห่งแผ่นดิน **ขั้นกิจกรรม** ๓. วิทยากรแบ่งกลุ่ม ๕ คน โดยให้ผู้เรียนร่วมกันศึกษาถึงความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง หนังสือสรุปเศรษฐกิจพอเพียง เรียบเรียงโดย เภสัชกรสุรพล ไกรสราวุฒิ ๔. วิทยากรให้ผู้เรียนแต่ละกลุ่มระดมความคิดถึงการนำแนวพระราชดำริเศรษฐกิจ

	พอเพียง ไปใช้ในชีวิตประจำวัน ๕. หลังจากนั้นวิทยากรให้แต่ละกลุ่มนำข้อมูลที่ร่วมกันวิเคราะห์ดังกล่าว เขียนลงในกระดาษฟลิปชาร์ท โดยในเขียนออกมาในรูปของ mind mapping พร้อมกับวาดภาพระบายสีที่เกี่ยวข้องกับ เศรษฐกิจพอเพียงให้สวยงามตามจินตนาการของแต่ละกลุ่ม ๖. วิทยากรให้ทุกกลุ่มนำเสนอผลงานของตัวเองกลุ่มละ ๕ นาที ๗. วิทยากรสะท้อนคำถามเพื่อให้เกิดการใคร่ครวญต่อการเรียนรู้ว่า - รู้สึกอย่างไรทำกิจกรรมเมื่อสักครู่ - ได้เรียนรู้อะไรบ้างจากกิจกรรม - ได้เห็นตัวเองเพิ่มขึ้นอย่างไรบ้าง - สิ่งที่อยากนำไปใช้ในการพัฒนาตนเองคืออะไรบ้าง **ขั้นสะท้อน** วิทยากรสุ่มตัวแทน ๒-๓ คน ออกมาเล่าหรือแบ่งประสบการณ์ที่ได้เรียนรู้เมื่อสักครู่ให้เพื่อนๆ ใน ห้องห้องฟัง โดยให้ทุกคนตั้งใจฟังความรู้สึกและประสบการณ์ของเพื่อนที่ออกมาเล่า **ขั้นสรุปและประยุกต์** ๑. วิทยากรสรุปตามวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้และเชื่อมโยงเข้าสู่วิถีชีวิตจริง ๒. วิทยากรให้ผู้เรียนสงบนั่งอยู่กับความรู้สึกของตัวเองแล้วใคร่ครวญว่า ได้เรียนรู้อะไรอย่างไร บ้างกับกิจกรรมเมื่อสักครู่ แล้วเขียนลงใบงานบันทึกการเรียนรู้ส่วนตัว ***แต่ละกลุ่มลงมือดำเนินกิจกรรม (W1) และร่วมแลกเปลี่ยน แบ่งปัน ปัญหา อุปสรรค การทำกิจกรรมในโครงงาน***
การวัดผลและประเมินผล	๑) การสังเกตการมีส่วนร่วมในกิจกรรม ๒) โครงงานที่นักเรียนนำเสนอ ๓) ใบสรุปข้อคิดที่ได้จากกิจกรรม

กิจกรรมที่ ๖	**เศรษฐกิจพอเพียงกับหลัก “มัตตัญญุตา”**
เวลาที่ใช้ ๕๐ นาที	
แนวทางที่ต้องพัฒนา	ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ ตระหนักในความสำคัญ สามารถนำหลักการแนวคิด เสนอแนวทางแก้ไขปัญหา เกี่ยวกับความรู้จักประมาณในการแสวงหา รู้จักประมาณในการใช้จ่ายให้พอเหมาะ พอควร รู้จักศักยภาพของตนที่มีอยู่ตามความเป็นจริง ฯลฯ
แนวคิดและหลักการ	เรียนรู้เรื่องความพอประมาณ คือความพอเหมาะ พอดี รู้จักประมาณในการแสวงหา รู้จักประมาณ ในการใช้จ่ายให้พอเหมาะพอควร เป็นต้น ตามหลักพระพุทธศาสนา เน้นผู้เรียนได้เรียนรู้ตระหนักถึงคุณค่าและ ความสำคัญของการวางแผนเพื่อความเหมาะสมในการจับจ่ายและดำรงชีวิต โดยหลักในการรู้จักการใช้จ่าย และการบริโภคทรัพย์ที่มหามาได้ ตามหลักคุณสมบัติของคนดี คือ สัปปุริสธรรม ๗ ประการ คือ รู้จักเหตุ – รู้จักผล – รู้จักตน – รู้จักพอประมาณพอเพียง – รู้จักกาล – รู้จักชุมชน - รู้จักบุคคล
วัตถุประสงค์	๑. รู้ และเข้าใจเกี่ยวกับความประมาณ “มัตตัญญุตา” ๒. นำแนวทางความประมาณ ประหยัด อดออม รู้จักพอดีและพอประมาณอย่างมีเหตุผลไปใช้ใน ชีวิตประจำวัน ๓. ตระหนักถึงคุณค่าของการใช้ชีวิตด้วยปัญญา มีความพอดีที่ให้คุณภาพชีวิตอย่างมีสันติสุขและ ยั่งยืน
สื่อการสอน	๑. กระดาษ A 4 ๒. ดินสอ

	๓. ใบบันทึกการเรียนรู้“เศรษฐกิจพอเพียงกับหลัก “มัตตัญญุตา” ๔. คลิปวิดีโอหนังสั้นโตไปไม่โกง เรื่อง "เชย
วิธีดำเนินกิจกรรม	**ขั้นนำ** ๑. วิทยากรให้ผู้เรียนนั่งในท่าที่สบาย ผ่อนคลาย แล้วนำภาวนาสั้นๆ ๓ นาที ๒. วิทยากรเปิดคลิปวิดีโอหนังสั้นโตไปไม่โกง เรื่อง "เชย" ให้ผู้เรียนได้ดู ๓. เมื่อผู้เรียนดูวีดีทัศน์จบแล้ว วิทยากรสะท้อนคำถามเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการใคร่ครวญต่อ การเรียนรู้ว่า - ความรู้สึกจากการดูวีดีทัศน์เมื่อสักครู่เป็นอย่างไร - ฉากหรือตอนที่เราประทับใจ เพราะอะไร - สิ่งสำคัญที่สุดที่ได้จากวีดีทัศน์เรื่องนี้คืออะไร - จากสื่อที่ดูวีดีทัศน์ หากเชื่อมโยงเข้าไปสู่ชีวิตประจำวันของเรา มีความแตกต่างหรือเหมือนกันอย่างไรบ้าง ๔. วิทยากรแจกกระดาษ A4 ให้ผู้เรียนได้ใคร่ครวญ แล้วตอบคำถามดังกล่าวเมื่อสักครู่ ๕. หลังนั้นจากวิทยากรแบ่งกลุ่มผู้เรียนกลุ่มละ ๕ คน ออกมาแสดงละครบทบาทสมมุติในแต่ละสถานการณ์ที่ได้จับสลาก พร้อมกำหนดบทบาทตัวละคร เพื่อปลุกเร้าคุณธรรมให้หันมาดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง **ขั้นสะท้อน** วิทยากรให้ตัวแทนแต่ละกลุ่มออกมาเล่าประสบการณ์ที่ได้จากเรียนรู้จากกิจกรรมในกลุ่ม ย่อย **สรุปและประยุกต์** ๑. วิทยากรสรุปตามวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้และเชื่อมโยงเข้าสู่วิถีชีวิตจริง ๒. วิทยากรให้ผู้เรียนสงบนั่งอยู่กับความรู้สึกของตัวเองแล้วใคร่ครวญว่า ได้เรียนรู้อะไรอย่างไรบ้างกับกิจกรรมเมื่อสักครู่ แล้วเขียนลงใบงานบันทึกการเรียนรู้ส่วนตัว ***นำเสนอผลการทำกิจกรรมระยะที่ ๑ (W2)***
การวัดผลและประเมินผล	๑) การสังเกตการมีส่วนร่วมในกิจกรรม ๒) โครงงานที่นักเรียนนำเสนอ ๓) ใบสรุปข้อคิดที่ได้จากกิจกรรม

กิจกรรมที่ ๗	**เศรษฐกิจพอเพียงกับหลัก “การไม่เบียดเบียน (ศีล-วินัย)”**
เวลาที่ใช้ ๕๐ นาที	
แนวทางที่ต้องพัฒนา	ผู้เรียน มีความรู้ความเข้าใจ การควบคุมกาย วาจา ใจ ของตนให้เรียบร้อย ดีงาม ตระหนักใน ความสำคัญ รู้หลักกรรมทางพระพุทธศาสนา หลีกเลี่ยงการประพฤติตนในทางแห่งความเสื่อม
แนวคิดและหลักการ	เรียนรู้หลักการไม่เบียดเบียนชีวิตทั้งปวง การพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลให้มุ่งสู่วิถีชีวิตที่ดีงาม ทั้งทางกาย และทางจิต มีความพอดี – พอเพียง ตลอดจนการให้ความสำคัญและความเคารพคุณภาพของระบบนิเวศ มีความประพฤติดีงามมีกายวาจาใจที่สุจริต และมีอาชีพที่สุจริต ตามหลักของศีลธรรม ได้แก่ ศีล ๕ ศีล ๘ และ ศีล ๑๐ อันเป็นพื้นฐานของชีวิต ให้รู้ถึงโทษของการเบียดเบียน คุณของการไม่เบียดเบียนตามหลักแห่งกรรม และการอยู่ร่วมกันอย่างสงบ สันติ
วัตถุประสงค์	๑. ตระหนักเห็นคุณค่าของการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมอย่างมีความสงบสุข มีความรักสามัคคี ๒. เสนอแนวทางแก้ไขปัญหาการปฏิบัติตนในทางที่จะก่อให้เกิดความเป็นระเบียบวินัย

	ในการอยู่ ร่วมกับผู้อื่น ๓. เข้าใจและวิเคราะห์ โทษของการเบียดเบียนและเห็นคุณของการไม่เบียดเบียน
สื่อการสอน	๑. กระดาษ A 4 ๒. ปากกา ๓. คลิปวิดีโอ “การทะเลาะกันของวัยรุ่น” ๔. ใบงานบันทึกการเรียนรู้
วิธีดำเนินกิจกรรม	**ขั้นนำ** ๑. วิทยากรให้ผู้เรียนนั่งในท่าที่สบาย ผ่อนคลาย แล้วนำภาวนาสั้นๆ ๓ นาที ๒. วิทยากรเปิดคลิปวีดีโอสั้นๆ ๕ – ๘ นาที เกี่ยวกับการเบียดเบียนผู้อื่น **ขั้นกิจกรรม** ๑. วิทยากรแบ่งกลุ่มผู้เรียนกลุ่ม ๕ คน ร่วมกันวิเคราะห์และตอบคำตอบใน ๒ ประเด็น คือ ๒. เมื่อผู้เรียนคลิปวิดีโอจบแล้ว วิทยากรสะท้อนคำถามเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการใคร่ครวญว่า - ความรู้สึกจากการดูวีดีทัศน์เมื่อสักครู่เป็นอย่างไร - สิ่งสำคัญที่สุดที่ได้จากวีดีทัศน์เรื่องนี้คืออะไร - ได้เห็นตัวเองเพิ่มขึ้นอย่างไรบ้าง - จากสื่อที่ดูวีดีทัศน์ หากเชื่อมโยงเข้าไปสู่ชีวิตประจำวันของเรา มีความแตกต่าง หรือ เหมือนกันอย่างไรบ้าง **ขั้นสะท้อน** ๑. วิทยากรแบ่งกลุ่มละ ๔ คน เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้คำถามเมื่อสักครู่ แล้วส่งตัวแทนกลุ่มออกมา แบ่งปันประสบการณ์ในกลุ่มใหญ่ **ขั้นสรุปและประยุกต์** ๑. วิทยากรสรุปตามวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้และเชื่อมโยงเข้าสู่วิถีชีวิตจริง ๒. วิทยากรให้ผู้เรียนสงบนั่งอยู่กับความรู้สึกของตัวเองแล้วใคร่ครวญว่า ได้เรียนรู้อะไรอย่างไรบ้าง กับกิจกรรมเมื่อสักครู่ แล้วเขียนลงใบงานบันทึกการเรียนรู้ส่วนตัว ***เรียนรู้และเข้าใจหลักธรรมและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (ให้ความรู้เพิ่มเติม) (W3)***
การวัดผลและประเมินผล	๑) การสังเกตการมีส่วนร่วมในกิจกรรม ๒) โครงงานที่นักเรียนนำเสนอ ๓) ใบสรุปข้อคิดที่ได้จากกิจกรรม

กิจกรรมที่ ๘	**ความพอเพียงกับสื่อ “สังคมออนไลน์”**
เวลาที่ใช้ ๕๐ นาที	
แนวทางที่ต้องพัฒนา	ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ ตระหนักในการเสพข้อมูลบนสื่อสังคมออนไลน์ อย่างพอเพียง และรู้เท่าทัน พร้อมน้อมนำหลักธรรมเพื่อใช้เสพข้อมูล สามารถนำประเด็นในสังคมออนไลน์ที่น่าสนใจมาวิเคราะห์ ได้อย่างรู้เท่าทัน และสามารถแก้ไขปัญหาในการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างถูกต้องได้ด้วยตนเอง
แนวคิดและหลักการ	นำหลักธรรม มาปฏิบัติในการเสพข้อมูลบนสื่อสังคมออนไลน์ เพื่อที่จะฝึกตนเองให้เป็นบุคคลที่มีปัญญา ด้วยความอดทน อดกลั้น ยับยั้งตน จากข้อมูลที่ไม่ดีได้ /สามรถเปลี่ยนแปลงตนเองได้โดยเลือกรับข้อมูลดี เป็นประโยชน์ หรือรู้จักเลือกเสพข้อมูลเท่าที่จำเป็น/สามารถโต้ตอบกับการใช้สื่อสังคมออนไลน์ได้อย่างมีสติและรู้ตัวทั่วพร้อม

	เพราะบุคคลใดขาดหลักธรรมความพอเพียง และการรู้เท่าทันการเสพสื่อย่อมตกเป็นเหยื่อของข้อมูลข่าวสารนั้นๆ ดังพระราชดำรัสที่ว่า *"ในการดำเนินชีวิตของเรา เราต้องข่มใจไม่กระทำสิ่งใด ๆ ที่เรารู้สึกด้วยใจจริงว่าชั่ว ว่าเสื่อม เราต้องฝืน ต้องต้านความคิดและความประพฤติทุกอย่าง ที่รู้สึกว่าขัดกับธรรมะ เราต้องกล้า และบากบั่น ที่จะกระทำสิ่งที่เราทราบ ว่าเป็นความดี เป็นความถูกต้อง และเป็นธรรม ถ้าเราร่วมกันทำเช่นนี้ ให้ได้จริง ๆ ให้ผลของความดี บังเกิดมากขึ้น ๆ ก็จะช่วยค้ำจุนส่วนรวมไว้มิให้เสื่อมลงไปและจะช่วยให้ฟื้นคืนดีขึ้นได้ เป็นลำดับ*
วัตถุประสงค์	๑. รู้และเข้าใจเกี่ยวกับการเสพข้อมูลบนสื่อ สังคมออนไลน์ อย่างพอเพียงและรู้เท่าทันตามหลักพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง ๒. ตระหนักรู้และให้ความสำคัญ โดยนำแนวทางปฏิบัติตน ในการเสพข้อมูลบนสื่อออนไลน์ อย่าง รู้จักพอประมาณ พอเพียง ๓. สามารถนำประเด็นร้อนในสังคมออนไลน์ที่น่าสนใจมาวิเคราะห์ ได้อย่างรู้เท่าทัน ๔. สามารถแก้ไขปัญหาการเสพข้อมูลในสื่อสังคมออนไลน์อย่างถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนาได้ด้วยตนเอง ไปสู่การจัดการดูแลทั้งในระดับบุคคลชุมชน สังคม และประเทศชาติ
สื่อการสอน	๑. บทเพลงสมาธิ ดั่งดอกไม้บาน ๒. กระดาษบันทึก / ปากกา ๓. ใบงานบันทึกการเรียนรู้ ๔. ยูทูบที่ใช้เป็นช่องทางเสนอภาพวิดีโอที่สอดคล้องกับเนื้อหาสาระ ๕. ศึกษาบทเรียนทางสไลด์คอมพิวเตอร์ ๖. วิเคราะห์แสดงความคิดเห็นระหว่างกลุ่ม
วิธีดำเนินกิจกรรม	**ขั้นนำ** ๑. ให้ผู้เรียนทำสมาธิภาวนา ๕ นาที ด้วยบทเพลงดั่งดอกไม้บาน พร้อมท่าทางประกอบเพลง ๒. วิทยากรให้ผู้เรียนชมคลิป พ่อแห่งแผ่นดิน พร้อมสัญญาจะทำ หนึ่ง ความดี ลงในใบงาน **ขั้นกิจกรรม** ๓. วิทยากรแบ่งกลุ่ม ๕ คน โดยให้ผู้เรียนร่วมกันศึกษาถึง ความพอเพียง และ การรู้เท่าทันในการเสพข้อมูลบนสื่อสังคมออนไลน์อย่างถูกต้องได้ด้วยตนเองตามหลักพระพุทธศาสนา เพื่อไปสู่การจัดการดูแลตนเอง ทั้งในระดับบุคคลชุมชน สังคม และประเทศชาติ โดยศึกษา งานวิจัยปี ๒๕๖๐ หัวข้อ พุทธวิธีการรู้เท่าทันสื่อใหม่ สำหรับเยาวชนในเขตกรุงเทพมหานคร ผู้วิจัย ดร.สายน้ำผึ้ง รัตนงาม /นายอุปถัมภ์ ชมพู ได้รับทุนสนับสนุนจากวิจัย จาก สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มจร. เรียบเรียงโดย ดร.สายน้ำผึ้ง รัตนงาม ๔. วิทยากรให้ผู้เรียนแต่ละกลุ่มออกมานำเสนอ หลักธรรมในพระพุทธศาสนามาใช้เพื่อความพอเพียงและรู้เท่าทัน เพื่อการเสพข้อมูลบนสื่อออนไลน์ในชีวิตประจำวัน ๕. หลังจากนั้นวิทยากรให้แต่ละกลุ่มนำข้อมูลที่ร่วมกันวิเคราะห์ดังกล่าว เขียนลงในกระดาษ โดยเขียนออกมาในรูปของ mind mapping พร้อมกับวาดภาพ ที่เกี่ยวข้องกับความพอเพียง และการรู้เท่าทันให้อย่างเป็นรูปธรรม ในแต่ละกลุ่ม ๖. วิทยากรให้ทุกกลุ่มนำเสนอผลงานของตัวเองกลุ่มละ ๕ นาที ๗. วิทยากรสะท้อนคำถามเพื่อให้เกิดการใคร่ครวญต่อการเรียนรู้ว่า - สิ่งที่อยากนำไปใช้ในการพัฒนาตนเองคืออะไรบ้าง **ขั้นสะท้อน** วิทยากรสุ่มตัวแทน ๒-๓ คน ออกมาเล่าหรือแบ่งประสบการณ์ที่ได้เรียนรู้เมื่อสักครู่

	ให้เพื่อนๆ ใน ห้องห้องฟัง โดยให้ทุกคนตั้งใจฟังความรู้สึกและประสบการณ์ของเพื่อนที่ออกมาเล่า **ขั้นสรุปและประยุกต์** ๑. วิทยากรสรุปตามวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้และเชื่อมโยงเข้าสู่วิถีชีวิตจริง ๒ วิทยากรให้ผู้เรียนสงบนั่ง เตรียมจิตอยู่กับความรู้สึกของตัวเองแล้วใคร่ครวญว่า ได้เรียนรู้อะไร อย่างไร บ้างกับกิจกรรมเมื่อสักครู่ แล้วเขียนลงใบงานบันทึกการเรียนรู้ส่วนตัว
การวัดผลและประเมินผล	๑) การสังเกตการมีส่วนร่วมในกิจกรรม ๒) โครงงานที่นักเรียนนำเสนอ ๓) ใบสรุปข้อคิดที่ได้จากกิจกรรม

กิจกรรมที่ ๙	Sharpen the Project
เวลาที่ใช้ ๕๐ นาที	
แนวทางที่ต้องพัฒนา	ผู้เรียนเห็นตัวอย่างที่ดีของการทำโครงงานที่มีประสิทธิภาพ และสามารถนำสิ่งที่ได้รับรู้มาพัฒนา ปรับปรุงโครงงานของตนเองได้ตลอดถึงผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถพัฒนาโครงงานออกมาให้เป็นที่สำเร็จ
แนวคิดและหลักการ	ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้เรียนรู้ต้นแบบโครงงานที่ประสบความสำเร็จเพื่อนำแนวคิดมาปรับปรุงโครงงานของตนเองให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น
วัตถุประสงค์	๑. เพื่อให้เห็นตัวอย่างที่ดีของการทำโครงงานที่มีประสิทธิภาพ ๒. เพื่อให้สามารถนำสิ่งที่ได้รับรู้มาพัฒนา ปรับปรุงโครงงานของตนเองได้ ๓. เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถพัฒนาโครงงานออกมาให้เป็นที่สำเร็จ
สื่อการสอน	๑. กระดาษ A 4 ๒. ปากกา ๓. ใบงานบันทึกการเรียนรู้ ๔. คลิป VDO ที่ประสบความสำเร็จ
วิธีดำเนินกิจกรรม	**ขั้นนำ** วิทยากรชี้ให้เห็นความสำคัญของโครงงานที่ทำแล้วเกิดประโยชน์ต่อชุมชนจริงๆ เป็นอย่างไร และมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาตนเอย่างไร **ขั้นกิจกรรม** วิทยากร นำเสนอวิดีโอ เกี่ยวกับโครงงานที่ประสบผลสำเร็จ **ขั้นสะท้อน** นำผลที่ทำกิจกรรมมาแลกเปลี่ยน และหาคนมาวิพากษ์เวลาที่เด็กนำเสนอ (W5) เมื่อดูแล้วกลับมาวิเคราะห์โครงการของตนเองว่าเป็นอย่างไร มีข้อบกพร่องตรงไหน ให้เพิ่มเติมหรือแก้ไขข้อบกพร่องนั้น **ขั้นสรุปและประยุกต์** วิทยากรสรุปการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์และให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมในการทำกิจกรรม
การวัดผลและประเมินผล	๑) การสังเกตการมีส่วนร่วมในกิจกรรม ๒) โครงงานที่นักเรียนนำเสนอ ๓) ใบสรุปข้อคิดที่ได้จากกิจกรรม

กิจกรรมที่ ๑๐	นำเสนอโครงการ Smart Youths
เวลาที่ใช้ ๕๐ นาที	
แนวทางที่ต้องพัฒนา	ผู้เรียนนำเสนอโครงงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และผู้เข้าร่วมโครงการสามารถฝึกภาวะผู้นำได้
แนวคิดและหลักการ	เพื่อให้ผู้เข้าร่วมโครงการได้ เรียนรู้การสรุปความคิดรวบยอด และสามารถนำเสนอให้ผู้อื่นได้รับรู้แบะเข้าใจได้ โดยในการนำเสนอผลงานโครงการ Smart Novice สามารถทำได้ในรูปแบบต่างๆ เช่น การแสดงนิทรรศการ ซึ่งมีการจัดแสดงและการอธิบายด้วยคำพูด หรือในรูปแบบของการรายงานปากเปล่า ไม่ว่าจะเป็นการนำเสนอผลงานในรูปแบบใด ต้องมีความชัดเจน เข้าใจง่าย และมีความถูกต้องของเนื้อหา การแสดงผลงานเป็นขั้นตอนที่สำคัญของการทำโครงงาน เพราะเป็นการแสดงผลผลิตของงาน ความคิด และความพยายามทั้งหมดที่ผู้ทำโครงงานได้ทุ่มเมลงไป และเป็นวิธีการที่ทำให้ผู้อื่นได้รับรู้ และเข้าใจถึงการวางแผน การออกแบบ รวมทั้งเป้าหมายของโครงการ โดยในการฝึกในกิจกรรมนี้เป็นฝึกการเรียงลำดับความคิด ฝึกการนำเสนอ และฝึกภาวะผู้นำ
วัตถุประสงค์	๑. เพื่อให้สามารถนำเสนอโครงงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ๒. เพื่อให้ผู้เข้าร่วมโครงการสามารถฝึกภาวะผู้นำได้ ๓. เพื่อนำเสนอโครงงานเป็นนิทรรศการ
สื่อการสอน	๑. กระดาษ A 4 ๒. ปากกา ๓.ใบงานบันทึกการเรียนรู้
วิธีดำเนินกิจกรรม	**ขั้นนำ** วิทยากรอธิบายถึงวัตถุประสงค์ของการทำกิจกรรมนี้ และองค์ประกอบที่สำคัญที่ต้องมีในนำเสนอโครงงาน เช่น ชื่อโครงงาน ผู้จัดทำ ความเป็นมาของเรื่องที่จะทำ **วิธีดำเนินการ** ผลที่ได้หรือข้อสังเกตที่ได้จากการทำโครงการ **ขั้นกิจกรรม** - ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมนำเสนอโครงงาน Smart Youths - ประกาศรางวัลโครงงานสร้างสรรค์และแต่งตั้งอาจารย์ที่ปรึกษาโครงงาน - นำเสนอเฟสบุ๊คกลุ่มโครงงาน Smart Novice และวิธีการใช้งาน - รวมถึงแนวทางการติดตามโครงงาน **ขั้นสะท้อน** นำผลที่ทำกิจกรรมมาแลกเปลี่ยน สรุปผลกิจกรรมที่ได้ทำมาระยะเวลา ๘ สัปดาห์ (W6) **ขั้นสรุปและประยุกต์** - การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม - ประเมินจากประสิทธิภาพการนำเสนอโครงการ
การวัดผลและประเมินผล	๑) การสังเกตการมีส่วนร่วมในกิจกรรม ๒) โครงงานที่นักเรียนนำเสนอ ๓) ใบสรุปข้อคิดที่ได้จากกิจกรรม

แบบสังเกตพฤติกรรมตามกรอบภาวนา ๔

กายภาวนา.....

.....

.....

ศีลภาวนา.....

.....

.....

.....

จิตตภาวนา.....

.....

.....

.....

ปัญญาภาวนา.....

.....

.....

.....

ลงชื่อผู้ประเมิน

.....

ใบงานโครงงาน

ชื่อโครงงาน.....

กลุ่ม.....

หัวหน้ากลุ่ม ชื่อ.....โทร.....

สมาชิก

๑.....๒.....

๓.....๔.....

๕.....๖.....

๗.....๘.....

facebook.....

๑.สภาพปัญหา

.....

๒.สาเหตุของปัญหา

.....

๓.เป้าหมาย/ผลที่ต้องการเมื่อเสร็จสิ้นโครงงาน

.....

๔.วิธีดำเนินการ/กิจกรรมที่ทำ

.....

๕.ธรรมะที่ใช้ในการดำเนินงาน

.....

ภาคผนวก ข

แบบวัดการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยา

แบบวัด

การจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนชั้นช่วงชั้นที่ ๔

คำชี้แจง

ให้นักเรียนอ่านแล้วตัดสินใจเลือกคำตอบจากตัวเลือกที่กำหนดให้ คำตอบเหล่านี้ไม่มีคำตอบใดถูกหรือผิด จึงขอให้นักเรียนเลือกตอบให้ตรงกับความรู้สึกและการปฏิบัติตนของนักเรียนให้มากที่สุดโดยทำเครื่องหมายกากบาท (x) ให้ตรงกับตัวอักษร/ช่องที่นักเรียนเลือกเพียง ๑ ตัวเลือกเท่านั้น

ผลของแบบสอบถามจะนำเสนอผลเป็นภาพรวม และเป็นความลับ จะไม่มีผลกระทบใดๆต่อนักเรียนผู้ทำแบบสอบถาม

*๑๑๑

ข้อ๖ การสร้างภูมิคุ้มกันให้ครัวเรือนมีเป้าหมายเพื่ออะไร

ก. สืบทอดประเพณีที่ดีงาม ครอบครัวมีสุข ข. สร้างอนาคตครอบครัว ลดรายจ่ายฟุ่มเฟือย

ค. ออมเงินไว้เมื่อจำเป็น เพิ่มทรัพยากร ง. ฝึกทักษะอาชีพ ดำรงตนตามคำสอนที่ดี

ข้อ ๗ เศรษฐกิจพอเพียงเป็นอย่างไร

ก. เน้นที่การแข่งขัน ข. เน้นที่การแสวงหาผลกำไร

ค. เน้นที่สามารถเลี้ยงตัวเองได้ ง. เน้นการผลิตเพื่อการค้า

ข้อ ๘ โครงการใดต่อไปนี้ไม่ใช่โครงการพัฒนาประเทศตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ก. โครงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ข. โครงการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ค. โครงการส่งเสริมสินค้า OTOP ง. โครงการส่งเสริมประเพณี วัฒนธรรม

ข้อ ๙ คุณธรรมด้านใดที่มีความสำคัญกับหลักเศรษฐกิจ พอเพียงมากที่สุด

ก. เป็นคนมีศีลธรรม ข. มีความละอายต่อบาป

ค. เป็นผู้มีความโอบอ้อมอารี ง. มีความซื่อสัตย์ ขยันหมั่นเพียร

ข้อ ๑๐ ข้อใดคือความหมายของการพึ่งตนเอง

ก. มีความมั่นใจว่าตนเองเก่ง ข. มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

ค. ขอความช่วยเหลือเมื่อทำสิ่งนั้นไม่ได้ ง. พยายามทำทุกอย่างด้วยตนเองแม้จะทำไม่ได้ดี

ตอนที่ ๒ แบบวัดด้านเจตคติความมีเหตุผลต่อความพอเพียง

ข้อ	เนื้อความ	เห็นด้วยมาก	เห็นด้วยปานกลาง	เห็นด้วยน้อย	ไม่เห็นด้วย
๑๑	ฉันคิดว่าการผลิตสินค้าเพื่อส่งออกต่างประเทศ ขัดกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง				
๑๒	ฉันคิดว่าทุกคนควรใช้ของที่ถูกที่สุด เพื่อเป็นการประหยัดเงิน				
๑๓	ฉันคิดว่าอาชีพเกษตรกร คือคนที่มี ความพอเพียงมากที่สุด				
๑๔	ผู้ที่มีความพอเพียงมากที่สุด คือ ผู้สูงอายุ เพราะมีประสบการณ์ชีวิตมามาก				
๑๕	ฉันคิดว่าโตขึ้น ฉันอยากเรียนสูงๆ ทำงานที่ได้เงินเดือนสูงๆ ตามที่พ่อแม่ปรารถนา				
๑๖	ฉันมาชาร์จมือถือที่โรงเรียน เพื่อประหยัดค่าไฟที่บ้าน				
๑๗	ฉันไม่คิดว่าการซื้อขนมแจกเพื่อนทุกวันเพื่อจะได้เป็นหัวหน้าห้องเป็นสิ่งที่ดี				
๑๘	ฉันว่าการอดอาหารเพื่อเอาเงินใส่ ออมสินไว้ซื้อของที่ต้องการไม่ใช่วิธีที่ดี				
๑๙	หากฉันเป็นนักกีฬาแต่ไม่สบายกะทันหัน ฉันยินดีถอนตัวให้ผู้อื่นเข้าแข่งขันแทน				
๒๐	ฉันคิดว่าการดื่มเครื่องดื่มที่ร้านกาแฟมีคุ้มค่าของราคาและบรรยากาศ และดูมีสไตล์				

ตอนที่ ๓ แบบวัดพฤติกรรมการสร้างภูมิคุ้มกันในตนเอง

ข้อ	เนื้อความ	มีการปฏิบัติมาก	มีการปฏิบัติปานกลาง	มีการปฏิบัติน้อย	ไม่มีการปฏิบัติ
๒๑	ฉันมีเพื่อนที่ไม่เคยทำให้ฉันถูกครูลงโทษ				
๒๒	ฉันใช้แอปในมือถือได้ทุกแอปที่โหลดมา				
๒๓	เมื่อขึ้น-ลงอาคารเรียน๑-๒ชั้น ฉันใช้บันได				

๒๔	ฉันทำการบ้านเองทุกครั้ง แม้รู้ว่าอาจทำผิดพลาดบ้าง				
๒๕	ฉันบอกพ่อแม่ให้ใช้หลอดประหยัดไฟ				
๒๖	ฉันจะดีใจมากถ้าเก็บเงินได้ เพราะจะได้เอาไปให้พ่อแม่ของฉัน				
๒๗	ถ้าฉันพบยายขอทานหน้าสถานีตำรวจ ฉันจะเอาเงินค่าข้าวทั้งหมดให้ยายขึ้นรถกลับบ้าน				
๒๘	ฉันสนใจสินค้าที่ออกใหม่ แต่ไม่ได้ซื้อทุกครั้ง				
๒๙	ฉันให้พ่อแม่ซื้อเสื้อนักเรียนใหม่ทุกเทอม				
๓๐	ฉันสอนให้พ่อแม่ใช้ไลน์อย่างยากลำบาก เพื่อประหยัดเงินในการติดต่อกัน				

ถามอีกนิด.....

นักเรียนเคยได้ยินเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่

ก. เคย ข. ไม่เคย

นักเรียนได้ยินเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง**ครั้งแรก**จากที่ใด

ก. ครอบครัว ข. เพื่อน ค.โรงเรียน ง.สื่อต่างๆ จ.อื่นๆ โปรดระบุ .....

นักเรียนคิดว่าตนเองมีความรู้ความเข้าใจเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงในระดับใด

ก. มาก ข. ปานกลาง ค.น้อย ง.ไม่รู้เลย

นักเรียนคิดว่าตนเองสามารถปฏิบัติตนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงได้หรือไม่

ก. ได้ ข. ไม่ได้

ตอนนี้นักเรียนคิดว่าตนเองเป็นคนที่ปฏิบัติตนตามตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับใด

ก. มาก ข. ปานกลาง ค.น้อย ง.ไม่เลย

แบบวัด

การจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนชั้นช่วงชั้นที่ ๔

คำชี้แจง

ให้นักเรียนอ่านแล้วตัดสินใจเลือกคำตอบจากตัวเลือกที่กำหนดให้ คำตอบเหล่านี้ไม่มีคำตอบใดถูกหรือผิด จึงขอให้นักเรียนเลือกตอบให้ตรงกับความรู้สึกและการปฏิบัติตนของนักเรียนให้มากที่สุดโดยทำเครื่องหมายกากบาท (x) ให้ตรงกับตัวอักษร/ช่องที่นักเรียนเลือกเพียง ๑ ตัวเลือกเท่านั้น

ผลของแบบสอบถามจะนำเสนอผลเป็นภาพรวม และเป็นความลับ จะไม่มีผลกระทบใดๆต่อนักเรียนผู้ทำแบบสอบถาม

๑๑๑

ข้อ ๘ โครงการใดต่อไปนี้ไม่ใช่โครงการพัฒนาประเทศตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ก. โครงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ข. โครงการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ค. โครงการส่งเสริมสินค้า OTOP ง. โครงการส่งเสริมประเพณี วัฒนธรรม

ข้อ ๙ คุณธรรมด้านใดที่มีความสำคัญกับหลักเศรษฐกิจ พอเพียงมากที่สุด

ก. เป็นคนมีศีลธรรม ข. มีความละอายต่อบาป

ค. เป็นผู้มีความโอบอ้อมอารี ง. มีความซื่อสัตย์ ขยันหมั่นเพียร

ข้อ ๑๐ ข้อใดคือความหมายของการพึ่งตนเอง

ก. มีความมั่นใจว่าตนเองเก่ง ข. มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

ค. ขอความช่วยเหลือเมื่อทำสิ่งนั้นไม่ได้ ง. พยายามทำทุกอย่างด้วยตนเองแม้จะทำไม่ได้ดี

ปญฺญา โลกสฺมิ ปชฺโชโต
มจร
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตอนที่ ๒ แบบวัดด้านเจตคติความมีเหตุผลต่อความพอเพียง

ข้อ	เนื้อความ	เห็นด้วยมาก	เห็นด้วยปานกลาง	เห็นด้วยน้อย	ไม่เห็นด้วย
๑๑	ฉันคิดว่าการผลิตสินค้าเพื่อส่งออกต่างประเทศ ขัดกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง				
๑๒	ฉันคิดว่าทุกคนควรใช้ของที่ถูกที่สุด เพื่อเป็นการประหยัดเงิน				
๑๓	ฉันคิดว่าอาชีพเกษตรกร คือคนที่มี ความพอเพียงมากที่สุด				
๑๔	ผู้ที่มีความพอเพียงมากที่สุด คือ ผู้สูงอายุ เพราะมีประสบการณ์ชีวิตมามาก				
๑๕	ฉันคิดว่าโตขึ้น ฉันอยากเรียนสูงๆ ทำงานที่ได้เงินเดือนสูงๆ ตามที่พ่อแม่ปรารถนา				
๑๖	ฉันมาชาร์จมือถือที่โรงเรียน เพื่อประหยัดค่าไฟที่บ้าน				
๑๗	ฉันไม่คิดว่าการซื้อขนมแจกเพื่อนทุกวันเพื่อจะได้เป็นหัวหน้าห้องเป็นสิ่งที่ดี				
๑๘	ฉันว่าการอดอาหารเพื่อเอาเงินใส่ ออมสินไว้ซื้อของที่ต้องการไม่ใช่วิธีที่ดี				
๑๙	หากฉันเป็นนักกีฬาแต่ไม่สบายกะทันหัน ฉันยินดีถอนตัวให้ผู้อื่นเข้าแข่งขันแทน				
๒๐	ฉันคิดว่าการดื่มเครื่องดื่มที่ร้านกาแฟมีคุ้มค่าของราคาและบรรยากาศ และดูมีสไตล์				

ตอนที่ ๓ แบบวัดพฤติกรรมการสร้างภูมิคุ้มกันในตนเอง

ข้อ	เนื้อความ	มีการปฏิบัติมาก	มีการปฏิบัติปานกลาง	มีการปฏิบัติน้อย	ไม่มีการปฏิบัติ
๒๑	ฉันมีเพื่อนที่ไม่เคยทำให้ฉันถูกครูลงโทษ				
๒๒	ฉันใช้แอปในมือถือได้ทุกแอปที่โหลดมา				
๒๓	เมื่อขึ้น-ลงอาคารเรียน๑-๒ชั้น ฉันใช้บันได				

๒๔	ฉันทำการบ้านเองทุกครั้ง แม้รู้ว่าอาจทำผิดพลาดบ้าง				
๒๕	ฉันบอกพ่อแม่ให้ใช้หลอดประหยัดไฟ				
๒๖	ฉันจะดีใจมากถ้าเก็บเงินได้ เพราะจะได้เอาไปให้พ่อแม่ของฉัน				
๒๗	ถ้าฉันพบยายขอทานหน้าสถานีตำรวจ ฉันจะเอาเงินค่าข้าวทั้งหมดให้ยายขึ้นรถกลับบ้าน				
๒๘	ฉันสนใจสินค้าที่ออกใหม่ แต่ไม่ได้ซื้อทุกครั้ง				
๒๙	ฉันให้พ่อแม่ซื้อเสื้อนักเรียนใหม่ทุกเทอม				
๓๐	ฉันสอนให้พ่อแม่ใช้ไลน์อย่างยากลำบาก เพื่อประหยัดเงินในการติดต่อกัน				

ถามอีกนิด.....

นักเรียนเคยได้ยินเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่

ก. เคย ข. ไม่เคย

นักเรียนได้ยินเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง**ครั้งแรก**จากที่ใด

ก. ครอบครัว ข. เพื่อน ค.โรงเรียน ง.สื่อต่างๆ จ.อื่นๆ โปรดระบุ ....

นักเรียนคิดว่าตนเองมีความรู้ความเข้าใจเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงในระดับใด

ก. มาก ข. ปานกลาง ค.น้อย ง.ไม่รู้เลย

นักเรียนคิดว่าตนเองสามารถปฏิบัติตนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงได้หรือไม่

ก. ได้ ข. ไม่ได้

ตอนนี้นักเรียนคิดว่าตนเองเป็นคนที่ปฏิบัติตนตามตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับใด

ก. มาก ข. ปานกลาง ค.น้อย ง.ไม่เลย

ตอนที่ ๔ ***แบบวัดการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔***

๑.สิ่งที่ฉันเรียนรู้จาการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔

.....

๒.กิจกรรมที่ฉันชอบมากที่สุดคือ.....

.....

เพราะ.....

.....

๓. ปัญหาที่ฉันพบระหว่างกิจกรรมการเรียนรู้.....

.....

๔.สิ่งที่ฉันต้องการให้คุณครูช่วยเหลือ.....

.....

๕.สิ่งที่ฉันอยากให้มีการปรับปรุงแก้ไขในจัดการเรียนรู้.....

.....

๖.สิ่งที่เป็นความในใจที่ฉันต้องการบอกให้คุณครูรับรู้.....

.....

๗.ธรรมะในใจที่เกิดขึ้นในจัดการเรียนรู้.....

.....

๘.จากการจัดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ ตลอดระยะเวลากว่า ๒ เดือนครึ่ง นักเรียนได้นำความพอเพียงไปประยุกต์ใช้อย่างไรบ้าง.....

.....

๙.นักเรียนชอบหรือประทับใจการจัดการเรียนรู้ในรูปแบบกิจกรรมที่พระอาจารย์ออกแบบหรือไม่และมีข้อเสนอแนะอย่างไร.....

.....

ภาคผนวก ค

สมุดบันทึก

ข้อคิดที่ได้จากกิจกรรมการ

สมุดบันทึก
ข้อคิดที่ได้จากกิจกรรม
การจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔

คำชี้แจง

ให้นักเรียนบันทึกข้อคิดที่ได้จากการทำกิจกรรมในแต่ละกิจกรรม โดยบันทึกในประเด็นดังต่อไปนี้

๑. ข้อคิดที่ได้ในแต่ละกิจกรรม
๒. ข้อคิดและสิ่งที่เรียนรู้ในวันนี้
๓. ความประทับใจในวันนี้
๔. ความผิดและข้อบกพร่องของตนเอง
๕. ความตั้งใจที่จะทำในวันนี้
๖. อื่นๆ

(ตัวอย่าง)

กิจกรรมที่ ๑-๑๐

ข้อคิดที่ได้จากกิจกรรม

.....

.....

.....

ความประทับใจในกิจกรรม

.....

.....

.....

ความผิดและข้อบกพร่องของตนเองในกิจกรรม

.....

.....

.....

ความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นจากกิจกรรม

.....

.....

.....

ความตั้งใจจะเอาความรู้ใหม่ไปใช้อย่างไร

.....

.....

.....

อื่น ๆ

.....

.....

.....

ภาคผนวก ง

สมุดบันทึกประจำวัน

ความพอเพียงในชีวิตประจำวัน

สมุดบันทึกประจำวัน

ความพอเพียงในชีวิตประจำวัน

(การจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔)

ชื่อ .....

เลขที่.....ชั้น.....

โรงเรียน.....

สมุดบันทึกประจำวัน

คำชี้แจง

เวลาที่ใช้ ๑ เดือน

แนวความคิด/หลักการ

ชีวิตของเราดำรงอยู่ได้ จำเป็นต้องมีการปฏิสัมพันธ์กับโลกภายนอก สิ่งที่จะช่วยในการสานสัมพันธ์หรือเครื่องมือการปฏิสัมพันธ์คือ ตา หู จมูก ลิ้น กายใจ ของเรา ถ้าเราใช้ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ไม่เป็น ตาหู จมูก ลิ้น กาย ใจของเรา กลับเป็นทางมาของโทษความเสียหาย ทำให้เกิดความเดือดร้อนทั้งตนเองและผู้อื่น การรู้จักสำรวมในการใช้ชีวิต ไม่ให้ลุ่มหลง เพลิดเพลินมัวเมา การมีสติมีภูมิคุ้มกันทางจิตใจในการรู้จักพิจารณาการกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น จะช่วยฝึกฝนพฤติกรรมพอเพียงในชีวิตประจำวัน

วัตถุประสงค์

๑ เพื่อให้นักเรียนรู้จักสำรวจพฤติกรรมความพอเพียงในชีวิตประจำวัน

๒ เพื่อให้นักเรียนรู้จักพิจารณาอย่างรอบคอบก่อนตัดสินใจปฏิบัติตนเองและฝึกฝนความพอเพียงในแต่ละกิจกรรมในชีวิตประจำวัน

๓ เพื่อให้นักเรียนสามารถอธิบายเหตุผลและวิธีคิดการตัดสินเลือกปฏิบัติในแต่ละเหตุการณ์ว่าเป็นวิธีคิดแบบใดในการสร้างความคุ้มกันตัวเองให้เกิดความพอเพียงได้

สื่อ/อุปกรณ์ในการสอน

สมุดบันทึก

วิธีการดำเนินกิจกรรม

วิทยากรชี้แจงวัตถุประสงค์ของกิจกรรม และยกตัวอย่างเหตุการณ์ ในการบันทึก

ตัวอย่าง

วันที่	ข้อมูลที่บันทึก/กิจกรรม	วิธีการคิด/แสดงเหตุผลในการตัดสินใจ
๑	วันนี้นักเรียนอยากไปซื้อเสื้อผ้าใหม่สักชุด แต่เมื่อไปดูเสื้อผ้าแล้วมีในตู้เยอะแยะ จึงตัดสินใจไม่ซื้อ	ตัดสินใจไม่ซื้อเสื้อใหม่ เพราะคิดว่าจะช่วยคุณพ่อคุณแม่ประหยัดเงิน หรือ ตัดสินใจไม่ซื้อเดือนนี้ จะเอาเสื้อผ้าในตู้ไปบริจาคก่อนแล้วค่อยซื้อใหม่
๒	นักเรียน อยากซื้อมือถือรุ่นใหม่ที่เรียกว่า smart Phone เมื่อพ่อพานักเรียนไปซื้อมือถือใหม่ก็พบว่ามีมือถือ ๒ แบบ แบบที่หนึ่งราคาไม่แพง มีลักษณะเรียบๆ ไม่สวยฉูดฉาดตาแต่สามารถใช้งานอินเทอร์เน็ตได้ ส่วนมือถืออีกเครื่องหนึ่งมีลักษณะการออกแบบสวยงาม ราคาค่อนข้างแพง ในใจนักเรียนอยากได้มือถือเครื่องที่มีการออกแบบสวยหรู แต่ก็คิดว่า ไม่ว่าราคาจะถูกหรือแพง มือถือทั้ง ๒ เครื่องก็ใช้งานอินเทอร์เน็ตได้เหมือนกัน ดังนั้นจึงตัดสินใจบอกพ่อว่าจะให้ซื้อมือถือเครื่องที่มีราคาถูกกว่า เพราะถึงอย่างไรก็ใช้งานได้เหมือนกัน	ตัดสินใจซื้อของในราคาที่ถูกกว่าและใช้งานได้ดี จะช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายพ่อแม่

ให้นักเรียนจดบันทึกกิจวัตรประวัน เพื่อสำรวจตัวเองในการใช้ชีวิตประจำวัน ในเรื่อง

๑) ด้านการใช้สิ่งของเครื่องใช้ส่วนตัว เช่น ซื้อของฟุ่มเฟือย หรือเกินความจำเป็นหรือไม่

๒) ด้านการบริโภคอาหาร เช่น การกินอาหารมีประโยชน์หรือไม่ กินมากหรือกินน้อยเกินไป

๓) ด้านการใช้ทรัพยากรธรรมชาติส่วนรวม เช่น การใช้ไฟฟ้าการใช้คอมพิวเตอร์ ใช้สิ่งของส่วนรวมในโรงเรียน มีการประหยัดหรือคำนึงถึงความคุ้มค่าหรือไม่

๔) ด้านการใช้เงิน เช่น มีการเก็บออม ประหยัดในแต่ละวันหรือไม่

๕) ด้านการใช้เวลา เช่น แบ่งเวลาอ่านหนังสือ เวลาเล่นsocial network เล่มเกม แบ่งเวลาพักผ่อน ใช้เวลาให้เป็นประโยชน์หรือไม่

ในแต่ละวันเป็นเวลา ๑ เดือน ดังนี้

๑. ให้นักเรียนยกตัวอย่างเหตุการณ์หรือกิจกรรมในชีวิตประวัน ๑ เหตุการณ์ จาก ๕ ด้าน/หัวข้อ

๒. ให้นักเรียนอธิบายเหตุผลและวิธีคิดในการตัดสินใจเลือกฝึกฝนพอเพียงในแต่ละเหตุการณ์อย่างไร

การวัดและประเมินผล

ประเมินผลจากสมุดบันทึกกิจกรรมในแต่ละวัน

วันที่ .....

๑. ให้นักเรียนยกตัวอย่างเหตุการณ์หรือกิจกรรมในชีวิตประวัน ๑ เหตุการณ์ ใน ๕ ด้าน/หัวข้อ

.....

.....

.....

๒.ให้นักเรียนอธิบายเหตุผลและวิธีคิดในการตัดสินใจฝึกฝนความพอเพียงในแต่ละเหตุการณ์อย่างไร

.....

.....

.....

๓. คุณธรรมที่เกิดขึ้นในใจฉันวันนี้ จากผลของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการพฤติกรรมพอเพียงของนักเรียนอย่างไร (เช่น รู้สึกเป็นคนดี รู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง รู้สึกเห็นคุณค่าของการประหยัด รู้สึกเป็นคนดีในสังคม ฯลฯ)

.....

.....

.....

ภาคผนวก จ

สรุปบันทึก ข้อคิดที่ได้จากกิจกรรม
การจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยา,
สรุปบันทึกประจำวัน ความพอเพียงในชีวิตประจำวัน

สรุปบันทึก

ข้อคิดที่ได้จากกิจกรรม: การจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔

กิจกรรม	(๑) ข้อคิดที่ได้	(๒) ความประทับใจ	(๓) ความผิดและข้อบกพร่องของตนเอง	(๔) ความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้น	(๕) ความตั้งใจจะเอาความรู้ใหม่ไปใช้อย่างไร
กิจกรรมที่ ๑ ต้นแบบในการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง	๑. ได้รู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง/รู้ ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง (๒๘) ๒. ความพอเพียง คือการทำอะไรแล้วไม่ทำให้คนอื่นร้อนผู้อื่น (๔) ๓. ความพอเพียงเป็นสิ่งที่ทำให้เราเกิดความสุขสูงสุดของชีวิต ๔. ความประหยัดจะทำให้ชีวิตมีความสุข ๕. ควรใช้จ่ายอย่างประหยัดเพื่อมีเงินออมไว้ในยามฉุกเฉิน ๖. ตักข้าวพอกิน ไม่ตักเกินที่เราจะกินไม่หมด ๗. การเก็บเงิน ความพอเพียง ๙. ทำให้รู้จักการให้อภัย พึ่งพอใจในสิ่งที่ตนมี	๑. รู้ถึงข้อดีของความพอเพียง/ได้ความรู้เกี่ยวกับความพอเพียง/ ความพอเพียงมีประโยชน์ต่อการใช้ชีวิต (๑๖) ๒. ได้เจอกับครูใหม่จากนอกโรงเรียน/ได้เรียนกับครูที่มีความรู้จากนอกโรงเรียน (๕) ๓. พระอาจารย์/อาจารย์ที่สอนใจดีมาก/ คุณครูสอนดีทำให้เราเข้าใจ (๕) ๔. คนอธิบายๆได้เข้าใจง่ายและสนุก ไม่เบื่อ (๒) ๕. การพอเพียงควรปฏิบัติอย่างไร/ได้รู้ว่าเศรษฐกิจเป็นอย่างไร (๒) ๖. ได้เรียนรู้การใช้ชีวิตแบบพอเพียง (๒) ๗. ทุกคนได้มีส่วนร่วมในการเรียน ๘. กินข้าวอย่างประหยัด	๑. ไม่ค่อยตั้งใจฟัง/คุย/ง่วงนอนทำให้จับใจความไม่ได้ (๑๒) ๒. ไม่มีสมาธิในการฟัง/สติหลุด (๑๑) ๓. ยังไม่ค่อยเข้าใจในการเรียนอย่างถ่องแท้ (๒) ๔. เล่นโทรศัพท์ในบางครั้ง (๒) ๕. การใช้เงินไม่เป็น ใช้มั่ว ใช้แบบไม่คิด ๖. เวลาในคาบน้อยเกินไป ๗. ใช้ทรัพยากรไม่คุ้มค่า	๑. การทำสวนเศรษฐกิจพอเพียง หลักปรัชญาต่างๆ (๘) ๒. หลักปรัชญา/หลักการคิดตามหลักพอเพียง/ความหมายและความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง (๘) ๓. ได้รู้เกี่ยวกับการออมเงินแบ่งไว้ใช้ยามจำเป็นการใช้ชีวิตแบบพอเพียง (๕) ๔. ได้รู้จักความพอเพียง ไม่จำเป็นต้องปลูกผักกินเอง ทำของใช้ๆเอง ไม่ทำให้ใครเดือดร้อน (๔) ๕. ได้รู้สิ่งต่างๆเพิ่มมากขึ้น/รู้ว่าจะต้องปฏิบัติอะไรบ้าง (๔) ๖. ได้รู้จักเศรษฐกิจความพอเพียง ได้รู้ ๓ ห่วง ๒ เงื่อนไข ๗. รู้ความหมายของสัปปริสธรรม ๗ ๘. สิ่งที่สำคัญที่สุดคือ การทำ	๑. นำหลักธรรมไปปรับใช้/จะนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน (๑๗) ๒. ไม่ใช้เงินอย่างฟุ่มเฟือย/ใช้เงินอย่างเหมาะสม/ใช้จ่ายอย่างมีความคิด คิดก่อนใช้/จะใช้เงินอย่างประหยัด อดออม พอเพียง (๑๓) ๓. ไม่ทำให้ผู้อื่นเดือนร้อน (๒) ๔. จะนำไปสอนรุ่นต่อไป ๕. พึ่งพาตนเอง ๖. มีความพอดีให้มากขึ้น ๗. มีสติ ๘. ตักข้าวให้พอกิน ๙. จะพอใจในสิ่งที่ตนมี อยู่อย่างพอเพียง ๑๐.นำความรู้มาใช้ให้เกิดประโยชน์ ๑๑.ใช้ในการบริหารเงินในอนาคต

		๙. ไม่ตรึงเครียด ได้รู้วิธีเก็บเงิน ๑๐.ได้ดูการ์ตูน ๑๑.ได้รู้จักเพื่อนและตนเองมากขึ้น		อะไรแล้วไม่เดือนร้อนผู้อื่น ๙. คำบาลีที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง เช่น ธัมมัญญูตา แปลว่า เป็นผู้รู้จักเหตุและอัตกัญญุตา แปลว่า เป็นผู้รู้จักผล เป็นต้น ๑๐.ได้รู้วิธีการประหยัดเงินที่ถูกต้อง	
กิจกรรมที่ ๒	๑.ได้รู้จักออมเงิน (๑๓) ๒.การทำกิจกรรมร่วมกับผู้อื่น (๑๐) ๓. ได้ความสามัคคี ความพยายาม มุ่งมั่นในการทำงาน มีการวางแผนและความกล้าในการขายงาน (๔) ๔. ทำทุกอย่างต้องมีการวางแผนที่ดี เตรียมทุกอย่างให้พร้อม (๒) ๕. ความประหยัดทำให้ชีวิตมีความสุข (๒) ๖. ได้รู้หลักธรรมใหม่ๆ (๒) ๗. สามัคคีในการทำงาน ๘. ความหมายของมรรค ๘ ๙. ได้รู้การทำงานเป็นกลุ่ม ๑๐.การวางแผนที่ดี ทำให้	๑. ได้นำเสนอผลงาน (๙) ๒. ได้ทำกิจกรรมร่วมกับผู้อื่น/ความสามัคคี (๙) ๓. สนุก ได้รู้จักเพื่อนๆ ได้ความรู้และเหตุผล/ทำให้ได้พูดคุยกับเพื่อน/ ได้ทำงานกับเพื่อน/เป็นกิจกรรมไม่เครียด (๕) ๔. ได้รู้จักครูใหม่ พระอาจารย์ใจดีมากและได้เรียนภาษาอังกฤษด้วย (๓) ๕. ได้รู้จักความรู้ใหม่ๆ/ ได้รู้จักความหมายที่เราไม่รู้ สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน (๒) ๖. เป็นกิจกรรมที่ไม่เครียดมาก	๑. ช้า ฟังครูไม่ทัน คิดโครงการไม่ทัน คิดข้อมูลไม่ออก (๑๕) ๒. หลักธรรมมีหลายข้ออาจจำไม่ได้/ไม่เข้าใจเท่าไหร่ (๔) ๓. สติหลุด/ไม่มีสมาธิ (๓) ๔. การใช้เงินไม่เป็น (๒) ๕. หลักธรรมมีหลายข้ออาจจะจำไม่ได้บ้าง ๖. ไม่มีการพัฒนาในตนเอง ขี้เกียจ ๗. ไม่ได้นั่งในบางตอน ๘. เล่นเกมในคาบเรียน ๙. ช่วยเพื่อนได้น้อย ไม่ค่อยได้ออกความคิดเห็น ๑๐. ได้รู้คำศัพท์ใหม่ๆ ในภาษาอังกฤษ	๑.รู้จักการออม การใช้เงินและวิธีเก็บเงิน (๑๔) ๒. การทำงานร่วมกับผู้อื่น (๘) ๓. ได้รู้หลักธรรมที่จะนำมาประยุกต์ใช้/รู้จักการเข้าสังคม/นำไปใช้ในชีวิตประจำวัน (๔) ๔. มีการวางแผนการทำงาน/ได้ทำงานเป็นระบบ (๒) ๕. ได้รู้คำศัพท์ใหม่ๆ ในภาษาอังกฤษ (๒) ๖. ต้องมีความกระตือรือร้นมากกว่านี้ (๒) ๗. ได้รู้จักสิ่งของมากมายที่จะนำมารีไซเคิลได้ ๘. ได้ความสุขและสามัคคี	๑. การเก็บออมเงินเพื่ออนาคต/ ออมสิน/ไม่ใช้เงินสิ้นเปลือง/จะเก็บเงินออมให้มากที่สุด/การเก็บออมเงินให้ได้มากที่สุดและทำรายรับ-รายจ่ายในตนเอง (๑๓) ๒. ไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน (๕) ๓. จะนำความสามัคคีไปใช้ในงานต่อไป (๒) ๔. สิ่งของที่ไม่มีค่า แต่เรากลับทำให้มีค่า (๒) ๕. จะนำหลักธรรมที่เราทำได้มาพัฒนาและปรับใช้ในชีวิตประจำวันและค่อยๆ ปรับใช้หลักธรรมอื่นๆ ๕. รู้จักการวางแผนการทำงาน ๖. เมื่อทำงานร่วมกับผู้อื่นให้ฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ๗. นำวิธีการทำงานไปทำในการทำงานกลุ่ม ๘. ทุกสิ่งล้วนมีค่า อยู่ที่ตนเอง ๙. จะเป็นคนประหยัด อดออม ถนอมทรัพย์ ๑๐.ใช้เรียงความ

	งานไปได้อย่างราบรื่น ๑๑.ทำงานเป็นกลุ่มควรรับฟังความคิดเห็นจากทุกคน ๑๒.ทำอาชีพที่ถูกต้อง ๑๓.การทำงานอย่างมีสติไม่ประมาท ๑๔.ได้ใช้วัสดุเหลือใช้มาทำกระปุกออมสิน	๗. ได้รู้วิธีเก็บเงิน มีเงินเก็บ ๘. ได้มีโครงการดีๆมาให้ทำ/ได้คิดสิ่งดีในโครงการ (๒) ๙. ความเป็นกันเองของพี่ๆ ๑๐.การประดิษฐ์		เพิ่มขึ้น ๙. การเดินทางสายกลาง ๑๐.ได้รู้จักหลักธรรมใหม่ๆ เช่น อิทธิบาท ๔ ๑๑.การใช้ชีวิตแบบพอเพียง	๑๑.ใช้ชีวิตอย่างมีสติ
กิจกรรมที่ ๓	๑. รู้จักการมุ่งมั่น/ตั้งใจทำอย่างเต็มที่ ในการทำอะไรต่างๆ/ต้องใช้ความอดทนเพื่อจุดมุ่งหมายที่สำเร็จ (๑๓) ๒. ได้รู้จักความพอเพียงและปฏิบัติตามแนวคิด (๒) ๓. ความเพียรที่ถูกต้อง แน่วแน่ รู้สึกตน(๒) ๔. หลักธรรมสามารถนำมาใช้ประยุกต์ได้(๒) ๕. การแบ่งกลุ่มทำโครงงาน (๓) ๖. ได้เรียนรู้มรรค ๘ (๒) ๗. รู้จักคุณค่าของเงิน/ใช้เงินอย่างรู้ค่า (๒) ๘. รู้จักเก็บเงิน/การออมเงิน โดยทำกิจกรรมร่วมกับผู้อื่น	๑. ได้รู้จักว่าการจะทำอะไรมันไม่ใช่เรื่องง่าย/ ได้รู้ข้อดีของความพยายาม/ได้รู้ว่าถ้าเรามุ่งมั่นหรือตั้งใจทำแล้วงานนั่นต้องออกมาดีและสำเร็จ (๑๒) ๒. เพื่อนๆ มีความสามัคคี/ให้ความร่วมมือในการทำงาน ได้ทำงานกับเพื่อนๆ/ เพื่อนๆ ร่วมกันแก้ไขปัญหาที่บกพร่อง(๔) ๓. ได้หลักธรรมใหม่ที่ไม่รู้ (๓) ๔. ได้แสดงออกในการทำกิจกรรม/ได้นำเสนอผลงาน (๓) ๕. เพื่อนตั้งใจฟังวิทยากรที่ให้ความรู้/ตั้งใจเรียนรู้และรู้จักการค้นคว้าสิ่งใหม่ๆ (๒)	๑. ง่วงนอน (๕) ๒. คุยกับเพื่อน (๔) ๓. คิดข้อมูลไม่ออก (๒) ๔. ไม่ค่อยรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง (๒) ๕. สติหลุด/ไม่มีสมาธิในการฟัง (๒) ๖. ช่วยเพื่อนทำงานไม่ได้มาก (๒) ๗. ไม่ค่อยกล้าแสดงออก ๘. ขี้เกียจ ไม่มีจิตใจในการทำกิจกรรม ๙. ไหว้ไม่สวย ๑๐.ลืมงานที่จะมานำเสนอ ๑๑.มีการใช้วัสดุอุปกรณ์ที่ผิดพลาด/คำนวณค่าอุปกรณ์ผิดพลาด	๑. รู้จักการอดทนอดกลั้นในการทำงาน (๙) ๒. ได้รู้หลักธรรมในการทำงาน/หลักธรรมใหม่ รู้จักธรรมะ รู้คุณธรรม (๔) ๓. รู้จักการออม รู้จากการทำงานร่วมกับผู้อื่น (๓) ๔. อดทน ฝึกฝน ตั้งใจ (๒) ๕. เราสามารถร่วมกันพัฒนาประเทศได้หากตั้งใจ (๒) ๖. การเดินทางสายกลาง ไม่ตึงไปหย่อนไป(๒) ๗. ได้รู้หลักมรรค ๘ ลึกมากขึ้น (๒) ๘. การใช้ความรู้มาประยุกต์ใช้ในโครงงาน (๒) ๙. ได้ไหว้พระ ผู้ใหญ่ คนที่	๑. นำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน (๖) ๒. ต้องมีความมุ่งมั่น รู้จักความอดทน (๕) ๓. ตั้งใจเก็บออมเงิน (๔) ๔. การตั้งใจจะทำอะไร อยากได้อะไรต้องมุ่งมั่น หางาน หาเงิน มาซื้อของที่อยากได้/ตั้งใจและมุ่งมั่นกับการทำเป้าหมายให้สำเร็จ (๔) ๕. ช่วยพ่อแม่ประหยัด/การประหยัดค่าใช้จ่ายในบ้าน (๒) ๖. จะพยายามทำงานอย่างสุดความสามารถ/เวลาทำงานต้องทำอย่างตั้งใจ (๒) ๗. จะนำโครงการของเพื่อนๆ ที่น่าสนใจมาปฏิบัติตาม ๘. ปรับใช้ในโครงงานได้ว่าจะช่วยกันอย่างไร จะทำโครงงานอย่างไร (๒)

	(๒) ๙. การไหว้ที่ถูกต้อง ๑๐.การใช้ความพอเพียงกับภาษาอังกฤษ ๑๑.ได้รู้จักธรรมะมากขึ้น ๑๒.ทุกอย่างสามารถเชื่อมโยงกันได้ ๑๓.ทำให้รูสึกว่า ตัวเองต้องตั้งใจทำความดีให้มากกว่านี้และทำให้สำเร็จ ๑๔. รู้จักคุณค่าของขยะ ๑๕. ร่วมมือกันทำงาน ๑๖.คิดในทางที่ถูกต้อง ทั้งอาชีพ ความเพียร	๖. เป็นกันเอง (๒) ๗. ควรใช้ของอย่างคุ้มค่า (๒) ๘. เพื่อนๆ ช่วยกันเก็บออมเงิน ๙. รู้วิธีการไหว้ ๑๐.ได้ใช้ภาษาอังกฤษ ได้รู้คำที่เราไม่เคยรู้ ๑๑. ได้รู้ว่าคนหนึ่งสามารถทำประโยชน์ที่ยิ่งใหญ่ได้มากมายขนาดนี้ ๑๒.ตัวเองสามารถหันมาทำความดีแบบจริงจัง และทำให้มีความพยายามมากขึ้น	๑๒.ไม่ค่อยได้ฟังในสิ่งที่ครูสอน	เด็กกว่าและเพื่อน ๑๐.คำศัพท์ซึ่งเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจพอเพียง ๑๑.จะนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ๑๒.ประโยชน์ของความพอเพียง ๑๓.ได้รู้จักการทำ paper Mache	๙. ใช้ในการเรียน การทำงานกลุ่ม ๑๐.มีความพยายามในการใช้ชีวิต ๑๑.นำการไหว้ไปใช้ ๑๒.นำไปใช้ในชีวิตประจำวัน เดินทางสายกลาง การประนีประนอม ๑๓.สามารถนำไปใช้ในการพูดกับชาวต่างชาติ ๑๔. นำมาใช้บริหาร
กิจกรรมที่ ๔		๑. ได้แสดงออกในทางกิจกรรม (๒๐) ๒. ได้ดูวีดีโอเกี่ยวกับโครงการก้าวคนละก้าว (๒) ๓. นั่งสมาธิ ทำให้จิตใจผ่อนคลาย ๔. ธรรมะเป็นสิ่งที่ดีงาม ๕. ทำให้มีความอดทนและตั้งใจทำในสิ่งที่อยากทำ ๖. ได้รู้จักครูใหม่ ๗. ตั้งใจในการรับความรู้สึก	๑. ไม่ค่อยกล้าแสดงออก (๑๔) ๒. คุยมากไปในบางเวลา/ไม่ค่อยตั้งใจฟัง (๓) ๓. เราไม่สามารถไปร่วมวิ่งได้หรือเป็นส่วนหนึ่งของการวิ่ง (๒) ๔. ไม่ชอบแสดงออกในการทำกิจกรรม ๕. ง่วงนอน ๖. เราอาจไหว้ไม่สวย ๗. สติหลุด	๑.รู้และเข้าใจคุณค่าธรรมะ คุณธรรม และไม่น่าเบื่ออย่างที่คิด (๒๑) ๒. รู้การไหว้ที่ถูกต้อง (๒) ๓. ได้รู้จักคำใหม่ๆในภาษาอังกฤษ/คำศัพท์ซึ่งเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจ (๒) ๔.การทำเพื่อส่วนรวม (๒) ๕. การมีธรรมะในตนเป็นสิ่งที่ดีที่สุด ๖. ทำให้รู้จัดอดออม	๑. เอาไปใช้ในชีวิตประจำวัน- ในสังคม / นำหลักธรรมไปเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต/ใจเย็นให้มากขึ้นและนำธรรมไปแก้ปัญหา (๑๒) ๒. เอาไปปฏิบัติโดยการประหยัดค่าใช้จ่าย (๙) ๓. ปฏิบัติตามหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าสอน (๓) ๔. ต่อไปจะได้ไหว้ให้สวย ถูกวิธี (๒) ๕. จะนึกถึงประโยชน์ส่วนร่วมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว (๒)

		ใหม่ๆ ๘. ได้รู้คำศัพท์ใหม่ๆที่เราไม่รู้ ๙. ได้เรียนรู้วิธีไหว้ที่ถูกต้อง ๑๐.กินข้าวอย่างประหยัด ๑๑.เพื่อนๆมีความร่วมมือกัน ๑๒.รู้ว่าการที่ได้อะไรมาไม่ได้เป็นเรื่องง่าย ๑๓.ได้เรียนรู้สิ่งดีๆในหลักธรรม		๗. จะนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ๘. มีความพอเพียง ๙. การไหว้ทั้งพระ ผู้ใหญ่ และคนที่เด็กกว่า ๑๐.พูออย่างมีทักษะ ๑๑.รู้จักความอดทน	๖. จะนำโครงการของเพื่อนที่น่าในใจไปปฏิบัติ ๗. ออกไปปฏิบัติโดยการปะหยัดค่าใช้จ่ายในบ้านหรือที่ต่างๆ/ตักข้าวให้พอกิน ๘. การที่ตั้งใจจะทำอะไร ต้อมีความมุ่งมั่นจึงจะสำเร็จ ๙. สามารถนำไปใช้ในการพูด ๑๐.นำการไหว้ไปใช้ในการไหว้ครู ไหว้พระ ๑๑.การทำงานอะไรก็ต้องมีการวางแผน
กิจกรรมที่ ๕	๑.เรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องความพอเพียงและปฏิบัติตามแนวคิด (๑๙) ๒. ได้รู้ความหมายของคำบาลี คำต่างๆ ในธรรมคำสอน/ความหมายของมรรค ๘ /ได้รู้คำศัพท์ใหม่ๆ (๓) ๓. การตอบแทนบุญคุณ/การช่วยเหลือคนอื่น (๒) ๔. ได้รู้ข้อคิดจากการ์ตูนที่อาจารย์ให้ดู (๒) ๕. สันโดษ พอใจในสิ่งที่ตนมี (๒) ๖. ความอบอุ่นได้มาจากครอบครัว ๗. ได้รู้การทำงานกลุ่ม	๑. ฝึกความกล้าการพูดแสดงออก (๑๓) ๒. มีความสนุกสนานในการทำกิจกรรมร่วมกัน (๔) ๓. ได้ดูการ์ตูนประกอบทำให้เข้าใจคำว่า “สันโดษ” พอประมาณ (๔) ๔. ตั้งใจเรียนรู้และรู้จักค้นคว้า (๒) ๕. ได้คำปรัชญาชีวิตเพิ่มเช่น “ความสุขอันเกิดจากความสันโดษอยู่ในตัวเรา เพียงแต่พอใจในสิ่งนั้น” (๒) ๖. ได้รู้ความหมายของมรรค ๘ ซึ่งเราไม่รู้ (๒) ๗. ได้ทำงานกับเพื่อน ได้	๑. ไม่ฟังในบ้างครั้ง/ คุยเล่นกับเพื่อน/เล่นโทรศัพท์ (๑๓) ๒. ไม่มีความขยันเลย/ง่วงนอน/นอนในคาบ (๓) ๓. ยังไม่เข้าใจคำว่า สันโดษ (๒) ๔. สมาธิหลุด ๕. ใช้ศัพท์ ๖. ไม่ค่อยกล้าแสดงออก	๑. จะนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน (๑๓) ๒. สิ่งที่ได้รับสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ (๓) ๓. เราควรพอใจในสิ่งที่ตนมี (๓) ๔. รู้คุณค่าของธรรมะ รู้คุณธรรม (๒) ๕. สันโดษไม่ได้แปลว่าอยู่คนเดียว (๒) ๖. ความพอเพียงเป็นรากฐานของชีวิต/ความพอเพียงนำมาซึ่งความสุข/ทำให้รู้จักการออม (๒) ๗. วิธีทำงานเป็นขั้นตอน ๘. เราควรศึกษา ตั้งใจเรียน	๑. นำความรู้ที่เพื่อนนำเสนอมาใช้/นำไปปฏิบัติในชีวิต/นำวิธีการทำงานเป็นกลุ่มไปใช้ในวิชาต่างๆ/ใช้ในการเรียน (๑๑) ๒. จะนำโครงการของเพื่อนๆที่น่าสนใจไปปฏิบัติ (๗) ๓. จะนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน/ครอบครัว (๔) ๔. แสวงหาสิ่งใหม่ด้วยความตั้งใจ (๓) ๕. พอใจในสิ่งที่ตนเองมี (๓) ๖. นำไปบอกต่อๆ ผู้อื่นให้รับรู้และปฏิบัติตาม ๗. นำหลักพอเพียงไปประยุกต์ใช้/ไม่ฟุ่มเฟือย พอใจ พอประมาณในการซื้อของต่างๆ (๓) ๘. หากเราไม่เบียดเบียนใคร จะควบคุมกาย วาจา ใจของตัวเองให้ดีขึ้น

	๘. ได้รู้จักความอดทน ๙.ทุกอย่างสามารถเชื่อมโยงกันได้ ๑๐.ได้รู้คุณค่าของธรรมะมากยิ่งขึ้น	ความสามัคคี ๘. ได้รับไออุ่นมาจากอาจารย์ อาจารย์กอดทำให้รู้อบอุ่นมากๆ ๙. รู้จักความพอเพียงมากขึ้น ๑๐.ทำให้มีความอดทน ๑๑.ได้หลักธรรมใหม่มาใช้ ๑๒.ครูสอนภาษา ๑๓.ได้แสดงออกถึงความพอเพียง เช่น การปลูกพืชผักสวนครัวเอาไว้กินเอง		เพื่อที่จะให้พ่อแม่ ภูมิใจสิ่งที่เราเป็น ๙. ได้หลักธรรมใหม่ๆมาใช้/นำมรรค ๘ ไปใช้ในชีวิตประจำวัน	๙. จะยอมรับและยินดีกับผลที่ได้ เพราะกลับไปแก้ไขอะไรไม่ได้ ๑๐.นำมรรค ๘ ไปปรับใช้ในการดำรงชีพของเรา
สรุปในวันแรกของกิจกรรม	๑. ได้รู้จักความประหยัดและอดทน (๑๑) ๒. ได้รู้จักความพอเพียง/การประหยัด/ธรรมะในชีวิต/ได้รู้เรื่องเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงมากขึ้น (๑๒) ๓. ถ้าเราทำดี ก็มีแต่คนชมว่าดี (๒) ๔. การไหว้ที่ถูกต้อง ๕. ทำงานจนเสร็จ	๑. ทำให้มีความตั้งใจฟังผู้อื่น (๕) ๒. ทำให้มีความอดออม (๔) ๓. ได้เจอครูใหม่ๆ พระอาจารย์ใจดี ผ่อนคลาย (๔) ๔. ได้รางวัล (๓) ๕. การพูดนำเสนอโครงงาน ๖. เรียนสนุก ท้าทาย (๒) ๗. ได้ความรู้ของคำว่าพอเพียง ๘. รู้วิธีการไหว้ ๙. ทำให้มีความอดทน ๑๐.ร่วมใจกันทำงาน	๑. ง่วงนอน ไม่ค่อยสนใจคุยกับเพื่อน (๑๔) ๒. แอบเล่นโทรศัพท์บ้าง (๒) ๓. สติหลุด (๒) ๔. คิดอะไรไม่ออก ๕. ทำงานเสร็จช้า ๖. ไหว้ไม่สวย	๑. ทำให้รู้จักประโยชน์ของการออมเงิน ประโยชน์พอเพียง/ของเงิน (๑๕) ๒. ได้รู้จักการพูดและการเขียนที่ดี (๕) ๓. ได้สิ่งใหม่ๆที่ไม่รู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง (๒) ๔. ได้แนวคิดมากมายในการเปลี่ยนทัศนคติของตนเอง ๕. ได้ไหว้พระ ผู้ใหญ่ คนที่เด็กกว่าและเพื่อน ๖. นำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน ๗. ได้ทำงานกับกลุ่มเพื่อนที่	๑. จะนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน (๑๙) ๒. ไม่ใช้จ่ายเกินตัว มีความพอประมาณ (๒) ๓. เอาไปบอกต่อๆผู้อื่น ให้รับรู้และปฏิบัติตาม ๔. อะไรที่ใช้จริงได้ก็ลองนำมาปฏิบัติ ๕. นำคำว่า พอเพียง มาบริหารเงินไปโรงเรียน

				ไม่ค่อยสนิท ๘. ได้เรียนรู้การทำงานร่วมกับผู้อื่น ได้รู้จักความอดทน และความสามัคคี	
กิจกรรมที่ ๖	๑. ได้รู้จักความพอเพียงและความประหยัด/การเก็บเงิน (๑๗) ๒. ได้เห็นถึงความสามัคคีของคนในกลุ่ม/ได้ความสามัคคี/ ถ้าทุกคนในกลุ่มไม่ร่วมมือกันงานก็จะไม่เสร็จ (๔) ๓. ตักข้าวให้พอกิน ไม่ตักเกิน ๔. การใช้พอเพียงกับภาษาอังกฤษ ๕. การพูดภาษาอังกฤษ ๖. ได้รับแรงบันดาลใจในการประหยัด	๑. ได้รางวัล (๑๕) ๒. เพื่อนๆ ในกลุ่มร่วมมือกันดีมาก/ได้มีความสามัคคีกันมากขึ้น (๓) ๓. ได้พูดคุยกับเพื่อนๆ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ๔. ได้รู้วิธีการเก็บเงิน ๕. ได้เจอครูใหม่ๆ/ ได้รับความรู้จากครู ๖. ได้รู้คำศัพท์ใหม่ ๗. ได้แสดงออกมากขึ้น	๑. ทำงานช้า/ทำงานยังไม่เสร็จ (๑๓) ๒. ช่วยเพื่อนได้ไม่เต็มที่ (๒) ๓. บางครั้งก็สติหลุด ที่ต้องใช้เงินเก็บนั้น ๔. งานบางอย่างเราไม่รู้วิธีทำ	๑. ได้รู้จักการพูด/การเขียน/ภาษาอังกฤษการที่ดี (๑๕) ๒. ได้มีกำลังใจในการทำงาน/ทำงานได้คุณภาพดี/ได้รู้ถึงการทำงานเป็นทีมที่ดี/ได้มอบหมายงานให้เพื่อนๆแต่ละคน (๔) ๓. รู้จักการพอเพียงมากขึ้น (๒) ๔. นำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ๕. คำศัพท์ที่เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจ ๖. ได้รู้วิธีเก็บเงิน	๑. จะนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน (๑๕) ๒. ไปปรับใช้เมื่อทำงานเป็นกลุ่ม ว่าจะต้องสามัคคีกัน/ได้รู้จักช่วยกันทำงานสามัคคีกัน (๓) ๓. นำความรู้ไปแบ่งปันผู้อื่น ๔. สามารถนำไปใช้ในการพูด ๕. การตักข้าวพอกิน ๖. เขียนอย่างมีประโยชน์ ๗. เขียนอย่างเป็นทางการ
กิจกรรมที่ ๗	๑. เราต้องไม่เป็นทาสของอินเทอร์เนต/หลงอินเทอร์เนตมากชีวิตยิ่งแย่/ไม่ควรเล่นอินเทอร์เนตมากเกินไป (๕) ๒. การรายงานความเคลื่อนไหวของงาน (๒) ๓. ได้รู้จักการทำงานเป็นกลุ่ม	๑. คุณครูสอนสนุก ได้รับคำศัพท์ใหม่ๆ ตลอดการเขียน (๔) ๒. ได้รับความรู้ใหม่ๆ/ ได้แนวคิดใหม่ๆ (๒) ๓. ได้เรียนรู้ความรู้ใหม่ๆ มากมายและได้เข้าใจสิ่งที่ไม่	๑. ไม่ได้เอาสมุดมาทำ (๕) ๒. ไม่ฟังกลุ่มอื่นเวลาเพื่อนออกมาอธิบาย (๒) ๓. สติหลุด ๔. ทำงานยังไม่เข้าที่เข้าทาง	๑. ในโลกอินเทอร์เนตและสื่อต่างๆ มีทั้งข้อดีและข้อเสีย/ควรจะใช้สื่ออินเทอร์เนตให้ได้ประโยชน์มากที่สุด(๖) ๒. วิธีการทำงานเป็นขั้นตอน ๓. รู้ถึงวิธีพูดสิ่งต่างๆ ว่าควรพูดอย่างไร/รู้จักวิธีการพูดที่ดี	๑. ใช้สื่ออินเทอร์เนตให้ได้ประโยชน์มากที่สุด/ ใช้สื่ออินเทอร์เนตอย่างพอดี (๖) ๒. เอาไปใช้ในชีวิตประจำวัน (๒) ๓. ใช้ตอนรายงานหรือพูดสิ่งต่างๆ ให้ครูฟัง (๒) ๔. จะได้ไม่ไปทำใครให้เดือดร้อน ๕. ได้นำวิธีการทำงานกลุ่มในวิชาการ

	๔. ความพอเพียง คือ การทำอะไรแล้วไม่ไปเดือนร้อนผู้อื่น ๕. ความคิด แนวคิดในการดำรงชีวิต ๖. ได้รู้จักความเพียรและความประหยัด	เคยเข้าใจมาก่อน (๒) ๔. ได้ทำงานกับเพื่อน/ได้ความสามัคคี (๒) ๕. ได้รางวัล ๖. เพื่อนๆ ร่วมมือกัน		(๒) ๔. ได้รู้จักความพอเพียง ๕. ได้วิธีเก็บ ๖. ในการดำเนินชีวิตเราต้องมีธรรมะเพื่อให้ได้ประสบความสำเร็จ	
กิจกรรมที่ ๘	๑.ทุกอย่างในโลกล้วนเชื่อมโยงกัน (๕) ๒. ได้คำศัพท์ใหม่ๆมากมาย (๒) ๓. การเก็บเงิน ๔. ความพอเพียง คือ การที่ทำอะไรแล้วไม่ทำให้เดือดร้อนผู้อื่น (๒)	๑. ได้รับคำแนะนำทุกกลุ่ม ได้กำลังใจ (๕) ๒. คุณครูสอนภาษาอังกฤษ (๒) ๓. ได้เก็บเงิน ช่วยพ่อแม่ประหยัด ๔. ได้เรียนรู้ครูนอกโรงเรียน	๑. ทำงานวิชาอื่น (๒) ๒. สติหลุด ๓. เล่นโทรศัพท์ ๔. ไม่ค่อยรู้คำศัพท์ ๕. ได้คำศัพท์ที่ไม่เคยรู้มาก่อน	๑. ได้เห็นโครงการความคิดของเพื่อนๆ (๕) ๒. ได้รู้จัก/ประโยชน์ความพอเพียง (๒) ๓. ได้รู้คำศัพท์ที่ไม่เคยรู้มาก่อน ๔. ได้รับวิธีการใหม่ๆในการทำงานกับหลักธรรมต่างๆ	๑. นำวิธีคิด วิธีทำของเพื่อนมาประยุกต์ใช้ในสิ่งต่างๆ ให้เหมาะสม (๕) ๒. ใช้ในการเรียนหรือสื่อสารกับครูชาวต่างชาติ (๒) ๓. มีความพอดี ไม่ทำให้ผู้อื่นเดือนร้อน ๔. นำมาบริหารชีวิตตนเอง
กิจกรรมที่ ๙	๑.วางแผนดี ชีวิตดี (๕) ๒.แผนที่ไม่ใช่ไม่ดี แต่ลองปรับปรุงแก้ไขแล้วช่วยกันทำออกมาให้ดีที่สุด (๕) ๓.ได้รู้ว่าเราควรตั้งใจทำงานให้เสร็จภายในเวลาที่กำหนด/การทำงานให้มีการวางแผน(๔) ๔.การเก็บเงิน	๑. ได้คิดโครงงานกับเพื่อนๆ/ได้รับคำแนะนำจากการทำโครงการ/ได้มีความคิดเห็นกับเพื่อน (๖) ๒. ครูสอนและอธิบายบางงานให้ฟังและมีของแจกเมื่อทำงานเสร็จครบตามกำหนด (๒) ๓. ได้รู้วิธีเก็บเงิน	๑. ทำงานไม่เสร็จภายในเวลาที่กำหนด/คิดหัวข้อโครงงานไม่ได้/ฟังครูไม่ทัน คิดโครงงานไม่ทัน (๔) ๒. เล่นโทรศัพท์ในช่วงที่เพื่อนรายงานนำเสนอหน้าห้อง (๒) ๓. ทำงานวิชาอื่น (๒) ๔. สติหลุด	๑. หลักธรรมนำมาเชื่อมโยงในการทำงาน (๕) ๒. ควรทำงานให้เสร็จ (๒) ๓. นำมาใช้ประโยชน์ ๔. ได้รู้วิธีเก็บเงิน ๕. ได้รู้ว่ามีสิ่งของมากมายที่จะนำมารีไซร์เคิลได้	๑. นำหลักธรรมมาใช้ในชีวิตประจำวัน ๒. นำหลักธรรมดีๆที่ครูสอนไปปรับปรุงใช้กับงานและชีวิตประจำวัน (๕) ๓. เมื่อได้รับมอบหมายงานควรจะทำให้ทันเวลาส่ง(๒) ๔. นำสิ่งที่ไม่มีค่าให้มีค่า/การทำสิ่งของที่ไม่มีค่า ให้กับมามีค่า

กิจกรรมที่ ๑๐	๑.ทำงานให้เสร็จในเวลาที่กำหนด (๓) ๒.ความคิด แนวคิดในการดำรงชีวิต ๓.การทำงานทุกอย่างต้องมีการวางแผน ๔.ทุกอย่างในโลก ล้วนเชื่อมโยงกับหลักธรรมต่างๆ ๕.ได้เห็นการทำงานเป็นทีม ความสามัคคี (๒)	๑. ได้รู้จักการแบ่งเวลา (๒) ๒. กิจกรรมที่ทำโครงการออมเงิน ทำให้เรารู้คุณค่าของเงินและการเก็บเงิน (๒) ๓. ได้คิดโครงงานกับเพื่อน/ได้แนวคิดใหม่ ๔. ได้รับคำแนะนำทุกกลุ่ม ได้กำลังใจในการทำงานอื่นๆ ๕. ได้ทำใบงานเสร็จสิ้น	๑. ทำสมุดไม่เสร็จตามกำหนดเวลา (๒) ๒. ยังไม่เก็บออมตามที่ตั้งหมายไว้ (๒) ๓. ไม่มี เพราะตั้งใจฟังเพื่อนๆนำเสนองาน ๔. คิดโครงงานไม่ออก	๑. ควรทำงานให้เสร็จทันเวลาที่กำหนด (๒) ๒. รู้ได้ว่าการออมเงินสามารถทำให้เรามีเงินส่วนหนึ่งมาใช้จ่ายในเรื่องที่จำเป็นได้ (๒) ๓. การนำขยะมาใช้ประโยชน์ ๔. ได้เห็นโครงงานจากลุ่มเพื่อนๆ ได้รับวิธีการใหม่ๆ ในการทำงาน ๕. ในการดำรงชีวิตเราต้องมีธรรมะเพื่อได้ประสบความสำเร็จ	๑. จะทำงานให้เสร็จทันในเวลาที่กำหนด (๒) ๒. จะตั้งใจเก็บออมเงิน บันทึกรายรับ-รายจ่าย รู้จักอดออมไม่ยากได้ของต่างๆ (๒) ๓. นำวิธีของเพื่อนมาประยุกต์ใช้กับตัวเอง ๔. นำสิ่งที่ไม่มีค่า ทำให้มีค่า
อื่นๆ	๑. อยากให้มีกิจกรรมดีๆ แบบนี้ตลอด อยากเรียนกับพระอาจารย์อีก สนุกมาก ผ่อนคลาย ได้รับความรู้ที่ไม่เคยรู้ ได้นำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน (๓) ๒. อยากให้ห้องอื่นๆได้รับความรู้และได้ร่วมกิจกรรมสนุกๆแบบนี้ ได้ทำโครงการดีๆ ข้อคิดดีๆ และได้รับความสามัคคีกัน (๒) ๓. อยากให้มีกิจกรรมดีๆ แบบนี้ตลอดไป อยากให้รุ่นน้องได้รับความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงเหมือนพวกเรา วิทยากรนำความรู้มาให้มากๆ ซึ่งก็มีเรียนบ้างเล่นบ้าง ก็ต้องขอขอบพระคุณ				

สรุปบันทึกประจำวัน

ความพอเพียงในชีวิตประจำวัน

(การจัดการเรียนรู้ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔)

วันที่	๑.ให้นักเรียนยกตัวอย่างเหตุการณ์หรือกิจกรรมในชีวิตประจำวัน 1 เหตุการณ์					๒.ให้นักเรียนอธิบายเหตุผลและวิธีคิดในการตัดสินใจฝึกฝนความพอเพียงในแต่ละเหตุการณ์อย่างไร	๓.คุณธรรมที่เกิดขึ้นในใจฉันวันนี้ จากผลของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการพฤติกรรมพอเพียงของนักเรียนอย่างไร (เช่นรู้สึกเป็นคนดี รู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง รู้สึกเห็นคุณค่าของการประหยัด รู้สึกเป็นคนดี ในสังคม ฯลฯ)
	ด้านการใช้สิ่งของเครื่องใช้ส่วนตัว	ด้านการบริโภคอาหาร	ด้านการใช้ทรัพยากรธรรมชาติส่วนรวม	ด้านการใช้เงิน	ด้านการใช้เวลา		
๒๗ ต.ค. ๒๕๖๐				๑. ทานข้าวเย็นที่บ้าน		๑. ประหยัดเงินในทุกๆ วัน และทำให้มีเวลาได้อยู่กับครอบครัว	๑. รู้สึกเห็นคุณค่าของการประหยัด มีวินัยในการออมเงิน
๓๑ ต.ค. ๒๕๖๐	๑. ซื้ออุปกรณ์การเรียน ๒. เสื้อผ้าขาดซ่อมแซม เย็บให้กลับมาเป็นแบบเดิม	-	-	๑. มีเงินออม ๒. ซื้อของไม่ฟุ่มเฟือยที่ตลาด ๓. ฉันได้ซื้อหูฟังใหม่ ในขณะที่ฉันซื้อ ฉันเดินไปถามราคา มีราคา ๗๐๐ ของแท้ กับ ๕๐๐ ของเลียนแบบ ๔. เก็บเงินออมเงินทุกวัน ๕. ซื้อเสื้อผ้า	๑. ทำบุญ สังฆทาน	๑. เราต้องใช้เงินอย่างประหยัดเพื่อมีเงินออมเราต้องคิดว่า เงินมันหายากกว่าจะได้เงินมามันยากลำบาก เราต้องใช้อย่างประหยัด ๒. ซื้อเท่าที่จำเป็น ทำให้มีเงินเหลือ ๓. อยากทำจิตใจให้สงบ อยากทำบุญกุศลและไม่สร้างความเดือดร้อนให้ใคร ๔. ฉันซื้อของแท้ ๗๐๐ บาท เพราะจะได้ใช้ยาวนาน ๕. เสื้อผ้ายังสามารถใส่ได้และยังสภาพดีอยู่ ๖. จะได้มีเงินไว้ใช้ในยามฉุกเฉิน ๗. ซื้อเสื้อผ้าเท่าที่จำเป็น	๑. รู้สึกเห็นคุณค่าของเงินมากขึ้น เห็นคุณค่าของการประหยัด ๒. รู้สึกเห็นคุณค่าของการประหยัด(๒) ๓. รู้สึกเป็นคนจิตใจดี สงบ ๔. รู้สึกเห็นคุณค่าของสิ่งของ (๒)ประหยัด ๕. รู้สึกเห็นคุณค่าของเงิน ๖. เห็นค
๑ พ.ย. ๒๕๖๐	-	๑. กินข้าวเที่ยง (อาหารครบ ๕ หมู่)	๑. จักรยานเสีย	๑. ไป Big C ไปซื้อของใช้ในบ้าน ๒. การใช้เงินรับประทานอาหารแต่ละมื้อ ๓. การไม่ยืมเงินเพื่อน	๑. การเล่นโซเชียล	๑. ร่างกายจะได้ได้รับสารอาหารที่เพียงพอ หากเราทานแต่ของไม่มีประโยชน์ มันจะทำให้ร่างกายของเราไม่แข็งแรง จะทำให้มันป่วยง่าย ๒. ซื้อของใช้ที่จำเป็น ถูก คุ้มราคา มีคุณภาพ เป็นมีประโยชน์	๑. รู้สึกเห็นคุณค่าของตนเอง หากร่างกายของเราแข็งแรงจะทำให้เรามีกำลังพอที่จะให้ทำกิจกรรมอย่างเต็มที ๒. รู้สึกเห็นคุณค่าของการประหยัด(๒) ๓. รู้สึกความพอประมาณในตนเองกับแบบแต่พออิ่มไม่ฟุ่มเฟือย

				ซื้อเสื้อ ๔. เดินไปที่ใกล้ๆ ดีกว่านั่งรถ		๓. รับประทานเพียงพอและไม่มากเกินไป พอประมาณมีประโยชน์ ๔. เสื้อผ้าที่มีอยู่มีเยอะแล้วไม่จำเป็นต้องซื้อเพิ่ม ๕. นำจักรยานไปซ่อมเพราะยังมีสภาพที่ใช้งานได้และใช้จ่ายน้อยกว่าการไปซื้อคันใหม่ ๖. เดินไปที่ใกล้ๆ ไม่ต้องเสียเงินค่ารถและได้ออกกำลังกาย ลดโลกร้อน ๗. คลายเครียด แต่เล่นแต่โซเชียลแต่พอดี	๔. รู้สึกเห็นคุณค่าของสิ่งของ ๕. รู้สึกเห็นคุณค่าของเงิน ๖. เห็นคุณค่าในตนเอง
๒ พ.ย. ๒๕๖๐	-	๑. ไม่ทานน้ำอัดลม (๒) ๒. ทานอาหาร ๕ หมู่ ทั้ง ๓ มื้อ	-	๑. ไปซื้ออุปกรณ์เครื่องเขียน ๒. การประหยัดเงิน ๓. ออมเงิน ๒๐ บาท ๔. ซื้อสายชาร์จโทรศัพท์ของแท้ ๕. การซื้ออุปกรณ์การเรียน	-	๑. เพราะน้ำอัดลมเป็นสิ่งที่มีพลังงานและน้ำตาลมากกินเยอะๆจะไม่ดี(๒)เราควรทานของที่เป็นประโยชน์พอที่จะทำให้ร่างกายมีแคลอรีพอ จะได้ไม่อ้วน ๒. เลือกทานอาหารที่มีประโยชน์ ๓. เลือกซื้อที่จำเป็นและมีประโยชน์ ๔. ออมวันละ ๕-๑๐บาท ในแต่ละวัน ๕. มีมากเก็บมากมีน้อยเก็บน้อย ๖. ซื้อของที่มีคุณภาพและสามารถใช้งานได้นานและทำให้ประหยัดเงินโดยไม่ต้องซื้อของใหม่บ่อยๆ ๗. ซื้อใช้ในการเรียน และเท่าที่จำเป็น	๑. รู้สึกเห็นคุณค่าของตนเอง จะได้รับสิ่งดีๆ ให้ร่างกาย(๒) ๒. รู้สึกมีวินัยในการทานอาหาร สุขภาพดี ๓. ใช้เงินให้เป็นประโยชน์ จะได้มีเงินออมใช้ ๔. รู้สึกว่าการออมง่ายกว่าที่คิด ๕. รู้สึกเห็นคุณค่าของเงิน ๖. เห็นคุณค่าของสิ่งของ และคุณค่าของการประหยัดเงิน (๒)
๓ พ.ย. ๒๕๖๐	๑. การใช้สิ่งของไม่ฟุ่มเฟือย ๒. ซ่อมสิ่งของที่ขาด	๑. กินอาหารที่มีประโยชน์ครบทุก ๓ มื้อติดต่อกัน ๒. การบริโภคอาหาร	-	๑. ออมเงินในกระปุก (๒) ๒. ไม่ซื้อโทรศัพท์ใหม่	๑. อ่านหนังสือเยอะแต่พักผ่อนเพียงพอ	๑. จะได้มีเงินเก็บไว้ใช้ในยามจำเป็น (๒) หากเราเกิดอุบัติเหตุหรือเหตุฉุกเฉินเราสามารถนำเงินส่วนนี้มาใช้ได้ ๒. แบ่งเวลา เพื่อจะได้พักผ่อนเพียงพอ ๓. เลือกกินอาหารที่มีประโยชน์ต่อสุขภาพ ๔. นำการใช้ขวดน้ำที่ใช้ไม่หมดแล้วเก็บรวมรวมไปขายต่อได้เงิน ๕. โทรศัพท์เครื่องเดิมยังใช้ได้ และเครื่องใหม่ราคาแพง ๖. ซ่อมกระเป๋าแล้วสามารถนำมาใช้ใหม่ได้	๑. รู้สึกเป็นคนดี รู้คุณค่าของเงิน(๓) ๒. รู้สึกตื่นมาแจ่มใส สมองปลอดโปร่ง ๓. กินอยู่อย่างรู้คุณค่า ไม่กินมากไป เพราะจะทำให้ร่างกายอ้วน ๔. รู้สึกถึงการประหยัด (๒) ๕. เห็นคุณค่าของสิ่งของ ๖. เห็นคุณค่าของตนเอง

						๗. กินให้ครบ ๓ มื้อ เลือกแต่ที่มีประโยชน์ และไม่แพง	
๔ พ.ย. ๒๕๖๐	๑. อยากได้โทรศัพท์เครื่องใหม่ แต่ก็ยังสามารถใช้ได้อยู่	๑. รับประทานอาหารจนหมด	-	๑. มีเงินเหลือออมกลับจากโรงเรียน	๑. เล่นเกม เล่น social แต่ทำการบ้านเสร็จเรียบร้อย ๒. การใช้เวลาให้คุ้มค่าในการอยู่บ้าน ๓. พยายามทำความเข้าใจภาษาอังกฤษที่อ่อนมาก ๔. อ่านหนังสือ	๑. แบ่งเวลาในการผ่อนคลายและรับผิดชอบต่อหน้าที่ ๒. มีเงินเก็บไว้ยามฉุกเฉิน ๓. ใช้สิ่งของให้คุ้มค่ามากที่สุด ๔. ช่วยพ่อแม่ทำงานบ้าน ดูแลน้อง ทำการบ้านอยู่กับครอบครัว ช่วยน้าขายของ ๕. พยายามฝึกฝนและตั้งใจเรียนภาษาอังกฤษ ๖. การทำนาเป็นอาชีพที่ยากลำบาก ๗. ต้องสอบ ต้องรู้จักแบ่งเวลาบริหารการใช้อย่างเหมาะสม	๑. รู้สึกแจ่มใสเห็นคุณค่าในตนเอง ๒. รู้สึกเห็นคุณค่าของการประหยัด ๓. รู้จักหักห้ามใจตนเอง ออมเงินไปเรื่อยๆ ก่อน ๔. รู้สึกแบ่งเบาภาระของที่บ้าน ๕. รู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง(๒) ๖. เห็นคุณค่าของอาหาร ๗. เห็นคุณค
๖ พ.ย. ๒๕๖๐	๑. ใช้แปรงทำความสะอาดฟันและครีมมากกว่า ๓ เดือน	-	๑. ทำความสะอาดห้องเรียน ปิดไฟ ปิดพัดลม	๑. ปลูกผักสวนครัว	๑. ทบทวนบนเรียน (๒) ๒. เล่นโทรศัพท์มือถือตั้งแต่ ๑๘.๓๐-๒๑๐๐น. ๓. ซื้อขนมที่ราคาพอกับเงินที่มีให้น้องแทนการซื้อของเล่นซึ่งมีราคาแพง ๔. เดินไปตลาด	๑. เราจะได้เข้าใจบทเรียนมากขึ้น(๒)เราจะได้สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ๒. ทำให้ประหยัดไฟ ห้องเรียนสะอาด ๓. ไม่มีอะไรทำนั่งเล่นโทรศัพท์ ๔. สิ่งของที่ใช้ได้ควรใช้อย่างคุ้มค่ามากที่สุด ๕. ฝึกน้องให้รู้จักความพอดีและสิ่งที่มีค่า ๖. จะได้ประหยัดค่าน้ำมัน และลดโลกร้อน และออกกำลังกาย ๗. ได้ผักปลอดภัยจากสารเคมี ประหยัดค่าใช้จ่าย	๑. รู้สึกว่าเราจะสามารถนำความรู้ไปสอนเพื่อนที่ยังไม่รู้ได้ (๒) ๒. รู้สึกเป็นคนดีในสังคม ๓. ใช้เวลาไม่ค่อยเกิดประโยชน์ ๔. รู้สึกเห็นคุณค่าของการประหยัด (๒) ๕. รู้สึกเป็นตัวอย่างที่ดี ๖. เห็นคุณค่าของเงิน ๗. เป็นคนดี
๗ พ.ย. ๒๕๖๐	๑. ๒. ๓. ๔. ๕.	๑. ๒. ๓. ๔. ๕.	๑. ช่วยครูยกของ ช่วยเพื่อนทำงานกลุ่ม ๒. ๓. ๔. ๕.	๑. ประดิษฐ์ของใช้จากกล่อง ๒. นำเงินให้แม่ ๓๐๐ บาทเก็บออมไว้ใช้ในยามจำเป็น ๓. ไม่ซื้อรองเท้าแต่มีราคาแพงมาก	๑. สอนการบ้านเพื่อน (๒) ๒. ฉันเห็นน้องเอาอาหารให้ป้าบนสะพานลอยแล้วก็ถ่ายรูปลงเฟส ๓.	๑. เราจะสามารถทบทวนบทเรียน และเพื่อนจะได้เข้าใจมากขึ้น(๒)เราจะสามารถช่วยเพื่อนให้เข้าใจบทเรียนได้ ๒. มีระเบียบวินัย มีน้ำใจ ๓. ตัดสินใจทำแบบนั้นเพราะเวลาที่คนมีน้ำใจก็ยากจะเผยแพร่ให้สังคมรู้ ๔. จะได้เก็บไว้ใช้เมื่อถึงเวลาจำเป็น	๑. รู้สึกเป็นคนดีในสังคม ช่วยเพื่อนให้ได้เกรดดีขึ้น (๒) ๒. รู้สึกเป็นคนดีของสังคม ๓. รู้สึกปลื้มใจที่เห็นคนไทยช่วยเหลือกัน ๔. เห็นคุณค่าของการประหยัด ๕. เห็นคุณค่าของเวลา ๖. รู้สึกดีใจที่ไม่ได้ซื้อรองเท้าคู่นั้น

				๔. ปลูกผักทานเอง ๕. นำอาหารที่บ้านมาทานที่โรงเรียน	๔. ๕.	๕. ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์มากที่สุด ๖. รองเท้าที่มีราคาสูง ซึ่งเรานำเงินตรงนี้ไปทำอย่างอื่นที่มีประโยชน์กว่า ๖. ได้ผักที่สดสะอาด ๗. อาหารที่แม่ทำมีรสชาติที่ดีกว่าอาหารที่โรงเรียน	๗. เห็นคุณค่าของเงิน (๒) ๘. เห็นคุณค่าของทรัพยากร ๙.
๘ พ.ย. ๒๕๖๐	๑. ใช้ปากกาให้หมดแท่ง	๑. วันนี้ฉันทานข้าวไม่เหลือสักเม็ด	-	๑. ซื้อเสื้อยืดราคา ๑๕๐ บาท ๒. ทานข้าวเย็นที่บ้าน ๓. การซื้อเครื่องสำอาง	๑. แบ่งเวลาในการเล่นเกมส์ (๒) ๒. ทำงานบ้าน อ่านหนังสือ พักผ่อนเพียงพอ	๑. เราควรหาเวลาคลายเครียดบ้างแต่เป็นในยามว่างและแบ่งเวลาดีๆ (๒)เราก็จะเป็นคนดีที่สามารถแบ่งเวลาให้เรามีเวลาในการทำกิจกรรมต่างๆ ๒. มีความรับผิดชอบ ระเบียบวินัย ๓. ไม่อยากให้เหลือ ๔. ประหยัดการซื้อไม่ฟุ่มเฟือย ๕. เสื้อยืดราคาไม่แพงและสวมใส่สบาย ๖. ทำให้มีเวลาอยู่กับครอบครัว ๗. ซื้อแคลิป	๑. รู้สึกเป็นคนเห็นคุณค่าตนเอง จะได้มีเวลาทำในสิ่งที่ตนเองชอบ (๒) ๒. รู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง ๓. รู้สึกเห็นคุณค่าข้าว ๔. รู้สึกเห็นคุณค่าของการใช้ของ ๕. รู้สึกว่าคุ้มค่าราคาความเหมาะสมไม่สูงเกินไป ๖. เห็นคุณค่าของเงิน ๗. เป็นคนดี
๙ พ.ย. ๒๕๖๐	๑. ซ่อมเสื้อผ้าที่ขาด	๑. กินให้คุ้มค่าและไม่เหลือ	๑. เก็บขยะในโรงเรียน	๑. ไม่ซื้อสร้อยคอราคา๒๐๐ บาท	๑. ใส่บาตรทำบุญ ๒. เล่นเกม freefire	๑. ช่วยรักษาความสะอาด เห็นความสำคัญของทรัพยากรโรงเรียน ๒. อยากทำบุญ ๓. การทำนานั้นยากลำบาก ๔. ราคาสร้อยแพง ไม่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ ๕. เสื้อผ้าที่ขาดสามารถซ่อมให้กลับมาใช้งานได้เหมือนเดิมไม่ต้องซื้อใหม่ ๖. สนุก คลายเครียด เล่นแต่พอดี เล่นเมื่อมีเวลาว่าง	๑. รู้สึกเป็นคนดีของสังคม ๒. รู้สึกมีจิตใจที่สงบสุข ๓. เห็นคุณค่าของข้าว ๔. รู้สึกเห็นคุณค่าในตัวเอง(๒) ๕. เห็นคุณค่าของสิ่งของ รู้จักประหยัด อดออม
๑๐ พ.ย. ๒๕๖๐	๑. ซื้ออุปกรณ์เครื่องเขียน	-	๑. กวาดลานสนามบาสเกตบอล (๒)	๑. ไม่ซื้อเคสโทรศัพท์ใหม่ ๒. เก็บเงินออมเงิน ๓. อยากได้เสื้อผ้าใหม่	๑. แบ่งเวลาในการอ่านหนังสือ ๒. แบ่งเวลาอ่านหนังสือ ดูการ์ตูนทำงาน	๑. เราได้ทำเพื่อส่วนรวม และทำให้เพื่อนที่สนามบาสเกตบอลเล่นได้สะดวก (๒) สนามบาสเกตบอลหากเปียกจะทำให้สนามลื่นทำให้คนที่เล่นอาจเกิดอันตราย เจ็บตัวได้ ๒. มีความรับผิดชอบ มีระเบียบวินัย ๓. ซื้อของที่จำเป็น มีประโยชน์ ๔. จะทำให้รู้จักแบ่งเวลา รู้จักการทำหน้าแต่	๑. รู้สึกเป็นคนดีของสังคม เราช่วยส่วนรวมได้เราก็อยากจะช่วยให้ได้มากที่สุด (๒) ๒. รู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง ๓. ใช้ของอย่างมีคุณค่า และเกิดประโยชน์ ๔. รู้สึกเห็นคุณค่าของเวลา ๕. รู้สึกเห็นคุณค่าของเงิน (๒) ๖. เห็นคุณค่าของการประหยัด

						ละอย่าง ๕. มีเคสโทรศัพท์อยู่แล้ว ๖. จะได้มีเงินไว้ใช้ในยามฉุกเฉิน ๗. เสื้อผ้าเก่ายังใช้ได้อยู่	
๑๑ พ.ย. ๒๕๖๐	-	-	๑. ระหว่างแปรงฟันปิดก๊อน้ำ เปิดน้ำใส่แก้วรองไว้	๑. มีการเก็บออมเงินเข้ากระปุกในทุกวันหลังเลิกเรียน (๒) ๒. ซื้อตุ๊กตาหมีราคา ๑๕๐ บาท ๓. ซื้อหูฟังของแท้	๑. สอนการบ้านเพื่อน ๒. ทำบุญ ทำสังฆทาน ๓. การใช้คอมพิวเตอร์	๑. เราจะได้มีเงินเก็บไว้ใช้ในเวลาที่เราจำเป็น (๒) หากเรามีเงินออมมาก เราก็จะสามารถนำเงินที่เราเก็บเอาออกมาใช้ได้ ๒. เป็นการทบทวนบทเรียนภายในตัวเพื่อนเข้าใจเนื้อหามากขึ้น ๓. อยากทำบุญ ทำจิตใจให้บริสุทธิ์ ๔. ประหยัดน้ำและค่าใช้จ่าย ๕. เลือกขนาดตุ๊กตาที่พอตัวความเหมาะสม ๖. หูฟังจะสามารถใช้งานได้นานและคุ้มค่า ๗. เปิดใช้คอมแค่เวลาจำเป็น	๑. รู้สึกเห็นคุณค่าของเงินว่าเงินที่เราออมสามารถใช้ประโยชน์ได้ (๒) ๒. รู้สึกเป็นคนดี (๒) ๓. รู้สึกเห็นคุณค่าของน้ำ ๔. รู้สึกเห็นคุณค่าของสิ่งของ(๒) ๕. เห็นคุณค่าของการประหยัด
๑๒ พ.ย. ๒๕๖๐	๑. เสียสละให้น้องๆ เด็ก ๆ คนแก่ นั่งรถ	๑. กินอาหารครบ ๕ หมู่	๑. กวาดลานสนามเด็กเล่น	๑. ไป Big C ไปซื้อของใช้ในบ้าน ๒. เดินไปที่ใกล้ๆ	๑. แบ่งเวลามาทบทวนบทเรียนแ(๒) ๒. การนอนทั้งวัน	๑. บางทีเราอาจจะไม่เข้าใจตอนที่ครูสอนเราก็สามารถนำมาทบทวนที่บ้าน(๒)ได้ เรามีเวลามากพอที่จะอ่านหนังสือบทวนบทเรียนเพื่อที่จะนำไปใช้ในอนาคต ๒. ได้ทำเพื่อส่วนรวม สถานที่สะอาด ๓. เลือกกินอาหารที่มีประโยชน์ต่อสุขภาพ ๔. ซื้อของใช้ที่มีประโยชน์ ถูก คุ้มค่าราคา ๕. ฝึกการเสียสละ ๖. ประหยัดเงิน ประหยัดทรัพยากร ลดโลกร้อน และออกกำลังด้วย ๗. ศึกษาการนอนที่ถูกวิธีและปฏิบัติตาม	๑. รู้คุณค่าของเวลาเพราะเวลาเป็นสิ่งที่มีค่า (๒) ๒. รู้สึกเป็นคนดี ๓. กินอย่างพอประมาณ ไม่มีกินมากเกินไป ๔. รู้สึกเห็นคุณค่าของการประหยัด ๕. รู้สึกเห็นคุณค่าของคน ความเสียสละ ความมีน้ำใจ ๖. เห็นคุณค่าของเงินและช่วยลดโลกร้อน ๗. เห็นคุณค่าของตนเอง
๑๓ พ.ย. ๒๕๖๐	-	-	-	๑. เก็บออมเงินที่เหลือจากการไปโรงเรียน ๒. ไม่กินยาลดน้ำหนัก ๓. ปลูกพริก	๑. แบ่งเวลาเล่นเกมส์ (๒) ๒. นั่งสมาธิ สวดมนต์	๑. เราอาจจะอยากคลายเครียดจากการเรียน (๒)เกมส์มีทั้งด้านดีและไม่ดีอยู่ที่เราจะคิด ๒. มีเงินเก็บไว้ใช้ยามจำเป็น ๓. ฝึกสมาธิ อยู่กับตัวเอง ๔. การลดน้ำหนักสามารถใช้วิธีการออกกำลังกายได้ ๕. จะได้มีพริกมาทำอาหารโดยไม่ต้องซื้อ	๑. เห็นคุณค่าของเวลา (๒) ๒. รู้สึกเห็นคุณค่าของการประหยัด (๒) ๓. รู้สึกเห็นคุณค่าของการใช้เวลาว่าง ๔. รู้สึกเห็นคุณค่าในตัวเอง ๕. รู้สึกเห็นคุณค่าของเงิน และใช้ชีวิตแบบพอเพียง

๑๔ พ.ย. ๒๕๖๐	-	-	๑. นำแก้วที่ไม่ใช้มาประดับ	๑. จ่ายค่าทำโครงงานกลุ่มวันละ ๕-๑๐ บาท ๒. ปลูกต้นหอม	๑. แบ่งเวลาพักผ่อน (๒) ๒. ไม่เล่นเกมส์ในเวลาเรียน ๓. เล่นโทรศัพท์มือถือตั้งแต่ ๑๘.๓๐-๒๑๐๐น. ๔. แบ่งเวลาทำงานกับเล่นเกมส์	๑. เราอาจจะเหนื่อยมาทั้งวันแล้ว เราควรพักผ่อน (๒)คนเราควรนอนอย่างน้อย 7 ชมเราควรพักผ่อนให้เพียงพอ ๒. แบ่งเวลาได้ถูกต้อง ได้ความรู้ ตั้งใจเรียนมากขึ้น ๓. ไม่มีอะไรทำ ๔. รีบทำงานให้เสร็จและค่อยมาเล่นเกมเพื่อผ่อนคลาย ๕. เสียดายของและนำมาใช้ใหม่ได้ ๖. เงินที่จ่ายค่าโครงงานรายวันสามารถนำมาใช้จ่ายหรือรายงานได้ ๗. จะได้มีต้นหอมมาทำอาหารโดยที่ไม่ต้องไปซื้อ	๑. รู้สึกเห็นคุณค่าของตนเอง(๒) ๒. รู้สึกมีความรับผิดชอบ ๓. ใช้เวลที่เหลือไม่เกิดประโยชน์ ๔. เห็นคุณค่าของเวลา ๕. เห็นคุณค่าของสิ่งของ ๖. รู้สึกเห็นคุณค่าของเงิน (๒)
๑๕ พ.ย. ๒๕๖๐	-	-	๑. ช่วยกันเก็บขยะในโรงเรียน ๒. นำหนังสือพิมพ์มาทำเปเปอร์มาเช่	๑. ไม่เลือกซื้อพิซซ่าตามเพื่อนและกินอาหารธรรมดาแทน ๒. เก็บเงินออมเงิน	๑. ใช้อินเตอร์เน็ตอย่างพอดี(๒)	๑. อินเทอร์เน็ตเป็นสิ่งที่ดีหากเราใช้อย่างถูกต้อง(๒) เราสามารถใช้สื่อสารกับเอนๆ ได้นั้นก็อาจเป็นสิ่งที่ดีในการคุยงานต่างๆ ๒. ทำให้โรงเรียนสะอาดมากขึ้น ๓. เสียดายกระดาษและเกิดประโยชน์ใหม่ อาจารย์สั่งงานพอดี ๔. ประหยัดเงินและอาหารธรรมดามีราคาไม่แพงและครบ ๕ หมู่ ๕. จะได้มีเงินไว้ใช้ในยามฉุกเฉิน	๑. รู้สึกเห็นคุณค่าของการใช้อินเตอร์เน็ต ๒. รู้สึกเป็นคนดีในสังคม ๓. เห็นคุณค่าของสิ่งของ ๔. รู้สึกเห็นคุณค่าของการใช้โซเชียล ๕. รู้สึกเห็นคุณค่าของอาหาร ๖. เห็นคุณค่าของเงินและการอดออม
๑๖ พ.ย. ๒๕๖๐	๑. ซ่อมกระเป๋าที่ขาด	-	๑. ไม่ชาร์จแบตในห้องเรียน ๒. นำของที่ไม่ใช้แล้วแต่ยังดีมีคุณภาพไปบริจาค	-	๑. ใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ เช่น อ่านหนังสือก่อนบทเรียน ทบทวนทบเรียน(๒)	๑. เราสามารถใช้เวลาให้มีคุณค่ามากที่สุด ได้หากเราอยากจะทำ (๒)หากเราอ่านหนังสือทบทวนบทเรียนก็จะทำให้เราเข้าใจมากขึ้น ๒. ประหยัดค่าไฟในโรงเรียน ๓. จะได้ช่วยเหลือคนที่ไม่มีมากกว่าเรา ๔. สามารถซ่อมกระเป๋าให้กลับมาใช้งานได้	๑. รู้สึกรู้จักบริหารเวลาให้เกิดประโยชน์(๒) ๒. รู้สึกเป็นคนดีในสังคม ๓. เห็นคุณค่าของสิ่งของ (๒)
๑๗ พ.ย. ๒๕๖๐	๑. ไม่ซื้อของฟุ่มเฟือย ซื้อแต่ของจำเป็น(๒)	-	๑. ใช้โปรเจกเตอร์อย่างระมัดระวัง	๑. เดินไปตลาด	๑. ใช้เวลาอยู่กับครอบครัว	๑. เราจะใช้เงินที่มีไปกับทุกอย่างที่อยากได้ไม่ได้(๒) หากเราใช้อย่างพอดีเราก็จะรู้จักเก็บออม มีเงินสำรองไว้ใช้	๑. รู้สึกเห็นคุณค่าของการประหยัด(๒) ๒. รู้สึกเห็นคุณค่าของเวลา ๓. เห็นคุณค่าของสิ่งของส่วนรวม

						๒. ทำกิจกรรมร่วมกันช่วยงานพ่อแม่ ๓. เพราะเห็นของส่วนรวม ๔. ประหยัดค่ารถ ลดโลกร้อน	๔. เห็นคุณค่าของเงิน ประหยัด ทรัพยากรธรรมชาติ
๑๘ พ.ย. ๒๕๖๐	-	๑. ไม่ทานอาหารขยะหรือขนมขบเคี้ยว(๒) ๒. ปลูกผักคะน้าไว้รับประทานเองที่บ้าน	-	๑. ทานข้าวเย็นที่บ้าน	-	๑. เพราะอาหารเหล่านั้นไม่มีประโยชน์ แถมยังทำให้อ้วนอีกด้วย(๒) หากเราไม่ทานอาหารพวกนั้นจะทำให้เรามีสุขภาพดี ๒. ช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายและใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ๓. ประหยัดค่าใช้จ่ายและมีเวลาให้กับครอบครัว	๑. รู้สึกเห็นคุณค่าในตัวเอง เพราะต้องดูแลสุขภาพ(๒) ๒. เห็นคุณค่าของเวลา ๓. เห็นคุณค่าของเงิน รู้จักประหยัดอดออม
๑๙ พ.ย. ๒๕๖๐	-	-	๑. นำน้ำซักผ้าไปรดน้ำต้นไม้	-	๑. ไม่เล่นเกมส์ในเวลาเรียน(๒) ๒. อ่านหนังสือทบทวนบทเรียน	๑. การเรียนสำคัญยิ่งกว่าสิ่งใด เราจึงควรใส่ใจให้มากๆ (๒)หากการเรียนเราดี เราก็ไม่ต้องกังวลเรื่องอนาคต ๒. จะทำให้เราได้ทบทวนเรื่องที่เรียนมาแล้ว แบ่งเวลาได้ถูกต้อง ๓. ประหยัดน้ำ ช่วยลดโลกร้อน	๑. รู้สึกเห็นคุณค่าในการไปโรงเรียน(๒) ๒. รู้สึกมีความรับผิดชอบ ๓. เห็นคุณค่าของทรัพยากร ลดโลกร้อน ใช้ชีวิตแบบพอเพียง
๒๐ พ.ย. ๒๕๖๐	๑. ไม่ซื้อของฟุ่มเฟือย มีเงินเหลือใช้	-	๑. ใช้ไฟฟ้าในโรงเรียนอย่างประหยัด(๒) ๒. ปิดไฟเมื่อเข้านอน	-	-	๑. เพราะโรงเรียนเป็นส่วนรวมทำอะไรเราควรคิดถึงส่วนรวม (๒)โรงเรียนก็เหมือนกับบ้านหลังที่ 2 เราจึงควรช่วยกันดูแล ๒. มีเงินออม ไว้ใช้ยามจำเป็น ๓. ประหยัดพลังงาน	๑. รู้สึกเป็นคนดี(๒) ๒. รู้สึกเห็นคุณค่าของการประหยัด ๓. เห็นคุณค่าของทรัพยากร
๒๑ พ.ย. ๒๕๖๐	๑. เย็บกระเป๋าที่ขาดแทนการซื้อใหม่	๑. ทานอาหารที่มีประโยชน์	๑. ไม่ชาร์จแบตในห้องเรียน (๒) ๒. ไม่เปิดไฟในตอนกลางวัน	-	-	๑. หากเราชาร์จก็จะมีเพื่อนๆมาชาร์จเพิ่มอีก จะทำให้เปลืองไฟโรงเรียน(๒) เราต้องช่วยกันดูแลเพื่อโรงเรียนของเรา ๒. ทานอาหารที่มีประโยชน์จะทำให้เราแข็งแรง สุขภาพดี ๓. กระเป๋ายังใช้ได้อยู่ ๔. ประหยัดพลังงาน	๑. รู้สึกเป็นคนดี(๒) ๒. รู้สึกเห็นคุณค่าของตนเอง ๓. เห็นคุณค่าของสิ่งของ ๔. เห็นคุณค่าของพลังงาน
๒๒ พ.ย. ๒๕๖๐	๑. อยากได้รองเท้าใหม่แต่ไม่ซื้อ	-	-	๑. ทานข้าวเย็นที่บ้าน	๑. ช่วยกันทำงานกลุ่มจนเสร็จ ๒. ช่วยคุณครูเก็บขยะภายใต้อาคาร	๑. โรงเรียนจะสกปรกมากหากเราไม่ช่วยกันดูแล เราก็จะได้ทำเพื่อโรงเรียนและเป็นตัวอย่างที่ดีให้น้องๆ ๒. หากเรามีความสามัคคีก็จะทำให้เรา	๑. รู้สึกเป็นคนดีของสังคม ๒. รู้สึกมีความรับผิดชอบสามัคคี ๓. เห็นคุณค่าของสิ่งของ ๔. เห็นคุณค่าของเงินรู้จักประหยัดอดออม

					เรียน	ประสบความสำเร็จในการทำงาน ๓. รองเท้าเก่ายังใช้ได้อยู่ ๔. ประหยัดค่าใช้จ่ายมีเวลาให้ครอบครัว	
๒๓ พ.ย. ๒๕๖๐	-	-	๑. ปิดน้ำทุกครั้งหลังใช้งาน ๒. นำน้ำซักผ้าไปรดต้นไม้	-	๑. เล่น social network แบ่งเวลาพักผ่อน ๒. หาเวลาไปออกกำลังกาย	๑. เพราะร่างกายเราจะได้แข็งแรงมากขึ้น ไม่เจ็บป่วยง่าย ๒. ในเมื่อเรียนมาทั้งวัน เราก็ต้องได้พักผ่อน อาจจะดู TV การ์ตูน เพื่อความบันเทิง ๓. ช่วยประหยัดเงิน ๔. ประหยัดน้ำ ลดโลกร้อน	๑. เห็นคุณค่าของตนเอง ๒. รู้สึกเห็นคุณค่าของเวลา ๓. รู้สึกเห็นคุณค่าของทรัพยากร(๒) ๔. ๕.
๒๔ พ.ย. ๒๕๖๐	๑. แบ่งลิขวิดให้เพื่อนยืม	-	-	๑. เก็บเงินออมเงิน	๑. ใช้เวลาอยู่กับครอบครัว	๑. เราควรอยู่กับครอบครัวให้มากๆ เพราะครอบครัวคือกำลังใจของเรา โตขึ้นเป็นผู้ใหญ่เราอาจจะไม่มีเวลาให้ ดังนั้นตอนไหนเราทำได้เราก็ควรทำ ๒. เห็นถึงความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ๓. จะได้มีเงินไว้ใช้ยามฉุกเฉิน	๑. รู้สึกเห็นคุณค่าของเวลา ๒. เห็นคุณค่าของการเสียสละ ๓. รู้สึกเห็นคุณค่าจองเงิน รู้จักการประหยัดอดออม
๒๕ พ.ย. ๒๕๖๐	-	-	๑. ช่วยกันดูแลความสะอาดภายในห้องน้ำ	-	๑. ใช้เวลากับครอบครัว	๑. เพราะห้องน้ำเราใช้กันทุกวันเราจึงควรช่วยกันดูแล หากเราไม่ช่วยกันใครจะทำ ๒. อยู่ด้วยกัน พูดคุยปรึกษากัน ทำให้ครอบครัวอุ่น	๑. รู้สึกเป็นคนดี ๒. รู้สึกเห็นคุณค่าของเวลา
๒๖ พ.ย. ๒๕๖๐	๑. ขอของที่อยากได้เท่าที่จำเป็นในวันเกิดจากที่เคยซื้อขนมเค้กวันเกิดก็งดซื้อ	๑. ประหยัดเงิน มีเงินออม	-	-	๑. ไปห้องสมุด	๑. เราก็จะมีความรู้มากขึ้นจากหนังสือที่เราอ่านเราจะได้มีความรู้เพิ่มมากขึ้น ๒. มีเงินเก็บไว้ใช้ยามจำเป็น ๓. เพราะไม่อยากสิ้นเปลืองโดยเปล่าประโยชน์	๑. รู้สึกเห็นคุณค่าของหนังสือ ๒. เห็นคุณค่าของการประหยัด ๓. รู้สึกภูมิใจที่ได้ช่วยครอบครัวลดค่าใช้จ่าย
๒๗ พ.ย. ๒๕๖๐	-	๑. ทานอาหารครบ ๕ หมู่ ๒. ทานอาหารที่ดีต่อสุขภาพ	๑. ใช้คอมพิวเตอร์เสร็จแล้วปิดหลังเลิกใช้	๑. ขอของที่อยากได้เท่าที่จำเป็นในวันเกิด	๑. ใช้เวลากับเพื่อนกับครอบครัวให้เหมาะสม ๒. ใช้เวลากับเพื่อนกับครอบครัวให้เหมาะสม	๑. เป็นการช่วยโรงเรียนประหยัดไฟอีกวิธีเราก็จะเป็นตัวอย่างที่ดีให้คนในโรงเรียน ๒. ทำให้เรามีสุขภาพร่างกายแข็งแรง ๓. เพื่อให้ความสำคัญกับคนที่เรารัก ๔. เพื่อลดค่าใช้จ่ายด้วยการงดซื้อเค้กแล้วเปลี่ยนเป็นของที่อยากได้ ๕. เพื่อให้ความสำคัญกับคนที่รัก นำเวลาที่เรานั่งเล่นเกมมาให้เพื่อนและครอบครัว	๑. รู้สึกเป็นคนดี ๒. รู้สึกรักตนเอง ๓. รู้สึกเห็นคุณค่าของผู้อื่น ๔. รู้สึกภูมิใจ ๕. รู้สึกเห็นคุณค่าของผู้อื่น ๖. รู้สึกรักตัวเอง

						๖. เพื่อสุขภาพที่ดีของตนเอง โดยงดของหักดองหรือของที่ไม่สะอาดไม่ปลอดภัยกับสุขภาพเพื่อที่จะไม่ต้องไปโรงพยาบาลลดค่าใช้จ่ายชองครอบครัวได้อีกด้วย	
๒๘ พ.ย. ๒๕๖๐	-	๑. ไม่ซื้อของกินหลังเลิกเรียน ๒. ทานอาหารที่ดีต่อสุขภาพ	-	๑. ซื้อของที่อยากได้เท่าที่จำเป็น	๑. อ่านหนังสือ ทำการบ้าน	๑. เพราะจะทำให้เรามีเงินเก็บออมมากขึ้นเราก็จะได้ทั้งเงินเก็บและทำให้เราไม่กินของจุบจิบด้วย ๒. แบ่งเวลาอย่างถูกต้อง เหมาะสม ทำให้เราได้ใช้เวลาอย่างคุ้มค่า ๓. เพื่อสุขภาพที่ดีของตนเอง โดยการงดหมักดอง ของไม่สะอาด ไม่ปลอดภัย ซึ่งไม่ต้องไปโรงพยาบาล ทำให้ลดค่าใช้จ่ายของครัวครัว ๔. เพราะอยากได้ของหลายอย่าง ควรใช้เงินเท่าที่จำเป็นเพราะยังหาเงินเองไม่ได้	๑. รู้สึกเห็นคุณค่าของเงิน ๒. รู้สึกเห็นคุณค่าของเวลา ๓. รู้สึกรักตัวเอง ๔. รู้สึกเห็นคุณค่าของการประหยัด
๒๙ พ.ย. ๒๕๖๐	๑. ซื้อแต่ของที่จำเป็นต้องใช้	๑. ทานอาหารครบ ๕ หมู่ ๒. กินอาหารครบ ๕ หมู่	-	-	๑. ใช้เวลาให้เป็นประโยชน์และมีความสุขในการทำ	๑. เราก็จะสามารถนำเงินที่เหลือไปใช้ประโยชน์ได้ ของบางอย่างเราก็อาจจะไม่จำเป็นดังนั้นก็ไม่ควรซื้อ ๒. ร่างกายไม่แข็งแรง กินอาหารให้ครบ ไม่เกินมากเกินไปหรือน้อยเกินไป ๓. เพราะแบ่งเวลาไม่ค่อยเป็นใช้เวลาเปล่าประโยชน์ วิธีคิด แบ่งเวลาจากการเล่นเกมเล่นเน็ตมาทำสิ่งที่เกิดประโยชน์ สิ่งที่ทำและตัวเองมีความสุข ๔ ร่างกายไม่แข็งแรง วิธีคิด กินอาหารครบทั้ง ๕ หมู่ ไม่กินมากเกินหรือน้อยเกิน	๑. รู้สึกเห็นคุณค่าของเงิน ๒. ร่างกายมีความแข็งแรงและมีความสุข ๓. รู้สึกดีที่ทำได้และภูมิใจ ๔. ร่างกายแข็งแรงและมีความสุข
๓๐ พ.ย. ๒๕๖๐	๑. ซื้อของที่อยากได้เท่าที่จำเป็น	๑. ทานอาหารอย่างเหมาะสม ๒. กินอาหารเท่าที่สมควรเหมาะสม	๑. ไม่เปิดไฟ พัดลมไว้หาไม่ได้ใช้ (๒) ๒. ปิดไฟปิดพัดลมก่อนออกจากห้อง	๑. เก็บเงินวันละ ๑๐-๕๐ บาททุกวัน	-	๑. มันเปลืองไฟและทรัพยากรของชาติเราต้องช่วยกันรักษา ดูแลของๆโรงเรียน ๒. ควรใช้เงินเท่าที่จำเป็น เพราะยังหาเงินเองไม่ได้ ๓. ทานอาหารให้มากขึ้นไม่น้อยเกินไปเพราะน้ำหนักลดเยอะ ๔. ตรวจทานให้เรียบร้อยก่อนออกจาก	๑. รู้สึกเป็นคนดีของสังคม ๒. รู้สึกเห็นคุณค่าของการประหยัด (๒) ๓. รู้สึกอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน ๔. รู้สึกดีกับน้ำหนักที่เพิ่มขึ้นเพราะอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน ๕. รู้สึกเห้นคุณค่าของการประหยัด ๖. รู้สึกเห็นคุณค่าของการเก็บออม

						ห้อง ๕. ไม่ค่อยมีเงินเก็บ ๖. น้ำหนักลดเยอะ วิธีคิด กินอาหารให้มากขึ้นไม่น้อยเกินไป ๗. เพื่อนชอบลืมปิดไฟ-พัดลมก่อนออกจากห้อง วิธีคิด ตรวจทานให้เรียบร้อยก่อนออกจากห้อง ๘. ไม่ค่อยมีเงินเก็บ วิธีคิด แบ่งเงินนำมาเก็บออมบ้าง	

เดือนธันวาคม ๒๕๖๐

วันที่	**๑.ให้นักเรียนยกตัวอย่างเหตุการณ์หรือกิจกรรมในชีวิตประจำวัน 1 เหตุการณ์**					**๒.ให้นักเรียนอธิบายเหตุผลและวิธีคิดในการตัดสินใจฝึกฝนความพอเพียงในแต่ละเหตุการณ์อย่างไร**	**๓.คุณธรรมที่เกิดขึ้นในใจฉันวันนี้ จากผลของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการพฤติกรรมพอเพียงของนักเรียนอย่างไร (เช่นรู้สึกเป็นคนดี รู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง รู้สึกเห็นคุณค่าของการประหยัด รู้สึกเป็นคนดีในสังคม ฯลฯ)**
	ด้านการใช้สิ่งของเครื่องใช้ส่วนตัว	**ด้านการบริโภคอาหาร**	**ด้านการใช้ทรัพยากรธรรมชาติส่วนรวม**	**ด้านการใช้เงิน**	**ด้านการใช้เวลา**		
๑ ธ.ค. ๒๕๖๐	๑. ลดการใช้ของฟุ่มเฟือยเกินความจำเป็น	-	-	๑. ลดการซื้อของฟุ่งเฟ้อเกินจำเป็น	-	๑. ตังค์ไม่มีเก็บ ต้องลดซื้อของที่ไม่จำเป็น เช่น เครื่องสำอาง น้ำหอม ๒. ตังไม่มีเก็บเพื่อนำไปฝากธนาคาร วิธีคิด ลดการซื้อของที่ไม่จำเป็น เช่น เครื่องสำอาง น้ำหอม	๑. รู้สึกเห็นคุณค่าของเงิน
๒ ธ.ค. ๒๕๖๐	-	-	-	๑. นำเงินไปฝากที่ธนาคาร	-	๑. เพราะถ้าเก็บเงินไว้เฉยๆก็เปล่าประโยชน์ ให้นำเงินไปฝากที่ธนาคารจะได้ดอกเบี้ยด้วย	๑. รู้สึกอยากเก็บออมตังค์ให้ได้เยอะๆ เพื่อจะได้ดอกเบี้ย
๓ ธ.ค. ๒๕๖๐	-	-	-	-	๑. แบ่งเวลาเล่นโทรศัพท์	๑. เล่นโทรศัพท์บ่อยเกินไป ถ้านำเวลาครึ่งหนึ่งของการเล่นโทรศัพท์ไปอ่านหนังสือบ้าง	๑. รู้สึกเห็นคุณค่าเวลา
๔ ธ.ค. ๒๕๖๐	๑. กล่องดินสอเสียหรือหาย	-	-	๑. เอาข้าวกล่องอาหารที่ทำเองมากินที่โรงเรียน เป็นอาหารที่ครบ ๕ หมู่	๑. แบ่งเวลาเล่น	๑. ใช้เวลาไม่เป็น แบ่งเวลาเล่นไปพักผ่อนไป ๒. ประหยัด เงินค่าขนมทำให้มีเงินออม ๓. เอาของเก่าๆ นำมาสร้างหรือประยุกต์ใหม่	๑. รู้สึกเห็นคุณค่าของเวลาพักผ่อน ๒. รู้สึกเห็นคุณค่าของการประหยัด ๓. รู้สึกเห็นคุณค่าของใช้
๕ ธ.ค.	๑. อยากใช้ยาสระ	-	๑. แปรงฟันในอ่าง	๑. ซื้อโทรศัพท์ใหม่	-	๑. เนื่องจากมียาสระผมที่ราคาแพงเกินไป	๑. รู้สึกเห็นคุณค่าของเงิน (๒)

๒๕๖๐	ผมที่ดีและราคาเหมาะสม ๒. ใช้ยาสีฟันเท่าเมล็ดถั่วเขียว		ล้างมือแต่เปิดน้ำทิ้งไว้			ดังนั้น จึงเลือกคุณภาพที่เหมาะสมกับราคา ๒. ใช้มากเกินไป ควรใช้ให้เหมาะสมเพื่อสุขภาพปาก ๓. ควรปิดน้ำในตอนที่ไม่ได้ใช้ ๔. เครื่องเก่าใกล้พังแล้ว	๒. รู้สึกเห็นคุณค่าของการใช้ของ ๓. เห็นคุณค่าของน้ำ
๖ ธ.ค. ๒๕๖๐	๑. ใช้ยาสีฟันเท่าเมล็ดถั่วเขียว ๒. ไม่ซื้อนาฬิกาหลายเรือน	-	-	๑. ปลูกผักที่เกิดขึ้นง่าย ๆ เพื่อประหยัดค่าใช้จ่าย ๒. ถ้าบ้านอยู่ใกล้โรงเรียนควรเดินไป	-	๑. ใช้มากเกินไป ควรใช้ให้เหมาะสมเพื่อสุขภาพปาก ๒. อาจจะใช้ไม่ทันถ่านนาฬิกาอาจจะหมดก่อน ซื้อใช้ทีละเรือน ๓. พืชบางอย่างเราสามารถปลูกเองได้ วิธีคิด ปลูกผักสวนครัว เช่น กระเพราะ พริก ๔. ลดปัญหาค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันและได้ออกกำลังกาย	๑. รู้สึกเห็นคุณค่าของของใช้ ๒. รู้สึกเห็นคุณค่าของการประหยัด(๒) ๓. รู้สึกทำงานให้เป็นประโยชน์
๗ ธ.ค. ๒๕๖๐	๑. ซื้อโทรศัพท์ให้เหมาะสมกับการใช้งาน	-	-	-	-	๑. มีโทรศัพท์หลายรุ่นออกใหม่ วิธีคิด เลือกโทรศัพท์รุ่นที่เหมาะสมกับราคาและการใช้งาน ๒.	๑. รู้สึกเห็นคุณค่าของการใช้งานนของการใช้เงิน
๘ ธ.ค. ๒๕๖๐	-	๑. กินผลไม้ให้มากๆ และเหมาะสม	-	-	-	๑. ไม่ค่อยกินผลไม้ที่แท้เท่าไหร่กินแต่ที่แปรรูปแล้ว วิธีคิด ผลไม้แท้มีประโยชน์มากกว่า	๑. รู้สึกเห็นคุณค่าของสิ่งที่มีประโยชน์
๙ ธ.ค. ๒๕๖๐	-	๑. กินอาหารเสริมที่มีประโยชน์และช่วยบำรุงร่างกาย	-	๑. พ่อแม่พาไปซื้อของใช้ ก็จะไม่หยิบของที่ไม่มีประโยชน์ ซื้อแต่องที่จำเป็นจะได้ไม่สิ้นเปลือง	๑. การเล่นอินเตอร์เน็ต/โทรศัพท์ (๒)	๑. คลายเครียดจากการเรียน เช็คข่าวสาร เล่นแต่พอดี ไม่เล่นจนเสียการเรียน ๒. ปวดเมื่อยร่างกายบ่อย วิธีคิด เลือกที่ซ่อมแซมส่วนที่สึกหรอก ๓. ต้องการแต่ของใช้ที่จำเป็นมากกว่าสิ้นเปลืองฟุ่มเฟือยกับของไร้สาระ	๑. รู้สึกว่าตัวเองสามารถควบคุมการเล่นอินเตอร์เน็ต ๒. รู้สึกรักตัวเอง ๓. รู้สึกเห้นคุณค่าของการประหยัดและหักห้ามใจตนเอง
๑๐ ธ.ค. ๒๕๖๐	-	๑. การบริโภคอาหาร	-	๑. ลดการใช้ของฟุ่มเฟือยเกินความจำเป็น ๒. ใช้สินค้าที่เป็นของแท้	๑. แบ่งเวลาเล่นเกมกับอ่านหนังสือเรียนและทำงานบ้านช่วยพ่อแม่	๑. ต้องทานอาหาร 3 มื้อต่อวัน เลือกทานอาหารที่มีประโยชน์ และไม่แพง ๒. ตังค์ไม่มีเก็บ ๓. ของก็อปตามตลาดใช้งานได้แค่แปปเดียว วิธีคิด ซื้อของแท้ถึงจะแพงแต่ใช้ได้นานและคุ้ม ๔. ตั้งใจแบ่งเวลาให้เป็น เพื่อที่จะได้มี	๑. รู้สึกสุขภาพดี ๒. รู้สึกเห็นคุณค่าของเงิน ๓. รู้สึกเห็นคุณค่าของการใช้งานของสิ่งของ ๔. รู้สึกภูมิใจในตนเองที่หักห้ามใจไม่ให้เล่นเกมจนมากเกินไป

						ระเบียบวินัยในตนเอง	
๑๑ ธ.ค. ๒๕๖๐	๑. การซื้ออุปกรณ์การเรียน ๒. ใช้ปากกาให้คุ้มค่า	-	-	-	-	๑. ใช้ในการเรียนการศึกษา ซื้อเท่าที่จำเป็น อะไรที่มีอยู่แล้วอย่าเพิ่งซื้อ อย่าสักแต่ว่ามันสวย มันออกใหม่ ๒. มีปากกาหลายแท่งแล้วใช้ไม่หมดซักแท่ง วิธีคิด ใช้ให้หมดแท่งก่อนซื้อใหม่	๑. รู้สึกประหยัด ๒. รู้สึกเห็นคุณค่าของของที่ใช้
๑๒ ธ.ค. ๒๕๖๐	-	๑. กินน้ำให้ครบ ๘ แก้ว	การใช้ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น น้ำ	-	๑. วันอังคารหยุดครึ่งวัน เลยใช้เวลาไปทำงานทำการบ้านใช้เวลาให้เป็นประโยชน์	๑. เพราะทุกคนจะต้องใช้น้ำในการอุปโภคบริโภค ต้องใช้อย่างรู้คุณค่าไม่ฟุ่มเฟือย เพราะ เราต้องใช้ไปอีกนาน ๒. กินน้ำน้อยให้ร่างกาไม่สมดุล วิธีคิด การกินน้ำมีประโยชน์ต่อร่างกายหลายอย่าง ๓. ถ้าเอาเวลาไปเที่ยวเล่น ก็มีงานสะสมค้างงานมากขึ้น เลยใช้เวลาว่างเคลียร์งาน	๑. รู้สึกเป็นคนดี ๒. รู้สึกรักตัวเอง ๓. รู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองที่แยกแยะเวลาได้
๑๓ ธ.ค. ๒๕๖๐	๑. การออมเงิน ๒. ไม่ซื้อเสื้อผ้าแบบเดียวกันซ้ำหลายตัว -	-	-	๑. ซื้อรองเท้าใหม่เพื่อออกกำลังกาย -	-	๑. เผื่อมีเหตุจำเป็นที่จะต้องใช้เงิน เราจะได้มีใช้ จะต้องมีเงินเก็บในทุกวันๆ อย่างน้อย ถ้าเกิดเราอยากได้อะไรก็สามารถซื้อเองได้ ไม่ต้องรบกวนพ่อแม่ ๒. ซื้อหลายวัวแต่เหมือนใช้แค่ตัวเดียว วิธีคิด ซื้อเสื้อผ้าได้แต่ให้มีความเหมาะสมและสามารถใช้ได้คุ้มค่า ๓. รองเท้าออกกำลังกายจำเป็นต้องใช้หรือไม่	๑. รู้สึกพึงพอใจในการออมของตนเอง ๒. รู้สึกเห้นความเหมาะสมของการใช้เสื้อผ้า ๓. รู้สึกภูมิใจในตนเอง
๑๔ ธ.ค. ๒๕๖๐	๑. การอ่านหนังสือ	-	-	๑. ซื้อสลากที่ธนาคาร ๒. เก็บเงินซื้อโทรศัพท์ใหม่เอง	-	๑. ต้องสอบ ต้องรู้จักแบ่งเวลา บริหารเวลาอย่างเหมาะสม เพื่อให้มีเวลาอ่านหนังสือได้ ๒. เพราะได้ทั้งดอกเบี้ยและมีสิทธิ์ลุ้นรางวัล วิธีคิด เป็นการใช้เงินในการเก็บออมที่เป็นประโยชน์ ๓. มันจำเป็นกับเรามากแค่ไหนใช้ไปทำอะไร	๑. รู้สึกดีใจที่แบ่งเวลาเป็น ๒. รู้สึกดีที่คิดสิ่งที่มีประโยชน์ต่อตนเอง ๓. รู้สึกภูมิใจในตนเอง
๑๕ ธ.ค. ๒๕๖๐	๑. การใช้คอมพิวเตอร์โรงเรียน ๒. ดูแลรักษาของ	๑. พักเที่ยงกินอาหารอิ่มพอดี และได้กินผลไม้ตามหลัง	-	๑. ซื้อนิยาย	-	๑. จำเป็นต้องใช้ ใช้แค่จำเป็นและคำนึงถึงหลายๆอย่างไม่ใช้เล่นเกมส์ ๒. เพื่อประหยัดค่าใช้จ่ายในการซื้อใหม่ วิธีคิด สืบค้นหาวิธีการรักษาดูแลของใช้ให้	๑. รู้สึกเป็นคนดีของโรงเรียน ๒. รู้สึกเห็นคุณค่าของการใช้ของ ๓. รู้สึกหักห้ามใจได้ดี ๔. รู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง

	ตนเอง ๓. อยากซื้อเครื่องสำอาง					อยู่ได้นาน ๓. สีสวยน่าใช้ วิธีคิด ตัดใจไม่ซื้อเพราะแพง และไม่เหมาะกับเรา ๔. อ่านนิยายเพื่อผ่อนคลาย จะได้มีกำลังใจในการเรียนต่อไป ๕. ต้องกินอาหารอย่างพอเพียงไม่มากหรือน้อยจนเกินไป กินต่พออิ่มพอประมาณ	๕. รู้สึกเห็นคุณค่าของการประหยัดเงิน
๑๖ ธ.ค. ๒๕๖๐	๑. ปลูกผักสวนครัว	-	-	๑. ใช้ที่ชาร์จแบตของแท้ ๒. ปลูกผักสวนครัว ๓. ซื้อเมาส์ใหม่	๑. การทำบุญตักบาตร ตักบาตร	๑. ประหยัดค่าใช้จ่าย ได้ผลผลิตที่ปลอดภัย ปลุกไว้รับประทานเอง ทำให้ลดค่าใช้จ่ายวัตถุดิบ ๒. ตักบาตรทำให้มีความสุข อิ่มอกอิ่มใจ และได้รักษาขนบธรรมเนียมของไทย ๒. ปลอดภัยต่อตเองและคุ้มค่าต่อการใช้ระยะยาง วิธีคิด ซื้อที่ใช้ชาร์จมือถือของแท้และถูกกับรุ่นมือถือที่ใช้ ๓. ประหยัดค่าจ่าย ปลอดสารพิษ วิธีคิด ปลูกไว้รับประทานเอง ลดค่าใช้จ่ายในการซื้อวัตถุดิบทำอาหาร ๔. ซื้อไปทำอะไร สร้างรายได้ให้เราไหม	๑. รู้สึกพอเพียง ๒. รู้สึกดีที่เห็นคุณค่าของของที่ใช้ ๓. รู้สึกพอเพียง ๔. รู้สึกภูมิใจในตัวเองที่หาเงินได้เอง ๕. รู้สึกเห็นคุณค่าของขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมไทย
๑๗ ธ.ค. ๒๕๖๐	๑. ฉันอยากซื้อเครื่องสำอาง ๒. ดูแลและรักตัวเองทั้งร่างกายและจิตใจ	-	-	๑. ซื้อลูกบาส ๒. นำเงินค่าอุปกรณ์การเรียนไปซื้ออย่างอื่น ๓. ออมเงิน ๔. นำเงินที่ได้จากการขายของไปซื้อยีนส์ ให้แม่ และหยอดกระปุก	๑. แบ่งเวลาในการอ่านหนังสือ	๑. เพราะสีสวย ตัดใจไม่ซื้อ เพราะยังไม่จำเป็นกับวัยเรา ๒. เพราะความสุขนำมาแต่สิ่งดีๆให้ตนเองและคนรอบข้าง วิธีคิด คิดบวก ซื้อของที่มีประโยชน์กับตัวเองหรือทำให้ตนเองมีความสุขและต้องเหมาะสม ๓. เล่นบาสเก็ตบอลเพื่อผ่อนคลายจากการเรียน ๔. อย่าเอาเงินที่ใช้กับการเรียนไปซื้ออย่างอื่นเพราะพ่อแม่หาเงินมาอย่างยากลำบาก ควรเก็บออมซื้อ ๕. เก็บเงินไว้ใช้เวลาที่ลำบาก ๖. กำหนดเวลาและใช้เวลาที่มีอย่างเกิดประโยชน์สูงสุด ๗. รู้จักการออมเงินและการหาเงินพอเป็น	๑. รู้สึกดีที่ตัดกิเลสได้ ๒. รู้สึกรักตัวเองและเห็นคุณค่าของตนเอง ๓. ไม่โกหกตัวเองและพ่อแม่ควรบริหารการเงินให้ดีขึ้น ๔. เห็นคุณค่าของเงิน (๒) ๕. เห็นคุณค่าของเวลา

						ค่าขนมเพื่อจะได้ซื้อสิ่งของที่ตนเองอยากได้	
๑๘ ธ.ค. ๒๕๖๐	๑. แม่ชวนไปเที่ยว แต่มีการบ้าน	๑. กินอย่างพอดี	-	๑. การใช้คอมพิวเตอร์โรงเรียน ๒. ใช้เงินเก็บซื้อปากกาใหม่ที่ทำหาย	-	๑. ไม่ไปและรีบทำการบ้านให้เสร็จ ๒. จำเป็นต้องใช้ วิธีคิด ใช้แค่จำเป็นและคำนึงถึงหลายอย่างไม่ใช่เล่นเกม ๓. หากกินมากเกินไปทำให้เป็นโรคกระเพราะ ๔. ต้องรู้จักการรักษาของให้มากขึ้น	๑. รู้สึกเป็นเด็กนักเรียนที่ดี ๒. รู้สึกประหยัดค่าใช้จ่ายให้โรงเรียน ๓. รู้จักปรับตัวและรักตัวเองมากขึ้น ๔. รู้สึกเห็นคุณค่าของของใช้
๑๙ ธ.ค. ๒๕๖๐	๑. ออมเงินที่เหลือจากไปโรงเรียน	-	-	๑. การออมเงิน	๑. กำหนดเวลาในการเล่นเกมและนอนให้พอ	๑. เพราะอยากมีเงินเก็บ ไม่ซื้อของฟุ่มเฟือย ใช้เงินอย่างคุ้มค่า ๒. เผื่อมีเหตุการณ์ฉุกเฉินต้องใช้เงินจะได้มีใช้ วิธีคิด จะได้มีเงินเก็บอยากได้อะไรก็ไม่ต้องขอพ่อแม่ ๓. ต้องนอนให้พอจึงไม่เล่นเกมมากเกินไป	๑. รู้สึกเห็นคุณค่าของการประหยัด ๒. รู้สึกพึงพอใจในการออมของตนเอง ๓. รู้จักรักษาเวลาและทำเวลาให้เกิดประโยชน์ต่อตัวเอง
๒๐ ธ.ค. ๒๕๖๐	๑. ทำความสะอาดเครื่องใช้	๑. กินอาหารไม่หมด.	-	-	๑. การอ่านหนังสือ	๑. สกปรก ดูแลรักษาให้ดี เพื่อที่จะได้มีใช้นานๆ ไม่ต้องซื้อใหม่ ๒. ทบทวนบทเรียนจะได้ไม่ลืม วิธีคิด แบ่งเวลาบริหารเวลาอย่างเหมาะสม ๓. ปรับพฤติกรรมในการใช้เงิน	๑. รู้สึกดีที่ได้ทำความสะอาดสิ่งของ ๒. รู้สึกหักห้ามใจให้ไม่นอกเรื่องได้ดีขึ้น ๓. รู้จักใช้เงินให้เกิดประโยชน์
๒๑ ธ.ค. ๒๕๖๐	๑. อยากได้รองเท้าใหม่ ๒. ทำความสะอาดเครื่องใช้	๑. กินอาหารให้ครบ ๕ หมู่	-	๑. เก็บเงินที่เหลือใช้ไว้ที่พ่อ	-	๑. สวยน่าใส่ ไม่ซื้อเพราะของเก่ายังใช้ได้อยู่ ๒. มันสกปรก วิธีคิด ดูแลรักษาให้ดี ๆเพื่อจะได้ใช้นานๆ ๓. ต้องวางแผนในการกินให้ได้ ๕ หมู่ ทุกวัน ๔. พ่อจะเป็นคนห้ามไม่ให้ซื้อของสิ้นเปลือง	๑. รู้สึกดีใจที่ประหยัด ๒. รู้สึกสุขภาพดี (ทางเดินหายใจ) ๓. รู้สึกว่าตนเองทำได้และต้องทำต่อไป ๔. ต้องปรับวิธีการใช้เงิน
๒๕ ธ.ค. ๒๕๖๐	-	-	-	๑. ซื้อกระเป๋าให้แม่ ๒. ขอเงินแม่เพิ่มเมื่อต้องทำโครงงาน		๑. ไปชี้คอนกับเพื่อนเดินไปเจอกระเป๋าเงินใบใหญ่สวยๆเลยซื้อให้แม่ ๒. ต้องบริหารจัดการเงินให้พอใช้และเก็บเงินส่วนหนึ่งไว้หยอดกระปุก	๑. รู้สึกดีที่ได้ซื้อของให้แม่ด้วยเงินตัวเอง ๒.รู้สึกเห็นคุณค่าของการประหยัด
๒๖ ธ.ค. ๒๕๖๐	-	-	-	๑. ออมเงิน ๒. ทำงานพิเศษ ส-อ		๑. เหลือมากเก็บมากเหลือน้อยเก็บน้อย ๒. เพราะเงินเก็บไม่พอเลยต้องทำงานพิเศษ	๑. ทำให้มีเงินเก็บมากขึ้นในการซื้อของที่อยากได้ ๒. ดีใจที่ตนเองหาเงินได้ แต่ไม่เยอะมากเท่าไหร่
๓๑ ธ.ค. ๒๕๖๐	-	๑. กินข้าวเที่ยงให้พออิ่ม	-	-	๑. การบ้านเยอะมากๆ	๑. ถ้ากินเยอะเกินไปจะทำให้จุกแล้วก็เปลืองเงิน	๑. ไดทำอะไรที่พอดีไม่เกินตัวเราที่จะรับได้

เดือนมกราคม ๒๕๖๑

วันที่	๑.ให้นักเรียนยกตัวอย่างเหตุการณ์หรือกิจกรรมในชีวิตประจำวัน ๑ เหตุการณ์					๒.ให้นักเรียนอธิบายเหตุผลและวิธีคิดในการตัดสินใจฝึกฝนความพอเพียงในแต่ละเหตุการณ์อย่างไร	๓.คุณธรรมที่เกิดขึ้นในใจฉันวันนี้ จากผลของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการพฤติกรรมพอเพียงของนักเรียนอย่างไร (เช่นรู้สึกเป็นคนดี รู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง รู้สึกเห็นคุณค่าของการประหยัด รู้สึกเป็นคนดีในสังคม ฯลฯ)
	ด้านการใช้สิ่งของเครื่องใช้ส่วนตัว	ด้านการบริโภคอาหาร	ด้านการใช้ทรัพยากรธรรมชาติส่วนรวม	ด้านการใช้เงิน	ด้านการใช้เวลา		
๑ ม.ค. ๒๕๖๑	๑. ใช้แปรงสีฟันนาน ๓ เดือน (๒) ๒. ไม่ซื้อของฟุ่มเฟือย	๑. ซื้อข้าว ๒. กินข้าวตอนเช้าครบ ๕ หมู่ ๓. กินอาหารที่มีประโยชน์ไม่มีกินมาม่า ๔. การซื้ออาหารหลากหลายอย่าง	๑. หนูใช้กระดาษทั้งสองหน้าอย่างประหยัดสุด ไม่ใช้เหลือทิ้ง ๒. ไม่ชาร์จแบตที่โรงเรียน	๑. ใช้ตัง ๓๐๐ ใน ๑ สัปดาห์ ๒. ใช้จ่ายอย่างประหยัด/ออมเงิน ๓. เก็บเงินใส่กระปุกออมสินทุกวัน วันละ ๒๐ บาทขึ้นไป (๓) ๔. ห่อข้าวจากบ้านมากินที่โรงเรียน ๕. ขึ้นรถเมล์ฟรี ๖. เก็บเงินเพื่อจะซื้อเกมแต่ราคาแพง จึงรอให้ลดราคา ๗. ไปร้านสะดวกซื้อแม่ซื้อของให้ แต่เลือกน้ำเพียงขวดเดียว ๘. ไปซื้อเสื้อผ้าที่เซฟวัน	-	๑. เราจะใช้ตัง ๓๐๐ ใน ๑ สัปดาห์ปกติใช้เงินวันละ ๑๕๐ ก็เปลี่ยนมาเป็นใช้ ๓๐๐ ใน ๑ สัปดาห์เพื่อที่เราจะประหยัดตังเก็บออมเงินไว้ใช้ในรอบต่อๆไป ๒. กินให้พอประมาณไม่กินเยอะจนเกินไปเพราะอาจทำให้เสียเงินเยอะไม่มีเงินเก็บรวมถึงอาจจะมีโรคร้ายต่างๆตามมาด้วย ๓. ใช้จ่ายแบบพอเพียงไม่ซื้อของฟุ่มเฟือย ๔. กินแบบพอเพียงไม่กินเยอะเกินไป ๕. เพราะต้องการจะใช้สิ่งของให้ได้อย่างคุ้มค่าที่สุดและให้เกิดประโยชน์มากที่สุดอีกด้วย ๖. ร่างกายแข็งแรง ไม่ปวดท้อง บำรุงสมอง ๗.สิ่งของอะไรใช้ได้ควรใช้อย่างคุ้มค่า (๒) ๘. ได้ประหยัดเงิน และได้มีเงินเก็บของตัวเองและจะไปไหนจะได้ไม่ต้องขอเงินพ่อแม่ ช่วยพวกเขาประหยัดเงินด้วย ๙. อยากรับประทานหลายๆ เมนูแต่ตัดสินใจซื้อแค่อย่างเดียว เพราะคงทานไม่หมด ๑๐. ประหยัดเงิน ๑๑. ถ้าซื้อเกมในตอนลดราคาก็จะมีราคาถูกกว่าราคาเต็ม ๑๒. รู้สึกหิวน้ำอย่างเดียวตอนไปร้านสะดวกซื้อเลยซื้อแค่น้ำ ๑๓. เสื้อผ้าราคาแพงที่เซฟวัน	๑. รู้สึกเห็นคุณค่าของการประหยัดตัง ใช้จ่ายน้อยๆ ๒. ทำให้เห็นค่าของเงินมากขึ้น ๓. ไม่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือยจนเกินเหตุ ๔. รู้สึกภูมิใจในตนเองและรู้สึกตนเองมีคุณค่าที่รู้จักใช้ของอย่างประหยัด ๕.รู้สึกเห็นค่าของร่างกายตัวเอง ๖. รู้สึกเห็นคุณค่าของการประหยัด ๗. รู้สึกเห็นคุณค่าของการประหยัดเงินและออมเงิน ๖. รู้สึกเห็นคุณค่าของเงิน ๗.รู้สึกเห็นคุณค่าของอาหารและประหยัดเงิน (๒) ๘. รู้สึกเห็นคุณค่าของเวลา ๙. ได้อดทนที่จะรอเวลาที่เกมลดราคาจะได้ประหยัดเงิน ๑๐. ได้ทำอะไรเท่าที่จำเป็น ๑๑. รู้สึกดีที่ยับยั้งชั่งใจได้ ๑๒. รู้จักเห็นคุณค่าของเวลา

						๑๔. รีบเคลียร์การบ้านในทุกๆวันไม่ให้ค้างเยอะ	
๒ ม.ค. ๒๕๖๑	๑. ประหยัดตังในการซื้อของ ๒. ใช้ของอย่างประหยัด ไม่ซื้อของกินฟุ่มเฟือย ๓. การซื้อเครื่องสำอาง ๔. ใช้แปรงสีฟันนาน ๓ เดือน ๕. ใช้ยาสีฟันให้หมดหลอด	๑. ทานอาหารให้ครบ ๕ หมู่	๑. ประดิษฐ์ของใช้จากขวดน้ำ	๑. เก็บตังหยอดกระปุกวันละ ๒๐ ๒. เก็บเงินทุกวัน วันละ๕๐ บาท ๓. เก็บออมเงิน (๒) ๔. ซื้อครีมใหม่	๑. แบ่งเวลาทำการบ้านกับเล่นเกมส์ (๒) ๒. แบ่งเวลาอ่านหนังสือกับการเล่นอินเตอร์เน็ต ๓. แบ่งเวลาซักผ้าและล้างจาน	๑. เราจะได้ฝึกฝนตัวเองในการแบ่งเวลาไม่ติดเกมส์จนเสียการเรียน ๒. ประหยัดตังในการใช้จ่ายการซื้อของไม่ให้ใช้จ่ายฟุ่มเฟือยจนเกินไป (๒) ๓. ทานอาหารที่มีประโยชน์ ปรุงสุกใหม่ ๔. ใช้เวลาอย่างมีค่า ไม่ไร้สาระกับการเล่นเกมส์ ๕. เพราะต้องการอดออมแล้วเอาเงินออมเก็บไว้ เผื่อใช้สำหรับความจำเป็นต่างๆ ๖. มีเงินเก็บ ๗.ทำให้เรามีวินัยการออม ๘. ได้เกิดกระบวนการคิดและทำให้ได้จัดการเวลาของตนเองให้เหมาะสม ไม่อ่านหนังสือจนเครียดเกินไปและไม่เล่นโทรศัพท์นานเกินไป ๙. อยากได้แต่ไม่ซื้อเพราะเปลือง ๑๐. สิ่งของอะไรที่ใช้ได้ควรที่จะใช้อย่างคุ้มค่า ๑๑. เพราะจะได้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ๑๒. ประหยัดยาสีฟันไว้ใช้ได้หลายๆวัน ๑๓. ครีมกระปุกเก่ายังไม่หมด	๑. รู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองในการที่เราแบ่งเวลาให้ถูก ๒. รู้สึกเห็นคุณค่าของการประหยัด (๒) ๓. รู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง ๔. รู้สึกเป็นคนดี ๕. รู้สึกภูมิใจในตนเอง รู้สึกเป็นประโยชน์ว่าการประหยัดนั้นมีข้อดีอย่างไร ๖. รู้สึกเห็นค่าของเงิน ๗. รู้สึกว่าเห็นค่าเงินที่ได้ในแต่ละบาท ๘. รู้สึกเห็นคุณค่าของเวลา เวลาไม่เคยย้อนกลับมาได้ ๙. รู้สึกช่วยแบ่งเบาภาระของแม่ ๑๐. รู้สึกเห็นคุณค่าของการประหยัด (๒) ๑๑. รู้จักเห็นคุณค่าของเวลา ๑๒. รู้สึกได้ประหยัดอย่างเห็นได้ชัด ๑๓. สามารถควบคุมตนเองไม่ให้ซื้อของที่ไม่จำเป็น
๓ ม.ค. ๒๕๖๑	๑. การนำของเก่ากลับมาใช้ใหม่ เช่น นำขวดน้ำเก่ามาใช้เป็นที่รดน้ำต้นไม้ ๒. ซื้อของใช้ที่จำเป็นในชีวิตไม่ซื้อของที่ไม่จำเป็น	๑. ทานอาหารให้ครบ ๕ หมู่ ๒. ฉันต้องไปซื้อของมาประกอบอาหาร		๑. นำเงินที่เหลือมาหยอดกระปุก ๕๐ บาท ๒. นำเงินที่ได้จากพ่อ ๕๐๐ บาทเก็บออมไว้ใช้ในคราวที่จำเป็น ๓. เก็บเงินไว้ใช้จ่ายในห้อง ๔. ตื่นให้ทันรถเมล์ฟรี ๕. กินข้าวไม่หมด เก็บ	๑. หมันทำการบ้านคณิตศาสตร์ ๒. เก็บขยะไปทิ้ง ๓. ทำการบ้านคณิตศาสตร์	๑. ได้รู้จักคุณค่าของเงินและอดออมประหยัดมีความออมเงินเพื่อซื้อโทรศัพท์เอง ๒. เพราะต้องการใช้กระบอกน้ำให้เกิดประโยชน์สูงสุดโดยการแปรรูปนำมารดต้นไม้ ๓. ซื้อของที่จำเป็น ไม่สิ้นเปลือง ๔. เพื่อให้ตนเองมีความรู้และฝึกฝนวิธีทำ ๕.เลือกทานอาหารที่มีประโยชน์ครบ 5หมู่ มีคุณค่าทางโภชนาสูง	๑. รู้สึกเห็นคุณค่าของการประหยัด ๒. รู้สึกภูมิใจในตนเองรู้สึกเป็นคนดีใช้ของทุกอย่างให้เกิดประโยชน์สูงสุด ๓.รู้สึกประหยัด มีเงินเก็บ ๔. ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ๕.รู้สึกเห็นคุณค่าตัวเองเพราะได้ดูแลตัวเองด้วยการเลือกอาหารที่ดี ๖. บางอย่างการที่ง่ายเกินไป เราก็จะไม่ได้อะไรเลย ๗. รู้สึกทำให้บริเวณนั้นสะอาด

				ไว้ก่อนตอนเที่ยง		๖. แม่บอกว่าทำไมไม่ซื้ออาหารสำเร็จรูปไปเลยทีเดียว ฉันเลยตอบกลับไปว่า ฉันได้ลองทำเอง ปลอดภัย ฝึกประสบการณ์ ๗. ขยะสกปรกและช่วยให้เราเป็นคนมีระเบียบ ๘. เพื่อให้ตนเองมีความรู้ ๙. จะได้เก็บไว้ใช้เมื่อจำเป็น ๑๐. ลองบังคับตัวเองแล้วมันได้ผล ๑๑. นั่งรถเมล์ฟรีมาโรงเรียนเพื่อประหยัดค่ารถมาโรงเรียน ๑๒. ประหยัดเงินซื้อข้าวกลางวัน	๘. รู้สึกเห็นคุณค่าของการประหยัด(๒) ๙. รู้สึกอึดอัด ๑๐. รู้สึกเห็นคุณค่าในสิ่งของ
๔ ม.ค. ๒๕๖๑	๑. อยู่บ้านทำความสะอาดบ้าน กวาดบ้าน ล้างจาน ซักผ้า ให้เรียบร้อย ๒. แปรงฟันโดยใช้ยาสีฟันเท่าเมล็ดถั่วเขียวในแต่ละครั้ง	๑. บริโภคอาหารครบ ๓ มื้อ บางครั้งทาน ๔-๕ มื้อต่อวันและไม่กินขนมจุกจิก	๑. ปลูกต้นไม้กินเองไม่ต้องไปซื้อ ๒. ใช้กระดาษทำงานทั้ง ๒ หน้า	๑. นำเงินที่เหลือมาหยอดกระปุก ๒๐ บาท ๒. ประหยัดเงินในการซื้อของ ๓. วันนี้ไปเดินตลาดเปิดท้ายโลตัสพระราม ๒ เห็นเสื้อผ้าสวยๆก็อยากได้ แต่พอมาลองนึกดูที่บ้านก็ยังมีเสื้อผ้าบางตัวที่ซื้อมาแล้วยังไม่ได้ใส่ ๔. ตัดสินใจว่าจะไปเที่ยวดีหรือไม่ไป ๕. ประหยัดเงินในการซื้อของ ๖. สระผมวันเว้นวัน	๑. ทำงานพิเศษ ๒. อาสาล้างรถให้อาโดยไม่รับเงิน	๑. ได้รู้จักคุณค่าของเงินและประหยัดอดออม ซื้อโทรศัพท์เอง ๒. เพราะการได้มีเงินออม และได้กินผักที่ปลูกเองไม่ปนเปื้อนสารพิษ ๓. รู้จักทำงานไว้รอพ่อแม่ ๔. ตัดสินใจไม่ซื้อเสื้อผ้าใหม่ เพราะนอกจากที่บ้านจะมีเสื้อผ้าที่ยังไม่ได้ใส่แล้วยังได้ช่วยพ่อแม่ประหยัดเงินด้วย ๕. อยากมีสุขภาพแข็งแรง ๖. ไม่ไปเพราะว่าเปลืองเงิน ๗. ช่วยพ่อแม่ประหยัดเงิน ไม่ใช้เงินอย่างฟุ่มเฟือย ๘. เพราะทำกระดาษกว่าจะได้กระดาษต้องเสียต้นไม้ไปหลายต้น ๙. สนุกกับการทำ แต่ก็ลำบากหน่อยๆ ๑๐. ประหยัดเงินซื้อยาสีฟันบ่อยๆ ๑๑. เพื่อประหยัดเงินในการซื้อยาสระผมบ่อย ๑๒. เต็มใจช่วยล้างรถอา	๑. รู้สึกเห็นคุณค่าของการประหยัด ๒. รู้สึกภูมิใจและรู้จักการที่กระทำสิ่งของด้วยตนเองปลูกผักเองพึ่งพาตนเอง ๓. รู้สึกมีความดีมีความขยัน ๔. เห็นคุณค่าของเงินที่ได้มา (๒) ๕.รู้สึกเห็นคุณค่าของการประหยัด ๖. เห็นคุณค่าของตนเอง ๗. รู้สึกประหยัด(๒) ๘. รู้สึกเห็นคุณค่าของกระดาษ ๙. รู้สึกประหยัดและซื้อยาสระผมน้อยครั้งลง ๑๐. รู้สึกเป็นคนดี

๕ ม.ค. ๒๕๖๑	๑. ซื้อรองเท้าให้แม่ ๒. ช่วยยายถือของตอนข้ามสะพานลอย ๓. ไม่ซื้อของฟุ่มเฟือย/ใช้ของตัวเองโดยไม่เบียดเบียนผู้อื่น ๔. ไม่ซื้อปากกาเพิ่ม	๑. กินให้คุ้มค่า ไม่กินเหลือ ๒. ไม่ซื้อขนมกินตอนพักเที่ยง	-	๑. เดินไปตลาดหน้าหมู่บ้าน ๒. เดินมาโรงเรียนแทนการนั่งรถ ๓. ออมเงิน ๒๐ บาท ๔. ซื้อนาฬิกาทางอินเทอร์เน็ต	๑. ดู TV ให้น้อยลง ๒. ไม่กินข้าวกลางวัน	๑. ประหยัดอดออม ซื้อโทรศัพท์เอง ๒. เพราะจะได้ประหยัดตัง ไม่ฟุ่มเฟือย และการเดินก็ถือว่าเป็นการออกกำลังกายอีกอย่างหนึ่ง ๓. ซื้อให้แม่เพราะว่าเป็นวันเกิดแม่ ๔. เพราะคิดว่ายายจะหนักเลยช่วยถือ ๕. นอกจากจะประหยัดเงินแล้วยังได้ออกกำลังกายไปด้วย จึงเลือกวิธเดินแทนการนั่งรถ เพื่อให้ได้ประหยัดเงินและได้สุขภาพที่แข็งแรง ๖. ของๆเราก็หวง ของเพื่อนๆก็หวง ๗. ของเดิมยังใช้ไม่หมด ได้ฝึกความพอประมาณ ๘. เมล็ดข้าวได้มาอย่างยากลำบาก ๙. ประหยัดค่าไฟ ๑๐. ขนมมีน้ำตาลทำให้อ้วน จึงไม่ซื้อและเก็บเงินไว้ ๑๑. ซื้อใหม่แต่นาฬิกาเรือนเดิมของใช้ได้ ๑๒. ต้องการทำงานอาจารย์ให้เสร็จและทันเวลาเลยไม่ได้กินข้าวกลางวัน	๑. เห็นคุณค่าของเงิน ๒. รู้สึกตนเองมีคุณค่าในตนเอง ที่รู้จักประหยัดไม่ใช่ของฟุ่มเฟือย ๓. รู้สึกดีได้ซื้อของให้แม่ ๔. รู้สึกเป็นคนดีของสังคมเพราะช่วยยายถือ ๕. รู้สึกเห็นคุณค่าในตัวเองและคุณค่าของการประหยัดเงิน ๖. รู้สึกเห็นใจคนอื่น ๗. รู้สึกเห็นคุณค่าของสิ่งของ ๘. รู้สึกเห็นคุณค่าของข้าว ๙. รู้สึกทำให้ส่งงานได้ครบ เพราะนำเวลาที่ไม่ได้ดู TV ไปทำการงาน ๑๐. ได้อดทนไม่ให้เราอยากที่จะซื้อขนมกิน ๑๑. รู้สึกว่าตัวเองใช้เงินฟุ่มเฟือย ๑๒. รู้สึกว่าติดสินใจผิดแต่ก็ดีใจที่ส่งงานทัน
๖ ม.ค. ๒๕๖๑	๑. อยากได้เสื้อผ้าใหม่ๆ	-	-	๑. ออมเงิน ๒๐ บาท ๒. ใช้ผักที่ปลูกเองมาประกอบอาหาร ๓. ใช้เงิน ๒๐๐ บาทในหนึ่งสัปดาห์ ๔. ได้ทำบุญโดยการบริจาคเงิน	๑. ทำการบ้าน ทำงานที่ครูสั่ง ๒. ฉันกำหนดเวลาในเล่นเกมและนอน ๓. แบ่งเวลาอ่านหนังสือ การ์ตูนกับทำงาน ๔. นอนให้ตรงเวลา ๕. เล่นเกมส์ อ่านนิยาย จนดึกดื่น	๑. ซื้อโทรศัพท์ใหม่เอง ๒. เพราะการให้ตังนี้ ให้แต่พอประมาณพอศักยภาพเราไม่ทำอะไรเกินตัว ๓. ตอนเย็นนั่งทำงาน ๔. จะได้ไม่เสียเงินซื้อผัก ๕.เป็นคนที่ชอบใช้เงินสิ้นเปลืองต่อวันประมาณ ๘๐ บาท แต่ได้มา ๑๐๐ บาท จึงตัดสินใจใช้เงิน ๒๐๐ บาทใน ๑ สัปดาห์ ๖. ฉันคิดว่าคนเราจะต้องนอนให้พอ จึงไม่เล่นเกมส์มาก ๗. ตัดสินใจไม่ซื้อเสื้อผ้าใหม่ ๆ เพราะช่วยพ่อแม่ประหยัดจึงรอให้เก็บตังก์ได้เองก่อนจึงจะซื้อ ๘. จะได้มีเวลาอ่านหนังสือการ์ตูนเพื่อผ่อน	๑. เห็นคุณค่าของเงิน ๒. รู้สึกเป็นคนดี และรู้สึกได้ทำบุญไปในตัว ๓. รู้สึกมีความรับผิดชอบ ๔. รู้สึกประหยัดเงิน ๕.รู้สึกเห็นคุณค่าของการประหยัดเงินของตนเอง ๖. รู้จักรักษาเวลาให้เกิดประโยชน์ ๗. รู้สึกเห็นคุณค่าของการประหยัดและการหักห้ามใจที่ไม่ซื้อ ๘. รู้สึกเห็นคุณค่าของเวลา ๙. รู้สึกสดชื่น ๑๐. รู้สึกรักและเห็นคุณค่าของตัวเอง

						คลาย ๙. แบ่งเวลาเพื่อตอนเช้าจะได้ไม่ต้องรีบ เพื่อประหยัดเงินค่ารถได้ขึ้นรถเมล์ ๑๐. ต้องเล่นโทรศัพท์อย่างพอดี	
๗ ม.ค. ๒๕๖๑	๑. ปิดไฟก่อนออกจากบ้าน (๒)	๑. กินข้าวเช้าก่อนไปโรงเรียน (๔) ๒. กินน้ำครบ ๘ แก้ว	๑. ระหว่างแปรงฟัน ปิดก็อกน้ำหลังน้ำในขันเต็มแล้ว	๑. ออมเงิน ๕๐ บาท ๒. ประหยัดเงินซื้อของ ๓. อยากสั่งของทางออนไลน์เพราะไม่อยากออกไปซื้อเอง ๔. ซื้อหูฟังใหม่เพราะอันเดิมเสีย ๕. ออมเงินเพิ่มเพื่อจ่ายค่าโทรศัพท์	๑. ทำงานต่าง ๆ โดยไม่ใช้อารมณ์	๑. ประหยัดซื้อโทรศัพท์ใหม่ ๒. ประหยัดเงิน/ป้องกันเหตุไฟฟ้าลัดวงจร (๒) ๓. กินน้ำมีประโยชน์ต่อร่างกาย ๔. จะได้ประหยัดไฟในบ้านและป้องกันไฟฟ้าลัดวงจร ๕.เลือกซื้อของที่ถูกและดีมีคุณภาพแต่ราคาเป็นมิตรกับตัวเราเอง และได้ใช้ความคิดในการซื้อเองแต่ละอย่างด้วย ๖. ตัดสินใจไปหาซื้อเองดีกว่าเพราะจะได้ตรวจสอบของได้และไม่เสียค่าส่ง ๗. ประหยัดค่าน้ำ ๘. เพื่อให้งานเสร็จสมบูรณ์โดยที่ไม่ขัดแย้งกับความคิดของใคร ๙. เพราะหูฟังอันเก่าพังไม่สามารถใช้งานได้ ๑๐. ออมเพิ่มเพื่อให้เพียงพอกับค่าโทรศัพท์รายเดือน	๑. เห็นคุณค่าของเงิน ๒. รู้สึกเห็นคุณค่าในการประหยัด และใช้สิ่งของอย่างคุ้มค่า ๓. รู้สึกรักตัวเอง ๔. รู้สึกเห็นคุณค่าของกาประหยัดไฟ ๕.รู้สึกเห็นคุณค่าในการประหยัดเงิน ๖. ได้รู้คุณค่าของพลังงาน ๗. รู้สึกประหยัด ๘. รู้สึกเห็นคุณค่าของน้ำ ๙. รู้สึกงานออกมาเพอร์เฟ็ก ๑๐. เห็นคุณค่าของสิ่งของ ๑๑. ออมเงินให้พอกับค่าโทรศัพท์ที่เพิ่มขึ้น
๘ ม.ค. ๒๕๖๑	๑. ไม่ซื้อเสื้อผ้าเยอะๆ	๑. ปวดท้องเพราะกินอาหารเยอะไป	๑. ใช้บันไดแทนการใช้ลิฟต์ ๒. ใช้กระดาษสองหน้า(๒) ๓. ปิดไฟทุกครั้งหลังไม่ได้ ใช้งาน	๑. ออมเงิน ๔๐ บาท ๒. อยากได้กระเป๋าราคาแพง ๓. เก็บออมเงินในการใช้จ่ายครั้งหน้าที่จำเป็น ๔. อยากได้โทรศัพท์ใหม่	๑. เล่น Rvo ๒. นั่งสมาธิ ๓. ไม่ไปมีเรื่องกับใคร	๑. ซื้อโทรศัพท์ใหม่เอง ๒. เพื่อประหยัดค่าไฟ และได้ออกกำลังในตัว ๓. ไม่ซื้อเยอะเพราะว่าสิ้นเปลือง ๔. เพราะช่วยประหยัดทรัพยากรธรรมชาติ(๒) ๕.เพราะค่าไฟที่บ้านแพงขึ้นเรื่อยๆ และอยากประหยัดพลังงานไฟฟ้า จึงตัดสินใจเตือนตัวเองทุกครั้งว่าเปิดแล้วต้องปิดไฟด้วย ๖. สนุก คลายเครียดได้ เล่นแต่พอดี ไม่ให้เสียการเรียน	๑. เห็นคุณค่าของเงิน ๒. รู้สึกเห็นคุณค่าในตัวเองที่รู้จักการประหยัด ๓. รู้สึกประหยัดเห็นค่าของเงิน ๔. รู้สึกเห็นคุณค่าของการประหยัด ๕.รู้สึกเห็นคุณค่าของพลังงานไฟฟ้าและการประหยัด(๒) ๖. รู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง (๒) ๗. รู้สึกเห็นคุณค่าของการประหยัด ๘. รู้สึกเห็นคุณค่าของเวลา ๙. รู้สึกมีความสุข ๑๐. รู้สึกตัวเองมีคุณค่าขึ้น

						๗. ตัดสินใจซื้อของที่ราคาถูกเพราะใช้งานได้เหมือนกัน ๘. ฝึกสมาธิและช้เวลาอยู่กับตัวเอง ๙. ทำให้เรามีรอยยิ้มให้กับผู้อื่นเสมอ ๑๐.เพื่อไม่ต้องเดือดร้อนเงินพ่อแม่ ๑๑. เพราะโทรศัพท์เครื่องเดิมเสียบ่อยและจ่ายค่าซ่อมมากกว่าซื้อ ๑๒. กินอาหารเยอะเกินไปทำให้เกิดกรดไหลย้อนหรือปวดท้อง	๑๑. รู้จักเห็นคุณค่าของโทรศัพท์
๙ ม.ค. ๒๕๖๑	๑. อยากได้เลนส์กล้องใหม่ แต่เนื่องมีราคาแพงมากๆ จึงตัดสินใจใช้เลนส์ตัวเก่าไปก่อน ๒. นำสิ่งของเครื่องประดับมาทำความสะอาด	๑. อยากกินไก่ทอดบอนชอน	๑. รีดเสื้อทีหลายๆ รอบ	๑. ออมเงิน ๕๐ บาท ๒. ฝากเงินที่ธนาคาร ๕๐๐ บาท ๓. อยากได้เสื้อผ้า ๔. ไม่ใช้เงินฟุ่มเฟือย ๕. เลิกซื้อขนม ของใช้ส่วนตัว	๑. แบ่งเวลาในการทำการบ้าน(๒) ๒. เล่นเกม ROV ๓. แบ่งเวลาทำงานกับเล่นเกม ๔. ให้อภัยเพื่อน	๑. โครงการซื้อโทรศัพท์ใหม่เอง ๒. เพื่อการประหยัดค่าไฟไม่ให้เพิ่มสูงขึ้น ๓. เพราะจะได้มีเงินไว้ใช้ในยามฉุกฉิน ๔. เพราะว่าเราควรทำตามที่ได้รับหมอบหมาย(๒) ๕.เพราะด้วยราคาและความเหมาะสมของการใช้งานกล้องของตัวเองแล้ว ถ้าซื้อเลนส์ใหม่มา ยังไงก็ไม่ค่อยได้ใช้ จึงไม่ซื้อและช่วยแม่ประหยัดเงิน ๖. อร่อย น่ากิน หากไม่มีกำลังทรัพย์มากพอกินจะไม่กินเพราะแพง ๗. ทำให้เราเป็นคนมีความพอใจในสิ่งที่ตนมีและไม่ไปเสียเงินกับสิ่งของที่มีอยู่แล้ว ๘. สนุกคลายเครียด วิธีคิด เบ่นต่อพอดีไม่ให้เสียการเรียน ๙. มันสวย น่าใส่ดูดี วิธีคิด ตัดใจไม่ซื้อเพราะมีเสื้อผ้าเยอะแล้ว ๑๐. รีบทำงานให้เสร็จจะได้เล่นเกมผ่อนคลาย ๑๑. ต้องใช้ใจเข้าคุยกัน ๑๒. เก็บเงินไว้ใช้ในของที่จำเป็น ๑๓. เลิกซื้อของไม่จำเป็นเพื่อจะได้มีเงินกินข้าว	๑. เห็นคุณค่าของเงิน ๒. รู้สึกเห็นคุณค่าของการประหยัดและรีดเสื้อผ้าอย่างถูกวิธี (๒) ๓. รู้จักเก็บออม อดออมเงิน ๔. รู้สึกเห็นคุณค่าในตัวเอง ๕.รู้สึกเห็นคุณค่าของที่ยังใช้ได้ เพื่อยามจำเป็นมันมีประโยชน์กับตัวเองมากๆ ๖. รู้สึกดีที่ตนเองสามารถควบคุมตนเองได้ ๗. รู้สึกเห็นคุณค่าของเวลา (๒๗ ๘. รู้สึกเห็นคุณค่าของสิ่งของ ๙. รู้สึกควบคุมเวลาการเล่นได้ดี ๑๐. รู้สึกประหยัด ๑๑. รู้สึกดีใจที่ได้เพื่อนเพิ่ม ๑๒. เงินหายากควรใช้เงินอย่างมัธยัส
๑๐ ม.ค.	๑. นำขวดน้ำมาทำเป็นกระถางต้นไม้	๑. ทานอาหารที่ปรุงสุกใหม่ๆ	๑. นำกระดาษหนังสือพิมพ์มา	๑. ออมเงิน ๔๐ บาท ๒. เก็บเงินที่เหลือ	๑. ช่วยพ่อแม่เก็บของ	๑. โครงการซื้อโทรศัพท์ใหม่เอง ๒ .เพื่อให้ประหยัดตังในการซื้อกระถาง	๑. เห็นคุณค่าของเงิน(๒) ๒. รู้สึกมีคุณค่าในตนเอง

๒๕๖๑	๒. เลือกซื้อของที่จำเป็นก่อน(๒) ๓. อยากสั่งของทางออนไลน์เพราะน่าซื้อ	๒. ทานอาหารให้ครบ ๓ มื้อ ๕ หมู่	ทำเปเปอร์มาเช่ ๒. เวลาอากาศหนาวก็ไม่เปิดแอร์ ๓. เก็บขยะรอบบ้านรวมถึงที่สาธารณะ	จากการไปโรงเรียน		ต้นไม้มาทำ ๓. เพราะว่าจะได้ไม่ฟุ่มเฟือย(๒) ๔. เพราะอาหารที่ปรุงสุกใหม่ๆจจะได้คุณค่าทางโภชนาการมากกว่า และยังมีประโยชน์ต่อร่ากายด้วย ๕.ตัดสินใจหาซื้อเองเพราะจะได้เปรียบเทียบราคา คุณภาพ ด้วยตัวเอง ๖. อยากฝึกการเก็บออมเงิน ๗. เสียดายกระดาษและอาจารย์สั่งงานพอดี ๘. ลดภาระพ่อแม่ ๙. สุขภาพร่างกายแข็งแรง ระบบร่างกายทำงานปกติ ๑๐. ประหยัดไฟ ๑๑. ขยะเยอะ รกหูรกตาและสิ่งแวดล้อมสกปรก	๓. รู้สึกเห็นคุณค่าของเงินที่ได้มา ๔. รู้สึกเห็นคุณค่าในตัวเองที่เลือกรับประทานของที่ดี ๕.รู้สึกดีที่ได้เช็คของเอง รู้สึกเห็นคุณค่าในตัวเอง ๖. รู้สึกเห็นคุณค่าของเงินและรู้จักประหยัดอดออม ๗. รู้สึกเห็นคุณค่าของกระดาษ ๘. รู้สึกหนัก ๙. รู้สึกทำตัวเองให้มีคุณค่า ๑๐. ได้ประหยัดค่าไฟทำให้ค่าไฟถูกลง ๑๑. รู้สึกเป็นคนดีในสังคม
๑๑ ม.ค. ๒๕๖๑	๑. อยากได้เสื้อผ้าใหม่ ๒. ให้ไข่ต้มเด็กน้อย	-	๑. เก็บถุงพลาสติกไว้เผื่อไว้ใส่ขยะ/ใช้รอบ ๒ (๒) ๒. จดรายการของที่จำเป็นต้องซื้อและเลือกซื้อสินค้าที่คุ้มค่าและมีประโยชน์	๑. ออมเงิน ๕๐ บาท ๒. นั่งรถเมล์ฟรีไม่เสียเงิน ๓. เดินไปตลาดแทนการนั่งรถ	๑. เตรียมตัวจะไปเที่ยวทั้งๆที่มีการบ้าน ๒. ทำกับข้าวใส่บาตรตอนเช้า	๑. โครงการซื้อโทรศัพท์ใหม่เอง ๒. เพื่อประหยัดค่าใช้จ่าย ๓. เพราะถุงพลาสติกย่อยสลายยากจึงนำมาใช้ให้คุ้มค่ามากที่สุด ๔. เพราะจะได้สินค้าได้ถูกต้อง ไม่เสียเวลาและได้ของที่ราคาถูกมีคุณภาพ ๕.ตัดสินใจไม่ซื้อเพราะของเก่ายังใช้ได้ ๖. จะช่วยไม่ให้โลกร้อน ๗. ไม่อยากทำการบ้าน แต่ตัดสินใจไม่ไปเที่ยวเพราะจะได้ทำการบ้านให้เสร็จ ๘. ช่วยประหยัดเงินและออกกำลังกาย ๙. ได้แบ่งปันไข่ต้มให้เด็กผู้ยากไร้ ๑๐. ทำกับข้าวตักบาตรทำให้มีความสุขมากกว่าไปซื้อคนอื่น	๑. เห็นคุณค่าของเงิน (๒) ๒.รู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองและการประหยัด ๓. รู้สึกเห็นคุณค่าของสิ่งของ(๒) ๔. รู้สึกเห็นคุณค่าของเวลาและการประหยัด ๕.รู้สึกดีที่ได้ประหยัด ๖. รู้สึกสามารถทำในสิ่งที่จำเป็นก่อนได้ ๗. รู้สึกสวยและรวยมาก ๘. รู้สึกดีมีความสุขและจิตใจสงบ
๑๒ ม.ค. ๒๕๖๑	๑. ใช้ดินสออย่างคุ้มค่า โดยการใช้ดินสอกดที่มีไส้แทนดินสอไม้	๑. ใช้กระบอกน้ำอันเดียวทั้งอาทิตย์ ๒. อยากกินชาบู ๓. กินแต่ข้าว	๑. ใช้คอมพิวเตอร์ของโรงเรียนอย่างระมัดระวัง ๒. ฉันนำเงินไป	๑. ออมเงิน ๕๐ บาท ๒. อยากซื้อของตกแต่งห้อง	๑. ช่วยลุงข้างบ้านจัดสวน ๒. แบ่งเวลาทำการบ้านกับเล่นเกมส์	๑. โครงการซื้อโทรศัพท์ใหม่เอง ๒. เพื่อประหยัดตังไม่ให้ไปซื้อขวดน้ำเพิ่มอีก/ประยุกต์สิ่งของ ๓. เพราะอยากให้คนอื่นได้ใช้ต่อ โรงเรียนจะ	๑. เห็นคุณค่าของเงิน (๒) ๒. รู้สึกเป็นคนดีเห็นคุณค่าในตนเอง จากการประหยัดในเรื่องต่างๆ ๓. รู้สึกเห็นคุณค่าในทรัพยากรส่วนรวม

	เพราะใช้ได้นานกว่า	กลางวันไม่ได้ซื้อขนมมากินเพิ่ม ๔. เก็บอาหารที่เหลือในตอนเช้ามากินตอนเที่ยง	ออมและแบ่งออกเป็นระบบ ๓. นำขวดน้ำมาทำกระถางต้นไม้			ได้ไม่ต้องซื้อเครื่องใหม่ และได้รักษาของส่วนรวมด้วย ๔. ฉันจะมีเงินสำรองหรือเงินออมของฉันนั้นเอง เงินตัวนี้จะติดตัวฉันอยู่ตลอด แต่ฉันก็จะมีเงินส่วนหนึ่งที่อยู่ในบัญชีออมทรัพย์ ๕. ห้องโล่ง แต่ไม่ซื้อเพราะประหยัด ๖. หิว อร่อย วิธีคิด ถ้ามีตังก็เหลือใช้ก้จะไม่กิน เพราะแพง และกินมากๆ ทำให้อ้วน ๗. เสียดายค่าดินสอที่ซื้อไป ๘. สวนข้างบ้านสวยมากขึ้น ๙. เราจะได้ฝึกฝนตนเองในการแบ่งเวลา ไม่ติดเกมส์จนเสียการเรียน ๑๐. ประหยัดเงิน (๒)	๔. ฉันจะรู้สึกปลอดภัยหากวันใดเดือดร้อนต้องการใช้เงินเราจะไม่ต้องหยิบยืมใครไม่ว่าอยู่ในสถานที่ใด ๖. เห็นคุณค่าของของ ๗. รู้สึกเห็นคุณค่าของการประหยัด ๘. รู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง ๙. รู้สึกร่มรื่น ๑๐. รู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง ในการที่เราแบ่งเวลาให้ถูกต้อง ๑๑. ได้รู้จักพอปราณ ไม่กินมากจนเกินไป ๑๒. รู้สึกเห็นคุณค่าของอาหารที่กิน
๑๓ ม.ค. ๒๕๖๑	๑. บริจาคเสื้อเก่าให้คนยากไร้	๑. เลือกทานอาหารที่มีประโยชน์ เช่นผักผลไม้	๑. ใช้ถุงผ้าแทนถุงพลาสติก (๒)	๑. ออมเงิน ๕๐ บาท ๒. ซื้อผักสวนครัวมาปลูก ๓. อยากสั่งของออนไลน์ ๔. ซื้อของใช้ส่วนตัว เสื้อผ้า กางเกงยีนส์	๑. แบ่งเวลาเล่นโทรศัพท์	๑. โครงการซื้อโทรศัพท์ใหม่เอง ๒.เพื่อช่วยประหยัดในการที่เราจะได้ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติเพิ่มไปอีก ๓. เพราะอยากให้ร่างกายและสุขภาพของตัวเองแข็งแรง หาข้อมูลเกี่ยวกับอาหารที่ดี งดทานขนมจุบจิก ๔. ดูการ์ตูนและคุยกับเพื่อน ๕. อยากปลูกผักไว้รับประทานเอง ๖. มันสวยน่าซื้อ วิธีคิด ไม่ซื้อเพราะอาจจะคุณภาพไม่ดีเท่าเราเลือกซื้อเอง ๗. ถุงผ้าทนทานกว่าและช่วยลดโลกร้อน ๘. ทำให้บ้านไม่รก ๙. เสื้อผ้าเดิมเริ่มใส่ไม่ได้แล้ว	๑. เห็นคุณค่าของเงิน ๒. รู้สึกเป็นคนดีในตนเอง รู้คุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ ๓. รู้สึกเห็นคุณค่าในสุขภาพของตนเอง ๔. เห็นคุณค่าของเวลา ๕. รู้สึกประหยัด ๖. รู้สึกเห็นคุณค่าในตัวเอง (รอบคอบ) ๗. รู้สึกมีส่วนร่วมในการลดโลกร้อน ๘. รู้สึกดีใจ ๙. รู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง
๑๔ ม.ค. ๒๕๖๑	๑. ฉันอยากได้โทรศัพท์ใหม่	๑. ปลูกต้นผักบุ้งกินเอง	๑. เอาเปลือกส้มมาใส่ในดินแทนปุ๋ย	๑. ออมเงิน ๕๐ บาท ๒. ใช้เงิน ๓๐๐ บาท ใน ๑ สัปดาห์(๒)	๑. แบ่งเวลาอ่านหนังสือ ๒. การเล่นโทรศัพท์ ๓. ช่วยครูถือของ	๑. โครงการซื้อโทรศัพท์ใหม่เอง ๒.จะได้ไม่ต้องเปลืองตังไปซื้อ แถมไม่มีสารปนเปื้อนมาด้วย ๓. ในแต่ละวันจะได้เงินวันละ ๑๐๐ บาท ข้าวเช้าทานที่บ้าน ข้าวเย็นทานที่บ้าน จะเสียแต่ค่ารถ และอาหารเที่ยงเท่านั้นต่อวัน อาจมีค่าขนมบ้าง แต่หักไปไว้ในกระปุกก่อน ๒๐๐ บาท	๑. เห็นคุณค่าของเงิน (๓) ๒. รู้สึกเห็นคุณค่าในการประหยัดและห่วงสุขภาพตัวเองอีกด้วย ๓. รู้สึกว่าฉันมีการวางแผนมากกว่าจะใช้ความอยากเป็นหลัก ๔. รู้สึกดี ๕. รู้สึกได้รับความรักจากครู ๖. รู้สึกเห็นคุณค่าในการประหยัด

						๔. ฉันดูไว้ก่อนแต่ยังไม่ซื้อ เพราะมีราคาสูงฉันรอให้เวลาผ่านไปก่อนสักระยะหนึ่ง สินค้าสินนี้ก็จะมีราคาลดลงและฉันเริ่มเก็บเงินไปเรื่อยๆ จะสามารถซื้อได้เอง ไม่พึ่งพ่อแม่ ๕. หาความรู้ใหม่ๆ ให้ตัวเอง ๖. สนุกแต่ก็เล่นแปบเดียวเพราะต้องอ่านหนังสือ ๗. ช่วยประหยัดเงิน ๘. ช่วยงานครู (ได้ ชม. จิตอาสา) ๙. ใช้เงินอย่างประหยัดโดยใช้เงิน ๓๐๐ ใน ๑ สัปดาห์ โดยการห่อข้าวมากินโรงเรียน	
๑๕ ม.ค. ๒๕๖๑	๑. การใช้คอมพิวเตอร์ของโรงเรียน ๒. ใช้ปากกาจนหมึกหมด ๓. ให้เพื่อนยืมหนังสือ	๑. กินข้าวจนหมดจาน	๑. ปิดน้ำทุกครั้งเมื่อไม่ได้ใช้หรือออกจากห้องน้ำ ๒. ปิดแอร์เมื่ออากาศหนาว	๑. ออมเงิน ๕๐ บาท ๒. เหลือเก็บอย่างน้อยวันละ ๑๐ บาท ๓. ออมเงินเมื่อใช้แล้วเหลือ	-	๑. โครงการซื้อโทรศัพท์ใหม่เอง ๒.เพื่อที่จะได้มีเงินเก็บและนำไปใช้เพื่อเหตุการณ์ฉุกเฉิน ๓. เพราะได้ประหยัดทรัพยากรน้ำและประหยัดเงินค่าน้ำที่แม่ต้องจ่ายทุกเดือนด้วย ๔. เห็นคุณค่าของข้าว ๕. จำเป็นต้องใช้ วิธีคิด ใช้แค่จำเป็นและคำนึงถึงหลายๆอย่างใช่ทำงานอย่างอื่นเช่น เล่นเกม ๖. เสียดายเงิน ๗. รู้สึกเป็นคนดี ๘. ประหยัดค่าไฟในบ้าน ๙. เพื่อเป็นเงินออมไว้ใช้ในอนาคต	๑. เห็นคุณค่าของเงิน (๒) ๒. รู้สึกเห็นคุณค่าของการประหยัดและพอเพียงในแบบของตัวเอง ๓. รู้สึกเห็นคุณค่าในการรักษาทรัพยากรน้ำ ๔. เห็นคุณค่าของข้าว ๕. รู้สึกเห็นคุณค่าของสิ่งของ ๖. รู้สึกเรียนไม่รู้เรื่อง ๗. ได้ประหยัดเงินทำอะไรเพื่อความจำเป็น ๘. ได้รู้จักประหยัดอดออม
๑๖ ม.ค. ๒๕๖๑	๑. บริจาคเงินให้วัด	-	-	๑. ปลูกผักบุ้งในกระถางใหม่หลังบ้าน ๒. เก็บเงินวันละ ๕ บาท ๓. บริจาคเงินให้วัด ๔. ประหยัดเงินในการซื้อของ	๑. แบ่งเวลาผ่อนคลายโดยการเที่ยวกับครอบครัว	๑. ได้กินผักปลอดสารพิษได้ประหยัดเงินและได้ใช้เวลาว่างของตัวเองให้เกิดประโยชน์ ๒. จะได้มีเงินออม ๓. จะได้มีกำลังใจในการทำงานและเรียน ๔. ทำบุญทำทาน ๕. ประหยัดในการใช้จ่ายในแต่ละวัน ไม่ใช้	๑. รู้สึกเห็นคุณค่าในโภชนาการ ๒. เห็นคุณค่าของเงิน ๓. รู้สึกเห็นคุณค่าของเวลา ๔. รู้สึกได้บุญ ๕. เห็นคุณค่าของการประหยัด

						จ่ายฟุ่มเฟือย	
๑๗ ม.ค. ๒๕๖๑	๑. นำแกนทิชชูมาใส่ดินสอ	-	๑. เก็บถุงพลาสติกไว้ใส่ขยะ	๑. ออมเงิน ๒๐ บาท ๒. เดินไปร้านสะดวกซื้อ/เดินเข้าบ้าน	-	๑. โครงการซื้อโทรศัพท์ใหม่เอง ๒. เพราะจะได้ไม่ไปซื้อของใหม่ให้เปลืองตัง ๓. เพราะได้ออกกำลังกายและประหยัดค่าวินมอเตอร์ไซค์ (๒) ๔. เป็นสิ่งที่ย่อยสลายยาก	๑. เห็นคุณค่าของเงิน (๒) ๒. รู้สึกเห็นคุณค่าของการประหยัด ๓. รู้สึกเห็นคุณค่าในการประหยัดเงิน ๔. รู้สึกเห็นคุณค่าของสิ่งของ
๑๘ ม.ค. ๒๕๖๑	๑. เลือกซื้อของที่จำเป็นก่อน	๑. ทานอาหารให้ครบ๕ หมู่	๑. ใช้คอมพิวเตอร์ของโรงเรียนอย่างระมัดระวัง	๑. ออมเงิน ๒๐ บาท	๑. แบ่งเวลาเล่นเกมส์กับทำการบ้าน ๒. แบ่งเวลามาทำงาน	๑. โครงการซื้อโทรศัพท์ใหม่เอง ๒.เพราะอยากให้คนอื่นได้ใช้ต่อ โรงเรียนจะได้ไม่ต้องซื้อเครื่องใหม่ และได้รักษาของส่วนรวมด้วย ๓. ได้ใช้เวลาให้คุ้มค่าไม่ไปเดือดร้อนในเรื่องของการเรียนและไม่ติดเกมส์จนเกินไป ๔. ทำงานเสร็จ ๕. ต้องใช้ ๖. ทานอาหารที่มีประโยชน์	๑. เห็นคุณค่าของเงิน (๒) ๒. รู้สึกเห็นคุณค่าในทรัพยากรส่วนรวม ๓. รู้สึกเห็นคุณค่าในทุกๆนาที ๔. รู้สึกเห็นคุณค่าของงาน ๕. รู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง
๑๙ ม.ค. ๒๕๖๑	-	-	๑. ปิดน้ำทุกครั้งเมื่อไม่ได้ใช้หรือออกจากห้องน้ำ ๒. ไม่ขีดเขียนบนตะของโรงเรียน	๑. ออมเงิน ๔๐ บาท ๒. เก็บออมเงินวันละ ๕ บาท ๓. ซื้อนาฬิกา	๑. การทำความสะอาดบ้าน	๑. โครงการซื้อโทรศัพท์ใหม่เอง ๒.เพราะได้ประหยัดทรัพยากรน้ำและประหยัดเงินค่าน้ำที่แม่ต้องจ่ายทุกเดือนด้วย ๓. เพราะรุ่นน้องต่อๆไปจะได้มีโต๊ะที่สะอาดๆใช้ ๔. บ้านสะอาด ๕. เก็บไว้ใช้ในยามจำเป็น ๖. ซื้อนาฬิกาที่ชอบทันทีไม่คิดหน้าคิดหลัง	๑. เห็นคุณค่าของเงิน (๒) ๒. รู้สึกเห็นคุณค่าในการรักษาทรัพยากรน้ำ (๒) ๓. ไม่คิดก่อนซื้อ พอมีตังก์ไม่ยอมเก็บคิดจะซื้ออะไรก็ซื้อ
๒๐ ม.ค. ๒๕๖๑	๑. เดินไปร้านสะดวกซื้อ .	๑. ดูแลตัวเอง	-	๑. ออมเงิน ๔๐ บาท ๒. จดรายรับรายจ่ายไว้และบริหารการใช้จ่ายให้เหมาะสม ๓. เดินมาโรงเรียนแทนการนั่งรถ ๔. เก็บเงินที่เหลือจาก	-	๑. โครงการซื้อโทรศัพท์ใหม่เอง ๒.เพราะได้ออกกำลังกายและประหยัดค่าวินมอเตอร์ไซค์ ๓. ได้บริหารเงินของตัวเองและได้รู้ว่าวันหนึ่งเราใช้จ่ายอะไรบ้างแล้ว ๔. ต้องดูแลตัวเอง ๕. เสียดายเงินและเป็นการออกกำลังกาย	๑. เห็นคุณค่าของเงิน (๒) ๒. รู้สึกเห็นคุณค่าในการประหยัดเงิน (๒) ๓. รู้สึกเห็นคุณค่าของเงิน ๔. เห็นคุณค่าของตัวเอง

				โรงเรียนมาหยอดดกระปุก		๖. จะได้มีเงินเก็บและนำมาใช้ยามจำเป็น	
๒๑ ม.ค. ๒๕๖๑	-	๑. กินข้าวแต่พอดี	-	๑. ออมเงิน ๒๐ บาท ๒. อยากได้เลนส์กล้องแต่ไม่ซื้อ	๑. ประดิษฐ์ของใช้จากขวดน้ำเพื่อฝึกทักษะความคิดและจิตนาการในตอนที่เราว่างๆ เสร็จจากธุระต่างๆ ๒. ฝึกสมาธิ	๑. โครงการซื้อโทรศัพท์ใหม่เอง ๒.เพื่อให้เห็นคุณค่าของสิ่งของมากที่สุด ๓. เพราะจะได้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์มากที่สุด (๓) ๔. แพงและยังไม่มีความจำเป็น	๑. เห็นคุณค่าของเงิน ๒. รู้สึกเห็นคุณค่าของการประหยัด (๒) ๓. รู้สึกเห็นคุณค่าของเวลา (๓)
๒๒ ม.ค. ๒๕๖๑	๑. เดินกลับจากโรงเรียน	-	๑. ปิดน้ำเวลาแปรงฟัน ๒. ปิดน้ำปิดไฟทุกครั้งหลังใช้งาน	๑. ออมเงิน ๒๐ บาท ๒. ใช้เงิน ๓๐๐ บาทในหนึ่งสัปดาห์ ๓. ปลูกผักกินเองปลอดสารพิษ ๔. เก็บเงินใส่บัญชี ๔๐๐ บาท.	-	๑. โครงการซื้อโทรศัพท์ใหม่เอง ๒.เพื่อให้มีความประหยัดในจิตใจ ๓. เพราะหลังจากได้ทำแบบนี้หลายๆ อาทิตย์ได้เป็นผลดีกับตัวเองมากขึ้นมีเงินเก็บสามารถซื้อเองได้โดยพ่อแม่ไม่เดือดร้อน ๔. เก็บน้ำไว้ใช้ ๕. ประหยัดค่าไฟ ๖. สามารถประหยัดเงินที่นำมาซื้อผัก ๗. เก็บเงินไว้ใช้ยามฉุกเฉิน	๑. เห็นคุณค่าของเงิน (๒) ๒. รู้สึกเห็นคุณค่าของการประหยัด (๓) ๓. รู้สึกเห็นคุณค่าของทรัพยากร ๔. สามารถเก็บเงินไว้ใช้ในภายหลังได้
๒๓ ม.ค. ๒๕๖๑	๑. วันนี้ได้ไปเดินตลาดนัดกรีนเดย์ไนซ์ เห็นเคสโทรศัพท์ใหม่จึงอยากได้แต่เมื่อมาลองนึกดูแล้วเคสที่ใส่อยู่ยังใช้ได้ ๒. ใช้ลิขวิดจนหมด	-	๑. ฉันต้องประชุมเพื่อทำกิจกรรม	๑. ออมเงิน ๒๐ บาท ๒. ไม่ใช้เงินฟุ่มเฟือย	๑. แบ่งเวลาอ่านหนังสือ	๑. โครงการซื้อโทรศัพท์ใหม่เอง ๒.ต้องการมีชีวิตที่ดีขึ้นและเจริญยิ่งขึ้นไม่อดอยาก ๓. ตัดสินใจไม่ซื้อเพราะจะได้ประหยัดเงิน ๔. ฉันเป็นหัวหน้า ฉันต้องรับผิดชอบงานแบ่งสรรเวลาให้กับสมาชิกให้เกิดผลกระทบกับงาน และฉันก็ต้องแบ่งสรรเวลาให้กับตัวเองเพื่อที่จะไม่เสียทั้งงานและการเรียนของตน ๕. มีเวลาอ่านหนังสือสอบ ๖. เสียดายเงินที่ซื้อ	๑. เห็นคุณค่าของเงิน ๒. รู้สึกเป็นคนดี ประหยัด ๓. รู้สึกเห็นคุณค่าของเงิน ๔. สร้างเสริมความเป็นผู้นำและรับผิดชอบในงาน ๕. รู้คุณค่าของเวลา ๖. เห็นคุณค่าของเงินและสิ่งของ
๒๔ ม.ค. ๒๕๖๑	๑. ใช้ของอย่างรู้คุณค่าและใช้อย่างเกิดประโยชน์	๑. กินอาหารให้คุ้มค่า	๑. ไม่เขียนโต๊ะของโรงเรียน	๑. ออมเงิน ๒๐ บาท ๒. การเดินไปสถานที่ใกล้ๆ แทนการนั่งรถ	-	๑. โครงการซื้อโทรศัพท์ใหม่เอง ๒. ต้องการมีชีวิตที่ดีไม่จน ๓. เราจะได้รู้ชีวิตหนึ่งวัน ในวันนี้ของเรา	๑. เห็นคุณค่าของเงิน ๒. รู้สึกเป็นคนดีประหยัดใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด

	๒.เขียนไดอารีของตัวเองประจำวัน ๓. ฉันทำหนังสือหาย					ผิดพลาดตรงไหนบ้าง อะไรทำให้มีความสุขบ้างเราสารมารถปรับปรุงอะไรได้บ้าง และเมื่อมีโอกาสก็พยายามแก้แก้ไขมันให้ดีขึ้น เป็นการใช้เวลาว่างของเรามาเขียนนี่เอง ๔. ทีแรกว่าจะไม่ซื้อใหม่เพราะหาหลายรอบแล้วไม่เจอแต่ในที่สุดก็ลองถามเพื่อนปรากฏว่าเพื่อนยืมแต่ลืมบอก ๕. ข้าวหามายาก ๖. รุ่นน้องจะได้มีโต๊ะที่สะอาดใช้ ๗. เก็บเนไว้ใช้ในสิ่งที่จำเป็น	๓. รู้สึกเห็นคุณค่าของเวลา ๔. หากเราหยุดคิดเราก็ไม่จำเป็นต้องเสียตัง ๕. เห็นคุณค่าของข้าว ๖. เห็นคุณค่าของทรัพยากรส่วนรวม ๗. นำเงินไว้ใช้ในยามฉุกเฉิน
๒๕ ม.ค. ๒๕๖๑	๑. ไปตลาดอยากได้ของเยอะมากแต่ไม่ซื้อ ๒. อยากได้รองเท้าใหม่แต่ไม่ซื้อ	๑. ไม่กินของแพงและไร้ประโยชน์	-	๑. ออมเงิน ๒๐ บาท	๑. แบ่งเวลาอ่านหนังสือการ์ตูนกับทำกานบ้าน	๑. โครงการซื้อโทรศัพท์ใหม่เอง ๒.ประหยัดตังและร่างกายแข็งแรง ๓. เพราะจะได้มีเวลาอ่านหนังสือการ์ตูนเพื่อได้ผ่อนคลายเมื่อผ่อนคลายก็ทำการบ้านจะไม่เสียการเรียน ๔. เก็บเงินไว้ใช้มากกว่านี้ ๕. รองเท้าเก่ายังใส่ได้	๑. เห็นคุณค่าของเงิน (๒) ๒. รู้สึกเป็นคนดี ประหยัด ๓. รู้สึกเห็นคุณค่าของเวลา ๔. เห็นคุณค่าของเงินและสิ่งของ
๒๖ ม.ค. ๒๕๖๑	๑. เย็บกระเป๋าที่ขาดแทนการซื้อใหม่	๑. ซื้อขนมกิน ๒. กินน้ำเปล่า ไม่กินน้ำอัดลม	๑. ไม่ใช้ไฟและน้ำอย่างสิ้นเปลือง ๒. ระหว่างกำลังแปรงฟันในตอนเช้า ปิดก๊อกน้ำหลังเติมน้ำให้แก้วเต็ม ๓. ฉันต้องนำเงินกลุ่มออกไปซื้อของแต่เงินไม่พอที่จะซื้อวัสดุ ๔. ใช้กระดาษ ๒ หน้า ๕. ไม่รีดผ้าคราวละตัว	๑. การซื้อของ	๑. ฉันแบ่งเวลาในการเล่นโทรศัพท์มือถือ ๒. การตื่นนอน	๑. เพื่อประหยัดค่าไฟและน้ำ ๒.เพราะจะได้ประหยัดน้ำสะอาดไว้กับเราไปนานๆ ๓. ฉันเลือกใช้วัสดุที่สำคัญเป็นหลักและใช้วัสดุที่มีราคาถูกกว่า แต่สามารถที่จะนำมาสร้างสรรค์ชิ้นงานที่ดูมีค่าได้ ๔. กลับบ้านฉันจะใช้เวลาเพียง ๑ ชม.ในการอยู่กับโทรศัพท์ คือ ๒๐.๐๐-๒๑.๐๐ น. เพราะมันจะไม่รบกวนเวลา พักผ่อนหรือการทำการบ้าน ๕. กระดาษทำมาจากต้นไม้ ๖. ไม่ซื้อขนมกรุบกรอบกิน เพราะสิ้นเปลืองและไม่มีประโยชน์ ๗. ยังสามารถใช้ได้ ๘. การใช้ยาสีฟันให้หมดหลอดก่อนที่จะใช้หลอดใหม่	๑. รู้สึกเป็นคนดีและประหยัด ๒. รู้สึกเห็นคุณค่าของทรัพยากรน้ำ ๓. ฉันรู้สึกว่า ฉันใช้ความสามารถและสมองในการสร้างงานมากกว่าที่จะต้องคำนึงถึงมูลค่าของวัสดุที่นำมาใช้ ๔. รู้จักการแบ่งเวลา และ ประหยัดพลังงาน ๕. อนุรักษ์ต้นไม้ ๖. รู้สึกเห็นคุณค่าของการประหยัด(๒) ๗. รู้สึกเป็นคนดี เมื่อทำทุกอย่างเสร็จแล้วเล่นเกม แม่ไม่ด่า ๘. เห็นคุณค่าของเงินและสิ่งของ ๙. ผลจากการได้เรียนรู้ในวันนี้ผมจะประหยัดเงินสิ่งสิ่งของให้มากกว่านี้ ๑๐. ทำให้เรามีกำลังพอที่จะให้ทำกิจกรรมอย่างเต็มที่ ๑๑. เห็นคุณค่าในตนเอง

						๙. เวลาซื้อของเราจะคิดก่อนซื้อเสมอซื้อแต่ของที่จำเป็นต่อเราหรือสิ่งของจำเป็น ๑๐. น้ำอัดลมไม่ดีต่อสุขภาพและราคาแพง ๑๑. ประหยัดไฟ	
๒๗ ม.ค. ๒๕๖๑	๑. ฝึกสมาธิเพื่อให้ช่วยลดความเครียดของตัวเอง	-	๑. ถอดปลั๊กออกทุกครั้งเมื่อไม่ใช้ ๒. ใช้คอมพิวเตอร์ของโรงเรียนอย่างระมัดระวัง	๑. มีเงินแต่อดกิน ๒. เก็บเงินไว้ใช้ ๓. ซื้ออุปกรณ์การเรียนเท่าที่จำเป็น	-	๑. เพื่อประหยัดค่าไฟ ๒.เพราะได้ใช้เวลาว่างของเรามาฝึกตัวเองจิตของตนเองให้สงบและเป็นการฝึกสมองด้วย ๓. เป็นวันที่ฉันนำเงินสะสมออกมานับแต่คิดว่าจะนำเงินนี้ไปกินฉลอง แต่แล้วก็นึกถึงน้ำหนักที่ตามมาบวกกับไม่อยากออกกำลังกายหนัก เลยเก็บเงินแล้วจดบัญชีแทน ๔. ได้เห็นคุณค่าของเงิน ๕. เป็นของส่วนรวม ๖. ซื้อเท่าที่ใช้ ที่ไม่สิ้นเปลือง	๑. รู้สึกเป็นคนดี ประหยัด เห็นคุณค่าของสิ่งของทุกอย่าง ๒. รู้สึกเห็นคุณค่าของเวลาและตนเอง ๓. สุขภาพเป็นเรื่องสำคัญ มีเงินใช้ว่าจะใช้ได้ทุกอย่าง ๔. เห็นคุณค่าของสิ่งของ ๕. เห็นคุณค่าของการประหยัด
๒๘ ม.ค. ๒๕๖๑	-	-	-	๑. ใช้เงิน ๓๐๐ บาทในหนึ่งสัปดาห์ ๒. ปลูกผักบุ้งไว้รับประทานเองที่บ้าน ๓. ตากผ้าด้วยแสงอาทิตย์ ๔. ออมเงิน (๒) ๕. ไม่ออกไปเที่ยววันหยุด	๑. การแบ่งเวลาเล่นเกมส์	๑. หลังจากใช้วิธีนี้ไป ๓ อาทิตย์ ผลยิ่งชัดเจนขึ้น และตัดสินใจว่าจะทำแบบนี้ทุกอาทิตย์จนครบหนึ่งปี เพราะอยากมีเงินเก็บไว้ เผื่อฉุกเฉินต่างๆ ๒. เมื่อกลับจากโรงเรียน ถึงบ้าน ก็ทำงานบ้าน ล้างจาน ตากผ้า อาบน้ำ ทำการบ้านเสร็จ แล้วค่อยเล่นเกม ๓. ช่วยประหยัดเงินและฝึกกฝนและใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ๔. ประหยัดเงินโดยไม่ต้องปั่นให้แห้ง ๕. หักห้ามใจตัวเองไม่ให้อยากใช้เงินและไม่สร้างกิเลสให้ตัวเอง ๖. เงินหายาก	๑. รู้สึกเห็นคุณค่าของการประหยัดเงินและการเป็นอยู่ในอนาคต ๒. เห็นคุณค่าของเงิน (๒) ๓. เห็นคุณค่าของการประหยัดและเวลา ๔. ประหยัดเงินไปใช้เวลาฉุกเฉิน ๕. เห็นคุณค่าของตนเอง ๖. เห็นคุณค่าของการออมเงิน
๓๐ ม.ค. ๒๕๖๑	-	-	-	๑. ฉันจะซื้อของขวัญให้เพื่อน ๒. ฉันนำขวดไปขาย ๓. ได้ทำบุญ โดย	๑. ได้เรียนรู้ภาษาอังกฤษจากครูโดยครูไม่ได้รับค่าตอบแทน	๑. ฉันนำขยะไปขาย เช่น ขวด และนำกระดาษที่มีมากมายไปขาย จนทำให้ฉันได้รับเงินมาจำนวนหนึ่ง พอที่จะซื้ออุปกรณ์การเรียนให้ฉัน	๑. เห็นค่าของขยะและสามารถเปลี่ยนมีสิ่งที่เรายังขาดได้ด้วย ๒. บางอย่างเรามีค่าเท่ากันและราคาไม่เท่ากัน

				บริจาคเงิน ๔. เก็บเงินที่เหลือจากการไปโรงเรียน ๕. ไม่ซื้อนาฬิกาหลายเรือน		๒. ฉันทำเงินที่เก็บไว้ไปเลือกดูของที่จะซื้อให้เพื่อน แต่ฉันคิดว่ามันแพงเกินไป เลยซื้อเป็นของกินที่ราคาถูกกว่าแต่อร่อยให้เพื่อนแทน ๓. การบริจาคทาน ๔. ประหยัดหากมีเหตุจำเป็นได้ใช้ ๕. ครูเสียสละเวลามาสอนโดยไม่ได้รับเงิน ๖. ซื้อนาฬิกาทีละเรือน	๓. รู้สึกเป็นคนดี รู้สึกว่าได้บุญ ๔. รู้คุณค่าของเงิน ๕. เห็นคุณค่าของการเสียสละ ๖. เห็นคุณค่าของการประหยัด
๓๑ ม.ค. ๒๕๖๑	๑.ใช้ยาสีฟันเท่าเมล็ดถั่ว	๑. ซื้อขนมมากินแต่กินไม่หมด	-	-	-	๑. เพราะอิ่มเลยทิ้งแทนที่จะเก็บไว้กินในวันต่อไปแต่กลับมาทิ้ง ๒. เพื่อสุขภาพปากและประหยัด	๑. ไม่เห็นคุณค่าของของกินและไม่ช่วยประหยัดต่อไป ๒. คุณค่าของการใช้ของ
๑ ก.พ. ๒๕๖๑	-	-	-	๑. อยากได้เสื้อตัวใหม่ แต่ตัวเก่ายังใช้ได้อยู่เลยตัดสินใจไม่ซื้อ ๒. ปลูกผักสวนครัวที่เกิดขึ้นง่าย	-	๑. ประหยัดเงินเอาไว้ซื้อของที่จำเป็นมากกว่า ๒.ปลูกผักสวนครัว กะเพรา พริก	๑. สามารถควบคุมกิเลสตัวเองได้ ๒. รู้จักทำตนเองให้เป็นประโยชน์
๓ ก.พ. ๒๕๖๑	-	๑. ฉันต้องไปซื้อของมาประกอบอาหาร ๒. กินผลไม้ให้มากและเหมาะสม	-	๑. เดินมาโรงเรียนแทนการนั่งรถ	๑. ทำบุญตักบาตรตอนเช้า	๑. แม่บอกว่าทำไมไม่ซื้ออาหารสำเร็จรูปไปเลยทีเดียว ฉันเลยตอบกลับไปว่า ฉันได้ลองทำเอง ปลอดภัย ฝึกประสบการณ์ ๒. จะได้ประหยัดเงิน และเป็นการออกกำลังกาย ฝึกวินัยด้วย ๓. ทำบุญแล้วมีความสุข ๔. ผลไม้แท้มีประโยชน์มากกว่า	๑. บางอย่างการที่ง่ายเกินไป เราก็จะไม่ได้อะไรเลย ๒. รู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง รู้จักความประหยัด ๓. รู้สึกจิตใจสงบ ๔. รู้สึกเห็นคุณค่าของสิ่งที่มีประโยชน์
๕ ก.พ. ๒๕๖๑	-	-	๑. เห็นขยะบนพื้นถนนจึงเก็บทิ้งลงถังขยะ	-	-	๑. ขยะบนพื้นถนนทำให้สกปรกไม่น่ามอง	๑. รู้สึกเป็นคนดี
๘ ก.พ. ๒๕๖๑	๑. ฉันเที่ยวกับเพื่อน	๑. กินอาหารเสริมที่มีประโยชน์น่าจะช่วยบำรุงร่างกาย		๑. การปลูกผักกินเอง (ผักบุ้ง)		๑. ฉันไม่มีเงินมากพอ ฉันเลยเลือกที่จะกินน้อยๆเดินเที่ยวเยอะๆ ๒. ได้รู้วิธีปลูกและได้กินผักที่ปลอดสารพิษ ๓. เลือกอาหารเสริมที่ซ่อมแซมส่วนที่สึกหรอ	๑. กินน้อยและเที่ยวครบมีความสุขเท่ากัน ๒. รู้สึกภูมิใจ ที่ทำได้ด้วยตนเอง ๓. รู้สึกรักตัวเอง
๙ ก.พ.	๑. ใช้ปากกาให้	-	๑. เห็นของใน	-	-	๑. ถ้าเราไม่เก็บก็จะเกะกะทางเดินคนอื่น	๑. รู้สึกเป็นคนดี

๒๕๖๑	คุ้มค่า		เซเว่นที่ชั้นวางของหล่นจึงหยิบเก้บไว้ที่เหมือนเดิม			๒. ใช้ให้หมดแท่งก่อนซื้อใหม่	๒. การเห็นคุณค่าของสิ่งของ
๑๐ ก.พ. ๒๕๖๑	๑. ฉันทำชุดแฟนซี ๒. ใช้สินค้าที่เป็นของแท้	-	๑. นำขวดน้ำกลับมาใช้ใหม่ ทำเป็นที่รดน้ำต้นไม้	-	-	๑. หลายคนหาเช่าชุดในวันประกวด แต่ฉันเลือกที่จะไปเดินหาของเองลำบากมาก แต่ก็ยอมและทำชุดดีกมาก แต่ผลที่ได้คือฉันได้เกรด ๔ โดยที่ไม่ต้องตามงานค้าง ๒. ไม่มีที่รดน้ำ ๓. ใช้ของแท้มีอายุการใช้งานนาน	๑. เราต้องหัดลงทุนไปก่อน ไม่ใช้รอแต่ผลแล้วมันจะคุ้มค่าเมื่อได้มา ๒. การเห็นคุณค่าของสิ่งต่างๆใช้ให้เกิดประโยชน์ ๓. รู้สึกเห็นคุณค่าของการใช้งานของสิ่งของ
๑๑ ก.พ. ๒๕๖๑	-	๑. กินน้ำให้ครบ ๘ แก้ว	-	-	๑. กำหนดเวลานอนละเล่นเกม	๑. คนเราต้องนอนให้เพียงพอ จึงไม่เล่นเกมจนเพลินไม่มีเวลานอน ๒. การกินน้ำมีประโยชน์ต่อร่างกายหลายอย่าง	๑. รู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง ๒. รู้สึกรักตัวเอง
๑๓ ก.พ. ๒๕๖๑	-	-	-	๑. นำเงินที่เหลือจากโรงเรียนหยอดกระปุกออมสิน ๒. ซื้อโทรศัพท์ใหม่ ๓. ไม่ซื้อเสื้อผ้าแบบเดิมซ้ำ	-	๑. เพื่อไว้ใช้จ่ายยามจำเป็น ๒. ถ้าโทรศัพท์เก่ายังใช้ได้อยู่ก็ใช้ไปก่อน ๓. ซื้อเสื้อผ้าให้เหมาะสมกับตัวเอง	๑. เห็นคุณค่าของเงิน ๒. รู้สึกเห็นคุณค่าในความประหยัด ๓. เห็นคุณค่าของการใช้งาน
๑๔ ก.พ. ๒๕๖๑	๑. ฉันซื้อกุหลาบ	๑. ทานอาหารให้ครบ ๕ หมู่ (๒)	๑. ช่วยแม่บ้านที่โรงเรียนเก็บขยะ ๒. ช่วยครูถือของ ๓. ใช้น้ำที่เหลือจากการล้างจานหรือซักผ้ามารดน้ำต้นไม้	๑. เดินไปร้านขายของแทนที่จะขี่รถไป	๑. ไม่นอนดึก ๒. แบ่งเวลาทำงานให้เป็น	๑. ฉันเลือกซื้อเป็นดอก ไม่ซื้อเป็นช่อเพราะมันแพง ๒. แม่บ้านที่โรงเรียนทำถังขยะล้ม จึงช่วยกันเก็บ ๓. คุณครูประจำชั้นกำลังถือโน๊ตบุกและหนังสือ กำลังจะร่วง จึงช่วยรับ ช่วยครูถือ ๔. นอนไม่พอไม่ดีต่อสุขภาพ ๕. ควรกินอาหารให้ครบและมีประโยชน์ ๖. ไม่เปลืองน้ำ ๗. ถ้าเดินไปซื้อของก้ไม่ต้องเสียน้ำมันรถเพิ่ม ๘. ได้ความรับผิดชอบเป็นงานของตัวเอง ๙. ร่ายกายจะได้แข็งแรง และเป้นการดูแลตัวเอง	๑. เราต้องประหยัด กับสิ่งที่เล็กน้อย ๒. รู้สึกเป็นคนดี เป็นคนดีของสังคม ๓. รู้สึกเป็นคนดี ที่ช่วยครู ๔. เห็นคุณค่าในตนเอง(๒) ๕. รู้สึกประหยัด(๒) ๖. เห็นคุณค่าของเวลา ๗. รู้สึกรักตัวเอง

๑๕ ก.พ. ๒๕๖๑	๑. ให้เพื่อนยืมหนังสือ	-	๑. การใช้กระดาษ ๒ หน้า	๑. บริจาคเงินให้ขอทาน ๒. ซื้อสลากที่ธนาคาร		๑. ใช้กระดาษที่ใช้แล้วเขียนที่อีกด้านหนึ่งว่าง ๒. เราสามารถดูหนังสือเล่มเดียวกับเพื่อนได้ ๓. ทำบุญทำทาน ๔. ซื้อสลากเป็นการเก็บเงินที่เป็นประโยชน์	๑. รู้สึกเห็นคุณค่าของการประหยัด ๒. เป็นคนดี ๓. รู้สึกจิตใจสะอาด ๔. รู้สึกดีที่คิดมีประโยชน์
๑๖ ก.พ. ๒๕๖๑	๑. ดูแลรักษาของของตนเอง	-	๑. ไม่เขียนโต๊ะโรงเรียน	-	-	๑. ทำให้สกปรก	๑. รู้สึกเป็นคนดี
๑๗ ก.พ. ๒๕๖๑	-	-	๑. การใช้คอมพิวเตอร์ของโรงเรียน	-	-	๑. ถ้าใช้คอมฯ ของโรงเรียนอย่างไม่ระมัดระวังอาจเกิดอุบัติเหตุพังได้ ๒. จะได้ไม่ต้องซื้อของหลาย ๆ รอบ	๑. รู้สึกเป็นคนดี ๒. รู้สึกถึงคุณค่าของของ
๑๘ ก.พ. ๒๕๖๑	-	๑. การกินอาหารให้ครบ ๕ หมู่	-	-		๑. เพื่อจะได้ทำให้ร่างกายได้สารอาหารครบ	๑. รู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง
๑๙ ก.พ. ๒๕๖๑	-	-	-	-	๑. การออกกำลังกาย	๑. เมื่อทานอาหารบางครั้งเราต้องออกกำลังกายบ้าง	๑. รู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง
๒๐ ก.พ. ๒๕๖๑	-	๑. การกินอาหารปรุงให้สุก	-	-	-	๑. อาหารจะได้ไม่มีเชื้อโรค และปลอดภัย	๑. รู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองในการรับประทานอาหาร
๒๑ ก.พ. ๒๕๖๑	-	-		๑. วางแผนการช้เงินก่อนซื้อของ	-	๑. เงินอาจไม่พอใช้ต้องวางแผนการเงินให้ดี จะได้บริหารเงินได้ถูกต้อง	๑. รู้สึกเห็นคุณค่าของเงิน เห็นคุณค่าของการประหยัด
๒๒ ก.พ. ๒๕๖๑	-	-	๑. ปิดไฟทุกครั้งเมื่อไม่ใช้	-	-	๑. เมื่อเราออกไปข้างนอกห้อง ก็ควรปิดไฟเพื่อจะได้ประหยัดค่าไฟและลดภาระโลกร้อน	๑. รู้สึกเป็นคนดี เห็นคุณค่าในการประหยัด รักษาสิ่งแวดล้อม
๒๓ ก.พ. ๒๕๖๑	-	-	๑. ไม่เปิดน้ำทิ้งไว้ตอนแปรงฟัน	-	-	๑. ขณะเราแปรงฟันไม่ควรเปิดน้ำทิ้งไว้ จะทำให้สิ้นเปลืองน้ำมาก	๑. รู้สึกเห็นคุณค่าในการประหยัดน้ำ
๒๔ ก.พ.	-	-	๑. การทิ้งขยะลงถัง	-	-	๑. เมื่อเรากินขนมเราควรทิ้งขยะลงถัง ไม่ทิ้งเรี่ยราด	๑. รู้สึกเป็นคนดี คนดีในสังคม

๒๕๖๑							
๒๕ ก.พ. ๒๕๖๑	-	-	-	๑. การเก็บของเก่าขาย	-	๑. การเก็บของเก่า เช่น ขวดน้ำ เพื่อเอามาขาย	๑. รู้สึกเป็นคนดี เห็นคุณค่าในการประหยัด เป็นคนดีของสังคม
๒๖ ก.พ. ๒๕๖๑	-	-	๑. การเปิดตู้เย็นทิ้งไว้	-	-	๑. เอเราจะดื่มน้ำ เราเปิดตู้เย็น ควรหยิบขวดน้ำออกมา ปิดตู้เย็นแล้วค่อยดื่ม ถ้าเปิดทิ้งไว้จะทำให้ตุ้เย็นทำงานหนักและเปลืองไฟ	๑. รู้สึกเห็นคุณค่าของการประหยัด
๒๗ ก.พ. ๒๕๖๑	๑. การใช้ยาสีฟัน ใช้หมดหลอด บีบและม้วนรีด	-	-	-	-	๑. เมื่อใช้ใกล้หมด ควรบีบ รีด นวด ให้ได้ออกมาต้องเห็นคุณค่า	๑. เห็นคุณค่าของการใช้ของ คุณค่าของการประหยัด
๒๘ ก.พ. ๒๕๖๑	-	-	๑. การดูทีวี	-	-	๑. ต้องปิดทุกครั้ง เมื่อไม่ดู และไม่เปิดทิ้งไว้ขณะทำกิจกรรมอื่นจะทำให้เปลืองไฟมาก	๑. รู้สึกเห็นคุณค่าของการประหยัด
๑ มี.ค. ๒๕๖๑	-	-	๑. การใช้ห้องน้ำของโรงเรียน ไม่ควรเปิดน้ำทิ้งไว้	-	-	๑. เพื่อประหยัดน้ำ	๑. เห็นคุณค่าของการประหยัด
๒ มี.ค. ๒๕๖๑	-	-	๑. เก็บเงินได้ควรคืนเจ้าของ	-	-	๑. เมื่อเราเก็บได้ควรรับคืนเข้าของ ถ้าเราหายบ้างเราจะเสียใจ	๑. รู้สึกเป็นคนดี เป็นคนดีของสังคม
๓ มี.ค. ๒๕๖๑	-	-	๑. การล้างจาน ไม่ควรเปิดน้ำแล้วล้างทีละใบ ควรจะเปิดใส่กะละมังแล้วค่อยจุ่มล้าง	-	-	๑. จะได้ประหยัดน้ำ แล้วนำน้ำไปรดต้นไม้	๑. เห็นคุณค่าของการประหยัด
๔ มี.ค. ๒๕๖๑	-	-	๑. ไปซื้อของที่ร้านค้า ก็ปั่นจักรยานหรือเดินไป ไม่ขับรถจักรยานยนต์ไป	-	-	๑. เพื่อประหยัดน้ำมัน และได้ออกกำลังกาย	๑. เห็นคุณค่าในตนเอง คุณค่าของการประหยัด

ภาคผนวก ฉ

แนวคำถามในการสัมภาษณ์

แนวคำถามในการสัมภาษณ์

เรื่อง การจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสัมภาษณ์ความคิดเห็นที่เกี่ยวการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ แบบสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น ๒ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ ลักษณะข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ จำนวน ๖ ข้อ

ตอนที่ ๒ การจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ จำนวน ๖ ข้อ

ผู้วิจัยขออนุโมทนาขอบคุณทุกท่านเป็นอย่างยิ่งที่ให้ความร่วมมือในการสัมภาษณ์

ขออนุโมทนาขอบพระคุณ

พระมหานันทวิทย์ ธีรภทฺโท

พระนิสิตพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้สัมภาษณ์

แนวคำถามในการสัมภาษณ์

ตอนที่ ๑ ลักษณะข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

๑. ชื่อ.....นามสกุล.....

๒. เพศ.....

๓. อายุ.....

๔. ระดับการศึกษาสูงสุด

.....

๕. ตำแหน่งการทำงาน

.....

๖. ประสบการณ์การทำงาน

.....

ตอนที่ ๒ การจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔

๑. ท่านมีความเห็นว่าหลักการจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อให้เยาวชนได้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความพอเพียงเป็นอย่างไร?

๒. ท่านคิดว่าหลักธรรมอะไรบ้างที่ควรนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้ให้เยาวชนเกิดพฤติกรรมการพอเพียงในชีวิตประจำวันได้ ?

๓. ท่านคิดว่าวิธีการประยุกต์หลักธรรมที่สอดคล้องในการบูรณาการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงสำหรับเยาวชนควรเป็นไปในลักษณะอย่างไรบ้าง?

๔. ท่านคิดว่ากระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อให้เยาวชนมีพฤติกรรมพอเพียงมีเทคนิคการสอนอย่างไรบ้าง ?

๕. ท่านคิดว่าหลักจิตวิทยาการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสำหรับเยาวชนในยุคของการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ ๒๑ เป็นอย่างไร ?

๖. ท่านคิดว่ากิจกรรมการเรียนรู้สู่ความพอเพียงที่เหมาะสมสำหรับเยาวชนควรเป็นลักษณะอย่างไร?

ภาคผนวก ช

รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

๑. พระสรวิชญ์ อภิปญฺโญ,ผศ.ดร.	พธ.บ.(การบริหารการศึกษา), ศศ.ม.(จิตวิทยาชุมชน), Ph.D. (Psychology) หัวหน้าภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒. ดร.อำนาจ บัวศิริ	การศึกษาบัณฑิต (เคมี) มศว. ประสานมิตรครุศาสตร์ มหาบัณฑิต (วิจัยการศึกษา) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ดุษฎีบัณฑิต สาขาการอุดมศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
๓. ดร.พุทธชาติ แผนสมบุญ	วท.บ. (ชีววิทยา) เกียรตินิยมอันดับ ๒ วท.ม. (เทคโนโลยีชีวภาพ), พธ.ด. (พระพุทธศาสนา) ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ-ราชวิทยาลัย ๗๙ หมู่ที่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
๔.ดร.ขันทอง วัฒนะประดิษฐ์	บธ.บ (การโฆษณาและประชาสัมพันธ์) ศศ. ม (จิตวิทยาอุตสาหกรรมและองค์การ) พธ.ด. (พระพุทธศาสนา) อาจารย์ประจำ หลักสูตรสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๕.ดร.ชันภรณ์ อารีกุล	ศษ.บ.การประถมศึกษา (เกียรตินิยมอันดับ ๑) ค.ม.(วิจัยทางการศึกษา) ค.ด.(การศึกษานอกระบบโรงเรียน) อาจารย์ประจำ ภาควิชาการศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษาตลอดชีวิต คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

รายนามผู้ให้ข้อมูลการวิจัย

๑. พระมหาบุญศรี ญาณวุฑฺโฒ,ผศ.ดร.	คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามุกฏราชวิทยาลัย
๒. พระครูสังฆรักษ์เอกภัทร อภิฉนฺโน,ผศ.ดร.	คณบดีคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๓. พระมหาเผื่อน กิตฺติโสภโณ, ดร.	รองคณบดีฝ่ายบริหาร คณะมนุษยศาสตร์ มจร.
๔. พระสรวิชญ์ อภิปญฺโญ,ผศ.ดร.	หัวหน้าภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๕. พระมหาสมยศ สุทฺธิสิริ	นักวิจัย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มจร.
๖. พระมหาอาทิตย์ อาทิตฺปญฺโญ	ครูพระเชี่ยวชาญ ประจำปี ๒๕๖๐ มจร
๗. นายกิตติศักดิ์ ณ สงขลา	หัวหน้าภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ มจร.
๘. ผศ.ดร.สุเทพ พรหมเลิศ	หัวหน้าภาควิชาพระพุทธศาสนา คณะพุทธศาสตร์ มจร.
๙. ดร.อยุษกร งามชาติ	อาจารย์พิเศษ คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๑๐. นายไพรัช ทองอยู่	ครูหมวดสังคมศึกษา โรงเรียนจิตรลดา เขตดุสิต กรุงเทพฯ
๑๑. ดร.แม่ชีกาญจนา เตรียมธนาโชค	อาจารย์ประจำ หลักสูตรพุทธศาสตร์และศิลปะแห่งชีวิต สาวิกาสิกขาลัย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๑๒. ผศ.ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม	อาจารย์ประจำ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๑๓. ดร.ชนันภรณ์ อารีกุล	อาจารย์ประจำ ภาควิชาการศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษาตลอดชีวิต คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
๑๔. นายธรรมราช รามแก้ว	ครูหมวดสังคมศึกษา โรงเรียนจิตรลดา เขตดุสิต กรุงเทพฯ
๑๕. น.ส.ญาณินี ภู่พัฒน์	อาจารย์พิเศษ ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มจร.
๑๖. ผศ.ดร.บุญเลิศ จีรภัทร์	อาจารย์เชี่ยวชาญ คณะครุศาสตร์ มจร.
๑๗. ผศ.ดร.สมหมาย ดูยอดรัมย์	อาจารย์เชี่ยวชาญ คณะครุศาสตร์ มจร.
๑๘. นายรัชชัย พัฒนศิริศักดิ์	ครูหมวดสังคมศึกษา โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน กรุงเทพฯ

รายชื่อวิทยากรผู้ช่วยวิจัย

๑. ดร.ขันทอง วัฒนะประดิษฐ์	อาจารย์ประจำ หลักสูตรสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒. ดร.พุทธชาติ แผนสมบุญ	อาจารย์ประจำ ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๓. ดร.สมเกียรติ วัฒนศัพท์	บริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน) กรุงเทพฯ
๔. นางสาวสุพัตรา กวีธนกุล	บริษัท แอมเวย์ ประเทศไทย จำกัด กรุงเทพฯ
๕. นางสาวญาณินี ภู่พัฒน์	อาจารย์พิเศษ ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

ที่ ศธ ๖๑๐๔.๔/๓๒๑

๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจเครื่องมือวิจัย

นมัสการ พระสรวิชญ์ อภิปญฺโญ,ดร.

ด้วย พระมหานันทวิทย์ ธีรภทฺโท นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง การจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 : Management of Learning into Sufficiency in Buddhist Psychology for Fourth Grade Student.

การจัดทำดุษฎีนิพนธ์ดังกล่าว นิสิตได้จัดทำเครื่องมือที่จะเก็บรวบรวมข้อมูล และได้รับความเห็นชอบเบื้องต้นจากกรรมการที่ปรึกษา ไว้ชั้นหนึ่งแล้ว แต่เพื่อให้เครื่องมือที่จัดทำนั้นมีความครอบคลุมเนื้อหาวิชา แนวปฏิบัติและสอดคล้องกับหลักและกระบวนการวิจัย สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านในฐานะผู้เชี่ยวชาญ ได้โปรดพิจารณาตรวจสอบและให้ความคิดเห็น เพื่อการปรับปรุงเครื่องมือการวิจัยของนิสิตผู้นี้ด้วย สำหรับรายละเอียดอื่น ๆ นิสิตจะนำเรียนด้วยตนเอง

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์ ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาส นี้

นมัสการด้วยความนับถือ

(ผศ.ดร.สิริวัฒน์ ศรีเครือดง)
ผู้อำนวยการหลักสูตร พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา

ประสานงานเครื่องมือวิจัย

(พระสรวิชญ์ อภิปญฺโญ,ดร.)
หัวหน้าภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว
๖ / พ.ย. / ๒๕๖๐

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

ที่ ศธ ๖๑๐๔.๔/๓๗๑

๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจเครื่องมือวิจัย
เรียน ดร.อำนาจ บัวศิริ

ด้วย พระมหานันทวิทย์ ธีรภทฺโท นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง การจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 : Management of Learning into Sufficiency in Buddhist Psychology for Fourth Grade Student.

การจัดทำดุษฎีนิพนธ์ดังกล่าว นิสิตได้จัดทำเครื่องมือที่จะเก็บรวบรวมข้อมูล และได้รับความเห็นชอบเบื้องต้นจากกรรมการที่ปรึกษา ไว้ชั้นหนึ่งแล้ว แต่เพื่อให้เครื่องมือที่จัดทำนั้นมีความครอบคลุมเนื้อหาวิชา แนวปฏิบัติและสอดคล้องกับหลักและกระบวนการวิจัย สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านในฐานะผู้เชี่ยวชาญ ได้โปรดพิจารณาตรวจสอบและให้ความคิดเห็น เพื่อการปรับปรุงเครื่องมือการวิจัยของนิสิตผู้นี้ด้วย สำหรับรายละเอียดอื่น ๆ นิสิตจะนำเรียนด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์ ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาส นี้

ตรวจแล้ว
๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

ขอแสดงความนับถือ

(ผศ.ดร.สิริวัฒน์ ศรีเครือดง)
ผู้อำนวยการหลักสูตร พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ โทร./โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ (ต่อ ๘๒๐๘)

ที่ ศธ ๖๑๐๔.๔/๑๑๒ วันที่ ๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจเครื่องมือวิจัย

เรียน ดร.พุทธชาติ แผนสมบุญ

ด้วย พระมหานันทวิทย์ ธีรภทฺโท นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง การจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 : Management of Learning into Sufficiency in Buddhist Psychology for Fourth Grade Student.

การจัดทำดุษฎีนิพนธ์ดังกล่าว นิสิตได้จัดทำเครื่องมือที่จะเก็บรวบรวมข้อมูล และได้รับความเห็นชอบเบื้องต้นจากกรรมการที่ปรึกษา ไว้ชั้นหนึ่งแล้ว แต่เพื่อให้เครื่องมือที่จัดทำนั้นมีความครอบคลุมเนื้อหาวิชาแนวปฏิบัติและสอดคล้องกับหลักและกระบวนการวิจัย สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านในฐานะผู้เชี่ยวชาญ ได้โปรดพิจารณาตรวจสอบและให้ความคิดเห็น เพื่อการปรับปรุงเครื่องมือการวิจัยของนิสิตผู้นี้ด้วย สำหรับรายละเอียดอื่น ๆ นิสิตจะนำเรียนด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์ ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาส นี้

(ผศ.ดร.สิริวัฒน์ ศรีเครือดง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา

ตรวจแล้ว
10 ธันวาคม 2560

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ โทร./โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ (ต่อ ๘๒๐๘)

ที่ ศธ ๖๑๐๔.๔/๑๑๒ วันที่ ๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๐

เรื่อง **ขอความอนุเคราะห์ตรวจเครื่องมือวิจัย**

เรียน **ดร.ขันทอง วัฒนประดิษฐ์**

ด้วย พระมหานันทวิทย์ ธีรภทฺโท นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง การจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 : Management of Learning into Sufficiency in Buddhist Psychology for Fourth Grade Student.

การจัดทำดุษฎีนิพนธ์ดังกล่าว นิสิตได้จัดทำเครื่องมือที่จะเก็บรวบรวมข้อมูล และได้รับความเห็นชอบเบื้องต้นจากกรรมการที่ปรึกษา ไว้ชั้นหนึ่งแล้ว แต่เพื่อให้เครื่องมือที่จัดทำนั้นมีความครอบคลุมเนื้อหาวิชา แนวปฏิบัติและสอดคล้องกับหลักและกระบวนการวิจัย สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านในฐานะผู้เชี่ยวชาญ ได้โปรดพิจารณาตรวจสอบและให้ความคิดเห็น เพื่อการปรับปรุงเครื่องมือการวิจัยของนิสิตผู้นี้ด้วย สำหรับรายละเอียดอื่น ๆ นิสิตจะนำเรียนด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์ ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาส นี้

(ผศ.ดร.สิริวัฒน์ ศรีเครือดง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา

ได้ตรวจเรียบร้อยแล้ว
๖ พ.ย. ๒๕๖๐

ที่ ศธ.๖๑๐๔.๔/๓๐๙

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๒๕ กันยายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

นมัสการ พระมหาบุญศรี ญาณวุฑโฒ,ผศ.ดร.

ด้วย พระมหานันทวิทย์ ธีรภทฺโท นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง การจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 : Management of Learning into Sufficiency in Buddhist Psychology for Fourth Grade Student.

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยาพิจารณาเห็นแล้วว่า ท่านเป็นบุคคลต้นแบบผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ พร้อมทั้งมีผลงานอันเป็นที่ประจักษ์และยอมรับ สามารถให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยในเรื่องดังกล่าวได้อย่างยิ่ง จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ เพื่อนำมาใช้ในการทำวิจัยอันจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป พร้อมทั้งเก็บข้อมูลในการวิจัยเพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษาวิจัยในเรื่องดังกล่าวต่อไป ทั้งนี้ วัน เวลา และสถานที่ในการดำเนินการสัมภาษณ์ตามแต่ท่านจะพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

อนุญาตให้ความอนุเคราะห์

พระมหาบุญศรี ญาณวุฑโฒ

(พ.ม. บุญศรี ญาณวุฑโฒ)

ผู้บังคับบัญชา

๒๗ กันยายน ๒๕๖๐

นมัสการด้วยความนับถือ

(พระมหาการสิริวัฒน์ ศรีเครือดง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ โทร./โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ (ต่อ ๘๒๐๘)

ที่ ศธ ๖๑๐๔.๔/๘๐๓ วันที่ ๒๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

นมัสการ พระมหาเผื่อน กิตฺติโสภโณ,ดร. รองคณบดีฝ่ายบริหาร คณะมนุษยศาสตร์

ด้วย พระมหานันทวิทย์ ธีรภทฺโท นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง การจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 : Management of Learning into Sufficiency in Buddhist Psychology for Fourth Grade Student.

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยาพิจารณาเห็นแล้วว่า ท่านเป็นบุคคลต้นแบบผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ พร้อมทั้งมีผลงานอันเป็นที่ประจักษ์และยอมรับ สามารถให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยในเรื่องดังกล่าวได้อย่างยิ่ง จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ เพื่อนำมาใช้ในการทำวิจัยอันจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป พร้อมทั้งเก็บข้อมูลในการวิจัยเพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษาวิจัยในเรื่องดังกล่าวต่อไป ทั้งนี้ วัน เวลา และสถานที่ในการดำเนินการสัมภาษณ์ตามแต่ท่านจะพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

อนุเคราะห์ข้อมูลกรุณาปฏิบัติ
ตามควรด้วย เวลาที่โดย
ราชการ. เถิด กิรติโสภณ
๑๒ ต.ค. ๒๕๖๐

(ผศ.ดร.สิริวัฒน์ ศรีเครือดง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ โทร./โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ (ต่อ ๘๒๐๘)

ที่ ศธ ๖๑๐๔.๔/๙๐๙ วันที่ ๒๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

นมัสการ พระสรวิชญ์ อภิปญฺโญ,ดร.

ด้วย พระมหานันทวิทย์ ธีรภทฺโท นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง การจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 : Management of Learning into Sufficiency in Buddhist Psychology for Fourth Grade Student.

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยาพิจารณาเห็นแล้วว่า ท่านเป็นบุคคลต้นแบบผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ พร้อมทั้งมีผลงานอันเป็นที่ประจักษ์และยอมรับ สามารถให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยในเรื่องดังกล่าวได้อย่างยิ่ง จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ เพื่อนำมาใช้ในการทำวิจัยอันจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป พร้อมทั้งเก็บข้อมูลในการวิจัยเพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษาวิจัยในเรื่องดังกล่าวต่อไป ทั้งนี้ วัน เวลา และสถานที่ในการดำเนินการสัมภาษณ์ตามแต่ท่านจะพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผศ.ดร.สิริวัฒน์ ศรีเครือดง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา

(พระสรวิชญ์ อภิปญฺโญ,ดร.)
หัวหน้าภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ โทร./โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ (ต่อ ๘๒๐๘)

ที่ ศธ ๖๑๐๔.๔/ ๙๐๓ วันที่ ๒๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน **นายกิตติศักดิ์ ณ สงขลา**

ด้วย พระมหานันทวิทย์ ธีรภทฺโท นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง การจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 : Management of Learning into Sufficiency in Buddhist Psychology for Fourth Grade Student.

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยาพิจารณาเห็นแล้วว่า ท่านเป็นบุคคลต้นแบบผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ พร้อมทั้งมีผลงานอันเป็นที่ประจักษ์และยอมรับ สามารถให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยในเรื่องดังกล่าวได้อย่างยิ่ง จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ เพื่อนำมาใช้ในการทำวิจัยอันจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป พร้อมทั้งเก็บข้อมูลในการวิจัยเพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษาวิจัยในเรื่องดังกล่าวต่อไป ทั้งนี้ วัน เวลา และสถานที่ในการดำเนินการสัมภาษณ์ตามแต่ท่านจะพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผศ.ดร.สิริวัฒน์ ศรีเครือดง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา

เรียน ท่านผอ.
อนุมัติให้ดำเนินการ
ให้ข้อมูลเพื่อใช้ในการวิจัย
(ทนงศักดิ์ ณ สงขลา)
๑๒ ต.ค.๒๕๖๐

ที่ ศธ.๖๑๐๔.๔/๓๐๙

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๒๕ กันยายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน นายไพรัช ทองอยู่ ครูโรงเรียนจิตรลดา

ด้วย พระมหานันทวิทย์ ธีรภทฺโท นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง การจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 : Management of Learning into Sufficiency in Buddhist Psychology for Fourth Grade Student.

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยาพิจารณาเห็นแล้วว่า ท่านเป็นบุคคลต้นแบบผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ พร้อมทั้งมีผลงานอันเป็นที่ประจักษ์และยอมรับ สามารถให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยในเรื่องดังกล่าวได้อย่างยิ่ง จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ เพื่อนำมาใช้ในการทำวิจัยอันจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป พร้อมทั้งเก็บข้อมูลในการวิจัยเพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษาวิจัยในเรื่องดังกล่าวต่อไป ทั้งนี้ วัน เวลา และสถานที่ในการดำเนินการสัมภาษณ์ตามแต่ท่านจะพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(ผศ.ดรสิริวัฒน์ ศรีเครือดง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา

ด้วยความยินดี
(นายไพรัช ทองอยู่)
ครูกลุ่มสาระฯ คณิตศาสตร์
ระดับประถมศึกษา โรงเรียนจิตรลดา
๙ ต.ค.๒๕๖๐

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

ที่ ศธ.๖๑๐๔.๔/๓๐๙

๒๕ กันยายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน นายธรรมราช รามแก้ว

ด้วย พระมหานันทวิทย์ ธีรภทฺโท นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง การจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 : Management of Learning into Sufficiency in Buddhist Psychology for Fourth Grade Student.

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยาพิจารณาเห็นแล้วว่า ท่านเป็นบุคคลต้นแบบผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ พร้อมทั้งมีผลงานอันเป็นที่ประจักษ์และยอมรับ สามารถให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยในเรื่องดังกล่าวได้อย่างยิ่ง จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ เพื่อนำมาใช้ในการทำวิจัยอันจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป พร้อมทั้งเก็บข้อมูลในการวิจัยเพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษาวิจัยในเรื่องดังกล่าวต่อไป ทั้งนี้ วัน เวลา และสถานที่ในการดำเนินการสัมภาษณ์ตามแต่ท่านจะพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(ผศ.ดรสิริวัฒน์ ศรีเครือดง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา

ด้วยความยินดี
ธรรมราช รามแก้ว
(นาย ธรรมราช รามแก้ว)
ครูชำนาญการพิเศษ
ระดับประถมศึกษา โรงเรียนสิทธิคลาง
๓.๑.๒๕๖๐

ภาคผนวก ซ

ใบรับรองจริยธรรมการทำวิจัย

ใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย
เอกสารข้อมูลคำอธิบายสำหรับผู้เข้าร่วมการวิจัยและใบยินยอม
หมายเลขข้อเสนอการวิจัย ว.๐๖/๒๕๖๐

ข้อเสนอการวิจัยนี้และเอกสารประกอบของข้อเสนอการวิจัยตามรายงานการแสดงด้านล่าง ได้รับการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยแล้ว คณะกรรมการฯ มีความเห็นว่าข้อเสนอการวิจัยที่จะดำเนินการมีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากล ตลอดจนกฎหมาย ข้อบังคับและข้อกำหนดภายในประเทศ จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยตามข้อเสนอการวิจัยนี้ได้

ชื่อข้อเสนอการวิจัย: การจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ (Management of Learning into Sufficiency in Buddhist Psychology for Fourth Grade Students.)

รหัสข้อเสนอการวิจัย: -

สถาบันที่สังกัด: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้วิจัยหลัก: พระมหานันทวิทย์ ธีรภทฺโท (แก้วบุตรดี)

เอกสารที่พิจารณาทบทวน

๑. แบบเสนอโครงการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๐
๒. เอกสารชี้แจงข้อมูลผู้เข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๐
๓. หนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๐
๔. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล	ฉบับที่ วันที่ ๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

(พระราชปริยัติกวี,ศ.ดร.)
ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

หมายเลขใบรับรอง: ว.๐๖/๒๕๖๐
วันที่ให้การรับรอง: ๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๐
วันหมดอายุใบรับรอง: ๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

ภาคผนวก ฌ

ประมวลภาพกิจกรรม

รูปภาพกิจกรรม
การจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔

******

Homework

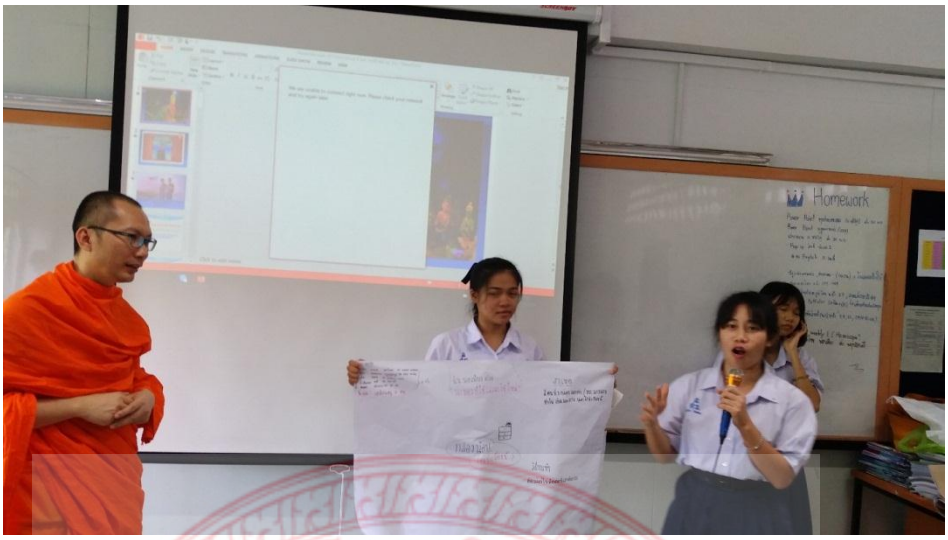
Homework

Homework

Homework

December 2017
February 2018

ปริศนาของเศรษฐกิจพอเพียง
ความรู้
คุณธรรม
นำไปสู่
www.temmapor.com

เพื่อ 11 โรงพยาบาล ทั่วประเทศ
เบตง
จังหวัดยะลา
1 พ.ย.
เส้นทางวิ่ง
2,191 กิโลเมตร
55 วัน
ผ่านทั้งหมด 20 จังหวัด
ระหว่างวิ่ง จะไม่เปิดให้ประชาชนทั่วไป ร่วมวิ่ง
เป้าหมาย ยอดบริจาค
700 ล้านบาท
แม่สาย
จังหวัดเชียงราย
25 ธ.ค.
Homework

ภาคผนวก ญ

แบบสังเกตพฤติกรรม

แบบสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ด้านกาย (กายภาวนา)

สำหรับการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔

พฤติกรรมการเรียนรู้ด้านกาย (กายภาวนา)																	รวม	ระดับคุณภาพ
ที่	ดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมระหว่างร่วมกิจกรรม				ใช้และเก็บอุปกรณ์การเรียนได้อย่างเหมาะสม				ใช้ประสาทสัมผัสทั้ง ๕ ในการสังเกตและปฏิบัติกิจกรรมได้อย่างเหมาะสม				ดูแลรักษาความสะอาดร่างกายและแต่งกายเหมาะสมกับการปฏิบัติกิจกรรม					
	๐	๑	๒	๓	๐	๑	๒	๓	๐	๑	๒	๓	๐	๑	๒	๓		
๑																		
๒																		
๓																		
๔																		
๕																		
๖																		
๗																		
๘																		
๙																		
๑๐																		
๑๑																		
๑๒																		
๑๓																		
๑๔																		
๑๕																		
๑๖																		
๑๗																		
๑๘																		
๑๙																		
๒๐																		
๒๑																		
๒๒																		
๒๓																		
๒๔																		

พฤติกรรมการเรียนรู้ด้านกาย (กายภาวนา)																	รวม	ระดับคุณภาพ
ที่	ดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมระหว่างร่วมกิจกรรม				ใช้และเก็บอุปกรณ์การเรียนได้อย่างเหมาะสม				ใช้ประสาทสัมผัสทั้ง ๕ ในการสังเกตและปฏิบัติกิจกรรมได้อย่างเหมาะสม				ดูแลรักษาความสะอาดร่างกายและแต่งกายเหมาะสมกับการปฏิบัติกิจกรรม					
	๐	๑	๒	๓	๐	๑	๒	๓	๐	๑	๒	๓	๐	๑	๒	๓		
๒๕																		
๒๖																		
๒๗																		
๒๘																		
๒๙																		
๓๐																		
๓๑																		
๓๒																		
๓๓																		
๓๔																		
๓๕																		
๓๖																		
๓๗																		
๓๘																		
๓๙																		
๔๐																		
๔๑																		
๔๒																		
๔๓																		
๔๔																		
๔๕																		
รวม																		
ค่าเฉลี่ย																		
ระดับคุณภาพ																		

ข้อคิดเห็นของผู้สังเกต

.....

.....

.....

ลงชื่อ.....ผู้สังเกตพฤติกรรม

(.....)

ครั้งที่.....วันที่.....

แบบสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ทักษะด้านสังคม (ศีลภาวนา)

สำหรับการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔

พฤติกรรมการเรียนรู้ทักษะทางสังคม (ศีลภาวนา)													รวม	ระดับคุณภาพ
ที่	ทำงานร่วมกับผู้อื่นช่วยเหลือเกื้อกูลกันใช้กาย วาจา ได้อย่างสร้างสรรค์				มีวินัยและความรับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย				ปฏิบัติกิจกรรมเสร็จตามเวลาที่กำหนด					
	๐	๑	๒	๓	๐	๑	๒	๓	๐	๑	๒	๓		
๑														
๒														
๓														
๔														
๕														
๖														
๗														
๘														
๙														
๑๐														
๑๑														
๑๒														
๑๓														
๑๔														
๑๕														
๑๖														
๑๗														
๑๘														
๑๙														
๒๐														
๒๑														
๒๒														
๒๓														
๒๔														

พฤติกรรมการเรียนรู้ทักษะทางสังคม (ศีลภาวนา)													รวม	ระดับคุณภาพ
ที่	ทำงานร่วมกับผู้อื่นช่วยเหลือเกื้อกูลกันใช้กาย วาจา ได้อย่างสร้างสรรค์				มีวินัยและความรับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย				ปฏิบัติกิจกรรมเสร็จตามเวลาที่กำหนด					
	๐	๑	๒	๓	๐	๑	๒	๓	๐	๑	๒	๓		
๒๕														
๒๖														
๒๗														
๒๘														
๒๙														
๓๐														
๓๑														
๓๒														
๓๓														
๓๔														
๓๕														
๓๖														
๓๗														
๓๘														
๓๙														
๔๐														
๔๑														
๔๒														
๔๓														
๔๔														
๔๕														
รวม														
ค่าเฉลี่ย														
ระดับคุณภาพ														

ข้อคิดเห็นของผู้สังเกต

.....

.....

.....

ลงชื่อ.....ผู้สังเกตพฤติกรรม

(.....)

ครั้งที่.....วันที่.....

ปญฺญา โลกสฺมิ ปชฺโชโต
มจร
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แบบสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ด้านจิตใจ (จิตตภาวนา)

สำหรับการจัดการเรียนรู้สู่ความพอเพียงตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔

พฤติกรรมการเรียนรู้ด้านจิตใจ (จิตตภาวนา)													รวม	ระดับคุณภาพ
ที่	(คุณภาพจิต) มีน้ำใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แบ่งปันสิ่งของให้กับผู้อื่น				(สมรรถภาพจิต) มีความเพียรพยายาม มีเหตุผล และกระตือรือร้นในการปฏิบัติกิจกรรม				(สุขภาพจิต) **ร่าเริงแจ่มใสและอารมณ์ดีสงบสุขเสมอ**					
	๐	๑	๒	๓	๐	๑	๒	๓	๐	๑	๒	๓		
๑														
๒														
๓														
๔														
๕														
๖														
๗														
๘														
๙														
๑๐														
๑๑														
๑๒														
๑๓														
๑๔														
๑๕														
๑๖														
๑๗														
๑๘														
๑๙														
๒๐														
๒๑														
๒๒														
๒๓														
๒๔														

พฤติกรรมการเรียนรู้ด้านจิตใจ (จิตตภาวนา)													รวม	ระดับคุณภาพ
ที่	(คุณภาพจิต) มีน้ำใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แบ่งปันสิ่งของให้กับผู้อื่น				(สมรรถภาพจิต) มีความเพียรพยายาม มีเหตุผล และกระตือรือร้นในการปฏิบัติกิจกรรม				(สุขภาพจิต) **ร่าเริงแจ่มใส และอารมณ์ดี สงบสุขเสมอ**					
	๐	๑	๒	๓	๐	๑	๒	๓	๐	๑	๒	๓		
๒๕														
๒๖														
๒๗														
๒๘														
๒๙														
๓๐														
๓๑														
๓๒														
๓๓														
๓๔														
๓๕														
๓๖														
๓๗														
๓๘														
๓๙														
๔๐														
๔๑														
๔๒														
๔๓														
๔๔														
๔๕														
รวม														
ค่าเฉลี่ย														
ระดับคุณภาพ														

ข้อคิดเห็นของผู้สังเกต

.....

.....

.....

ลงชื่อ.....ผู้สังเกตพฤติกรรม

(.....)

ครั้งที่.....วันที่.....

ปญฺญา โลกสฺมิ ปชฺโชโต
มจร
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	: พระมหานันทวิทย์ ธีรภทฺโท (แก้วบุตรดี)
การศึกษา	: น.ธ.เอก, ป.ธ.๖
	: พธ.บ. (การสอนสังคมศึกษา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
	: พธ.ม.(ปรัชญา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ประสบการณ์การทำงาน	: ครูพระสอนศีลธรรมประจำโรงเรียนสตรีวัดมหาพฤฒาราม เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร ๒๕๔๐
	: ครูพระสอนศีลธรรมประจำโรงเรียนวัดบัวงาม อำเภอดำเนินสะดวก จ.ราชบุรี ๒๕๔๑-๔๓
	: ครูสอนวิชาบาลี ประโยค ๑-๒ โรงเรียนปริยัติธรรมแผนกสามัญ วัดศรีบุญเรือง เขตบางกะปิ ๒๕๔๔
	: ครูสอนพระปริยัติธรรม สำนักเรียนวัดปทุมคงคา เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร ๒๕๔๗-ปัจจุบัน
	: ครูพระสอนศีลธรรมประจำโรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร ๒๕๔๗-ปัจจุบัน
	: พระอาจารย์สอนวิชาพระพุทธศาสนาประจำโรงเรียนจิตรลดา เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ๒๕๕๒-ปัจจุบัน
	: วิทยากรโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนวัดปทุมคงคา เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร ๒๕๔๗-ปัจจุบัน
ตำแหน่ง	: รองผู้อำนวยการโรงเรียนพุทธมามกะผู้เยาว์ วัดปทุมคงคา
ปีเข้าศึกษา	: พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา ปีการศึกษา ๒๕๕๘
ปีที่สำเร็จการศึกษา	: พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา ปีการศึกษา ๒๕๖๑
ที่อยู่ปัจจุบัน	: วัดปทุมคงคา คณะ ๖ ถนนทรงวาด เขตสัมพันธ์วงศ์ กรุงเทพมหานคร

****